

Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі
«Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті» КеАҚ
Педагогика жоғары мектебі



**«ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІН ҚҰРУДЫҢ
ҚАҒИДАТТАРЫ МЕН ШАРТТАРЫ» атты
III Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
материалдарының жинағы**

**«ПРИНЦИПЫ И УСЛОВИЯ ПОСТРОЕНИЯ
ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
ПРОСТРАНСТВА»
Сборник материалов III международной научно-
практической конференции**

Павлодар, 2024

УДК 376
ББК 74.3
И62

Жалпы редакциясы:

Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің басқарма төрағасы – ректор, п.ғ.к., профессор Ж.Жилбаев

Жауапты редактор: педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор Жапарова Б.М., педагогика жоғары мектебінің оқытушысы Бекишева А.А.

Под общей редакцией:

Председатель правления – ректор Павлодарского педагогического университета им. Ә. Марғұлан, к.п.н., профессор Ж.Жилбаев.

Ответственный редактор: кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор Жапарова Б.М., преподаватель Высшей школы педагогики Бекишева А.А.

И 62 Инклюзивті білім беру кеңістігін құрудың қағидалары мен шарттары: III халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының жинағы = **Принципы и условия построения инклюзивного образовательного пространства:** сборник материалов III международной научно-практической конференции – Павлодар: Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, 2024.- 732 б. – қазақша, орысша, ағылшын.

ISBN 978-601-267-810-9

Жинаққа конференция материалдары енгізілді. Басылым ғалымдарға, оқытушылар мен мұғалімдерге, докторанттарға, магистранттарға, студенттерге, жалпы көпшілік оқырман қауымға арналады.

В сборник вошли материалы международной научно-практической конференции. Издание адресовано ученым, преподавателям и учителям, докторантам, магистрантам, студентам, а также широкому кругу читателей.

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Махметова Н.К., Ғалы Р.Ж., Айтмухамбет Т.Д. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕ.....	16
Анискина Д.А., Сарсенбаева Б.Г ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ ДЕТЕЙ С ООП.....	20
Кульшарипова З.К., Ахметова Д.С. Каймолденова К.С., Жакина С.Д. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.....	25
Аяпбергенова Г.С., Дюсенова А.Б. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ТҮЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫНЫҢ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУІ.....	31
Аяпбергенова Г.С., Махметова Н.К., Капашева Ж.Д. ИНКЛЮЗИВТІК БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТЕРДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ПЕДАГОГ ТҮЛҒАСЫНЫҢ ӘСЕРІ.....	36
Матаев Б.А., Гарифуллина Д. Т. ИНКЛЮЗИВТІ ОРТА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	42
Бейсенова А.К., Ержанова Г.Ж. ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДАҒЫ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ТҰРАҚСЫЗДЫҚТЫҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН ОНЫ ЖЕҢУ ЖОЛДАРЫ.....	46
Жаксыбай І. Қ., Ержанова Г.Ж. ПЕДАГОГТАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ДАЯРЛЫҒЫ.....	51
Каржасова Г., Мусинова З.Н., Шайғазы А.Қ. ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК- ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ БЕЙІМДЕЛУІ.....	54
Корикбай А.А., Ержанова Г.Ж ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ КЕҢІСТІКТІ БАҒДАРЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	60

Кульшарипова З.К., Иманшарипова А.Ж., Малдыбаева А.Е. ПРОЕКТИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МАРШРУТОВ ДЛЯ ЛИЦ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	65
Матаев Б.А., Латышева О.И. ИНКЛЮЗИВНАЯ ПРАКТИКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: СОЗДАНИЕ УСЛОВИЙ ДЛЯ УСПЕШНОГО ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ ЧЕРЕЗ ПРАКТИЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ.....	71
Мурзатаева А.К., Сарсенова М.А. РОЛЬ АДАПТИВНОГО СПОРТА В РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	76
Кусаин М. Е., Утегенова М. С. БАРЬЕРЫ НА ПУТИ ГОТОВНОСТИ ПЕДАГОГОВ К РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЗАРУБЕЖНЫЕ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ.....	80
Мамажарова Э. К., Аманжол С. ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ МІНЕЗ БІТІСТЕРІ МЕН МІНЕЗ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНІҢ ИНКЛЮЗИВТЫ ОРТАДА ҚАЛЫПТАСУЫ.....	85
Мандаева А.Е., Аплашова А.Ж. ЦИФРОВАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ПРАКТИКИ.....	90
А.С.Мукашева, М.Т.Баймуканова БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ: ӘЛЕУМЕТТІК - ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАР.....	94
Мусинова З.Н., Ахметова А.А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ДЕТЕЙ С ИНКЛЮЗИВНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ.....	100
Рахимжанова А. Б. АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ – ТҰЛҒАНЫҢ ИНКЛЮЗИВТЫ ОРТАДА ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ КОМПОНЕНТТЕРІНІҢ БІРІ.....	104
Самарова М.С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	109
Сеилханова С. Д. ОНЛАЙН КОММУНИКАЦИЯНЫҢ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР ЖАСӨСПІРІМДЕРДІ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУГЕ ӘСЕРІ.....	114

Уляева А.К, Мусинова З.Н., Самарова М.С. НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЗАДАЧИ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	120
Котова Н.С. ОРГАНИЗАЦИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	125
Шабажанова Д.К. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҒЫЛЫМИ –ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ.....	129
Шайғазы А.Қ., Мусинова З.Н. РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ СПОСОБНОСТЯМИ.....	134
Утегенова М. С., Гирич А. С. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНКЛЮЗИИ: КАК ПОДДЕРЖАТЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ ВСЕХ УЧАЩИХСЯ.....	140

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Абилов Д. К., Альгожина А.Р. ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ.....	146
Домур-оол Ч.Д., Хойлаарак З.К. ОСОБЕННОСТИ ЗАНЯТИЙ ПО ИНФОРМАТИКЕ С ДЕТЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ ТЫВА).....	150
Абилова Ж., Нурмагамбетова Б.А. ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ СРЕДСТВ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ.....	154
Азимбаева А.Д. ИНКЛЮЗИВТІ БАЛАЛАРДЫ ҚАЛЫПТЫ ОРТАҒА БЕЙІМДЕУДІҢ ЖОЛДАРЫ (методика, әдіс-тәсілдері).....	158
Айтбаева К. С., Нурмашова А. Ж. ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	163
Ақтымбай А.А. , Айдарқызы Б. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҢҒЫРТУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....	167

Алпысбаева Л., Нурмагамбетова Б. А. РОЛЬ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ОБУЧЕНИИ И ВОСПИТАНИИ МЕЖДУ ДОШКОЛЬНЫМ И НАЧАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ.....	172
Арынова О. Н., Темиргалиева М. С. СОЗДАНИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ.....	176
Мурзатаева А.К., Арыстанбекова Ж.Б. ҚОҒАМДАҒЫ СТЕРЕОТИПТЕРДІ ЖОЮ: ЕРЕКШЕ БАЛАЛАРҒАДЕГЕН КӨЗҚАРАСТЫ ӨЗГЕРТУ.....	180
Асенова Н.С., Акрам И. Б. ФОРМИРОВАНИЕ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О БЕЗОПАСНОМ ПОВЕДЕНИИ В ИНТЕРНЕТЕ В КОНТЕКСТЕ ИНКЛЮЗИИ.....	184
Ибрагимова Л. П. ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУДАҒЫ ЖОБАЛАУДЫҢ ФОРМАЛАРЫ МЕН ТҮРЛЕРІ.....	190
Асенова Н.С., Никитина Н.В. ИНТЕРАКТИВНЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ В ИНКЛЮЗИВНЫХ КЛАССАХ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: ОПЫТ ПРОВЕДЕНИЯ ШКОЛЬНЫХ ЭКСПЕРИМЕНТОВ.....	194
Асенова Н. С., Остринская К. В. ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ У ДЕТЕЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ.....	199
Асенова Н. С., Шаханова А. К. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ВЫЯВЛЕНИЯ СПОСОБНОСТЕЙ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	204
Аубакирова Р.Ж., Кошкимбаева Р.Х., Илюбаева А.А. ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ ҚОРШАҒАН ОРТАМЕН ТАНЫСТЫРУ.....	209
Бахытбек Ү.Р., Шавалиева.З.Ш. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ДИЗАРТРИЯСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІНІҢ ФОНЕТИКАЛЫҚ-ФОНЕМАТИКАЛЫҚ АСПЕКТІСІН ДАМУҢА.....	213
Бибель С. Н. РОЛЬ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	217
Бегзатханқызы А., Шавалиева З.Ш. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ҰСАҚ МОТОРИКА АРҚЫЛЫ ДАМУҢА.....	223
Бекжасарова С. Д., Жанатова Г. А., Шавалиева З. Ш. ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ И ВОСПИТАНИЮ ДЕТЕЙ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	229

Белоградова У. В. ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ УМСТВЕННО-ОТСТАЛЫХ ШКОЛЬНИКОВ.....	232
Герлиц М. Н., Фомина Т. Н. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ЧЕРЕЗ ЛЕПКУ: СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ.....	237
Джаздыкбаева М. Б. , Қасымбеков Ж. А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ТИІМДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....	241
Дойнеко С.С., Мустафина Р. С. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И РАБОТА С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМ.....	248
Жасқайрат А.Т., Шавалиева З.Ш. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕ СЮЖЕТТІ-РӨЛДІК ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУІН ДАМУЫ.....	252
Жусупова Г.К. МЕСТО И РОЛЬ «SOFT SKILLS» В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА.....	257
Заурбекова А.М., Ержан А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	263
Зейнуллинова А.Ж, Нурмагамбетова Б. А. РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА В МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	269
Инирбаева Э.,Шугаева Г. Қ. ЭФФЕКТИВНОСТЬ МОБИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССАХ СЛАБОСЛЫШАЩИХ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ.....	274
Искакова Д. Г., Дузелбаева А.Б. ИНКЛЮЗИВТІ ОРТАДА ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ЖАЙЛЫ.....	279
Карпова Л. П. ПРИМЕНЕНИЕ НАГЛЯДНОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ УЧАЩИХСЯ С РАССТРОЙСТВОМ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА.....	284
Қоныспай Қ.Қ.,Мустафина Р.С. РОЛЬ ПЕДАГОГА-АССИСТЕНТА В ИНКЛЮЗИВНОЙ ШКОЛЕ: КОМПЕТЕНЦИИ И ПОДХОДЫ.....	290
Коробкина Н.И.,Хамитова Д.С. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКА ПИСЬМА У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА.....	292

Кошербаева М.К., Дузелбаева А.Б. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОГНИТИВТІ ҚЫЗМЕТТЕРІН ДАМУЫНДАҒЫ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР.....	298
Курумбаева М.Х. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АССОЦИАТИВНЫХ РИСУНКОВ КАК ИНСТРУМЕНТА АДАПТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЛОВАРНЫХ СЛОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	304
Махамбетова Г.Е., Веретельников С.С. ИГРОВЫЕ МЕТОДИКИ ДЛЯ ДЕТЕЙ С ООП В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	308
Махамбетова Г. Е. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОЛЬНОГО ВНИМАНИЯ ПОДРОСТКОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА.....	313
Мережко О. Ф. ПОДХОДЫ И СТРАТЕГИИ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В ОБУЧЕНИИ ДЕТЕЙ С ООП ДЛЯ ДОСТИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ.....	318
Мукатова Г.К., Шавалиева З. Ш. ЭСТЕТИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ В РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	322
Мурзатаева А.К., Абильманова М.С. ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ДАМУЫНДАҒЫ ОҚЫТУ.....	328
Мурзатаева А.К., Қонысқан А.А. ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	333
Мурзатаева А.К., Нурбаева Д.Д. КОРРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РАБОТА С ДЕТЬМИ С ДЕТСКИМ ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧОМ.....	338
Мурзатаева А.К., Ахметжан А.Н. BUILDING AN INCLUSIVE SOCIETY THROUGH EDUCATION: BREAKING STEREOTYPES AND FOSTERING EQUITY IN SCHOOLS....	345
Мурзатаева А.К., Еркасова К.Д. МУЗЫКАЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ КАК СРЕДСТВО КОРРЕКЦИИ И РЕАБИЛИТАЦИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	349
Мурзатаева А.К., Нағашбай Г. ДАМУЫНДА АУЫТҚУЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ОТБАСЫНДА ТӘРБИЕЛЕУ.....	353
Наскенова А. А. ОСНОВНЫЕ МЕТОДЫ И ПОДХОДЫ РЕФЛЕКСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ.....	358
Хуснутдинова Л.Ф., Никитенко Д.Н., Сарсембаева Э.Ю. МЕТОД СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ: ПОКАЗАНИЯ И ПРОТИВОПОКАЗАНИЯ.....	363

Нұрланқызы А.,Дүзелбаева А.Б. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА АУЫР СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ ЖОЛДАРЫ.....	369
Аяпбергенова Г. С.,Нұрмағамбет А. А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА ҮЙІРМЕ ЖҰМЫСЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ДАМУ.....	374
Оразаева Л.С.,Дүзелбаева А.Б. ИНКЛЮЗИЯ ЖАҒДАЙЫНДА КОХЛЕАРЛЫ ИМПЛАНТЫ БАР МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУІН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ДАМУДЫҢ РӨЛІ.....	380
Пахандрин А.М. ОБУЧЕНИЕ ОСНОВАМ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТА.....	385
Прокопенко Т. А. НОВЫЕ ПОДХОДЫ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.....	388
Рахимова К. Е. Сарсембаева Э. Ю. ЛЮДИ С РАС ВО ВЗРОСЛОЙ ЖИЗНИ.....	393
Сабадашева Н.Н. КОРРЕКЦИОННО-РАЗВИВАЮЩИЕ УПРАЖНЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОЗНАНИЯ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА И РАЗВИТИЯ НАГЛЯДНО-ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА.....	397
Сайфулина А.К., Сарсенбаева Б.Г. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ РОДИТЕЛЕЙ С ДЕТЬМИ С ООП В СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬЕ.....	403
Сергазина Ю. В.,Сарсембаева Э. Ю. КОРРЕКЦИЯ ЗВУКООБРАЗОВАНИЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ДЫХАТЕЛЬНОЙ ГИМНАСТИКИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО КЛАССА.....	408
Смирнова Н.В. РАБОТА ЛОГОПЕДА-ДЕФЕКТОЛОГА С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИМИ РАС, В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	413
Солтангазова Я.Т.,Нурмагамбетова Б. А. ВЛИЯНИЕ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЗВУКОВОЙ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИИ.....	417
Сулейменова Б.К. КОМПЛЕКС ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ ПО ПОСТАНОВКЕ И АВТОМАТИЗАЦИИ ЗВУКОВ ДЛЯ ДЕТЕЙ С ТНР.....	421

Сулейменова Г.М., Жомартова К.С., Кененбаева М.А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ НӘТИЖЕГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ	425
Ташимова Д.С., Сарсембаева Э.Ю. ВЛИЯНИЯ НЕЙРОУПРАЖНЕНИЙ В КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	430
Сулейменова М. К., Тургумбаева Б. Е., Тастемирова Б.О. СЛУЧАЙ ПРЕНАТАЛЬНОЙ УЗИ ДИАГНОСТИКИ МЕКОНИЕВОГО ПЕРИТОНИТА.....	433
Таштан А. Б., Ержанова Г. Ж. ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	440
Койчубаева А.Т., Темиргалиева М.С. РОЛЬ ПЕДАГОГОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КАЧЕСТВА И НАВЫКИ, ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С ДЕТЬМИ С РАЗНЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	444
Тулегенова А. К., Нурмагамбетова Б. А. ВЛИЯНИЕ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА РЕЧЕВОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ С ОНР ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	448
Тұрсынбекова Н.Б., Төлебай А.Е. ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ	453
Федорова Е. Е., Сарсенбаева Б. Г. ПРИМЕНЕНИЕ СЮЖЕТНО-РОЛЕВОЙ ИГРЫ С ДЕТЬМИ С ООП.....	459
Хусанбой А.А., Хамитова Д.С. БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ НАШАР КӨРЕТІН ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ДАМУДАҒЫ АССИСТИВТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	465
Shokanova S. A. ACTIVE TEACHING METHODS FOR GIFTED CHILDREN AT THE LESSONS OF ENGLISH LANGUAGE.....	470
Айтенова А. Е. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ С ГЕНДЕРНЫМИ АСПЕКТАМИ В ОБРАЗОВАНИИ.....	476
Хисматулин Р. А., Қайролла Ж. Б. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ТЕХНИЧЕСКОГО И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	481
Жаппарова Г.Б., Мурзатаева А.К. ДАМУЫНДА АУЫТҚУЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ОТБАСЫНДА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	486

Мухаметшарип А. А., Ержанова Г.Ж. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ АРТ-ТЕРАПИЯНЫ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	492
Сүлейменова У. Ж., Нурмагамбетова Б.А. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ГРУППОВОЙ РАБОТЫ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	497
Мухамедкаримова Н., Нурмагамбетова Б.А. ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ.....	502
Тыныбек Д. Ж.Сарсембаева Э. Ю. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИЗУАЛЬНЫХ СТИМУЛОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ С РАС В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	507

ИНКЛЮЗИЯ МӘДЕНИ ТРАНСФОРМАЦИЯ РЕТІНДЕ: МЕКТЕПТІҢ ҚОҒАМДЫҚ СТЕРЕОТИПТЕРДІ ӨЗГЕРТУДЕГІ РӨЛІ

ИНКЛЮЗИЯ КАК КУЛЬТУРНАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ: РОЛЬ ШКОЛЫ В ИЗМЕНЕНИИ ОБЩЕСТВЕННЫХ СТЕРЕОТИПОВ

Серік А.А., Ержанова Г.Ж. ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	514
Байжекина Ш.С., Калиаскарова Д.Е. ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫ.....	519
Шнайдер Д.Ж., Тулеутемирова А. А. ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ МЕКТЕПТЕРДЕГІ ҰЛТТЫҚ ИНКЛЮЗИВТІ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ЖАҒДАЙЫ МЕН БОЛАШАҒЫ.....	524
Шнайдер Д.Ж., Нурдильдина А.М. ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОБЩЕСТВА: РОЛЬ ШКОЛЫ В ИЗМЕНЕНИИ СТЕРЕОТИПОВ.....	530
Құмар Г.Ж. ПЕДАГОГТЕРДІҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ІСКЕ АСЫРУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН БАҒАЛАУ.....	534
Каллемова А. К. ИНКЛЮЗИВТІ МӘДЕНИЕТ – ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ.....	538
Ибраева Б.К. ПРЕОБРАЗОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ ЧЕРЕЗ ИНКЛЮЗИВНЫЕ ПРАКТИКИ: КАК ШКОЛЫ МОГУТ ИЗМЕНИТЬ ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ О ЛЮДЯХ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ.....	543

Матаев Б.А., Мамаева Г.Ж. ГОТОВНОСТЬ УЧИТЕЛЯ К ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ СОПРОВОЖДЕНИЮ ШКОЛЬНИКОВ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ.....	548
Матаев Б.А., Жаксылыкова Ж.Ж. РАЗВИТИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ЧЕРЕЗ СОВМЕСТНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ: ПОТЕНЦИАЛ ПОДХОДА LESSON STUDY.....	553
Асенова Н.С., Балгабаева К.В. ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ СТЕРЕОТИПОВ НА САМООЦЕНКУ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ.....	558
Акылбекова Д.О. ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТИ ДАМЫТУ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ИНКЛЮЗИЯ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ.....	563
Нуркельдиева Д.А. ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ ДЛЯ СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	569
Мұсатіла Л.М., Валиева А.К. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕГІ КЕМШІЛІКТЕРДІ ТҮЗЕТУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ».....	574
Кененбаева М.А. Ергали Г.Е. ЕРЕКШЕ ОҚЫТУДЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРҒА ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ЕСЕПТЕУ ТӘСІЛДЕРІН ҮЙРЕТУ.....	580
МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН БАҒАЛАУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ	

ОЦЕНКА ГОТОВНОСТИ ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБУЧЕНИЮ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аубакирова Р.Ж., Кошкимбаева Р.Х., Касенова Л.Ж. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТИ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	587
Аубакирова Р.Ж., Кошкимбаева Р.Х., Аменова У.Ж. ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕ ОЙЫН ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ.....	593
Еженхан С.А., Едигенова А.Ж. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ДАЯРЛЫҚ ТОП БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚИЯЛЫН ДАМЫТУДА.....	598
Бердыбекова Ж.М., Алимхан Қ.Ө., Баязитова К.Д. ОЙЫН ӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫ ТҮЗЕТУ-ДАМУТУ ЖҰМЫСТАРЫ.....	604

Кошкимбаева Р.Х., Темиртасова А.Т. ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР – МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ.....	609
Dosmaganbetova A.K., Aubakirova S. D. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	614
Личман Е. Ю., Сайран Д. ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН МУЗЫКА САБАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ПРИНЦИПТЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ.....	618
Байжунусова Г.К. Мухтарханова Д., Жекенова А. АТА-АНАЛАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ РӨЛІ: МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ.....	623
Байжунусова Г.К. Ерболатқызы М., Манарбек Л. ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ РӨЛІ.....	628
Муратова Н. С., Байжунусова Г.К. ИНКЛЮЗИЯНЫ ЕНГІЗУ БАРЫСЫНДА КЕЗДЕСЕТІН НЕГІЗГІ ҚИЫНДЫҚТАР.....	633
Зингер К.А., Сатынская А.К. РОЛЬ СЮЖЕТНО-РОЛЕВОЙ ИГРЫ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	637
Сеник М.К., Байжунусова Г.К. РОЛЬ ТЮТОРОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ.....	647
Долобаева Ж.Е., Байжунусова Г.К. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИНКЛЮЗИВНОМ ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ.....	652
Сарсенбаева Б.Г., Бекишева А.А., Темиржанова А.Ж. ВАЖНОСТЬ РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В ДЕТСКОМ САДУ ДЛЯ ВСЕХ ДЕТЕЙ.....	656
Кошкимбаева Р.Х. Серикова З.Н., Смыкова А.А. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ.....	662
Кошкимбаева Р.Х., Мухитова Д.К. ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ҚОЛАЙЛЫ ИНКЛЮЗИВТІ ОРТА ҚҰРУ ЖОЛДАРЫ.....	666
Кошкимбаева Р.Х., Абельдинова А.А., Амангелді А.Б. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕЛЕРДЕ ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	672
Кошкимбаева Р.Х., Канатова Г.А. СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ ДЕТЕЙ С ОВЗ В ИНКЛЮЗИВНЫХ ГРУППАХ.....	676
Байжунусова Г. К., Волкова Ж., Адамкулова М. ИНКЛЮЗИВТІ ОРТАДА ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ.....	681

Абдырова А. О., Молдажанова А.Ж., Рахманғазы М.А. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ЕРЕКШЕ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДАҒЫ СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ ӘСЕРІ.....	686
Рахметова Д., Байжунусова Г.К. ИНКЛЮЗИВТІ ТОПТАРДА ТОПТЫҚ ЖӘНЕ ЖЕКЕ ЖҰМЫС ФОРМАЛАРЫ.....	691
Заурбекова А.М., Кішкене Ж.А. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ МӘСЕЛЕСІ.....	697
Кошкимбаева Р.Х., Байжунусова Г.К. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ САЛАСЫНДА КАДР ДАЙЫНДАУДЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЖАҒДАЙЫ.....	702
Қисабаева Д. А., Жақсылық Г. Н. Каримова Р. М. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІН ШЕШУДІҢ ҚАЗІРГІ ЖОЛДАРЫ.....	707
Альжанова А. Т., Каримова Р. М. ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ДОУ.....	711
Демеубаева Б.М. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ.....	717
Куанышева Ж. Т., Байжунусова Г.К ОСНОВЫ ПРИНЦИПЫ И ПОДХОДЫ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ.....	721

**ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҒЫЛЫМИ-
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ**

**«НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ
СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ»**

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

Махметова Н.К.

оқытушы-сарапшы, әлеуметтік ғылымдарының магистрі

Ғалы Р.Ж., Айтмухамбет Т.Д.

ПЖП-21к тобының студенттері Әлкей Марғұлан атындағы

Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар

Аңдатпа. Мақалада мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту контекстінде «психологиялық- педагогикалық қолдау» түсінігі қарастырылады. Авторлар инклюзивті тәжірибені жүзеге асыру жағдайында педагогикалық қолдау психологының үлгісін ұсынады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, мүмкіндігі шектеулі балалар, психологиялық- педагогикалық қолдау көрсету.

Аннотация. В статье рассматривается понятие «психолого-педагогическое сопровождение» в контексте образования детей с ограниченными возможностями здоровья. Авторы представляют модель психолога педагогического сопровождения в условиях реализации инклюзивной практики

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с ограниченными возможностями здоровья, психолого - педагогическое сопровождение.

Abstract. The article considers the concept of «psychological and pedagogical support» in the context of education for children with disabilities. The authors present a model of psychological and pedagogical support in conditions of realization of inclusive practices.

Keywords: inclusive education, children with disabilities, psychological and pedagogical support.

Мемлекеттік көмек жүйесін дамытудың басым бағыттарының бірі-ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу үшін оңтайлы жағдайлар жасау болып табылады, ең алдымен – жалпы кедергісіз білім беру ортасын құру және интеграциялық тәсілді жүзеге асыру. Мүмкіндігі шектеулі балалар үшін әлеуметтендіру ерекше маңызға ие, өйткені ол бұзылған функцияларды түзету мен компенсациялау үшін нақты мүмкіндіктер туғызады, сондай-ақ қалыпты дамып келе жатқан құрдастары қол жеткізе алатын барлық нәрсеге қатысу мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, көптеген бақылаулар мен арнайы зерттеулер көрсеткендей, дене мүмкіндігі шектеулі балалар қоғамға ену барысында айтарлықтай қиындықтарға тап болады.

Психолого-педагогикалық сүйемелдеу барысында келесі міндеттер шешілді: педагогтар мен ата-аналардың психологиялық

мәдениетін және психолого-педагогикалық құзыреттілігін дамыту; балаларда өз қасиеттері мен мүмкіндіктері туралы адекватты ұғымдарды қалыптастыру; өзін-өзі қабылдауға және өзін-өзі бағалауға қабілеттілікті дамыту; конструктивті өзара әрекет ету тәсілдерін қалыптастыру; бала мен құрдастары арасындағы, бала мен ересектер арасындағы тең құқықты серіктестік қатынастарын қалыптастыру. Психолого-педагогикалық сүйемелдеу моделін құрудың негізіне инклюзия философиясын барлық білім беру процесінің қатысушыларының қабылдауы туралы негізгі принцип қойылды. Бұдан да маңызды принциптер болды:

- 1) Гуманистік бағыт, баланың жеке басына құрметпен қарап, оның даралығын дамытуға бағытталған;
- 2) Жеке тұлғалық көзқарас, әр баланың топтағы жеке білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, оқыту мен тәрбиелеудің түрлері, әдістері мен құралдарын таңдау негізінде жүзеге асырылатын;
- 3) Қызметтік көзқарас, баланың жетекші қызмет түрін ескере отырып жүзеге асырылатын;
- 4) Әлеуметтік-психологиялық қорғау, мұғалімдер мен тәрбиеленушілер арасындағы өзара әрекеттесуге негізделген, сенім, қауіпсіздік және өзін-өзі ашу атмосферасын құруға мүмкіндік беретін;
- 5) Тәуелсіздік пен белсенділікті қолдау, баланың тәуелсіз белсенділігін қамтамасыз ететін жағдайларды қамтамасыз ететін;
- 6) Барлық қатысушылардың білім беру процесіне белсенді қатысуы, бір-бірін түсініп, қабылдауға және нәтижелі өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін жағдайлар жасайтын;
- 7) Отбасымен серіктестік өзара әрекеттесу, баланың айналасында ортақ тәрбие «кезеңін» қалыптастыруды білдіреді, бұл ата-аналар мен мұғалімдердің әрекеттерінің үйлесімділігін, баламен қарым-қатынастың бірлігін, мұғалім, балалар мен ата-аналардың бірлескен қызметін қамтамасыз етеді.

Дамуы ерекшеліктері бар бала байланысқа түседі, егер оған тәуелсіздік мүмкіндігі берілсе. Педагогтың тапсырмасын орындап, бала өзін қажетті және маңызды сезінеді, бұл оның өзін-өзі бағалау деңгейін арттырады. Баланың күн ішінде құрдастарымен қалай өзара әрекеттесетінін, қандай ойындар ойнауды ұнататынын, немен қызығатынын бақылап көру қажет. Осыған негізделе отырып, мүмкіндігі шектеулі баламен және топтағы балалармен күн бойы жұмыс ұйымдастыруға болады.

Инклюзивті процесті ұйымдастыруға ең жақсысы - балалар мен ересектер бірге ойнайтын, ерекше – тыныш, сенімді атмосферада өтетін шеңбер түріндегі сабақтар. «Ойындар, сабақтар» (педагогтың

қатысуынсыз) барысында Мүмкіндігі шектеулі бала мен құрдас-тарының өзара әрекеттесуін бақылау қажет. Нормативтік дамуы бар балалармен бірлескен сабақтар «ерекше» балаларға құрдастарына ілесуге және олардан үйренуге мүмкіндік береді, ал олар өз кезегінде «ерекше» балалармен бір ортада болуға үйренеді және онымен позитивті қарым-қатынас тәжірибесін алады.

Инклюзия – бұл балалардың, ата-аналардың және педагогтардың білім беру процесінде белсенді серіктестігі: инклюзивті қауымдастық ретінде нақты қоғам моделін құру үшін жалпы іс-шаралар, мерекелер өткізу. Процессте бір-бірін түсініп, қабылдау үшін жағдайлар жасалып, гуманистік негізде нәтижелі өзара әрекеттесу мақсатында іске асырылады.

Инклюзивті білім беру – бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға жалпы білім беретін мекемелерде өз құрдастарымен бірге стандартты бағдарламалар бойынша оқу процесін қамтамасыз ететін арнайы ұйымдастырылған білім беру процесі. Инклюзивті білім берудегі басты мақсат – денсаулығында шектеулері бар баланың өз құрдастарымен бірге білім алу және әлеуметтік тәжірибе жинауы. Инклюзивті білім берудің тиімділігінің негізгі критерийі – әлеуметтік бейімделудің табыстылығы, мәдениетке ену, ОВЗ бар баланың әлеуметтік тәжірибесінің дамуы, сондай-ақ оның академиялық білімді игеруі. Инклюзивті білім берудің интегративті білім беруден айырмашылығы тек білім беру ортасын баланың жеке ерекшеліктеріне бейімдеумен және білімнің барлық адамдар үшін қолжетімділігімен шектелмейді, сонымен қатар ересектер мен балалардың, балалардың бірлескен қызметін (өзара көмек, өзара қолдау, өзара оқыту) пайдалануды қамтиды. Н.Н. Малофеев пен Н.Д. Шматконың пікірінше, арнайы және жалпы білім беру жағдайында психолого-педагогикалық сүйемелдеу жүйесі – бұл интеграцияның қажетті шарты, ол балаларға қазіргі әлеуметтік жағдайларға бейімделуге көмектесіп, қоғамда оларға толерантты қатынас қалыптастыруға бағытталған. Инклюзивті білім беруде психолого-педагогикалық сүйемелдеу – бұл психологтың кәсіби қызметін қамтитын процесс, оның мақсаты – мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты дамып жатқан құрдастарымен қоғамға интеграциясы үшін ең қолайлы жағдайларды жасау және балалардың әлеуметтік дағдылар жүйесін біртіндеп қалыптастыратын арнайы құзыреттіліктерді игеруге бағытталған.

Қазақстан Республикасындағы инклюзивті білім беруді құқықтық-нормативтік қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы мемлекеттік саясат принциптері ретінде басқа принциптермен қатар мыналар белгіленген:

- барлық азаматтардың сапалы білім алуға тең құқығы;
- әрбір адамның интеллектуалдық дамуын, психофизиологиялық және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, барлық деңгейдегі білімнің халық үшін қолжетімділігі [5, 1-бөлім, 3-бап]. Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы заңнамасында мыналар бекітілген:

Ата-аналардың балаларының оқу және тәрбиелеу мәселелері бойынша психолого-медиико-педагогикалық консультациялардан кеңес алу құқықтары; баланың қалаулары, жеке бейімділіктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру ұйымын таңдау құқықтары [5, 6-бөлім, 49-бап];

Баланың тұрғылықты жері бойынша мектепте оқу құқықтары, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін де [5, 5-бөлім, 26-бап, 2-тармақ]. Қызмет көрсетілетін аумақта тұратын балаларды тиісті білім беру ұйымына қабылдаудан бас тартуға болмайды.

Балалардың мемлекеттік міндетті білім беру стандарттары шеңберінде жеке оқу жоспарлары, қысқартылған білім беру бағдарламалары бойынша оқу құқықтары, білім беру ұйымы кеңесінің шешімімен [5, 6-бөлім, 47-бап; 4].

Инклюзивті білім берудің табысты дамуына ықпал ететін факторлар:

- Жеке тұлғаның құқықтарын сақтауды кепілдендірген демократиялық қоғамдық құрылыс;
- Жалпы білім беретін мектептің құрылымында арнайы білім беру жағдайлары мен ерекше өмір сүру жағдайларын жасау;
- Инклюзивті процестердің зорлық-зомбылықсыз сипаты, жалпы білім беру жүйесінде арнайы білім беру қызметтерінің кепілдендірілген тізімін таңдау мүмкіндігі;
- Қоғамның, жеке адамдардың инклюзивті процестерге, ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдармен өзара әрекеттесуге деген дайындықтары;
- Инклюзивті білім беру – бұл тек ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін ғана емес, бүкіл білім беру жүйесінің дамуындағы келесі қадам.

Осы жауапкершілік аясында елдің әр түрлі аймақтарындағы жалпы білім беретін мектептердің штаттарына психолого-педагогикалық сүйемелдеу мамандары (арнайы педагогтар, логопедтер, психологтар, тәрбиешілер) кіріктірілуде. Қоғамдық ұйымдар мен жеке қорлардың көмегімен білім беру процесінде оқушыларды қолдау үшін материалдық-техникалық жағдайлар жасалуда. Орта білім беру ұйымдарының қызметіне арналған типтік ережелерде ерекше білім

беру қажеттіліктері бар балаларды мектептің оқу процесіне қосу нұсқалары қарастырылған: жалпы немесе арнайы сыныпқа (дамуындағы бұзылулар түрлері бойынша). Оқушыларды жалпы сыныпта оқыту жалпы білім беру немесе жеке оқу бағдарламасы бойынша ұйымдастырылуы мүмкін.

Әдебиеттер

1. Казакова Е.И. Сопровождение развития – новая образовательная технология. // Психолого-педагогическое и медико-социальное сопровождение развития ребенка. -СПб.: Питер, 2001.-350б.
2. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. - М.: Педагогика, 1986-204б.
3. Малофеев Н.Н., Шматко Н.Д. Интеграция и специальные образовательные учреждения. // Дефектология, 2008. -№ 2.- Б.18
4. Толстошина В.М. Анализ понятия «психологическое сопровождение» в российской литературе // Психологические подходы к изучению личности в системе «человек – общество»: междунар. сб. науч. ст. София: Свети Николе, 2008. Б. 165–169.
5. Толстошина В.М. Модель психологического сопровождения деятельности педагога воспитателя по развитию креативной личности воспитанника детского дома // Вестник Тамбовского ун-та. Серия «Гуманитарные науки». Тамбов: ТГУ, 2010.

УДК 376.112.4

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ ДЕТЕЙ С ООП

*Анискина Д.А., магистрант,
Павлодарский педагогический университета им. Ә. Марғұлан,
г. Павлодар,
Сарсенбаева Б.Г., к.н.н., профессор Высшей школы педагогики
Павлодарский педагогический университета им. Ә. Марғұлан,
г. Павлодар,*

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности использования информационных технологий в развитии познавательных процессов детей дошкольного возраста с ООП. Особое внимание уделяется специфике применения интерактивных информационных технологий в развитии познавательных процессов дошкольников. Статья обобщает практический опыт преимуществ использования ИТ перед традиционными методами обучения детей с ООП. В заключении автор статьи раскрывает роль использования

интерактивного оборудования в развитии познавательных процессов дошкольников.

Ключевые слова: информационные технологии, ООП (особые образовательные потребности), интерактивное оборудование, интерактивные технологии, познавательные процессы.

Аңдатпа. Бұл мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық процестерін дамытуда ақпараттық технологияларды қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық процестерін дамытуда интерактивті ақпараттық технологияларды қолдану ерекшелігіне ерекше назар аударылады. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудың дәстүрлі әдістеріне қарағанда ат қолданудың артықшылығы туралы практикалық тәжірибе жинақталған. Қорытындылай келе, мақала авторы мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық процестерін дамытуда интерактивті жабдықты қолданудың рөлін ашады.

Түйін сөздер: Ақпараттық технологиялар, ОР (ерекше білім беру қажеттіліктері), интерактивті жабдықтар, интерактивті технологиялар, танымдық процестер.

Abstract. This article discusses the features of the use of information technology in the development of cognitive processes of preschool children with special educational needs. Special attention is paid to the specifics of the use of interactive information technologies in the development of cognitive processes of preschoolers. The article summarizes the practical experience of the advantages of using IT over traditional methods of teaching children with special educational needs. In conclusion, the author of the article reveals the role of the use of interactive equipment in the development of cognitive processes of preschoolers.

Keywords: information technologies, OOP (special educational needs), interactive equipment, interactive technologies, cognitive processes.

Обучение детей с особыми образовательными потребностями (ООП) является основой и неотъемлемым условием их успешной социализации, обеспечения их полноценного участия в жизни общества, эффективной самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности. В связи с этим, обеспечение реализации права детей с особыми образовательными потребностями на обучение и воспитание является одной из важнейших задач государственной политики в области образования.

Для детей с ООП информационные технологии приобретают актуальность и ценность не только как предмет изучения, но и как мощное и эффективное средство коррекционно-педагогического воздействия. По этой причине в современных образовательных условиях педагогический процесс в образовательном учреждении уже немыслим без применения в работе информационных технологий.

Специфика применения интерактивных информационных технологий предоставляет для педагогического процесса

принципиально новые возможности. Данные технологии могут использоваться на всех этапах обучения: при объяснении нового материала, при контроле знаний, при закреплении, при обобщении и систематизации материала, для выполнения домашнего задания. Построение занятия при помощи ИТ позволяет сделать занятие разнообразным, привлекательным, современным, осуществлять индивидуальный подход к каждому ребенку. ИТ дают широкие возможности для выявления и развития творческого ресурса ребенка с нарушением развития

ИКТ способствуют развитию коммуникационных навыков у детей с ООП. С помощью различных программ и приложений они могут общаться с другими людьми, делиться своими мыслями и идеями, даже если они имеют ограниченные возможности для физического общения. Например, существуют специальные программы для детей с нарушениями двигательных функций, которые позволяют им коммуницировать с окружающими с помощью жестов, символов или голосового управления.

Конечно, внедрение информационных технологий в образование детей с ООП также ставит перед нами некоторые трудности. Необходимо обеспечить доступность и доступ к соответствующим технологиям для всех детей, а также обучить педагогов использованию этих технологий в образовательном процессе. Кроме того, важно учитывать индивидуальные потребности каждого ребенка и создавать индивидуальные образовательные программы, чтобы максимально использовать потенциал информационных технологий.

В нашей стране, согласно Конституции РК и Закону об образовании[1], каждый имеет право на образование. Следовательно, информационные технологии можно рассматривать как одно из средств обучения, которые обеспечивают специальные условия для получения детей с ОВЗ качественного образования.

Использование ИТ в образовании детей с ограниченными возможностями здоровья (ООП) имеет **ряд преимуществ** перед традиционными методами обучения:

- ✓ **Большая информационная ёмкость.** ИТ позволяют предоставить больше сведений о каком-либо предмете или событии.

- ✓ **Увеличение самостоятельной работы обучающегося.** Повышается работоспособность, активизируется познавательная деятельность детей.

- ✓ **Создание коммуникативных ситуаций,** личностно значимых для обучающегося.

✓ **Благоприятный психологический климат.** Способствует адекватному принятию ошибки.

✓ **Учёт возрастных особенностей учащихся** при овладении ими различными языковыми моделями и структурами.

✓ **Качественная индивидуализация** (в том числе и в рамках группового обучения). Заключается в индивидуальном темпе и количестве повторений.

✓ **Возможность визуализации** скрытых от непосредственного наблюдения явлений, процессов и закономерностей.

✓ **Изменение ситуации взаимодействия «учитель — ученик».** Ситуация меняется на «учитель–компьютер-ученик», что влечёт смену акцентов взаимодействия[2].

Главная задача введения информационных технологий в область образования детей с ООП – это максимальное развитие возможностей ребенка, а также коррекция имеющихся отклонений в его развитии. Благодаря ИТ, обучающиеся с ООП изучают компьютер, получают индивидуальное и дифференцированное обучение, в связи с этим повышается эффективность обучения и происходит интеграция этих детей в современное общество.

Занятия с использованием ИТ имеют большой потенциал для проведения коррекционной работы, направленной на развитие психических процессов: концентрацию внимания, развитие мышления, памяти, воображения, мелкой моторики руки, решить ряд задач:

- изучение и пользование компьютером;
- коррекция психического здоровья ребенка;
- индивидуализация и дифференциация обучения;
- повышение качества обучения;
- интеграция детей в информационное общество[3].

Внедряя информационные технологии в педагогический процесс, обобщая полученный опыт можно говорить о том, что реализация возможностей современных информационных технологий расширяет спектр видов учебной деятельности, позволяет совершенствовать существующие и порождает новые организационные формы и методы обучения. Занятие с использованием современных информационных технологий в учреждениях для детей с ООП способствует решению одной из основных задач коррекционного воспитания – развитию индивидуальности ребенка, его способностей ориентироваться и адаптироваться в современном обществе.

В ходе анализа установили, что наиболее часто применяемым считается следующее **интерактивное оборудование:**

1. Интерактивная доска — инновация, которая предлагает педагогу подготовить и провести педагогическое обучение так, чтобы у детей с ООП значительно возросли устойчивый интерес к предлагаемому материалу, концентрация внимания, скорость мыслительной и психической деятельности.

2. Smart стол. Интерактивный стол — это интерактив с сенсорной поверхностью, который управляется прикосновением рук или других средств. Это первое многофункциональное оборудование, которое дает возможность эффективно вовлекать детей в педагогический процесс. SMART стол был специально разработан для детей дошкольного возраста, в том числе для применения в работе с детьми с ООП.

3. Интерактивная песочница — наиболее используемое оборудование в работе с детьми с ООП. Выбирая разнообразные формы проекции, добавляя различные фигуры (животные, машины и т.д.) процесс обучения становится более красочным, интересным, проявляя и удерживая внимание ребенка. Он становится непосредственным участником игры, а не сторонним наблюдателем[4].

Анализ применения информационных технологий в образовании детей с ООП говорят о положительном результате проведения занятий, об использовании новых форм и средств построения педагогического процесса. Коррекционно-педагогическая работа с детьми с ООП будет наиболее эффективной, если педагоги будут иметь опыт владения информационными технологиями, способность грамотно и правильно выстраивать педагогический процесс с использованием интерактива. Большое внимание стоит уделить индивидуальным и групповым занятиям. На них педагогом применяются различные игровые формы, компьютерные игры. Занятия состоят из электронных игр, проверочных и игровых упражнений, раздаточного, дидактического и информационного материала. Применяя дополнительные средства (игрушки) дети с ООП могут самостоятельно придумывать сценарий занятий и создавать различные игровые ситуации.

Литература

1. Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 12.01.2023 г.

2. Никольская, И. А. Применение информационных технологий в процессе обучения детей с ограниченными возможностями здоровья / И. А. Никольская, Е. В. Подвальная // Современный ребенок и образовательное пространство: проблемы и пути реализации: материалы Всероссийской научно-практической конференции; 20–21 мая 2010 г. : В 2 ч. / ред. кол.: Н. Е. Разенкова, Л. Д. Балакай. – Новокузнецк: РИО КузГПА, 2010. – С. 66–74.

3. Сорокоумова, С. Н. Инклюзивное образование / С. Н. Сорокоумова. Москва: МГТУ им. М. А. Шолохова, 2014. 203 с.

4.Бершадский, А. М. Игровые компьютерные технологии в системе образования / А. М. Бершадский, Е. Е. Янко // Современная техника и технологии. 2016. № 9 (61). С. 22–27.

УДК 376.112.4

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Кульшарипова З.К., к.п.н., асс. профессор,

Ахметова Д.С. магистрант;

Каймолденова К.С., Жакина С.Д. студенты

Высшей школы педагогики

*Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан
г. Павлодар*

Аңдатпа. Инклюзивті білім беруді дамыту – бұл тек мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған білім беру жүйесін ғана емес, бүкіл білім беру жүйесін дамыту болып табылады. Ол барлық адамдарға тең құқықтар мен бірдей жағдайларда білім алуға мүмкіндік береді. Алайда осы уақытқа дейін мүмкіндігі шектеулі балалар әдеттегі оқу орындарында оқи алмады. Оларды үйде оқытуға немесе арнайы орталықтарға жіберетін еді, бұл балалардың қоғамға қажетті деңгейде әлеуметтенуіне және бейімделуіне кепілдік бере алмады. Мәселе Қазақстан Республикасында инклюзивті білім берудің дамуы басталғаннан кейін алға жылжы бастады.

Инклюзивті оқыту барлық оқушыларға барынша мол білім алу тәжірибесін алуға мүмкіндік беру үшін қажет. Жеке тұлғалардың күйіті жақтары мен үлестерін бағалау оқу ортасын байытады, осылайша барлығына неғұрлым алуан түрлі әрі әділ тәжірибе ұсынады.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беруді дамыту, дамуында ауытқуы бар балалар, әлеуметтену деңгейі, кемістік дамуы.

Аннотация. Развитие инклюзивного образования — это развитие образования не только для детей с ограниченными возможностями, но и всей образовательной системы. Оно дает возможность обучаться всем на равных правах и в равных условиях. Но до недавнего времени дети с ограниченными возможностями не могли учиться в обычных образовательных заведениях. Их отправляли на надомное обучение либо в специализированные центры, что не обеспечивало необходимый уровень социализации, адаптации детей в обществе. Проблема сдвинулась с мертвой точки с началом развития инклюзивного образования в Казахстане.

Инклюзивное обучение необходимо для того, чтобы все учащиеся могли получить максимально возможный опыт обучения. Оценка сильных сторон и вклада отдельных лиц обогащает среду обучения, способствуя более разнообразному и справедливому опыту для всех.

Ключевые слова: развитие инклюзивного образования, дети с отклонениями в развитии, уровень социализации, дефект развития.

Abstract. The development of inclusive education is the development of education for not only children with disabilities, but also the entire educational system. It provides an opportunity for everyone to study on equal terms and conditions. But, until recently, children with disabilities could not study in regular educational institutions. They were sent to home schooling or to specialized centers, which did not provide the necessary level of socialization, adaptation of children in society. The problem moved from dead center with the beginning of the development of inclusive education in Kazakhstan.

Inclusive education is necessary to ensure that all students can get the best possible learning experience. Assessing the strengths and contributions of individuals enriches the learning environment, promoting a more diverse and equitable experience for all.

Keywords: development of inclusive education, children with developmental disabilities, level of socialization, developmental defect

Многие дети с особенностями развития, несмотря на старания семьи, специалистов и общества в их обучении и воспитании, вырастая, оказываются неподготовленными к полноценной жизни в социуме и экономической среде. Чтобы изменить эту ситуацию, в нашей стране с 2011 года поэтапно внедряется инклюзивное образование в рамках государственной программы развития образования.

Исследования и практический опыт показывают, что человек с ограничениями в развитии при создании необходимых условий может стать самостоятельной личностью, развиваться духовно, обеспечивать себя и вносить вклад в общество. В последние годы предпринимаются активные меры для изменения сложившейся ситуации.

На государственном уровне приняты законы, поддерживающие инклюзию. Согласно Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы, к 2025 году все школы и детские сады, а также 70% колледжей и вузов, должны создать условия для инклюзивного образования. Это направление символизирует изменение общественного сознания и соответствует принципам открытых демократических государств [1].

Инклюзивное образование - это международное движение, основанное на ряде конвенций ООН и описанное в издании

Обзор национальной политики в области образования". Термин "инклюзия» основные принципы инклюзивного образования были официально введены на Всемирной конференции по образованию лиц с особыми потребностями в Саламанке(Испания) в 1994 году. В этом же году Казахстан присоединился к программе "Образование для всех".

Выделяются 4 основные группы детей с особыми образовательными потребностями(ООП):

1. Дети с нарушениями психофизического развития, включая проблемы со здоровьем, слухом, речью, интеллектом, опорно-двигательным аппаратом, а также с задержкой психического развития и эмоционально-волевыми расстройствами.

2. Дети со специфическими трудностями в обучении: например, трудности с письмом, чтением, счетом (дисграфия, дислексия, дискалькулия и другие), а также с поведенческими и эмоциональными проблемами.

3. Дети с эмоциональными и поведенческими нарушениями, такими как синдром гиперреактивности с дефицитом внимания (СДВГ), легкие формы аутизма, а также трудности, вызванные неблагоприятной ситуацией в семье (замкнутость, агрессивность, непослушание).

4. Дети, испытывающие трудности из-за экономических, языковых или культурных различий: сюда входят дети из семей социального риска, мигранты и те, кто плохо владеет языком обучения.

Для работы с такими детьми в Казахстане началась подготовка специалистов, способных поднять уровень социально-психологического сопровождения. Однако пока эта задача остается сложной: требуются новые теоретические подходы к обучению и интеграции детей с ООП.

В Республике Казахстан около 4,5% детей имеют ограниченные возможности здоровья и нуждаются в специальном коррекционном образовании, которое учитывает их потребности. Однако система инклюзии в стране пока только развивается, опираясь в основном на традиционные методы специального обучения, популярные и в российской практике. В то время как в западных странах инклюзивное образование более развито и теоретически проработано.

Таким образом, мы видим, что инклюзия больше, чем интеграция. Инклюзия означает раскрытие каждого ученика с помощью образовательной программы, которая достаточно сложна, но соответствует его способностям. Инклюзия учитывает потребности, так же, как и специальные условия, и поддержку, необходимые ученику и учителям для достижения успеха.

Правильная организация инклюзивного образования детей в школе - это приоритетная задача для руководства. Задача внедрения инклюзивного образования в школе состоит в том, чтобы все дети уже на этапе школьной жизни приобретали опыт совместного общения и взаимодействия, согласования своих интересов с интересами других людей, независимо от их социального положения, нации, состояния здоровья и др.

Любое использование материалов допускается только при наличии гиперссылки. В инклюзивном направлении в школах каждого принимают и считают важным членом коллектива, это дает особому ребенку уверенность в себе и воспитывает в детях без инвалидности отзывчивость и понимание. Ученика со особыми образовательными потребностями поддерживают сверстники и другие члены школьного сообщества для удовлетворения его специальных образовательных потребностей [3,4].

В настоящий момент остается еще много барьеров для полномасштабной реализации государственного проекта.

Основные из них:

- архитектурная недоступность образовательных учреждений;
- дети с особыми образовательными потребностями часто признаются необучаемыми;
- большинство учителей и директоров массовых школ недостаточно знает о проблемах инвалидности и не готово к включению детей-инвалидов в процесс обучения в классах;
- родители детей-инвалидов не знают, как отстаивать права своих детей на образование, и испытывают страх перед системой образования и социальной поддержки.

По мнению многих специалистов, инклюзивное образование — новый этап в развитии образования в целом.

Ведь в государственных образовательных учреждениях часто не учитываются способности каждого конкретного ребенка. Конечно, это связано с переполненностью классов, групп, педагоги просто не в состоянии искать подход к каждому из 25–30 учеников, а тем более, когда таких классов (групп) несколько. В то же время инклюзивное образование дает возможность включать в систему обучения и детей-инвалидов, что ставит на новый уровень социальную поддержку этой категории граждан.

Несколько тезисов по теме были обсуждены в Региональной службе коммуникаций с представителями управления образования Павлодарской области и экспертами: 7489 детей в Павлодарской области имеют особые образовательные потребности, 1952 из них имеют инвалидность [5].

В регионе применяют несколько подходов в обучении детей с особыми образовательными потребностями (Таб. 1):

Таблица 1 – Направления обучения в регионах Павлодарской области

№	Направления	Типовые группы
1.	Дифференцированное обучение	детей с нарушениями речи, слуха, зрения, интеллекта в специальных школах, школах-интернатах
2.	Интегрированное обучение	детей в специальных группах (классах) в детских садах общего типа и школах;
3.	Инклюзивное обучение	детей с особыми образовательными потребностями в классе

В Павлодарской области 22,2% детей с особыми образовательными потребностями обучаются в обычных детских садах, школах и колледжах, получая соответствующую помощь и поддержку в рамках инклюзивного образования. Вместе с тем, 64,4% детей с особыми потребностями учат в инклюзивных классах, где они учатся наряду с обычными детьми, что позволяет интегрировать их в общеобразовательный процесс.

В области работают 339 специалистов, в том числе педагоги и дефектологи, которые предоставляют коррекционную поддержку детям с особыми образовательными потребностями. В 2022 году 847 педагогов прошли курсы повышения квалификации по инклюзивному образованию, что способствует улучшению качества образования и подготовке специалистов, способных работать с детьми с особыми потребностями.

Для педагогов, работающих с такими детьми, предусмотрена надбавка к заработной плате в размере 40%, что стимулирует повышение квалификации и привлечение специалистов в эту сферу.

Основной принцип инклюзивного образования в школах заключается в том, что все дети, независимо от своих различий, сложностей или особенностей, должны иметь возможность учиться вместе. Это включает в себя создание условий, при которых каждый ученик, то с особыми образовательными потребностями или без них, может развиваться в едином образовательном пространстве, получая необходимую поддержку и внимание.

Таким образом, можно сказать, что инклюзивное образование является современным и перспективным подходом к обучению, востребованным в современном обществе.

Для реализации проекта на общенациональном уровне необходимы теоретические обоснования и методики, разработанные специалистами с учетом опыта зарубежных стран. Кроме того, требуются квалифицированные кадры, готовые внедрять проект в практику, так как многим современным педагогам сложно адаптироваться к новой системе.

Инклюзивное образование представляет собой значимый проект, который необходимо развивать, совершенствовать и реализовывать. Для его успешного внедрения требуется поддержка со стороны государства, специалистов, родителей и педагогов.

Литература

1. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900000988>
2. Тебенова К.С., Каргин С.Т., Заркенова Л.С., Рымханова А.Р. Основы инклюзивного образования. - А.: «Эверо», 2016. - 119 с.
3. Жубакова, С.С. Теория и практика инклюзивного образования: учебное пособие. - Алматы: Эверо, 2017. - 56 с.
4. Инклюзивное образование в Казахстане: Unsplash/Jerry Wang
5. Образовательная программа краткосрочных курсов повышения квалификации педагогов «Организация и внедрение инклюзивной практики в общеобразовательных школах Республики Казахстан» (далее – Программа, Слушатели) . <https://cloud.mail.ru/public/XyKh/YavFYLPe7>

**ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНДА БАСТАУЫШ
СЫНЫП ОҚУШЫСЫНЫҢ ТҰЛҒАСЫН
ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫНЫҢ ӨЗАРА
ӘРЕКЕТТЕСУІ**

Аяпбергенова Г.С.

*PhD докторы, педагогика жоғары мектебінің қауымдастырылған
профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар*

Дюсенова А.Б.

*«Педагогика және психология» білім беру бағдарламасының
магистранты, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушысының тұлғасын қалыптастыруда мектеп пен отбасының өзара әрекеттесуінің маңызы қарастырылады. Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы болса, мектеп – оның білім беру және дамуына бағытталған екінші маңызды орта. Білім беру үрдісіндегі педагог пен ата-ананың ынтымақтастығы баланың жан-жақты дамуына негіз болады. Авторлар бала тәрбиесіне мектеп пен отбасының үйлесімді әсерін арттырудың заманауи тәсілдерін ұсынады және тәжірибелік деректерді талдайды. Зерттеудің мақсаты – бала тұлғасының қалыптасуына ықпал ететін тиімді өзара әрекеттесу механизмдерін анықтау.

Түйін сөздер: тұлға, бастауыш сынып, отбасы, мектеп, тәрбиелік әсер, ынтымақтастық, даму.

Аннотация

В данной статье рассматривается значимость взаимодействия школы и семьи в формировании личности младшего школьника. Семья является первой социальной средой ребенка, а школа – второй важной средой, направленной на его обучение и развитие. Сотрудничество педагогов и родителей в образовательном процессе служит основой для всестороннего развития ребенка. Авторы предлагают современные подходы к повышению гармоничного влияния семьи и школы на воспитание ребенка и анализируют практические данные. Цель исследования – выявление эффективных механизмов взаимодействия, влияющих на формирование личности ребенка.

Ключевые слова: личность, младший школьник, семья, школа, воспитательное воздействие, сотрудничество, развитие.

Abstract

This article discusses the significance of the interaction between school and family in shaping the personality of primary school students. The family is the child's first social environment, while the school serves as the second important setting aimed at education and development. Collaboration between educators and parents in the educational process forms the foundation for the holistic development of the child. The authors propose modern approaches to enhancing the harmonious influence of school and family

on child-rearing and analyze practical data. The aim of the study is to identify effective interaction mechanisms contributing to the formation of the child's personality.

Keywords: *personality, primary school, family, school, educational impact, collaboration, development.*

Бастауыш сынып оқушысының тұлғалық дамуы – бұл оның болашақтағы жеке және кәсіби жетістіктерінің негізін қалайтын маңызды кезең. Осы кезеңде оқушының қоршаған ортасы, әсіресе мектеп пен отбасының өзара әрекеті, оның дүниетанымына, мінез-құлқына және жеке қасиеттеріне тікелей әсер етеді. Мектеп – оқушыға білім беріп, оны әлеуметтік ортаға бейімдейтін негізгі институт. Ал отбасы – баланың алғашқы тәрбиелік ортасы, оның құндылықтары мен мінезінің іргетасын қалайтын мекен. Бала тәрбиесінде бұл екі институттың үйлесімділігі маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада мектеп пен отбасының бірлескен жұмысының бала тұлғасын қалыптастыруға тигізетін әсері қарастырылады. Зерттеу барысында бастауыш сынып кезеңіндегі тәрбиелік және білім беру үдерістеріндегі негізгі мәселелер, сонымен қатар педагогикалық және отбасылық тәрбиені үйлестіру жолдары талданады. Мақсат – тұлғаны қалыптастырудағы мектеп пен отбасының өзара әрекеттесуінің тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар ұсыну.

Оқушы тұлғасын қалыптастырудағы мектеп пен отбасының рөлі туралы көптеген педагогтар мен психологтардың еңбектері бар. Бұл тақырыпта К.Д. Ушинский, Л.С. Выготский және А. Құнанбаевтың еңбектері айрықша орын алады. Олар баланың дамуының әлеуметтік және психологиялық аспектілерін зерттеп, тәрбиелік және білім беру институттарының маңыздылығын көрсеткен. Мектеп пен отбасының өзара әрекеттестігі тәрбиенің тұтастығын қамтамасыз етуге негізделеді. Бала мектепте академиялық білім алса, отбасында эмоционалдық қолдау және тәрбиелік бағыт алады. Егер бұл екі орта бір-бірімен үйлесімді әрекет етсе, оқушының тұлғалық дамуы тиімдірек жүзеге асады. Керісінше жағдайда, балада құндылықтар арасындағы қайшылық туындауы мүмкін [1, б. 75].

Бастауыш сынып кезеңі – бала тұлғасының қарқынды дамуы мен қалыптасу уақыты. Бұл кезеңде бала қоршаған ортадағы құбылыстарды тануға, қарым-қатынас жасауға, және өзіне деген сенімділікті дамытуға тырысады. Сондықтан мектеп пен отбасының балаға көрсететін ықпалы оның өзін-өзі тануына және болашақтағы мінез-құлқына тікелей әсер етеді.

Оқушылардың бұл кезеңдегі негізгі ерекшеліктеріне мыналар жатады:

1. Танымдық қызығушылықтың жоғары деңгейі. Бастауыш сынып оқушылары әлемді зерттеп, жаңа білімді қабылдауға ынталы болады.

2. Эмоционалдық тұрақсыздық. Балалар өз сезімдерін басқара алмай, ортаға бейімделуде қиындықтарға тап болуы мүмкін.

3. Әлеуметтік қарым-қатынасқа деген қажеттілік. Олар достары мен ересектердің пікіріне сезімтал болады.

Бала тұлғасының бұл ерекшеліктерін ескере отырып, ата-аналар мен мұғалімдер бірлесіп, балаға қолдау көрсетуі керек.

Мектеп – баланың қоғамдағы орны мен өз мүмкіндіктерін түсінуге ықпал ететін басты институт. Бастауыш сыныптарда бала тек академиялық білім алып қана қоймай, сонымен қатар өзін-өзі тануға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады. Мұғалімдердің рөлі бұл жерде ерекше, себебі олар баланың танымдық және тұлғалық дамуына бағыт-бағдар береді. Мектеп тәрбиесінде маңызды аспектілердің бірі – оқушыға позитивті орта қалыптастыру. Мұғалімдердің балаға деген қарым-қатынасы оның өзін-өзі бағалауына, мотивациясына және мектепке деген қызығушылығына әсер етеді. Сондықтан педагогтар бала тәрбиесінде жеке тұлғалық көзқарас ұстануы тиіс [2, б. 96].

Отбасы – бала өміріндегі алғашқы әлеуметтік орта. Отбасында қалыптасқан құндылықтар мен әдеттер баланың болашақтағы өміріне әсер етеді. Бастауыш сынып оқушысы үшін ата-ананың үлгісі, олардың қолдауы және бағыт-бағдары маңызды рөл атқарады. Ата-ананың балаға деген махаббаты мен мейірімі оның өзін-өзі бағалауына, эмоциялық тепе-теңдігіне ықпал етеді. Отбасындағы тәрбиелік процестің тиімділігі ата-ананың балаға қаншалықты көп уақыт бөлетініне, оны тыңдап, түсінетініне байланысты. Егер ата-ана баланың мектептегі жетістіктері мен қиындықтарына назар аударып, мұғалімдермен тығыз байланыста болса, бұл тәрбиенің тиімділігін арттырады.

Инклюзивті білім беру қазіргі заманғы білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі ретінде бастауыш сынып оқушысының тұлғасын қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Инклюзивті білім берудің негізгі мақсаты – әрбір баланың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ету. Бастауыш сынып оқушылары үшін бұл кезең ерекше маңызды, себебі олар осы уақытта өмірге деген алғашқы көзқарастарын қалыптастырып, өзіндік құндылықтарын түсінуге ұмтылады. Инклюзивті білім беру оқушының өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінуіне және оның тұлғалық әлеуетін дамытуға жағдай

жасайды. Инклюзия идеясы барлық балалардың, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың да сапалы білім алуға құқығы бар екенін растайды. Бұл тәсіл мектеп пен отбасының өзара әрекеттестігін жаңа деңгейге көтереді. Себебі ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту барысында мектеп пен отбасының бірлескен жұмысы шешуші рөл атқарады. Мұғалімдер мен ата-аналар инклюзивті білім беру арқылы баланың әлеуетін толықтай ашу үшін ортақ мақсатқа ұмтылады. Инклюзивті білім беру мектепке ерекше қажеттіліктері бар балаларды ғана емес, сонымен қатар жалпы білім беру жүйесіндегі оқушыларды да тұлғалық және әлеуметтік тұрғыдан байытады. Мұндай ортада балалар бір-біріне көмек көрсетуге, түсіністік пен шыдамдылық танытуға үйренеді. Бұл олардың болашақ өмірінде маңызды дағдыларды меңгеруіне ықпал етеді [3, б. 45].

Бастауыш сынып оқушыларымен жұмыс істеу кезінде инклюзивті білім беру балалардың өзін-өзі тануына, құрдастарымен өзара қарым-қатынас жасауына және олардың тұлғалық ерекшеліктерін дамытуға мүмкіндік береді. Мұндай білім беру үдерісінде мұғалімдер мен ата-аналар баланың ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру бағдарламаларын бейімдейді. Бұл жерде мұғалімдердің кәсіби дайындығы мен ата-аналардың қолдауы ерекше маңызға ие. Егер ата-аналар мен педагогтар өзара тығыз байланыста болса, бала өзінің ерекшеліктеріне қарамастан, оқу процесінде толыққанды қатысушы бола алады. Сонымен қатар, инклюзивті білім беру арқылы қалыптасқан ортада әр бала өзінің жеке қабілеттерін көрсетіп, өзіндік даму жолын табуға мүмкіндік алады. Инклюзияның тағы бір маңызды аспектісі – әртүрлілікті қабылдау және толеранттылықты дамыту. Инклюзивті ортада оқушылар өздерінің құрдастарының ерекшеліктерін түсініп, қабылдауға үйренеді. Бұл олардың тұлғалық дамуына ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік жауапкершіліктерін түсінуіне де ықпал етеді. Бастауыш сынып оқушылары бұл кезеңде әлеуметтену үрдісін бастан өткеретіндіктен, инклюзивті білім беру олардың қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруде шешуші рөл атқарады. Оқушылар өз ортасындағы ерекшеліктерді көріп, оларды қабылдауға және құрметтеуге дағдыланады. Бұл олардың болашақта толерантты, жан-жақты тұлға болып қалыптасуына негіз болады. Инклюзивті білім беру жүйесін жүзеге асыруда мектеп пен отбасының бірлескен жұмысы өте маңызды. [4, б. 52].

Сонымен қатар, инклюзивті білім беру жүйесінде мұғалімдердің кәсіби біліктілігі мен ата-аналардың қолдауы шешуші рөл атқарады. Мұғалімдер ерекше қажеттіліктері бар балаларға бейімделген оқу бағдарламаларын әзірлеп, олардың оқу процесіне сәтті қосылуына

көмектессе, ата-аналар үйде баланың эмоционалдық және физикалық жағдайын қамтамасыз етуге көмектеседі. Бұл үдерісте мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеттестігі өте маңызды. Олар бірлесіп жұмыс істеген жағдайда ғана баланың оқу процесіне толыққанды қатысуы қамтамасыз етіледі. Егер мектеп пен отбасы тығыз байланыста болса, бала өзін сенімді сезініп, өзінің мүмкіндіктерін көрсетуге дайын болады. Инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар балалардың ғана емес, жалпы білім беру жүйесіндегі барлық оқушылардың тұлғалық дамуына ықпал етеді. Мұндай ортада балалар бір-бірімен тығыз қарым-қатынас орнатып, өзара көмек көрсетуге, құрметтеуге және түсіністік танытуға үйренеді. Бұл олардың болашақ өмірінде маңызды дағдыларды меңгеруіне ықпал етеді. Инклюзивті білім беру жүйесі балалардың тек академиялық жетістіктеріне ғана емес, олардың тұлғалық қасиеттерін дамытуға да бағытталған. Мұндай білім беру жүйесінде балалар өздерінің жеке ерекшеліктерін түсініп, өз қабілеттерін толыққанды көрсетуге мүмкіндік алады. [5, б. 63].

Мектеп пен отбасының ынтымақтастығын арттыру бала тәрбиесінің сапасын жақсартады. Бұл үшін бірнеше тиімді әдістер мен тәсілдерді қолдануға болады:

1. Ашық қарым-қатынас орнату. Мұғалімдер мен ата-аналар арасында үнемі ақпарат алмасу баланың дамуын бақылауға және қажетті шараларды уақытында қабылдауға мүмкіндік береді.

2. Ортақ іс-шаралар ұйымдастыру. Мектепте ата-аналардың қатысуымен тренингтер, семинарлар, және ашық сабақтар өткізу арқылы ата-аналардың бала өміріне белсенді араласуын қамтамасыз етуге болады.

3. Жеке кеңестер өткізу. Мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы жеке кездесулер баланың жағдайын, оның қажеттіліктері мен ерекшеліктерін тереңірек түсінуге көмектеседі.

4. Тәрбиелік жобаларды іске асыру. Мектеп пен отбасы бірігіп, балаларды тәрбиелеуге арналған арнайы жобаларды жүзеге асыра алады.

Бұл шаралар бала тәрбиесінде мектеп пен отбасының үйлесімді жұмыс істеуіне ықпал етеді.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушысының тұлғасын қалыптастырудағы мектеп пен отбасының өзара әрекеттестігі ерекше маңызға ие. Бұл екі институттың бірлескен жұмысы балаға үйлесімді дамуға, оның әлеуметтік және академиялық жетістіктерге жетуіне ықпал етеді. Зерттеу барысында мектеп пен отбасының ынтымақтастығын арттыруға бағытталған бірқатар тиімді тәсілдер ұсынылды. Болашақта бұл мәселені тереңірек зерттеу қажет, әсіресе жаңа

технологиялар мен цифрлық құралдардың бала тәрбиесіне әсерін ескере отырып. Отбасы мен мектеп арасындағы ынтымақтастықтың жоғары деңгейі тек баланың ғана емес, жалпы қоғамның да дамуына әсер етеді.

Әдебиеттер

1. Қалиев, С., Нұртазина, Н., Айтмамбетова, Б. Педагогика: Оқулық. – Алматы: Мектеп. — 2020. — 320 б.
2. Жұмабекова, Ф. Мектептегі тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі: Оқу құралы. – Алматы: Ғылым. — 2019. — 256 б.
3. Назарбаев, Н. Білім беру: қоғамның рухани жаңғыруының негізі // Егемен Қазақстан. — 2021. — №3. 12-13 бб.
4. Выготский, Л.С. Педагогикалық психология. – Алматы: Рауан. — 2015. — 240 б.
5. Баймұратова, Б. Мұқанова Б., Турғанбаева Б. Жеке тұлға және тәрбие: Ғылыми монография. – Алматы: Білім. — 2018. — 180 б.

УДК 376.112.4

ИНКЛЮЗИВТІК БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТЕРДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ПЕДАГОГ ТҮЛҒАСЫНЫҢ ӘСЕРІ

Аяпбергена Г.С., PhD докторы, педагогика жоғары мектебінің қауымдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар
Махметова Н.К., оқытушы-сарапшы, әлеуметтік ғылымдар магистрі, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар
Капашева Ж.Д., «Педагогика және психология» білім беру бағдарламасының магистранты, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар

Аңдатпа. Мақалада мүмкіндігі шектеулі балаларға білім берудің қазіргі заманғы тәсілдері, педагогтардың кәсіби дайындығы және олардың тұлғалық қасиеттері қарастырылады. Педагогтардың кәсіби және тұлғалық дайындығын арттырудың маңызы, сондай-ақ инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге қажетті дағдылар мен білімдер талданады. Педагогикалық деонтология, гуманистік көзқарас және педагогикалық оптимизмнің мәні атап өтіледі. Сондай-ақ, педагогтың білім беру қызметіндегі құндылық-мотивациялық көзқарастары, эмпатия, толеранттылық және стресс жағдайларына төзімділік сияқты маңызды қасиеттері қарастырылады. Мақалада, сонымен қатар педагогтың

сыртқы келбеті мен мәдениеті, оның балалармен, ата-аналармен, әріптестермен қарым-қатынасының маңызы, педагогикалық дайындық жүйесіндегі гуманистік бағыттылықты қалыптастырудың өзектілігі көрсетілген.

Түйін сөздер: мүмкіндігі шектеулі балалар, инклюзивті білім беру, деонтология, дефектология, педагог.

Аннотация. В статье рассматриваются современные подходы к образованию детей с ограниченными возможностями, профессиональная подготовка педагогов и их личностные качества. Анализируется важность повышения профессиональной и личностной подготовки педагогов, а также необходимые навыки и знания для работы в условиях инклюзивного образования. Подчеркивается значение педагогической деонтологии, гуманистического подхода и педагогического оптимизма. Также рассматриваются такие важные качества педагога, как ценностно-мотивационные установки в образовательной деятельности, эмпатия, толерантность и устойчивость к стрессовым ситуациям. В статье также отражены внешний вид и культура педагога, значение его взаимоотношений с детьми, родителями, коллегами, актуальность формирования гуманистической направленности в системе педагогической подготовки.

Ключевые слова: дети с ограниченными возможностями, инклюзивное образование, деонтология, дефектология, педагог.

Annotation. The article examines modern approaches to the education of children with disabilities, professional training of teachers and their personal qualities. The article analyzes the importance of improving the professional and personal training of teachers, as well as the necessary skills and knowledge to work in an inclusive education environment. The importance of pedagogical deontology, humanistic approach and pedagogical optimism is emphasized. Such important qualities of a teacher as value-motivational attitudes in educational activities, empathy, tolerance and resistance to stressful situations are also considered. The article also reflects the appearance and culture of the teacher, the importance of his relationships with children, parents, colleagues, the relevance of the formation of a humanistic orientation in the system of pedagogical training.

Keywords: children with disabilities, inclusive education, deontology, defectology, teacher.

Бүгінгі таңда педагог тұлғасының инклюзивті білім беру жағдайында кәсіби қызметті жүзеге асыруға әсері барлық балаларды, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды барынша интеграциялауға бағытталған білім беру процесіне заманауи көзқарас тұрғысынан ерекше өзекті болып табылады.

Қазіргі заманғы нормативтік-құқықтық құжаттарда мүмкіндігі шектеулі балаларға білім берудің инновациялық тәсілдерін іске асырумен айналысатын білім беруді басқару органдары қызметкерлерін, педагог қызметкерлерді жүйелі даярлауды, қайта даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру қажет екендігі жазылған.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беру қызметін көрсетуге педагогтарды дайындау мәселесі соңғы уақытта өте өзекті болып отыр.

С.И. Сабельникованың [1] жалпы білім беру мекемелерінің педагогтарын инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге даярлау жөніндегі ұстанымын қарастырайық.

Автордың атап өтуінше, педагогтардың кәсіби және тұлғалық дайындығы үшін осылар қажет:

- инклюзивті білім берудің не екенін, оның дәстүрлі білім беру формаларынан айырмашылығы неде екенін түсіну және ұғыну;

- инклюзивті білім беру ортасында балалардың жас және тұлғалық дамуының психологиялық заңдылықтары мен ерекшеліктерін білу;

- дамуында бұзылыстары бар және қалыпты дамыған балаларды бірлесіп оқытуға арналған оқу процесін психологиялық және дидактикалық жобалау әдістерін білу.

- білім беру ортасының барлық субъектілері (оқушылармен жеке және топта, ата-аналармен, әріптестермен-мұғалімдермен, мамандармен, басшылықпен) арасындағы педагогикалық өзара әрекеттесудің әртүрлі тәсілдерін іске асыру мүмкіндігі.

Педагогикалық іс-шаралардың табыстылығы көбінесе проблемалы балаға деген қарым-қатынасқа байланысты. Осыған орай, балалар мекемелеріндегі педагогикалық қызметкерлердің жұмысы деонтология қағидаттарын қатаң сақтауға негізделуі қажет [2].

«Деонтология» терминін өткен ғасырда ағылшын философы Бентам енгізген. Осы терминмен ол адамның кәсіби мінез-құлық ережелерін белгіледі. Педагогикалық деонтология жалпы деонтологияның бір бөлігі болып табылады. Бұл оқушының тұлға ретінде, индивид ретінде, қызметтің тәуелсіз субъектісі ретінде, оның мүдделерін, мүмкіндіктері мен қабілеттерін ескере отырып, дамуы үшін жағдай жасауды қамтиды, бұл оның әрі қарай өзін-өзі басқаруы мен дамуын қамтамасыз етеді. Бұл мәселенің шешімі педагогтың тиісті кәсіби дайындығы бар және қажетті тұлғалық қасиеттерге ие болғанда ғана толық жүзеге асады.

Дефектология - қалыпты дамып келе жатқан балаларға жалпы қабылданған педагогикалық және психологиялық әсерден айырмашылығы, оқу процесінің өзін айқын ізгілендірусіз түпкілікті қалыптасқан деп санауға болмайтын білім беру саласы, өйткені қалыптан тыс бала үнемі психологиялық көмекке мұқтаж (Р.О. Агавелян) [3]. Педагогикалық мораль мен іс-әрекеттің принципі ретінде гуманизмнің негізі дамуында ауытқулары бар баланы жоғары құндылық, өзіндік құндылық ретінде тану болып табылады. Дамуында

ауытқулары бар балалармен жұмыс істейтін гуманист педагогтың ең маңызды кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттері ретінде біз мейірімді қарым-қатынасты және оларға пайдалы болуға деген ұмтылысты, жоғары оң өзін-өзі бағалауды, эмпатияны, жауапкершілікті және ішкі бақылау локусын, сабырлық пен төзімділікті, стресс жағдайларына төзімділікті, проблемалы баланың тұлғасына құрмет көрсету (субъект-субъекттік қатынас сипаты) деп санаймыз. Педагог келесі жүйелерде кіммен және қалай қарым-қатынас жасау керектігін білуі және интуитивті сезінуі керек:

- Инклюзивті білім беру жағдайындағы педагог және бала;
- Инклюзивті білім беру жағдайындағы педагог және ата-аналар (немесе микроәлеуметтік орта);
- Инклюзивті білім беру жағдайындағы педагог және дәрігер;
- Инклюзивті білім беру жағдайындағы педагог және тәрбиеші;
- Инклюзивті білім беру жағдайындағы педагог - дәрігер - бала-ата-ана.

Педагогикалық ғылым мен педагогикалық практика арасындағы байланыстырушы буын - бұл ЖОО оқытушысының кәсіби қызметі немесе біліктілікті арттыру, онда ол құрған жобаның мазмұны нақты нысандар мен әдістерде жүзеге асырылады.

Педагогтың кәсіби дайындығының мазмұны мен бағыты қоғамның осы нақты кезеңде алдына қойған мақсаттарымен анықталады. Гуманистік түсіндіруде арнайы білім берудің мақсаты - оның құралдары арқылы өмір сүру мүмкіндіктері шектеулі адамның толыққанды және лайықты өмір сүруін қамтамасыз ету. Инклюзивті және арнайы білім беруді гуманизациялау педагогикалық өзара әрекеттестікке арналған мақсаттық, мазмұндық, технологиялық және бағалау компоненттерін баланың дамып келе жатқан тұлғасының мүдделеріне сәйкестігі тұрғысынан іріктеуді және модельдеуді «ұсынады».

Заманауи білім беру жүйесін жетілдіру білім беру мекемесінің педагогтарын даярлау мен қайта даярлауды көздейді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен қарым-қатынас жасайтын педагогтарды жұмысқа қабылдау кезінде олардың осы саладағы тәжірибесіне, кәсібилік деңгейіне, қарым-қатынас дағдыларына, стресске төзімділікке, өздігінен білім алуға деген ұмтылысқа және осындай жұмыс үшін өте маңызды басқа да жеке сипаттамаларға ерекше назар аудару қажет. Бірақ ең бастысы - толеранттылыққа, эмпатияға, педагогикалық оптимизмге негізделген осындай балалармен жұмыс істеуге деген ұмтылыс [4].

Заманауи педагогтың бейнесін толықтыру үшін, жоғарыда айтылғандардан басқа, сыртқы келбет мәдениетін ескеру қажет. Ол үлгі алатын тұлға болуы тиіс.

ПиП-21қ тобының студенттері арасында инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істейтін Заманауи педагогтың негізгі қасиеттерін анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1. Студенттердің сауалнама деректері

1. Инклюзивті білім беру жағдайында педагогта болуы керек үш қасиет.	Төзімділік (5) – 71% Коммуникативтілік (4) – 57% Эмпатия (3) – 43% Талапшылдық (3) – 43% Жаңа білімге ашықтық (2) – 28% Мамандыққа қызығушылық (2) – 28% Жауапкершілік (1) – 14% Позитивтілік (1) – 14%
2. Инклюзивті білім беру жүйесінде жұмыс істейтін педагогта болмауы керек үш қасиет.	Төзімсіздік (7) – 100% Агрессивтілік (6) – 86% Балалық мінез-құлық (5) – 71% Эмпатияның төмен деңгейі (2) – 28% Өзін-өзі бағалаудың төмендігі (1) – 14%
3. Инклюзивті білім беру жүйесінде педагогтың жұмыс істеуіне не мотивация болады?	Түзету жұмыстарының нәтижелері, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың үлгерімі (4) – 57% Ақша (3) – 43%
4. Инклюзивті білім беру педагогының біліктілігін не құрайды?	Үздіксіз біліктілікті арттыру (7) – 100% Балаларға деген сүйіспеншілік (7) – 100% Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу білімі мен дағдылары (7) – 100%
5. Инклюзивті білім беру педагогы қалай киінуі керек?	Іскерлік стиль (7) – 100% Ыңғайлы (7) – 100%
6. Сіз әлемді қалыптастырудың қандай идеясын дұрыс деп санайсыз?	Гуманизм (7) – 100%
7. Инклюзивті білім беру педагогының басты сапасы.	Эмпатия(4) – 57% Кәсібилік (2)–28% Төзімділік (1) – 14%

Осылайша, мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейтін болашақ педагогты даярлау процесі берілетін және игерілетін үш құндылықтар жүйесінен тұруы керек:

- білім беру мазмұны-қажетті кәсіби білім жүйесі ретінде;
- болашақ мұғалімнің кәсіби біліктері мен дағдыларының жүйесін қалыптастыратын практикалық оқыту;
- кәсіби тәрбие кәсіби сипаттағы көзқарастарды дамыту жүйесі ретінде.

Қазіргі заманғы педагогтарды даярлау процесі арнайы білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге бағытталған жүйелі және жан-жақты дайындықты талап етеді. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейтін болашақ педагогтың кәсіби құзыреттілігі тек теориялық біліммен ғана емес, практикалық дағдылармен, эмпатия, толеранттылық, стресс жағдайларына төзімділік сияқты тұлғалық қасиеттермен де айқындалады.

Осылайша, педагогтың кәсіби дайындығы тек білім беру мазмұнын ғана қамтып қоймай, оның тұлғалық дамуын, кәсіби дағдыларын және гуманистік көзқарасын да ескеруі керек. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеуге даяр педагогтар тек кәсіби тұрғыдан ғана емес, моральдық және адамгершілік құндылықтар тұрғысынан да қалыптасуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Сабельникова, С.И. Развитие инклюзивного образования / С.И. Сабельникова // Справочник руководителя образовательного учреждения. — 2009. — № 1. С. 42-54.
2. Введенский, В.Н. Изменение и оценка качества повышения квалификации учителей в системе дополнительного педагогического образования [Текст] // Стандарты и мониторинг в образовании. — 2009. — № 4. С. 41-44
3. Агавелян, Р.О. Социально-перцептивные процессы личности педагога специальной школы в профессиональной деятельности: Дис. ... д-ра психол. наук: Новосибирск. — 2000.
4. Мовкебаева, З.А., Денисова, И.А., Оралканова, И.А., Жакупова, Д.С. Инклюзивное образование. Алматы. — 2014. — 200 с.

ИНКЛЮЗИВТІ ОРТА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

Б.А. Матаев, PhD докторы, қауымдастырылған профессор
Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар

Д.Т. Гарифуллина, 2 курс магистранты
Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар

Аңдатпа. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы инклюзивті білім беру ортасы мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда шешуші рөл атқарады. Мақалада барлық балалардың, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері барлардың шығармашылық әлеуетін ашуға ықпал ететін ортаны құруға көмектесетін мүмкіндіктер мен тәсілдер қарастырылады. Педагогикалық тәжірибелер мен заманауи зерттеулерді талдау негізінде мектеп жасына дейінгі балаларда креативті ойлауды жан-жақты дамытуға және қолдауға бағытталған инклюзивті орта құру бойынша ұсыныстар ұсынылды.

Түйін сөздер: инклюзивті орта, мектепке дейінгі білім беру, шығармашылық қабілеттер, ерекше білім беру қажеттіліктері, шығармашылық ойлау, бейімделу әдістері

Аннотация. Инклюзивная образовательная среда в дошкольных организациях образования играет ключевую роль в развитии творческих способностей у детей раннего возраста. В статье рассматриваются возможности и подходы, которые помогают создать среду, способствующую раскрытию творческого потенциала у всех детей, включая тех, кто имеет особые образовательные потребности. На основе анализа педагогических практик и современных исследований, предложены рекомендации для создания инклюзивной среды, ориентированной на всестороннее развитие и поддержку креативного мышления у дошкольников.

Ключевые слова: инклюзивная среда, дошкольное образование, творческие способности, особые образовательные потребности, креативное мышление, адаптивные методики

Annotation

An inclusive educational environment in preschool educational institutions plays a key role in the development of creative abilities in young children. The article examines the possibilities and approaches that help to create an environment conducive to the disclosure of creative potential in all children, including those with special educational needs. Based on the analysis of pedagogical practices and modern research, recommendations are proposed for creating an inclusive environment focused on the comprehensive development and support of creative thinking in preschoolers.

Keywords: *inclusive environment, preschool education, creativity, special educational needs, creative thinking, adaptive techniques*

Қазіргі білім беру жүйесі инклюзивті білім беруді белсенді түрде енгізуде, оның мақсаты физикалық, интеллектуалдық немесе психикалық ерекшеліктеріне қарамастан барлық балаларды оқыту мен дамыту үшін тең мүмкіндіктер жасау болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде инклюзивті орта балалардың шығармашылығын дамытудың қуатты құралына айналады. Бұл әр балаға өз әлеуетін ашуға, басқалармен өзара әрекеттесу арқылы үйренуге және өзінің ерекше талантын қолайлы және қолдау жағдайында дамытуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі білім берудегі инклюзивті орта барлық балалар, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар оқу іс-шараларына еркін қатыса алатын және тиісті қолдау ала алатын жағдайлар жасауды білдіреді. Бұл туралы келесі зерттеушілер жазады: К. Ж. Туребаева, А. К. Канатова [1], З. А. Карманова [2], Д. Х. Гафурова [3], А. Рагнхильд [4]. Мұндай әлеуметтік орта балаларға әлеуметтік дағдылар мен шығармашылық ойлауды дамытуға көмектесу арқылы құрмет, төзімділік пен эмпатияны қалыптастыруға ықпал етеді. Әр түрлі қабілеттері бар балаларды білім беру процесіне қосу әр баланың әлеуметтік және мәдени тәжірибесін байытады, олардың қызығушылығы мен өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылысын ынталандырады.

И.Г. Галянттың зерттеуі мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік білім беру стандарты контекстіндегі мүгедек балаларға арналған инклюзивті білім берудің өзекті тақырыбын қарастырады [5]. И. Я. Галянт даму ерекшеліктері бар мектеп жасына дейінгі балалардың көпшілігінің ұқсас сипаттамалары бар екенін атап өтеді: олар интуиция мен эмоцияны басшылыққа ала отырып, өздігінен әрекет етеді, өз әрекеттерін бақыламайды немесе жоспарламайды, нәтижелерді болжамайды және өз жетістіктерін бағаламайды [5, Б.53]. Мұндай балалар үшін іс-әрекет процесінің өзі маңызды. Ерекшеліктері бар балаларды қабылдаудың ерекшеліктерін ескере отырып, психологиялық-педагогикалық қолдау мектеп жасына дейінгі баланың табиғи және ерекше сипатымен үйлесімді болуы керек.

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттеріне қиял, қалыптан тыс ойлау қабілеті, эмоционалды қабылдау және өзін-өзі көрсетуге деген мотивация жатады. Балабақшадағы инклюзивті орта еркін ойын, көркем шығармашылық, музыкалық және театрлық сабақтарды қамтитын әр түрлі іс-шаралар арқылы осы қабілеттерді қалыптастыруға және дамытуға көмектеседі.

Мәселені зерттеуді талдау негізінде біз шығармашылық дамуға ықпал ететін инклюзивті ортаның ерекшеліктерін атап өттік:

1. Қауіпсіз және қолдау көрсететін атмосфераны құру – балалар өздерін қорғалған және сенімді сезінеді, бұл олардың идеялары мен қиялдарын еркін көрсетуге мүмкіндік береді.

2. Әртүрлілікті қолдау – инклюзивті топтар әртүрлі ерекшеліктері мен қабілеттері бар балалардан тұрады, бұл жеке тұлғаның әртүрлі түрлерімен бақылау, еліктеу және өзара әрекеттесу арқылы шығармашылық дағдыларды дамытуға бірегей жағдай жасайды.

3. Өз бетінше таңдау мүмкіндіктері – балалар қандай қызмет түрлерін және кіммен айналысқысы келетінін таңдауға құқылы, бұл олардың тәуелсіздігін ынталандырады және шығармашылық ойлауды дамытуға ықпал етеді.

4. Топтық жұмыс және ынтымақтастық – инклюзивті орта балаларды бірлескен іс-әрекетке итермелейді, онда олар өз идеяларын білдіруге және қорғауға, оларды басқалардың қажеттіліктеріне бейімдеуге үйренеді, бұл ойлау икемділігі мен шығармашылықты дамытады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту арнайы педагогикалық әдіс-тәсілдерді қажет етеді. Инклюзивті ортадағы мұғалімдер әртүрлі қабілеттері бар балалармен жұмыс істеуге дайын болуы керек және шығармашылық бейімділікті анықтауға және дамытуға бағытталған оқу бағдарламаларын құру дағдыларын игеруі керек. Осы саладағы тәжірибені талдау жұмыстың негізгі педагогикалық әдістерін анықтауға мүмкіндік берді:

1. Ойын әдістері – шығармашылық ойлауды дамытуға көмектесетін әртүрлі ойындарды пайдалану. Инклюзивті топтарда ынтымақтастық пен стандартты емес шешімдерді қажет ететін кооперативтік ойындарды пайдалануға болады.

2. Жоба әдістері – педагогтер балаларды түпнұсқа идеяларды ойлап табуға және оларды бірге жүзеге асыруға шақыратын шығармашылық жобаларды ұйымдастырады. Мысалы, бірлескен іс-әрекеттер, театрландырылған қойылымдар немесе қарапайым ғылыми эксперименттер жасау.

3. Проблемалық жағдайлар әдісі – педагогтер балалардан стандартты емес (қалыптан тыс) шешімдерді талап ететін жағдайларды жасайды, бұл балалардың шығармашылық ойлау және түпнұсқа идеяларды ұсыну қабілетін дамытады.

4. Арт-терапия элементтері – сабақтарға арт-терапия элементтерін қосу балаларға сурет салу, мүсіндеу немесе би арқылы эмоциялары мен идеяларын білдіруге көмектеседі. Бұл әсіресе

дамуында ерекшеліктері бар балалар үшін пайдалы, өйткені бұл олардың тәжірибелері мен эмоцияларын вербалды емес тәсілдермен білдіруге мүмкіндік береді.

Педагогикалық практика барысында біз инклюзивті ортада шығармашылықты дамытуға ықпал ететін іс-шаралар өткіздік:

1. Шығармашылық шеберхана – бұл балалар өз қолөнерін жасау үшін әртүрлі материалдарды пайдалана алатын кеңістік. Мұнда әр бала өзін суретші сияқты сезінеді, бұл оның қиялын және экспериментке деген ынтасын оятады.

2. Музыкалық сабақтар – импровизацияны, ән айтуды және музыкалық аспаптарда ойнауды қамтитын музыка сабақтары эмоционалды экспрессивтілік пен шығармашылық ойлауды дамытуға ықпал етеді.

3. Театр ойындары мен қойылымдары – театр қойылымдарына қатысу балаларға өз ойын білдіруге, басқалардың эмоцияларын түсінуге және қиялын дамытуға көмектеседі. Бұл сонымен қатар өзіне деген сенімділік пен эмоционалды тұрақтылықты дамытуға ықпал етеді.

4. Сурет салу және модельдеу – әр түрлі материалдарды (саз, бояулар, қарындаштар) қолдану балаларға ішкі тәжірибелерін білдіруге мүмкіндік береді және моторика мен үйлестіруді дамытады.

Инклюзивті ортада тәрбиеші әр балаға қолдау көрсетіп, оның қабілеттерін ашуға көмектесетін тәлімгер және нұсқаулық рөлін атқарады. Педагогтің маңызды міндеті – балалардың әрқайсысының жеке ерекшеліктерін құрметтей отырып, өздерін еркін көрсете алатын жағдайлар жасау. Педагог балаларды ынтымақтастыққа, мәселелерді шешуге және өзара түсіністікке ынталандыратын делдал ретінде әрекет етеді.

Балалар бір-бірінің айырмашылықтарын түсініп, қабылдауы үшін топта инклюзивті мәдениетті құруға ерекше назар аударылады. Бұған бірлескен ойындар, пікірталастар және жұпта немесе топта жұмыс істеу арқылы қол жеткізіледі. Осылайша, тәрбиеші әр бала өзін құнды және маңызды топ мүшесі ретінде сезінетін жағымды эмоционалды атмосфераны жасайды.

Мектепке дейінгі білім берудегі инклюзивті орта балалардың шығармашылық қабілетін дамытудың қуатты құралы болып табылады. Бұл әр балаға өзінің шығармашылық қабілеті мен өзіне деген сенімділігін арттыра отырып, өзінің ішкі әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Инклюзивті топта ынтымақтастық, қолдау және құрмет үшін жағдай жасау балалардың бейімделу, төзімділік және өзін-өзі көрсету

дағдыларын дамытады, бұл олардың эмоционалды және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді.

Әдебиеттер

1. Туребаева К. Ж., Канатова А. К. Мектепке дейінгі тәрбие жүйесіндегі қазіргі инновациялар // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы «Арнайы педагогика» сериясы. – 2023. – Т. 72. – №. 1. – Б. 23-26.

2. Карманова З. А. Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың адамгершілік мәдениетін қалыптастыру // Қарағанды Университетінің хабаршысы «Педагогика» сериясы – 2024. – Т. 11329. – №. 1. – Б. 6-12.

3. Гафурова Д. Х. Инклюзивный подход в дошкольном образовании // Вестник науки и образования. – 2021. – №. 16-2 (119). – С. 103-105.

4. Рагнхильд А. Каким может быть инклюзивное дошкольное образование в детских садах // Современное дошкольное образование. – 2015. – №. 8 (60). – С. 68-78.

5. Галянт И. Г. Арт-терапия как новая философия инклюзивного дошкольного образования // Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического университета. – 2018. – №. 5. – С. 50-60.

УДК 372

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДАҒЫ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ТҰРАҚСЫЗДЫҚТЫҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН ОНЫ ЖЕҢУ ЖОЛДАРЫ

Бейсенова А.Қ., 6В019 - «Арнайы педагогика» бойынша оқытылатын
4 жылдық бөлімнің 3-курс “Олигофренопедагогика” студенті
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ.

Г.Ж. Ержанова, “Жас ғалымдар” клубының жетекшісі
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ.

Аңдатпа. Мақалада зияты зақымдалған балалардың эмоционалдық тұрақсыздықтарының себептері, оған себепші факторлары, сондай-ақ бұл мәселені шешу үшін пайдаланылатын әдістер қарастырылады. Нейропсихологиялық және әлеуметтік аспектілерге анализ жасай отырып, психотерапия, әлеуметтік дағдыларды дамыту бағдарламалары, арт-терапия және медициналық реабилитация әдістері ұсынылады. Зерттеулер мен клиникалық тәжірибелер негізінде ұсынылған кешенді тәсілдер балалардың психоэмоционалдық денсаулығын жақсартуға және олардың қоғамға бейімделуіне ықпал етеді.

Түйін сөздер: зияты зақымдалған балалар, эмоционалдық тұрақсыздық, нейропсихологиялық бұзылыстар, психотерапия, арт-терапия, медициналық реабилитация, психоәлеуметтік даму.

Аннотация. В статье рассматриваются причины эмоциональной нестабильности у детей с нарушениями интеллекта, причинные факторы, а также методы, используемые для решения этой проблемы. Предлагаются психотерапевтические программы, программы развития социальных навыков, арт-терапия и методы медицинской реабилитации с анализом нейропсихологических и социальных аспектов. Комплексные подходы, предложенные на основе научных исследований и клинического опыта, способствуют улучшению психоэмоционального здоровья детей и их адаптации в обществе.

Ключевые слова: дети с нарушениями интеллекта, терапия, эмоциональная нестабильность, нейропсихологические расстройства, психотерапия, арт-терапия, медицинская реабилитация, психосоциальное развитие.

Abstract. The article examines the causes of emotional instability in children with intellectual disabilities, causal factors, as well as methods used to solve this problem. Psychotherapy, social skills development programs, art therapy and medical rehabilitation methods are offered with an analysis of neuropsychological and social aspects. Comprehensive approaches proposed on the basis of research and clinical experience contribute to improving the psycho-emotional health of children and their adaptation to society.

Keywords: children with intellectual disabilities, therapy, emotional instability, neuropsychological disorders, psychotherapy, art therapy, medical rehabilitation, psychosocial development.

Зияты зақымдалған балалардың эмоционалды тұрақсыздығы – бүгінгі таңда әлеуметтік және психологиялық тұрғыдан маңызды мәселе. Мұндай балалардың психоэмоционалды дамуында туындайтын қиындықтар, әсіресе мектеп жасындағы балаларға, олардың оқыту процесіне және әлеуметтік бейімделуіне айтарлықтай кедергі келтіреді. Эмоционалды тұрақсыздықты тудыратын факторлар көбінесе нейропсихологиялық бұзылыстар, қоғамнан оқшаулану және отбасынан берілетін қолдау деңгейінің төмендігімен тығыз байланысты. Сондықтан, зияты зақымдалған балалардың эмоционалды күйін оңалтуға арналған тәсілдер кешені қажет. И.П.Воропаева, Г.Ф. Кумарин, П.В. Лебединский, А.С. Спиваковская, Т.Б. Течева және тағы басқа ғалымдардың XX ғасырдың 70-90-шы жылдарындағы зерттеулерінде анықталғандай, өмір сапасының көптеген көрсеткіштерінің төмендеуі қазіргі балалардың эмоционалды ахуалынан, олардың әлемге эмоционалды қатынасынан байқалады [1]. Сондықтан балалардың психоэмоционалды сауықтыруы мен қоғамға интеграциясын қамтамасыз ету үшін қажетті ғылыми зерттеулер мен практикалық шешімдерді ұсынуда осы мәселе өзекті болып отыр.

С.Л. Рубинштейн эмоционалды уайымның 4 түрін ажыратады: сезімдер (эмоциялар) - адамның сыртқы әлемге қатынасын жеткізетін тәжірибелер; аффекттер; құмарлықтар-адамды ұстап алатын және иеленетін күшті, тұрақты, ұзақ мерзімді сезім; көңіл-күй [2]. Осы уайым түрлері балалардың эмоционалды тұрақсыздығына әсер береді. Бұдан бөлек бірнеше себепкер факторларды келтірсек болады. Бірінші фактор - нейропсихологиялық бұзылыстар. Себебі зияты зақымдалған балалардың миының құрылымындағы өзгерістер немесе функционалдық өзгерістер олардың эмоционалды және мінез-құлық реакцияларына әсер етеді. А.Р. Лурия нейропсихологиялық теориясына сүйене отырып, мидың фронтальды бөліктерінің, әсіресе эмоцияларды басқаруға жауапты аймақтардың зақымдануы, балалардың эмоционалдық тұрақсыздығына алып келеді деп тұжырымдады [3]. Сонымен қатар, зейін тапшылығы және гиперактивтілігінің бұзылуы және аутизм спектрі тәрізді неврологиялық бұзылыстар эмоционалдық тұрақтылықты сақтау қиындығын туындатады.

Екінші фактор - әлеуметтік оқшаулану және қоғамнан шеттетушілік. Зияты зақымдалған балалар қоғамда жиі шеттетушілікке тап болады. Бұл олардың өзіне деген сенімділіктеріне теріс әсер етіп, алаңдаушылық, депрессия және агрессия сияқты эмоционалды бұзылыстарға себепкер болуы мүмкін. Бронфенбреннердің экологиялық жүйелер теориясы бойынша, балалардың когнитивті дамуы олардың әлеуметтік ортамен болатын коммуникациясымен тығыз байланысты, және мотивация мен қамқорлықтың жетіспеушілігі балалардың эмоционалдық жай-күйін нашарлатады[4].

Келесі фактор - отбасылық қолдау және тәрбиелеу ерекшеліктері. Жағымсыз мінез-құлық пен эмоционалдық тұрақсыздықтың пайда болуы көбінесе отбасылық ортаға байланысты. Кейбір ғалымдардың зерттеуі бойынша, қолдау мен махаббаттың жетіспеушілігі, сондай-ақ эмоционалдық қысым көрсету - балалардың эмоционалдық тұрақсыздығының негізгі себептерінің бірі. Отбасылық терапия мен ата-аналарды оқыту арқылы бұл мәселелердің алдын алуға болады.

Соңғы фактор ретінде медициналық және денсаулық жағдайы белгіленіп отыр. Зияты зақымдалған балалар денсаулық жағдайларына байланысты жиі медициналық көмекке жүгінеді. Мәселен, тірек-қимыл аппаратының бұзылыстары немесе эпилепсиялық ұстамалар секілді жағдайлар мидың дамуына теріс әсер етіп қана қоймай, баланың эмоционалдық реакцияларын өзгертеді. Шет елдік ғалымдар балалардағы неврологиялық бұзылыстардың эмоционалдық реттеу мен стрессті басқару қабілетіне кері әсерін тигізетінін анықтаған.

Жоғарыда келтірілген факторлар мен олардың себептерін ескере отырып, **зияты зақымдалған балалардағы эмоционалдық тұрақсыздық мәселелерін шешу жолдарын төмендегідей ұсынуға болады:**

Ең алдымен, психотерапевтік интервенцияларды қолдану. Соның ішінде: когнитивті - мінез-құлық және диалектикалық мінез-құлық терапиясы сияқты арнайы әдістер зияты зақымдалған балалар үшін тиімді болып табылады. Когнитивті мінез-құлық терапиясы – *бейімделмейтін мінез-құлықты өзгерту* мақсатына бағытталған сөйлеу контекстіндегі психотерапия түрі болса, диалектикалық мінез-құлық терапиясы когнитивті мінез-құлық терапиясының қосалқы түрі болып саналады. Екі терапия түрі де адам ойлары мен мінез-құлқын дұрыс анализ жасап, түсінуге және басқаруға көмектесетін сөйлесу терапиясын қамтиды.

Аталған психотерапиялар балаларға эмоцияларын дұрыс басқаруды, өз сезімдерін түсінуді және оларды реттеуді үйретеді. Менің пікірімше, психотерапия сонымен қатар баланың өзін-өзі бағалау қабілеті мен өзіне деген сенімділігін арттырады.

Әлеуметтік дағдыларды дамыту да – белгіленіп отырған мәселенің бірден бір шешімі. Әлеуметтік дағдыларды дамыту бағдарламалары балаларға өз эмоцияларымен қалай жұмыс істеу керектігін үйретеді. Бұл бағдарламалар балаларды қоғамда өз-өзін ұстай білуге, басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас орнатуға және әртүрлі жағдайларда эмоциялық күйзелістерін жеңуге үйретеді.

Келесі шешім — отбасылық психотерапия мен ата-аналарды оқыту. Баланың эмоционалдық тұрақтылығын сақтауда отбасылық терапияның маңызы өте зор. Ата-аналарды эмоционалдық қолдау көрсету, балалардың көрсететін мінез-құлықтарына дұрыс жауап беру әдістерін үйрету - балалардың психоэмоционалды дамуын жақсартуға көмектеседі. Зияты зақымдалған балалар сәтсіздіктер мен кедергілерге тап болған кезде оларды жеңуге тырыспайды. Көбінесе олар кенеттен пайда болатын іс-әрекеттерге өз қалаулары бойынша ғана әрекет етеді, қиындықтарға қарсы тұруға талпынбайды. Бұл оқушылар үшін ересек адамның үнемі қолдауы мен уақытылы көмегі ерекше маңызды. Сондықтан ата-аналардың эмоционалдық реакцияларына деген жауапкершілігі балалардың эмоционалды жағдайын түзетуде маңызды рөл атқарады [5].

Арт-терапия мен ойын терапиясы сияқты шығармашылық әдістер де баланың ішкі сезімдерін түсінуге және оларды шығармашылық тұрғыдан дамыту процесіне бағытталған. Арт-терапия балаларға өзін-өзі көрсету мен эмоциялық күйзелістерді жеңуде өте пайдалы.

Қорытындылай келе, зияты зақымдалған балалардың эмоционалдық тұрақсыздығы әртүрлі биологиялық, әлеуметтік және психологиялық факторлармен байланысты. Ғалым Е.В. Никифорованың пікірінше, мектеп жасына дейінгі балалардағы эмоционалды бұзылыстар баланың интеллектуалдық қабілеттерін пайдалану мүмкіндігін тежейді. Сондықтан да, зияты зақымдалған балалардың эмоционалдық тұрақсыздығы мәселесін шешу үшін кешенді тәсілдер қажет, соның ішінде психотерапевтік қолдау, әлеуметтік дағдыларды дамыту, отбасылық қолдау, медициналық реабилитация және шығармашылық терапия әдістерін қолдану маңызды. Мұндай тәсілдер балалардың эмоционалды тұрақтылығы мен тұлғалық дамуын қамтамасыз етіп, олардың сапалы өмір сүруіне ықпал етеді.

Әдебиеттер

- 1.Ежкова Н.С. Теория и практика эмоционально- развивающего образования детей дошкольного возраста. – Тула: Изд-во ТГПУ им. Л.Н. Толстого, 2008.
- 2.Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2111 "Дефектология" 3-е изд., перераб. и доп.-М.: Просвещение, 1986.-192 с.
- 3.А.Р.Лурия Высшие корковые функции человека М.,1969
- 4.Bronfenbrenner, U. (1981). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- 5.Воронкова В.В. Эмоционально-волевые процессы умственно отсталых детей / В.В. Воронкова. – М.: Гардарики, 2005. – 432 с.

УДК 376.112.4

ПЕДАГОГТАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ДАЯРЛЫҒЫ

Жақсыбай Іңкәр Қалқаманқызы

6B019 - «Арнайы педагогика» бойынша оқытылатын 4 жылдық
бөлімнің 3-курс “Олигофренопедагогика” студенті
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ.

Г.Ж. Ержанова

“Жас ғалымдар” клубының жетекшісі
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ.

Аңдатпа. Бұл мақала педагогтардың инклюзивті білім беру жағдайындағы даярлығының маңыздылығын зерттейді. Инклюзияның дамуындағы педагогтардың рөлі мен олардың кәсіби және психологиялық даярлық деңгейін арттыру мәселелері талқыланған. Абаева Г.А мен Елисеева И.Г. ғалымдарының еңбектері негізінде инклюзивті білім беруді жетілдірудің теориялық және практикалық бағыттары көрсетілген. Мақалада инклюзивті білім берудің педагогикалық тұжырымдамасы, мұғалімдердің психологиялық және практикалық даярлығын жетілдірудің жолдары, сондай-ақ заманауи білім беру технологияларының қолданылуы қарастырылған. Сонымен қатар, әлеуметтік серіктестіктердің маңызы мен педагогикадағы инновациялық тәсілдер талданған.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беру, педагогикалық даярлық, ерекше қажеттіліктері бар балалар, білім беру технологиялары, педагогикадағы инновациялар, толеранттылық

Аннотация. В этой статье исследуется важность подготовки педагогов в условиях инклюзивного образования. Обсуждены вопросы роли педагогов в развитии инклюзии и повышения уровня их профессиональной и психологической подготовки. На основе работ ученых Абаевой Г. А и Елисеевой И. Г. показаны теоретические и практические направления совершенствования инклюзивного образования. В статье рассматривается педагогическая концепция инклюзивного образования, пути совершенствования психологической и практической подготовки учителей, а также применение современных образовательных технологий. Кроме того, проанализировано значение социальных партнерств и инновационных подходов в педагогике.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, педагогическая подготовка, дети с особыми потребностями, образовательные технологии, инновации в педагогике, толерантность

Abstract. This article explores the importance of teacher training in the context of inclusive education. The role of teachers in the development of inclusion and improving the level of their professional and psychological training were discussed. Based on the works of scientists abaeва G. A. and Eliseeva I. G., theoretical and practical directions for improving inclusive education are outlined. The article discusses the pedagogical

concept of inclusive education, ways to improve the psychological and practical training of teachers, as well as the use of modern educational technologies. In addition, the importance of social partnerships and innovative approaches in pedagogy are analyzed.

Keywords: *inclusive education, pedagogical training, children with special needs, educational technologies, innovations in pedagogy, tolerance*

Қазіргі заманның білім беру жүйесі қоғамның әрбір мүшесін сапалы біліммен қамтамасыз етуде. Осыған байланысты инклюзивті білім беру ұғымы елімізде ерекше маңызға ие болып отыр. Бұл тек ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру ортасына біріктіру ғана емес, сонымен қатар олардың жеке әлеуетін ашуға мүмкіндік беретін, бүкіл қоғамға әсер ететін жаңа педагогикалық бағыт.

Инклюзияны дамытуда басты назар педагогтардың біліктілігін арттыруға аударылады. Ғалымдар арасында Абаева Г.А мен Елисеева И.Г. бұл салада маңызды ғылыми еңбектер қалдырды. Олардың зерттеулері педагогтарды кәсіби және психологиялық даярлаудың тиімді әдістерін негіздейді.

Инклюзивті білім берудің мәні мен міндеттері

Инклюзивті білім беру – барлық балаларды, оның ішінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды, жалпы білім беру ортасына қосу процесі. Бұл білім беру моделі жеке тұлғаның қажеттіліктерін ескеруге және оның мүмкіндіктерін дамытуға негізделеді. Инклюзивті білім беру бойынша балалардың Абаева Г.А қзерттеуі бойынша инклюзивті білім беру процесінде әр оқушының психологиялық және физикалық ерекшеліктеріне назар аудару қажеттігін атап өтеді. Оның пікірінше, балалардың тең мүмкіндіктерге ие болуы үшін оқу бағдарламаларын бейімдеу маңызды.

Елисеева И.Г. өз зерттеулерінде инклюзивті білім берудің әлеуметтік және тәрбиелік маңыздылығын ашып көрсетеді. Ол ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдаумен қатар, жалпы сынып оқушыларының толеранттылық деңгейін арттыруды негізгі мақсат деп санайды.

Педагогтардың инклюзия жағдайындағы даярлығын қамтамасыз ету

Педагогтардың кәсіби даярлығы инклюзивті білім берудің сәтті жүзеге асуының негізгі факторы болып табылады. Ол бірнеше бағытта дамытылуы тиіс:

Инклюзивті оқытудың негіздерін терең түсіну үшін мұғалімдерге нормативтік-құқықтық актілер мен заманауи педагогикалық әдіснамаларды меңгеру қажет. Педагогикалық кадрларды даярлаудағы кешенді тәсілдерді ұсына отырып, бұл процестің маңыздылығын баса айтады.

Педагогтарға ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істегенде икемділік, төзімділік және эмоционалдық тұрақтылық қажет. Елисеева И.Г. мұғалімдердің кәсіби психологиялық дағдыларын арттыруға арналған тренингтер мен семинарларды ұсынады.

Практикалық дағдыларды дамыту

Мұғалімдер инклюзивті оқытуға бейімделген әдіс-тәсілдерді меңгеріп, оларды тәжірибеде тиімді қолдана білуі тиіс. Бұл бағытта шеберлік сыныптары мен арнайы оқу құралдары үлкен рөл атқарады.

Заманауи инклюзивті педагогикадағы тәсілдер

Инклюзивті білім беру тәжірибесін жақсарту үшін инновациялық тәсілдер қолданылады:

Цифрлық технологияларды қолдану

Білім беру процесінде арнайы бағдарламалар мен қосымшаларды пайдалану ерекше қажеттіліктері бар балалардың білімге қол жеткізуін жеңілдетеді. Бұл құралдар білім беру мазмұнын қызықты және қолжетімді етеді.

Халықаралық тәжірибені бейімдеу

Шетелдік педагогикалық жүйелердің тәжірибесі инклюзивті білім беруді жетілдірудің тиімді құралы болып табылады. Дж. Форлин мен басқа зерттеушілердің жұмыстары білім беру моделін бейімдеуде маңызды рөл атқарады.

Әлеуметтік серіктестіктерді дамыту

Елисеева И.Г. ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдауда ата-аналар қауымдастығымен және әлеуметтік ұйымдармен тығыз байланыс орнатудың маңыздылығын көрсетеді.

Абаева Г.А инклюзивті педагогиканы жетілдіру бағытында ғылыми және әдістемелік жұмыстардың негізін қалады. Оның еңбектері педагогтардың білім беру саласында жаңа технологияларды қолдану, икемді оқыту әдістемелерін әзірлеу секілді бағыттарды қамтиды.[5]

Елисеева И.Г. зерттеуінде педагогикалық практикада қолданылатын психологиялық қолдау әдістерін әзірледі. Оның ұсыныстары мұғалімдерге эмоционалдық қиындықтарды жеңуге және ерекше қажеттіліктері бар балалардың оқу мотивациясын арттыруға көмектеседі.[7]

Инклюзивті білім беру қоғамның барлық мүшелерін барлық ортада тәрбиелеуді мақсат етеді. Бұл жүйе Қазақстанның білім беру саласында үлкен өзгерістерді әкелді. Педагогтардың кәсіби дамуына, оқушылардың қажеттіліктерін ескеруге және білім беру сапасын арттыруға зор үлес қосып жатыр. Инклюзивті білім беру қазіргі таңда өте жақсы дамып, қолға алуда. Инклюзивті білім берудің тиімділігін

камтамасыз ету үшін мұғалімдердің арнайы әдіс-тәсілдермен жұмыс істей білуі, жаңа технологияларды пайдалану және әлеуметтік серіктестіктердің рөлін күшейту қажеттілігі ескерілуде. Білім беру процесіндегі инклюзияның мәні мен әлеуметтік маңызы да қарастырылады. Инклюзивті білім беру мұғалімдерге үлкен жауапкершілік жүктей отырып, олардың тұлғалық өсуіне және гуманистік құндылықтардың қалыптасуына ықпал етеді. Нәтижесінде білім беру жүйесі белгілі бір әлеуметтік топтарды дамыту құралына айналып қана қоймай, әрбір баланың жан-жақты дамуына қолайлы жағдай туғызады.

Әдебиеттер

1. Абаева Г.А. Инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың ғылыми-әдістемелік негіздері. Алматы: 2022.
2. Елисеева И.Г. Педагогтардың психологиялық даярлығын жетілдіру әдістері. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2023.
3. Қазақстан Республикасының “Білім туралы” заңы (2023 жылғы толықтырулармен).
4. Форлин Дж. Инклюзивті педагогиканың халықаралық тәжірибесі. Лондон: Routledge, 2019.
5. Абылқасымов С.Ә. Педагогикалық инновациялар. Алматы: Білім баспасы, 2021.

УДК 376.112.4

ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК- ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ БЕЙІМДЕЛУІ

Каржасова Г.

«Педагогика және психология» ББ студенті, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Мусинова З.Н.

педагогика ғылымының магистрі, оқытушы, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.

Шайғазы А.Қ. музыка мұғалімі

«Павлодар қаласының М.Әуезов атындағы орта білім беру мектебі» КММ, Павлодар қ.

Аңдатпа. Мүмкіндігі шектеулі балалар басқа балалармен тең мүмкіндікте білім алуға құқылы. Қазіргі таңда инклюзивті білім беруді дамытудың бағдарламасы мен оқу-әдістемелік құралдары жасалып, ерекше балалармен

жұмыс жасауға бағытталған конференциялар өткізіліп, өзекті мәселеге қатты назар аударылуда, өйткені туа біткен және жүре пайда болған ақаулар саны жыл сайын артып келеді. Балалардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуі мен әдістемелік құралдардың санын арттыру, тиімді жолдарын дұрыс пайдаланудың маңызы өте зор.

Түйін сөздер: әлеуметтік-психологиялық бейімделу, әдістемелік құралдары.

Аннотация. Дети с ограниченными возможностями имеют право на образование наравне с другими детьми. В настоящее время разрабатываются программы и учебно-методические пособия по развитию инклюзивного образования, проводятся конференции, направленные на работу с особыми детьми, особое внимание уделяется актуальной проблеме, так как количество врожденных и приобретенных дефектов с каждым годом увеличивается. Большое значение имеет социально - психологическая адаптация детей и увеличение количества методических пособий, правильное использование эффективных путей.

Ключевые слова: социально-психологическая адаптация, методические пособия.

Abstract. Children with disabilities have the right to education on an equal footing with other children. At present, programmes and teaching aids for the development of inclusive education are being developed, conferences aimed at working with special children are held, and special attention is paid to the actual problem, as the number of congenital and acquired defects increases every year. The social and psychological adaptation of children and the increase in the number of methodological aids, the correct use of effective ways of education are of great importance.

Key words: social-psychological adaptation, methodical manuals.

Бүгінгі таңда балаларды оқыту, тәрбиелеу, дамыту мәселесі ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуі өзекті мәселелердің бірі. Қазіргі уақытта білім беру ұйымдарында қатты назар аударылып, оқу-әдістемелік құралдары жасалып, әртүрлі профильдегі мамандарды біріктіру мен ынтымақтастығының тиімді модельдерін іздеу мен әзірлеу жұмыстары атқарылып, жүзеге асырылуда.

Біздің зерттеуіміз өзара әрекеттесуді зерттейді қамтамасыз ететін мамандардың осы санатына қатысты мүмкіндігі шектеулі балаларды бейімдеуге педагогикалық қолдау көрсету. Ерекшеліктерін анықтайық бұл терминді қолдау жағдайында, оның мәні бізде қазірдің өзінде бар бұрын анықталған [3]. Сонымен, А.Д. Вилшанская өзара әрекеттесуде мамандарды қолдау бойынша бірлескен іс-шараларды қамтиды оқу процесінің субъектісі (бала, топ, сынып), бағытталған балаларды дамыту, оқыту, тәрбиелеу және әлеуметтендіру мәселелерін шешуге, бала және жасөспірімдер мәселелерін шешуге кешенді көзқарасты қамтамасыз етеді [1]. М.М. Семаго, Н.Я. Семаго - «...кәсіпаралық біртұтас стратегияны әзірлеуге және жүзеге асыруға бағытталған ынтымақтастық мүмкіндігі шектеулі баланы дамыту, оның отбасына

көмек көрсетуді ұйымдастыру» [2, б. 10]. Осылайша педагогикалық сүйемелдеу мамандарының өзара іс-қимылы мүмкіндігі шектеулі балалардың бейімделуін біз жүйелік әсер ретінде анықтаймыз, әр түрлі профильдегі мамандардың бірлескен күш-жігерімен жасалған (педагогтар, дефектологтар, психологтар, логопедтер), процесте қабілетті пәнаралық тәсіл стратегияны, тактиканы, мазмұнды және психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу динамикасы, кешенді және мүмкіндігі шектеулі баланың және оның отбасының мәселелерін тиімді шешу болып табылады.

Қазіргі психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде өзара іс-қимыл мәселелері бойынша ауқымды материалдар ұсынылған. Атап айтар болсақ, мәселелер педагогикалық өзара іс-қимыл А.А. Бодалевтің еңбектерінде қамтылған, В.Я. Ляудиса, Р.В. Овчарова және т.б. еңбектерінде дамуды сүйемелдеу мәселелері білім беру процесіне қатысушыларды әртүрлі бейіндегі мамандармен – И.В. Дубровина, М.Р. Битянова, Е.И. Казакова, Л.М. Шипицын және т.б.; дамуында кемістігі бар балаларға көзқарастың кешенділігі ашылды – Л.С. Выготский, В.В. Лебединский, В.И. Лубовский және басқалар; ұйымдастыру, білім беру мекемелеріндегі жұмыстың мазмұны мен ерекшелігі пәнаралық өзара әрекеттесу принципіне негізделген.

Ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік – психологиялық бейімделуі қарым – қатынас дағдыларын дамытуды, қоршаған ортамен өзара әрекеттесуді, кедергілерді жеңуді және қоғамға интеграцияны қамтитын күрделі процесс болып табылады. Бұл мәселеде әдістемелік көмектің рөлі өте маңыздылығы айқын көрінеді. Себебі, ол баланың сәтті бейімделуіне ықпал ететін құрылымдық қолдау жасауды талап етеді.

Мүмкіндігі шектеулі қажеттіліктері бар әрбір бала ерекше. Әдістемелік көмек баланың сәтті бейімделуін, даму деңгейін анықтауға, мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін диагностикалауды қамтиды және бұл жеке қолдау бағдарламасын құруға мүмкіндік береді. Бағдарламалар әлеуметтік дағдыларды дамыту, психологиялық тұрақтылықты нығайту және оқу мен ұжымға оң көзқарасты қалыптастыру үшін әзірленеді. Мамандар мен ата-аналарға және балалардың бейімделуіне қолайлы білім беру ортаны құруға көмектеседі. Мұғалімдер мен ата-аналар ерекше қажеттіліктері бар балалармен қарым-қатынас жасау дағдылары мен толыққанды білімді игеру қабілетіне ие болуы керек. Әдістемелік көмек олардың құзыреттілігін арттыру үшін көмекші құрал болып табылады.

Тренингтер, семинарлар, конференциялар мен шеберлік жұмыстар, тәжірибе алмасу жұмыстарының ұйымдастырылуы өте

маңыздылығын көрсетеді. Психологиялық қолдауда балаларға әлеуметтік бейімделуге байланысты стрессті жеңуге және өз қабілеттеріне деген сенімділікті дамытуға көмектеседі. Ерекше бала тәрбиелеуде ата – ананы мазалайтын мәселелер өте көп болады, баласының болашағы, оның ортаға бейімделуі, оқудағы қабілеті, нәтижелі болуы, алдағы уақытта жас ұлғаюына байланысты баламен дұрыс жұмыс жасау жолдары т.б өзекті мәселелердің алаңдатуы қалыпты жағдай болып саналады. Бұл жерде де мамандар мен психологтың қолдауының маңыздылығын айқын көруге болады. Әрбір атқарылатын жұмыстар мекеме ұйымдары мен мамандардың және ата-аналардың өзара байланысымен атқарылатынын байқаймыз. Бұл жерде дана халқымыз айтқан «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» деген мақаласы есімізге түседі. Шынымен әрбір бастамалы жұмыстың бірлесе атқарылуы, қарқынды өсумен дамуы нәтижелі болуының көрсеткішін көрсетеді.

Балалардың тәуелсіз деңгейін арттыру;

✓ Олардың әлеуметтілік белсенділігін арттыру;

✓ Өзіне деген сенімділігін арттыру;

✓ Мазасыздықты азайту және эмоционалды жағдайды жақсарту;

✓ Қоғамдағы сәтті орнын табуға көмектеседі.

Елімізде осы өзекті мәселелер назардан тыс қалмай шешімін табу жолында Павлодар қаласында барлық білім беру мекемелері мен дамыту орталықтарында көптеген жұмыстар атқарылуда. Бұл бастаманың нәтижесі ретінде өз тәжірибеміздегі мемлекеттік ұйымдар мен дамыту орталықтарының баламмен бірге бірлесе атқарылып жатқан жұмыстары айқын дәлелі бола алады.

Атап айтар болсақ Павлодар облысында балаларды оңалту орталығы «Қамқорлық» аутизмі бар балаларды қолдауға арналған орталығы. Бұл мекемеде балалармен жұмыс істеу үшін: педагогтар, психолог, сенсорлық интеграция маманы, психиатр, невропатолог, педиатр, жаттығу терапиясының нұсқаушысы мамандар тобы дайындалған. Мұнда әлемдік тәжірибеде өзінің тиімділігін көрсеткен түрлі бағыттар мен әдістер қолданылады: ава-терапия, кәсіптік терапия, кинезиотерапия, бейімделу және емдік дене шынықтыру, еңбек терапиясы, арт-терапия, музыкалық терапия, қыш жасау, ата-аналармен жұмыс, сенсорлық интеграция, әлеуметтік-тұрмыстық бағдар, ертегі терапиясы, робототерапиясы (робототехника, робот), проекторлы кабинет, логопед, психолог және дефектологпен сабақтар өткізіледі.

Бұл орталық 3 жылдам астам уақыт көлемінде ашылғанына қарамастан, белсенділікпен нәтижелі жұмыстар атқаруда. Әрбір мамандарды заман талабымен аутизмі және басқа да ақыл-ой кемістігі бар балаларды оңалту саласындағы отандық және шетелдік сарапшылардың курстарын, тренингтерін, көшпелі семинарларын қамтитын арнайы әзірленген бағдарлама шеңберінде дамытып, оқытып, балалар тиімді жаңа әдістемелік жұмыстарды меңгеріп, тәжірибе мен іс-жүзінде қолданылуда. Мамандарды даярлау Нұрсұлтан Назарбаев Қорының қолдауымен ұйымдастырылуда және ата-аналар үшін қажетті мәліметтерді тиімді жеткізу жолында тынбай еңбек етуде. Сонымен қатар балалар мен ата-аналармен жұмысты назар тыс қалдырмауда. Әрбір баланың ерекшелігін ескере отырып, балалармен сабақтан тыс ойын-сауық шаралары және мерекелік іс-шаралар ұйымдастырылып, керемет көңіл-күй сыйлап, ата-аналарға қолдау көрсетіліп, ерекше сәттер сыйлауда. Ата-аналармен жұмыс жасауда мамандар атқарылып жатқан жұмыс жоспарымен бөлісіп, қажетті әдістемелер мен кеңестер берілуде. Білім беру процесінде де әртүрлі кеңестер беріліп, толғандыратын мәселелер шешімін табу жолдары барынша жасалуда. Әрбір өткізілетін пәннің таныстырылымы ретінде шеберлік жұмыстарын ұйымдастыруда. Мысалы: қыш жасау сабағында балалар жас ерекшеліктері ескеріле отырып, қызықты шеберлікке қажетті құралдармен қауіпсіздік ережесін сақтай отырып жұмыс жасайтынын ата-аналарға шеберлік жұмысы ретінде көрсетілді.

Тек бұл даму орталығы ғана емес басқада мемлекеттік және жеке орталық мекемелері өз нәтижесін беріп, жұмыстар атқаруда. Олардың әрқайсысын бөлу және нәтижелерімен бөліспеу мүмкін емес.

Келесі КГҰ «Асыл Мирас» аутизм орталығы. Бұл мекеме көптеген жылдан бері шамамен 7-8 жылдан астам уақыт аралығында жұмыс атқарып келе жатыр. Әлеуметтік ортаға бейімделу, қарым-қатынас дағдылары бойынша көптеген нәтижелі жұмыстарды атқаруда, психологиялық қолдау жұмыстары балалармен дұрыс коммуникативті жұмыс жасаудың тиімді жолдарын үйретіп, бағыт-бағдар беру жұмыстарымен негізінде керемет жұмыстар жүзеге асырылауда. Оқу циклі ата-анамен баламен бірге бірлесе және жеке, топтық жұмыстармен жүргізіледі. Сабақ барысында балалармен жұмыс жасауда қысқа да нұсқа нақты нұсқаулық беру және бірлесе орындау мен ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты нығайту, балаға дұрыс жеткізе білу жолдарын тиімді пайдалануды жүзеге асыру барысын меңгеруге көмектеседі.

Жеке даму орталығы «STIMULUS» балаларды дамыту орталығы жұмыс атқарып келе жатқанына бес жыл болды. Бұл орталық біз үшін

өте маңызды орын алады. Ата- аналарға «Ана мен бала» курсын ашылып, балалардың анасымен бірге дамуына бағыт- бағдар беріп, өздерінің тәжірибелерімен бөлісіп, көптеген отбасыларға қажетті де керекті материалдарды пайдалануға жағдай жасап, осы өзекті мәселенің шешімін табуға ат салысуда.

Барлық даму мен қолдау орталықтарының жұмыстары әр деңгейде өсіп, дамып өзінің нәтижесімен пайдасын тигізуде. Әрбір мекеме мен білім беру ұйымдары тыңғылықты жұмыстар атқарып, дамуда. Бәрінде бір мақсат, қолдау және жүзеге асыру жолдарын іске асыру, шешу жолдары мен әдістемелік көмектер санын арттыру.

Қорыта келе балалардың әлеуметтік- психологиялық бейімделуі мен әдістемелік құралдардың көмегі және оның санын арттыру, тиімді жолдарын дұрыс пайдаланудың маңызы өте зор екендігі көруге болады. Еліміздегі бұл мәселелер тоқтаусыз, заман ағынымен жаңартылып, жүзеге асырылуы бақылауда болуы өте маңызды деп санаймыз.

Әдебиеттер

1.Ежовкина Е.В., Рябова Н.В. к проблеме педагогического сопровождения адаптации детей с ограниченными возможностями здоровья // Российский научный журнал №5 (30) – Рязань, 2012.

2.Семаго М.М., Семаго Н.Я. Междисциплинарное взаимодействие специалистов инклюзивного образования — URL: <http://www.f-nashideti.ru/inklusia/182-mezhdisciplin.html>

3.Алехина, С.В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С.В. Алехина, М.Н. Алексеева, Е.Л. Агафонова // Психологическая наука и образование. – 2011. – №1. – С. 83-92.

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ КЕҢІСТІКТІ БАҒДАРЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Корикбай А.А., 6B610903-«Арнайы педагогика бойынша мамандар дайындау» бойынша оқытылатын 4 жылдық бөлімнің 3 курс
«Олигофренопедагогика» студенті

Г.Ж Ержанова

“Жас ғалымдар” клубының жетекшісі Абай атындағы Қазақ
Ұлттық Педагогикалық Университеті, Алматы қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада зияты зақымдалған балалардың кеңістікті бағдарлау дағдыларының ерекшеліктері қарастырылады. Зияты зақымдалған балалардың кеңістікті қабылдау, зейін аудару, ойлау және есте сақтау қабілеттерінің баяу дамуы олардың қоршаған ортада еркін қозғалып, өз бетінше бағыт алуға қиындық тудызады. Мақалада олардың психофизикалық дамуының шектеулері кеңістіктік түсініктерді меңгеруіне қалай әсер ететіні сипатталып, мотивацияның маңыздылығы мен арнайы педагогикалық тәсілдерді қолдану қажеттілігі талқыланады. Сондай-ақ, физикалық дамудың кеңістікті қабылдау қабілетіне тигізетін әсері, проприоцепцияның рөлі және қозғалыс үйлесімділігін жетілдіру жолдары қарастырылады. Мақалада зияты зақымдалған балалардың кеңістікте бағдарлау қабілетін жақсарту үшін ұсыныстар беріліп, бұл процесте ата-аналар мен педагогтардың қолдау көрсетуі маңызды екені атап өтіледі.

Түйін сөздер: зияты зақымдалған балалар, кеңістікті бағдарлау, танымдық даму, қозғалыс үйлесімділігі, проприоцепция, мотивация, психофизикалық даму.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности навыков пространственной ориентации у детей с нарушениями интеллекта. Замедленное развитие пространственного восприятия, внимания, мышления и памяти у детей с нарушениями интеллекта затрудняет их свободное передвижение в окружающей среде и самостоятельное ориентирование в пространстве. В статье описывается, как ограничения их психофизического развития влияют на усвоение пространственных понятий, обсуждается важность мотивации и необходимость использования специальных педагогических методов. Также рассматривается влияние физического развития на способность воспринимать пространство, роль проприоцепции и способы улучшения координации движений. В статье даются рекомендации по улучшению пространственной ориентации детей с нарушениями интеллекта и отмечается важность поддержки родителей и педагогов в этом процессе.

Ключевые слова: дети с нарушениями интеллекта, пространственная ориентация, когнитивное развитие, двигательная координация, проприоцепция, мотивация, психофизическое развитие.

Abstract. This article examines the features of spatial orientation skills of children with intellectual disabilities. The slow development of spatial perception, attention,

thinking and memory abilities of children with intellectual disabilities makes it difficult for them to move freely in the environment and take directions independently. The article describes how the limitations of their psychophysical development affect the acquisition of spatial concepts, the importance of motivation and the need to use special pedagogical methods are discussed. Also, the impact of physical development on the ability to perceive space, the role of proprioception, and ways to improve movement coordination are considered. The article gives suggestions for improving the spatial orientation of children with intellectual disabilities, and it is noted that it is important to support parents and teachers in this process.

Key words: children with intellectual disabilities, spatial orientation, cognitive development, motor coordination, proprioception, motivation, psychophysical development.

Зияты зақымдалған балалардың кеңістікті бағдарлау қабілеттерінің ерекшеліктері олардың ойлау, есте сақтау, зейін аудару, және қоршаған ортаны қабылдау деңгейлеріне байланысты болып табылады. Кеңістікті бағдарлау үшін маңызды бұл қабілеттер қалыпты деңгейдегі балалармен салыстырғанда баяу әрі кеш дамиды. Осыған байланысты зерттеушілер зияты зақымдалған балалардың кеңістіктік түсініктерін дамыту үшін арнайы тәсілдерді қолдануды ұсынады.

Баланың дамуында объектілік ортадағы кеңістіктік қатынастарды түсіну тәжірибесі маңызды рөл атқарады. Ол қозғалыс дағдылары мен қозғалыстарды үйлестіруге байланысты дағдыларды қалыптастыруға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар оның сөйлеу дағдыларын байытады, өйткені кеңістіктік категорияларды меңгеру оған заттардың орналасуы мен қозғалысына байланысты әртүрлі үстеулер мен грамматикалық құрылымдарды қолдануға мүмкіндік береді. Өз кезегінде, ғарыштағы белсенді қозғалыс мұндай тұжырымдамаларды сәтті дамытудың негізгі шарты болып табылады. Қозғалыс және объектілермен өзара әрекеттесу балаға кеңістік туралы идеяларды практикалық деңгейде бекітуге мүмкіндік беретін бағдарлау қабілетін дамытады.

А.Я. Колодной зерттеулері көрсеткендей, кеңістікте бағдарланудың дамуы-баланың өз денесінің кеңістіктік қатынастарын саралаудан басталады (дененің оң қолын, сол қолын, жұптық бөліктерін анықтайды және атайды). Сөздердің қабылдау процесіне енуі, өз бетінше сөйлеуді меңгеруі кеңістіктік қатынастар мен бағыттарды жетілдіруге үлкен септігін тигізеді[1]. «Сөздер бағытты неғұрлым дәл анықтаған сайын, балаға оны шарлау оңай болады, ол бейнелейтін дүниенің суретіне осы кеңістіктік белгілерді неғұрлым толық енгізсе, бұл түсінік бала үшін соғұрлым толық, логикалық және мағыналы болады» деп атап көрсетеді А. Люблинская[4].

Өзінің оқулығында А.А. Столяр: «Кеңістікті бағдарлау кеңістікті тікелей қабылдау және кеңістіктік категорияларды ауызша белгілеу негізінде жүзеге асырылады: орналасу, қашықтық, объектілер арасындағы кеңістіктік қатынастар» деп жазды.

Физикалық өсу, яғни бойдың ұзындығының артуы мен дене пропорцияларының өзгеруі, балалардың кеңістікті бағдарлау қабілетіне маңызды әсер етеді. Бала бойының ұзарып, денесінің үлкен кеңістікте орналасуын сезінуі оның өз орнын және оны қоршсаған ортадағы нысандарды бағалауын өзгертеді. Өсу кезінде көру бұрышы мен көру деңгейі өзгеріп, балада алыстағы және жақындағы нысандар арасындағы қашықтықты жаңа қырынан қабылдау дағдысы дамуы қажет. Осыған байланысты бала бойы өскен сайын оның айналасын қабылдау тәжірибесі де кеңейеді, бұл кеңістікте дұрыс бағдарлауға көмектеседі.

Қыз балаларда 11-13 жаста, ұлдарда 14-15 жаста салмақтың жоғарылауы мен бойының өсуі байқалады. Орта мектеп жасында дене пропорциялары ересектерге жақындайды. 14–16 жаста эпифиз шеміршектері мен омыртқа аралық дискілерде сүйектену аймақтары пайда болады. 16 жаста қыздарда, ал ұлдарда 17-18 жаста өсу баяулайды. [6]

Психикалық дамуы тежелген мектеп оқушыларының физикалық дамуының ерекшеліктерін практикалық зерттеулер жасына байланысты дамуы қалыпты балалардың антропометриялық көрсеткіштеріне қатысты кеуде қуысының ұзындығы, дене салмағы, шеңбері және экскурсиясы бойынша 23%-дан 50%-ға дейін дисгармониялық және күрт дисгармониялық дамуды анықтайды[3].

Физикалық дамудың кешігуінен бөлек, зияты зақымдалған балалар конитивтік дамудың кешігуі мен оның әлсіздігінен қарапайым түсінік ерді қалыптастыру мен олардың арасында байланыс құрудан қиналады.

Сонымен қатар зияты зақымдалған балаларға тән белгілер:

- 1) танымдық қызығушылықтардың әлсіздігі: олар білімге мұқтаждықты аз сезінеді, «олар жай ғана ештеңе білгісі келмейді»;
- 2) психикалық әрекеттің барлық аспектілерінің шектелуі (көбінесе терең зақымдалуда);
- 3) қозғалыс дағдыларының дамуының тежелуі;
- 4) мотивация және қажеттіліктер деңгейінің төмендігі;
- 5) ауызша сөйлеудің фонетикалық-фонематикалық және лексикалық-грамматикалық аспектілеріне қатысты барлық компоненттерінің кеш дамуы;

6) сөйлеу бұзылыстары - зият зақымдалуының ілесіп көріністері ретінде: сөйлеу бұзылыстарының барлық түрлері мүмкін;

7) ойлау процестерінің тежелуі – жалпылаушы ұғымдар баяу қалыптасады, сөздік-логикалық және абстрактылы ойлау қалыптаспайды; сөйлеудің сөздік қоры мен грамматикалық құрылымы баяу дамиды.

8) продуктивті қызметтің барлық түрлерінің икемсіздігі: сызу, модельдеу, жобалау. Ойындар көбінесе стереотиптік әрекеттермен элементарлы еліктеушілік сипатта болады. Жұмыста олар көбінесе ерікті күш-жігерді қажет етпейтін жеңіл жұмысты ұнатады;

9) эмоционалды-еріктік сфера: реакциялар нәрестелік, тәжірибенің реңктері жоқ, эмоциялардың тұрақсыздығы: қуаныш - қайғы, күлкі - көз жасы, тәжірибелер үстірт, эмоционалды қозудың жоғарылауы эмоционалдық құлдыраумен ауыстырылады. Ерікті процестер өз ниеттерінің әлсіздігімен және жоғары болжамдылығымен ерекшеленеді;

10) қабылдау: қабылдаудың жалпылығында көрінеді, балалар негізгі нәрсені анықтауда қиналады, бөліктер арасындағы ішкі байланыстарды түсінбейді, сондықтан материалды түсіну төмендейді. Кеңістікті қабылдаудағы қиындықтар, уақыт, қоршаған әлемде нашар бағдарланған. Түсі, пішіні, өлшемі және саны бойынша категориялар қалыптаспаған. Түстердің реңктерін ажыратудың қиындығы;

11) есте сақтау қиындықтары: олар сыртқы белгілерді жақсы есте сақтайды, бірақ ішкі логикалық байланыстарды тану қиынырақ. Еркін есте сақтауды қалыптастыруға болады;

12) зейін шоғырлануы төмен: зейінді бөлудің қиындауы, зейіннің тұрақсыздығы, зейіннің баяу ауысуы, ұзақ уақыт бойы бір затқа немесе әрекетке зейінін шоғырландыра алмайды;

13) ойлаудың әлсіздігі: мағыналық байланыстардың әлсіздігі, барлық ақыл-ой операциялары жеткілікті түрде қалыптаспаған, талдау кезінде объектілердің жеке белгілері емес, жалпы қасиеттері ерекшеленіп, маңызды емес белгілер бойынша салыстырылады.

Мектеп жасына дейінгі балалардағы зият зақымдалуының жеңіл түрлерін диагностикалау жиі қиын. Баланың мінез-құлқы қалыпты дамыған балалардан аздап ерекшеленуі мүмкін, ал өзін-өзі күту дағдыларының болмауы оның дұрыс емес тәрбиесінің нәтижесі деп санауға болады. Кейде басқаларға назар аудартатыр және алаңдататын жалғыз белгі - сөйлеудің дамымауы. Бірақ жасы ұлғайған сайын психикалық дамымауының басқа белгілері барған сайын айқын көрінеді.

Зияты зақымдалған балаларда кеңістікті бағдарлау дағдыларының негізгі ерекшеліктері

Сонымен бірге шешім қабылдауда жағдайдың бейнесі, әрекеттің бейнесі және интегралды және дифференциалды бағдарламалар байланысады. Іске асыру және бақылау циклді түрде жүзеге асырылады. Прагматикалық негізде адамның іс-әрекетін бақылау, атқарушы, утилитарлы-бейімделу, перцептивті, мнемоникалық, ақыл-ой, коммуникативті деп бөлуге болады.

Орташа зияты зақымдалған балаларға арналған білім беру бағдарламаларын талдай отырып, дамуында кемістігі бар балаларға арналған арнайы (түзету) мектептердегі бүкіл білім беру жүйесі интеллектуалдық және еңбек дағдыларын дамытуға бағытталғанын атап өтуге болады. И.С.Якиманская [7] интеллектуалдық дағдыларға соңғы нәтижені ғана емес, сонымен бірге жұмыс процесінің өзін де жоспарлау, бақылау және бағалау сияқты дағдыларды жатқызады; көрнекі құралдармен жұмыс істей білу және олардың негізінде әртүрлі есептерді шешуге болатын бейнелер жасау; білімді өз бетінше алу, қажет болған жағдайда оны жаңарту және толықтыру, белгілі бір жағдайларда қолдану және өз жұмысын ұйымдастыру қабілеті.

Белсенділік – объектіні өзгертуді мақсат ететін үдеріс. Адамның кез келген іс-әрекеті оның белгілі бір мотивтеріне тәуелді, ал бұл мотивтер қажеттіліктер негізінде қалыптасады.

Қорытындылай келе, зияты зақымдалған балалардың кеңістікті бағдарлау дағдыларын дамыту күрделі және көпқырлы процесс. Бұл балалардың ойлау, есте сақтау, зейін аудару қабілеттерінің баяу дамуы олардың кеңістіктік бағдарлануына әсер етеді. Олардың қозғалыс үйлесімділігі мен проприоцепциясының (өз денесін кеңістікте сезіну қабілеті) шектелуі, сонымен қатар мотивация деңгейінің төмендігі кеңістіктік түсініктерді меңгеруде қиындықтар тудырады.

Физикалық өсу де маңызды рөл атқарады, себебі дененің ұзындық және биіктік параметрлері өзгерген сайын балалардың кеңістікті қабылдауы жақсарады. Бойдың өсуі, дене пропорцияларының өзгеруі арқылы балалардың кеңістікте бағытты сақтауы, өз денесін басқаруы жеңілдейді. Бұл физикалық даму кезеңдері кеңістіктік түсініктерді терең меңгеруге жағдай жасайды.

Әдебиеттер

1. Божович, Л.И. (1997). *Личность и её формирование в детском возрасте*. Москва: Просвещение.
2. Гамезо, М.В. и др. (2004). *Старший дошкольник и младший школьник: психодиагностика и коррекция развития* / Гамезо М.В., Герасимова В.С., Орлова Л.М. – М., 374 с.

3. Кошелёв, В.М., Афонькин, С.Ю. (1999). Вырезаем и складываем. – СПб.: «Кристалл», 160 с.
4. Люблинская, А.А. (1965). Очерки психического развития ребенка. — М.: Издательство «Просвещение», 458 с.
5. Люблинская, А.А. (1971). Детская психология. Учебное пособие для студентов педагогических институтов. — М.: «Просвещение», 415 с.
6. Столяр, А.А. (2002). Психолого-педагогические аспекты пространственного ориентирования детей. Москва: Издательство Московского педагогического университета.
7. Якиманская, И.С. (1979). Психология умственного развития школьников. Москва: Педагогика.

УДК 376.112.4

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МАРШРУТОВ ДЛЯ ЛИЦ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Кульшарипова З.К., к.п.н., асс.профессор
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар

Иманишарипова А.Ж., магистрант,
Малдыбаева А.Е., магистрант Высшей школы педагогики
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар

Аңдатпа. Қазіргі заманда білім беру инклюзивті білім беру жағдайында ерекше қажеттіліктері бар тұлғалардың ішкі белсенділігін барынша арттыруға, оларды білім беру процесінің объектісінен толыққанды субъектіге айналдыруға бағытталған. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар мектеп оқушыларының нақты білім беру қажеттіліктерін есепке алу проблемаларын бүкіл әлем мұғалімдері қарқынды талқылауда. Еліміздің саясаты азаматтардың әлеуметтік, экономикалық және мәдени жағдайына қарамастан сапалы білім алуға деген құқықтарының басымдылығын қамтамасыз етуге бағытталған. Негізгі құрал ретінде қаралатын аталған мақалаға ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға жеке білім беру маршрутын әзірлеу басымдылығы берілген, сондай-ақ инклюзивті білім беру мәселеріне арналған.

Түйін сөздер: тұлғаға бағытталған және құзыреттілікке негізделген тәсілдер, инклюзивті білім беру дағдылары, жеке білім беру бағыты, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар.

Аннотация. В современных условиях образование фокусируется на максимизации внутренней активности лиц с особыми образовательными

потребностями в условиях инклюзивного образования, трансформируя их из объекта образовательного процесса в полноценного субъекта. Проблема учета специфических образовательных потребностей школьников с особыми образовательными потребностями активно обсуждается педагогами по всему миру. Политика нашей страны ориентирована на приоритетное обеспечение прав граждан на качественное образование, независимо от их социального, экономического или культурного положения. Данная статья посвящена вопросам организации инклюзивного образования, с акцентом на моделирование индивидуального образовательного маршрута для детей с особыми образовательными потребностями, рассматриваемого как их ключевой инструмент.

Ключевые слова: личностно-ориентированный и компетентностный подходы, навыки инклюзивного образования, индивидуально-образовательный маршрут, дети с особыми образовательными потребностями.

Abstract. In contemporary education, there is a strong focus on maximizing the internal activity of individuals with special educational needs within the context of inclusive education. This transformation positions them as full-fledged subjects of the educational process rather than mere objects. The challenge of addressing the specific educational needs of schoolchildren with special educational needs is actively debated by educators worldwide. The policy of our country prioritizes ensuring the rights of all citizens to a quality education, regardless of their social, economic, or cultural background. This article delves into the organization of inclusive education, with a particular emphasis on modeling individualized educational pathways for children with special educational needs. Such pathways are seen as a crucial tool for these children.

Keywords: personality-oriented and competence-based approaches, inclusive education skills, individual educational route, children with special educational needs.

В настоящее время значительное количество детей испытывает нарушения в психической познавательной деятельности, что затрудняет их полноценное усвоение информации и негативно сказывается на дальнейшем их развитии. В отношении детей с различными нарушениями активно используется термин «индивидуальная потребность», который охватывает специфические особенности различных сфер развития индивида (познавательной, мотивационной, эмоционально-волевой). Эти особенности характеризуются дефицитом в развитии, из-за чего такие дети нуждаются в особых условиях для эффективного обучения и воспитания [1, с. 24-26].

Программа ЮНЕСКО «Образование для всех» определяет ключевые ценностные ориентиры в развитии образования:

- овладение способами организации своей познавательной и творческой деятельности (навык «умения учиться»);
- формирование ориентации на глубокое понимание сущности вещей и деятельности, а не на формальное усвоение набора знаний.

В своем ежегодном Послании Президент страны К.Токаев выделил важность внимания к гражданам с особыми потребностями, подчеркивая, что забота о них является общегосударственным долгом.

Анализы отечественных и зарубежных учёных по проектированию и внедрению в образовательный процесс индивидуальных образовательных маршрутов рассмотрены через системный, аксиологический, личностно-ориентированный и компетентностный подходы как методологическая основа проектирования индивидуального образовательного маршрута. Предпосылками для разработки теоретических основ индивидуального образовательного маршрута и индивидуализации практической подготовки будущего учителя являются [2, с. 57-58]:

- философские и психологические работы по проблеме индивидуальности (Ананьев Б.Г., Абрамова Г.С., Асмолов Г.А., Мерлин В.С., Резвицкий И.И., Адлер А., Хабермас Ю.);
- психолого-педагогические исследования проблемы проявления индивидуальности в образовании (Исаев Е.И., Слободчиков В.И., Рабунский Е.С., Унт И.Э.).

Проектирование индивидуального образовательного маршрута требует междисциплинарного подхода к деятельности педагога, который включает согласованный и системный подход к его построению с учетом различных научных направлений.

Как известно нам, что реализация индивидуального образовательного маршрута происходит через образовательные программы, которые учитывают индивидуальные особенности ребенка, уровень его мотивации и зоны актуального и ближайшего развития. Индивидуальный образовательный маршрут имеет конкретную цель и условия для её достижения; он разрабатывается до начала обучения и основывается на уже имеющихся знаниях и опыте учащегося, оформляется в виде индивидуальной образовательной программы.

Существуют различные виды индивидуальных образовательных маршрутов по категориям обучающихся (по Галацковой И.А.):

- для детей с низкой учебной мотивацией;
- для детей с опережающим темпом развития;
- для детей с ослабленным здоровьем;
- для одаренных детей со специальными способностями.

Инклюзия - процесс социальных действий у детей, увеличивает степень участия детей с ограниченными возможностями здоровья в социальном обществе. Данный процесс включает в себя разработку и применение определенных решений, позволяющих членам общества

равноправно принимать участие в общественной жизни. Процесс инклюзии направлен на то, чтобы все заинтересованные стороны принимали активное участие для получения нужного результата. [3]

Образовательная инклюзия – ключ к социализации детей с ограниченными возможностями здоровья. Данная категория детей обладает нарушениями в развитии и требует к себе определенного подхода. В процессе развития ребенка большую роль играет воспитание и обучение как организационные процессы, реализующие цели, поставленные обществом.

Правильно подобранные методы педагогики и психологии позволяют ускорить процесс социализации и улучшить качество работы с детьми с особыми образовательными потребностями. Поэтому образовательная инклюзия - это наука о воспитании человека. Ее задача раскрыть сущность, принципы и закономерность воспитания, роль человека в обществе и дальнейшее развитие личности в процессе обучения и образования. Образовательная инклюзия - стержень в социализации.

При использовании личностно-деятельностного подхода педагоги начинают осознавать, что происходит развитие социальных чувств, что положительно сказывается на общем состоянии ребенка [4, с. 98-101]. Это позволяет ему без страха реализовывать себя в учебе, труде и общении со сверстниками. Развитие личности становится ключевой задачей, с которой сталкиваются педагоги при решении проблемы социализации детей с особыми образовательными потребностями.

В этом контексте активность самого ребенка играет огромную роль. Педагогам следует учитывать определенные условия для развития социального обучения, что будет способствовать гармоничному развитию внутреннего мира ребенка. К таким условиям относятся: интеллектуальное богатство окружения, доброжелательное отношение к личности, общение в коллективе и вовлечение в различные виды творчества.

Проектирование индивидуального образовательного маршрута осуществляется следующим образом: ребенку, в сотрудничестве с родителями или их законными представителями, предоставляется возможность свободного выбора из множества альтернативных действий. Этот выбор формируется с учетом индивидуальных интересов и потребностей ребенка. Однако организация этих альтернатив и пространство для выбора структурируется педагогом с учетом образовательных задач, обозначенных в государственных стандартах образования, и возможностей, которые предоставляет

система образования. Таким образом, создается баланс между инициативой ученика и его семьи и профессиональным подходом педагога.

Для обеспечения разнообразия и комплексности подхода к каждому ребенку реализация индивидуальных образовательных маршрутов осуществляется в рамках психолого-педагогического и медико-социального сопровождения, что позволяет учитывать индивидуальные особенности и потребности ребенка.

Организационные и образовательные модели программ для лиц с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования требуют адаптации методов подачи информации и модификации учебных планов для более успешного усвоения общеобразовательной программы.

В рамках «адаптации методов подачи информации» подразумевается предоставление учащимся с ограниченными возможностями особых условий по сравнению с их сверстниками [5, с. 47-49]. Это может включать изменения в сроках сдачи, формах выполнения заданий, организационных подходах и методах представления результатов.

Модификация, в свою очередь, подразумевает изменения в заданиях или тестах, которые меняют стандартные процедуры их выполнения, или изменение требований к уровню знаний учащегося с ограниченными возможностями. К примеру, модификацией может служить частичное выполнение учеником общеобразовательной программы.

Выбор индивидуального образовательного маршрута зависит от множества факторов: особенности, интересы и потребности самого обучающегося и его родителей в достижении желаемых образовательных результатов; профессиональный уровень педагога; возможности учреждения дополнительного образования в удовлетворении образовательных потребностей учащихся и состояние материально-технической базы.

Программа образовательной деятельности ребенка на определенный временной период разрабатывается на основе выбора учащегося и согласования его интересов и запросов с педагогическим коллективом образовательного учреждения и включает все компоненты образовательной программы.

Критериями для дифференциации учащихся могут служить возрастная категория, пол обучающихся, физические и психофизические особенности, социальные факторы, а также уровень

владения учебными знаниями и умениями и мотивы, по которым дети приходят в данное учреждение.

Таким образом, программа проектирования индивидуального образовательного маршрута для ребенка с ограниченными возможностями разрабатывается на основе выбора учащегося и согласования его интересов с педагогическим коллективом, охватывая все компоненты образовательной программы.

Литература

- 1.Елисеева И.Г., Чумакова О.Ф. *Профессиональное сопровождение педагогов общеобразовательных школ, реализующих инклюзивную практику. Методические рекомендации.* Алматы, 2015 г.
- 2.Ерсарина А.К., Кудайбергенова Г.К., Алмазова Т.Н. *Технология нейропсихологической коррекции трудностей школьного обучения: Методические рекомендации / – Алматы 2015.*
3. *Социализация (Электронный ресурс).* – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
4. Брызгалова С. О., Зак Г. Г. *Инклюзивное образование международный опыт, современные тенденции // Инклюзивное образование: методология, практика, технологии: материалы междунар. науч.практ. конф Моск. гор. психол.-пед. ун-та. М. : МГППУ, 2011*
5. Мовкебаева З.А., Оралканова И.О, *Включение детей с ограниченными возможностями развития в общеобразовательный процесс. Учебное пособие. – Алматы: ИП «Сагаутдинова М.Ш.», 2014. – 241 с.*

**ИНКЛЮЗИВНАЯ ПРАКТИКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ:
СОЗДАНИЕ УСЛОВИЙ ДЛЯ УСПЕШНОГО ОБУЧЕНИЯ
ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ
ПОТРЕБНОСТЯМИ ЧЕРЕЗ ПРАКТИЧЕСКУЮ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ**

Матаев Б.А., PhD, ассоциированный профессор Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар
Латышева О.И., магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар

Аннотация. Бұл мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды (ЕБК) табысты оқыту жағдайларын құру, практикалық әрекеттер арқылы олардың қоғамға табысты интеграциялануы мәселелері қарастырылады.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беру, функционалдық сауаттылық, жеке тәсіл, практикалық әрекеттер, әлеуметтендіру.

Abstract. This article examines the creation of conditions for the successful education of children with special educational needs (SEN) through practical activities and their successful integration into society.

Keywords: Inclusive education, functional literacy, individualized approach, practical activities, socialization.

Аннотация. В данной статье рассматривается создание условий для успешного обучения детей с ООП через практическую деятельность и их успешной интеграции в общество.

Ключевые слова: инклюзивное образование, функциональная грамотность, индивидуальный подход, практическая деятельность, социализация.

Актуальность современных подходов к обучению в начальной школе, направленных на развитие функциональной грамотности учащихся, обеспечения качественным обучением всех учащихся с учетом их разнообразия на основе создания инклюзивной среды на уроках, формативного оценивания навыков широкого спектра.

В 21 веке школа должна, во-первых, соответствовать потребностям детей в образовании, общении; во-вторых, принимать в учет типологические, индивидуальные особенности и уровень социализации. Внедрение инклюзивного образования – это требование современного общества, требование государственного образовательного стандарта, требование гуманного отношения к людям с ограниченными образовательными потребностями (далее – ООП). В современном обществе все больше встречаются учащиеся имеющие отклонение от нормы поведенческого характера. Дети с задержкой

развития речи, по новым стандартам не относятся к учащимся с ООП. Основываясь на этом хотелось рассмотреть практические методы работы с данной категорией учеников.

Итак, под инклюзивным образованием именуют образование, которое предоставляет каждому ребенку возможность быть включенным в единый процесс обучения и воспитания, невзирая на имеющиеся физические, интеллектуальные, социальные, эмоциональные, языковые и другие особенности. Тем самым дается возможность взрослому человеку стать равноправным членом общества, подлежат снижению рисков его изоляции и сегрегации. [7, с. 7–10].

Рассмотрим особенности работы с учащимися ООП в различных форматах. В работе с математическими понятиями встречаются:

Три составляющих математической функциональной грамотности в школе: умение находить и отбирать информацию; производить арифметические действия и применять их для решения конкретных задач; интерпретировать и, оценивать и анализировать данные.

Развитие математики как предмета на начальном этапе способствует развитию критического мышления формированию первоначальных навыков исследования обобщения, применения математических навыков в жизни. [4, с. с. 24–28].

Эффективное вмешательство для поддержки развития математических навыков на начальном этапе приобретает первостепенное значение. Нужно помочь учащимся, испытывающим трудности. У учащихся с нарушением арифметических навыков встречаются:

Нарушение счета (Акалькулия, дискалькулия) –расстройство развития математических навыков, связано со снижением активности лобных долей головного мозга, которые отвечают за логическое мышление, а также за арифметические действия.

Дискалькулия –неспособность к изучению арифметики. Часто не является самостоятельным недугом, а не побочным следствием нейрологических и психических проблем. Нарушение развития головного мозга- то есть изначально не усваивал математические навыки (последствия перинатального поражения центральной нервной системы(ЦНС) , последствия родовой травмы, гидроцефалия, задержка психоречевого развития. Снижение интеллектуальных способностей, аутистические проявления, ОНР (общее недоразвитие речи)

Акалькулия -расстройство приобретенное, ребенок разучился считать после черепно-мозговой травмы или перенесённого менингита.

В данной ситуации необходима работа с дополнительными материалами и инструментами.

Мероприятия: заглядывать в таблицы подсказки, тренажёры с цифрами; самое главное играйте и еще раз играйте.

Это самый лучший способ в обучении любых возрастов.



Рис. 1 развёрстка куба



рис. 2 тренажер для счета

У учащихся с затруднениями чтения встречается и дисграфия - нарушение письма, не связанное с интеллектом. Дислексия - это заболевание, характеризующееся стойкой неспособностью овладеть навыком чтения при достаточном уровне интеллекта и речи, отсутствии нарушений зрения и слуха и оптимальных условиях обучения. [2, с. 17–21].

Пять основных компонентов эффективного обучения грамоте в начальной школе

1. Фонематическая осведомленность- осознание отдельных звуков, соединенных в слова.

2. Фонологическая осведомленность- осведомленность о разговорной речи во всех ее формах: словах, предложениях, словосочетаниях и фонемах.

3. Беглость- способность читать быстро, выразительно и точно

4. Запас слов

5. Понимание текста

Для учащихся с трудностями необходима помощь: нуждаются в четких инструкциях по чтению, особенно по фонематическому восприятию и фонетике; учитель должен моделировать и обучать нужным им навыкам, а затем собирать их в группы или самостоятельно для практики; Произносите слова медленно и четко, а затем попросите их попрактиковаться, предлагая поддержку.



Рис. 1 Буквы из наждачной бумаги



Рис. 2 Подвижный алфавит.

Обучение навыкам чтения: используйте систематическое последовательное обучение, начиная с более простых навыков и затем переходя к более сложным; когда учащиеся овладевают одним навыком, они переходят к следующему, не оставляя пробелов.

Мероприятия: опознавайте объекты в окружающей среде по их начальным или конечным буквам. Например, сыграйте в «Я шпиону»; петь рифмующиеся слова; хлопайте по количеству слогов; читайте книги вслух с акцентом на звуки; играйте в игры на совпадение с буквами и предметами; сопоставляйте слова с объектами; определите расположение фонем в словах, например, в начале, середине или конце слова, и соедините фонемы, чтобы образовать слова.

Обучение фонематической осведомленности (понимание отдельных звуков, соединенных в слова); научите учеников разбивать и читать разные слоги словами например. Расписание = время + таблица; помогите им понять коренные слова, чтобы они могли легко распознавать незнакомые слова например. Удача = удачливый

Что необходимо делать? Прослушивание деятельности; более продвинутая рифмованная деятельность; осведомлённость о словах; осведомленность о слогах; фонематическая осведомленность.

Читатели, испытывающие трудности извлекают пользу из многократной практики со стратегиями чтения, что способствует активизации мыслительных процессов в целом, такими как: делать логические выводы; понимание текста (процесс анализа); определение тем и больших идей; обобщение и использование контекстных подсказок для определения; значения незнакомых слов

Психологический настрой играет существенную роль активизации мыслительных процессов в обучении. Постепенно, по мере овладения техникой чтения, внимание ребенка переключится с припоминания на чтение.

Обучение чтению предваряет обучение письму. Правильное восприятие речи на слух, воспроизведение и зрительное угадывание написанного учащимся способствуют в дальнейшем овладению техникой письма.

Однако не только навыки чтения являются предпосылками приобретения умения чисто и правильно писать. Здесь очень важны и другие навыки, свидетельствующие о развитии мыслительных операций ребенка. Речь идет, прежде всего, о развитии точных движений, т. е. моторики.

Существует огромное разнообразие всевозможных упражнений, нацеленных на развитие тонкой моторики у детей, которые можно выполнять дома: это и изготовление различных поделок с использованием природных материалов, и вырезание, и лепка из пластилина, и моделирование с помощью конструктора и многое другое.

Выполнение "графических диктантов", разработанных Д. Б. Элькониним, очень хорошо развивает координацию движений руки ребенка, способствует активизации мышления, формированию его творческих способностей, "набивает" руку для письма. [3, с. с. 21–26].

На основе всего вышеизложенного, хотелось бы отметить, что инклюзивное образование является на сегодня прогрессивным способом обучения. Данный способ обучения имеет большие перспективы в современном обществе, и дает своего рода надежду на то, что каждый ребенок с ООП сможет реализовать право на получение качественного образования, которое будет адаптировано к его возможностям и потребностям, найдет свое место в жизни и реализует свой жизненный потенциал. [1, с. 9–11].

Литература

1. Байменова Б.С. Развитие инклюзивного образования в Казахстане и за рубежом: учебное пособие /Б.С.Байменова.- Алматы: издательство «Эверо», 2017.-148.
2. Белякова,Л.И. Логопедия. Заикание [Текст]: учеб.пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / Л. И. Белякова. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Академия, 2012. - 224 с. - (Сер. Бакалавриат) (Высшее профессиональное образование).
3. Громова О.Е. Методика формирования начального детского лексикона [Текст] / О. Е. Громова. - М.: Сфера, 2007. - 176 с. - (Программа развития).
4. Дети с проблемами в развитии (комплексная диагностика и коррекция) [Text] / ред. Л. П. Григорьева. - М.: АКАДЕМКНИГА, 2002. - 415 с.
5. Дети социального риска и их воспитание: учебно-методическое пособие / ред. Л. М. Шипицына. - СПб.: Речь, 2003. - 144 с.: ил. - (Детская психология и психотерапия).
6. Дробинская А.О. Ребенок с задержкой психического развития: понять, чтобы помочь[Text] / А. О. Дробинская. - М.: Школьная пресса, 2005. - 96 с.
7. Жетписбаев, Б. А. Концептуально-теоретические проблемы девиантного поведения и правовой социализации несовершеннолетних в Республике Казахстан / Б.А. Жетписбаев. - АЛМАТЫ: Юридическая литература, 2002. - 266 с.
8. Жигорева М.В. Дети с комплексными нарушениями в развитии: педагогическая помощь [Text]: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / М.В. Жигорева. - 2-е изд., исправленное. - М.: Академия, 2008. - 240 с.
9. Жубакова С.С. Теория и практика инклюзивного образования. Учебное пособие. С.С. Жубакова - Алматы: Эверо, 2017.-148с.
10. Жульдикова А.Т. Инклюзивное образование: история становления и современные проблемы [Text]: учебно-методическое пособие / А. Т. Жульдикова, С. В. Курбатова. - Петропавловск: СКГУ им. М. Козыбаева, 2006. - 62 с.
11. Кирьянова Р.А. Диагностический материал для психолого-логопедического обследования детей с нарушениями речи 5-6 и 6-7 лет [Текст] / Р. А. Кирьянова. - СПб.: КАРОС, 2007. - 56 с. - ("Мастер-класс логопеда").

УДК 376.1: 796.011.3

РОЛЬ АДАПТИВНОГО СПОРТА В РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Мурзатаева А.К.,

магистр психологии, старший преподаватель

Сарсенова М.А.

*студент первого курса специальности Специальная педагогика
Павлодарского педагогического университета имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар*

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие адаптивного спорта в Казахстане, его влияние на физическое развитие детей с особыми образовательными потребностями. Изучены психологические аспекты влияния адаптивного спорта на мотивацию и эмоционально-волевую сферу. Адаптивный спорт как часть инклюзивного образования является инструментом социализации и адаптации детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: адаптивный спорт, дети с особыми образовательными потребностями, физическое развитие, психологическое развитие, инклюзивное образование, социализация, мотивация.

Аңдатпа. Бұл мақалада Қазақстанда бейімделу спортының дамуы, оның ерекше білім беруді қажет ететін балалардың физикалық дамуына әсері қарастырылған. Бейімделу спортының мотивацияға және эмоционалды-еріктік сфераға әсер етуінің психологиялық аспектілері зерттелді. Бейімделу спорты инклюзивті білім берудің бір бөлігі ретінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтендіру және бейімдеу құралы болып табылады.

Түйін сөздер: бейімделу спорты, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, дене дамуы, психологиялық дамуы, инклюзивті білім беру, әлеуметтену, мотивация.

Absrtact. This article examines the development of adaptive sports in Kazakhstan, its impact on the physical development of children with special educational needs. The psychological aspects of the influence of adaptive sports on motivation and the emotional-volitional sphere are studied. Adaptive sports as part of inclusive education is a tool for the socialization and adaptation of children with special needs.

Key words: adaptive sports, children with special educational needs, physical development, psychological development, inclusive education, socialization, motivation.

Ежегодно около 14 тыс. детей в Казахстане впервые проходят освидетельствование и становятся детьми с ограниченными образовательными потребностями (ООП). Власти признают, что за последние три года эта цифра только растёт. Маленьким казахстанцам все чаще диагностируют врожденные пороки развития, психические расстройства, эндокринные заболевания и злокачественные новообразования. Сейчас в Казахстане проживают около 109,5 тыс. детей с

данной проблемой. Власти обеспокоены тревожной динамикой — если в 2021 году рост численности детей с ООП составил 25,8%, то в 2022 уже 26,6%. В прошлом году данный статус получили 15 тыс. маленьких граждан[1]. В связи с этим были открыты школы с инклюзивным образованием, а так же разработаны разные терапии, такие как музыкотерапия, арт терапия и адаптивная физическая культура и спорт. В современном мире физическое воспитание и спорт становятся все более инклюзивными, стремясь обеспечить равный доступ и возможности для всех учащихся, включая детей с особыми образовательными потребностями (ООП). Адаптивная физическая культура играет ключевую роль в этом процессе, предоставляя не только спортивные, но и социальные, эмоциональные и образовательные преимущества для таких детей[2]. Адаптивный спорт — это важный и эффективный инструмент для детей с особыми образовательными потребностями (ООП), который не только способствует физическому развитию, но и оказывает значительное влияние на психологическое, социальное и эмоциональное благополучие. В последние десятилетия роль адаптивного спорта в жизни детей с ограниченными возможностями возрастает, и это связано с осознанием необходимости создания инклюзивных условий для каждого ребенка, независимо от его физических или умственных особенностей.

Основной целью адаптивного спорта является улучшение физического здоровья детей с особыми образовательными потребностями. Специально подобранные виды активности помогают развивать мышцы, координацию движений, гибкость и выносливость. Физическая активность способствует улучшению общего состояния здоровья, повышению уровня энергии и выносливости. Например, занятия плаванием, легкой атлетикой или сидячим волейболом помогают детям укрепить сердечно-сосудистую систему и развить моторику, что важно для их самостоятельности в повседневной жизни. Особенно важно, что адаптивный спорт помогает улучшить моторные навыки у детей с нарушениями двигательной активности. Это позволяет им развивать базовые навыки самообслуживания, такие как прогулки, использование вспомогательных средств передвижения, выполнение простых задач в быту.

В Казахстане спорт для детей с ООП только начинает развиваться. «26 июня 2024 года в Астане презентовали Лигу футбола для детей и юношей с аутизмом и синдромом Дауна» сообщает Казахстанская федерация футбола. Физическая культура в Казахстане для детей с ООП более развита. Без физкультуры невозможен

полноценный инклюзив. По словам специального педагога не готовят тренеров по адаптивной физкультуре (АФК), а без физкультуры мы не можем говорить о полноценном инклюзивном образовании. Дети растут, им нужно двигаться. Спорт, физическая активность, подвижные игры помогают им в развитии, это самый лучший способ реабилитации таких детей.

Участие в адаптивном спорте способствует улучшению самооценки и уверенности в своих силах. Дети с особыми образовательными потребностями, часто сталкивающиеся с социальной изоляцией и недооценкой своих возможностей, через спорт получают возможность почувствовать свою ценность и способность достигать успеха. Это способствует развитию позитивного отношения к себе, уменьшению стресса и тревожности, а также повышению уровня мотивации. Кроме того, спорт помогает детям справляться с эмоциями, развивать стрессоустойчивость и учиться работать в условиях давления. Спортивные занятия дают детям возможность почувствовать себя частью группы, развивать лидерские качества и умение работать в команде. Позитивный опыт совместных тренировок и участия в соревнованиях способствует формированию чувства принадлежности и социальной интеграции.

Адаптивный спорт является неотъемлемой частью инклюзивного образования, которое направлено на создание равных условий для всех детей. Он способствует внедрению инклюзии в образовательные и общественные пространства, помогает преодолевать барьеры для полноценного участия детей с особыми образовательными потребностями в жизни общества. Инклюзивные спортивные мероприятия, где дети с разными возможностями могут соревноваться на равных, создают атмосферу взаимного уважения и принятия. Такой подход не только улучшает физическое состояние детей, но и формирует в обществе более терпимое и открытое отношение к людям с ограниченными возможностями.

Вице-министр образования и науки Фатима Жакыпова отмечает, что в Казахстане число детей с особыми образовательными потребностями (ООП), которым нужно инклюзивное образование, с каждым годом растёт. В 2020 году в общеобразовательные школы ходили 63 136 детей с ООП. По данным Национальной образовательной базы данных, условия для инклюзивного образования сейчас есть:

в 20% (1232 из 6159) детских садов;

в 60% (4207 из 7014 школ) общеобразовательных школ;

в 30% учебных заведений технического и профессионального образования (в 250 из 821 колледжа) [3].

Важным аспектом является роль адаптивного спорта в подготовке детей к самостоятельной жизни. Регулярные тренировки помогают детям развивать навыки, которые могут быть использованы в повседневной жизни, включая навык планирования времени, преодоление трудностей и принятие ответственности за свои действия. Кроме того, активное вовлечение в спорт способствует развитию лидерских качеств и самоорганизации. Занятия в рамках адаптивного спорта могут помочь детям с особыми потребностями раскрыть свои скрытые таланты и способности, которые могут оказать влияние на их дальнейшую жизненную траекторию.

Изучив мы видим, что адаптивный спорт представляет собой мощный инструмент для развития детей с особыми образовательными потребностями. Он не только способствует улучшению физической подготовки, но и играет важную роль в психологическом, социальном и эмоциональном развитии. Участие в спортивных мероприятиях помогает детям с ограниченными возможностями адаптироваться к социальной жизни, развивает уверенность в себе и способствует более полному включению в общественные процессы. Важно продолжать развивать и поддерживать адаптивный спорт, создавая все более доступные и инклюзивные условия для детей с особыми образовательными потребностями.

Литература

1. Статистика детей с ООП в Казахстане <https://kz.kursiv.media/2024-05-28/zhrb-kz-inv>
2. «Инновационные методики в адаптивной физической культуре» <https://rcdo.kz/publ/10720-innovacionnye-metodiki-v-adaptivnoj-fizicheskoj-kulture.html>
3. «Inform buro» Инклюзивное образование: как в Казахстане учат детей с особыми потребностями.

**БАРЬЕРЫ НА ПУТИ ГОТОВНОСТИ ПЕДАГОГОВ
К РЕАЛИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
ЗАРУБЕЖНЫЕ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ**

Кусаин Маржан Ермагамбетовна

Студентка 2 курса ОП «Педагогика и психология»
Павлодарского педагогического университета им. Ә. Марғұлан,
г. Павлодар,

Утегенова Меруерт Сыздыковна

Павлодарский педагогический университет им. Ә. Марғұлан,
г. Павлодар,

Аннотация. В статье исследуется готовность педагогов общеобразовательных школ к реализации инклюзивного образования, что является ключевым аспектом при разработке программ повышения квалификации. Учителя сталкиваются с разнообразными образовательными потребностями учащихся и часто не обладают необходимой подготовкой. Обобщены данные отечественных и зарубежных исследований по педагогической готовности включения детей с особыми потребностями в образовательный процесс. Педагогическая готовность рассматривается как комплексное качество, состоящее из взаимосвязанных элементов; их недостаточное развитие создает барьеры для инклюзивного образования. Систематизированы профессиональные и личностные трудности учителей в инклюзивных классах. Подчеркивается необходимость внешней поддержки педагогов и оценки их готовности к работе с особыми детьми для успешной организации инклюзивного образовательного процесса.

Ключевые слова: педагогическая готовность, инклюзия, инклюзивное образование, особые образовательные потребности, гуманизация образования, компетенции.

Аңдатпа. Мақалада жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламаларын әзірлеудің негізгі аспектісі болып табылатын инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға дайындығы қарастырылған. Мұғалімдер студенттердің әртүрлі оқу қажеттіліктеріне тап болады және жиі қажетті дайындықтан айырылады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқу-тәрбие процесіне қосуға педагогикалық дайындығы туралы отандық және шетелдік зерттеулердің деректері жинақталған. Педагогикалық дайындық өзара байланысты элементтерден тұратын күрделі сапа ретінде қарастырылады; олардың дамымауы инклюзивті білім беруде кедергілер тудырады. Инклюзивті сыныптардағы мұғалімдердің кәсіби және тұлғалық қиындықтары жүйеленген. Инклюзивті білім беру үдерісін табысты ұйымдастыру үшін мұғалімдерге сырттан қолдау көрсету және олардың ерекше балалармен жұмыс істеуге дайындығын бағалау қажеттілігі атап өтілді.

Түйін сөздер: педагогикалық дайындық, инклюзивтілік, инклюзивті білім беру, арнайы білім беру қажеттіліктері, білім беруді ізгілендіру, құзыреттіліктер.

Abstract. *The article examines the readiness of teachers in comprehensive schools to implement inclusive education, which is a key aspect in the development of advanced training programs. Teachers face a variety of educational needs of students and often do not have the necessary training. The article summarizes the data of domestic and foreign studies on pedagogical readiness to include children with special needs in the educational process. Pedagogical readiness is considered as a complex quality consisting of interrelated elements; their insufficient development creates barriers to inclusive education. Professional and personal difficulties of teachers in inclusive classes are systematized. The need for external support of teachers and assessment of their readiness to work with special children for the successful organization of the inclusive educational process is emphasized.*

Keywords: *pedagogical readiness, inclusion, inclusive education, special educational needs, humanization of education, competencies.*

Тема получения образования особыми детьми является актуальной. В соответствии с формулировкой Закон Республики Казахстан от 11 июля 2002 года «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями», обучающийся с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) – «физическое лицо, имеющее стойкие физические, психические, интеллектуальные или сенсорные нарушения, подтвержденные соответствующими документами, и требующее специальных условий для получения образования». Такому обучающемуся, как и всем детям, нужно качественное образование, чтобы развить свои навыки и реализовать свой потенциал [5]. Долгие годы, вплоть до середины 60-х годов XX века, особые дети могли получать знания лишь в специальных школах и школах-интернатах. Гуманизация образования привела к возникновению таких концепций, как «интеграция», а после — «инклюзия», что позволило детям обучаться совместно со сверстниками, вне зависимости от состояния здоровья и с учетом индивидуальных возможностей [4]. Именно об этом писал Л. С. Выготский, когда говорил о «социальном воспитании»: «слепой останется слепым и глухой – глухим, но они перестанут быть дефективными, потому что дефективность есть понятие социальное» [3, с. 72]. Идеи Л.С. Выготского легли в основу инклюзивного образования, признанного во всем мире наиболее гуманным и эффективным.

Педагоги общеобразовательных организаций столкнулись с широким спектром образовательных потребностей обучающихся и оказались к этому не готовы. Так, исследования демонстрируют, что «инклюзия в значительной степени зависит от отношения учителей к ученикам с особыми образовательными потребностями, точки зрения учителей на различия в классах и готовности положительно и эффективно реагировать на эти различия» [2, с. 15].

Материалы и методы

Исследования проблем подготовки педагогов к профессиональной деятельности (в том числе в инклюзивном образовании) так или иначе затрагивали вопрос готовности к педагогической деятельности. В настоящее время выделяются несколько подходов к подготовке педагогов: аксиологический, системно-деятельностный, компетентностный и др.

К примеру, в рамках аксиологического подхода В.А. Сластенин, З.Г. Нигматов, А.С. Шамов и др. рассматривают содержательную сторону подготовки в формировании ценностных ориентаций педагога и его отношения к инклюзии особых детей.

Классический системно-деятельностный подход к вопросам подготовки педагогов к профессиональной деятельности опирается на труды А.Н. Леонтьева, Л.С. Выготского, И.А. Зимней и др. и рассматривает педагогическую деятельность как целенаправленное взаимодействие всех субъектов образовательного процесса, направленное на реализацию различных задач сопровождения особых детей.

Барьерами педагогической готовности к инклюзивному образованию может стать несформированность одной или нескольких компетенций.

Академические барьеры. Инклюзивное обучение неуклонно проникает в современную образовательную реальность, и педагогам необходимо знание «эффективных методов, приемов и средств обучения детей с нарушениями в условиях общеобразовательного учреждения» [1, с. 191].

Для исследования затруднений педагога Институт проблем инклюзивного образования Московского государственного психолого-педагогического университета в течение четырех лет проводил опрос около 1000 педагогов. Исследование показало: педагогов больше всего волнует «отсутствие специальных знаний у учителя» [1, с. 84].

Профессиональные барьеры. Профессиональная готовность рассматривается с точки зрения применения полученных педагогом знаний о методах, средствах и формах обучения для организации взаимодействия в инклюзивном коллективе. Барьеры возникают на пути получения практического опыта в оказании поддержки особым детям в образовательной организации.

В исследовании J. P. Sebastian и C. Mathot-Buckner, посвященном инклюзии учащихся с серьезными трудностями в обучении, 20 педагогов были опрошены в начале и в конце учебного года для определения отношения к инклюзии. Педагоги практически единогласно отвечали, что инклюзия работает, хотя им и требуется

больше поддержки. Так, В. LeRoy и С. Simpson изучали отношение к инклюзии в течение трехлетнего периода в штате Мичиган. Их исследование показало, что по мере того, как опыт педагогов с детьми с особыми образовательными потребностями увеличивался, их готовность учить этих детей также повышалась [2, с. 253].

Социально-личностные барьеры и нехватка поддержки. Еще одним возможным барьером является нехватка ресурсов. Чаще всего это отсутствие административной поддержки, неэффективное законодательство, недостаток адаптированных учебных материалов, тьюторов и т. д. В среднем только треть учителей полагала, что имеет доступ ко всем необходимым для успешной инклюзии ресурсам.

Данные, полученные на основе анализа литературы по проблеме барьеров на пути готовности педагогов к инклюзивному образованию, мы обобщили в таблице 1, составленной в соответствии с критериями результативности дидактической модели формирования ценностей инклюзивного образования.

Таблица 1 — Барьеры на пути педагогической готовности

Барьер	Значение
Академический	Отсутствие / недостаточность знаний о концепции инклюзивного образования, ее сущности и факторах, определяющих эффективность, о познавательной деятельности и личности особых детей
Профессиональный	Неумение применять знания о ценностях, формах и методах инклюзивного образования в контексте решения практических педагогических задач либо их применение без учета принципов поддержки и взаимодействия
Социально-личностный	Отсутствие мотивированного желания профессиональной реализации в условиях инклюзивного образования
Отсутствие / нехватка ресурсов	Отсутствие таких ресурсов, как административная поддержка; неэффективность законодательства; нехватка адаптированных учебных материалов, тьюторов и т. д.

Заключение

Таким образом, в статье было определено, что педагогическая готовность к работе в условиях инклюзивного образования формируется у педагога как сложное качество, состоящее из взаимосвязанных и взаимозависимых элементов, при недостаточном

формировании которых возникают барьеры, стоящие на пути развития системы инклюзивного образования в целом.

Первостепенная задача профессиональной подготовки педагога общеобразовательной школы к работе с особыми детьми, на наш взгляд, состоит в формировании педагогической готовности к инклюзии. Нами будет разработан ряд опросников и тестов, использование которых поможет оценить проблему инклюзии в общеобразовательных организациях и позволит разработать рекомендации для преодоления барьеров на пути готовности педагогов к инклюзивному образованию в Павлодарской области.

Литература

- 1.Алехина, С. В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С. В. Алехина, М. Н. Алексеева, Е. Л. Агафонова // Психологическая наука и образование. — 2011. — Т. 16. — № 1. — С. 83-92.
- 2.Включение детей с ограниченными возможностями здоровья в программы дополнительного образования: Методические рекомендации под ред. А. Ю. Шеманова. — М.: ГБОУ г. Москвы центр образования № 491 «Марьино», 2012. — 213 с.
- 3.Выготский, Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. Т. 5. Основы дефектологии / Л. С. Выготский; под ред. Т. А. Власовой. — М.: Педагогика, 1983. — 368 с.
- 4.Хитрюк, В. В. Готовность педагогов к работе в условиях инклюзивного образования / В. В. Хитрюк // Вестник ЧГПУ им. И. Я. Яковлева. — 2013. — № 3 (79) — С. 189-194.
- 5.Закон Республики Казахстан от 4 июля 2017 года № 94-VI «Об образовании» [Электронный ресурс] // Информационно-правовой портал Adilet.zan.kz. — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z170000094>

ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ МІНЕЗ БІТІСТЕРІ МЕН МІНЕЗ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНІҢ ИНКЛЮЗИВТЫ ОРТАДА ҚАЛЫПТАСУЫ

Мамажарова Э. К., Аманжол Сәуле

Педагогика ғылымдарының магистрі

Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Семей қаласы

Аңдатпа. Бұл мақалада бүгінгі таңдағы қоғамдағы ауқымды өзгерістер мен ерекшелене түскен экономикалық жағдайлар жас ұрпақ психикасына әсер етіп қана қоймай, заман талабына сай күшейе түскен бұл қолайсыз факторлар мектептегі оқу тәрбие үрдістерін жақсартудың жолдарын іздестіруді талап ету әдістерін көрсетеді.

Түйін сөздер: Мінез, жеткіншектер, ақыл-ой, қарым-қатынас, психофизиология

Аннотация. В данной статье масштабные изменения в современном обществе и различные экономические условия не только влияют на психику молодого поколения, но и эти неблагоприятные факторы, которые стали сильнее в соответствии с потребностями времени, показывают методы, требующие найти пути совершенствовать учебно-воспитательные процессы в школах.

Ключевые слова: характер, подростки, сознание, общение, психофизиология.

Abstract. In this article large-scale changes in modern society and various economic conditions not only affect the psyche of the young generation, but also these unfavourable factors, which have become stronger in accordance with the needs of the time, show methods that require finding ways to improve educational processes in schools.

Key words: character, adolescents, consciousness, communication, psychophysiology.

Мінез адамның өмірлік бет алысы мен өзіндік әрекетінің айырмашылығын сипаттайтын сапалы өзгешелік. Ол көп қасиеттің бірлігі, түрлі өзгешеліктің қосындысы, сонымен қатар адамды әр қырынан көрсетеді.

Мінез өз алдына дараланған тұлғалық болмысты құрастырушы әрекет қылықтардың сеп түрткілері мен әдістерінің тұрақтанған жүйесі[1]. Ә. Алдамұратов «Жалпы психология» оқу құралында мінез жайлы мынандай түсініктеме берген: «мінез» деген психологиялық қасиеттің төркіні, гректің «характер» деген сөзінен шыққан, мәнісі - із қалдыру. Психологияда бұл – дербестілік мағынасы бар адамға байланысты ұғым [2].

19 ғасырда «френологияны» жасаушы - Э.Галле адамның қабілеттерін бас сүйегінің құрылымында көрсетілген ми құрылымының ерекшеліктерімен байланыстырып, мінез – құлықты ғылыми тұрғыдан жіктеуді қабылдады. Ал XX ғасырдың басында А.Ф. Лазурский былай деп жазған: «Жеке мінез-құлықты жүйелі түрде зерттеудің мақсаты - табиғи және жалпы қабылданған классификация ретінде кез-келген зерттелген адамды белгілі бір топқа жатқызуға, ал екінші жағынан адам түрлерін одан әрі жеткілікті зерттеуге мүмкіндік береді»[3].

XIX ғасырдың аяғында мінез – құлықты түбегейлі өзгеше сипатта қарастырып зерттеген философ Джорданоның «Характер с точки зрения тела и генеалогии человека» - атты кітабы жарық көрді. Джордано былай деп жазды: «Онда бір-бірінен түбегейлі ерекшеленетін екі кейіпкер, екі айқын көрсетілген кейіпкерлер типі (үшінші аралықпен): бір типте белсенділікке бейімділік күшті, ал рефлексияға бейімділік әлсіз: екіншісінде рефлексияға бейімділік басым болады, ал белсенділікке деген қызығушылық әлсіз болып шығады». Бұл жөнінде К.Юнгтің мынандай ескертпесі бар: «Джордан жалпы сөзбен айтқанда тек экстраверленген және интроверт типтерін сипаттайды».

К.Юнг «психологиялық типологияның» мақсатын адамдарды категориялар бойынша жіктеу емес, керісінше «анықтамалық көзқарас пен бағыттаушы сызықты қажет ететін зерттеушіге арналған құрал» деп санады. Юнгтың психологиялық типологиясының негізі төрт функциядан тұрады: *ойлау, сезім, түйсік, интуиция*, экстравертті және интровертті типтердің ажырамас элементтері болып табылады[4].

Жеке кейіпкерлер типологиясы бір тұлғаның екіншісінен бір мәдениет шеңберінде ерекшеленуіндегі психологиялық ахуалы көрсетеді.

Э.Кречмер біздің жанымыз бен тәніміз бір-бірімен ажырамас тығыз байланысты деген идеяны білдірді. Ол «конституция» және «мінез» ұғымдарына былайша анықтама береді: «конституция» деп тұқым қуалаушылыққа тірелетін, яғни генотиптік түрге жататын барлық жеке қасиеттердің жиынтығын», ал «мінез» деп барлық мүмкін болатындардың жиынтығын - өмір бойы қалыптасқан ерік пен аффекттің көрінісі мағынасындағы адамның реакцияларын, сондықтан тұқым қуалайтын бейімділіктерін және барлық экзогендік факторларын»[5] - айтамыз деген.

З.Фрейд өзінің «Характер и анальная эротика» мақаласында мінездің психоаналитикалық тұжырымдамасын талдаған[6]. Ол мінездің тұрақты үш қасиетін *ұқыптылықты, қыңырлық пен*

үнемшілдікті анальды эротизммен және мінез-құлық құрылымымен байланысты екенін алға тартты.

Ресейдегі дифференциалды психологиясының және жаңа «ғылыми характерология» бағытының негізін қалаушы Александр Федорович Лазурский, ғылымда оған дейін әлі ешкім жүрмеген жолға түсті. Сол уақыттағы дәстүрлі ғылыми мәселелермен қатар, жеке психикалық процестерді және тұлғаны тұтастай зерттеумен айналысты[3]. 1897 жылы «Современное состояние индивидуальной психологии» атты алғашқы психологиялық еңбегінде әртүрлі типтердің жалпылама ерекшеліктерін толық анықтау арқылы типологиялық мәселелерді шешуді алға шығарды.

Мінез бітістері мен мінез ерекшеліктерінің қалыптасуы жайлы көптеген зерттеулер бар. Атап айтқанда Л.С. Выготский, С.Л. Рубинштейн, Қ. Жарықбаев, Е.И. Игнатьев, Ф.И. Гоноболин, А.А. Люблинская, Ф. Гулмадов, Л.Д. Библишвили, Л.Д.Воронцова, С.Ф.Гагарина, Л.А.Гапоненко, М.И. Губриенко, Л. Золоторева, В.И. Петрова, Э.Ю. Марицацкене, М.Б. Петрогина, Е.А.Савченко және т.б.

Қазіргі кезеңде мінездің қарым-қатынасы туралы төрт көзқарас қалыптасқан: *Біріншіден*, Э.Кречмердің дене құрылымына қарай адам мінезін сипаттау. *Екіншіден*, Кейбір кондепцияларда мінез бен темперамент бір-біріне қарама-қарсы деп сипатталады. Олар мінез бен темперамент арасында антогонизмдік мінездеме бар дейді. *Үшіншіден*, Темперамент мінездің негізгі ортасы, элементі негізі деп есептеушілер. Осындай кезқарасты ұстанушы С.Л. Рубинштейн. *Төртіншіден*, Темперамент мінездің табиғи негізі деп есептеушілер. Оған Л.С.Выготский [7], Б.Г.Ананьев[8] көзқарастарын жатқызуға болады.

Жеткіншектік кезеңде танымдық процесстер нәтижелі әрі қарқынды дамиды: қабылдаудың мақсатқа бағыттылығы, логикалық ес пен ырықты зейіннің тұрақтылығы қалыптасады. Рефлексиямен тығыз байланысты ойлаудың дамуы жеткіншектердің өзіндік санасы дамуына негіз болады [1]

Л.С.Выготский «дағдарыстың кез-келген негативті симптомының астарында жаңа жоғарғы формаға өтетін позитивті мазмұн жатыр» деген. Қақтығыс, кедергілермен бетпе-бет араласа жүріп, жеткіншек өзін, өзінің мүмкіндіктерін танып біледі және өзіндік қалыптасу қажеттілігін қанағаттандырады.

11-12 жас кезеңі нақты ойлаудан теориялық ойлауға, өзіндік логикалық еске ауысатын кезең. Аталған өзгерістерге оқу әрекетінің екі жағы әсер етеді: үлкендердің оқу әрекетін ұйымдастыруы және оқу әрекетінің оқушыда қалыптасуы. Өзіндік дербес ойлаудың, интеллектуалды белсенділіктің, творчестволық шешім қабылдаудың

дамуы мен интеллектуалды әрекеттегі дербестілік сапалы дамиды. Сондықтан 11-14 жас аралығын творчестволық ойлаудың сензитивтілік кезеңі деп атайды.

Жаскезеңдік дағдарыс негізгі екі формада өтеді:

I. *тәуелсіздік дағдарысы* негізгі симптомдары: қыңырлық, негативизм, өз еркімен болу, үлкендерді қадыр тұтпау, үлкендердің талаптарына жағымсыз көзқарас, жеке меншігіне қорғаныш. Өзінің ішкі әлемін терең сезіну және оны басқалардан қорғау.

II. *тәуелділік дағдарысы (тәуелсіздік дағдарысына қарама-қайшы)* үлкендер мен күштілерге тәуелді болу, мөлшерден тыс бой ұсыну, тіл алу және мінез-құлықтың, қызығушылық пен талғамның ескі формаларына шегіну (регресс).

Бірінші формасында «мен енді бала емеспін», ал екінші формасында «мен баламын және бала болып қалғым келеді» деген өзіндік анықтау қалыптасады. Ал жасөспірімдердің дамуы үшін жағымдысы бірінші форма, дегенмен жасөспірімнің дербестікке ұмтылуымен қатар әлеуметтік және психологиялық толық жетілмегендіктен үлкендерден әрқашанда көмек күтеді [9].

Жеткіншектердің психофизиологиялық даму ерекшеліктерін реакциялар немесе қылық-әрекет стереотиптері арқылы түсіндіруге болады. Жеткіншектік кезеңдегі психофизиологиялық дамудың негізгі ерекшеліктері психосексуалды (психожыныстық) даму үрдісінің екі жолын айқындайды: жыныстық жетілуі мен жыныстық идентификация (теңестіру, ұқсастыру). Жеткіншектік кезеңнің психофизиологиялық деңгейіндегі дискомфорт (қолайсыздығы) мынандай себептермен түсіндіріледі:

- эмоциялық тұрақсыздық,
- жоғарғы жүйке жүйесінің ерекшеліктері
- жағдайларға қатысты алаңдаушылықтың жоғары деңгейі.

Жеткіншектік кезең өтпелі, сыни, қиын, өзгерілу, жыныстық жетілу деп сипатталады. Л.С.Выготский жетілудің үш көзқарасын қарастырады: *органикалық, жыныстық және әлеуметтік*. Э.Шпрангер жеткіншектік кезеңнің мәдени-психологиялық тұжырымдамасын жасады[2].

Жеткіншектік кезеңнің негізгі ерекшеліктері:

әлеуметтік статусың балалықтан айырмашылығы жоқ;

• психологиялық статус қарама - қайшы: оларда даму темпі мен деңгейде максималды диспропорция тән;

• «ересектік сезім» жаңа тартымдылық деңгейін анықтайды[2.].

Ш.Бюлердің пікірінше, жеткіншектіктің психикалық даму ерекшеліктерін пубертат позициясы арқылы түсіндіруге болады.

Пубертат (лат. *Puberts* – есею, ер жету, бой жету) – физикалық даму мен жыныстық жетілу кезеңі. Ш.Бюллер физикалық пубертаттан басқа, психикалық пубертаттылықты және оның үш даму фазасын ерекшелейді.

Жеткіншектік кезеңдегі дамудың негізгі міндеттері[10]:

- тұрақты дамудың, логикалық естің, ойлаудың жаңа деңгейінің қалыптасуы,
- қабілеттер мен қызығушылықтар жиынтығының спектрлерінің қалыптасуы,
- өзіне деген қызығушылықтың дамуы, өзінің қабілеттері мен істеген істерін түсінуге ұмтылуы, алғашқы өзіндік талдау дағдысының қалыптасуы,
- өзіндік ішкі бағалау мен өзіндік жетістіктеріне мақтаныш сезімінің дамуы,
- жыныстық жетілуге байланысты болып жатқан өзгерістер мен өсу жайлы түсініктерінің дамуы және т.б.

Организмнің қайта құрылуы эндокриндік жүйедегі өзгерістерден басталады. Гипофиздің, әсіресе, оның алдыңғы бөлігінің қызметі күшейеді, гипофиздің гормондары талшықтардың өсуіне және ішкі секрецияның басқа да өте маңызды бездерінің (қалқанша, жыныс, бүйрек үсті бездерінің) қызметіне қолайлы жағдай жасайды.

Мінез өз алдына дараланған тұлғалық болмысты құрастырушы әрекет қылықтардың сеп түрткілері мен әдістерінің тұрақтанған жүйесі. Әлеуметтік жағдайларда қалыптасып әрі әлеуметтік орта ықпалында бола отырып, мінез өзінің даму барысында тек өкілінің генетикалық ерекшеліктерімен, оның жоғары жүйке әрекеті типімен байланысты келеді. Мінез тұлғаның әлеуметтік қалыптасқан әрекет қылығының жөн жобасы; бекіген, өзгеріске келмейтін жекеленген қылықтар ерекшелігі. Осыдан да бір адам екіншіге ұқсамайды. Дегенмен, мінездің бір беткейлігін мойындай отырып, әрқилы өмір жағдайларында бір адамның өзінде де түрлі, тіпті бір біріне қайшы келетін мінез сапалары көрініс беретінін есте ұстағанымыз жөн.

Әдебиеттер

- 1.Әбиев. Педагогика тарихы: Оқулық құралы. – Алматы: Дарын. – 2006. – 408 бет.
- 2.Педагогическое наследие: Я.О.Коменский, Д.Локк, Ж-Ж.Руссо, И.Г. Песталоцци., /сост.В.М.Кларин, А.Н.Джуринский, М.:Педагогика, 1987, 304 с.
- 3.Уәлиханов Ш. – шығыстанушы. Р.Б.Сүлейменов, В.А.Моисеев. - Алматы: - «Ғылым» баспасы, 1985 жыл.
- 4.Макаренко А.С. Проблемы воспитания в советской школе // Собр. соч. в 8 т. М.: Педагогика, 1984. Т. 4. С. 203-208.
- 5.Сухомлинский В.А. Балаға жүрек жылуы . Минск, 1981.

6. Керимов Л.К. Қиын оқушылар және оларды қайта тәрбиелеу мәселелері А., 1991.
7. Бикенов К.Ү., Жаназарова З.Ж., Нұрбекова Ж.А. Отбасымен әлеуметтік жұмыс: Оқу құралы.- Алматы.- 2003.
8. Ахметжанова Н. «Мінез-құлқы қиын балалар», Ұлағат, 2001ж. №1.
9. Григорович Л. А. Проблема нравственного развития подростка / Л.А. Григорович. - М.: НОУ ВПО Московский психолого-социальный университет, 2014. - 248 с.
10. Кругляк, Лев Свобода от зависимости (комплект из 2 книг) / Лев Кругляк. - М.: ИГ Весь, ИГ "Весь", 2014. - 896 с.

УДК 37.018.43, 376.1

ЦИФРОВАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ПРАКТИКИ

*Мандаева А.Е., докторант I курса, ОП Педагогики и психологии
Аплашова А.Ж., кандидат психологических наук,
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар*

Аннотация. Цифровая трансформация образовательного процесса становится неотъемлемой частью подготовки специалистов в области педагогики и психологии. В условиях инклюзивного образования, где требуется индивидуальный подход к каждому учащемуся, в том числе с особыми образовательными потребностями, развитие цифровой компетенции у педагогов-психологов приобретает особую важность. В статье рассматриваются современные подходы к развитию цифровой грамотности педагогов-психологов, их подготовка в рамках инклюзивного образования, а также применение цифровых инструментов и технологий в практической работе с детьми с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: цифровая компетентность, педагоги-психологи, инклюзивное образование, цифровые технологии, педагогическая подготовка.

Аңдатпа. Білім беру процесінің цифрлық трансформациясы Педагогика және психология саласындағы мамандарды даярлаудың ажырамас бөлігіне айналады. Әр оқушыға, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктеріне жеке көзқарас қажет болатын инклюзивті білім беру жағдайында педагог-психологтардың цифрлық құзыреттілігін дамыту ерекше маңызға ие болады. Мақалада педагог-психологтардың цифрлық сауаттылығын дамытудың заманауи тәсілдері, оларды инклюзивті білім беру шеңберінде дайындау, сондай-ақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен практикалық жұмыста цифрлық құралдар мен технологияларды қолдану қарастырылады.

Түйін сөздер: цифрлық құзыреттілік, педагог-психологтар, инклюзивті білім беру, цифрлық технологиялар, педагогикалық дайындық.

Abstract. Digital transformation of the educational process is becoming an integral part of the training of specialists in the field of pedagogy and psychology. In the conditions of inclusive education, where an individual approach to each student, including those with special educational needs, is required, the development of digital competence in educational psychologists becomes especially important. The article considers modern approaches to the development of digital competence of educational psychologists, their training in the framework of inclusive education, as well as the use of digital tools and technologies in practical work with children with special educational needs.

Key words: digital competence, educational psychologists, inclusive education, digital technologies, pedagogical training.

В последние десятилетия мировая образовательная система переживает кардинальные изменения в связи с внедрением цифровых технологий. Для педагогов и психологов, работающих в сфере инклюзивного образования, важнейшей задачей является не только профессиональная подготовка, но и освоение новых цифровых инструментов, способствующих более эффективной работе с детьми, имеющими различные особенности развития. Современная школа требует от специалистов не только традиционных знаний и навыков, но и способности интегрировать новые технологии в образовательный процесс.

Инклюзивное образование предполагает создание образовательной среды, доступной для всех учащихся, независимо от их физического, умственного или эмоционального состояния. В таких условиях педагогам-психологам необходимо развивать цифровую компетентность, чтобы обеспечить поддержку каждому ребенку на основе индивидуальных образовательных потребностей.

Цифровая компетентность педагогов-психологов включает в себя умение эффективно использовать современные информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) для достижения образовательных целей. [1] Для специалистов в области инклюзивного образования это означает способность использовать цифровые инструменты для:

Психодиагностики и мониторинга - цифровые инструменты позволяют проводить диагностику уровня развития ребенка с особыми потребностями, а также мониторинг его образовательных достижений с учетом индивидуальных особенностей.

Коррекционной работы - использование онлайн-программ и приложений для проведения психокоррекционных занятий, которые могут быть адаптированы для разных групп детей.

Коммуникации с родителями и коллегами - цифровые платформы позволяют эффективно обмениваться информацией о прогрессе учеников и координировать совместную работу в мультидисциплинарных командах.

Создания индивидуализированных образовательных траекторий - с помощью технологий можно разрабатывать персонализированные планы обучения, адаптированные под потребности каждого ученика. [2]

Кроме того, подготовка педагогов-психологов в области цифровых технологий требует применения новых подходов, ориентированных на повышение их технологической грамотности. Важнейшими из этих подходов являются:

Проектное обучение. Проектная методика обучения позволяет будущим педагогам-психологам не только теоретически осваивать цифровые инструменты, но и применять их на практике. С помощью проектной работы студенты могут разрабатывать и тестировать цифровые образовательные программы и приложения, ориентированные на работу с детьми с особыми образовательными потребностями. Такой подход способствует формированию у педагогов практических навыков работы с цифровыми технологиями в реальных условиях.

Интеграция цифровых технологий в учебные дисциплины. Цифровые технологии должны быть интегрированы в содержание образовательных программ педагогов-психологов на всех уровнях обучения. Преподавание предметов, таких как психология, педагогика и инклюзивное образование, должно учитывать использование цифровых платформ, онлайн-курсов и программ, которые могут быть применены для работы с детьми с особыми потребностями.

Менторство и профессиональная поддержка. Развитие цифровых компетенций требует не только обучения в классе, но и постоянной профессиональной поддержки и менторства. Программы наставничества, где опытные специалисты помогают новым педагогам освоить цифровые инструменты, становятся важным элементом повышения квалификации.

Инклюзивное образование требует использования множества специализированных цифровых инструментов для создания доступной образовательной среды. [3]. Рассмотрим несколько таких инструментов:

✓ Программное обеспечение для психодиагностики. Современные компьютерные программы позволяют педагогам-психологам проводить диагностическое тестирование, которое может быть адаптировано для детей с различными типами нарушений. Например, программы для оценки уровня развития когнитивных

функций, эмоционального состояния или социальных навыков. Эти программы дают возможность более точно и оперативно выявлять особенности развития учащихся.

✓ Программы для коррекции и обучения. Существуют различные приложения и онлайн-платформы, которые помогают педагогам-психологам в работе с детьми с особыми образовательными потребностями. Например, программы для развития памяти, внимания, моторики или речи, некоторые из них имеют адаптивные функции, позволяющие настроить сложность заданий в зависимости от уровня ребенка.

✓ Платформы для совместной работы. Онлайн-платформы и приложения для коммуникации между педагогами, психологами и родителями значительно улучшают качество взаимодействия и поддерживают процесс инклюзивного образования. Эти платформы дают возможность для обмена материалами, создания отчетности, мониторинга прогресса и решения проблем, связанных с обучением и развитием детей с особыми потребностями. [4].

Несмотря на явные преимущества цифровых технологий, существует ряд проблем и вызовов, которые тормозят развитие цифровой компетентности у педагогов-психологов в контексте инклюзивного образования:

- Нехватка времени для освоения новых технологий и их интеграции в повседневную практику.
- Недостаток квалифицированных специалистов, способных обучить педагогов цифровым навыкам и разработать соответствующие образовательные программы.
- Технические и финансовые ограничения образовательных учреждений, которые затрудняют внедрение новых технологий.

Следует отметить, что развитие цифровой компетентности у педагогов-психологов является важным шагом на пути создания эффективной и инклюзивной образовательной среды для всех учащихся, независимо от их особенностей. Таким образом современные подходы к обучению будущих специалистов и использование цифровых инструментов позволяют существенно повысить качество образовательного процесса, сделать его более доступным и индивидуализированным. [5]. Однако для успешной реализации цифровой трансформации необходимо преодолеть существующие проблемы, такие как нехватка времени, финансовые ограничения и дефицит специалистов в области цифрового образования. А также необходима дальнейшая разработка образовательных программ, направленных на повышение цифровой грамотности педагогов, а также

внедрение инновационных цифровых решений, ориентированных на нужды учащихся с особыми образовательными потребностями.

Литература

- 1.Баринев И. Н. Цифровая трансформация образования: вызовы и возможности. //И.Н. Баринев, И. М Сергеева, //М.: Издательство "Высшая школа", 2021. — 163 с.
- 2.Зеер Э. Ф. Готовность преподавателей вуза к онлайн-образованию: цифровая компетентность, опыт исследования / Э. Ф. Зеер, Н. В. Ломовцева, В. С. Третьякова // Педагогическое образование в России. — 2020. — № 3. — С. 26–39.
- 3.Кравченко Н. С. Инклюзивное образование: теория и практика / Н.С. Кравченко, Н.В. Ларина, // СПб: Издательство "Просвещение", 2020. — 233 с.
- 4.Сагалиева Ж. К. Цифровая педагогика в образовательном пространстве: учеб. пос. / Ж.К. Сагалиева, М.Д. Есекешова, А.А. Жусупова, Э.Ш. Кочкорбаева. — Алматы: Бастау, 2020. — 388 с.
- 5.Солдатова Г. У. Цифровая компетентность российских педагогов / Г.У. Солдатова, В.Н. Шляпников // Психологическая наука и образование. — 2015. — Т. 20. № 4. — С. 5–18.

УДК 376.112.4

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ: ӘЛЕУМЕТТІК - ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨЗҚАРАСТАР

А.С.Мукашева, М.Т.Баймуканова

**«Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті» КЕАҚ,
Қарағанды, Қазақстан**

Аңдатпа. Мақалада ғалымдар мен мұғалімдердің отандық және шетелдік тәжірибелерімен расталған бастауыш сынып оқушылары арасындағы инклюзивті білім беруде буллингтің алдын алу туралы теориялық зерттеу берілген. Кәмелетке толмағандарды тәрбиелеу - өзін-өзі тануды қалыптастырудың алғашқы және өте маңызды кезеңі. Оқушы өзінің іс-әрекеті үшін өзіне, қоғамға және мемлекетке жауапты екенін түсінуі керек. Қазіргі кезеңде кәмелетке толмағандар кедейлік, ата-аналардың ішімдік, оқушылар арасындағы келіспеушілік және басқа да заттарды оқушылардың тұтынуы, ата-аналарының ажырасуы немесе өзін-өзі қамтамасыз етуге ұмтылу нәтижесінде оқушылар арасындағы түсініспеушілік ықтималдылығы көбеюі мүмкін.

Түйін сөздер: инклюзив, буллинг, агрессия, трансформация, процесс.

Аннотация. В статье представлено теоретическое исследование профилактики буллинга в инклюзивном образовании среди учащихся начальных классов, подтвержденное отечественным и зарубежным опытом ученых и учителей. Воспитание несовершеннолетних-Первый и очень важный этап

формирования самосознания. Учащийся должен понимать, что он несет ответственность за свои действия за себя, общество и государство. На современном этапе вероятность недопонимания между учащимися может возрасти в результате бедности несовершеннолетних, пьянства родителей, разногласий между учащимися и употребления учащимися других веществ, развода родителей или стремления к самодостаточности.

Ключевые слова: инклюзивность, буллинг, агрессия, трансформация, процесс.

Abstract. The article presents a theoretical study of bullying prevention in inclusive education among primary school students, confirmed by domestic and foreign experience of scientists and teachers. Education of minors-First and very important stage of self-awareness formation. A student must understand that he/she is responsible for his/her actions for himself/herself, society and the state. At the present stage, the likelihood of misunderstanding between students may increase as a result of underage poverty, parental drinking, disagreements between students and students' use of other substances, parental divorce, or the desire for self-sufficiency.

Key words: inclusion, bullying, aggression, transformation, process.

Әлемде қазіргі ең өзекті мәселелердің біріне айналып отырған - бұл жасөспірімдердің, балалардың зорлық - зомбылыққа ұшырауы. Инклюзивті білім беру- балалардың жынысына, жас ерекшеліктеріне, географиялық тұратын жеріне, қимыл-қозғалыстық және ақыл-есінің жағдайына, әлеуметтік-экономикалық жағдайына қарамастан, сапалы білім алу және өздерінің потенциалдық дамыту мүмкіндігіне ие болу. Мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты мектеп буллингінің әлеуметтік-педагогикалық профилактикасы бағдарламасының мазмұны мен іске асырылу бағыты ұсынылады[1].

Буллинг - бұл басқа адамға физикалық немесе психологиялық зиян келтіруге бағытталған жүйелі агрессивті мінез-құлық. Әсіресе бастауыш сыныптарда буллинг мәселесі жоғарырақ, өйткені бұл жаста балалардың жеке басы мен әлеуметтік мінез-құлқының белсенді қалыптасуы байқалады.

Буллингтің негізгі сипаттамалары:

- Қайталану: Буллинг - бұл бір реттік әрекет емес, қайталанатын агрессивті мінез-құлық. Ол жәбірленушіге үнемі шабуыл жасаумен сипатталады, бұл жағдайлар жәбірленушіні ең ауыр жағдайға әкеледі.
- Агрессия және қатыгездік: қорқыту қорлау, мазақ ету, физикалық зорлық - зомбылық және басқа да қорлау әрекеттері түрінде көрінеді. Бұл мінез-құлық әдейі зиян келтіруге бағытталған.
- Қуат теңсіздігі: булингте агрессор мен жәбірленуші арасындағы күш теңгерімсіздігі жиі кездеседі. Агрессордың жәбірленушіден физикалық, әлеуметтік немесе эмоционалды

артықшылығы бар, бұл оны басқаруға және қорқытуға мүмкіндік береді.

1971 жылы ағылшын психологы С.Фешбах пен Р.Сингер алты жыл бойы жасөспірім ұлдардың мінез-құлқын табиғи ортада (үйде және мектепте) бақылап отырды. Олар негізінен зорлық-зомбылықсыз бағдарламаларды көрген субъектілер экшн-фильмдерді көрген ұлдарға қарағанда құрдастарына агрессивті әрекет ететінін анықтады[1].

Қазақстан Республикасында бұл мәселені балалардың девиантты мінез-құлқы мен соңынан орын алатын салдары, яғни буллинг, сондай-ақ балаларға психологиялық көмек ұйымдастыру тұрғысынан Т.А.Акажанова, Г.А.Дусманбетов, Ж.И.Намазбаева, Н.С.Лавриненко, А.Б.Садыкова, С.Шалгимбаев, Х.Т.Шерязданова және осы сияқты ғалым психологтар қарастырған. Т.Г.Румянцева буллингты дамытудың топтық факторларының негізі сыныптағы зорлық-зомбылықтың оқшауланған жағдайларын және одан әрі олардың жүйелік сипатын көрсетуге ықпал ететін қоршаған орта факторлары деп санайды. Мұндай факторлар: оқу және сыныптастарымен және мұғалімдермен қарым - қатынастан туындаған стресс; мұғалімдер мен ата-аналардың сыныптағы жағдайға немқұрайлылығы мен бақылаудың төмен деңгейі; қолайсыз әлеуметтік-психологиялық орта мектеп мұғалімдері мектептегі агрессияны тудыруы мүмкін[2].

Ж. Қыдыралина мектептерде оқушылардың мінез-құлқын бақылауды және қорқыту мәселесін шешуге бүкіл мектеп қауымдастығының белсенді қатысуын қамтитын жүйелі жұмыс жасауға баса назар аударады [3].

В.Р.Петросянц өзінің зерттеуінде буллинг қатысушыларының сипаттамаларын жүйелеп, келесі көрсеткіштерді анықтады:- өзіне деген көзқарас;- коммуникативтік дағдылар;- дұшпандық-агрессивтілік;- социометриялық мәртебе;- аффективті тәжірибе;- әлеуметтік қолдау;- жанжал жағдайындағы мінез-құлық [4].

Статистика бойынша Ұлттық денсаулық сақтау орталығының 2018 жылғы зерттеуін келтірді, ол 11-15 жас аралығындағы жасөспірімдердің 12%-ы бір немесе одан да көп кибербуллинг, 17%-ы мектепте айына бір немесе бірнеше рет буллингтың құрбаны болғанын көрсетті. 20% айына бір немесе бірнеше рет мектепте буллингқа қатысқан. ЮНИСЕФ мәліметтері бойынша, 2020 жылы Қазақстанда балалардың 63%-ы зорлық-зомбылық пен кемсітушілікке куә болған, 44%-ы құрбан болса, ал 24%-ы мектептегі басқа балаларға қатысты зорлық-зомбылық пен кемсітушілік әрекеттерін жасаған. Осы жылы Қазақстанда 143 жасөспірім өз-өзіне қол жұмсаса, тағы 306 кәмелетке толмаған жасөспірім өз-өзіне қол жұмсамақ болған Қазақстанда осы

жас санатындағы бір жарым миллион бала бар екенін ескере отырып, жүйелі түрде мектептерде олардың ішінен кем дегенде 260 мың қорқытуға тап болды[5].

Зерттеу әдістері: жинақталған ақпараттарды өңдеу және дәйектеу, сауалнама алу.

Зерттеу жұмысы

Бақылау тобындағы мектептегі проблемасы бойынша Қарағанды қаласы Ахмет Байтұрсынұлы атындағы №41 мектеп гимназия 4А сыныбы барлығы 23 оқушы, 4 инклюзивті оқушы сауалнама жүргізу барысындағы негізгі көрсеткіштері (1 кесте) көрсетілген.

О.О.Андронникованың виктимизациялық мінез – құлыққа бейімділігін диагностикалау әдістемесі

1 кесте

Сауалнама сұрағының мазмұны	оқушы жауабының мазмұны	саны %
Орта мектеп оқушылары сізден ақша сұрады ма?	Иә	59%
Жоғары сынып оқушылары сізді ұрды ма?	Жоқ иә	54,5% 45,5%
Мектептегі жаман бағалар, жаман мінез-құлық үшін жазаланасыз ба?	жоқ, жазалаған жоқ	82%
Сізді жаман бағалар, үйдегі жаман мінез-құлық үшін жазалайды ма?	иә, нашар баға және тәртіп үшін жазаландым	72%
Мектептегі зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсету қажеттілігін көріп отырсыз ба?	Иә	64,5%
Мектептегі балаларға қатысты зорлық-зомбылықпен қалай күресуге болады? А)осы мәселе бойынша сынып сағаттарын өткізу; Б)оқушылардың мінез-құлқын бақылау мен қадағалауды жақсарту	Мектептегі зорлық-зомбылық мәселелерін сынып сағатында талқылау керек. Оқушылардың мінез-құлқын бақылау мен қадағалауды жақсарту керек	75% 68%

Зерттеу нәтижелерін талқылау. Сауалнама қорытындысы:

Төртінші сынып оқушыларының жауаптары мектеп оқушылары үшін буллинг бопсалау, ұрып-соғу, күш қолдану, қорқыту, қорлау, тыйым салу және мазақ ету дегенді білдіреді. Зерттеудің алдын-ала нәтижелері бұл топта өте оқшауланған оқушылар бар екенін көрсетеді. Олар агрессорлардың да, бақылаушылардың да құрбаны. Ресей ғалымы О.О.Андронникованың виктимизациялық мінез – құлыққа бейімділігін диагностикалау әдістемесін жүргізу болды[6].

Бастауыш мектеп жасынан бастап буллингке қарсы тиімді шаралар қабылдау балалардың психикалық және эмоционалдық

денсаулығын, сондай-ақ олардың табысты әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз етудегі маңызды қадам болып табылады. Инклюзивті білім беруде, білім беру процесін барлық балалардың қажеттіліктеріне бейімдеуге бағытталған, бұл әлеуметтік өзара әрекеттесу мен қолдау үшін жағдай жасауды талап етеді.. [7].

Теориялық анализ. Инклюзивті бастауыш білім берудегі буллинг алдын алу көптеген шетелдік зерттеушілер үшін маңызды және өзекті тақырып болып табылады. Міне, осы мәселені зерттеуге айтарлықтай үлес қосқан 1990 жылы танымал шетелдік ғалымдардың бірі Дэн Ольвеус (Dan Olweus) — норвегиялық психолог, буллинг үйренуде ізашар болып саналады. Ол мектептерде буллинктің алдын алудың алғашқы бағдарламаларының бірі - Olweus Bullying Prevention бағдарламасын жасады. Бұл бағдарлама әртүрлі елдердің мектептерінде белсенді қолданылады және қауіпсіз мектеп ортасын, соның ішінде инклюзивті сыныптарды құруға бағытталған. Ольвеус буллинг балалардың эмоционалды және әлеуметтік дамуына ауыр зардаптар әкелуі мүмкін екенін атап өтті. Ольвеус буллинкті «өзін оңай қорғай алмайтын адамға бағытталған жүйелі және ұзаққа созылатын агрессивті мінез-құлық» деп анықтайды. [8].

Нәтижелері. Қарастырылған мәселе бойынша келесідей нәтижелер шығаруға болады. Бастауыш сыныптарда инклюзивті білім беруде буллинкті алдын алу тақырыбындағы әлеуметтік - педагогикалық зерттеулер маңызды нәтижелерге әкелді. Мұндай зерттеулердің нәтижелері инклюзивті ортада оқитын балалардың әлеуметтік және психологиялық жағдайын қорғауға және жақсартуға бағытталған.

Инклюзивті білім беруде буллинктің алдын алу шаралары:

- үйде, білім беру ұйымында, қоғамдық орындарда оқушыларға зорлық-зомбылықтың барлық түрлерінің алдын алу;
- ата-аналармен әртүрлі қиын өмірлік жағдайларда олардың білім деңгейін және құзыреттілігін арттыру бойынша бірлескен жұмысты ұйымдастыру;
- құқық қорғау органдарымен, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау органдарымен және т.б. ынтымақтастық.

Ең алдымен, зерттеулер әрбір оқушы өзін қабылдағандай сезінетін қауіпсіз оқу ортасын құрудың маңыздылығын растайды. буллинкті алдын алудың жүйелі тәсілі тек мұғалімдерді ғана емес, сонымен қатар ата-аналарды және білім беру процесінің барлық қатысушыларын белсенді түрде тартуды қамтиды. Бұл балаларда теңдік пен өзара сыйластық туралы түсінік қалыптастыруға

көмектеседі, бұл буллингке байланысты жанжалды жағдайларды азайтудың кілті.

Қорыта айтқанда, мақала бастауыш сыныптарда инклюзивті білім беруде буллингті алдын алу әлеуметтік - педагогикалық аспектілерді қамтитын кешенді шараларды қажет етеді. Зерттеулер көрсеткендей, буллингті алдын алу үшін білім беру ортасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету және қолайлы климат құру өте маңызды.

Әдебиеттер

1. Мүмкіндіктері шектеулі балалардың оқу жетістіктерін критериялды бағалау жүйесі бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. - 304 б.
2. Дусманбетов Г.А., Шерьязданова Х.Т. Психология деструктивных факторов процесса социализации старших подростков. Алматы: Казахский государственный женский педагогический институт, 2003. 110с
3. Интернет сілтеме : <https://www.google.kz/>
4. Стрельбицкая А.А. Динамика школьного буллинга в коллективах старшего звена // Педагогическая диагностика. 2010. №2. С. 104-124.
5. Қазақстан Республикасы «Баланы жәбірлеудің (буллингтің) профилактикасы қағидалары» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 желтоқсандағы № 506 бұйрығы. Кіру режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200031180> [Қаралған күні 14.09.2023]
6. Андронникова О.О. Тест склонности к виктимному поведению. // Развитие гуманитарного образования в Сибири: Сб. науч. тр: В 2 ч. Новосибирск: НГИ, 2004.
7. Власова М. А. Буллинг в современной образовательной среде //Скиф. Вопросы студенческой науки. – 2019. – №. 3 (31). – 248 б.
8. Дэн Ольвеус — "Bullying at School: What We Know and What We Can Do" (1993). -36 б.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ДЕТЕЙ С ИНКЛЮЗИВНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Мусинова З.Н. магистр педагогических наук, преподаватель,
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г.Павлодар

Ахметова А.А. студент ОП «Педагогика и психология»,
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г.Павлодар

Аннотация. В статье рассматривается значение и особенности психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного обучения. Рассматриваются основные подходы к сопровождению, задачи педагогов и психологов, а также ключевые методы и технологии, направленные на поддержку учащихся в общеобразовательных школах. Особое внимание было уделено вопросам социальной адаптации в среде обучения, мотивации к обучению и развитию индивидуальных способностей у детей. А так же, помощь тьютора в получении знаний детей с особыми потребностями. В наше время, инклюзивное образование широко распространено и начало свое изучение, как правило, это очень серьезный шаг в светлое будущее для детей с инклюзивным образованием и в системе образования в целом.

Ключевые слова: педагог-психолог, инклюзивное образование, дети с особыми потребностями, тьютор.

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті оқыту жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың маңызы мен ерекшеліктері қарастырылады. Сүйемелдеудің негізгі тәсілдері, педагогтар мен психологтардың міндеттері, сондай-ақ жалпы білім беретін мектептердегі оқушыларды қолдауға бағытталған негізгі әдістер мен технологиялар қарастырылады. Оқыту ортасындағы әлеуметтік бейімделу, балалардың жеке қабілеттерін дамытуға және оқытуға ынталандыру мәселелеріне ерекше назар аударылды. Сондай-ақ, тьютордың ерекше қажеттіліктері бар балалардың білімін алуға көмегі. Қазіргі уақытта, инклюзивті білім кең таралған және оны зерттеуді бастау, әдетте, инклюзивті білімі бар балалар үшін және жалпы білім беру жүйесінде жарқын болашаққа өте маңызды қадам болып табылады.

Түйін сөздер: педагог-психолог, инклюзивті білім, ерекше қажеттіліктері бар балалар, тьюторлар.

Abstract. The article examines the importance and features of psychological and pedagogical support for children with special educational needs in an inclusive learning environment. The main approaches to support, the tasks of teachers and psychologists, as well as key methods and technologies aimed at supporting students in secondary schools are considered. Special attention was paid to the issues of social adaptation in the learning environment, motivation for learning and the development of individual

abilities in children. And also, the tutor's help in gaining knowledge of children with special needs. Nowadays, inclusive education is widespread and has begun its study, as a rule, it is a very serious step into a bright future for children with inclusive education and in the education system as a whole.

Keywords: *educational psychologist, inclusive education, children with special needs, tutors.*

Инклюзивное образование подразумевает создание образовательной среды, которая обеспечивает равные возможности для всех учеников, включая детей с особыми образовательными потребностями (ООП). Эффективное сопровождение таких учащихся требует участия психологов, педагогов, социальных работников и родителей, которые совместно создают условия для комфортного и результативного обучения. Для получения успешного результата, детям с инклюзивным образованием требуется поддержка и диагностика педагога-психолога. Роль педагога-психолога - заключается в сопровождении детей с особыми потребностями.

А теперь разберем основные задачи психолого-педагогического сопровождения. Ими являются следующие: Диагностика индивидуальных особенностей: Определение уровня развития ребенка, а так же его образовательных потребностей и потенциальных барьеров для получения образования. Создание индивидуального образовательного маршрута (ИОМ): Учёт особенностей здоровья, психоэмоционального состояния и способностей ребёнка. Социальная адаптация: Помощь ребёнку в интеграции в школьный коллектив, снижение уровня тревожности и развитие коммуникативных навыков. В жизни детей с особыми потребностями могут составить барьеры не только в коммуникации между одноклассниками или его сверстниками, так же бывают дети которые не идут на контакт с преподавателями а то и со своими родителями. Что может привести к серьезным эмоциональным срывам родителей и педагогов. Поэтому поддержка в сторону родителей и педагогов является ключевой особенностью в работе педагога-психолога. В работе с родителями, педагог-психолог может консультировать родителей в правильном обращении к своим детям, или же предоставить варианты подхода к ним. А в работе с педагогами, психолог может проконсультировать учителей по вопросам методики обучения и взаимодействия с детьми инклюзивного образования[1].

Во многих общеобразовательных школах или же в местах предоставляющие образования для детей с особыми потребностями есть сопровождающий. Так же их называют «тьютором». Тьютор – это наставник для ребенка с особыми потребностями, репетитор,

преподаватель и частный педагог. Тьютор – неформальная педагогическая должность в учебных заведениях. Тьютором можно стать только имея педагогическое образование. Без педагогического образования, «тьютор» не имеет право работать с детьми с особыми потребностями.

Основной работой тьютора является: сопровождение тьюторантов (подопечных) любого возраста на протяжении всего учебного процесса. А так же помощь и поддержка в организации индивидуального пути для получения образования, а так же их общего развития; поддержка в раскрытии потенциала личности[2]. В инклюзивном образовании, роль тьютора является не только не мало важной но так же ведущей ролью. Которая помогает создавать условия, при которых дети с особенностями могут получать образование в обычном классе общеобразовательной школы. Для этого тьютор делает следующее: выявляет особенности и потребности своего подопечного. В следующем этапе, тьютор составляет программу обучения с педагогом-психологом. Вместе они делают диагностику, и выявляются особенности с которыми в дальнейшем они будут вместе проводить психо-коррекционную работу.

Данные, полученные по результатам диагностики, являются основой для организации и проведения коррекционно-развивающей работы с детьми с ООП, которая может быть индивидуальной, групповой, индивидуально-групповой. Основные направления в работе с младшим школьником определяются в каждом конкретном случае. Групповая работа с обучающимися инклюзивного класса может быть организована в форме тренингов или занятий с элементами тренинга по следующим направлениям: профилактика школьной тревожности, повышение заинтересованности детей в учебной деятельности, эффективная межличностная коммуникабельность детей, развитие самоорганизации, формирование произвольной деятельности, обучение эффективным формам поведения в стрессовых ситуациях и т. д. В результате проведения соответствующей работы можно уменьшить степень выраженности нарушений и их последствий. Для осуществления сопровождения младших школьников с ООП можно внедрять такую форму, как волонтерское движение среди студенчества [3].

Психологическое сопровождение детей с ОВЗ предполагает целостный, и непрерывный комплекс мер, предусматривающий реализацию адекватных форм, методов, приемов взаимодействия всех участников образовательного процесса включающий в себя следующие направления:

1) Просвещение педагогов и родителей по психолого-педагогическим аспектам новых образовательных стандартов (разнообразие лектория).

2) Оказание консультативной помощи всем участникам образовательного процесса.

3) Проведение психолого-педагогической диагностики, направленной на выявление учащихся, испытывающих трудности в формировании универсальных учебных действий.

4) Организация групповых психо - коррекционных занятий с учащимися, испытывающими трудности в обучении и поведении. Психолого-педагогическое сопровождение учащихся осуществляется на всех этапах образовательного процесса. В особых случаях специалисты приглашают родителей на базу общеобразовательных учреждений, где родителям и учащимся оказывается комплексная помощь специалистов. В работу включаются: педагог- психолог, социальный педагог и учитель-логопед[4].

Реабилитация детей в силу их особого положения – этот процесс достаточно долгий, кропотливый, требующий очень много усилий и стараний со стороны семьи и близких ребенка, а так же высоко квалифицированных специалистов. В своей работе с детьми с ограниченными возможностями педагоги-психологи стремятся создать социально-психологического благополучия для ребенка, обеспечить эмоциональный комфорт и хорошее психологическое самочувствие в процессе общения со сверстниками и взрослыми в образовательном учреждении и даже дома. Поэтому главная задача педагогов-психологов помочь родителю не стесняться своего ребенка, воспринимать его таким, какой он есть, помочь ребенку быть более уверенным в себе и в своих силах, развивать его познавательную активность, эмоционально-волевую сферу и многие другие элементы. Так же педагоги-психологи прекрасно понимают, как трудно бывает родителям с «особыми» детьми и что не все могут переступить через «барьер» и привести ребенка в специализированные центры, но они очень стараются помочь родителям в этой проблеме. Психолого-педагогическое сопровождение является ключевым элементом инклюзивного образования. Оно позволяет создать условия для полноценного развития и успешного обучения детей с ООП, способствуя их интеграции в общество и повышению качества жизни.

Литература

- 1.Алехина С. В. *Инклюзивное образование: история и современность: учеб.-метод. пособие.* М.: Пед. ун-т «Первое сентября», 2013.
- 2.«Тьюторство – педагогика 21 века» - Сергей Ветров

3.Баженова В. В. Формы организации социально-психологического сопровождения студентов с ОВЗ // Развитие идей В. М. Бехтерева в современной медицине, психологии и педагогике: сб. ст. по итогам проведения Всерос. науч.-практ. конф. Глазов: Глазовский гос. пед. ин-т, 2018. 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). С. 20-23

4)<https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/psikhologiya/2019/10/18/rol-pedagoga-psihologa-v-inklyuzivnom-obrazovanii>

УДК 376.1(574)

АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ – ТҰЛҒАНЫҢ ИНКЛЮЗИВТЫ ОРТАДА ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ КОМПОНЕНТТЕРІНІҢ БІРІ

Рахимжанова А. Б.

научный руководитель: Магистр педагогических наук, преподаватель
г. Павлодар

Аңдатпа. Адамгершілік қасиет отбасы мүшелерінің бір-бірін қадірлеуден, әсіресе бала егде жасқа келгенде ата-анасына ерекше көмек көрсетумен қоса тірек бола білу керек. Адамгершілік қасиеттерді баланың бойына жастайынан дарыту, ізгілікке, имандылыққа, адалдыққа тәрбиелеу, кішіпейілдікке, ар-ожданды қастерлеуге үлкенді құрметтеу - халық педагогикасында басты қағида болып есептеледі.

Түйін сөздер: адамгершілік, ата-ана, ұрпақ, бала, адал, тәрбие, өмір, тұлға.

Аннотация. Нравственные добродетели должны основываться на уважении друг друга членами семьи, особенно когда ребенок достигает более старшего возраста, и оказании особой помощи родителям. Главный принцип народной педагогики — прививать детям с раннего возраста нравственные качества, воспитывать в них добродетель, веру, честность, смирение, уважение совести.

Ключевые слова: Нравственность, родители, поколение, ребенок, честность, воспитание, жизнь, личность.

Abstract. Moral virtues should be based on respecting each other of family members, especially when the child reaches an older age, and providing special help to the parents. The main principle of folk pedagogy is to inculcate moral qualities in children from an early age, to educate them in virtue, faith, honesty, humility, and respect for conscience.

Key words: Morality, parents, generation, child, honesty, education, life, personality.

Адамгершілік - асыл қасиет. Оны біз балаға мектепкі жасқа дейін үйретуіміз керек. Адамның жақсы өмір сүруі көп жағдайда өзінің адалдығына, адамгершілігіне байланысты болды. Біреуге жасаған

жақсылығын әрқашан алдыңнан шығатыны сөзсіз. Қарапайым халық әрқашан да адамгершілік қасиеттерін кіршіксіз таза ұстауға ұмтылған. Адалдық - жеке тұлғалар мен адамдардың абырой-атағын арттыратын ізгі қасиет.

Адамды сүю, құрметтеу, сонау балалық шақтан басталады. Ата-анасына, туыстарына, достарына адал болуды сезіне білсе, ол адам адалдықты қалаушы деген сөз.

Біздің еліміз егемендік алған тәуелсіз мемлекет жағдайында, жас ұрпақтардың саяси адамгершілік сондылығын тәрбиелеу қоғам дамуының ең бір басты айқындаушы міндеті болып табылады.

Қоғамда адамның жеке басына қойылатын жалпы азаматтық талаптарға байланысты адамгершілік тәрбиесінің негізгі міндеттері мыналар:

1) адамгершілік сананы, адамгершілік сенімді көзқарасты тәрбиелеу;

2) жас ұрпақтың Отанға, қоғамға, еңбекке, адамдарға деген, өзіне деген қарым-қатынасына бағытталған адамгершілік сезімді тәрбиелеу;

3) ізгілік, парасаттылық қасиеттерді тәрбиелеу;

Сондықтан да адамгершілік тәрбиесінің өзекті міндеті - өзі өмір сүріп отырған кезеңдегі қоғамның алдында тұрған мақсат мүддесіне сай адамгершілік қасиеттердің тұтастығын тәрбиелеу.

Педагогикалық ұғымдар арқылы педагогикалық құбылыстарды, олардың өзара байланысын танимыз. Педагогикада «мақсат», «кұрал», «тәсіл», «даму» және «қалыптасу» сияқты ұғымдар да кездеседі.

Педагогикалық ұғымдардың бірі – тәрбие. Тәрбие туралы осы уақытқа дейін әр түрлі теориялар мен пікірлер айтылып келеді. Тәрбиені ересек адамдардың балаларға да ықпал жасауы деп түсіндірушілер де бар. Бұл жағдайда бала пассивті объект түрінде қарастырылады. Ол педагогикалық процестің субъектісі бола алмайды, яғни, өздігінен ойланып, белсенді іс-әрекет жасау рөлін атқармайды. Бұдан тәрбиеге бір жақты анықтама беру байқалады.

Тәрбие баланың өздігінен табиғи және еркін дамуы үшін жасалатын жағдай деп анықтама берушілер кездеседі. Бұл жерде балаға толық ерік беру мәселесіне ерекше көңіл аударылып, ал тәрбиенің рөлі бүркемеленіп, елеусіз қалып отыр.

Педагогика ғылымы тәрбиені қоғамдық құбылыс, қоғамдық категория, тәрбиесіз өмір сүре алмайтындығын философия тұрғысынан қарастырып түсіндіреді. Егер қоғам тәрбиеден қол үзсе, онда адамзаттың мол тәжірибесі мәңгілік елеусіз қалып, тәрбие ілгері баспай, бір жерде тұра берген болар еді.

Отбасы - адам баласының алтын бесігі. Өйткені адам ең алғаш шыр етіп дүниеге келген сәттен бастап осы отбасының есігін айқара ашып енеді және осында өсіп ержетіп, отбасының тәрбиесін алады. Сондықтан да отбасы - адамзаттың аса қажетті әрі қасиетті тәрбие ұясы.

Отбасының адамзат ұрпағына деген ықпалы мен әсер күшін өмірдегі басқа еш нәрсенің күшімен салыстыруға болмайды. Өйткені ата-ананың балаға деген тәрбиесінің орынын еш нәрсе толтыра алар емес. Отбасы мүшелерінің жас шамасы әр түрлі болса да, олардың арасында бір-бірімен рухани жақындығы, бірлік ынтымақтастығы бар.

Адалдық пен мейірімділік, жауапкершілік пен кешірімділік те отбасында шын ықылыс пейілмен баланың жүрегінде қалады.

Қазақ отбасында бірінші әке, содан кейін шеше, бұлар отбасының ұстаздары болады. Әке мен ананың баласына қоятын ең басты талап-тілектері баланың «жақсы» бала болып өсуі.

Сондай-ақ, қазақ баласы отбасында мейірімділікке, адамгершілікке бауырмалдыққа тәрбиеленіп өсірілген. Үнемі отбасында тәрбие көрген бала тіл алғыш, адал, мейірімді, кішіпейіл болып келеді.

Тәрбиенің басы алдымен әке мен ана әуелі баласына өздерін сыйлап-құрметтеуді, үлкендерді сыйлауға, достарына адал болуды үйреткен.

Адамгершілік қасиет отбасы мүшелерінің бір-бірін қадірлеуден, әсіресе бала егде жасқа келгенде ата-анасына ерекше көмек көрсетумен қоса тірек бола білу керек. Адамгершілік қасиеттерді баланың бойына жастайынан дарыту, ізгілікке, имандылыққа, адалдыққа тәрбиелеу, кішіпейілдікке, ар-ожданды қастерлеуге үлкенді құрметтеу - халық педагогикасында басты қағида болып есептеледі.

Ақын ата-ананың өнегесі, даналардың ұлы сөздері бала тәрбиесінде ерекше орын алатындығын көрсетіп өткен.

Қазіргі кезде отбасылық тәрбиенің өзекті мәселелерінің бірі - баланың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастыру.

Отбасылық тәрбие үрдісінде жеке бастың адамгершілік белгілері қайырымдылық, сезімталдық, парасаттылық, ұқыптылық, тәртіптілік, кішіпейілдік, әдептілік, мейірімділік, еңбексүйгіштік т.б. қасиет сапалары қалыптасады. Балаларды тәрбиелеу ата-аналар мен отбасының ісі емес, олардың қоғамдық борышы.

Баланы адамгершілік жауаптылығына тәрбиелеу барысында ата-ана бойында елеулі рухани күштің, сезім сұлулығы мен мінез байлығының, өмірдің әр қырының жағымды үлгі-өнегесі болуы қажет.

Адамгершіліктің аласармайтын, әрі бұлақтай таза көзі әкенің-шешеге, шешенің-әкеге деген шынайы сүйіспеншілігінде. Махаббаты жарасқан отбасында, әкесі мен шешесінің бір-біріне деген кәусәр

сезімдерімен, құрбы замандастарын сүйсіндірер мінез-құлықтары, сезім мәдениетімен нұрланып тұратын шаңырақтан сөз жоқ жаны жақсы адам тәрбиеленіп шығады. Адамдар арасындағы махаббат адам тәрбиесінің күдіретті ғажайып күші. Махаббат сезімнің, көңіл-күйдің ең нәзік әрі ең күштісі де, ең әлсізі де, ең мықтысы да, ең парасатты сұлу сезімі. Адамды бағалауды, өмірді бағалауды үйрететін сезім.

Отбасы - ең алғашқы бауырмалдық пен ізгілікті қалыптастыратын тәрбие мектебі. Бір-бірінің қабағынан түсініп, көңілдеріне қырау түсірмей тырысқан отбасында бала да жастайынан адамды сыйлау, кешірімді болуға үйренеді.

Отбасы – тәрбиенің қалаушысы. Ол өте күрделі жанды ағза, бір-бірімен шаруашылық, адамгершілік, рухани-психологиялық, ағайын-туысқандық байланысы бар шағын ұжым. Шын мәнінде отбасы - белгілі мақсатта құрылысы бір тұтас мәнді, бақытты өмір сүретін адамдар тобы. Күнделікті еркелік те, қамқорлық та, әзілге негізделген пікір таластыру да, кішкене бөбектермен әурелену де жасы үлкен қарттармен байсалды әңгіме де, келешекке жоспар құру да, отбасы мерекесі де, үлкен-кішінің өзіне лайықты еңбектенуі де, отбасы өмірін толықтыра түсетін толып жатқан басқа әрекеттердің барлығы да отбасында сусындаған адамгершіліктің азығы.

Қазіргі кезде отбасы тәрбиенің өзекті мәселесінің бірі - баланың адамгершілік жауапкершілігін қалыптастыру.

Демек, отбасы қоғамдық негізде өмір сүретін, адамның алғашқы адамгершілік баспалдағы.

Жақсы бала - ата-ананың аңсаған қуанышы. Бала ата-анасын қуантарлық іс істеген кезде олардың төбесі көкке жеткендей болады. Өйткені балаларын жақсы етіп тәрбиелей алғандықтарының қуәсі өздері болады.

Ата-ана оған кішкентай кезінен бастап, бар жақсылықты үйіп-төге бастайды. Баласының бақыты үшін қолынан келгенін аямайды. Міне, ең бірінші кезекте бала ата-ананың осы бір еңбегін жете түсінуі керек.

Баланың ата-ананы ардақ тұтып, өзінің перзенттік қарызын бір сәтке де есінен шығармауы, тіпті олар келмес сапарға аттанғаннан кейін де олардың рухы мен әруағы алдындағы міндетін ұмытпауы - әдептілік қана емес, адамшылықтың белгісі. Бұл - жас болсын, егде тартсын, баланың өмір бойы өтеумен болатын қарызы.

Қартайсаң да қарт бабаңды сыйлай біл,

Күндердің күні болғанда

Кімдер де кімнің дейсін белі бүгілмес, -деген Бұқар жыраудың тұжырымы қарт атаң мен әжеңді сыйла, өзгені құрметтесең, өзіңнен кейінгілер де сені сыйлайтын болады дегенді айтады.

Шал ақын толғауларында нәресте, бөбек, сәби және бозбала психологиясының қалыптасу, даму ерекшеліктері хақында салиқалы ой түйіндейді. Оның пікірінше, адамдық қасиеттер кісінде бірден жетіліп, іштен тумайды, балалық сана сезім тәлім-тәрбиенің, ойынның, ортаның арқасында өсіп, дамып қалыптасады.

Бір жаста, екі жаста бесіктемін,

Бес жаста Тәңірі берген несіптемін.

Алты жаста қайыңның тозындаймын,

Жеті жаста ойпаң жердің бозындаймын,

Он жасымда сүт емген қозыдаймын,

Он бесте жарға ойнаған лақтаймын, -

деген өлең шумағында бала сана-сезімінің даму жолдары, бой мен ойдың қоса дамуындағы әр жастың өзіне тән ерекшеліктері, әртүрлі ішкі-сыртқы жағдайларда баланың жан дүниесінің біртіндеп нәрленіп, жаңа мазмұнға ие болып отырғандығы байқалады. Ақынның осындай жалпылама тұжырымдары қазіргі психология ғылымының қағидаларынан еш алыс кетпейді.

Өзіңді өмірге келтірген, тіршілігіне нәр берген ата-ананың алдында адамның парыз-міндеті өлшеусіз. Қазақ ғұрпындағы ата-ананың алған ерекше биік орны, қадір-қасиеті ше. Ананың ақ сүтін, әкенің адал күшін ақтау - өз борышын ақтау.

Ата-анаға не істесең алдыға сол қайтады. "Әкесін сыйламағанды, баласы сыйламайды", - деген бар емес пе? Ата-анаға қатыгездік жасаған адам дүниедегі ең күнәсі көп, адамдық ардан безген жан болып саналады. Қазақ халқында ондай пенделер қатаң жазаға, қатты қарғысқа ұшыраған.

Баланың ата-ана алдындағы ұлы парызы мейіріммен, жақсылықпен өтелмек. Бала- ата-ананың көз нұры, көңіл қуанышы. Ата-ана табан ет, маңдай терін перзентінің адам болуы жолына жұмсайды. Ата-ананың бұл еңбегін өтеу, әлбетте, оңай болмаса керек. "Анаңды Меккеге үш рет арқалап апарсаң да, қарызыңнан құтылмайсың" деген сөз бұны айғақтайды.

Ата-ананың сөзін сыйлап, оларға құлақ асу, пікірлес болу - отбасы тіршілігінің бір ғанибеті ғой, шіркін. Сол арқылы-ақ бала ата-анасының мерейін өсіріп, оларды өз ортасындағы төрге шығарады.

Бұны әрбір жан өзінің адамдық міндеті деп білуі керек. Ата-ананың сөзін құлаққа ілмеген, олардың төрдегі басын есікке сүйреген баланы халық жетесіз дейді. Ендеше жетесіз болудан аулақ болу да адам бойында табылуға тиісті қасиет.

Ұл-қыз ата-анасын қуанышқа бөлеп, бақытқа жеткізу үшін, ең әуелі, әдепті болуы керек. Әдепті болып өскен бала ата-анасының қас-

қабағына қарап, қал жағдайларын айтқызбай аңғарады және олардың жеп-ішу, киім-кешек, ұйқы-демалысын қадағалап, әр нәрседен көңілдерін тауып, мерейлерін өсіреді.

Адамның өзін әлпештеп өсірген ата-анасын дәл солай әлпештеп аялауы - міндеті, сәби шағында өзін қалай бағып-қақса, қартайғанда оларды да солай алақанға салып мәпелеуі - борышы.

Бала әке-шешенің қамқорлығына, шексіз сүйіспеншілігіне бөленіп, олардың дәулеті мен қызығын көріп қана қоймай, олардан адамгершілік, әдеп-инабат тағылымдарын алуы, оларды меңгеріп, іс-жүзінде қолдануы тиіс.

Әдебиеттер

1. Асыллов Ұ. Даналардан шыққан сөз.-Алматы, «Мектеп»: 1987
2. Әбиев Ж., Бабаев С, Құдиярова А. Педагогика. – Алматы, 2004
3. Бержанов Қ., Мусин. Педагогика тарихы.-А., Мектеп, 1984.
4. Көшекбаев Н. Оқыту теориясы .-Алматы, Мектеп, 1974
5. Жақыпов А. Өнеге өрісі- А., Мектеп 1975.
6. Жұмабаев Ә. Ата-аналар жауапкершілігі.-А., 1977.
7. Қазақ тәлім-тәрбиесі.-Алматы, «Санат»: 1995.
8. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. - Алматы, Педагогика, 2000
9. Қоянбаев Ж. Семья және балалар мен жас жеткіншектер тәрбиесі.- Алматы, «Рауан»: 1990.

УДК 376.112.4

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Самарова М.С.

и.о.руководителя, КГКП «Ясли-сад 93 города Павлодара», г.Павлодар

Аннотация. В статье рассматривается психолого-педагогическое сопровождение детей с особенными образовательными потребностями в условиях реализации общеобразовательного процесса.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, психолого-педагогическое сопровождение, адаптивная образовательная среда, индивидуальный образовательный маршрут

Аңдатпа. Мақалада жалпы білім беру процесін жүзеге асыру жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау мәселелері қарастырылған.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері, психологиялық-педагогикалық қолдау, бейімделген білім беру ортасы, жеке білім беру бағыты.

Abstract. The article deals with psychological and pedagogical support of children with special educational needs in the conditions of implementation of the general educational process.

Key words: inclusive education, special educational needs, psychological and pedagogical support, adaptive educational environment, individual educational route.

На данный момент времени в зависимости от ряда причин, наблюдается увеличение числа детей с ограниченными возможностями здоровья. И теперь необходимо понимать, что каждому ребенку нужно создать такие условия для его развития, которые будут учитывать все его потребности и индивидуальные особенности.

Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями – это комплексная методика психолого-педагогической помощи и поддержки со стороны специалистов различного профиля, как ребёнку, так и его родителям в решении специальных задач, связанных с обучением, воспитанием, развитием и социализацией [4, с. 28].

Задачами психолого-педагогического сопровождения являются:

- оказание помощи детям, которые нуждаются в особых обучающих программах;
- создание эмоционально благоприятного климата в педагогическом составе и детском коллективе;
- своевременная диагностика и коррекция нарушений в развитии;
- повышение психологической и педагогической компетентности родителей и учителей по вопросам, касающимся обучения и воспитания ребенка;
- изучение индивидуальных особенностей детей.

Исследования особенностей психолого-педагогического сопровождения детей с отклонениями в развитии, встречаются в работах: С. Г. Андреевских, Ю.А. Афонькиной, И.И. Усановой, О.В. Филатовой и Шевчук Л. Е.

Целью такого сопровождения ребенка – это создание условий для успешного развития, обучения ребенка путем реализации комплекса диагностических, коррекционных и просветительских мероприятий.

Для достижения этой цели существуют специальные направления работы, такие как профилактика, диагностика, коррекционно-развивающая работа, консультирование педагогов, родителей и администрации образовательных учреждений, развитие у них компетентности в вопросах воспитания и обучения детей с

ограниченными возможностями здоровья. Все перечисленное позволяет нам сделать вывод, что для включения ребенка в учебно-воспитательный процесс, необходим индивидуальный подход, а обучение должно быть организовано так, чтобы появилась возможность удовлетворить все потребности каждого ребенка.

Индивидуальное сопровождение детей в образовательном учреждении предполагает создание условий для выявления потенциальной и реальной «групп риска» (то есть детей, находящихся под воздействием одного или нескольких факторов риска) и гарантированную помощь тем детям, которые в ней нуждаются. Такой метод работы является противоположностью так называемому «заявительному» сопровождению, согласно которому центры (или соответственные службы) работают только с теми детьми, по поводу которых в центр обратились родители (или педагоги). При этом зачастую именно те, кто более всего нуждается в поддержке, выпадают из круга заботы и внимания взрослых.

В своих исследованиях Ю.А. Афонькина, И.И. Усанова и О.В. Филатова выделяют 5 этапов психолого-педагогического сопровождения:

1. Диагностический этап. На этом этапе осуществляется сбор необходимых сведений о ребенке. При этом применяются такие методы как: наблюдение, беседа, анализ продуктов деятельности ребенка, анкетирование родителей и др.

2. Поисковый этап. Он заключается в анализе полученной информации о развитии ребенка. Здесь обсуждаются способы решения проблем и определяются специальные условия обучения, воспитания и развития ребенка.

3. Консультативно-проективный этап. Этот этап ориентирован на договор между родителями и специалистами психолого-педагогической сопровождения, один из родителей пишет согласие с выбором формы специального образования. После специалисты совместно определяют план сопровождения, который составляет стратегию по коррекционно-развивающему процессу в виде индивидуального образовательного маршрута.

4. Деятельностный этап. Он направлен на целенаправленный психолого-педагогический процесс, в котором будет осуществляться взаимодействие всех специалистов, а также родителей и детей. В его основу входит уже реализация комплексной коррекционно-развивающей программы индивидуального психолого-педагогического сопровождения ребенка, а для этого необходимо учитывать следующие факторы: возраст ребенка, наиболее сформированные

навыки, сильные и слабые стороны развития, уровень коммуникации, характер социального поведения ребенка, объем коррекционных занятий, возможности образовательного учреждения,

5. Рефлексивный этап. Тут проводится анализ всех возможностей выполнения задач сопровождения. Авторы указывают на то, что этот этап может стать заключительным в реализации индивидуальной программы сопровождения [2, с.67].

Таким образом, можно сказать, что психолого-педагогическое сопровождение направлено на обеспечение двух неразрывных процессов:

- сопровождение процесса воспитания, обучения ребенка, коррекции нарушений и сопровождение в его развития;
- особый путь поддержки ребенка, комплексная технология в помощи ему для решения задач.

Анализ развития системы сопровождения в ряде регионов Казахстана позволяет констатировать высокие темпы становления ее как необходимой составляющей системы образования. Такой характер развития обусловлен не только общественной востребованностью, прочными научными традициями, но и международной поддержкой. Создавая систему сопровождения, мы вливаемся в научно-педагогическое движение, смыслом которого является защита права личности на образование и развитие. Однако в условиях крайней ограниченности ресурсного обеспечения такое развитие не было бы возможным, если бы не доказанная высокая результативность системы. Ведущей идеей сопровождения выступает положение о необходимой самостоятельности ребенка в решении актуальных для его развития проблем, именно поэтому логика сопровождения диктует необходимость отказа от «законодательных» решений, все решения центра сопровождения могут носить только рекомендательный характер. Ответственность за решение проблемы остается за ребенком, его родителями или лицами, их заменяющими, педагогами, близким окружением

Психолого-педагогическое сопровождение всегда было направлено на обеспечение двух согласованных процессов: сопровождение развития ребенка и сопровождение процесса его обучения, воспитания, коррекции имеющихся отклонений. Оно включает коррекционную работу, направленную на исправление или ослабление имеющихся нарушений, и развивающую работу, направленную на раскрытие потенциальных возможностей ребенка, достижение им оптимального уровня развития. Психолого-педагогическое сопровождение представляется не суммой методов

коррекционно-развивающей работы с детьми. Это комплексная технология, особый путь поддержки ребенка, помощи ему в решении задач развития, обучения, воспитания, социализации.

Так как у большинства обучающихся с ООП отмечается недостаточный уровень познавательной активности, незрелость мотивации к учебной деятельности, сниженный уровень работоспособности и самостоятельности, недостатки в развитии личности (неуверенность, заниженная самооценка, пессимизм и др.), мной применяются специальные методы и приемы коррекционного воздействия на эмоциональную и познавательную сферу детей с ООП: игровые ситуации, которые являются психотерапевтическим средством; дидактические игры, позволяют развивать у детей произвольность психических процессов, таких как внимание, восприятие, память; игровые тренинги, способствующие развитию умения общаться с другими; психогимнастика и релаксация, позволяющие снять мышечные спазмы и зажимы, особенно в области лица и кистей рук;

- песочная игротерапия – прекрасная возможность выразить свое отношение к окружающему миру, найти то, что тревожит и беспокоит;

- сказкотерапия – метод, использующий сказочную форму для интеграции личности ребенка в окружающий мир, направленный на целостное развитие личности ребенка;

- динамические упражнения и пальчиковые игры - способствуют развитию пальчиковой моторики, речи, внимания, памяти, пространственного восприятия, воображения;

образовательная кинезиология – специально организованные движения, оптимизирующие деятельность мозга и тела для гармоничного развития и творческой самореализации личности.

Таким образом, применение специальных методов и приемов коррекционного воздействия повышает познавательную активность учащихся, развивает их творческие способности, активно вовлекает обучающихся в образовательный процесс, стимулирует самостоятельную деятельность учащихся с ООП.

В заключении хотелось еще раз подчеркнуть, что психолого-педагогическое сопровождение детей с ограниченными возможностями здоровья это неотъемлемая часть педагогического процесса воспитания и обучения детей. Оно играет огромную роль социализации ребенка в обществе и его дальнейшего развития личности. Ведь дети ждут нашей помощи, а педагоги-психологи просто не могут отказать им в этом. Познание индивидуальности каждого школьника, его потребностей, творческого потенциала – это главное направление работы психолого-педагогической службы в учебно-воспитательном

процессе. Поиск наиболее оптимальных путей, средств, методов для успешной адаптации и интеграции детей с ОВЗ в общество – это задача всех и каждого.

Литература

1. Андреевских С. Г. Школа для всех // Материалы Международной научно-практической конференции «Проблемы современной школы и пути их решения: инклюзивное образование» / под ред. Ануфриева С. И., Ахметовой Л. В. Томск, 2008. – 70 с.

2. Афонькина Ю.А, Усанова И. И, Филатова О.В. Методическая работа в ДОУ// Технология комплексного психолого-педагогического и социального сопровождения ребенка дошкольного возраста: методические разработки для специалистов дошкольного образования, - Мурманск, 2010. – 67 с.

3. Шевчук Л. Е. Интегрированное обучение учащихся с особенностями Цветкова, Л. С. Нейропсихология счета, письма и чтения : нарушение и восстановление / Л. С. Цветкова. – М. : Юристъ, 1997. – 256 с.

УДК 376.112.4

ОНЛАЙН КОММУНИКАЦИЯНЫҢ ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР ЖАСӨСПІРІМДЕРДІ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУГЕ ӘСЕРІ

Сеилханова Самал Дүйсембаевна

Педагогика және психология ББ 2 курс магистранты

Әлкей Марғұлан атындағы университеті, Павлодар қаласы

Аңдатпа. Ұлттық құрылтайдың екінші отырысында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Қазір жас ұрпақ әлеуметтік желі арқылы тәрбие алып жатыр. Баланы дұрыс бағытқа бұрып, жол көрсетіп отырмасақ, бұл - өте қауіпті үрдіс. Ғаламтор арқылы жат діни ағымдардың құрығына түскен жастар да бар. Ұрпақтың бойында жаман әдет болса, бұл - ең алдымен, үлкендердің кінәсі. Біз жастарды жаһанданудың қатерлі ықпалынан барынша сақтауға міндеттіміз» деген еді.

Бұл кезекте жаһандану қатерлі ықпалдың ішінде виртуалды әлемнің жасөспірімнің эмоционалды санасына да психологиялық әсері болуы әбден мүмкін. Сондықтан да бізге сабақтан тыс уақытта білім алушылардың әлеуметтік желіге тәуелділігінің алдын алуға бағытталған психологиялық түзетуге арналған бағдарламаларды жүйелі қолдану қажеттілігі туындап отыр деп білемін.

Түйін сөздер: әлеуметтік медиа, жасөспірімдер, эмоционалды хабардарлық, цифрлық коммуникация, психоэмоционалды даму

Аннотация. На втором заседании Национального Курултая глава государства Касым - Жомарт Токаев отметил, что «Сейчас молодое поколение

воспитывается через социальные сети. Если мы не направим ребенка в нужное русло и не укажем дорогу, это очень опасная тенденция. Есть молодые люди, попавшие в ловушку чуждых религиозных течений через интернет. Если у потомства есть плохая привычка, это, прежде всего, вина старших. Мы обязаны максимально уберечь молодежь от опасного влияния глобализации».

Вполне возможно, что глобализация, в свою очередь, является психологическим влиянием виртуального мира на эмоциональное сознание подростка. Поэтому я считаю, что у нас во внеурочное время возникает необходимость системного применения программ психологической коррекции, направленных на предупреждение зависимости обучающихся от социальных сетей.

Ключевые слова: социальные сети, подростки, эмоциональное сознание, цифровая коммуникация, психоэмоциональное развитие

Annotation. At the second meeting of the Ulltyk Kuryltai (National Congress) Head of State Kassym-Jomart Tokayev noted that "now the younger generation is being educated through social networks. If we don't guide the child in the right direction and point the way, this is a very dangerous trend. There are young people trapped in alien religious movements via the Internet. If the offspring has a bad habit, it is, first of all, the fault of the elders. We must protect young people as much as possible from the dangerous influence of globalization."

It is quite possible that globalization, in turn, is the psychological influence of the virtual world on the emotional consciousness of a teenager. Therefore, I believe that in our extracurricular activities there is a need for the systematic application of psychological correction programs aimed at preventing students' dependence on social networks.

Keywords: social media, adolescents, emotional awareness , digital communication, psycho-emotional development

Әлеуметтану саласында «Ұрпақтар теориясы» деген ұғым бар. Сәйкесінше, әлеуметтанушылар әр жас аралығындағы адамдардың ерекшеліктеріне, көзқарастарына байланысты ұрпақтарды топ-топқа бөліп отырған. Осы теорияның негізінде 15-20 жыл сайын өмірге жаңа ұрпақ келеді делінген екен. Ендеше «біз қазір қандай ұрпақтар тәрбиелеп отырмыз?» деген сұрақ туындайды, әлеуметтанушылардың айтуынша қазіргі уақытта қазіргі заманғы саналатын Z ұрпағынан кейін шамамен 2010 жылдан бастап өмір сүру жағдайлары мен жалпы сипаттамалары бойынша Альфа ұрпағын тәрбиелеп отырмыз. Альфа ұрпағының басқа ұрпақтардан несімен ерекшеленетінін, бұл балалардың қандай қабілеттерге тән екенін және болашақта қандай қиындықтарға тап болатынын түсіну әр психологқа өте маңызды.

Альфа ұрпақты қалай тәрбиелеу керек? Жалпы, ұрпақ тәрбиесі қай дәуірде болмасын өзекті. Алайда, бүгінгі сандық дәуірдің сайыпқырандарымен ата-аналар, ұстаздар қалай тіл табысып жүр? Бұл да жауабы қиын сұрақтардың бірі.

Бүгінгі уақыт бәсекеге толы. Әр түрлі гаджеттер мен технологияларға қолжетімді ұрпақтың ойлауы да озық, қиялдары да

ұшқыр. Сәйкесінше, құндылықтары да басқа болуы мүмкін. Осы орайда, әлеуметтік желінің жасөспірімнің эмоционалды саласына әсер етуі бүгінгі таңда қоғамда кеңінен өріс алып, ел президенті де жас ұрпақ үшін алаңдап отыр. Тіпті шынайы өмірге деген құлшыныстары жоғалып кеткен. Небір қажетсіз іс-әрекеттерді қарауда, зиянды әрекеттерге барып жатыр. Осының барлығының нәтижесінде жастардың денсаулығына, психологиясына өз зардабын тигізіп отыр. Жастардың ой-өрісінің дұрыс дамып, есте сақтау қабілеті төмендеп, үлгілі тұлға болып қалыптасуына үлкен зиянын тигізіп жатыр. Әлеуметтік желінің қаншалықты зиян екенін әрбір жастар түсінуі қажет. Ақпараттық әлеуметтенуда психопатологияның басты қауіпі көбіне желіде жасөспірімдердің бақылаусыз қалуы, қажет емес ақпараттардың ақыл-ойына яғни, психикалық денсаулығына кері әсері бар. Осылайша зерттеу жұмысына Канадалық жасөспірімдердің қатысуымен психологиялық ауру мен интернетте өткізген уақыт 16,9% психикалық жағдайының төмендеуіне, 26,4% психологиялық көмекке мұқтаждар, 23,4% жоғары деңгейде бастан өткерген стресстер, 12,5% өз-өзіне қол жұмсау туралы ойлағандар екенін анықтады. Әлеуметтік желідегі белсенділіктің артуынан психологиялық жағдайлар, стресс, суицидтік ойларға күн сайын итермелеуде.

Көптеген ғалымдардың зерттеуінше әлеуметтік желі психологиялық күйзеліске, дұрыс көңіл бөлмегендіктен белсенділіктің төмендегенін айтады. Twitter, TikTok, Instagram, YouTube, Facebook, ВКонтакте секілді әлеуметтік желілерден жасөспірімдер өзіне мүлдем қажетсіз жарнамаларды көру арқылы небір зиянды әрекеттерге баруда, әлеуметтік желілерге деген тәуелділіктері артуда.

Ал интернеттің балалардың дамуына төндіретін қауіп – қатері қандай?

Қазіргі таңда күн сайын көптеген компьютерлік ойындар құрылуда. Дәл осы ойындар балаға теріс әсер етеді. Әрине, зиян тигізетін де, пайда әкелетін де ойындар бар.

Бір қызықтысы балалар өздері үшін дәл осы зиянды ойындарды таңдап алады. Ойын тәуелділігі балалар мен жастар арасында кеңінен таралуда. Балалар күні бойы компьютердің алдында ойнап отыра береді. Сонымен қатар әртүрлі катігез бейнероликтер, біртіндеп виртуалды әлемге ауысқан қарым-қатынас та зиян келтіруі мүмкін.

Жаһандық желіге әртүрлі жастағы адамдар кіреді және ол әртүрлі мақсаттар үшін пайдаланылады. Алайда ересектер интернет-кеңістікті зерттеу барысында көп жағдайда өз қауіпсіздіктері жайлы ойласа, балалар жеке ақпарат іздеуші кибер-қылмыскерлерден бастап,

балаларды суицидке итермелейтін «өлім топтарына» дейінгі көптеген қатерлермен бетпе-бет келуі мүмкін.

Балалар да, ересектер сияқты интернетті әртүрлі мақсатта, мысалы, көңіл көтеру, фильм, сериал, бейнежазба көру, сонымен қатар, білім алу, танымдық ақпарат алу, әлеуметтік желіде араласу үшін пайдаланады.

ҚР БЖҒМ балалар құқығын қорғау Комитетінің ақпараты бойынша 2017 жылы балалардың 38,6%-ы интернетті әлеуметтік желіге қосылу үшін күн сайын 16,9%-ы, аптасына 3-6 рет, 44,5%-ы айына бірнеше рет пайдаланады екен. Күн сайын балалардың 21,8%-ы онлайн ойын ойнайды. Сонымен қатар, балалардың 70,2%-ы бүкіләлемдік жаһандық желіде бір сағат, 20,7%-ы 2-3 сағат, 2,9%-ы 7 сағаттан көп отырады. 2016 жылғы зерттеу бойынша балалардың 4%-ы интернет арқылы бопсалау мен қауіп-қатерге ілінген. Балалардың дәл осындай пайызы әлеуметтік желілерде суицид, зорлық, экстремизмді насихаттаумен бетпе-бет келген.

Желідегі достықтың өз артықшылықтары бар: ол балаларға өз мәселелерімен оңай бөлісуге, бір-бірін жақсы тануға көмектеседі, бірақ оның теріс жақтары да жоқ емес. Зерттеу нәтижелері бойынша 8-11 жастағы балалардың 2,7%-ы және 12-17 жастағы жасөспірімдердің 7,1%-ы нағыз достарына қарағанда виртуалды достарының көп екендігін айтқан.

Сонымен қатар, олардың 1,5%-ы достарының мүлдем жоқ екендігін айтқан. 12-17 жастағы жасөспірімдердің 2,9%-ы оларды әлеуметтік желіде, интернет, мобильді қосымшалар арқылы ренжіткен және зорлық көрсеткен жағдайлардың болғанын айтқан. 8-11 жастағы балалар үшін бұл көрсеткіш 0,9%-ды құрайды.

Ата-ана баласының оның желідегі мәселелерімен жалғыз қалдырмау керек, себебі виртуалды мәселенің арты нағыз күйзелістерге әкеледі.

Әлеуметтік желілерді пайдаланудың теріс тұстарын қарастырайық:

- Аталған сайттарда өткен уақыт;
- Құпиялықтың бұзылуы;
- SPAM; • Баланың жалпы психологиялық жағдайына әсер ету;
- Өзін-өзі бағалауы мен әлеуметтенуіне әсер ету;
- Троллинг.

Сонымен бірге мектептің Біртұтас тәрбие бағдарламасында «Цифрлық әлемде қауіпсіз қадам», «Ойынға салауатты көзқарас» жобаларын енгізе отырып, лудоманиядан қорғануды баса назарға алған.

Ойындардың теріс көрсеткіштеріне келесілер жатады:

- Кеткен уақыт;
- Зиялы даму деңгейінің төмендеуі – қызығушылықтар шеңбері қатты кеміп кетеді;
- Басымдықтардың ойынға қарай ауысуы;
- Жалғыздық;
- Денсаулық мәселелері;
- Қаржылық шығындар.

Психикалық-эмоционалдық жарақаттармен қатар интернет балаға физикалық залал тигізуі мүмкін. Мысалы, балалардың көздерінің көруі нашарлайды. Медициналық статистика жыл сайын көзінің көруі нашарлайтын адамдар санының көбейіп келе жатқандығын көрсетеді. Сондықтан аталған мәселені алдымен ата-аналар шешуі керек. Баланың интернетте отыратын уақытына шектеу қоюдан бастаңыз. Әр сағат сайын 15-20 минуттық міндетті үзіліспен күніне 2-3 сағаттан артық отырмау тиімді болады. Осылайша баланың көзіне тиетін зиян қатты үлкен болмайды.

Зерттеу компьютерлер мен интернетті қарқынды пайдалану балалардың ұйқы сапасының нашарлауымен байланысты екендігін көрсетті. Мұның себептерінің бірі – жатын бөлмедегі еліктіруші құралдарға оңай қолжетімділік болуы мүмкін. Кей зерттеулер компьютердің ашық көк дисплейі мен ұйқы циклдарын реттейтін химиялық зат мелатонин арасындағы байланысты да зерттеген.

Компьютер алдында ұзақ уақыт отыратын балаларда семіруге дейін апаратын артық салмақ пайда болады. Біз балалардың теледидар қарау уақыты мен семіруі арасында байланыстың бар-жоғын білмейміз, бірақ, компьютерді пайдаланудың өз үлесін қосатындығы жайлы дәлелдер бәрін айқын ете түседі.

Баланың интернетте кездесетін ең басты қатері – әлеуметтік желілер, іздеу машиналары, блогтар мен пошталық қызмет түрлерінің барлығының қолданушылар жайлы ақпарат жинайтындығы. Жеке мәліметтерді жалпыға жариялайтын ресурстарда қажетті адамды оңай тауып алуға болады. Мысалы, бірнеше жыл бұрын атақты ресейлік антивирустық бағдарламалар құрастырушы Евгений Касперскийдің қызын ұрлаушылар оның «Вконтактедегі» профилі арқылы есептеп, тауып алған.

Бірақ қорғаныстың ең басты әдісі кей адамдар үшін таңғаларлық жайт болса да, қауіп сіздіктің жоғары технологиялық бағдарламалық өнімдері емес, қарапайым алдын алу әңгімелері болып табылады. Баланы қызықтыратын сұрақтарға ашық әңгімелесу оны барлық ата-аналық бақылау қосымшаларынан да жақсы қорғауға көмектеседі.

Себебі балалар интернеттегі қателіктердің көбісін не білместіктен, не тыйым салынған дүниеге қатты құмартуы себепті жасайды ғой. Ал өзін-өзі бақылау – ең жақсы қорғаныс жүйесі.

Біртұтас тәрбие бағдарламасының тұжырымдамалық негізінде «Жасампаздық және Жаңашылдық» құндылығын жүзеге асыруда цифрлық сауаттылық және инновациялар үшін әлеуметтік жауапкершілік компонентінде қоғамдық мәселелер ретінде «Ойынға салауатты көзқарас», жобасы енгізілген. Мұнда жасөспірім психологиясына кері әсерін беретін ойындар мен

Қоғамда әлеуметтік медиа құралдарының және Интернет әсеріне қатысты факторларды ары қарай зерттеу талап етіледі, өйткені "онлайн белсенділік" жасөспірімдердің өміріне және денсаулығына тығыз байланысты. Осыған байланысты, денсаулық сақтау саласының мамандарын, мұғалімдерді, жасөспірімдерді және олардың ата-аналарын әлеуметтік желілерді қауіпсіз қолдануға үйреткен дұрыс, оларға әлеуметтік желілерді шамадан тыс қолдануды қалай реттеу керек екендігі туралы ақпарат беру және балаларға өздерінің құрдастарымен позитивті және жауапты өзара онлайн әңгімелесуге үйрету қажет және Интернетті ақпараттандырылған және "дені сау" пайдаланушы болуларына көмектесу керек. Сондай-ақ олардың коммуникативтік қабілетін дамытып, жеке байланысын және достығын қолдаған жөн.

Әдебиеттер

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасының тұжырымдамалық негізі, 2024 жыл
«Интернет психологиясы» - қазіргі ақпараттық технологиялар тудырған психологиялық құбылыстарды жан-жақты талдайтын жаңа оқу құралы. Қазақстанның ашық университеті. Патрисия Воллейс
Zakon.kz , massaget интернет желісіндегі ақпараттар.
IQ marketing зерттеулер жинағы.

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЗАДАЧИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Уляева А.К студент ОП «Педагогика и психология», Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.Павлодар

Мусинова З.Н. магистр педагогических наук, преподаватель, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.Павлодар

Самарова М.С. и.о.руководителя, КГКП «Ясли-сад 93 города Павлодара», г.Павлодар

Аннотация. Статья раскрывает задачи и перспективы научно-педагогического сопровождения инклюзивного образования, включая адаптацию содержания, подготовку кадров, использование технологий и междисциплинарный подход для обеспечения равных возможностей обучения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, научно-педагогическое сопровождение, адаптация образовательного процесса, дети с особыми образовательными потребностями, индивидуальные образовательные маршруты, подготовка педагогов, доступная образовательная среда.

Аннотация. Мақалада оқытудың тең мүмкіндіктерін қамтамасыз ету үшін мазмұнды бейімдеу, оқыту, технологияларды пайдалану және пәнаралық тәсілді қоса алғанда, инклюзивті білім беруді ғылыми-педагогикалық қолдаудың міндеттері мен келешегі ашылған.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, ғылыми-педагогикалық қамтамасыз ету, білім беру үдерісін бейімдеу, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, жеке білім беру бағыттары, мұғалімдерді оқыту, қолжетімді білім беру ортасы.

Abstract. The article reveals the tasks and prospects of scientific and pedagogical support for inclusive education, including content adaptation, staff training, the use of technology and an interdisciplinary approach to ensure equal learning opportunities.

Keywords: inclusive education, scientific and pedagogical support, adaptation of the educational process, children with special educational needs, individual educational routes, teacher training, accessible educational environment.

Инклюзивное образование является важнейшей частью современного общества, стремящегося к справедливости, равенству и уважению к индивидуальным различиям [1]. Это процесс, при котором все дети, независимо от их физических, интеллектуальных, эмоциональных или социальных особенностей, учатся вместе в рамках единой образовательной системы. Инклюзия нацелена на создание условий, способствующих максимальному раскрытию потенциала каждого учащегося [2]. Однако ключевым компонентом успешной

реализации инклюзивного образования является научно-педагогическое сопровождение, которое охватывает широкий спектр мероприятий и действий, направленных на поддержку как учащихся, так и педагогов [3].

Научно-педагогическое сопровождение играет центральную роль в процессе инклюзии, так как оно обеспечивает комплексный подход к обучению и развитию детей с особыми образовательными потребностями (ООП) [4]. Оно включает диагностическую, методическую, психологическую, социальную и технологическую поддержку. Главной целью является создание эффективной образовательной среды, которая учитывает индивидуальные потребности и особенности каждого ребенка [5].

Первым этапом научно-педагогического сопровождения является диагностика. Это фундаментальный процесс, позволяющий выявить образовательные, психологические и социальные потребности детей [6]. Диагностика проводится с использованием различных методов, включая наблюдение, тестирование, анкетирование, интервью с родителями и педагогами [7]. Результаты диагностики служат основой для разработки индивидуальных образовательных маршрутов (ИОМ), которые позволяют адаптировать учебный процесс под конкретные потребности ребенка [8].

Индивидуальный образовательный маршрут представляет собой детализированный план обучения, в котором учитываются способности, интересы и ограничения ребенка [9]. Он включает в себя рекомендации по адаптации учебных материалов, методов преподавания и организации учебного процесса [10].

Одной из ключевых задач научно-педагогического сопровождения является обучение и поддержка педагогов, которые работают в инклюзивной среде. Многие учителя сталкиваются с трудностями, связанными с недостаточной подготовкой и отсутствием опыта работы с детьми с ООП. Это может вызывать чувство профессиональной неуверенности, стресса и перегрузки. Для решения этой проблемы необходимо организовывать курсы повышения квалификации, тренинги и семинары, посвященные основам инклюзивного образования, психологии детей с ООП, методам коррекционной педагогики и использованию современных технологий.

Помимо повышения квалификации, важным аспектом является предоставление педагогам постоянной методической поддержки. Это включает разработку и распространение образовательных материалов, проведение консультаций, создание профессиональных сообществ для обмена опытом. Например, использование онлайн-платформ и

ресурсов, где педагоги могут делиться своими наработками, задавать вопросы и получать рекомендации от экспертов, способствует повышению их профессионального уровня.

Инновации и технологии становятся важным инструментом в реализации инклюзии. Использование цифровых платформ, виртуальной реальности, адаптивных образовательных систем позволяет персонализировать процесс обучения, делая его более гибким и доступным. Например, интерактивные учебные материалы и приложения помогают детям с ограниченными возможностями участвовать в учебном процессе наравне с другими учениками. Кроме того, современные технологии обеспечивают возможность дистанционного обучения, что особенно актуально для детей, которые не могут посещать школу по медицинским показаниям.

Развитие инклюзивного образования невозможно без международного сотрудничества. Обмен опытом с зарубежными коллегами, участие в международных конференциях, изучение и адаптация лучших практик способствует улучшению качества инклюзии. Например, многие страны, такие как Финляндия, Канада и Норвегия, имеют успешный опыт интеграции детей с ООП в общую образовательную систему. Использование их наработок может помочь преодолеть существующие проблемы и создать эффективную инклюзивную систему.

Одним из аспектов, нуждающихся в большем внимании, является проблема кадров. Даже в случае наличия грамотной теоретической базы и мощных технологий, недостаток квалифицированных специалистов в сфере инклюзивного образования, таких как тьюторы, дефектологи, социальные работники и психологи, может существенно затруднить внедрение эффективных практик. Это также касается и готовности учителей, которые должны уметь работать с детьми с различными потребностями, адаптировать методики и подходы, разрабатывать инновационные решения для успешного вовлечения всех детей в образовательный процесс.

Для решения этой проблемы необходимо внедрение комплексной подготовки будущих педагогов на этапе обучения в педагогических вузах. Учебные программы должны включать обязательное изучение основ инклюзивного образования, психологии, дефектологии и практики использования технологических средств в образовательном процессе. Одной из важнейших составляющих подготовки является стажировка в инклюзивных образовательных учреждениях, что позволит будущим специалистам освоить на практике все тонкости работы в инклюзивной среде. Однако, несмотря на все усилия,

проблема кадров остается актуальной, так как многие педагоги, особенно в удаленных регионах, не могут пройти специализированные курсы или семинары по инклюзивному образованию, что снижает уровень подготовки и затрудняет создание эффективной инклюзивной среды.

Следующей важной проблемой является недостаточная информационная поддержка как для педагогов, так и для родителей. Несмотря на общую тенденцию к повышению информированности о необходимости инклюзии, многие родители, особенно в сельских и удаленных районах, не осведомлены о том, как организовать обучение для детей с особыми потребностями, какие ресурсы могут быть использованы, и какие права существуют у таких детей. Это порождает недопонимание и даже стигматизацию детей с ООП.

Особое внимание следует уделить социальной интеграции детей с ООП в школьном коллективе. Дети с особыми образовательными потребностями часто сталкиваются с предвзятым отношением и изоляцией со стороны сверстников, что может серьезно повлиять на их психоэмоциональное состояние и поведение. Для решения этой проблемы необходимо проводить работу не только с детьми с ООП, но и с их одноклассниками, педагогами, родителями.

Также стоит отметить важность развития специализированных образовательных материалов и технологий. Развитие цифровых технологий открыло новые возможности для создания интерактивных и адаптированных учебных материалов, которые могут быть использованы детьми с различными потребностями. Например, для детей с нарушением слуха и речи могут быть разработаны специализированные видеоуроки с субтитрами или жестовыми переводчиками, для детей с нарушениями зрения — электронные учебники с функцией увеличения шрифта или преобразования текста в речь. Важным шагом является и создание образовательных платформ, которые позволяли бы детям с ООП обучаться в удобное время, в комфортной и безопасной среде.

Международная практика показывает, что эффективное инклюзивное образование невозможно без создания целостной системы поддержки, включающей в себя не только образовательные учреждения, но и различные социальные и медицинские службы. В этом контексте огромное значение имеет сотрудничество между государственными, общественными и частными структурами. В некоторых странах на государственном уровне существуют целые программы, направленные на интеграцию детей с ООП, которые

включают не только обучение в школах, но и комплексную помощь в социальной адаптации и трудоустройстве в будущем.

Перспективы инклюзивного образования во многом зависят от уровня вовлеченности и сотрудничества всех заинтересованных сторон. Это и государственные органы, и педагогические коллективы, и родители, и сами дети, и, конечно, научное сообщество, которое должно продолжать исследования в области инклюзии. Важно создать такую среду, в которой все участники образовательного процесса смогут действовать слаженно, поддерживать друг друга и работать на общее благо.

Научно-педагогическое сопровождение инклюзивного образования — это многоуровневый, многогранный процесс, который требует комплексного подхода. Только при условии системной работы, координации усилий различных специалистов, государств и общественных организаций можно создать общеобразовательную систему, в которой каждый ребенок, независимо от его особенностей, получит доступ к качественному обучению и будет иметь возможность реализовать свой потенциал в полной мере. Этапы реализации инклюзивного образования могут быть долгими и трудными, но их результаты принесут неизмеримую пользу как детям с особыми образовательными потребностями, так и всему обществу в целом.

Литература

- 1.Алферова, О. И. (2018). *Инклюзивное образование: теоретические основы и практическое применение*. Москва: Издательство «Просвещение».
- 2.Божович, Л. И. (2017). *Социально-педагогическая работа с детьми с ограниченными возможностями здоровья*. Санкт-Петербург: Питер.
- 3.Бондарь, С. Н. (2019). *Инклюзивное образование в России: проблемы и перспективы*. Москва: Научная книга.
- 4.Захарова, Л. С., & Морозова, Н. А. (2020). *Научно-педагогическое сопровождение детей с ООП в условиях инклюзии*. Москва: Академический проект.
- 5.Филиппова, Н. В., & Павлова, М. А. (2021). *Коррекционная педагогика и инклюзивное образование: современные подходы*. Екатеринбург: УрФУ.
- 6.Петрова, М. С. (2022). *Инклюзивное образование: концептуальные подходы и внедрение в российскую систему образования*. Казань: Казанский университет.
- 7.Коваленко, И. С. (2018). *Тьютор в инклюзивном образовательном процессе*. Санкт-Петербург: Речь.
- 8.Короткова, А. Г. (2019). *Инклюзивное образование: психолого-педагогическая поддержка детей с особыми образовательными потребностями*. Новосибирск: Наука.
- 9.Кузнецова, О. М. (2016). *Методы работы с детьми с ООП в инклюзивной школе*. Москва: Издательский дом Высшей школы экономики.

10. Муромцева, Т. В., & Шевченко, О. А. (2020). Особенности организации инклюзивного образования в странах Европы и США. Москва: Институт педагогики РАО.

УДК 376.112.4

ОРГАНИЗАЦИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Котова Н.С., магистр педагогических наук
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.
Павлодар

Аннотация. В данной статье раскрываются особенности организации психолого-педагогического сопровождения обучающихся с особыми образовательными потребностями в процессе инклюзивного образования. Изучается состояние и проблемы сопровождения инклюзивного образования на современном этапе.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, сопровождение, психолого-педагогическое сопровождение, особые образовательные потребности.

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру процесінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттерге психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді ұйымдастырудың ерекшеліктері ашылады. Қазіргі кезеңде инклюзивті білім беруді қолдаудың жағдайы мен мәселелері зерттелуде.

Түйін сөздер: инклюзия, инклюзивті білім беру, сүйемелдеу, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу, ерекше білім беру қажеттіліктері.

Abstract. This article reveals the features of organizing psychological and pedagogical support for students with special educational needs in the process of inclusive education. The state and problems of supporting inclusive education at the present stage are studied.

Keywords: inclusion, inclusive education, support, psychological and pedagogical support, special educational needs.

За последнее десятилетие в сфере социальной и образовательной политики Республики Казахстан произошли существенные изменения, направленные на повышение качества жизни людей с особыми образовательными потребностями. Государственные структуры активно работают над внедрением эффективных решений для удовлетворения нужд этой группы населения. Необходимо подчеркнуть, что в наше время система поддержки и реабилитации для

лиц с особыми образовательными потребностями претерпела значительные преобразования.

На текущем этапе общественного развития создаются разнообразные модели поддержки детей с особыми образовательными потребностями в образовательных учреждениях, которые способствуют интеграции «особых» детей в коллектив нормативно развивающихся сверстников [1].

В соответствии с законодательством Республики Казахстан «Об образовании», инклюзивное образование представляет собой процесс, который гарантирует равные условия для получения образования всеми учащимися, принимая во внимание их специальные образовательные потребности и индивидуальные возможности [2].

Одной из ключевых проблем в организации образования детей с ограниченными возможностями здоровья (ООП) в обычных детских садах и школах является нехватка квалифицированных специалистов, знакомых с методами обучения, воспитания и развития таких детей. Практика инклюзивного образования демонстрирует, что это сложный и многоуровневый процесс, который требует объединения научных, методологических и административных ресурсов [3].

В настоящее время можно выделить два ключевых направления психолого-педагогической поддержки учащихся с особыми образовательными потребностями (ООП): 1) текущее, направленное на преодоление существующих трудностей; 2) перспективное, сосредоточенное на предотвращении отклонений в учебной деятельности и развитии. В рамках инклюзивного образования психолого-педагогическое сопровождение может осуществляться как индивидуально, так и в группах. На основе анализа различных исследований можно сформулировать алгоритм для разработки и реализации программы индивидуальной поддержки детей с ООП в образовательных учреждениях [4]:

1. Проведение начальной диагностики.
2. Создание психолого-медико-педагогического консилиума.
3. Разработка индивидуального образовательного плана.
4. Подготовка адаптированной образовательной программы.
5. Реализация индивидуального образовательного плана.
6. Выполнение повторной диагностики (динамическое обследование).
7. Оценка и анализ результатов сопровождения.
8. Формирование стратегии и тактики дальнейшей поддержки.

Важно отметить значимость педагогических технологий, способных существенно повысить качество инклюзивного образования. К ним относятся технологии, которые обеспечивают дифференцированный и индивидуализированный подход к обучению, методики, направленные на коррекцию обучающих и поведенческих трудностей, а также инструменты, способствующие формированию социальных и жизненных навыков у учащихся. Кроме того, необходимо упомянуть технологии, предназначенные для оценки достижений учащихся в условиях инклюзивного образовательного процесса. Ключевым аспектом организации инклюзивного образования является внедрение системы всесторонней поддержки, которая охватывает психологическую, педагогическую, медицинскую и тьюторскую помощь. Это позволяет каждому учащемуся с ООП в полной мере раскрыть свой образовательный потенциал [5].

Для эффективной координации работы педагогического коллектива по интеграции детей с особыми образовательными потребностями в учебный процесс целесообразно предусмотреть введение новой должности — координатора по инклюзии (рекомендации разработаны Леонтьевой Е.Е.). Под координатором по инклюзии подразумевается специалист с высшим педагогическим образованием, таким как коррекционный педагог (например, логопед или дефектолог) или психолог, обладающий опытом работы с детьми, имеющими различные нарушения развития (включая задержку психического развития, интеллектуальные недостаточности, синдром Дауна, детский церебральный паралич, расстройства аутистического спектра) и прошедший подготовку в области инклюзивного образования [6].

Организация инклюзивной практики — это креативный процесс, в который каждый участник может внести свой вклад. Этот подход предполагает необходимость трансформации образовательной среды и создания новых форм и методов обучения с учетом индивидуальных особенностей детей. Поэтому важно, чтобы система инклюзивной практики была гибкой и могла адаптироваться к изменениям, необходимым для ее функционирования. Для эффективного управления инклюзивными процессами следует внедрять командные методы работы, проектные формы организации, проводить диагностику и мониторинг инклюзивных процессов, а также учитывать интересы всех участников образовательного процесса, включая детей, родителей, педагогов и администрацию [7].

Таким образом, процесс психолого-педагогического сопровождения детей с ООП в условиях инклюзии представляет собой

сложный, многоуровневый и динамичный процесс, который основывается на активном и целенаправленном взаимодействии специалистов различных направлений, педагогов и семей детей. Данный вид сопровождения можно рассматривать как систему работы команды учебного заведения, ориентированную на предоставление оперативной помощи учащимся с ООП в решении индивидуальных проблем, связанных с физическим и психическим здоровьем, успешностью в обучении, воспитании и развитии, эффективной межличностной коммуникацией, а также жизненным и профессиональным самоопределением.

Литература

1.Абдуллаева, Э. Т. Инклюзия: психолого-педагогическое сопровождение детей раннего возраста в условиях реализации ФГОС / Э. Т. Абдуллаева, О. А. Болковенко, Е. С. Курова. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 7 (297). — С. 230-233. — URL: <https://moluch.ru/archive/297/67394/> (дата обращения: 30.11.2024).

2.Закон РК об образовании (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.09.2024 г. [Электронный ресурс] -URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747 (дата обращения 30.11.2024).

3.Бобкова Т.С., Гороховицкая Т.Н. Сопровождение инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями здоровья на муниципальном уровне / Ярославский педагогический вестник, 2017. - №3].

4.Битянова М. Р. Организация психологической работы в школе. - М.: Совершенство, 1997. — 298 с.

5.Прудникова Ю. В. Организация сопровождения обучающихся с ОВЗ в условиях инклюзивного образования: сборник трудов конференции. // Психолого-педагогическое сопровождение общего, специального и инклюзивного образования детей и взрослых: материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. (Тула, Апр. 11, 2024) / под редакц.: С. Н. Башинова – Чебоксары: «Лару-тару» («Среда») издательство сурчѣ, 2024. – с. 45-47.

6.Дмитриева Т. П. Инклюзивное образование. Выпуск 3. «Организация деятельности координатора по инклюзии в образовательном учреждении». — М. «МИРОС», 2010.

7.Инклюзивное образование. Выпуск 4. Методические рекомендации по организации инклюзивного образовательного процесса в детском саду /сост. М. М. Прочухаева, Е. В. Самсонова. — М.: Центр «Школьная книга», 2010. — 240 с.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҒЫЛЫМИ – ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

*Шабажанова Д.К. «Педагогика и психология» ББ магистранты
Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар*

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасындағы арнайы білім беруді дамытудың заманауи мәселелері мен тенденциялары, мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған білім беру ұйымдарының жағдайы мен статистикасы және инклюзивті білім беруді ұйымдастыру қарастырылған.

Түйін сөздер: арнайы және инклюзивті білім беру, интеграция, дамуында ауытқуы бар балалар, арнайы білім беру ұйымдары, интеграцияланған білім беру.

Аннотация. В статье рассматриваются современные проблемы и тенденции развития специального образования в Республике Казахстан, состояние и статистика образовательных организаций для детей с ограниченными возможностями, а также организация инклюзивного образования.

Ключевые слова: специальное и инклюзивное образование, интеграция, дети с отклонениями в развитии, специальные образовательные организации, интегрированное образование.

Article. The article addresses contemporary issues and trends in the development of special education in the Republic of Kazakhstan, the state and statistics of educational institutions for children with disabilities, and the organization of inclusive education.

Keywords: special and inclusive education, integration, children with developmental disabilities, special education institutions, integrated education.

Білім берудің ұлттық моделін құру және оны одан әрі интеграциялау халықаралық білім кеңістігіне шығу – бұл қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі шешіп отырған жаһандық міндеттер. Бұл міндеттерді шешу қазіргі білім берудің негізгі қағидаттары барлығына білімнің қолжетімділігі мен сапасы болуы тиіс екендігіне негізделген. Бүгінгі таңда «білімнің барлығына қолжетімділігі мен сапасы» постулаттары әлемдік қоғамдастықпен мүгедектерді тәрбиелеу және әлеуметтендіру үшін ерекше маңызды деп танылып, бірқатар халықаралық декларацияларда бекітілген [1-3].

Әлеуметтік даму тұрғысынан арнайы білім беру әр елде жалпы білім деңгейін анықтауда маңызды рөл атқарады, өйткені бұл мүгедек балалардың білім алуына қол жеткізуді қамтамасыз ететін арнайы білім.

Қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасындағы арнайы білім берудің жағдайын біржақты бағалау мүмкін емес, өйткені дамудың оң

бағыттары да, оларды шешу үшін шаралар қабылдауды талап ететін мәселелер де бар [4, 5].

Қазақстан Республикасында туғаннан 18 жасқа дейінгі 4865567 баланың 151216 адамында психофизикалық дамуында сол немесе басқа ауытқулар бар. Бұл Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Әлеуметтік және медициналық-педагогикалық мүгедек балаларды түзеу қолдауы. », «Мүгедек баланың құқықтарына осы санаттағы балалардың қажеттіліктері мен талаптарына сәйкес келетін білім беру ортасында жағдайлар жасау саласында кепілдік берілген жағдайда.

Қазіргі уақытта арнайы білім беру жүйесінде 106 арнайы (түзету) мектептері бар, оларда 15357 мүмкіндігі шектеулі бала білім алуда. Қазақстан Республикасындағы арнаулы (түзету) мектептері дамудың бастапқы бұзылыстары принципі бойынша сараланады, б.а. мектептер ерекшеленеді: тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар үшін (3), ақыл-ой кемістігі бар балалар үшін (55), психикалық дамуы тежелген балалар үшін (7), есту қабілеті бұзылған балалар үшін (20), көру қабілеті бұзылған балалар үшін (10) және балалар үшін ең ауыр сөйлеу бұзылыстары екені анық. Арнайы мектептер желісі туралы айтатын болсақ, мектептердің санын қосалқы мектептер, ақыл-ой кемістігі бар (психикалық дамуы тежелген) оқушылар құрайды [7].

Бүгінгі таңда республикада мүмкіндігі шектеулі балаларға арнайы түзету-педагогикалық қолдау көрсету міндеттерін арнайы білім беру ұйымдары, атап айтқанда, оңалту орталықтары, психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттері, түзету және инклюзивті білім беру кабинеттері белсенді түрде шешуде. бірінші курстан бастап түзеу-педагогикалық көмек.өмір [8].

Арнайы оқу орындарының желісі бойынша мәліметтерді салыстырмалы талдау сандық тұрғыдан оң үрдісті айтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар республика бойынша логопедиялық орталықтардың таралуында біркелкі емес. Қазақстан Республикасының келесі аймақтарында логопедиялық орталықтардың саны басым:

Қостанай (101), Қарағанды (82) және Павлодар (90). Логопедиялық орталықтар мүлдем жоқ Оңтүстік Қазақстан, Алматы және Маңғыстау облыстарында керісінше жағдай қалыптасып отыр.

Ал Қазақстан Республикасының арнайы мектепке дейінгі білім беру жүйесінде мектепке дейінгі ұйымдардың жеткіліксіз санымен, дефектологиялық кадрлардың жетіспеушілігімен және мектепке дейінгі жастағы мүмкіндігі шектеулі балалармен түзету-дамыту жұмыстарының мазмұнын дамытумен және балаларды тәрбиелеумен байланысты мәселелер бар. 12 жылдық білім беруге көшу кезінде олардың мектепте оқуы.

Мектепке дейінгі түзету педагогикасы саласындағы көптеген отандық зерттеулер ғылыми сипаттағы, өзгермелілік, сабақтастық және тәрбиенің отбасылық-әлеуметтік тәсілімен байланысты даму ауытқуларын ерте анықтау және ерте медициналық-психологиялық-педагогикалық түзету тұжырымдамасына негізделген. тұтастық, дамудың диагностикасы мен коррекциясының бірлігі. Бұл бағыт арнайы мектепке дейінгі білім берудің мазмұндық компонентін жетілдіруге ықпал етеді.

Өртүрлі жас кезеңдеріндегі мүмкіндігі шектеулі балаларды арнайы біліммен қамту көрсеткіштерін талдау 0-ден 6 жасқа дейінгі дамуында кемістігі бар 151 216 баланың 43811 адам (29,0%) мектепке дейінгі тәрбиемен қамтылғанын көрсетті. ол: 39 арнайы балабақшада 5494 бала (12,3%), 274 арнайы топта 4579 бала (11,9%) және қалыпты дамып келе жатқан балалармен бірге 98 балабақшада 1677 бала (4%).

Қазір республикада мүмкіндігі шектеулі балаларға жан-жақты әлеуметтік, медициналық, педагогикалық және түзеу қолдау көрсетіледі, бұл балаларға оқытуды, тәрбиелеуді, дамытуды және оқытуды жүзеге асыратын және білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыратын арнайы білім беру ұйымдарының түрлерін анықтайды.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының арнайы білім беру жүйесінде ерекше назар аударуды қажет ететін мәселелер бар, олар:

- арнайы және инклюзивті білім беру мәселесінің теориялық және әдістемелік негіздерін (ұлттық компонентке сәйкес) әзірлеу және зерттеу деңгейін көтеру;
- инклюзивті білім берудің ұлттық тұжырымдамасын әзірлеу (арнайы және инклюзивті білім берудің тұжырымдамалық-терминологиялық аппаратын нақтылау және саралау және т.б.);
- арнайы және инклюзивті білім беру мазмұнының интеграциялық аспектілерін дамыту (пәнішілік және пәнаралық ғылыми білім);
- арнайы білім беру ұйымдарының желісін кеңейту (Оңтүстік Қазақстан, Алматы және Маңғыстау облыстары және т.б.);
- құзырлы жоғары оқу орындарының (лицензиясы бар ЖОО) арнайы және инклюзивті білім беру үшін профессорлық-оқытушылық құрамын жүйелі оқыту.

Инклюзивті білім беру – бұл балаға барынша қолайлы түрде жүргізілетін барлық балалардың айырмашылықтары мен олардың оқу қабілетінің құндылығын тану. Инклюзивті білім беру жүйе үшін баланы емес, нақты балаға арналған білім беру жүйесін «баптауды» қарастырады. Жеңілдіктерді кез келген арнайы топтар емес, барлық балалар алады, оқытудың жаңа тәсілдері жиі қолданылады, оқыту мен

тәрбиелеудің ауыспалы білім беру формалары мен әдістері қолданылады.

Педагогикалық технологиялардың ішінен мұғалімнің сабақта инклюзивтік тәжірибеде сәтті қолдана алатындарын бөліп көрсетуге болады. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқыту әр сабақта жүзеге асады. Мұндай жұмыс тәжірибесі бастауыш мектепте бар. Мысалы, оқу сабақтарында әр түрлі оқушыларға қайталаудың әртүрлі түрлері ұсынылады: біреу «мәтінге жақын» қайталап айта алады, біреу суретке қарап айта алады, бірақ қайталап айтып беру мүлдем берілмейтін балалар да бар. Бұл жағдайда мұғалімдер слайдтық иллюстрацияларды пайдалана алады, оларда суреттерден басқа сөздер жетіспейтін мәтін бар. Оқушының өзі оларды есіне түсіріп, әңгімесіне енгізуі керек. Осындай жұмыстан кейін көптеген оқушылар қазірдің өзінде суреттерге негізделген қайталауға көшті, бірақ келесі мақсат - «мәтінге жақын» қайталау.

Математика сабақтарында дифференциация көп деңгейлі тапсырмаларда айқын көрінеді. Тапсырмаларды шешу және құрастыру кезінде бірінші топ оқушыларына сызбалар ұсынылады, сол бойынша тапсырма құрастырып, оны шешу керек. Тапсырманы орындаумен де өз беттерінше айналысады. Әрине, мұғалім оқушылардың жұмысын жіті қадағалап отырады. Тапсырманы орындай алмаған балаларға мұғалім жетекші сұрақтар қояды

Инклюзивті білім берудің негізгі нәтижелерінің бірі – өмірлік дағдыларды, немесе әлеуметтік құзыреттіліктерді (өзара әрекеттестік, өзара көмек, өнімді белсенділік және т.б. дағдылар) қалыптастыру. Әлеуметтік құзыреттілікті арттыруға бағытталған технологиялардың 3 түрі бар: әлеуметтік дағдыларға тікелей оқыту; еліктеу арқылы әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру, топтық іс-әрекеттерді, соның ішінде ойындарды ұйымдастыру.

Тікелей әлеуметтік дағдыларды оқытуда мұғалім ережелер мен мысалдар арқылы балаларды дұрыс мінез-құлыққа үйретеді. Ережелерді қабылдау барлық балалар үшін өте маңызды, бірақ ол саналы болуы керек, олардың жеке тәжірибесімен байланысты. Балалар фронтальды немесе топтық жұмысты бастамас бұрын мұғалім сыныпта балалардың бір-бірімен қарым-қатынас ережелерін талқылай алады. Мысалы, «кезекпен сөйлесу», «бір-бірін тыңдау», «бірдеңе түсініксіз болса, сұрақ қою». Балаларды қайшылықты жағдай туындаған жағдайда ережелерді келісу - әр бала үшін өзін қалай ұстау керек, нені негізге алу керек екенін үйрету өте маңызды.

Сыныптағы тәрбие жұмысын ұйымдастырудың жалпы ережелері мен әдістерін сақтай отырып, инклюзивті сынып мұғалімі баланың

танымдық әрекетінің, мінез-құлқының, қарым-қатынасының белгілі бір ерекшеліктері бар баланы жұмысқа қосудың нәзік жақтарын есте сақтауы және ескеруі керек. Көбінесе мұндай оқушы бүкіл сыныптың қарқынына толық ілесе алмайды, тапсырмаларды өзіне қолжетімді деңгейде орындайды, бірақ сыныптастарының тақырып мазмұнын, пәнді меңгеру деңгейінен төмен. Оқытуды дараландырудың кең мүмкіндіктері жеке қарқынмен өтетін өзіндік жұмыс болып табылады.

Инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың маңызды сәті инклюзивті тәсілдегі жетістіктерді бағалау технологиясы болып табылады. Бағалау пәні – қол жеткізілген оқу нәтижелері де, оларға қол жеткізу процесі де, сонымен қатар әр оқушының өзінің оқу үрдісінің ерекшеліктерін білу дәрежесі. Бұл ретте интегралды бағалаумен қатар (мысалы, портфолио, презентациялар, көрмелер және т. жұмыста, мысалы, есептеу дағдыларын, оқудың мәнерлілігін, досын тыңдай білу, сұрақ құрастыру және қою және т.б.), сонымен қатар оқушылардың өзін-өзі бағалауы мен өзін-өзі талдауы. Педагог-психологпен бірлесе отырып, мұғалім бүкіл сыныппен жұмыс істеудің осындай стратегиясын ойластырады, онда балалар оқу өнімінің нәтижесін, сапасын ғана емес, процесті – күш-жігер, белсенділік дәрежесін бағалауға үйренеді. топтық жұмысқа қатысу дәрежесі, «өзінен жоғары» өсу. Дамуында кемістігі бар оқушыны оқыту және оның нәтижелерін бағалау кезінде мұғалім баланың мүмкіндіктеріне сәйкес келетін, оның физикалық және психикалық денсаулығын, эмоционалдық тепе-теңдігін сақтаудың шарты болып табылатын формалар мен әдістерді қолдануы қажет. Осылайша, оқытудың сараланған және жеке тәсілдері жүзеге асырылатын болады.

Инклюзивті білім беру – қазіргі қоғамда үлкен келешегі бар оқытудың прогрессивті әдісі және бұл мүмкіндігі шектеулі әрбір бала өзінің қабілеттері мен қажеттіліктеріне бейімделген сапалы білім алу құқығын жүзеге асыра алады, өмірден өз орнын таба алады және өзінің өмірлік мүмкіндігі мен әлеуетін түсінеді.

Осылайша, республикадағы арнайы білім беру ғылымы мен тәжірибесіне осы мәселелерді шешудің объективті жолдарын одан әрі іздестіру және барабар перспективаларды дамыту қажет болады деп қорытындылауға болады.

Әдебиеттер

1 Бала құқықтары туралы конвенция: Бас Ассамблея, Біріккен Ұлттар Ұйымы, 1989 ж.

2 Бала құқығы. Нормативтік құқықтық актілер жинағы. - Алматы., 2008 -- 84 б.

3 Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, - Астана, 2011 ж.

4 Хакимжанова Г.Д., Айдарбекова А.А. Жаппай мектеп жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту және тәрбиелеу. - Алматы, 2001. -- 30 б.

5 Сулейменова Р.А. Қазақстан Республикасындағы инклюзивті білім беру мәселесінің тарихы. // Қазақстандағы арнайы білім - № 2 (23) - 2008.

6 Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, - Астана, 2007 ж.

7 Дамуында кемістігі бар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық коррекциялық қолдау туралы Қазақстан Республикасының Заңы. – Астана, 2002 ж.

8 Байтұрсынова А.А. Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы оқу процесіне қосу. ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халық жолдауында (2008 ж. әйел 6 апa) Қазақстан халықтың алауқатының күтуінің негізгі бақыттарының жзеге асуы. Халығаралық ғылым-тәжірибелі конференция материалдары. 4 бұлім. - Алматы: Абай атындағы Қаз.Ұлттық педагогикалық университеті. - 2008 ж.

УДК 376.112.4

РАЗВИТИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ СПОСОБНОСТЯМИ

Шайгазы А.Қ. учитель музыки, КГУ «Средняя общеобразовательная школа имени М.Ауэзова города Павлодар», г.Павлодар

Мусинова З.Н. магистр педагогических наук, преподаватель,
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г.Павлодар

Аннотация

Аннотация. В данной статье проведен теоретический анализ имеющейся литературы по проблеме эмоций.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональная сфера, умственная отсталость.

Аңдатпа. Бұл мақалада эмоциялар мәселесі бойынша бар әдебиеттерге теориялық талдау жасалған.

Түйін сөздер: эмоциялар, эмоционалдық сфера, ақыл-ой кемістігі.

Abstract. This article provides a theoretical analysis of the existing literature on the problem of emotions.

Keywords: emotions, emotional sphere, mental retardation.

Эмоции людей занимают отдельную нишу в структуре организации их жизнедеятельности. Ведь эмоции – это своего рода

личностное отношение человека к происходящей действительности и к самому себе. Различные эмоциональные проявления, возникающие в процессе взаимодействия с той или иной реальностью, людьми или явлениями, начинают влиять на характер и на личность в целом. Большое значение имеет эмоциональная окраска этих взаимодействий, что определяет мотивацию человека в условиях, требующих от него волевых усилий, связанных с преодолением трудностей в течение всей жизни. Именно поэтому развитие эмоциональной сферы детей, знание особенностей ее развития в младшем школьном возрасте являются важным компонентом успешной и продуктивной социализации и адаптации ребенка в жизни общества.

Существует несколько определений эмоций. По мнению В.К. Вилюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтера, эмоции (франц. *emotion*, от лат. *Emovere* – возбуждать, волновать) – физиологические состояния организма, имеющие ярко выраженную субъективную окраску и охватывающие все виды чувствований и переживаний человека – от глубоко травмирующих страданий до высоких форм радости и социального жизнеощущения [1]. С.Л. Рубенштейн утверждал, что эмоция – субъективная форма существования потребности. Эмоции обладают функцией оценки. Они могут представлять саму потребность человеку, то есть могут побуждать к действию. Или, наоборот, потребности могут быть осознаны через эмоции [5].

Помимо определения, необходимо также разобраться во взаимосвязях эмоций с другими психическими процессами, происходящими с человеком. Ведь каждому, без исключения, понятно, что все в человеке взаимосвязано, хотя бы потому, что человек – высшая форма биологического развития. Это подтверждает Л.С. Выготский, который говорил: «Кто оторвал мышление с самого начала от аффекта, тот навсегда закрыл себе дорогу к объяснению причин самого мышления, потому что детерминистический анализ мышления необходимо предполагает вскрытие движущих мотивов мысли, потребностей и интересов, побуждений и тенденций, которые направляют движение мысли в ту или другую сторону» [5].

Таким образом, эмоции обуславливают, прежде всего, динамическую сторону познавательных функций, характер, темп деятельности, ее «настроенность» на ту или иную активность. В норме сознательная познавательная деятельность тормозит эмоциональное возбуждение, придавая ему направленность и избирательность, но при аффектах избирательная направленность действий нарушается и, возможно, импульсивное непредсказуемое поведения.

В рамках нейропсихологического подхода Е.Д. Хомская объединила различия эмоциональных состояний и когнитивных процессов как высших психических функций:

1. Высшие когнитивные психические функции – это различные виды психической деятельности, направленные на решение тех или иных психологических задач, то есть на получение определенного результата. Эмоциональные состояния выступают источником решения когнитивных задач и сопровождают их, отражая результат их осуществления по отношению к той или иной потребности. Их «назначение» – управление, оценка действий и ситуаций.

2. Высшие психические функции в значительной степени осознаны и подчиняются произвольному контролю со стороны самого человека. Эмоциональные явления менее осознаны и не всегда управляются.

3. Эмоциональные состояния характеризуются субъективностью: характером человека, физической усталостью, для когнитивной сферы больше свойственна объективность (например, ощущение цвета).

4. Эмоциональные состояния тесно связаны с мотивами деятельности (потребностями). Когнитивные процессы меньше определяются потребностями, за исключением гностических потребностей, которые являются, прежде всего, стимулом познания.

5. Эмоциональные состояния зачастую зависят от физиологических процессов (вегетативных, гормональных); когнитивные процессы взаимодействуют с работой физиологических систем, но не зависят от них, они имеют функцию – дистанцироваться.

6. Эмоциональные явления входят в структуру личности и характеризуют ее. Когнитивные процессы определяют структуру личности несколько уже (особенностями анализаторов/ избирательностью и темпом протекания психических процессов): их нарушения совместимы с сохранностью личности.

К.Э. Изард выделяет строение эмоциональной сферы по уровням. Первый уровень составляет эмоциональная реактивность (реакция). Данный уровень характеризуется в основном базальными (основными) эмоциями. К их числу относятся: радость, горе, страх, гнев, интерес, отвращение, презрение, удивление, стыд, вина.

Второй уровень – эмоциональные состояния (настроение, эмоциональный фон). Эти два класса эмоциональных явлений различаются по длительности и подчиняются различным закономерностям. Эмоциональная реакция (или эмоциональное реагирование) – это кратковременный ответ на то или иное воздействие, в данной,

конкретной ситуации. Эмоциональные состояния отражают отношение человека к окружающей ситуации (действительности), к самому себе и связаны с его личностными характеристиками.

Третий уровень эмоциональной сферы – эмоционально-личностные качества. Этот уровень представляет собой те личностные качества, которые отражают его эмоциональные особенности (оптимизм, пессимизм, смелость, трусливость, агрессивность), определенным образом связанные с особенностями его базальных эмоций [2].

Высшие эмоции возникают только у человека в связи с удовлетворением социальных и индивидуальных потребностей (интеллектуальных, эстетических). Эти более сложные эмоции развивались на базе сознания и оказывают контролирующее и тормозящее влияние на низшие эмоции. К высшим эмоциям относятся: чувство патриотизма, морального, эстетического удовлетворения, личного достоинства, чувства долга, совести.

Ряд психологов, таких как Х. Остер, П. Экман, К. Изард, считают, что эмоциональная сфера человека сформирована с момента рождения, а потому является самой зрелой в сравнении с другими.

Ярко выражено у детей младшего школьного возраста. Ведь это период накопления, период усвоения как своих, так и чужих эмоций. Успешному выполнению данной функции способствуют характерные особенности детей этого возраста: подчинение авторитету (родителям, учителю), повышенная восприимчивость, внимательность, игровое отношение ко многому из того, с чем они сталкиваются. С переходом ребенка из детского сада в школу изменяется весь строй жизни ребенка, меняется ведущая деятельность, режим дня, складываются определенные отношения с окружающими людьми, прежде всего с учителем [1].

Период обучения ребенка в начальной школе характеризуется тем, что Л.С. Выготский называет «обобщением переживаний» [1]. Неудачи или успехи приводит к формированию устойчивого аффективного комплекса переживаний – чувства неполноценности или чувства собственной значимости. В дальнейшем эти аффективные образования могут меняться по мере накопления эмоционального опыта, который будет сопровождать любую новую, неизвестную деятельность младшего школьника. Некоторые из них, подкрепляясь соответствующими событиями и оценками, в дальнейшем будут отражаться в структуре личности ребенка, влиять на развитие самооценки и его уровня притязаний.

Уровень притязаний у ребенка младшего школьного возраста связан как с определенными переживаниями, так и с выраженным эмоциональным самочувствием. Сдвиги в уровне притязаний связаны с оценкой своих удач и неудач; они сопровождаются изменениями в характере переживаний. Самоутверждение может смениться переживанием неуверенности, и, наоборот, переживание неуверенности заменяется эмоцией самоутверждения.

Характеристика эмоциональной сферы детей младшего школьного возраста:

- легкая отзывчивость (впечатлительность) на происходящие события, а также чувствительность к восприятию;
- непосредственность и откровенность выражения своих переживаний – радости, печали, страха, удовольствия или неудовольствия (неумение притворяться, то есть «играть эмоции»);
- повышенное ощущение страха; в процессе любой новой деятельности ребенок испытывает страх из-за возможной неудачи;
- эмоциональная неустойчивость, частая смена настроения, склонность к кратковременным и бурным эмоциональным реакциям;
- факторами приобретения (появления) эмоций для младших школьников являются: игры и общение со сверстниками, успехи в учебе и оценка этих успехов учителем и одноклассниками;
- эмоции и чувства слабо осознаются и понимаются ребенком; мимика других воспринимается часто неверно (в связи с отсутствием опыта), сопровождается, как правило, неадекватными (неуместными) ответными реакциями младших школьников.

При этом существуют исключения - это эмоции страха и радости. Они считаются легко распознаваемыми ребенком, так как у детей этого возраста уже имеются четкие представления о них, которые они могут выразить вербально, называя, синонимы, обозначающие оттенки этих эмоций [2].

Детей с интеллектуальными нарушениями отличает наличие в эмоциональной сфере грубых нарушений первичного генеза, это, в свою очередь, ведет к своеобразному формированию личности в целом, а также к появлению новых отрицательных качеств, представляющих сложность для корректирования психического дефекта. Такие дети проходят тот же путь развития, что и дети, развивающиеся в онтогенезе на протяжении всех лет своей жизни. Главное отличие в том, что это развитие затянато по времени. С.Л. Рубинштейн говорил, что психика развивается при любых видах нарушения развития, сенситивный период для развития психики – это детский возраст.

Эмоциональная сфера ребенка с особыми образовательными потребностями характеризуется ограниченностью в различении эмоций, скудностью переживаний. С.С. Ляпидевский и Б.И. Шостак отмечают, чувства ребенка с данным нарушением однообразны, неустойчивы, ограничиваются двумя крайними состояниями (удовольствия или неудовольствия), возникают только при непосредственном воздействии того или иного раздражителя. Это объясняется тем, что ребенку с интеллектуальными нарушениями свойственны примитивные потребности. У ребенка преобладают положительные эмоции – приветливость, доверчивость, наряду с поверхностностью и неравномерностью испытываемых эмоций. Дети легко переключаются с одного переживания на другое, пассивны в деятельности, наблюдается повышенная внушаемость в поведении и играх. Кроме того, часто бывают неадекватные эмоции и чувства по отношению к происходящей действительности. Наблюдаются чрезмерная легкость и поверхностная оценка серьезных жизненных событий. Недоразвитие эмоциональной сферы приводит к общей инертности психики, отсутствию интереса к окружающему, инициативы. Также присущи аффективные реакции, импульсивность. Например, бурные вспышки гнева, внезапные агрессивные проявления по незначительному поводу. Таким образом, можно сделать вывод, что проявление эмоций не зависит от качественного своеобразия структуры дефекта, от принадлежности ребенка к определенному виду отклоняющегося развития.

Анализ научно-методической литературы показал, что детям младшего школьного возраста с особыми образовательными потребностями свойственны полярность эмоций, крайний характер проявления радости, огорчения, гнева. Учащихся характеризуют недостаточно выразительные мимика и пантомимика, интонационная невыразительность речи сочетается с ограниченным запасом слов, обозначающих эмоциональное состояние. Это затрудняет общение со сверстниками и взрослыми.

Литература

- 1.Экман, П. Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь / П. Экман. - СПб., 2011. - 240 с.
- 2.Изард, К.Э. Психология эмоций / К.Э. Изард. - СПб.: Питер, 2000. - 464 с.: ил.
- 3.Ильин, Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. - СПб.: Питер, 2001. - 752 с.
- 4.Осипова, А.А. Общая психокоррекция: Учебное пос. для студ. вузов / А.А. Осипова. - М.: ТЦ «Сфера», 2004. - 510 с.
5. Выготский, Л.С. Проблемы дефектологии: Сб. работ / Л.С. Выготский. - СПб.: Лань, 2003. - 654 с.

УДК 376.112.4

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНКЛЮЗИИ: КАК ПОДДЕРЖАТЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ ВСЕХ УЧАЩИХСЯ

*Гирич А. С. Студентка 2курса ОП «Педагогика и психология»
Павлодарский педагогический университет им. Ә. Марғұлан, г.
Павлодар, г.Павлодар*

*Утегенова М. С. Магистр педагогических наук, Павлодарский
педагогический университет им. Ә. Марғұлан, г. Павлодар,
г.Павлодар*

Аннотация. В статье рассматриваются необходимые условия для учащихся с особыми образовательными потребностями. Влияние и необходимость положительного эмоционального климата в классе на успеваемость и мотивацию. Влияние социальных навыков для учащихся с особыми образовательными потребностями. Как можно обучать социальным навыкам и при помощи каких методов. Особое внимание уделено роли психологов и педагогов в создании эмоционально безопасной среды, способствующей снижению стресса и повышению успеваемости. Приводятся практические рекомендации по адаптации учебного процесса, такие как использование специализированных методов для учащихся с разными видами нарушений, развитие социальных навыков через ролевые игры, моделирование поведения, работа в группах и организация сенсорных уголков.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, поддержка детей с особыми образовательными потребностями адаптация среды, эмоциональное благополучие, социальные навыки, регуляция эмпатии, образовательная среда, психологический климат.

Аннотация. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылар үшін қажетті жағдайлар қарастырылады. Сыныптағы жағымды эмоционалды климаттың оқу үлгерімі мен мотивациясына әсері мен қажеттілігі. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға әлеуметтік дағдылардың әсері. Әлеуметтік дағдыларды қалай және қандай әдістермен үйретуге болады. Стрессті төмендетуге және оқу үлгерімін арттыруға ықпал ететін эмоционалды қауіпсіз ортаны құрудағы психологтар мен мұғалімдердің рөліне ерекше назар аударылады. Оқу процесін бейімдеу бойынша практикалық ұсыныстар беріледі, мысалы, әртүрлі бұзылулары бар студенттерге арнайы әдістерді қолдану, рөлдік ойындар арқылы әлеуметтік дағдыларды дамыту, мінез-құлықты модельдеу, топтық жұмыс және сенсорлық бұрыштарды ұйымдастыру.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау қоршаған ортаны бейімдеу, эмоционалды әл-ауқат, әлеуметтік дағдылар, эмпатияны реттеу, білім беру ортасы, психологиялық климат.

Annotation. The article discusses the necessary conditions for students with special educational needs. The impact and necessity of a positive emotional climate in

the classroom on academic performance and motivation. The impact of social skills on students with special educational needs. How can social skills be taught and by what methods. Special attention is paid to the role of psychologists and educators in creating an emotionally safe environment that helps reduce stress and improve academic performance. Practical recommendations on the adaptation of the educational process are given, such as the use of specialized methods for students with different types of disorders, the development of social skills through role-playing games, behavior modeling, group work and the organization of sensory corners.

Key words: *Inclusive education, special educational needs, support for children with special educational needs, environmental adaptation, emotional well-being, social skills, regulation of empathy, educational environment, psychological climate.*

Инклюзивное образование это создание условий, в которых все учащиеся, независимо от их психических и физических особенностей, чувствуют себя принятыми, участвуют в учебном процессе и благодаря чему достигают успеха в сфере образования. Остальные учащиеся тоже успешно усваивают знания, а также учатся понимать и ценить многообразие общества, социальную справедливость, равенство и лучше относиться друг к другу. Наблюдения показывают трудности, которые возникают у студентов с ООП, в связи с обучением. Сами трудности являются следствием того, что в образовательных учреждениях не в полном объеме созданы условия для удовлетворения особых образовательных потребностей. Успешная инклюзия требует не только адаптации физической среды и учебных программ, но и обеспечения эмоционального благополучия каждого особенного ученика и психологи-педагоги играют ключевую роль в этом процессе, предоставляя поддержку, направленную на снижение тревожности, стресса и эмоционального благополучия у учащихся.

Как сообщил государственный деятель А. Аймагамбетов, в Казахстане на данный момент лица с особыми образовательными потребностями насчитывается 139 887 человек . Среди них 37 970 — дошкольники, 95 497 — учащиеся в средних общеобразовательных учреждениях, 2 900 — это те, кто получает ТиПО, и 3 520 человек обучаются в высших учебных заведениях. Увеличение количества особенных студентов стало возможным благодаря созданию безбарьерного доступа в колледжи и принятию новых нормативных правовых документов.[1] В компетенцию местных исполнительных органов включена норма по обеспечению специальных условий детям с ООП для получения образования. Усилена ответственность руководителя организации образования за нарушение правил приема и несоздание специальных условий для воспитания и обучения детей с особыми образовательными потребностями.

Данные современных исследований позволяют сделать вывод об увеличении количества детей с ЗПР и РАС обучающихся в условиях инклюзивного образования; а также о недостаточной осведомленности и подготовленности педагогических работников инклюзивных образовательных организаций в области обучения и психолого-педагогического сопровождения детей с особенностями в современной образовательной среде, причинами такого положения могут быть недостаточные навыки педагогического со-переживания, и в частности — недостаточный уровень регуляции эмпатии.

Инклюзия, несмотря на свои преимущества, может вызывать у некоторых учащихся повышенный уровень стресса. Это касается как учеников с особенностями развития, так и их сверстников:

- Ученики с особыми образовательными потребностями (ООП) могут сталкиваться с чувством неполноценности, страха осуждения или сложностями адаптации.
- Другие учащиеся могут испытывать дискомфорт из-за отсутствия навыков общения, которые отличаются от них.
- Поскольку для детей с нарушением зрения важны тактильные и слуховые чувства, для их обучения необходимо применять специальные методы, направленные на развитие навыков ориентации и мобильности, а также использовать азбуку Брайля.
- Учащимся с нарушением слуха требуется специфическая адаптация — жестовая речь, слуховые аппараты и т. д.
- Учащимся с нарушениями речи и языка требуется особая терапия, направленная на коррекцию искажения слов в результате перестановок или пропусков отдельных звуков и т. д.
- Учащимся с ментальной инвалидностью нужно разбивать задачи на шаги и помогать в самообслуживании.
- Учащимся с нарушением опорно-двигательного аппарата нужно обеспечить необходимые условия по передвижению, им нужна помощь физиотерапевта и помощь в пользовании туалетом.
- Учащимся с аутистическими нарушениями потребуется адаптация программы обучения с учетом их «триады нарушений»: социального взаимодействия, коммуникации и поведения. [2, с. 29]

Во-первых, важным в эмоциональном благополучии является качество психологического климата в классе предопределяет успеваемость учащихся. Они учатся лучше, если находятся в эмоционально-безопасном и предсказуемом окружении, которое их мотивирует и помогает. Австралийское исследование изучало влияние обстановки в классе на успеваемость, т. е. того, как учащиеся оценивают собственные способности. 1055 учащихся средней школы

на уроках математики отвечали на вопросы; для измерения эффекта использовалась 10-балльная шкала. [3, с. 243–257] Сюда входит:

- Признание уникальности каждого ребенка: Подчеркивайте сильные стороны каждого ученика, включая детей с ООП.
- Создание сенсорного уголка: места где дети могут отдохнуть эмоционально.
- Укрепление связей: Проводите совместные мероприятия, чтобы дети лучше узнавали друг друга (например, групповые проекты)
- Адаптация методов обучения: Используйте разные формы подачи материала (визуальные, аудио).
- Гибкость в оценке: Учитывайте индивидуальные возможности детей с ООП.
- Организация работы в парах/группах: Подбирайте пары так, чтобы дети с ООП чувствовали поддержку со стороны сверстника.

У детей с инвалидностью, особенно с аутизмом и нарушениями поведения/эмоциональными расстройствами, наблюдается плохое социальное восприятие и, соответственно, недостаток социальных навыков. Это касается детей с тяжелыми нарушениями психофизического развития, многие из которых испытывают трудности при формировании дружеских отношений. [4, с. 258–270]

Социальным навыкам можно обучать при помощи таких методов, как:

- поощрение интереса учащихся к анализу собственных социальных навыков;
- прямое обучение социальным навыкам;
- объяснение и моделирование применения социальных навыков;

Например, вы можете продемонстрировать навык при помощи:

- живой модели,
- ролевой игры,
- мимики,
- используя видео (например, местные телесериалы), останавливая запись на критических моментах, чтобы обсудить поведение и способы реагирования;
- поощрение соответствующего поведения;
- подсказка и напоминание учащимся о необходимости вести себя в соответствии с каждой конкретной ситуацией;
- использование литературы для воспроизведения жизненных ситуаций и проблем, имеющих отношение к социальным навыкам;
- строить занятия в классе таким образом, чтобы усиливать атмосферу доверия, принятия других, желания поделиться и взаимной поддержки, и подчеркивать ценность разных знаний и навыков;

- обратная связь: определение того, какие навыки были применены успешно, а какие требуют доработки. Например: «Ты сегодня хорошо работал с группой, я видел, как ты делился информацией с членом группы. В следующий раз, попробуй пообщаться с двумя членами группы».

Необходимо создать атмосферу уважения и развивающую среду для всех учащихся. Культура школы и определяет, и отражает то, как ее члены ведут себя по отношению друг к другу: педагог к педагогу, педагоги к ученикам, ученики к ученикам, родители к педагогам и родители к ученикам.

Совместное групповое обучение предполагает, что учащиеся вместе работают в малых группах, помогая друг другу выполнять индивидуальные и групповые задания. Это эффективная стратегия обучения учащихся с особыми образовательными потребностями, особенно в группах «смешанных способностей».[5, с. 389–409] Для того, чтобы совместное групповое обучение было успешным, необходимо:

1. Разработать задания. Чрезвычайно важно разработать задания, которые подходят всем членам группы, особенно учащимся с особыми образовательными потребностями. Педагог должен объяснить всем учащимся, каким образом необходимо оказывать эту помощь. Здесь могут быть полезны краткие «карточки-подсказки».

2. Обучение навыкам командной работы. К ним относятся: умение слушать; зрительный контакт; простая и ясная коммуникация; умение формулировать вопросы; управление работой команды; построение доверия; коллективное принятие решений; управление конфликтами; поощрение; признание вклада членов группы; понимание точки зрения других, уважение индивидуальных различий.

Необходимо внимательно наблюдать за их работой и поощрять успехи на пути к благополучию.

Литература

- 1.<https://primeminister.kz/ru/>
- 2.Дэвид Митчелл. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования Главы из книги 200–829 с.
- 3.Dorman, J. (2001). 'Associations between classroom environment and academic efficacy'. *Learning Environment Research*, 4 (3), 243–257.
- 4.Collett-Klingeborg, L. and Chadsey-Rusch, J. (1991). 'Using a cognitive-process approach to teach social skills'. *Education and Training in Mental Retardation*, 26, 258–270.
- 5.Houtveen, T. and Van de Grift, W. (2001). 'Inclusion and adaptive instruction in elementary education'. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 6 (4), 389–409

**ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕ
БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ
ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ**

**СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ОБУЧЕНИЯ И
ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ
В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ
ПРОСТРАНСТВЕ**

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Абилов Д. К.

докторант 1 курса, «8D01102-«Психология образования»

Альгожина А.Р.

доктор PhD НАО «Карагандинский Университет имени академика
Е.А. Букетова»

Аңдатпа. Бұл мақала инклюзивті білім беру контекстінде педагогтардың кәсіби қызметінде маңызды орын алатын эмоционалды интеллектіні дамыту және цифрлық білім беру ресурстарының дидактикалық әлеуетін меңгеру қажеттілігіне назар аударады.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, эмоционалды интеллект, қазіргі заманғы педагог, кәсіби қызмет, цифрландыру.

Аннотация. Статья затрагивает актуальную проблему современной педагогики – необходимость развития эмоционального интеллекта, который является важной составляющей профессиональной деятельности педагогов в контексте инклюзивного образования, а также освоения дидактических возможностей цифровых образовательных технологий.

Ключевые слова: инклюзивное образование, эмоциональный интеллект, современный педагог, профессиональная деятельность, цифровизация.

Abstract. This article addresses the pressing issue of the need to develop emotional intelligence, which plays a crucial role in a teacher's professional activities within the framework of inclusive education, as well as in mastering the didactic capabilities of digital educational resources.

Key words: inclusive education, emotional intelligence, modern teacher, professional activity, digitalization.

Современные образовательные технологии существенно изменили подходы к обучению и воспитанию, что требует обновления профессиональных стандартов для педагогов. В условиях цифровизации образовательной среды особенно важными становятся такие качества, как эмоциональный интеллект и психологическая устойчивость, которые необходимы для успешного взаимодействия с учащимися, родителями и коллегами, а также для эффективной адаптации к быстро меняющимся условиям.

С учетом быстрых изменений в социально-политической и экономической сферах, а также роста информационных потоков, развитие социальной компетенции будущих педагогов в условиях

цифровизации и инклюзивного образования становится приоритетным направлением подготовки специалистов в высших учебных заведениях.

Исследования показывают, что влияние цифровизации на общественные процессы, а также возрастание психоэмоциональных нагрузок, создают значительные проблемы для личного и профессионального благополучия. Поэтому умение эффективно работать с цифровыми образовательными ресурсами становится важным требованием для большинства специалистов. Научные работы подчеркивают, что цифровизация создает глобальное информационное пространство, открывая доступ к разнообразным цифровым платформам и инструментам для всех участников образовательного процесса. Вместе с тем это создает новые вызовы, требующие от педагогов и общества освоения современных методов обучения.

Внедрение цифровых технологий в различные сферы жизни требует развития личностных качеств и формирования новых потребностей в области эмоционального интеллекта и психологической устойчивости педагогов, что особенно актуально в контексте цифровой и инклюзивной образовательной среды. [1, с.29-30]

Независимо от различных теоретических подходов, все исследователи признают важность эмоционального интеллекта для успешного межличностного взаимодействия. Эмоциональный интеллект способствует улучшению качества жизни и играет ключевую роль в достижении личного счастья и профессиональных успехов.

Одной из первых моделей эмоционального интеллекта, предложенной J. D. Mayer, P. Salovey и D. R. Caruso, была основана на способностях к распознаванию, выражению и регуляции эмоций, а также их использованию в мышлении и деятельности. Позднее модели Д. Гоулмена и Р. Бар-Она расширили эту концепцию, добавив личностные качества, такие как энтузиазм, настойчивость, социальные навыки и интегрируя их с когнитивными способностями. Р. Бар-Он развил эту концепцию, включив в нее социально-эмоциональный интеллект, подчеркивая значимость самореализации.

Модели, предложенные Д. Робертсом, Дж. Метьюсом, М. Зайднером и Д. В. Люсином, включают такие характеристики, как темперамент, переработка информации и уверенность в эмоциональной компетентности, что способствует личностному развитию и адаптации. [2, с. 11-13]

Таким образом, человек с высоким уровнем эмоционального интеллекта способен более точно воспринимать свои и чужие эмоции, что способствует улучшению коммуникации и снижению негативных социальных последствий. Эмоциональный интеллект является важным

психологическим ресурсом для педагога, помогая выстраивать эффективные стратегии профессионального роста в условиях цифровизации образования.

В эпоху глобальной информатизации образовательные ресурсы, дополняющие традиционные формы обучения, распространяются с огромной скоростью. Процесс цифровой трансформации образования можно разделить на три ключевых направления: развитие цифровой инфраструктуры, создание учебных и методических материалов и платформ для обучения, а также внедрение новых методов организации образовательной деятельности и педагогических практик. В условиях цифровизации педагог должен организовать учебный процесс так, чтобы он способствовал развитию у учащихся компетенций XXI века, таких как критическое мышление, креативность, способность к самообразованию, управление вниманием, сотрудничество и решение проблем в условиях неопределенности.

Цифровизация образования требует от будущих педагогов освоения новых компетенций, таких как создание цифрового контента, организация смешанного обучения, освоение цифровой педагогики и других необходимых навыков. Цифровые технологии также играют ключевую роль в организационно-управленческой деятельности, включая электронный документооборот, управление финансами, кадрами и другими ресурсами.

Цифровые образовательные ресурсы способствуют реализации концепции «инклюзия без границ», ориентированной на совместное обучение, однако могут создавать трудности в образовательном процессе. Исследования показывают, что на сегодняшний день не существует единого подхода к определению инклюзии в педагогике. Важно подчеркнуть, что цифровизация образования способствует подготовке педагогов, которые уверенно используют информационно-коммуникационные технологии и ориентированы на непрерывное образование. Цифровые технологии также помогают повысить качество образования и интегрировать учеников с особыми образовательными потребностями в инклюзивный процесс.

Цифровизация образовательного процесса требует от педагогов способности использовать современные технологии для создания комфортной и доступной образовательной среды, в то время как инклюзивность требует внимания к индивидуальным особенностям обучающихся, их эмоциональному состоянию и потребностям. Эмоциональный интеллект помогает педагогу быть чутким и адаптивным, устанавливать доверительные отношения с обучающимися,

решать конфликты и поддерживать мотивацию в условиях дистанционного обучения или смешанных форматов.

Практика подтверждает, что инклюзия способствует снижению изоляции и отчуждения учащихся, повышает их активность и открытость для общения, а также помогает уменьшить чувство «особенности». Психологический комфорт в инклюзивном обучении создается через формирование инклюзивной культуры среди всех участников образовательного процесса, включая педагогов, учеников и родителей. Эмпатийное общение и способность управлять эмоциями играют ключевую роль в эффективности взаимодействия педагогов. [3, с. 24]

Педагоги с развитыми навыками управления эмоциями, способности понимать чувства других людей и самомотивации, ориентированной на гуманистические ценности, часто проявляют более сознательное отношение к моральным нормам. Эмпатийные педагоги обычно обладают высокой нервно-психической устойчивостью, что помогает им эффективно управлять эмоциями и воспринимать эмоции окружающих.

Эмоциональный интеллект будущих педагогов в условиях цифровой и инклюзивной образовательной среды играет ключевую роль в успешном взаимодействии с обучающимися. В таких условиях преподавателям важно развивать навыки саморегуляции, эмпатии и эффективной коммуникации, чтобы эффективно поддерживать разнообразие учеников, включая тех, кто имеет особые образовательные потребности. Эмоциональный интеллект в настоящее время является важнейшим фактором, влияющим на профессиональную эффективность в сфере образования, и особенно актуален для педагогов-дефектологов, так как способствует созданию оптимальных условий для психолого-педагогической поддержки детей с ограниченными возможностями здоровья. [4, с. 46]

Для объективной оценки преимуществ и ограничений использования цифровых технологий в образовательном процессе необходимо проводить длительные эмпирические исследования с большой выборкой.

В заключение можно отметить, что развитие эмоционального интеллекта у будущих педагогов как ключевого показателя их готовности к профессиональной деятельности в условиях цифровизации и инклюзивного образования способствует преодолению психологических барьеров в освоении информационно-коммуникационных технологий и помогает адаптироваться к постоянно изменяющемуся цифровому образовательному пространству. Важно подчеркнуть, что внедрение цифровых образовательных

технологий не исключает традиционные методы обучения, а подразумевает их интеграцию в образовательный процесс.

Литература:

1. Sardarova, Z., Autaeva, A., Rsaldinova, A., & Kemesheva, A. (2021). Эмоциональный интеллект как основной показатель готовности современных педагогов к профессиональной деятельности в условиях цифровизации и инклюзивного образования. Вестник КазНУ. Серия педагогическая, 67(2), 28–37. <https://doi.org/10.26577/JES.2021.v67.i2.04>

2. Эмоциональный интеллект как ресурс саморазвития педагога в условиях цифровизации образования: коллективная монография/; под общей редакцией С. А. Минюровой; Уральский государственный педагогический университет. – Екатеринбург : УрГПУ, 2024. – 286 с.

3. Бердникова, И. А. Эмоциональный интеллект как предиктор психологического благополучия студентов автореф. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – Москва: «РГУФКСМиТ», 2022. – 24 с.

4. Организация обучения детей с особыми образовательными потребностями по 8 категориям в условиях инклюзивного образования: Методические рекомендации. – Астана: НАО им. И.Алтынсарина, 2016. – 64 с.

УДК 376 (571.52)

ОСОБЕННОСТИ ЗАНЯТИЙ ПО ИНФОРМАТИКЕ С ДЕТЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ ТЫВА)

Домур-оол Ч.Д., старший преподаватель кафедры информатики,
Россия, Республика Тыва, г. Кызыл,
Тувинский государственный университет

Хойлаарак З.К., старший преподаватель кафедры информатики,
Россия, Республика Тыва, г. Кызыл,
Тувинский государственный университет.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности организации и проведения занятий по информатике для детей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) в Республике Тыва. Авторы анализируют специфические потребности данной категории учащихся и предлагают адаптированные методы и средства обучения, учитывающие особенности когнитивного развития, сенсорные возможности и психоэмоциональное состояние детей. Особое внимание уделяется использованию современных информационных технологий и интерактивных методик, способствующих развитию познавательных процессов и социальной адаптации детей с ОВЗ. В статье представлены практические

рекомендации для педагогов, работающих с детьми с ОВЗ в условиях Республики Тыва, а также результаты анализа эффективности предложенных методик.

Ключевые слова: инклюзивное образование, Республика Тыва, дети с ограниченными возможностями здоровья, информационные технологии, когнитивные функции.

Успешная интеграция тувинских детей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) в образовательный процесс требует от педагогов применения эффективных методик обучения. Качество образования напрямую зависит от опыта учителя, тщательного планирования и выбора адекватных методов и приемов [1]. Задача педагога – обеспечить усвоение ребенком с ОВЗ знаний, умений и навыков, необходимых для успешной социальной адаптации и интеграции в общество.

Для этого следует создавать образовательную среду, учитывающую этнопсихологические особенности тувинских детей, и применять специальные педагогические подходы, направленные на коррекцию нарушений развития и содействие социальной адаптации [2]:

1. Обучение должно проводиться на русском и тувинском языках, с поэтапным объяснением материала и многократным повторением;
2. Темп обучения должен быть адаптирован к индивидуальным потребностям учащихся;
3. Важно развивать у детей навыки анализа, сравнения, обобщения и классификации, а также стимулировать их речевую активность и контролировать ее правильность;
4. Обучение должно обеспечивать связь между предметом, его названием и практическим применением;
5. Сложные задачи необходимо разбивать на более мелкие, последовательно осваиваемые этапы;
6. В процессе обучения важно использовать упражнения, направленные на развитие памяти, внимания и восприятия, чередовать виды деятельности и проводить физкультурные паузы;
7. Система оценок должна учитывать, как успеваемость, так и приложенные усилия каждого ученика.

Планируя занятие, педагог должен обеспечить оптимальное сочетание вербальных, наглядных и практических методов, используя проблемные ситуации для повышения эффективности обучения.

Занятие должно преследовать не только дидактические, но и воспитательные, а также коррекционно-развивающие цели. Коррекционная работа должна быть направлена на стимулирование различных сенсорных систем, включая развитие артикуляции, зрительного и слухового восприятия и памяти, а также мыслительных

операций и формирование наглядно-образного и словесно-логического мышления.

В обучении детей с ОВЗ первостепенное значение имеет развитие когнитивных функций (мышления, памяти, внимания, речи, воображения), что напрямую влияет на их учебную мотивацию. Эффективность обучения, согласно М.К. Тюлюш, зависит от соответствия методик индивидуальным когнитивным особенностям ученика, включая доминирование того или иного полушария мозга. Поэтому для успешного обучения тувинских детей с ОВЗ необходимы современные образовательные технологии [3].

Информационные технологии предлагают широкий спектр возможностей для развития когнитивных функций, зрительно-моторной координации, пространственного воображения и творчества, а также навыков саморегуляции [4].

Использование информационных технологий помогает компенсировать когнитивные трудности и способствует личностному росту, способствуя социальной адаптации. Комбинация вербальных, визуальных и практических методов в компьютерных программах оптимизирует процесс обучения. Учитывая сохранность сенсорных функций у большинства детей с ОВЗ, коррекционная работа должна быть многосенсорной, развивая артикуляцию, зрительное и слуховое восприятие, память и различные типы мышления.

Мультимедийные технологии эффективно расширяют образовательные возможности детей. Индивидуализация обучения достигается с помощью современных образовательных игр, которые подбираются в соответствии с индивидуальными особенностями развития ребенка, а не только его возрастом. Игры способствуют развитию компьютерных навыков, внимания, зрительной памяти и координации, а также комбинаторного мышления, повышая мотивацию к обучению и формируя навыки самостоятельности. Изучение информатики рассматривается в трех аспектах:

- развитие мелкой моторики с помощью игр;
- интерактивное представление информации;
- контроль двигательных параметров в игровом процессе.

Использование компьютера в образовательном процессе способствует освоению информационных технологий и развитию таких личностных качеств, как внимательность, усидчивость и самостоятельность, повышая самооценку и удовлетворенность от обучения. Компьютерные программы позволяют детям использовать компьютер как инструмент для творчества (рисование) и общения

(компьютерная переписка), способствуя их социальной адаптации в современном информационном обществе.

Компьютерная среда мотивирует к обучению благодаря занимательности, гибкости заданий и возможности самостоятельной работы с обратной связью. Система автоматической проверки ответов, указание на ошибки и предоставление подсказок повышают уверенность детей и способствуют развитию рефлексии.

Информационные технологии позволяют разнообразить обучение, предлагая более сложные и интересные задачи. Однако, важно помнить о необходимости соблюдения режима работы за компьютером во избежание переутомления и связанных с ним проблем со здоровьем.

Литература

1. Салахов, Р. Ф. Эстетическое воспитание детей с ограниченными возможностями здоровья в системе "ЦБС – ДШИ" / Р. Ф. Салахов // *Современные проблемы науки и образования*. – 2013. – № 4. – С. 190.

2. Новинькова, Н. Г. Особенности занятий по информатике с детьми с ограниченными возможностями здоровья / Н. Г. Новинькова // *Повышение качества подготовки кадров в современных условиях развития образования: теоретико-методологические основы педагогического исследования в профессиональном образовании, современные подходы к обучению : Сборник научных статей / Редколлегия: С.А. Кленикова (отв. ред.), Л.Н. Анисимова. Том Выпуск 7. – Москва : Московский государственный областной университет, 2017. – С. 72-77.*

3. Тюлюш, М. К. Обучение основам программирования студентов физико-математического факультета ТУВГУ с учетом межполушарной асимметрии мозга / М. К. Тюлюш // *Сборник материалов международной научно-практической конференции, посвященной 20-летию Юбилею Тувинского государственного университета, Кызыл, 15 октября 2015 года. – Кызыл: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования "Тувинский государственный университет", 2015. – С. 212.*

4. Домур-оол, Ч. Д. Формирование инклюзивной компетентности будущего учителя информатики для образовательной системы Республики Тыва : специальность 5.8.2 «Теория и методика обучения и воспитания» : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук / Домур-оол Чойгана Дмитриевна ; Сибирский федеральный университет. – Красноярск, 2024. – 25 с. – Текст : непосредственный.

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ СРЕДСТВ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Абилова Ж.

*магистрант Павлодарского педагогического университета имени
Әлкея Марғұлана, г. Павлодар*

Нурмагамбетова Б.А.

*научный руководитель, к.п.н., профессор Павлодарского
педагогического университета имени Әлкея Марғұлана, г. Павлодар*

Аннотация. В статье представлены результаты исследования по разработке и внедрению инновационных средств формативного оценивания знаний учащихся с особыми образовательными потребностями (ЗПР). Описаны основные принципы адаптации формативного оценивания, методы диагностики и результаты экспериментальной работы. Сделан акцент на важности индивидуализации и обратной связи для повышения учебной мотивации и успеваемости данной категории учащихся.

Ключевые слова: формативное оценивание, учащиеся с ЗПР, мотивация, инклюзивное образование.

Аңдатпа. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың білімін қалыптастырушы бағалаудың инновациялық құралдарын әзірлеу және енгізу бойынша зерттеу нәтижелері берілген. Қалыптастырушы бағалауды бейімдеудің негізгі принциптері, диагностикалық әдістер мен эксперименттік жұмыстың нәтижелері сипатталған. Осы санаттағы оқушылардың оқу ынтасын және үлгерімін арттыру үшін даралау мен кері байланыстың маңыздылығына баса назар аударылады.

Түйін сөздер: формативті бағалау, психикалық дамуы тежелген оқушылар, мотивация, инклюзивті білім беру.

Annotation. The article presents the results of a study on the development and implementation of innovative means of formative assessment of knowledge of students with special educational needs (SEN). The main principles of adaptation of formative assessment, diagnostic methods and results of experimental work are described. Emphasis is placed on the importance of individualization and feedback to improve the learning motivation and academic performance of this category of students.

Key words: formative assessment, students with developmental delays, motivation, inclusive education.

Современная образовательная система ориентирована на инклюзивное образование, что требует использования адаптированных методов обучения и оценивания для учащихся с особыми образовательными потребностями (ООП). Формативное оценивание,

основанное на принципах индивидуализации и постоянной обратной связи, играет ключевую роль в обеспечении их успеха.

Формативное оценивание в системе образования Казахстана обусловлено стратегическими целями развития образовательной среды, интеграцией инклюзивных подходов и стремлением к соответствию международным стандартам. В Послании Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева отмечена важность обеспечения качественного образования для подрастающего поколения, усиления конкурентоспособности человеческого капитала и внедрения передового мирового опыта в образовательные процессы [1].

С 2016 года в Казахстане начался процесс перехода на обновлённое содержание среднего образования, включающий внедрение критериального оценивания, частью которого является формативное оценивание. Традиционная пятибалльная система была признана недостаточной для объективного и многоаспектного анализа достижений учащихся. Формативное оценивание позволяет не только фиксировать уровень знаний, но и поддерживать учащихся в процессе их обучения, предоставляя своевременную обратную связь и корректировку [2].

Формирование инклюзивной образовательной среды – одно из приоритетных направлений образовательной политики Казахстана. Учащиеся с особыми образовательными потребностями (ООП), включая детей с задержкой психического развития (ЗПР), требуют индивидуализированных подходов и адаптированных методов оценки. Формативное оценивание помогает учитывать особенности каждого ученика, способствуя развитию их учебной мотивации и уверенности в своих силах.

Формативное оценивание ориентировано на процесс обучения, а не на сравнение результатов учащихся. Оно предоставляет возможность исправления ошибок и достижения успеха в комфортной среде, что особенно важно в контексте казахстанских школ, где традиционные формы оценивания зачастую вызывали у учеников стресс и неуверенность.

Внедрение формативного оценивания стимулирует педагогов к поиску новых методов работы, включая использование визуальных и игровых форм обратной связи, цифровых инструментов и интерактивных технологий. Это отвечает вызовам времени и способствует модернизации образовательной системы в целом.

Таким образом, формативное оценивание в Казахстане актуально как эффективный инструмент, способствующий реализации образова-

тельных реформ, обеспечению доступности образования и интеграции мировых стандартов в учебный процесс.

Основной целью исследования стало обоснование и разработка системы инновационных средств формативного оценивания, направленных на повышение мотивации и успеваемости учащихся с ЗПР.

Методы исследования.

В исследовании использовались следующие методы:

1. Теоретический анализ психолого-педагогической литературы и международного опыта.

2. Анкетирование педагогов и родителей для выявления текущего состояния и проблем внедрения формативного оценивания.

3. Наблюдение и тестирование учащихся с ЗПР для изучения их реакции на предложенные методы.

4. Экспериментальная работа, включающая диагностику и внедрение адаптированных инструментов формативного оценивания.

Экспериментальная часть

Диагностика

На этапе диагностики были выявлены следующие проблемы:

- 60% педагогов использовали традиционные методы оценивания из-за нехватки знаний и ресурсов.

- 70% учащихся испытывали трудности с самооценкой из-за отсутствия наглядных и адаптированных инструментов.

Разработка и внедрение инструментов

В рамках исследования были разработаны:

Визуальные шкалы прогресса («лестница успеха»), которые позволяли учащимся визуализировать свой прогресс.

Карточки для самооценки с использованием смайликов и вопросов.

Игровые методы, такие как задания на определение лишнего элемента и рисование настроений.

Инструменты были внедрены на уроках математики, русского языка и окружающего мира.

Результаты

После восьминедельного эксперимента были зафиксированы следующие изменения:

Увеличение вовлеченности учащихся с 30% до 75%.

Повышение успеваемости на 15-20% по всем предметам.

Улучшение самооценки: 65% учащихся смогли самостоятельно проанализировать свои результаты.

Результаты анкетирования педагогов показали рост уверенности в использовании методов формативного оценивания с 40% до 85%. Родители отметили улучшение мотивации и уверенности своих детей.

Формативное оценивание оказалось эффективным средством повышения учебной мотивации и академических достижений учащихся с ЗПР. Использование визуальных и игровых элементов снизило уровень стресса и помогло адаптировать образовательный процесс к индивидуальным потребностям детей.

Однако выявлена необходимость продолжения работы над созданием дополнительных ресурсов и обучением педагогов современным методам формативного оценивания.

Исследование подтвердило, что формативное оценивание является важным элементом инклюзивного образования. Внедрение инновационных методов способствует созданию комфортной образовательной среды и раскрытию потенциала учащихся с ЗПР.

Формативное оценивание ориентировано на процесс обучения, а не на сравнение результатов учащихся. Оно даёт возможность исправлять ошибки и добиваться успеха в комфортной среде, что особенно важно в контексте казахстанских школ, где традиционные формы оценивания зачастую вызывали у учеников стресс и неуверенность.

Литература

1.Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Справедливый Казахстан: закон и порядок, экономический рост, общественный оптимизм». <https://cyberleninka.ru/article/n/effektivnost-ispolzovaniya-metodov-ormativnogo-otsenivaniya-v-srednih-shkolah-kazahstana>

**ИНКЛЮЗИВТІ БАЛАЛАРДЫ ҚАЛЫПТЫ ОРТАҒА
БЕЙІМДЕУДІҢ ЖОЛДАРЫ**
(методика, әдіс-тәсілдері)

Азимбаева А.Д.

*Магистрант, 2 курс, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар
педагогикалық университеті, Павлодар қ.*

Аңдатпа. Мақала инклюзивті білім берудегі оқыту мен тәрбиелеудің инновациялық стратегиясын талдауға арналып жазылған. Инклюзия жағдайында ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды тиімді оқыту мен тәрбиелеуге ықпал ететін негізгі тәсілдер мен принциптерді, әдістері мен технологияларын қарастырады. Мақалада әр баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеретін инновациялық стратегияны әзірлеуді және оны іске асыру, сондай-ақ оның дамуы мен әлеуметтенуі үшін қолайлы білім беру ортасын құру қажеттілігі туралы қорытындылар жасайды.

Кілтті сөздер: импульсивтілік, интеллектуалды, медитация, инклюзивті білім беру, инновациялық стратегия, оқыту, тәрбиелеу,

Аннотация. Статья посвящена анализу инновационной стратегии обучения и воспитания в инклюзивном образовании. Автор рассматривает основные подходы, принципы, методы и технологии, способствующие эффективному обучению и воспитанию детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзии. Автор делает вывод о необходимости разработки и реализации инновационной стратегии, учитывающей индивидуальные особенности и потребности каждого ребенка, а также создания благоприятной образовательной среды для его развития и социализации.

Abstract. The article is devoted to the analysis of the innovative strategy of education and training in inclusive education. The author considers the main approaches, principles, methods and technologies that contribute to the effective education and training of children with special educational needs in the conditions of inclusion. The author concludes that it is necessary to develop and implement an innovative strategy that takes into account the individual characteristics and needs of each child, as well as to create a favorable educational environment for his development and socialization.

«Дені сау адам табиғаттың ең қымбат жемісі»

Қазіргі уақытта мемлекеттіміздің басшылығымен мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін бағдарламалар жасалып жұмыстар жүргізілуде. Мүгедектіктерді жасөспірім кезінен анықтауға, оларға ерте бастан ортаға қосылуына жағдай жасау керек. Қазір мемлекетімізде жүз елу мыңнан аса мүмкіндігі шектеулі жандар өмір сүруде. Бұл әрине өте өкінішті мәселе.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды қоғамға бейімдеу аса маңызды болып саналады. Мүгедек балалар мен мүмкіндігі шектеулі жандардың

денсаулығы мен тәрбиесіне ерекше мән берілуі тиіс. Тәрбиенің мақсаты яғни мүмкіндігі шектеулі жан өзін қоғамнан адам өмірінен алшақ ұстап қалмас үшін оларды еңбекке үйрету және де өмірде өз орнын табуға, өмірге икемді жеке тұлға тәрбиелеп қалыптастыру. Қазақ халқымыз «Еңбек еткен, мұратына жеткен» -деп бекер айтпаған. Осы бір керемет мақалдың ішіне бәрі сыйып тұрғандай. Яғни мүмкіндігі шектеулі жандар еңбек ете отырып өздерінің мұраттарына да жете білген. Мүмкіндігі шектеулі, мүгедек балалар дегенде көз алдымызға еңбекке жарамайтын, тек қана ата-ана қамқорлығындағы жандар деп елестетеміз. Еңбек бұл адамдардың өмірлік қажеттіліктері. Еңбек ету арқылы олар бір –бірін түсінеді, қоғамға бейімделеді, өмірге деген құштарлықтары арта түседі. Мүмкіндігі шектеулі жандар үшін ата-ана мен педагогтардың орны ерекше.

Ата –ана баласының қалаған ісі мен еркін айналысып, қоршаған ортаны тануына, балалардың өзін толыққанды сезінуіне көмектесіп, оларға жол аша білуі тиіс.

Осыған орай педагогтарда мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған жеке даму бағдарламасын пайдаланып отырып жұмыс жасайды.

Әр ата-ана бауыр етінің баласының дені сау болып туылғанын қалайды. Ал балаларының мүгедек болып туылуы әрбір ата-ана үшін өте ауыр соққы. Осы өте ауыр тауқымет үшін көптеген отбасылардың шаңырағы шайқалуда. Көбіне осындай жағдайда әкелер бойларын ала қашып, аналар бар қиыншылықты өздері арқалайды. 70-тен астам жалғыз басты әйелдер «Сәби» қоғамдық қорында тіркелген. Ол жердегі балаларға қойылған диагнозда жан-дүниенді ауыртады.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың ата-аналары көптеген әлеуметтік мәселелерге тап болып жатады. Солардың ішінде ең үлкен мәселе балаларды оқытатын білім мекемелерінің тапшылығы. Қазіргі уақытта мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту қазіргі заманғы білім берудің өзекті және даулы мәселелерінің бірі болып табылады. Балаларға сапалы білім алуға кедергі- әлеуметтік теңсіздікке байланысты көптеген шектеулер. Жалпы білім беру мен арнайы мектептер арасындағы айырмашылықты жоюға бағытталған жұмыстар жүргізілу үстінде. Осыған байланысты инклюзивті білім берудің рөлі артып келеді. Бұл дегеніміз –мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алуға қол жетімділіктің кеңеюіне ықпал етеді. Осылайша, мұндай балаларға олардың әлеуметтік бейімделуіне қолайлы жағдайлар жасалады. Жалпы білім беретін мектептердегі инклюзивті білім беруді дамыту тенденциясы оқушылардың психикалық, сөйлеу және жалпы психикалық дамуы тұрғысынан біртектіліктің жоғарылауымен қатар жүреді. Бұл шартты түрде сау балалардың да, мүмкіндігі шектеулі

балалардың да ортаға бейімделуін едәуір қиындатады; қосымша, көбінесе шешілмейтін қиындықтар мұғалімдердің оқушыларға білім беру , тәрбиелеу дамыту үдерісінде оларға жеке көзқарасын жүзеге асыруда туындайды, бұл толық іске асыруға мүмкіндік бермейді. Осы қиындықтарды шешу үшін жалпы білім беретін мектеп қазіргі таңнан бастап:

- Жалпы білім беру жүйесінде мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті оқыту үдерісінің құқықтық базасын қамтамасыз ету;
- Білім беру процесін жалпы білім беретін кәсіби дайындалған мұғалімдермен қамтамасыз ету және инклюзивті тәсілді жүзеге асыруға қабілетті мамандарға қолдау көрсету.
- Инклюзивті білім беру үшін қабылдау және өзара көмек принциптеріне бағытталған «кедергісіз» білім беру және әлеуметтік ортаны құру.

Бүгінгі таңда осыған байланысты жалпы білім беру ұйымдарында ұйымдастырушылық –әдістемелік сипатын өзгертуге тырысулар жасалуда. Білім беру мекемелеріндегі әлеуметтік орта қоғамның қазіргі өмірінің деңгейін ескеріп, оның талаптарына жақын болуы керек. Қазақстанда қазіргі таңда мүмкіндігі шектеулі балалар көбінде арнайы мектеп интернаттарда оқытылады. Жалпы мектептердегі мұғалімдер мүмкіндігі шектеулі бала сыныпқа келген кезде қандай әдістемелік құралдарды және қандай оқулықтарды пайдалануды білмей жатады. Бұдан туындайтын мәселе еліміздегі кадр жеткіліксіздігі. Инклюзивті білім балаларға қатысты кез-келген кемсітушілікті жоққа шығаратын барлық адамдарға бірдей қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, бірақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларда ерекше жағдай жасайтын идеологияға негізделген.

Мүмкіндігі шектеулі мектеп оқушылары тобы біртекті емес. Бұл ең алдымен оның дамуында түрлі ауытқулары бар: есту, көру, сөйлеу, тірек-қимыл аппараты, интеллект бұзылыстары бар . Эмоционалды ерікті сфераның айқын бұзылулары бар дамудың кешігуі мен күрделі бұзылыстары бар балаларды қамтитындығын анықталады. Сонымен, мұндай балалармен жұмыс жасаудағы ең маңызды мәселе әр баланың денсаулығы мен психикасына көңіл бөлу.

Сөйлесу.

Олар балаға жаңа ақпаратты жеткізуге , онымен диалог құруға бағытталған, оның барысында бала өз сұрақтарын қойып, олардан егжей -тегжейлі және түсінікті жауаптар ала алады. Жаңа дағдыларға тез бейімделе түседі. Сөйлесу арқылы біз баланың ішкі сезіміне, жан-дүниесіне үңіле түсеміз. Бала ішінде болып жатқан құбылыстарды сыртқа шығару арқылы өзін жеңілдеті түседі.

Ертегі терапиясы.

Бұл тұлғаның сөйлеуін дамыту, сананы кеңейту және сыртқы әлемді бейнелеу арқылы өзара әрекеттесуді жақсарту үшін қолданылатын әдіс. Ертегі терапиясын қолдану бұл соңғы 10 жылда логопедтер, психологтар мен тәрбиешілер белсенді түрде дамытқан және ақыл-ой кемістігі бар балаларды жұмыста қолданылатын ең көне әдістердің бірі.

Көркем ертегілер. Көркем ертегілерге халықтың сан ғасырлар бойы жиналған даналығы мен авторлық әңгімелермен жинақталып шыққан ертегілер жатады. Көркем ертегілерде дидактикалық, психокоррекциялық, психотерапиялық және медитация аспектілері бар.

Дидактикалық ертегілер. Дидактикалық ертегілер белгілі бір білімнің маңыздылығын аша алады. Дидактикалық ертегілер балалардың ой өрісін жақсы дамытады. Көбінесе дидактикалық ертегілерде көптеген көрнекіліктер қолданылады.

Психокоррекциялық ертегілер. Баланың мінез-құлқына жұмсақ әсер ету үшін жасалынады. Мұнда көбіне баланың жағымсыз мінез-құлықтары жағымды жаққа ауыса түседі.

Медитативті ертегілер. Қиялдағы жағымды тәжірибені жинақтау, психоэмоционалды стрессті жеңілдету үшін жасалады. Медитациялық ертегілер арнайы музыкамен айтылады.

Бүгінгі күні психологтар, педагогтар мен логопедтер ертегілермен жұмыс істеудің алуан түрлі тәсілдерін жасады.

Арт-терапия

Арт-терапия-бұл өнермен, шығармашылықпен емдеу (терминді А.Хилл енгізген). Арт-терапия-адамдардың визуалды қызметінде және психотерапиялық қарым-қатынаста қолданылатын, психокоррекция, психопрофилактика, денсаулық жағдайы әртүрлі, эмоционалды және психикалық ауытқулары бар адамдарды оңалту және бейімдеу мақсатында қолданылатын психологиялық әсер ету әдістері жиынтығы. Арт-терапия қызметінің басты мақсаты-мүмкіндігі шектеулі жандардың психологиялық және әлеуметтік саласындағы оң өзгерістерге қол жеткізуі. Қазіргі уақытта арт-терапия мүмкіндігі шектеулі жандар үшін өте маңызды. Мүгедектердің ішкі әлемі күрделі және алуан түрлі. Мүмкіндігі шектеулі адамдармен жұмыс жасауда арт-терапия әдістерін қолдану олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, визуалды бейнелер арқылы сыртқы әлеммен өзара тілдесуге ықпал етеді.

Ойын терапиясы

Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты даму да жоқ және болуы да мүмкін емес, ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани жасампаз өмірмен ұштасып, өзін қоршаған

дүнте туралы түсіні алады. Ойын – дегеніміз ұшқын білімге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты» (В.А.Сухомлинский)

Кез-келген бала үшін ойын әлеуметтенудің және қоршаған әлемді танудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Ойынның көмегімен бақылауды дамыта аламыз, зейінді белсендіре аламыз. Ойын шығармашылықтың дамуына ықпал етеді, өз бетінше шешім қабылдау қабілетін дамытады Ойын арқылы үйрену- бұл ұғымға барлығы келіседі. Белгілі психологтар А.Н.Грабов, Г.Я.Трошин мүгедек балаларды тәрбиелеу мен оқытудағы ойынға жоғары баға берді. Олар ойынды балалардың қабілеттері мен мүмкіндіктерінің көрінуінің дәл көрсеткіші деп санады. Олар ойын бірінші кезекте сыртқы сезімнің дамуына: көру, бұлшықет сезімі, есту қабілетіне пайдалы әсер етеді деді.

Ойын сабақтары эмоционалды және бұлшықет кернеуін жоюға, импульсивтілік пен мазасыздықты азайтуға, балалардың бір-бірімен өзара әрекеттесу дағдыларын дамытуға, зейінін, қабылдауын, сөйлеуін, қиялын, жалпы және ұсақ моторикасын, қозғалыстарды үйлестіруді дамытады. Сонымен, бейімделу кезеңінде мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс кезінде ойын терапиясы әдісін қолдану өте тиімді және көпфункционалды.

Мүмкіндігі шектеулі адамдар физикалық жағынан шектеулі болғанына қарамастан, олар өздерінің қабілеттерін, таланттарын, өзін-өзі көрсетуге деген құштарлықтары шексіз. Рух пен ерік-жігердің арқасында бұл адамдар әртүрлі салада жетістікке жетеді. Мүмкіндігі шектеулі жандардың әртүрлі кемістігі болса да, оларды қоғамнан бөліп алуға болмайды. Олар-біз сияқты адамдар-олар да жақсы көреді, қуанады, алаңдайды, жанашыр болады.

Әдебиеттер

1. *Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы заңы-2005ж.*
2. *«Мүгедектігі бар балалардың жағдайына талдау: Қазақстан Республикасында инклюзивті қоғамды дамыту», -Астана,2014ж*
3. *Нурманбетова У.Е. Мүмкіндіктері шектеулі балалар: интеллектуалды даму кемістіктері. Қарағанды 2003ж*
4. *Байменова Б.С. Қазақстанда және шетелде инклюзивті білім беруді дамыту: оқу құралы / Б.С.Байменова.- Алматы: «Эверо» баспасы,2017.-148.*
5. *Белякова, Л.И. Логопедиялық терапия. Кеңестену студенттерге арналған оқулық. жоғары оқу орындары. проф. білім / Л.И.Белякова. – 2-ші басылым, Аян. және қосыңыз. – М.: Академия, 2012 ж. – 224 б. – (Сер. Бакалавр дәрежесі) (Жоғары кәсіби білім).*

ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Айтбаева К. С.

логопед КГУ «Областной детский психоневрологический центр
оказания специальных социальных услуг»

Нурмашова А. Ж.

студент образовательной программы «Специальная педагогика»
Павлодарского педагогического университета имени
Әлкей Марғұлан, Павлодар

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы инклюзивного образования в Казахстане, такие как недостаточная подготовка педагогов, нехватка специализированных ресурсов, стереотипы в обществе и отсутствие взаимодействия между семьями и школами. Анализируются работы казахстанских учёных в этой области, а также предлагаются пути решения этих проблем, включая повышение квалификации учителей, модернизацию образовательной инфраструктуры и преодоление предвзятости в обществе. Проблемы и решения в сфере инклюзивного образования обсуждаются с учётом специфики казахстанского контекста и опыта международных практик.

Ключевые слова: инклюзивное образование, педагогическая подготовка, образовательные ресурсы, стереотипы, взаимодействие, инклюзия, Казахстан.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстандағы инклюзивті білім беру мәселелері, мысалы, педагогтарды даярлаудың жеткіліксіздігі, мамандандырылған ресурстардың жетіспеушілігі, қоғамдағы стереотиптер және отбасылар мен мектептер арасындағы өзара іс-қимылдың болмауы қарастырылады. Қазақстандық ғалымдардың осы саладағы жұмыстары талданады, сондай-ақ мұғалімдердің біліктілігін арттыруды, білім беру инфрақұрылымын жаңғыртуды және қоғамдағы біржақтылықты еңсеруді қоса алғанда, осы проблемаларды шешу жолдары ұсынылады. Инклюзивті білім беру саласындағы проблемалар мен шешімдер қазақстандық контексттің ерекшелігін және халықаралық практикалардың тәжірибесін ескере отырып талқыланады.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, педагогикалық дайындық, білім беру ресурстары, стереотиптер, өзара іс-қимыл, инклюзия, Қазақстан.

Abstract. The article examines the problems of inclusive education in Kazakhstan, such as insufficient teacher training, lack of specialized resources, stereotypes in society and lack of interaction between families and schools. The work of Kazakhstani scientists in this field is analyzed, and ways to solve these problems are proposed, including teacher training, modernization of educational infrastructure and overcoming bias in society. Problems and solutions in the field of inclusive education are discussed taking into account the specifics of the Kazakh context and the experience of international practices.

Keywords: inclusive education, pedagogical training, educational resources, stereotypes, interaction, inclusion, Kazakhstan.

Инклюзивное образование представляет собой модель образовательного процесса, в которой все дети, независимо от их физических, психоэмоциональных, интеллектуальных особенностей или социальных факторов, обучаются в одном образовательном учреждении. В последние десятилетия во всем мире наблюдается устойчивый тренд к интеграции детей с ограниченными возможностями здоровья в общую образовательную среду. Казахстан, как и многие другие страны, сталкивается с необходимостью преодоления множества препятствий на пути внедрения инклюзивного образования. В этой связи важным становится понимание проблем, которые существуют в данной сфере, а также выработка путей их решения. Одной из основных проблем инклюзивного образования в Казахстане является недостаточная подготовка педагогических кадров. В этом контексте стоит отметить работы таких ученых, как Т.И. Карамушкина, которая исследовала проблему подготовки педагогов для работы с детьми с особыми образовательными потребностями. По данным Министерства образования и науки РК, на 2023 год только 12% учителей прошли курс повышения квалификации в области инклюзивного образования. Недостаточная квалификация педагогов затрудняет создание в образовательных учреждениях подходящих условий для полноценного обучения детей с ограниченными возможностями здоровья. Эти данные подтверждаются исследованиями, проведенными известным казахстанским ученым А.Л. Мельниковой, которая акцентирует внимание на важности дополнительных курсов для учителей по инклюзивным методам обучения. Большинство педагогов, работающих в школах, не имеют достаточного опыта и специальных знаний для работы с детьми с ограниченными возможностями, что затрудняет их полноценную интеграцию в образовательный процесс.

Другая важная проблема — это недостаточное количество специализированных образовательных ресурсов и оборудования. В Казахстане лишь 30% школ обеспечены необходимыми средствами для работы с детьми с особыми потребностями, что подтверждается исследованиями Н.Г. Абдуллаевой, которая в своей работе подчеркивает необходимость модернизации образовательной инфраструктуры для внедрения инклюзивного образования. Множество школ, особенно в сельской местности, не могут предоставить нужные условия для детей с особыми образовательными потребностями. Это связано с нехваткой специализированного оборудования, а также с ограниченными финансовыми возможностями образовательных учреждений. Проблема усугубляется дефицитом

адаптированных учебных материалов и технологий, таких как электронные устройства для слабовидящих или программы для коррекции речи [1].

Не менее важным фактором, сдерживающим развитие инклюзивного образования в Казахстане, является наличие стереотипов и предвзятости со стороны общества и педагогов. По данным социологических исследований, проведенных казахстанскими учеными, такими как Г.С. Айтбаева, около 40% опрошенных родителей и педагогов выражают сомнения в эффективности инклюзивного образования, считая, что дети с особыми потребностями будут мешать общему образовательному процессу. Это приводит к дискриминации детей с ограниченными возможностями, снижению их социальной активности и учебной мотивации. Стереотипы об инвалидности и ограничениях, присущих таким детям, становятся препятствием на пути их полноценной интеграции в общеобразовательные учреждения [2].

Кроме того, недостаточное взаимодействие между семьей и образовательными учреждениями также является важной проблемой. По мнению Е.Б. Белоусовой, специалиста в области педагогической психологии, для успешной реализации инклюзивного образования необходимо наладить эффективное сотрудничество между учителями и родителями. Однако, по данным статистики, более 50% семей детей с ограниченными возможностями не получают должной поддержки со стороны образовательных учреждений. Это приводит к низкой мотивации родителей к активному участию в образовательном процессе их детей и снижению эффективности инклюзивного образования в целом. Отсутствие координации и поддержки с обеих сторон препятствует созданию благоприятной образовательной среды для детей с особыми потребностями [3].

С целью решения этих проблем необходимо предпринять ряд шагов. Во-первых, важным направлением является повышение квалификации педагогов. В последние годы в Казахстане наблюдается рост числа курсов и тренингов для учителей по вопросам инклюзивного образования. Однако этого недостаточно для того, чтобы обеспечить полноценную подготовку кадров. По данным Минобразования, лишь 15% учителей, работающих с детьми с особыми потребностями, прошли программу повышения квалификации. Важно, чтобы программы повышения квалификации были не только теоретическими, но и включали практическую подготовку, направленную на работу с различными группами детей с ограниченными возможностями. Педагоги должны осваивать не только общие принципы инклюзии, но и методы работы с детьми, имеющими

специфические потребности, например, с нарушениями слуха или речевыми расстройствами. Во-вторых, необходима модернизация образовательной инфраструктуры. Важно обеспечить школы специализированным оборудованием, адаптированными учебными материалами и технологиями, которые позволят детям с особыми потребностями комфортно учиться. Это должно включать в себя как средства для обучения детей с нарушениями слуха и зрения, так и специализированное программное обеспечение. В 2024 году только 20% школ в Казахстане имеют доступ к необходимым цифровым образовательным технологиям, что затрудняет применение инклюзивных методов обучения. Также важным шагом является борьба с предвзятостью и стереотипами. Важно проводить общественные кампании, направленные на формирование у населения положительного отношения к инклюзивному образованию. Необходимо разъяснять преимущества инклюзии для всех участников образовательного процесса, включая родителей и учителей. Образовательные учреждения должны работать над созданием открытой и поддерживающей среды, где дети с ограниченными возможностями будут восприниматься как полноправные участники учебного процесса. Кроме того, важно наладить эффективное сотрудничество между школой и семьей. Для этого необходимо организовывать регулярные встречи, консультации и семинары для родителей, в которых они смогут обмениваться опытом и получать необходимые рекомендации. Это также включает в себя поддержку со стороны государства, которое должно разрабатывать программы поддержки семей детей с особыми потребностями [4, с. 45-56, 5].

Таким образом, инклюзивное образование в Казахстане требует значительных усилий для преодоления существующих проблем. Решение вопросов, связанных с недостаточной подготовкой педагогов, нехваткой специализированных ресурсов, преодолением стереотипов и усилением взаимодействия между школой и семьей, позволит создать условия для равных возможностей для всех детей. Важно, чтобы инклюзивное образование рассматривалось не только как право детей с ограниченными возможностями, но и как шанс для общества развивать культуру терпимости, сотрудничества и социальной ответственности. Реализация этих шагов позволит не только улучшить качество образования, но и значительно повысить уровень социальной интеграции этих детей в обществе.

Литература

1. Абдуллаева Н. Г. Инклюзивное образование в Казахстане: проблемы и перспективы развития. – Алматы: Мектеп, 2020. – 150 с.

2. Айтбаева Г. С. Психологические и социальные аспекты инклюзивного образования. – Астана: Казахский университет, 2019. – 89 с.
3. Белоусова, Е. Б. (2021). Инклюзия в образовательной системе: теории и практика. – Алматы: Раритет, 2021 – 120 с.
4. Карамушкина, Т. И. Подготовка педагогов к инклюзивному обучению в Казахстане. // Вестник образования. – 2018. – № 3(1). – С. 45-56.
5. Мельникова А. Л. (2022). Методы и подходы инклюзивного образования в странах Центральной Азии: Казахстан в контексте международных практик. – Астана: Образование для всех, 2022. – 85 с.

ӘОЖ 159.922

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖАҢҒЫРТУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Ақтымбай А.А. , Айдарқызы Б.

Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық университеті, Алматы

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім беру жүйесінің маңызы мен оның қоғамдағы рөлі талқыланады. Инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар балаларды қарапайым балалармен бірге оқытуға бағыттала отырып, олардың білімге тең құқылы қолжетімділігін қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, мақалада мұғалімдердің рөлі мен көзқарасы, инклюзивті білім беруді табысты іске асыру үшін қажетті факторлар мен оқыту процесінде қолданылатын заманауи тәсілдері мен тенденциялары қарастырылады. Мақалада инклюзивті білім берудің икемді жүйе және қоғамдық прогрессті арттырудың тиімді құралы екендігі қарастырылған.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беру, ерекше қажеттіліктер, мұғалімнің рөлі, заманауи тенденциялар, тең құқықтар, білім беру жүйесі, әлеуметтік инклюзия.

Аннотация. В статье рассматривается значение системы инклюзивного образования и ее роль в обществе. Инклюзивное образование направлено на обучение детей с особыми потребностями вместе с обычными детьми, обеспечивая им равный доступ к образованию. Кроме того, в статье рассматриваются роль и отношение учителей, факторы, необходимые для успешной реализации инклюзивного образования, современные подходы и тенденции, используемые в учебном процессе. Инклюзивное образование является гибкой системой и эффективным инструментом ускорения социального прогресса.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, особые потребности, современные тенденции, роль учителя, равные права, система образования, социальная инклюзия.

Abstract. The article discusses the importance of the inclusive education system and its role in society. Inclusive education aims to educate children with special needs

together with ordinary children, providing them with equal access to education. In addition, the article discusses the role and attitude of teachers, factors necessary for the successful implementation of inclusive education, modern approaches and trends used in the educational process. Inclusive education is a flexible system and an effective tool for accelerating social progress.

Keywords: *Inclusive education, special needs, modern trends, teacher's role, equal rights, education system, social inclusion.*

Соңғы жылдардағы еліміздегі кең көлемде қарастырылып келе жатқан өзекті әрі маңызды мәселелердің бірі- инклюзивті білім беруді жаңғырту және мүмкіндігі шектеулі балаларды қоғамда әлеуметтендіруді жаңғырту. Кешенді білім беру мен тәрбиелей отырып, инклюзивті білім беру - бұл мектептегі және білім беру мен тәрбиелеу жүйесіндегі өзгерістер арқылы бір сыныпта құрдастарымен бірге мүмкіндігі шектеулі барлық балалар мен әлеуметтік айырмашылықтар себебінен оқыған балаларды жинай алатындай етіп жүретін процесс.

Инклюзивті білім беруде балалар бір - біріне қызығушылық танытатын негізгі философия бар. Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, инклюзивті білім мен тәрбие қоғамның дамуында маңызды рөл атқаратын икемді жүйе мен саяси бағыт деп айтуға болады. Барлық балалар, жынысына, жасына, нәсіліне, қабілетіне немесе мүмкіндігінің шектеулігіне қарамастан, білім берудің осы түріне қатысады. Аталмыш процесстің жаңғыруы арқылы қарапайым мектептердегі барлық оқушылар жүйелі білім алып, қоғамда өзін-өзін қалыптастыруға жол ашады.

Білім беру жүйесіндегі мұғалім инклюзивті білім беру кезінде оқытуды жоғары деңгейде әзірлеп, заманауи әдістерді қолдана отырып, сабақ барысындағы орындалуы тиіс жоспарларды әзірлеудегі орталық тұлға ретінде сипатталады. Инклюзивті процестің тиімділігі оның технологиялық қамтамасыз етілуімен ғана мүмкін болады. Мұнда оқу коммуникациясының ақпараттық технологиялары туралы да, педагогтардың кәсібилігінде көрінетін педагогикалық технологиялар туралы да айту керек. Мұғалімнің кәсіби стандарты ұстаздардан жаңа педагогикалық технологияларды, заманауи әдістерді меңгерген педагогикалық қызметтің жоғары сапасын талап етеді. Мұғалімнің инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың саяси бағыттарын жеткіліксіз түсінуі және осы бағдарламалардың тиісті түрде жүзеге асырылмауы білім беру жүйесін жетілдіруге кедергі келтіріп қана қоймай, білім беру жүйесін өзінің бастапқы негізінен алшақтатуы мүмкін. Инклюзивті білім беру мен тәрбиені жүзеге асыру кезінде мұғалімдерүнемі ізденіс үстінде жүрулері маңызды. Инклюзивті білім беру және тәрбиелеу табиғаты бойынша динамикалық сипатта болғандықтан, барлық

адамдар білім беруге қатысады және оның ішінде мұғалімдер аталмыш жүйеде шешуші рөл атқарады. [1, 45] Психологиялық біліммен қамтамасыз етілген мұғалімнің зерттеушілік ой-өрісін қалыптастыру әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларды дамыту кезінде оқу тәжірибесін неғұрлым тиімді етеді.

Дегенмен, кадрлардың кәсіби дайындығы әлі де болса білім берудегі инклюзивті дамытудың негізгі мәселесі болып қала береді және инклюзияның табысты тәжірибесін зерделеу мен таратуға бағытталған жүйені әзірлеуді талап етеді. Мұны болжайтын оқу тәжірибесінің негізгі стереотипі «арнайы» оқушылармен тек дефектологтар айналысуы керек деген ойдың жойылуы керектігінен сипат алады. Ерекше қажеттіліктері бар балалар, өзге балалар сияқты, әдеттегі мектептерге келіп, тұрақты түрде сыныпта бір партада отырады. Сондықтан, бұл жайтқа қатысты стереотип өзгерісті сұрайды.

Балабақшалар мен мектептерде әрдайым мүмкіндігі шектеулі балалардың болғандығын ескерсек, мүмкіндігі шектеулі балаларға оқытуды ұйымдастыру мәселесі мен оларға жалпы білім беру мекемесінде жан-жақты қолдау көрсету үшін білікті мұғалімдер кадрларын дайындау, инклюзивті білім беруді жаңғырту процесінің өзектілігін ескеру және балаларды оқытуда заманауи тәсілдерді пайдаланудың маңызын ескерген жөн. Инклюзивті білім беруді ұйымдастырудағы шетелдік және отандық тәжірибе мүмкіндігі шектеулі балаларды кіріктіріп оқыту барысында білім алу тек қаржылық, материалдық, техникалық және кадрлық қолдауды ғана емес, сонымен қатар барлық балалардың қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы және арнайы білім беру жүйелерін ұйымдастырудың жаңа тәсілдерін кіріктіруді де талап етеді. [2, 38]

Инклюзивті білім берудің шетелдік түрлерінің ерекшелігі әлеуметтік инклюзияға бағытталуында. Мүмкіндігі шектеулі бала білімді жаппай сабақта, арнайы бағдарлама бойынша немесе мұғалім (дефектолог) көмегімен меңгереді. Мұндай интеграцияның мәні – мүмкіндігі шектеулі баланың құрдастарымен қарым-қатынасына жағдай жасау.

Инклюзияның басқа түсінігіне сәйкес, отандық авторлардың басым бөлігінің еңбектерінде мүмкіндігі шектеулі баланы бұқаралық сынып, яғни бір білім беру бағдарламасы бойынша оқыту және бірдей шарттарды толық қамту мәселесі қарастырылады. Бұл ретте көмек көрсету мүмкіндігі мұндай балаға индивидуалды қажетті түзету және басқа көмек көрсетуді ұсына алады. Бұл мағынада инклюзияны интеграцияның бір түрі ретінде қарастыруға болады.

Н.Н. Малофеева мен Н.Д. Шматконың пікірінше, қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен қарым-қатынас орнату бастапқы тәжірибе алу үшін, уақытша интеграция жасауға алып келеді. Уақытша интеграция-интеграцияланған оқытудың мінсіз нысанын көздейтін болашақта мүмкін болатын дайындық кезеңі ретінде сипатталады. [2, 44] Бұл интеграция моделі арнайы сыныптар ашылған бұқаралық мектептерде жүзеге асырылуы мүмкін.

Инклюзивті білім беру айырмашылығы мен қабілеті бар балалардың басқа балалармен бірге физикалық бір сыныпта отыруы ғана деп саналмауы тиіс. Инклюзивті білім беру мен тәрбиелеуде материалдық, физикалық және позициялық аспектілерді қоса алғанда, барлық аспектілерді қамтиды. Мұндай жүйедегі орта мен мүмкіндіктер әртүрлі мүмкіндігі шектеулі балаларды қамтитындай деңгейде болуы керек.

Екінші жағынан, бұл мәселеге қатысты барлық адами факторлардың осы бағдарламаға оң және шынайы көзқарасы болуы қажет.

Бұл факторлар білім беру мен тәрбиелеудің инклюзивті жүйесін қабылдауға дайын болмауы, сондай-ақ оларда оң көзқарас қалыптастыру мүмкіндігінің жоқтығы әртүрлі мүмкіндігі бойынша шектеулі балалардың басқа балалардан физикалық дифференциациялануына әкелді, бұл ақыр соңында олардың сыныптарының бөлінуіне әкеледі. Олай болса, қатардағы білім беретін және оқытатын кадрларды, әсіресе білім беру арқылы дайындаудың маңызы зор. Сондықтан физикалық кедергілерді жою ғана емес, сонымен қатар позициялық кедергілерді жою қажет деп саналады.

Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру сапасы мәселесі өткір тұр. Бұл мәселенің шешімі ғылыми зерттеулерге негізделген инклюзивті тәжірибені дамыту болып табылады.

Шетелдік психологияда инклюзия әдіснамасының екі бағыты бар, бірақ олардың екеуі де қоғамдық сипатта жұмыс істеу қажеттілігінің негізінде іске асырылады. Қазіргі таңдағы танымал тенденциялар мен тұрғылардың бірі, білім беру жүйесіндегі жетістік ұғымын қайта қарастырылуы және баланы жоғары интеллект иесі ретінде емес, әлеуметтік қатынастарды орнатуға және қоғамның мүмкіндіктерін барынша пайдалануға қабілетті (қалыпқа келтіру тұжырымдамасы) оныңбейімделуі деп түсіндіріледі [3]. Тағы бір тұрғы "ерекше қажеттіліктерді" қамтамасыз ету және инклюзивті түрде оқытын баланың жеке үлгерімін бақылау мақсатында оқу кеңістігі мен жағдайларын құрумен жұмыс істейді. [4, 179–195]

Инклюзивті жағдайдағы білім сапасының проблемасы және оны талдау және өлшеу кезінде инклюзивті процестің тиімділігі білім берудің әлеуметтік әсерлерінде екенін атап өткен жөн. Көрсеткіш деңгейі ретінде, бұл процеске қатысушы әр қатысушының бірлескен іс-әрекетке қатысуы және мотивациясы мен белсенділігі, оның негізінде өзіндік тиімділік туралы хабардар болуы жатыр.

Заманауи инклюзивті тәжірибе жағдайында моральдық сендіру немесе құқықтық актілерге сілтеме жасау күшімен жұмыс істеу жеткіліксіз. Аталмыш жұмыс кәсіби білімді, сыни тұрғыдан жүйелі ойлауды, шығармашылық ізденісті талап етеді. Экстенсивті таңдау – қосымша ресурстарды тарту арқылы өтетін жол. Бізге ресурстары бар мүмкіндіктерді түрлендіруде жатқан қарқынды даму технологиялары қажет. Ал бұл шиеленісті қажет етеді және оқыту ортасында елеулі қарсылық тудырады.

Жалпы білім берудегі инклюзивті дамытудың оң үрдісі әлеуметтік қорғау мекемелеріндегі балаларды қамту болып табылады. Бұл тенденция балалар үйінің тәрбиеленушілеріне тек білім ғана беріп қоймайды, олардың өмірлік көзқарастарының қалыптасуына, қоғамда тұлғалық болмысының дамуына жол ашады.

Дәл осы тенденция түзету және дамыту центрларының жұмысын сақтау мен олардың материалдық-техникалық деңгейін қамтамасыз ету міндетін алдыға қояды. [5, 56]

Инклюзияның дамуы білім қосымшаның қолжетімділігі процестерін белсендіреді және оның жағдайын ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға бейімдеуге алып келеді. Өз кезегінде қоғам мен оның әлеуметтік институттарының даму тенденциялары инклюзивті процестің қарқынды дамуын қамтамасыз етеді. Әлеуметтік инженерия, ашықтағы технологиялар, техникалық инновациялар мүмкіндіктер туралы идеяларымызға әсер етеді және білім парадигмасын өзгертеді.

Қорытындылай келе, білім берудің табиғаты әлеуметтік сипатта жүзеге асырылады, яғни жалпыға бағытталған. Әлеуметтік динамика теоретиктері кез-келген әлеуметтік өзгерістермен мәдени алшақтыққа жол берілмейді деп санайды. Бұл үшін негізгі талаптар мен межеленген міндеттердің орындалуы арасындағы байланысты сақтау қажет. Инклюзияның мәдени кілттері, қоғамның ерекше қажеттілігі бар балаларды орталарына қосу мен олардың болмысын қабылдауда жатыр. Қолжетімділік мақсаттарына жету және кез-келген баланың білім сапасы стратегиялық міндет болып табылады. Бұл жерде жылдам нәтиже болмайды.

Әдебиеттер

1 Александрова Л.А. Даму қиындықтарында тұлғалық ресурстар және жеңу әдістері Текст // Тұлғалық әлеует: құрылымы және диагностикасы; редакциялаған Д.А. Леонтьев. М.: Смысл, 2010.

2 Малофеев Н.Н., Шматко Н.Д. Интеграция и специальные образовательные учреждения: необходимость перемен // Дефектология, № 2, 2008.

3 Nirje B. The normalization principle and its human management implications // Changing patterns in residential services for the mentally retarded / R. Kugel,

4 W. Wolfensberger (Eds.). – Washington, DC: President's Commission on Mental Retardation, 1969.

5 Староверова М.С. Инклюзивті білім беру: ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істейтін педагогқа арналған үстел кітабы: әдістемелік құралдар / М.С. Староверова және басқалар; редакциялаған Староверова М.С. М.: ВЛАДОС, 2011.

УДК 373.3

РОЛЬ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ОБУЧЕНИИ И ВОСПИТАНИИ МЕЖДУ ДОШКОЛЬНЫМ И НАЧАЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ

Алпысбаева Л.

магистрант Павлодарский педагогический университет им. Ә.

Марғұлан, г. Павлодар

Нурмагамбетова Б. А.

научный руководитель Павлодарский педагогический университет

имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы преемственности между дошкольным и начальным образованием, которые играют ключевую роль в успешной адаптации детей к школе. Представлены результаты экспериментального исследования, направленного на разработку и апробацию нормативно-организационной модели преемственности. Сделан акцент на когнитивных, социальных и эмоциональных аспектах адаптации детей. Внедрение модели продемонстрировало её эффективность в повышении уровня готовности детей, улучшении взаимодействия педагогов и вовлечённости родителей.

Ключевые слова: преемственность, дошкольное образование, начальная школа, адаптация детей, взаимодействие педагогов, участие родителей.

Аңдатпа. Мақалада балалардың мектепке сәтті бейімделуінде шешуші рөл атқаратын мектепке дейінгі және бастауыш білім беру арасындағы сабақтастық мәселелері қарастырылған. Сабақтастықтың нормативтік-ұйымдастыру моделін әзірлеуге және сынауға бағытталған эксперименталды зерттеудің нәтижелері берілген. Балалардың бейімделуінің когнитивті,

әлеуметтік және эмоционалдық аспектілеріне баса назар аударылады. Модельді енгізу балалардың дайындық деңгейін арттыруда, мұғалімдердің өзара әрекеттесуін және ата-аналарды тартуда оның тиімділігін көрсетті.

Түйінді сөздер: сабақтастық, мектепке дейінгі тәрбие, бастауыш мектеп, балалардың бейімделуі, мұғалімдердің өзара әрекеті, ата-аналардың қатысуы.

Abstract. The article examines the issues of continuity between preschool and primary education, which play a key role in the successful adaptation of children to school. The results of an experimental study aimed at developing and testing a normative and organizational model of continuity are presented. Emphasis is placed on the cognitive, social and emotional aspects of children's adaptation. The implementation of the model has demonstrated its effectiveness in increasing the level of children's readiness, improving the interaction of teachers and the involvement of parents.

Keywords: continuity, preschool education, primary school, children's adaptation, interaction of teachers, parental involvement.

Преемственность между дошкольным и начальным образованием является важным фактором обеспечения гармоничного развития ребёнка. Она позволяет минимизировать стресс, возникающий у детей при переходе на новый образовательный уровень, а также создать условия для успешного обучения в начальной школе.

С 2016 года Казахстан активно внедряет обновлённое содержание образования, которое предусматривает переход к критериальному оцениванию, акцент на развитие функциональной грамотности, критического мышления и навыков XXI века. Однако успешная реализация этих реформ невозможна без чёткой преемственности между уровнями образования. Разрыв между дошкольным и начальным образованием, связанный с различиями в методах обучения и подходах, может препятствовать адаптации детей и снижать эффективность нововведений [1]. В настоящее время активно развивается инклюзивное образование, которое предполагает интеграцию детей с особыми образовательными потребностями (ООП) в общий образовательный процесс. Для таких детей особенно важно обеспечить плавный переход между дошкольным и начальным образованием, чтобы минимизировать стресс, укрепить уверенность в своих силах и адаптировать образовательный процесс к их индивидуальным потребностям.

Переход из дошкольной организации в начальную школу сопровождается изменением среды, повышением требований к ребёнку и новыми социальными условиями. Это вызывает у многих детей тревожность и стресс. Организация преемственности помогает минимизировать эти трудности, создавая комфортные условия для обучения [1].

В Казахстане вопросы преемственности становятся особенно актуальными в свете обновления содержания образования и внедрения инклюзивных подходов. Исследование направлено на разработку нормативно-организационной модели преемственности, которая обеспечит согласованность образовательных программ и взаимодействие всех участников процесса: педагогов, детей и родителей.

Цель исследования: разработать и апробировать модель преемственности, способствующую улучшению адаптации детей к школьному обучению.

Методы исследования

Исследование проводилось в два этапа:

1. Диагностический этап.

Опрос родителей, воспитателей и учителей.

Наблюдение за детьми в процессе подготовки к школе.

Анализ когнитивных, социальных и эмоциональных показателей.

2. Формирующий этап.

Внедрение адаптационной программы.

Организация совместных мероприятий между детскими садами, школами и родителями.

Оценка эффективности модели на основе сравнительного анализа данных до и после её внедрения.

Экспериментальная часть

Диагностика

На этапе диагностики было выявлено, что:

30% детей испытывают трудности с логическими заданиями и элементарными вычислениями.

40% детей испытывают проблемы в общении с одноклассниками.

У 35% детей наблюдается высокий уровень тревожности.

Только 20% родителей активно участвуют в образовательных мероприятиях.

Внедрение модели

Модель включала три уровня:

1. Организационный. Проведение совместных встреч воспитателей и учителей для согласования программ.

2. Методологический. Использование единых подходов к обучению и адаптационных мероприятий.

3. Практический. Проведение занятий, направленных на развитие когнитивных, социальных и эмоциональных навыков.

Программа включала:

- Игровые занятия на развитие логики и внимания.

- Коллективные задания для формирования социальных навыков.

- Упражнения на снижение тревожности и повышение уверенности.

Результаты

После восьминедельного эксперимента были зафиксированы следующие изменения:

- Уровень когнитивной готовности детей увеличился на 20%.
- Количество детей с трудностями в общении снизилось с 40% до 15%.
- Уровень тревожности снизился на 20%.
- Вовлечённость родителей в образовательные мероприятия выросла до 70%.

Результаты показали, что внедрение нормативно-организационной модели преемственности значительно улучшило адаптацию детей к школьному обучению. Совместные мероприятия педагогов, детей и родителей способствовали созданию единого образовательного пространства, минимизировав разрывы между уровнями образования.

Однако остаются вызовы, связанные с необходимостью масштабирования модели и её адаптации для детей с особыми образовательными потребностями.

Заключение

Участие Казахстана в международных исследованиях качества образования, таких как PISA и TIMSS, требует от образовательной системы соответствия мировым стандартам. Во многих развитых странах вопросы преемственности являются основой образовательной политики, что способствует успешной адаптации детей и повышению их академических достижений. Преемственность в Казахстане позволяет интегрировать этот международный опыт, улучшая подготовку детей и повышая конкурентоспособность системы образования [2, 3].

Разработанная модель продемонстрировала свою эффективность в улучшении когнитивной, социальной и эмоциональной готовности детей. Её применение способствует снижению тревожности у детей, укрепляет взаимодействие педагогов и повышает активность родителей в образовательном процессе.

Таким образом, преемственность между дошкольным и начальным образованием в Казахстане является необходимым элементом для успешной реализации образовательных реформ, повышения доступности и качества обучения, а также обеспечения равных возможностей для всех детей.

Литература

1. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы. – 2020. – 5 сентября. – URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/article/details/20392?utm_source.
2. Казахстанская система образования в мировой тенденции интеграции и глобализации// Киберленка: «Науки об образовании». – 2022. - №3. – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/kazahstanskaya-sistema-obrazovaniya-v-mirovoy-tendentsii-integratsii-i-globalizatsii?utm_source.

УДК 378

СОЗДАНИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ

Арынова О. Н.

учитель географии КГУ СОШ № 16 п. Солнечный

Темиргалиева М. С.

магистр педагогических наук, преподаватель

Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан

Аннотация. Современная образовательная система придаёт важное значение инклюзии. Создание инклюзивной среды на уроках географии требует использования интерактивных методов, учитывающих разнообразные образовательные потребности учеников. В статье исследуется опыт работы КГУ СОШ № 16 п. Солнечный, Павлодарская область, Казахстан.

Ключевые слова: Инклюзия, география, интерактивные методы, дифференциация, инклюзивная среда, обучение, адаптация

Аңдатпа. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру маңызды рөл атқарады. География сабағында инклюзивті орта құру оқушылардың әртүрлі қажеттіліктерін ескеретін интерактивті әдістерді қолдануды талап етеді. Бұл мақалада Қазақстанның, Павлодар облысының Солнечный кентіндегі № 16 жалпы білім беру мектебінде инклюзивті білім беру тәжірибесі зерттеледі.

Түйінді сөздер: Инклюзия, география, интерактивті әдістер, дифференциация, инклюзивті орта, білім беру, бейімделу

Abstract. The modern education system emphasizes the importance of inclusion. Creating an inclusive environment in geography lessons requires the use of interactive methods that address the diverse needs of students. This article examines the experience of Secondary School No. 16 in Solnechny settlement, Kazakhstan.

Keywords: Inclusion, geography, interactive methods, differentiation, inclusive environment, education, adaptation.

В современном обществе инклюзивное образование становится одним из приоритетных направлений образовательной политики. Оно направлено на создание равных возможностей для обучения всех детей, включая учащихся с особыми образовательными потребностями. География как предмет имеет особый потенциал для развития инклюзивной среды благодаря своему междисциплинарному характеру, который объединяет экологические, социальные и культурные аспекты.

Данная статья исследует методы создания инклюзивной образовательной среды на уроках географии с использованием интерактивных технологий. В качестве примера рассматривается опыт средней общеобразовательной школы № 16 поселка Солнечный, где применяются разнообразные подходы для работы с детьми с особыми образовательными потребностями.

Методы и подходы. На уроках географии в условиях инклюзивного обучения используются следующие интерактивные методы:

1) Работа с картами и геоинформационными системами (ГИС) Для детей с нарушениями зрения материалы адаптируются: используются рельефные карты, аудио-комментарии и электронные версии с возможностью увеличения шрифта. Например, при изучении темы «Рельеф Казахстана» ученикам предлагались индивидуальные задания с использованием ГИС-приложений, что позволило учесть их особенности [1, с. 45].

2) Групповые проекты. Учащиеся делятся на команды, в которых выполняют проекты, связанные с географическими исследованиями. Например, одна из групп в рамках темы «Реки и озера региона» подготовила презентацию, используя мультимедийные ресурсы, а другая — макет с рельефными элементами. Этот метод способствует социализации и развитию навыков взаимодействия [2, с. 67].

3) Игровые технологии. Внедрение географических викторин, онлайн-квизов помогает увлечь всех учеников, включая детей с ограниченными возможностями. В качестве примера можно привести игру «Найди город на карте», где задания адаптированы под возможности каждого ученика.

Практическая часть: опыт СОШ № 16 поселка Солнечный

В средней общеобразовательной школе № 16 поселка Солнечный был реализован проект по созданию инклюзивной образовательной среды на уроках географии.

Индивидуализация учебных заданий. Учителя создавали индивидуальные образовательные маршруты для учеников с особыми

потребностями. Например, ученику с нарушением слуха предоставлялись визуальные схемы и тексты, а для ребенка с задержкой психического развития задания упрощались и делились на этапы [3, с. 88].

Применение технологий и оборудования. На уроках использовались интерактивные доски, планшеты и специализированные программы, которые помогали детям лучше усваивать материал. Примером служит использование приложения для изучения климатических зон с визуализацией температур и осадков.

Обратная связь и мониторинг. Регулярные встречи с родителями и индивидуальные беседы с учениками позволяли оценить успехи и скорректировать учебные методы.

Примеры работы с учащимися:

Ученик с легкой умственной отсталостью (ЛУО). В классе учится ученик Максим (имя изменено), у которого диагностирована ЛУО. Для него была разработана адаптированная образовательная программа, включающая:

- Использование упрощенных материалов: Максим выполнял задания с наглядными картами, схемами и иллюстрациями. Например, при изучении темы «Климатические зоны мира» ему предлагалось соотнести изображения климатов (пустыня, лес, тундра) с названиями.
- Четкие пошаговые инструкции: Каждое задание сопровождалось краткими устными и письменными инструкциями, что помогало ребенку фокусироваться на одной задаче за раз.
- Регулярная похвала: Учитель хвалил даже за минимальные успехи, что повышало мотивацию и уверенность ученика.

Динамика:

Через три месяца работы Максим начал демонстрировать прогресс: он стал увереннее ориентироваться на карте, правильно соотносить климатические зоны с их основными характеристиками, а также высказывать простые суждения по теме.

Ученик с задержкой психического развития (ЗПР). Ученик Артем (имя изменено), имеющий ЗПР, испытывал трудности с длительным удержанием внимания и запоминанием информации. Для его обучения были применены:

Индивидуальные карточки. Артему предлагались задания с иллюстрациями и ключевыми словами, которые он должен был соединить. Например, при изучении реки в регионе ему предоставлялись карточки с изображением реки, её названием и характеристиками.

Групповые задания. Артем был включен в небольшие группы, где дети совместно составляли карту путешествия по Казахстану. Этот метод развивал коммуникативные навыки и способствовал социализации.

Игра-квест. В рамках темы «Озера Казахстана» для Артема был организован квест, в котором он выполнял задания в интерактивной форме, получая награды за правильные ответы.

Динамика. Через полгода Артем стал лучше концентрироваться на заданиях, увеличилось время его активного участия в уроке. Ребенок начал самостоятельно отвечать на вопросы и проявлять интерес к изучению природных объектов.

Общие подходы и результаты.

Интеграция интерактивных методов

Интерактивные доски. Использование презентаций, видео и картографических приложений позволило учащимся визуализировать изучаемый материал. Например, ученики с ООП просматривали 3D-модели рельефа региона, что облегчало понимание географических объектов.

Географические игры. Все ученики, включая детей с ООП, активно участвовали в игре «Путешественник». Им предлагалось планировать виртуальное путешествие по Казахстану, находить на карте города и природные объекты.

Тесное взаимодействие с родителями и специалистами. Родители учеников с ЛУО и ЗПР участвовали в консультациях и обсуждали успехи своих детей с педагогами, психологами и логопедами. На основе этих консультаций разрабатывались индивидуальные планы обучения.

Мониторинг и оценка прогресса. В течение года учителя фиксировали изменения в поведении, академической успеваемости и социализации учеников. У детей с ЛУО и ЗПР наблюдалась следующая динамика:

1. Повышение уровня вовлеченности в уроки.
2. Улучшение навыков самостоятельного выполнения заданий.
3. Развитие социальных навыков: дети начали чаще взаимодействовать с одноклассниками, задавать вопросы учителю.

Заключение

Опыт СОШ № 16 поселка Солнечный показал, что создание инклюзивной образовательной среды на уроках географии возможно при условии использования интерактивных методов и адаптации учебного процесса под особенности учеников. Такие подходы

способствуют не только успешному усвоению знаний, но и социальной интеграции детей с особыми образовательными потребностями.

Литература:

1. Кузьмина, В. Н., Шмидт, М. С. Инклюзивное образование: принципы, подходы, технологии / В. Н. Кузьмина, М. С. Шмидт. – М.: Просвещение, 2017. – 256 с.
2. Лаптев, И. Н. Методы инклюзивного образования / И. Н. Лаптев. – СПб.: Речь, 2018. – 198 с.
3. Деревянко, Т. Ю. Инклюзивное образование: теории, практики, исследования / Т. Ю. Деревянко. – М.: Академический проект, 2016. – 312 с.

ӘОҚ 376.3

ҚОҒАМДАҒЫ СТЕРЕОТИПТЕРДІ ЖОЮ: ЕРЕКШЕ БАЛАЛАРҒАДЕГЕН КӨЗҚАРАСТЫ ӨЗГЕРТУ

А.К. Мурзатаева

психология ғылымның магистрі, аға оқытушы

Ж.Б. Арыстанбекова

Арнайы педагогика білім беру бағдарламасының

*І курс студенті, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақалада қоғамдағы ерекше балаларға деген теріс стереотиптер мен көзқарастар қарастырылып, оларды жою жолдары талданады. Ерекше балаларды қабылдау қиындығы, кемсітушілік пен түсініспеушілік қоғамның барлық мүшелеріне зиянын тигізеді. Ерекше балаларды көбінесе әлеуметтік оқшауланған, қолдауды қажет ететін тұлғалар ретінде қабылдайды, бұл олардың әлеуметтенуіне кедергі келтіреді. Мақалада білім беру жүйесін жетілдіру, қоғамдық түсінік пен ақпараттандыру жұмыстарын жүргізу, психологиялық қолдау көрсету және инклюзивті қоғам құру секілді шаралар ұсынылады. Ерекше балаларға деген көзқарасты өзгерту арқылы оларды толыққанды қоғам мүшесіне айналдыру мақсат етіледі, бұл қоғамның әлеуметтік дамуында маңызды рөл атқарады. Мақала оқырмандарды ерекше балаларға тең мүмкіндіктер мен құрмет көрсетуге шақырады.

Түйін сөздер: Ерекше балалар, стереотиптер, инклюзивті білім беру, әлеуметтік орта, қоғамдағы теңдік.

Аннотация. В данной статье рассматриваются негативные стереотипы и отношения к особым детям в обществе и анализируются способы их устранения. Трудности с принятием особых детей, дискриминация и недопонимание наносят вред всем членам общества. Особых детей часто воспринимают как социально изолированных, нуждающихся в поддержке

личностей, что мешает их социализации. В статье предлагаются такие меры, как совершенствование системы образования, проведение работы по общественному пониманию и информатизации, оказание психологической поддержки и создание инклюзивного общества. Цель состоит в том, чтобы сделать их полноправными членами общества, изменив отношение к особым детям, что играет важную роль в социальном развитии общества. Статья призывает читателей проявлять равные возможности и уважение к исключительным детям.

Ключевые слова: Особые дети, стереотипы, социальная среда, равенство в обществе, инклюзивное образование.

Abstract. This article examines the negative stereotypes and attitudes towards children with special needs in society and analyzes ways to eliminate them. The challenges of accepting such children, discrimination, and misunderstanding harm all members of society. Children with special needs are often perceived as socially isolated individuals who require constant support, which hinders their socialization. The article proposes measures such as improving the education system, raising public awareness, providing psychological support, and creating an inclusive society. Changing attitudes toward children with special needs aims to make them fully integrated members of society, playing a crucial role in the social development of the community. The article encourages readers to promote equal opportunities and respect for children with special needs.

Keywords: Children with special needs, stereotypes, inclusive education, social environment, equality in society.

Ерекше қажеттіліктері бар балалар – бұл қоғамымыздың ажырамас бөлігі. Олар физикалық, психологиялық, немесе интелектуалдық тұрғыдан өзгешеліктерге ие болуы мүмкін. Бірақ бұл олардың қоғамға толыққанды үлес қоса алмайтынын білдірмейді. Алайда, олардың әлеуетін ашуға және толыққанды өмір сүруге кедергі келтіретін басты мәселе – қоғамдағы стереотиптер. Бұл теріс көзқарастар ерекше балалардың тек өзін ғана емес, олардың отбасыларын да қиын жағдайға душар етеді.

Сондықтан қоғамдағы стереотиптерді жою және ерекше балаларға деген көзқарасты өзгерту – өте маңызды міндет. Жиі кездесін пікірлер мен көзқарастар: 1. “Ерекше балалар білім ала алмайды”. Көптеген адамдар ерекше балалардың қабілеттерін төмен бағалап, олардың оқуға және дамуға мүмкіндіктері жоқ деп ойлайды. Алайда, заманауи инклюзивті білім беру әдістері мен технологиялар бұл пікірді теріске шығарады. Әр баланың жеке әлеуетін ашуға мүмкіндік бар. 2. “Олар қоғамға толық қосыла алмайды”. Бұл пікір ерекше балаларды қоғамнан оқшаулап, олардың әлеуметтенуіне кедергі келтіреді. Шын мәнінде, дұрыс қолдау мен инклюзивті орта болса, олар қоғамға белсенді түрде қатысып, толыққанды мүшесі бола алады. 3 “Ерекше қажеттіліктері бар балалар өзгелерге ұқсамайды, оларды түсіну қиын”. Кейбір адамдар ерекше балаларды

түсінуге тырыспай, олардың мінез-құлық ерекшеліктерін теріс қабылдайды. Бұл олардың жан дүниесіне үңілмей, сырттай баға беруден туындайды. 4. “Ерекше балалар тек көмекке мұқтаж”. Бұл көзқарас олардың қабілеттерін елемейді. Шын мәнінде, ерекше қажеттіліктері бар балалардың да басқаларға көмектесе алатын, қоғамға пайдалы іс жасайтын мүмкіндіктері бар [1].

Стереотиптердің себептері мен салдары. Стереотиптер, көбінесе, білімсіздік пен ақпараттың жетіспеушілігінен туындайды. Ерекше балалар туралы толық мәліметтің болмауы олардың қоғамға жат, өзгеше деп қабылдануына әкеледі. Мысалы, кейбір адамдар ерекше қажеттіліктері бар балаларды тек көмекке мұқтаж, өмірде табысқа жете алмайды деп ойлайды. Бұл қате пікір олардың әлеуетін шектейді және олардың қоғамға қосылуына кедергі жасайды. Стереотиптердің салдары: 1.Кемсітушілік: Ерекше балалар мектептерде, қоғамдық орындарда, тіпті өз отбасында кемсітілуге ұшырауы мүмкін. 2.Әлеуметтік оқшаулану: Стереотиптер ерекше балаларды қоғамнан шеттетеді, бұл олардың өзін-өзі бағалауына теріс әсер етеді. 3.Отбасына әсері: Ерекше баланың ата-аналары да қоғамның теріс көзқарасына тап болып, күйзеліске ұшырайды [2, б. 198].

Стереотиптерді жоюдың маңыздылығы: Стереотиптерді жою – қоғамды әділетті және тең құқылы етуге арналған маңызды қадам. Бұл тек ерекше балаларға ғана емес, қоғамның барлық мүшелеріне пайдасын тигізеді. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға тең мүмкіндік берілсе, олар өз әлеуетін толық аша алады, ал бұл қоғамның дамуына ықпал етеді. Стереотиптерді жою жолдары: 1. Ағарту және ақпараттандыру. Қоғам ерекше балалар туралы көбірек ақпарат алған сайын, теріс көзқарастар азаяды. Жаппай ақпарат құралдары, арнайы тренингтер мен оқу бағдарламалары бұл мәселеде үлкен рөл атқара алады. Мысалы, инклюзивті білім беру туралы науқандар өткізіп, ерекше балалардың табысты өмір тарихтарын көрсету маңызды. 2. Инклюзивті білім беру. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне қосу – стереотиптерді жоюдың тиімді әдісі. Мектептерде инклюзивті орта құру балаларды бір-біріне түсіністікпен қарауға және құрметтеуге үйретеді. 3. Қоғамдық шаралар ұйымдастыру. Ерекше балалардың қатысуымен спорттық, мәдени және шығармашылық шаралар ұйымдастыру олардың қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл қоғамның олардың әлеуетіне көзін жеткізуге көмектеседі. 4. Құқықтық қорғау. Ерекше балалардың құқықтарын қорғау үшін заңнаманы жетілдіру қажет. Олар үшін тең мүмкіндік жасауға

бағытталған бағдарламаларды іске асыру арқылы қоғамды әділетті етуге болады. 5. Отбасыларды қолдау [3, б.176].

Ерекше балалардың отбасыларына психологиялық және әлеуметтік қолдау көрсету олардың қоғамға бейімделуіне оң әсер етеді. Ата-аналарға тренингтер өткізіп, олардың балаларына дұрыс көмек көрсетуге үйрету де маңызды. 6. Табысты үлгілерді көрсету. Ерекше қажеттіліктері бар адамдардың жетістіктерін насихаттау қоғамда оң көзқарас қалыптастырады. Мысалы, өнер, спорт, ғылым салаларында жетістікке жеткен адамдар туралы мәліметтер көпшілікке ерекше балалардың да үлкен жетістіктерге жете алатынын көрсетеді. Стереотиптерді жоюда әрбір адамның рөлі маңызды. Әрқайсымыз ерекше қажеттіліктері бар адамдарға құрметпен қарап, олардың мүмкіндіктерін шектемей, қолдау көрсетуге тырысуымыз керек. Бұл бағытта ұстаздар, медицина қызметкерлері, журналистер және мемлекеттік қызметкерлер өз үлестерін қосуы қажет [4, б. 212].

Түйіндей келе, ерекше балаларға қатысты стереотиптер олардың әлеуетін шектеп, қоғамнан оқшаулануына себеп болады. Мұндай көзқарастар білімнің жетіспеушілігі мен түсініспеушіліктен туындайды. Стереотиптерді жою үшін инклюзивті білім беруді дамыту, ақпараттық науқандар өткізу және қоғамдық сананы өзгерту маңызды. Әрбір ерекше бала – қоғамның толыққанды мүшесі, ал оларға тең мүмкіндік беру қоғамның даму деңгейін көрсетеді. Ерекше балаларға қолдау көрсету – тек олардың ғана емес, бүкіл қоғамның әл-ауқатын жақсартуға бағытталған маңызды қадам.

Әдебиеттер:

1. Баймұратова А. Ерекше балалардың құқықтарын қорғау. – Алматы, 2020.
2. Мұстафаева Р. Б. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту және әлеуметтік бейімдеу мәселелері. – Астана: Bilim, 2021. – б.198
3. Сапарбеков А. Т. Қоғамдағы стереотиптерді жоюдың психологиялық аспектілері. – Шымкент: Ғылым, 2019. – б.176
4. Ерғалиева Л. Ж. Әлеуметтік интеграция: ерекше балаларға деген көзқарасты өзгерту жолдары. – Алматы: ҚазҰПУ баспасы, 2022. – б. 212

**ФОРМИРОВАНИЕ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ
ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О БЕЗОПАСНОМ ПОВЕДЕНИИ В
ИНТЕРНЕТЕ В КОНТЕКСТЕ ИНКЛЮЗИИ**

Асенова Н.С.

к.п.н., профессор ВШП.

Акрам И. Б.

студентка 4 курса группы ПМНО-42 ВШП

Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,

Аңдапта. Мақала инклюзивті тәсілді ескере отырып, бастауыш сынып оқушыларында интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық туралы идеяларды қалыптастыруға арналған. Жұмыста жеке деректерді қорғау, қауіпсіз парольдер жасау және интернет тәуекелдерінің алдын алу сияқты тақырыптарды қамтитын білім беру курсының негізгі аспектілері берілген. Бастауыш сынып оқушылары, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар арасында жүргізілген зерттеу цифрлық қауіпсіздік туралы білімнің бастапқы деңгейінің төмендігін көрсетті. Курсты іске асыру қорытындысы бойынша оқушылардың хабардарлығы мен дағдыларын арттыру атап өтілді, бұл интернет-сауаттылықты оқытуға жүйелі тәсілдің маңыздылығын растайды.

Түйінді сөздер: бастауыш сынып оқушылары, цифрлық қауіпсіздік, жеке деректер, ОР бар балалар, фишинг, кибербуллинг.

Аннотация. Статья посвящена формированию у младших школьников представлений о безопасном поведении в интернете с учетом инклюзивного подхода. В работе представлены ключевые аспекты образовательного курса, охватывающего такие темы, как защита личных данных, создание безопасных паролей и предотвращение интернет-рисков. Исследование, проведенное среди учащихся начальных классов, включая детей с особыми образовательными потребностями, показало низкий исходный уровень знаний о цифровой безопасности. По итогам реализации курса отмечено повышение осведомленности и навыков учеников, что подтверждает важность системного подхода к обучению интернет-грамотности.

Ключевые слова: младшие школьники, цифровая безопасность, личные данные, дети с ООП, фишинг, кибербуллинг.

Annotation. The article is devoted to the formation of younger schoolchildren's ideas about safe behavior on the Internet, taking into account an inclusive approach. The paper presents key aspects of the educational course, covering topics such as personal data protection, creating secure passwords and preventing Internet risks. A study conducted among primary school students, including children with special educational needs, showed a low initial level of knowledge about digital security. As a result of the course implementation, an increase in awareness and skills of students was noted, which confirms the importance of a systematic approach to teaching Internet literacy.

Keywords: primary school students, digital security, personal data, children with OOP, phishing, cyberbullying.

Введение

Интернет стал неотъемлемой частью жизни детей, и младшие школьники всё чаще пользуются цифровыми устройствами, что требует формирования у них правильных представлений о безопасном поведении в сети. Исследование «Kazakhstan Kids Online», проведённое Министерством просвещения РК и ЮНИСЕФ, показало, что 15,3% детей сталкиваются с негативным контентом. Современные технологии открывают возможности для обучения и общения, но также связаны с рисками. Для обеспечения безопасности детей ими был запущен проект «КИБЕР ТҮМАР», направленный на формирование безопасного пользовательского опыта в интернете.

Особенно важно, чтобы дети с раннего возраста осознавали возможные опасности в интернете и умели защищать себя. В связи с этим цифровой грамотности обучают первоклассников с января 2022 года. Важно отметить, что безопасное поведение в сети включает в себя знание технических аспектов, умение распознавать потенциально опасные ситуации, знать, как действовать, если возникает угроза безопасности.

Проблема защиты детей в интернете включает термин "фишинг", который описывает попытки злоумышленников получить доступ к личным данным, маскируясь под доверенные источники. Кроме того, важное значение имеет борьба с "кибербуллингом", то есть травлей в цифровой среде, которая может нанести серьёзный вред эмоциональному состоянию детей.

Проблемы безопасности взаимодействия детей с социальными сетями и Интернетом были рассмотрены в работах таких исследователей: А. А. Азиевой [1], В. М. Смирновой, Е. М. Черняковой [2], О. Ю. Ситковой [3], Я. С. Гунько [4], Н. И. Хохловой [5], Н. С. Барей, В. А. Мальцевой [6] и др.

Таким образом, тема формирования представлений о безопасном поведении в интернете у младших школьников становится актуальной, поскольку раннее обучение может значительно снизить риски, связанные с интернет-угрозами, и подготовить детей к безопасному использованию цифровых технологий. Целью данной статьи является ознакомить с содержанием и результатами образовательного курса, направленного на формирование у младших школьников осознанных представлений о безопасности в интернете.

Для развития данного навыка у младших школьников, нами был разработан курс. Исследование проводилось на базе КГУ "Равнопольская ООШ". В нем приняли участие 50 учеников 3-4

классов, из которых 11 детей с особыми образовательными потребностями (ООП).

Курс состоит из 5 уроков, охватывающих ключевые аспекты интернет-безопасности:

Урок 1: "Что такое интернет?" — Основы работы в интернете, понятия "сайт", "поиск", "личные данные" и безопасный поиск. (Приложение 2)

Урок 2: "Что такое личные данные?" — Значение защиты личных данных. (Приложение 3)

Урок 3: "Как избежать мошенничества?" — Распознавание фальшивых сайтов, сообщений, защита от мошенничества. (Приложение 3)

Урок 4: "Как создать безопасный пароль?" — Принципы создания надежных паролей. (Приложение 4)

Урок 5: "Как защитить свои данные?" — Методы защиты личной информации и аккаунтов. (Приложение 5)

Перед проведением курса был проведен входной опрос для определения исходного уровня знаний у респондентов перед основным этапом исследования.

Результаты тестирования до апробирования.

Результаты тестирования 50 учащихся, включая 11 детей с ООП, показали недостаточный уровень знаний о безопасном поведении в интернете. Средний уровень правильных ответов составил 58%, у учащихся с ООП — 17%. (Приложение 1)

Основные затруднения связаны с пониманием личных данных, выбором надёжных паролей и распознаванием опасных сайтов. Многие дети не знают, как реагировать на сообщения от незнакомцев или запросы личной информации, а также не осознают риски кибербуллинга. Учащиеся с ООП чаще всего игнорируют проблемы или дают неверные ответы.

Таблица 1. Результаты тестирования до и после апробирования уроков

Вопрос	Общее кол-во правил ных ответов		Уч-ся с ООП (правильных ответов)		Примечания	
	До	После	До	После	До	После
1. Что такое личные данные?	6/10	9/10	1/2	2/2	4 ученика не знают, что такое личные данные.	Учащиеся уверенно определяют понятие личных данных.

2. Зачем нужен пароль?	7/1 0	10/ 10	1/2	2/2	Некоторые считают, что пароль нужен только для входа.	Все дети понимают значение пароля для защиты данных.
3. Какой пароль считается надёжным?	5/1 0	8/1 0	1/2	1/2	Половина учащихся выбирает дату рождения или цифры.	Учащиеся с ООП всё ещё выбирают простые пароли.
4. Какие сайты безопасно посещать?	4/1 0	9/1 0	0/2	2/2	Большинство не обращают внимания на защищённое соединение.	Большинство отмечает важность защищённого соединения.
5. Как поступить, если пишет незнакомец?	6/1 0	9/1 0	1/2	2/2	Остальные готовы общаться с незнакомцами.	Один учащийся продолжает считать безопасным общение с незнакомцем.
6. Как действовать при фишинговом письме?	5/1 0	8/1 0	0/2	1/2	Половина учащихся отправила бы данные или проверила письмо у друга.	Некоторые учащиеся с ООП всё ещё склонны отправлять данные друзьям для проверки.
7. Что делать на подозрительном сайте?	7/1 0	10/ 10	1/2	2/2	Основные ошибки: продолжение просмотра сайта.	Все дети правильно понимают, что нужно закрыть сайт.
8. Что делать с найденной флешкой?	6/1 0	9/1 0	1/2	2/2	Некоторые подключили бы флешку к своему компьютеру.	Один учащийся всё ещё рассматривает подключение флешки к компьютеру.
9. "Секретный способ" заработать деньги	4/1 0	9/1 0	0/2	2/2	Больше половины готовы попробовать или довериться другу.	Дети понимают, что нужно обращаться за проверкой к взрослым.
10. Почему нельзя доверять всем в интернете?	7/1 0	10/ 10	1/2	2/2	ООП-учащиеся ошибочно считают, что интернет сам по себе ненадёжен.	Полное понимание.

11. Признаки опасного сайта	5/1 0	8/1 0	0/2	1/2	Часть учеников ориентируются только на загрузку сайта.	Ошибки связаны с недостаточным вниманием к рекламе на сайте.
12. Как поступить при кибербуллинге?	6/1 0	9/1 0	1/2	2/2	Некоторые ученики игнорируют проблему.	Один ребёнок считает, что можно просто проигнорировать ситуацию.

На занятиях после выяснения «Кто знает, что такое интернет?» и «Как вы используете интернет?» и объяснения, что интернет — это глобальная сеть, объединяющая компьютеры и устройства, для чего он используется (учеба, общение, игры, поиск информации) провели дискуссию:

- Какие плюсы интернета?
- Какие минусы или опасности могут быть?

Делали акцент на безопасном использовании.

Учащиеся работали в группах: составляли список правил, как безопасно использовать интернет. Например: «Не заходи на подозрительные сайты», «Не рассказывай свой пароль».

Делали вывод о важности соблюдения правил в интернете.

Почему личные данные важно защищать?

Учащиеся разрабатывали правила защиты личных данных: «Не делиться личной информацией с незнакомыми людьми».

Показывали примеры фишинговых сайтов и писем. Рассказывали о признаках мошенничества (ошибки в тексте, странные ссылки).

Учащиеся придумывали надёжные пароли для заданных случаев (например, для почты, игры). Проводили обсуждение. Затем они сами формулировали правила создания паролей.

Мы объяснили, как можно защитить личные данные: использование надёжных паролей, двухфакторной аутентификации, важность проверки настроек приватности на различных платформах.

В конце предложили учащимся составить надёжный пароль и объяснить, почему он защищает. Затем дети учились устанавливать настройки приватности на примере социальных сетей (Facebook, Instagram, **VK и т.д.**).

После серии таких уроков знания учащихся о безопасном поведении в интернете значительно выросли: средний показатель правильных ответов достиг 91%, у детей с ООП — 79%. Школьники стали лучше понимать значение личных данных, надёжных паролей и признаков опасных сайтов, а также правильные действия при

кибербуллинге и фишинге. Однако некоторые учащиеся с ООП всё ещё испытывают сложности с созданием сложных паролей и реагированием на подозрительные запросы. Результаты подтверждают эффективность уроков и необходимость продолжения работы над закреплением знаний. (Приложение 1)

Заключение

Исследование показало, что обучение младших школьников основам цифровой безопасности повышает их осведомлённость и снижает риски, связанные с личными данными, кибербуллингом и фишингом. Результаты тестирования до и после уроков подтвердили эффективность образовательного процесса: дети стали осознаннее относиться к вопросам безопасности в интернете, демонстрируя высокий уровень усвоения материала.

Учащимся с особыми образовательными потребностями необходим индивидуальный подход, учитывающий их особенности. Положительный эффект от уроков подчёркивает важность продолжения работы в данном направлении. Интеграция темы цифровой безопасности в школьную программу, практических заданий и анализа реальных ситуаций помогут повысить цифровую грамотность и уверенность детей.

Литература:

1. Азиева А. А. БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕТЕЙ: ФИЗИЧЕСКОЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ // Вестник науки. 2024. №3 (72). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/bezopasnost-detey-fizicheskoe-i-psiologicheskoe-blagopoluchie-v-kontekste-sovremennyh-vyzovov> (дата обращения: 16.11.2024).
 2. Смирнов Виталий Михайлович, Чернякова Екатерина Михайловна ПРАВО РЕБЕНКА НА КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ // StudNet. 2022. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravo-rebenka-na-kiberbezopasnost> (дата обращения: 16.11.2024).
 3. Ситкова Ольга Юрьевна Превенция в системе правозащитных мер, обеспечивающих безопасность несовершеннолетних в сети Интернет // Вестник СГЮА. 2021. №4 (141). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/preventsiya-v-sisteme-pravozaschitnyh-mer-obespechivayuschih-bezopasnost-nesovershennoletnih-v-seti-internet> (дата обращения: 16.11.2024).
 4. Гунько Я. С. ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕТЕЙ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ // Форум молодых ученых. 2019. №4 (32). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnaya-bezopasnost-detey-v-seti-internet> (дата обращения: 16.11.2024).
 5. Гунько Я. С. ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ДЕТЕЙ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ // Форум молодых ученых. 2019. №4 (32). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionnaya-bezopasnost-detey-v-seti-internet> (дата обращения: 16.11.2024).
- Приложение <https://disk.yandex.ru/i/k0pomGDqy4h-UA>

ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУДАҒЫ ЖОБАЛАУДЫҢ ФОРМАЛАРЫ МЕН ТҮРЛЕРІ

Ибрагимова Л. П.

*«Бастауыш оқыту педагогикасы мен әдістемесі» білім беру
бағдарламасының магистранты,
Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті оқыту процесінде қолдануға болатын жобалаудың формалары мен түрлері қарастырылады

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, мүмкіндігі шектеулі білім алушылар, жобалық қызмет.

Аннотация. В данной статье рассматриваются формы и виды проектов, которые можно использовать в процессе инклюзивного обучения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, обучающиеся с ограниченными возможностями, проектная деятельность.

Abstract. This article discusses the forms and types of projects that can be used in the process of inclusive education.

Keywords: inclusive education, students with disabilities, project activities.

ЮНЕСКО мәліметтері бойынша, білім алуда прогреске жету үшін барлығына тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету бүкіл әлемде күрделі мәселе болып қала береді. Ұйым барлық білім алушылар үшін қатысу мен сәтілікке кедергілерді жоятын, әртүрлі қажеттіліктерді, қабілеттер мен ортаны ескеретін және оқу ортасындағы кемсітушіліктің барлық түрлерін жоятын инклюзивті білім беру жүйелерін енгізуге сенеді [1].

Оқу процесінде пайдаланылатын жоба, кешенді және көп мақсатты әдіс ретінде көптеген түрлері мен алуан түрлеріне ие. Оларды түсіну үшін кем дегенде үш түрлі классификация қажет.

Жобалық қызметті зерттеумен, әр түрлі жобалардың классификацияларын жасаумен Е.А.Полат айналысты. Ол барлық жобаларды алынған нәтижелердің сипатына, жобалық қызметті жүзеге асырудағы формасы мен сипатына, білімнің бағытына, таңдалған жобалау объектісіне және т. б. байланысты бөлуге болатындығын жазады. Нәтиженің сипатына қарай жобаларды мыналарға бөлуге болады: ақпараттық немесе зерттеу, шолу жобасы, өндірістік немесе ұйымдастырушылық жоба.

Жобаларды жүзеге асырудың көптеген түрлері бар: бейнефильм, жарнамалық ролик, телебағдарлама немесе, мысалы, әйгілі адамдармен сұхбат және т. б.

Жобадағы басым қызметтің сипаты бойынша оларды ақпараттық, практикалық-бағдарланған, рөлдік-ойын, шығармашылық, зерттеушілік деп бөлуге болады [2, б.224].

Білім берудегі инклюзия-бұл оның барлық қатысушылары үшін әлі де ерекше жаңалық. Бүгінгі таңда бізде мүмкіндігі шектеулі білім алушыларды қоршаған қоғаммен таныстыру мүмкіндігі бар.

Бұл үшін ең қолайлы салалардың бірі-шығармашылық орта. Сондықтан білім алушылар үшін оларды ынталандыруға, қызықтыруға қабілетті жобалар қолайлы деп қорытынды жасауға болады. Бұл үшін ең қолайлы салалардың бірі-шығармашылық орта. Сондықтан білім алушылар үшін оларды ынталандыруға, қызықтыруға қабілетті жобалар қолайлы деп қорытынды жасауға болады. Біздің ойымызша, бұл ойын және шығармашылық жобалар, сондай-ақ кез-келген мәселені шешуге бағытталған зерттеу.

Инклюзивті білім беру жағдайында, мүмкіндігі шектеулі білім алушылармен жұмыс туралы айта отырып, оң нәтижеге оқыту процесінде олардың жеке басының интеллектуалды және адамгершілік дамуы, сыни және шығармашылық ойлау қалыптасып, ақпараттық көздермен жұмыс істеу дағдылары қалыптасқан және бекітілген жағдайда ғана кепілдік беріледі. Мұндай нәтижелерге зерттеу, проблемалық және жобалау әдістерін қолдану арқылы қол жеткізуге болады.

Н. В. Матяш педагогтың жобалар әдісін қолдануы ортақ мақсаты, келісілген қызмет тәсілдері бар серіктес білім алушылардың бірлескен оқу-танымдық, шығармашылық немесе ойын әрекетін, жобалық қызмет жобасына қатысушылар үшін маңызы бар қандай да бір проблеманы шешу бойынша ортақ нәтижеге қол жеткізуге бағыттауды көздейтінін атап өтті. Білім алушы әрқашан орындалған жұмыстың өнімі қандай болатынын білуі керек.

Зерттеу жобалары-бұл құрылымды егжей-тегжейлі жоспарлау, міндеттерді нақты қою, таңдалған зерттеу бағытының өзектілігін нақты негіздеу, дұрыс әдеби дереккөздерді көрсету, қолданылатын әдістер мен қандай жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу туралы ойлануды қажет ететін жобалар.

Шығармашылық жобалар нәтижелердің шығармашылық дизайнын қамтиды. Жобалардың бұл тобында, әдетте, білім алушы мен мұғалімнің бірлескен іс-әрекетінің нақты құрылымы жоқ.

Тәжірибеге бағытталған жобалармен жұмыс жасауда жоба бойынша жұмыстың бастапқы кезеңінде де білім алушыларға жоба бойынша өз жұмысының болжамды нәтижелерін ұсыну қажет деп болжайды. Бұл жағдайда нәтиже қатысушылардың әлеуметтік мүдделеріне бағытталуы керек [3, б.112].

Жіктеу үшін жобаның білім профилі сияқты критерийді таңдай отырып, оларды моно жобалар мен пәнаралық жобаларға бөлуге болады.

Монопроект-әдетте бір оқу пәні шеңберінде дамитын жоба. Жұмыс үшін ең көп уақытты қажет ететін және терең бөлімдер немесе тақырыптар таңдалады. Монопроектілер белгілі бір мәселені шешу үшін жұмыста басқа саладан білімді қолдануды жоққа шығармайды.

Пәнаралық жоба-бұл білім алушы бірден бірнеше пән бойынша білімін пайдалануы тиіс жоба. Жобалардың бұл түрі сабақтан тыс уақытта орындалады. Мұндай жобаларды тек екі-үш пәнге қатысты шағын жұмыстар да, мақсаты жобаның барлық қатысушылары үшін маңызды кез келген күрделі мәселені шешу болып табылатын жеткілікті көлемді жұмыстар да ұсынуға болады [4, б.80].

А.И. Кривобок жобаны іске асырудың келесі кезеңдерін анықтайды:

- біріншіден, мәселені және одан туындайтын зерттеу міндеттерін анықтау қажет;

- екіншіден, гипотеза жасау керек және оларды шешу жолдарын болжау керек;

- үшінші кезең-зерттеу барысында қолданылатын әдістерді талқылау;

- төртінші кезең-талқылау жоба нәтижелерін ресімдеу тәсілдері;

- бесіншіден, жобаға қатысушылар алынған мәліметтерге талдау жасай отырып, ақпаратты жинап, жүйелеуі керек;

- алтыншы кезеңі қорытындылауды, нәтижелерді рәсімдеуді және олардың тұсаукесерін қамтиды;

- соңында, жоба қатысушылары қорытынды жасағаннан кейін орындалған жұмыс бойынша нақты тұжырымдар жасауы керек [5, б.126].

Жобаның үлгі схемасы мыналарды қамтиды: жобаның атауы, мәселенің сипаттамасы, мақсаты мен міндеттері, гипотеза, жоба жүзеге асырылған мерзім, орындалған жұмыстың негізгі мазмұны, жұмсалған ресурстар, жоспарланған және алынған нәтижелер және тұжырымдалған қорытындылар.

Жалпы алғанда, білім беру саласындағы жобаларды қолдану туралы, әсіресе мүмкіндігі шектеулі білім алушылармен жұмыс істеу туралы айтқанда, жоба әдісін қолдану дамудың барлық мәселелерін шеше алатын жалғыз құрал емес. Ол білім алушылардың дамуындағы оң нәтижеге жеткізетін оқытудың компоненттерінің бірі ғана екенін атап өткен жөн.

Қорыта келгенде, әр түрлі әдеби дереккөздерді талдай отырып,

жобаларды жүзеге асырудың көптеген түрлері мен формалары бар деген қорытынды жасауға болады. Сонымен қатар, жобалардың әр түрі өзінше ерекше, өзіндік ерекшеліктері мен ерекшеліктері бар. Жобаларды алынған нәтижелердің сипаты бойынша, басым қызметтің нысаны мен сипаты бойынша, білімнің бағыты бойынша, сондай-ақ жобалау объектісінің түрі бойынша түрлерге бөлуге болады. Жобалық қызметтің аталған түрлері мен нысандарының ішінде мүмкіндігі шектеулі білім алушылармен жұмыс істеуде ең қолайлы болып дамуында кемістігі бар әрбір білім алушының шығармашылық әлеуетін толық көлемде ашатындар табылады. Біздің ойымызша, мүмкіндігі шектеулі білім алушылармен жұмыс істеу үшін ең тиімді болып табылады жобаның зерттеу түрі. Жобалардың осы түрімен жұмыс жасау болашақта білім алушыға тек оқу іс-әрекетінде ғана емес, жалпы өмірде де пайдалы болатын жобалық дағдыларды қалыптастыру үшін ең тиімді болып табылады. Бұл жобалар бір мезгілде мүмкіндігі шектеулі білім алушыға өз мүмкіндіктері мен қабілеттерін ашуға, өздері үшін жаңа нәрсе білуге мүмкіндік береді, сондай-ақ білім алушылардың тапсырмаларды орындауда дербестігі мен ересек адамнан тәуелсіздігін дамытуға бағытталған.

Әдебиеттер:

1. ЮНЕСКО. *Инклюзивті білім беру*. – URL: <https://ru.unesco.org/themes/inklyuzivnoe-obrazovanie>.
2. Полат, Е. С. *Новые педагогические и информационные технологии в системе образования* / Е. С. Полат. – М. : АСТ, 2005.
3. Матяш, Н. В. *Проектная деятельность младших школьников. Книга для учителя начальных классов* / Н. В. Матяш, В. Д. Симоненко. – М. : Вента-Графф, 2002.
4. Сергеев, И. С. *Как организовать проектную деятельность учащихся* / И. С. Сергеев. – М. : Просвещение, 2006.
5. Кривобок, Е. В. *Исследовательская деятельность младших школьников* / Е. В. Кривобок. – Волгоград : Учитель, 2008.

ИНТЕРАКТИВНЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ В ИНКЛЮЗИВНЫХ КЛАССАХ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ: ОПЫТ ПРОВЕДЕНИЯ ШКОЛЬНЫХ ЭКСПЕРИМЕНТОВ

Асенова Н.С.

к.п.н., профессор ВШП.

Никитина Н.В.

*студентка группы ПМНО-42, Павлодарский педагогический
университет им. Әлкей Марғұлан*

Аннотация. Статья рассматривает применение интерактивного подхода в обучении младших школьников в инклюзивных классах через организацию школьных экспериментов, подчеркивается важность роли школьных экспериментов в развитии познавательной активности и социализации младших школьников. Также приводятся примеры практических занятий, адаптированных для учеников с ООП, и описываются методы их реализации. В работе показана значимость дифференцированного подхода в обучении.

Ключевые слова: инклюзия, ученики с особыми образовательными потребностями, школьные эксперименты, интерактивные подходы, младшие школьники, дифференцированный подход, обучение.

Андапта. Мақалада мектеп эксперименттерін ұйымдастыру арқылы инклюзивті сыныптарда интерактивті тәсілді қолдану қарастырылады, бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігі мен әлеуметтенуін дамытудағы мектеп эксперименттерінің маңыздылығы көрсетілген. Сондай-ақ, ЕББҚ бар балаларға бейімделген практикалық сабақтардың мысалдары келтірілген және оларды жүзеге асыру әдістері сипатталған. Бұл жұмыста оқытудағы сараланған тәсілдің маңыздылығына назар аударылған.

Түйінді сөздер: инклюзия, ерекше білім беру қажеттіліктер бар оқушылар, мектеп эксперименттері, интерактивті тәсілдер, бастауыш сынып оқушылары, сараланған тәсіл, оқыту.

Annotation. The article examines the use of an interactive approach in teaching primary school students in inclusive classes through the organization of school experiments, emphasizing the importance of the role of school experiments in the development of cognitive activity and socialization of primary school students. Examples of practical classes adapted for students with SEN are also given, and methods for their implementation are described. The work shows the importance of a differentiated approach in teaching.

Keywords: inclusion, students with special educational needs, school experiments, interactive approaches, primary school students, differentiated approach, learning.

Введение

На сегодняшний день, в Республике Казахстан развитие инклюзивного образования является одной из приоритетных задач

нашей системы образования. В своём Послании народу Казахстана «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны» глава нашего государства К.К. Токаев говорил «Наше образование должно быть доступным и инклюзивным» [1]. Опираясь на последние данные, более 55 тысяч детей с особыми образовательными потребностями обучаются в инклюзивных классах [2]. В связи с этим, нам необходимо применять современные педагогические подходы, которые способны обеспечить вовлеченность всех учеников в образовательный процесс, а также развивать их личностный потенциал. На наш взгляд интерактивное обучение – один из самых эффективных инструментов педагогических подходов, данное обучение основывается на активное вовлечение всех участников образовательного процесса. Такой метод стимулирует познавательную активность учеников, содействует созданию благоприятной учебной среды и развивает навыки исследования у младших школьников. Также мы убедились в том, что важное место, в условиях инклюзивного класса, занимают школьные эксперименты. Они позволяют детям с ООП участвовать в совместной деятельности со всеми участниками образовательного процесса, помогают формировать умение анализировать и применять новые знания на практике. Однако для того что бы успешно внедрить школьные эксперименты в классы с инклюзивным направлением, нам, педагогам нужно учитывать индивидуальные особенности учеников и адаптировать методы и подходы обучения. Также по нашему мнению важную роль в таком обучении играет взаимодействие с родителями учеников, которые помогут поддерживать исследовательскую деятельность детей в домашних условиях.

Материалы и методы.

Исследование нами было направлено на изучение и внедрение интерактивного подхода в обучении в инклюзивных классах начальной школы. Эксперимент был организован в нескольких классах общеобразовательной школы села городского типа Жибек Жолы.

Для проведения эксперимента мы использовали материалы, которые соответствуют не только принципам инклюзивного обучения, но и требованиям государственных образовательных стандартов Казахстана:

1. Адаптированные учебные пособия и программы, разработанные на основе Государственного общеобязательного стандарта начального образования Республики Казахстан (ГОСО). Эти пособия учитывали различный уровень подготовки учеников и содержали задания с пошаговой инструкцией, визуальными

подсказками и дополнительными практическими примерами. Например, в рамках предмета «Естествознание» использовались пособия с элементами STEM-образования [3], популярного в Казахстане.

2. Наборы для школьных экспериментов, которые подбирались с учетом безопасности и доступности. В наборы входили простые приборы, такие как пробирки, лупы, весы, безопасные реактивы, а также предметы для изучения природы Казахстана: образцы почвы, воды из местных источников и семена растений.

3. Мультимедийные ресурсы и цифровые платформы, рекомендованные Министерством образования и науки Республики Казахстан: интерактивные презентации на платформе BilimLand, которая активно используется в казахстанских школах, обучающие видеоролики на казахском и русском языках, посвященные школьным экспериментам.

4. Культурно-ориентированные материалы. Для социализации и вовлечения детей с ООП в образовательный процесс особое внимание уделялось материалам, связанным с природой и культурным наследием Казахстана. Например, исследования экосистемы пустыни Бетпак-Дала или символики тюльпанов, как национального растения.

5. Методические рекомендации для педагогов. Они включали адаптированные подходы для работы с детьми с особыми образовательными потребностями (ООП), разработанные казахстанскими методистами и учеными.

Для исследования и реализации интерактивного подхода нами использовались следующие этапы и методы, адаптированные к условиям инклюзивных классов:

1. Подготовительный этап

Анализ нормативной базы и международного опыта. Были изучены положения закона «Об образовании» Республики Казахстан, национальной концепции инклюзивного образования, а также опыт других стран (Финляндия, Канада), успешно внедривших интерактивное обучение в инклюзии. Также на подготовительном этапе была проведена подготовка педагогов, были отправлены статьи, программы обучения и видеоматериалы, в которых рассматривались подходы к проведению экспериментов в инклюзивных классах [4]. Программы обучения включали специфику работы с детьми с ООП, что особенно важно для учителей в регионах Казахстана.

2. Практический этап

Практический этап был направлен на внедрение интерактивного подхода в повседневный образовательный процесс инклюзивных

классов. Эксперимент проводился в общеобразовательной средней школе села городского типа Жибек Жолы, во вторых классах В ходе эксперимента проводились занятия по основным предметам школьной программы с акцентом на практическую, исследовательскую деятельность. (Приложение 1)

Социальное взаимодействие происходило в групповой работе и это способствовало развитию коммуникативных навыков. Учащиеся делились ролями: кто-то записывал результаты, кто-то измерял, кто-то представлял результаты группе. Это позволило включить в активную работу даже тех детей, у которых наблюдались трудности в общении.

Для оценки эффективности эксперимента мы использовали мониторинг учебных достижений. Нами проводился сравнительный анализ успеваемости до и после внедрения интерактивного подхода путем проведения контрольных работ. (Приложение 2)

Таблица 1. Результаты успеваемости учеников до и после эксперимента.

Категория	До эксперимента (средний балл)	После эксперимента (средний балл)
Общий класс (46 учеников)		
Естествознание	7,1	7,8
Математика	7,5	7,9
Ученики с ООП (9 учеников)		
Естествознание	5,6	6,4
Математика	6	6,8
Нормотипичные ученики (37 учеников)		
Естествознание	7,5	8
Математика	7,8	8,1

С целью развития математических навыков измерения и сравнения масс объектов, научить детей использовать весы для практического выполнения измерений, связать математические знания с окружающей средой нами был проведен эксперимент по математике «Опыт с весами». Он был направлен на развитие у учеников навыков измерения и сравнения массы объектов с использованием весов. Ученики исследовали, как масса объектов влияет на их положение на весах и учились сравнивать массы различных предметов, таких как камни из местных рек или семена. Этот опыт позволил ученикам связать математические понятия с реальными объектами окружающего мира.

В начале эксперимента мы сами демонстрировали, как пользоваться весами, объясняя принцип работы и важность точности при измерениях. Затем ученикам предложили задания: «Сравните массу двух объектов» (например, камня и семян). «Рассчитайте разницу в массе двух предметов». Ученики проводили измерения с помощью весов и записывали результаты в таблицы. После этого построили простые графики для наглядного представления разницы в массе объектов и обсудили результаты, где ученики оценивали, какой объект оказался тяжелее и на сколько.

После внедрения интерактивного подхода мы заметили, что результаты учеников значительно улучшились. Средний балл по естествознанию у всех учеников повысился с 7,1 до 7,8, по математике — с 7,5 до 7,9. У учеников с ООП средний балл по естествознанию вырос с 5,6 до 6,4, а по математике — с 6 до 6,8. Несмотря на положительную динамику, некоторые ученики с ООП всё ещё испытывают трудности с более сложными заданиями. Это подтверждает эффективность эксперимента, но требует дальнейшей работы с детьми для закрепления знаний.

Заключение.

В ходе анализа результатов проведённой нами исследовательской работы, мы увидели, что тема нашей статьи действительно актуальна, на сегодняшний день существует необходимость развития познавательной активности у младших школьников в инклюзивных классах. После внедрения на уроки предложенного нами интерактивного подхода, было выявлено повышение у учащихся начальных классов уровня познавательной активности. Школьные эксперименты повысили познавательную активность и улучшили успеваемость. Однако для дальнейшего улучшения результатов необходимо продолжать адаптацию учебных материалов и учитывать индивидуальные особенности каждого ученика. Это подтверждает важность развития инклюзивного образования и использования инновационных методов обучения.

Литература

1. *Послание Президента Республики Казахстан.* URL: <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-183048>
2. *Закон «Об образовании».* URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/430080?lang=ru>
3. *Методические пособия к программе "STEM-образования".* URL: <https://detsad.com/catalog/10-spetsialnoye-oborudovaniye-dlya-pedagogov-psikhologov/literatura-dlya-pedagogov-i-roditeley/metodicheskiye-posobiya-k-programme-stem-obrazovaniya/>

4. Макарова, Т. В. (2019). Методы работы с детьми с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. М.: Издательство “Флинта”.

Приложения

Приложения <https://disk.yandex.ru/i/KAQePT0B3HIYjq>.

ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ К ОБУЧЕНИЮ У ДЕТЕЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Остринская К. В.

студентка группы ПМНО-42 ВШП

*Научный руководитель: Асенова Назымгуль Сабыровна, к.п.н. ВШП
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан*

Аннотация. В статье рассматриваются основные подходы к обучению детей в инклюзивном образовательном пространстве, их значимость в современном образовательном процессе. Особое внимание уделено современным методам адаптации образовательных программ для детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: инклюзия, современные подходы, обучение, образовательное пространство, мотивация.

Аңдатпа. Мақалада балаларды инклюзивті білім беру кеңістігінде оқытудың негізгі тәсілдері, олардың қазіргі білім беру үдерісіндегі маңызы қарастырылады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған білім беру бағдарламаларын бейімдеудің заманауи әдістеріне ерекше назар аударылады

Негізгі сөздер: инклюзия, заманауи тәсілдер, оқыту, білім беру кеңістігі, мотивация.

Annotation. The article discusses the main approaches to teaching children in an inclusive educational space, their importance in the modern educational process. Special attention is paid to modern methods of adapting educational programs for children with special needs.

Keywords: inclusion, modern approaches, learning, educational space, motivation.

Введение

Инклюзивное образование представляет собой концепцию, при которой образовательный процесс направлен на всестороннее развитие каждого ребёнка, независимо от его физических, умственных и других особенностей. В последние десятилетия инклюзивные подходы становятся неотъемлемой частью системы образования во многих странах. Современные исследования показывают, что создание инклюзивного

образовательного пространства способствует не только улучшению условий для обучения детей с особыми потребностями, но и влияет на развитие всех учащихся, расширяя их социальные горизонты и формируя толерантность.

Цель нашей работы заключалась в рассмотрении и внедрении современных подходов, направленных на повышение мотивации к обучению у детей в инклюзивной образовательной среде, с учетом их индивидуальных особенностей и потребностей.

1. Основные положения инклюзивного образования

Инклюзивное образование основывается на принципах равенства, доступности и разнообразия. Согласно концепции, разработанной ЮНЕСКО, инклюзивное образование должно включать всех детей в процессе обучения, независимо от их физических или умственных особенностей [1, с.43-45]. Важно, чтобы образовательные учреждения создавали такие условия, которые позволяют всем ученикам чувствовать себя частью образовательного процесса.

Современные подходы предполагают:

1. Доступность образовательных программ для детей с различными потребностями.
2. Использование адаптированных методов обучения, учитывающих индивидуальные особенности учащихся.
3. Создание педагогической среды, способствующей социализации и развитию детей в условиях разнообразия.

Современные подходы — это подходы, которые актуальны и применяются в настоящее время для решения задач или достижения целей в конкретной области. Они отражают текущий уровень знаний, технологий и лучших практик, которые соответствуют современным требованиям и вызовам.

В своей работе мы выделили то, что современные подходы обучения детей в инклюзивной среде направлены на создание условий для успешного обучения каждого ребёнка.

1. Дифференцированный подход:

Дифференцированное обучение предполагает использование различных методов и материалов для разных групп учеников. В инклюзивном классе учитель может применять индивидуализированные задания, чтобы обеспечить доступ к образовательному процессу для всех детей, независимо от их уровня подготовки или особенностей восприятия. Например: в начальной школе для детей с нарушениями слуха используются визуальные материалы (слайды, картинки, видеоматериалы), а также жестовый язык для понимания материала. Для детей с интеллектуальными нарушениями задания

могут быть более простыми и конкретными, а для детей с нормальным развитием – расширенными и более глубокими [2, с.15-20].

2. Кооперативное обучение:

Метод кооперативного обучения предполагает активное взаимодействие учеников между собой. Это способствует формированию коллективных навыков, укреплению социальной адаптации детей с особыми потребностями и развитию толерантности среди сверстников. Применение данного подхода позволяет детям с разными способностями работать в одной команде, что способствует лучшему восприятию и пониманию материала. Например: в классе дети делятся на группы, в каждой из которых есть учащиеся с разными уровнями подготовки. В ходе совместной работы они обучаются взаимопомощи, развитию навыков коммуникации и ответственности [3, с. 30].

3. Использование информационных технологий:

Использование современных технологий становится неотъемлемой частью инклюзивного образования. Электронные ресурсы, обучающие программы и приложения могут значительно улучшить восприятие материала детьми с особыми потребностями, позволяя адаптировать обучение под их потребности. Например: для детей с нарушениями зрения используются программы с голосовым сопровождением, для детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата – специальные устройства для работы с текстами и графическими материалами [4, с. 12].

Для повышения уровня мотивации к обучению у школьников было проведено исследование на базе учебных заведений: «КГУ Новомирская ОСШ» и «КГУ Веселорощинская ОСШ» в Железинском районе Павлодарской области.

Для проведения исследования мы применили методы:

Анкетирование для оценки уровня школьной мотивации (1-4 классы), методика Н. Г. Лускановой [5, с. 1].

Наблюдения за детьми в классе и в процессе выполнения различных заданий.

Анализ литературы.

В исследовании участвовали 40 детей (из которых 4 — с ограниченными возможностями здоровья), учащиеся начальных классов.

Проводились занятия с использованием разных подходов:

1. Кооперативное обучение.
2. Дифференцированное обучение.
3. Информационные технологии.

На констатирующем этапе исследования, мы провели анкетирование для того, чтобы выявить уровень мотивации учащихся к обучению.

На формирующем этапе исследования, на уроках мы предложили учителям применять современные подходы, а именно, кооперативное обучение, дифференцированное обучение и информационные технологии.

На заключительном этапе исследования, мы провели повторное анкетирование для того, чтобы выявить повышение или понижение уровня мотивации учащихся к обучению.

Таблица 1. Результаты анкетирования на констатирующем и заключительных этапах.

Вопрос	Общее кол-во ответов					
	До			После		
	Выс.	Средн.	Низ.	Выс.	Средн.	Низ.
Тебе нравится в школе?	15	15	10	15	17	8
Утром, когда ты просыпаешься, ты всегда с радостью идёшь в школу или тебе часто хочется остаться дома?	13	15	12	15	17	8
Если бы учитель сказал, что завтра в школу не обязательно приходить всем ученикам, что желающие могут остаться дома, ты пошёл бы в школу или остался дома?	10	17	13	18	13	9
Тебе нравится, когда у вас отменяют какие-нибудь уроки?	11	15	14	14	16	10
Ты хотел бы, чтобы тебе не задавали домашних заданий?	8	16	16	10	20	10
Ты хотел бы, чтобы в школе остались одни перемены?	13	14	13	15	15	10
Ты часто рассказываешь о школе родителям?	7	13	20	9	14	17
Ты хотел бы, чтобы у тебя был менее строгий учитель?	14	12	14	15	15	10
У тебя в классе много друзей?	12	17	11	12	19	9
Тебе нравятся твои одноклассники ?	15	10	15	15	13	12

В таблице мы видим, что благодаря внедрению современных подходов в инклюзивном образовательном пространстве, количество учащихся с высоким и средним уровнем мотивации возросло.

В заключении мы хотим отметить, что современные подходы в младших классах инклюзивного образовательного пространства способствуют созданию комфортной и благоприятной среды для развития каждого ребенка. Использование дифференцированных заданий, индивидуального подхода и современных методов обучения позволяет учитывать особенности и потребности детей с ООП, обеспечивая их успешную интеграцию в коллектив и раскрытие потенциала. Такие подходы не только повышают мотивацию учеников, но и формируют толерантность, взаимопонимание и уважение среди всех участников образовательного процесса.

Литература:

1. Аванесова Г.А. *Инклюзивное образование: теория и практика*. – М.: Просвещение, 2020. – С. 43–45.
2. ЮНЕСКО. *Руководство по инклюзии в образовании*. – Париж, 2021. – С. 15–20.
3. Грант Н. *Инклюзия в образовательной среде*. – М.: Альфа, 2021. – С. 30–35.
4. Смирнова Е.Н. *Инновации в инклюзивной среде*. // *Журнал педагогики*, №5, 2023. – С. 12–15.
5. <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-dlya-roditelei/2021/01/05/anketa-shkolnoy-motivatsii-n-g-luskanovoy>

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ ВЫЯВЛЕНИЯ СПОСОБНОСТЕЙ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.

Асенова Н. С.

к.п.н., профессор ВШП

Шаханова А. К.

студентка группы ПМНО-42.

Павлодарский педагогический университет имени Элкей Марғұлан

Аннотация. В статье рассматриваются несколько современных подходов к выявлению способностей у младших школьников в условиях инклюзивного образовательного пространства. Представлены теоретические основы инклюзивного образования, роль комплексной диагностики и дифференцированного подхода, а также практические методы и технологии, применяемые для выявления и развития способностей у учеников с различными образовательными потребностями. В данной работе отражаются результаты педагогических наблюдений и опыт применения этих методов в школьной практике.

Ключевые слова: способности, инклюзия, особые образовательные потребности, методы, младшие школьники.

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім беру кеңістігі жағдайында бастауыш сынып оқушыларының қабілеттерін анықтаудың бірнеше заманауи тәсілдері қарастырылған. Инклюзивті білім берудің теориялық негіздері, кешенді диагностика мен сараланған тәсілдің рөлі, сондай-ақ әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың қабілеттерін анықтау және дамыту үшін қолданылатын практикалық әдістер мен технологиялар ұсынылған. Бұл жұмыс педагогикалық бақылаулардың нәтижелерін және осы әдістерді мектеп тәжірибесінде қолдану тәжірибесін көрсетеді.

Түйінді сөздер: қабілеттер, инклюзия, ерекше білім беру қажеттіліктері, әдістер, бастауыш сынып оқушылары.

Annotation. The article discusses several modern approaches to identifying the abilities of younger schoolchildren in an inclusive educational space. The theoretical foundations of inclusive education, the role of complex diagnostics and a differentiated approach, as well as practical methods and technologies used to identify and develop the abilities of students with different educational needs are presented. This paper reflects the results of pedagogical observations and the experience of using these methods in school practice.

Keywords: abilities, inclusion, special educational needs, methods, primary school students.

Актуальность нашей статьи заключается в необходимости разработки эффективных методик и стратегий для определения уникальных способностей каждого ребенка, включая детей с особыми

образовательными потребностями. Мы убеждены, что эффективная диагностика способностей младших школьников в инклюзивном образовательном пространстве является важным шагом на пути к созданию индивидуализированного подхода, который будет способствовать максимальной реализации потенциала каждого ученика.

Способности – это врождённые или развиваемые качества человека, которые помогают ему усваивать знания и выполнять различные действия с высокой эффективностью. Нам всем известно, что способности могут проявляться в разных областях: например, в математике, языке, творчестве или спорте. Эти способности могут быть как специфическими, так и более общими. Когда способности развиваются через обучение и практику, они могут превратиться в талант. Талант – это высокая степень мастерства в какой-то сфере, который проявляется через результативность и уникальные достижения [1, с.5].

Инклюзивное образование стремится создать условия для развития способностей и формирования таланта у каждого ребенка, независимо от его физических, психических или социальных особенностей. В соответствии с законом Республики Казахстан «Об образовании» и Концепцией инклюзивного образования, наша цель – обеспечить полноценное участие всех учеников в образовательном процессе, способствовать доступности образования и социальной интеграции детей с особыми образовательными потребностями [2, с.17].

Инклюзия помогает раскрыть потенциал каждого ребенка, предоставляя возможности для равного доступа к образовательным ресурсам и развитию личных навыков. Выявление способностей у младших школьников в условиях инклюзии требует комплексного подхода. Этот процесс включает диагностику, адаптацию образовательных методов и технологий, а также применение различных форм работы с детьми.

Психолого-педагогическая диагностика, представляет собой ключевое звено в выявлении способностей детей. Она позволяет выявить как сильные стороны ребенка, так и области, требующие дополнительной поддержки. Диагностика включает, как стандартные тесты (например, тесты на уровень интеллекта, память, внимание), так и более творческие подходы (проектная деятельность, наблюдения за поведением и взаимодействием с другими детьми) [3, с.56].

Целью нашего исследования было установление современных подходов выявления способностей у младших школьников в инклюзивном образовательном пространстве, а также проанализи-

ровать эффективность различных методов диагностики и обучающих технологий.

Для проведения исследования мы выбрали экспериментальный метод, включающий следующие этапы:

- психолого-педагогическое тестирование по методике А.И. Савенкова.

- наблюдения за детьми в классе и в процессе выполнения различных заданий.

- беседа с педагогами и родителями, чтобы получить более полное представление о развитии и потребностях детей.

Практическая часть нашего исследования проводилась на базе учебных заведений: «Средняя общеобразовательная школа № 1 им. А. Н. Ёлгина» и «Средняя общеобразовательная школа № 2 им. А. Текенова», расположенных в Павлодарской области, село Теренколь. Мы исследовали третьи классы, в которых обучаются 20 детей с особыми образовательными потребностями.

В исследовании мы использовали психолого-педагогический тест, включающий серию вопросов, начинающихся с фразы «Нравится ли вам ...». Каждый из предложенных вопросов направлен на выявление увлечений и предпочтений, что дает возможность лучше понять индивидуальные склонности и ресурсы детей, а также определять, какие из них могут быть развиты для формирования их таланта в будущем:

- решать логические задачи и задачи на сообразительность;
- читать самостоятельно (слушать, когда тебе читают) сказки, рассказы, повести;
- петь, музицировать;
- заниматься физкультурой;
- играть вместе с другими детьми в различные коллективные игры;
- читать (слушать, когда тебе читают) рассказы о природе;
- делать что-нибудь на кухне (мыть посуду, помогать готовить пищу);
- играть с техническим конструктором;
- изучать язык, интересоваться и пользоваться новыми, неизвестными словами;
- самостоятельно рисовать;
- играть в спортивные, подвижные игры;
- руководить играми детей;
- ходить в лес, поле, наблюдать за растениями, животными, насекомыми;

- ходить в магазин за продуктами;
 - читать (когда тебе читают) книги о технике, машинах, космических кораблях и др.;
 - играть в игры с отгадыванием слов (названий городов, животных);
 - самостоятельно сочинять истории, сказки, рассказы;
 - соблюдать режим дня, делать зарядку по утрам;19)
- разговаривать с новыми, незнакомыми людьми;
- содержать домашний аквариум, животных (кошек, собак) [4, с.36].



Рисунок 1 - Диагностика на выявление способностей младших школьников

По результатам тестов, направленных на выявление способностей младших школьников, мы установили, что дети с особыми образовательными потребностями демонстрируют как специфические затруднения, так и необычные сильные стороны. В частности, они показывают хорошие результаты в области гуманитарных наук, художественной деятельности и естествознания. Мы также отметили, что в процессе наблюдений за учениками дети с ООП часто проявляют выдающиеся способности в невербальной коммуникации и пространственном восприятии.

Педагоги подчеркнули, что для эффективного выявления способностей у детей важно проводить индивидуальную работу, использовать дифференцированные задания и методы мотивации. Родители, в свою очередь, акцентировали внимание на необходимости

создания доверительной атмосферы, в которой ребенок чувствует себя уверенно и не боится делать ошибки. По нашему мнению, такая поддерживающая среда играет ключевую роль в успешном развитии детей с особыми образовательными потребностями.

Заключение

Современные подходы к выявлению способностей у младших школьников в инклюзивном образовательном пространстве, подчеркивают важность создания таких условий, в которых каждый ребенок может проявить свои сильные стороны и развивать свои способности. По нашему мнению, дифференцированное обучение, комплексная диагностика и использование технологий являются эффективными инструментами для выявления потенциала учеников.

Мы уверены, что в дальнейшем развитие инклюзивного образования потребует усовершенствования диагностических инструментов, а также повышения квалификации педагогов. Это поможет сделать образовательный процесс более гибким и персонализированным, что, в свою очередь, позволит эффективно поддерживать и развивать способности детей с особыми образовательными потребностями и обеспечивать им лучшие условия для обучения и развития.

Литература:

- 1. Концепция инклюзивного образования в Республике Казахстан, г. Алматы, Министерство образования и науки РК, 2012 г..*
- 2. Закон Республики Казахстан «Об образовании» (ред. от 2019 г.). г. Алматы: Издательство «Қазақстан», 2019.*
- 3 . Ревякина, Н.Е. Развитие творческих способностей у младших школьников в условиях инклюзии. – Москва: Академический проект, 2017.*
- 4. Савенков, А.И. Психолого-педагогическая диагностика в образовании, г. Москва: Педагогика, 2008 г.*

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ ҚОРШАҒАН ОРТАМЕН ТАНЫСТЫРУ

Аубакирова Р.Ж.

*педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор,
Торайғыров университеті, Павлодар қаласы*

Кошкимбаева Р.Х.

*педагогика ғылымдарының магистранты, аға оқытушы,
Ә Марғұлан атындағы университеті, Павлодар қаласы*

Илюбаева А.А.

магистрант, Ә. Марғұлан атындағы университеті, Павлодар қаласы

Аңдатпа. Бұл мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қоршаған ортамен таныстыру жайлы жазылған. Мақаланың мақсаты – мектеп жасына дейінгі мекемедегі қоршаған ортамен таныстырудағы тиімді жолдарын мен әдістерін көрсету. Мақалада әлеуметтік- эмоционалды дағдыларды қалыптастыру мақсатында мектеп жасына дейінгі балалармен мектепке дейінгі ұйымда қоршаған ортамен танысуды оқыту әдістемесінің өзекті мәселелері егжей-тегжейлі зерттелген. Оқырмандардың назарына мектепке дейінгі білім беру мекемесінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қоршаған ортамен таныстыру бойынша оқытудың инновациялық, тиімді әдістері ұсынылды. Мақалада осы жұмыстың ғылыми және практикалық маңыздылығының қысқаша сипаттамасы келтірілген. Ғылыми маңыздылығы – қоршаған ортамен таныстырудың жаңа тәсілдерін анықтау. Өзекті шешімдер, қорытындылар мен нәтижелер, болашақта тәжірибеде қолдану мүмкіндігі туралы ұсыныстар мақаланың қорытындысында нақты көрсетілген.

Түйін сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, әлеуметтік дағдылар, әдіс-тәсілдер, инклюзия, қоршаған орта, зерттеу.

Аннотация. В данной статье рассказывается о знакомстве детей с особыми образовательными потребностями с окружающей средой. Цель статьи – показать эффективные пути и методы ознакомления с окружающей средой в дошкольном учреждении. В статье подробно изучены актуальные проблемы методики обучения ознакомлению с окружающей средой в дошкольной организации с детьми дошкольного возраста с целью формирования социально – эмоциональных навыков. Вниманию читателей были предложены инновационные, эффективные методы обучения детей с особыми образовательными потребностями в дошкольном образовательном учреждении по ознакомлению с окружающей средой. В статье приводится краткое описание научной и практической значимости данной работы. Научная значимость заключается в выявлении новых способов ознакомления с окружающей средой. Актуальные решения, выводы и результаты, предложения о возможности применения на практике в будущем четко отражены в заключении статьи.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, социальные навыки, методы, инклюзия, окружающая среда, исследования

Abstract. *This article describes the introduction of children with special educational needs to the environment. The purpose of the article is to show effective ways and methods of familiarization with the environment in a preschool institution. The article examines in detail the actual problems of teaching methods of familiarization with the environment in a preschool organization with preschool children in order to form socio-emotional skills. The readers were offered innovative, effective methods of teaching children with special educational needs in a preschool educational institution to familiarize themselves with the environment. The article provides a brief description of the scientific and practical significance of this work. The scientific significance lies in the identification of new ways to get acquainted with the environment. Current solutions, conclusions and results, and suggestions on the possibility of practical application in the future are clearly reflected in the conclusion of the article.*

Keywords: *children with special educational needs, social skills, methods, inclusion, environment, research*

Қазіргі қоғамның заманауи дамуы кезеңінде бір жағынан алып қарағанда кіріктіруге бағытталған (техникалық және технологиялық жүйелердің, ақпараттық-коммуникативтік құралдардың дамуы), екінші жағынан қарағанда адамзаттың дербестікке ұмтылып қоғамнан оқшаулана бастауы анық байқалатын, жалпы әлеуметтік өмірдің қарама-қайшылықтарға толы динамизмі нақты көрініс беріп отыр.

Көптеген күнделікті мәселелер, нақты өмірдің тауқыметі, қоғамның өзгеру деңгейлерінің жылдам алмасуы адамдардан жоғары белсенділікпен қатар алға ұмтылуды, ізденімпаздықты және де үлкен жауапкершілікті талап етеді.

Сондықтан болар, заманауи әлеуметтік жағдай өмір мен тұрмыстың бітпейтін мәселелерін, әрбір жаңа буынның, әрбір жеке адамның алдында тұрған және жалпы адамзатта қалыптасқан мәдени-тұрмыстық түсініктер мен шешімдерге тәуелсіз түрде, жаңаша тұрғыда қайтадан ой елегінен өткізуді алдыңғы орындардың біріне шығарып отыр.

Қазіргі қазақстандық білім беру жүйесінде қолдаудың әр түрлі модельдері әзірленіп, оның инфрақұрылымдары қалыптастырылуда. Оған психологиялық-педагогикалық және медициналық-әлеуметтік орталықтар, мектептегі қолдау қызметтері, кәсіптік бағдарлау орталықтары, психологиялық-педагогикалық қолдау, психологиялық-педагогикалық қолдаудың ресурстық орталықтары, психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялар, сенім кабинеттері және т.с.с. жатады.

Біздің елімізде инклюзивті білім беру тек білім беруді ғана емес, өміріміздің басқа да әлеуметтік салаларын қамтуы тиіс маңызды және басым бағыт болып табылады. Қазақстандағы инклюзивті білім беру мәселесі түрлі білім беру іс-шараларында белсенді талқылануда. Бұл

осы салада әлі шешілмеген мәселелер жеткілікті екенін көрсетеді. Мектептерді инклюзияның жаңа парадигмасына көшіру үшін көп іс жасалды. Бірақ сонымен бірге инклюзивті білім берудің қойылған міндеттерін іске асыру тәжірибесі зерттеуді қажет етеді. Педагогикалық ұйымдардағы инклюзивті білім берудің қазіргі жағдайын зерттеу өте өзекті тақырып. Бұл инклюзивті білім берудің шынайы түрінде жүзеге асыру тәжірибесін көруге және оны жақсартудың басқа нұсқаларын ұсынуға мүмкіндік береді. Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың қоршаған әлеммен таныстырудағы тиімді әдістері осы басылымда егжей-тегжейлі сипатталған. Құндылығы-тәрбиешілер күнделікті тәжірибеде кездесетін инклюзияның әлсіз және ерекше осал жақтарын анықтау[1].

Психофизиологиялық ауытқушылықтары бар балалармен психологиялық-педагогикалық оқытудың тәрбиелік сипаты, көрнекілік, жеке ықпал ету сияқты жалпы дидактика принциптерімен қатар арнаулы педагогикадағы түзете-дамыта оқыту және практикалық бағытта оқыту принциптерін басшылыққа алады. Дегенмен, осы балалармен жүргізілген жұмыстардың нәтижелілігі қосымша факторларға да байланысты. Ең алдымен, балаларды қоғамдық тәртіп ережелеріне, белсенділіктерін дамытуға, коммуникабельдік дәрежесіне сәйкес келуі үлкен орын алады.

Жеке тұлғаны әлеуметтік бейімдеу ұйымдастырылған іс- әрекетте және ұйымдастырылған іс- әрекеттен тыс уақыттардағы ұйымдастырылған экскурсияларда өткізіледі. Ұйымдастырылған іс- әрекеттің барысында арнайы құрылған жағдаяттар бойынша балалар қажетті тұрмыстық икемдерді, қоғамдық тәртіп ережелерін игереді. Ол үшін ұйымдастырылған іс- әрекеттен тыс уақыттарда «Дүкенде», «Шаштаразда», «Автобуста» т.б. сияқты сюжетті-рольді ойындар өткізіледі. Балаларға белгілі бір жағдайда қалай жасау керектігін бірнеше рет қайтара көрсету керек. Бірнеше қайтара жаттығу, жүйелі қойылатын талаптар балаларда қоршаған ортаға икемделуге көмектесетін жағымды әдеттерді шыңдайды[2]

Ерекше білім беруді қажеттіліктері бар балаларда қоршаған орта туралы сәйкес түсінік қалыптастыру көп жағдайда педагогтың оқыту мен тәрбиелеудің түрлі әдістері мен формаларын қолдана отырып, дұрыс педагогикалық процесс ұйымдастыруымен анықталады. Ерекше көзқарасты қажет ететін балалардың дамуы оқу мен тәрбие барысында практикалық әрекеті негізінде құрылады. Сондықтан, бұл балаларды өмірге бейімдеу экскурсия және сабақтар, түрлі ойындар формасында ұйымдастырылып, бала дамуында жетекші орын алады. Егер ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінде «Тағамдар», «Дүкенде» тақырып-

тары өтілсе, ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінен тыс уақыттарда тақырыптық экскурсия өткізудің маңызы ерекше. Бірақ балалар белгілі бір объектіні сырттай бақылап қана қоймай, ересектердің әрекеттеріне еліктей отырып, өздері де жас шамаларына қарай әрекет ете алатындай етіп ұйымдастыру өте маңызды. Мысалы, дүкен жұмысын бақылаудағы экскурсиялар балалар сауда залдарында жүріп түрлі бөлімдерді белгілер арқылы анықтауға болатынын, сатушыдан керектерін сұрауға, дүкендегі қалыптасқан қоғамдық тәртіп ережелерін сақтауға үйренетіндей және өздері әрекет жасайтындай етіп жоспарлану керек. Мұндай экскурсия үлкен, егжей-тегжейлі ұйымдастыру жұмыстарын қажет етеді. Егер педагог әрбір ұйымдастырылатын әрекет, іс-шаралардың білімділік, дамытушылық, тәрбиелік мақсатын, алынған материалдарын игертіп қана қоймай, балаларға (экскурсия барысына есеп беру, әңгіме жазу немесе бір оқушының әрекеттерін сипаттау) т.б. тапсырмалар жүйесін дайындаса, бұл мүмкіндіктері шектелген балаларды өз ісіне, жұмысына, берілген тапсырмаларды орындауға дағдыларын қалыптастырумен қатар, балаларға үлкен жауапкершілікті сезіне бастауға дайындап, жүктей бастайды.

Психикалық дамуы тежелген балалардың қоршаған орта туралы түсініктері фрагментарлық, зейіндері тұрақсыз, тұтас қабылдау мүмкіндігі бұзылған, қимыл-қызғалыс координацияларының т.б. жалпы психикалық процестердің дамуында бұзылыстар байқалады. Сондықтан, психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық қызмет саласының дамуындағы ауытқулар оқу процесінде нақтылы қиындықтарды құрады.

Сонымен, инклюзивті оқыту – ерекше білім беруді қажеттіліктері бар балалардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға, адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы балаларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз. Сонымен қоса, инклюзивті оқыту үрдісі балаларды толеранттылыққа тәрбиелеудің бастауы болмақ.

Соңғы уақытта елімізде атқарылып жатқан істер инклюзивті білім беру жүйесінің қалануына негіз болары анық. Жас нәрестенің дені сау болса, отбасына зор қуаныш пен бақыт әкеледі. Елімізде өркениетті қоғам құру үшін, тәрбиелі, дені сау азаматтар мен азаматшалар тәрбиелеу керек.

Әдебиеттер:

1. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және әлеуметтік бейімдеуді педагогикалық қолдау моделі

2. Әдістемелік ұсынымдар – Астана: БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 39 б.

3. Мектепке дейінгі ұйымда инклюзивтік білім беру: әдістемелік ұсыным. – Астана, 2014. – 25 б.

3.Инклюзивті білім беру жағдайында даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларды психологиялық- педагогикалық қолдау қызметінің ұйымдастырылуы- А.Рахимова «Дефектология» 2015.№8.-8-9 б.

4. Концептуальные подходы к развитию инклюзивного образования в Республике Казахстан. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан Республики Казахстан.01.06.2015 г. № 348

5. «Бала құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 08.08.2002 ж. № 345- II

Электронды ресурс - <http://wikipedia.org>.

ӘОЖ 376.37

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ДИЗАРТРИЯСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІНІҢ ФОНЕТИКАЛЫҚ- ФОНЕМАТИКАЛЫҚ АСПЕКТІСІН ДАМУ

Бахытбек Ү.Р.

«Арнайы педагогика» ББ бағдарламасының 4 курс студенті,
Ғылыми жетекші - **Шавалиева.З.Ш.**, п.ғ.к., қауымдастырылған
профессор Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар қ.

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында дизартриясы бар балалардың сөйлеуінің фонетикалық-фонематикалық аспектісін дамыту ерекшеліктері қарастырылады. Орталық немесе перифериялық жүйке жүйесінің бұзылуынан туындаған дизартрия дыбыстарды дұрыс айтуға, фонематикалық қабылдауға және сөйлеудің анықтығына қиындық тудырады. Инклюзивті ортада мұндай бұзылыстарды түзету үшін жеке тәсілдерді, кешенді әдістерді және арнайы логопедиялық техникаларды қолдану қажет. Мақалада артикуляциялық және тыныс алу жаттығулары, фонематикалық қабылдауды дамыту, дыбыстарды қою және автоматтандыру сияқты дизартриясы бар балалармен жұмыс істеудің негізгі принциптері сипатталған.

Кілт сөздер: дизартрия, инклюзивті білім беру, фонетикалық-фонематикалық аспект, сөйлеуді дамыту, логопедиялық жұмыс, артикуляциялық жаттығулар, фонематикалық қабылдау, түзету педагогикасы, сөйлеу бұзылыстары, әлеуметтік бейімделу.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности развития фонетико-фонематического аспекта речи у детей с дизартрией в условиях инклюзивного образования. Дизартрия, обусловленная нарушениями центральной или периферической нервной системы, затрудняет правильное произношение

звуків, фонематичне сприйняття і ясність мови. В інклюзивній середі корекція таких порушень потребує застосування індивідуального підходу, комплексних методів і спеціалізованих логопедических технік. В статті описані основні принципи роботи з дітьми з дизартрією, такі як артикуляційні і дихальні вправи, розвиток фонематичного сприйняття, постановка і автоматизація звуків.

Ключові слова: дизартрія, інклюзивне навчання, фонетико-фонематичний аспект, розвиток мови, логопедическа робота, артикуляційні вправи, фонематичне сприйняття, корекційна педагогіка, мовні порушення, соціальна адаптація.

Annotation. The article examines the features of developing the phonetic-phonemic aspect of speech in children with dysarthria within the framework of inclusive education. Dysarthria, caused by disorders of the central or peripheral nervous system, complicates correct sound pronunciation, phonemic perception, and speech clarity. In an inclusive environment, correcting such impairments requires the application of an individual approach, comprehensive methods, and specialized speech therapy techniques. The article outlines the main principles of working with children with dysarthria, such as articulatory and breathing exercises, developing phonemic perception, and the placement and automatization of sounds.

Keywords: dysarthria, inclusive education, phonetic-phonemic aspect, speech development, speech therapy work, articulatory exercises, phonemic perception, corrective pedagogy, speech disorders, social adaptation.

Інклюзивті білім беру жүйесінің басты мақсаты - әрбір баланың өз мүмкіндіктеріне қарай толыққанды білім алуына жағдай жасау. Бұл жүйе баланың физикалық, психикалық және әлеуметтік ерекшеліктерін ескере отырып, олардың барлығына тең білім алу мүмкіндігін ұсынады. Әсіресе, сөйлеу және тіл дамуының бұзылулары бар балаларды қолдаудың маңызы зор. Олардың ішінде дизартриясы бар балалар ерекше назар аударуды талап етеді. Дизартрия - бұл сөйлеу мүшелерінің үйлесімді жұмыс істемеуінен туындайтын сөйлеу бұзылысы, оның себебі орталық және перифериялық жүйке жүйесінің бұзылуында жатыр [1].

Дизартриясы бар балалардың сөйлеуінің фонетикалық-фонематикалық аспектілерін дамыту өте маңызды, өйткені бұл балалардың дұрыс дыбыстарды айтуы, сөздерді дұрыс ажыратуы, сөйлеу түсініктілігі мен сөйлеу дағдыларының қалыптасуы қиындық туғызады. Інклюзивті білім беру жағдайында мұндай балаларға арнайы түзету шаралары қажет, олар балалардың сөйлеу дағдыларын дамытып, әлеуметке бейімделуіне, білім алу процесіне толыққанды қатысуына мүмкіндік береді.

Мақалада дизартриясы бар балалардың фонетикалық және фонематикалық қабылдауларын дамыту жолдары қарастырылады. Бұл зерттеу інклюзивті білім беру контекстінде баланың сөйлеу

қабілеттерін жетілдіруге арналған логопедиялық әдіс-тәсілдерді талқылайды және сөйлеу бұзылыстарын түзету мен оңалту жұмыстарының тиімді әдістерін ұсынып, балалардың білім беру процесіне сәтті интеграциялануына ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру – бұл барлық балаларға, оның ішінде арнайы білім беру қажеттіліктері бар балаларға тең білім беру мүмкіндігін қамтамасыз етуді мақсат ететін білім беру жүйесі. Қазіргі таңда инклюзивті білім беру маңызды педагогикалық бағыттардың бірі ретінде қолданысқа енгізілген. Бұл жүйеде ерекше назар аударылатын топтың бірі - сөйлеу дамуы бұзылған балалар, оның ішінде дизартриясы бар балалар. Дизартрия сөйлеу аппаратындағы қозғалыс бұзылыстарынан туындайтын, дыбыстарды дұрыс айту қабілетінің нашарлауымен сипатталатын ауру болып табылады [2].

Дизартриясы бар балалардың сөйлеуіндегі басты қиындық - фонетикалық және фонематикалық қабылдау мен дыбыстарды дұрыс айту дағдыларының қалыптаспауы. Олардың сөйлеу тілінде дыбыстардың артикуляциясы мен фонематикалық құрылымы бұзылған, бұл оларды әлеуметтік ортаға бейімдеу мен білім беру процесіне интеграциялауды қиындатады. Сондықтан, дизартриясы бар балалардың сөйлеуінің фонетикалық-фонематикалық аспектілерін дамыту ерекше маңызды болып табылады.

Фонетикалық аспект сөйлеу дыбыстарын дұрыс айту және оларды белгілі бір тәртіппен дыбыстардың өзара байланысын білдіреді. Ал фонематикалық аспект — дыбыстарды тыңдап ажырату, олардың сөз ішіндегі мағынасына сәйкес келуін түсіну қабілетіне қатысты. Бұл екеуінің үйлесімді дамуы баланың тілін жетілдіріп қана қоймай, оның жалпы сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға да негіз болады. Дизартриясы бар балалар үшін бұл аспектілердің дамуы арнайы түзету әдістемелерін, яғни логопедиялық жұмыс түрлерін талап етеді [3].

Инклюзивті білім беру жағдайында дизартриясы бар балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін түрлі әдіс-тәсілдер қолданылады. Біріншіден, артикуляциялық жаттығулар мен тыныс алу жаттығулары арқылы балалардың сөйлеу аппаратының икемділігін арттыруға болады. Бұл балаларға дыбыстарды дұрыс айтуда көмектеседі. Мысалы, тілдің дұрыс орны мен еріндердің үйлесімді жұмысы арқылы артикуляциялық қозғалыстарды жақсарту жаттығуларын жасау өте маңызды. Сондай-ақ, фонематикалық қабылдауды дамытуға бағытталған жаттығулар да өте қажет. Мұнда балаларға дыбыстарды дұрыс ажырату, оларды дұрыс топтастыру және сөздердегі дыбыстардың рөлін түсіну үйретіледі [4].

Сөйлеу дағдыларын дамытуда логопедтердің рөлі ерекше. Логопед балалармен жеке немесе топпен жұмыс істеп, олардың сөйлеу мәселелерін анықтап, түзету жұмыстарын жүргізеді. Логопедиялық сабақтарда балалардың сөйлеу аппаратын дамытатын арнайы жаттығулар, дыбыстарды анық айтуға арналған тапсырмалар, фонематикалық қабылдауды жақсартатын ойындар мен жаттығулар қолданылады. Бұл тәсілдер балалардың дыбыстық қорын толықтырып, сөздерді дұрыс айту дағдысын қалыптастырады [5].

Сондай-ақ, инклюзивті білім беру жағдайында ата-аналар мен педагогтардың бірлескен жұмысы да маңызды. Ата-аналар балалармен күнделікті тұрмыста сөйлесіп, олардың сөйлеу дағдыларын дамытуға қатыса алады. Олар баланың сөйлеуін түзету бойынша арнайы ұсыныстарды орындап, балаға түзету жұмыстарын үйде жалғастыруға көмектеседі. Педагогтар мен ата-аналардың тығыз қарым-қатынасы балалардың сөйлеу дағдыларын дамытуда тиімді нәтиже береді [6].

Инклюзивті білім берудегі дизартриясы бар балаларды тәрбиелеу мен оқытуда ерекше көңіл бөлетін тағы бір мәселе — әлеуметтік бейімделу. Дизартриясы бар балалардың сөйлеуіндегі қиындықтар олардың қарым-қатынас жасау, өз ойларын дұрыс жеткізу мүмкіндіктерін шектейді. Сондықтан, оларды білім беру процесіне толыққанды қатыстыру үшін әлеуметтік ортада дұрыс сөйлеу дағдыларын қалыптастыру қажет. Бұл үшін балаларды топтық жұмысқа тарту, ойын арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту, қарым-қатынас дағдыларын жаттықтыру маңызды болып табылады [7].

Инклюзивті білім беру жағдайында дизартриясы бар балалардың сөйлеуінің фонетикалық-фонематикалық аспектісін дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл балалардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, олардың әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету және білім беру процесіне толыққанды қатыстыру үшін арнайы түзету жұмыстары мен логопедиялық әдіс-тәсілдер қажет.

Дизартриясы бар балалардың сөйлеуін дамытуда фонетикалық және фонематикалық қабылдаудың жетілдірілуі негізгі рөл атқарады. Артикуляциялық жаттығулар мен тыныс алу жаттығулары, фонематикалық есту қабілетін дамыту, дыбыстарды дұрыс айту дағдыларын қалыптастыру - бұл процесстер балалардың сөйлеу сапасын жақсартуға және олардың қоғамдағы орнын табуына ықпал етеді.

Логопедтердің, педагогтардың және ата-аналардың бірлескен жұмысы балалардың сөйлеу дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар бірлесіп жұмыс істей отырып, балаға үйде және білім беру ұйымында сөйлеу дағдыларын жетілдіру үшін қажетті жағдайлар

жасайды. Бұл балалардың білім алу процесіне тиімді интеграциялануына, олардың әлеуметке бейімделуіне көмектеседі.

Жалпы алғанда, инклюзивті білім беру мен дизартриясы бар балалардың сөйлеуін дамыту - бұл ұзақ және кешенді процесс, бірақ оның нәтижелері қоғамдағы әрбір балаға тең мүмкіндіктер беру, олардың әлеуметке толыққанды араласуы мен білім алуына жол ашу үшін өте маңызды.

Әдебиеттер:

1. Жұмабекова Ф.Ж. Арнайы педагогика негіздері. – Алматы: Мектеп, 2019.
2. Назарбаева С.А. Инклюзивті білім беру: теория және практика. – Астана: Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2020.
3. Левина Р.Е. Дизартриясы бар балалардың сөйлеу терапиясы. – Москва: Просвещение, 2018.
4. Смирнова Т.Н. Логопедия негіздері. – Санкт-Петербург: Речь, 2017.
5. Мастюкова Е.М. Логопедиялық түзету жұмыстарында дизартриясы бар балалармен жұмыс істеу әдістемесі. – Москва: Просвещение, 2015.
6. Қазақстан Республикасының “Инклюзивті білім беру туралы” Заңы, 2018.
7. Қосымша педагогикалық қолдау материалдары: логопедиялық ойындар мен жаттығулар. – Астана, 2021.

УДК 378

РОЛЬ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Бебель С. Н.

учитель начальных классов,

КГУ СОШ имени Мухтара Ауэзова, г Павлодар

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш мектепте инклюзивті білім берудің өзектілігі атап өтілді. "Инклюзивті білім беру", "ерекше білім беру қажеттіліктері", "ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, инклюзивті білім беру принциптері келтірілген. Сондай-ақ, бастауыш мектепте инклюзивті білім беру жағдайында оқу процесін ұйымдастырудағы мұғалімнің рөлі ашылды.

Түйінді сөздер: инклюзивті ортадағы білім, бастауыш мектеп, инклюзивті, инклюзия, инклюзивті білім беру принциптері, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, мүмкіндігі шектеулі балалар

Аннотация. В данной статье отмечена актуальность инклюзивного образования в начальной школе. Дана трактовка таких понятий как «инклюзивное образование», «особые образовательные потребности», «дети с особыми образовательными потребностями», перечислены принципы инклюзивного образования. А также, раскрыта роль учителя в организации учебно-

воспитательного процесса в условиях инклюзивного образования в начальной школе.

Ключевые слова: образование в инклюзивной среде, начальная школа, инклюзивное, инклюзия, принципы инклюзивного образования, дети с особыми образовательными потребностями, дети ограниченными возможностями.

Abstract. This article notes the relevance of inclusive education in primary school. Here are given an interpretation of such concepts as “inclusive education”, “special educational needs”, “children with special educational needs” and also the principles of inclusive education are listed. Also there is a development of a meaningful role of the teacher in organizing the educational process in the conditions of inclusive education in primary school.

Keywords Education in an inclusive environment, primary school, inclusive, inclusion, principles of inclusive education, children with special educational needs, children with disabilities

В настоящее время одним из приоритетных направлений развития общего образования в Казахстане, является внедрение инклюзивного образования. Процессы обновления содержания образования, идущие в Казахстане, нацелены на создание образовательной среды, благоприятной для гармоничного становления и интеллектуального развития каждой личности. Данная система образования даёт возможность обеспечения равных возможностей обучения всех детей, вне зависимости от физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей в общеобразовательную среду, устранение всех барьеров для получения качественного образования, социальной адаптации и интеграции в социуме. В целях обеспечения равного доступа к качественному образованию Главой государства акцентировано внимание на повышение профессиональных компетенций педагогов, повышение скорости интернета и обеспечение бесплатным доступом к цифровым образовательным ресурсам. [1]

На сегодняшний момент не существует единого определения понятия инклюзии. Согласно методическим материалам ЮНЕСКО [2], **инклюзивное образование** – это такая организация процесса обучения, при которой все дети, независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей, включены в общую систему образования и обучаются по месту жительства вместе со своими сверстниками в таких школах общего типа, которые учитывают их особые образовательные потребности и оказывают своим ученикам необходимую специальную поддержку.

«Особые образовательные потребности» – юридическое определение, которое относится к детям с проблемами в обучении или

ограниченными возможностями, из-за которых им сложнее учиться, чем большинству детей того же возраста.

Дети с особыми образовательными потребностями—дети, испытывающие постоянные или временные трудности в получении образования соответствующего уровня вследствие: нарушений развития; поведенческих и эмоциональных проблем; средовых факторов (социальных, психологических, экономических, лингвистических, культурных).

В качестве субъектов инклюзивной формы обучения – возможно выделить всех субъектов образовательного процесса: дети, в том числе дети с особыми образовательными потребностями, педагоги, педагоги психолого-педагогической службы, семья, медицинские работники и администрация.

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» [3, ст.8 п.1] провозглашён принцип доступности образования для лиц с ООП. В его основе заложен приоритет общечеловеческой ценности, следовательно, инклюзивное образование представляет собой идеологию, которая исключает любую дискриминацию детей, обеспечивает равное отношение ко всем и создаёт особые условия для детей с особыми образовательными потребностями.

Суть инклюзивного образования заключается в создании инклюзивной образовательной среды, направленной на улучшение системы образования для всех учащихся, в том числе для детей с особыми образовательными потребностями. В изменении самого образования таким образом, чтобы обеспечить правом каждого ребёнка получить качественное образование.

Создание условий равного доступа к качественному обучению детей с ООП имеет большие преимущества в дальнейшей перспективе. Это, прежде всего их успешная социальная адаптация, полноценное участие в жизни общества, и возможность самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности.

Можно обозначить основные принципы **инклюзивного образования**:

1. Все дети имеют равный доступ к образованию.
2. Ценность человека не зависит от его способностей и достижений
3. Каждый ребёнок уникален и нуждается в индивидуальном подходе к образованию.
4. В центре внимания образования находятся сильные стороны и возможности ребёнка.

5.Среда обучения адаптирована для всех детей, и позволяет каждому быть равным и важным членом одного и того же сообщества.

6.Все дети нуждаются в поддержке и дружбе ровесников

7. Все участники образовательного процесса работают в сотрудничестве для поддержки успеха каждого ребёнка.

8. Многообразие способствует развитию всех сторон человеческой жизни.

Процессы обновления содержания образования, идущие в стране, дают основание полагать, что образовательная политика страны отвечает современным международным требованиям, учитывая рекомендации ОЭСР предполагает, что все участники образовательного процесса будут: - рассматривать разнообразие возможностей детей как ресурсы, а не как барьеры и проблемы. Ресурсы для воспитания толерантной культуры поведения в обществе, для совершенствования педагогического мастерства учителя и обеспечения высокого качества преподавания. Хотелось бы отметить, что учителя играют ключевую роль в реализации качественного инклюзивного образования.

Новые подходы к образованию, предъявляют особые требования к профессиональной и личностной готовности учителей, к осуществлению профессиональной деятельности в условиях инклюзивного образования. Необходимость повышения квалификации и переподготовки преподавателей в условиях инклюзивного образования, их психологическая и профессиональная готовность очевидна.

Меня, как учителя начальных классов, волнует вопрос: как создать инклюзивную образовательную среду для всех детей с их разнообразными потребностями и возможностями в обучении? Ведь работа учителя в инклюзивном классе специфична и требует освоения новых профессиональных умений, овладения новыми педагогическими технологиями. При этом фундаментом профессиональной деятельности становится создание специальных условий, при которых каждый ребёнок включён в процесс обучения в сочетании с созданием ситуации успеха.

Уже не первый год работаю с детьми с особыми образовательными потребностями. Можно обозначить основные функции учителя начальных классов в организации учебно-воспитательного процесса в условиях инклюзивного образования в начальной школе:

1.Создание инклюзивной образовательной среды

Первым шагом на пути к инклюзивному образованию является создание инклюзивной образовательной среды, подходящей

для всех учеников младшего школьного возраста, которая позволяет каждому быть равным и важным членом одного и того же сообщества. В инклюзивной среде «особый» ребёнок принят на равных, его «особенность» не подчёркивается и не акцентируется. Образовательная среда обеспечивает социализацию ребёнка, динамику его психического и интеллектуального развития на протяжении соответствующего возрастного периода.

2. Понимание разнообразных возможностей и потребностей обучающихся

Учителя должны учитывать различные возможности и потребности учащихся. После выявления этих потребностей учителя могут адаптировать свои методы обучения и материалы для удовлетворения этих потребностей.

3. Дифференцированное обучение

Учителя должны адаптировать обучение под разные возможности и потребности учащихся. Это может включать в себя изменение планов уроков, составление и реализация адаптированных или индивидуальных образовательных программ для учащихся с ООП в соответствии с рекомендациями ПМПК, использование альтернативных методов оценки, предоставление дополнительной поддержки учащимся.

4. Взаимодействие с психолого-педагогической службой

Основная нагрузка в проведении коррекционно-развивающей работы ложится на школьных психологов, логопедов, дефектологов и педагогов-ассистентов. Помимо индивидуальной и коррекционной работы с учащимися, они оказывают помощь учителям в умении индивидуализировать процесс обучения максимально приближая его к возможностям и потребностям детей.

5. Сотрудничество с родителями

Роль учителя становится более значимой для родителей детей с особыми образовательными потребностями. Ведь учитель является единственным источником информации о повседневной школьной деятельности и успеваемости своего ребёнка. Поэтому работа с родителями детей с ООП должна строиться на принципах доверия и полной их включенности в учебно-воспитательный процесс.

Начиная подготовку к работе в инклюзивном классе, учитель должен учитывать рекомендации данные в заключении ПМПК, информацию, полученную от педагогов психолого-педагогической службы, а также информацию при личной беседе с законным представителем ребёнка с ООП. Важное значение для обеспечения эффективной интеграции детей с ограниченными возможностями

здоровья в образовательном учреждении имеет проведение информационно-просветительской работы со всеми участниками образовательного процесса — обучающимися (как имеющими, так и не имеющими недостатки в развитии), их родителями (законными представителями), педагогическими работниками.

При планировании урока в инклюзивном классе необходимо учитывать возрастные и индивидуальные особенности развития учащихся. В центре внимания преподавания и обучения должны находиться сильные стороны и возможности учащихся, что позволяет индивидуализировать содержание предмета (что изучать), процесс обучения (как учиться) и продукты (результаты обучения). Учитель должен создать для детей безбарьерную, развивающую среду, атмосферу эмоционального комфорта. В рамках урока задания могут быть адаптированы к учебным целям, сильным сторонам и способностям различных учащихся. Для детей с ООП: использование упрощённых текстов и визуальной поддержки, разбиение задач на более мелкие этапы, предоставление учащимся возможности использовать альтернативные способы реагирования и/или предоставление детям больше времени для выполнения поставленных задач. Использование на уроках наглядных средств позволяет упростить восприятие материала и повысить мотивацию к обучению. Причина в том, что дети при восприятии материала опираются на сохранное у них наглядно-образное мышление. Учитывая низкое внимание детей особыми образовательными потребностями, истощаемость и пресыщение однообразной деятельностью на уроке, необходима смена деятельности обучающихся в течении урока (работа с карточками, использование мультимедиа ресурсов и.т.д.), чередование активной работы с отдыхом (здоровьесберегающие физкультминутки).

Планирование урока в инклюзивном классе должно включать в себя не только общеобразовательные задачи, но и коррекционно-развивающие задачи: коррекция учебных и поведенческих трудностей, возникающих у детей в образовательном процессе совместно с психолого-педагогической службой исправление отклонений и нарушений развития, разрешение трудностей развития: устной и письменной речи, мыслительной деятельности, коммуникативных навыков, эмоционально –волевой сферы, слухового и зрительного восприятия учащихся т.д. Таким образом создание инклюзивной образовательной среды возможно в сплочённом командном взаимодействии всех участников образовательного процесса.

Литература:

1. Методические рекомендации по реализации принципов преемственности и инклюзивности на всех уровнях образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа <https://uba.edu.kz/storage/app/media/INKL%20%20RS%20%20RS%20%20RS%20%2029.03.2024.pdf> (дата обращения 28.11.2024)
2. Руководящие принципы политики в области инклюзивного образования. ЮНЕСКО, 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849r.pdf> (дата обращения: 28.11.2024)
3. Закон РК «Об образовании». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747. (дата обращения: 28.11.2024)

ӘОЖ 376.42

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ҰСАҚ МОТОРИКА АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Бегзатханқызы Алима

*«Арнайы педагогика» ББ бағдарламасының 4 курс студенті,
Ғылыми жетекші – Шавалиева З.Ш., п.ғ.к., қауымдастырылған
профессор Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар қаласы*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру жүйесінде психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілін ұсақ моторика арқылы дамытуға бағытталған заманауи педагогикалық тәсілдер қарастырылады. Психикалық дамуы тежелген балалардың тілдік дамуы әртүрлі қиындықтарға тап болуы мүмкін, сондықтан олардың сөйлеу қабілетін дамытуда ұсақ моториканың ерекше рөлі атап көрсетіледі. Ұсақ моторика жаттығулары мен ойындарының сөйлеу тілін жетілдіруге ықпалы, тілдік дағдылардың қалыптасуына әсері зерттеледі.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, психикалық дамуы тежелген балалар, сөйлеу тілі, ұсақ моторика, тілдік дағдылар, педагогикалық әдіс-тәсілдер, дамытушы ойындар, шығармашылық жаттығулар, балалардың психологиялық қолдауы, дефектология.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные педагогические подходы, направленные на развитие речи детей с умственной отсталостью в системе инклюзивного образования через мелкую моторику. Языковое развитие детей с задержкой психического развития может иметь различные трудности, поэтому подчеркивается особая роль мелкой моторики в развитии их речи. Изучается влияние упражнений и игр на мелкую моторику на совершенствование речи, влияние на формирование языковых навыков.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с задержкой психического развития, речь, мелкая моторика, языковые навыки, педагогические приемы, развивающие игры, творческие упражнения, психологическая поддержка детей, дефектология.

Abstract.

This article examines modern pedagogical approaches aimed at developing the speech of children with mental retardation in the inclusive education system through fine motor skills. The language development of children with mental retardation can have various difficulties, therefore, the special role of fine motor skills in the development of their speech is emphasized. The influence of exercises and games on fine motor skills on the improvement of speech, the influence on the formation of language skills is studied.

Keywords: inclusive education, children with mental retardation, speech, fine motor skills, language skills, pedagogical techniques, educational games, creative exercises, psychological support for children, defectology.

Инклюзивті білім беру - бұл барлық балалардың жас ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне қарамастан білім алуына тең мүмкіндік беру процесі. Бұл тұжырымдама әр баланың ерекше қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескеріп, әртүрлі әдістер мен тәсілдер арқылы білім беру процесін ұйымдастыруды көздейді. Психикалық дамуы тежелген балалар үшін инклюзивті білім беру жүйесінің маңызы зор, өйткені олар үшін дәстүрлі оқу әдістері тиімді болмауы мүмкін. Сондықтан арнайы әдістер мен тәсілдер арқылы олардың сөйлеу тілін дамыту үлкен мәнге ие [1].

Психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілін дамыту - бұл тек сөздік қорды ұлғайту немесе артикуляцияны жақсарту ғана емес, сондай-ақ ойлау, қабылдау, есте сақтау сияқты когнитивтік процестерді қолдау мен дамыту процесі. Әсіресе, сөйлеу тілін дамытуда ұсақ моториканы пайдалану тиімді тәсілдердің бірі болып табылады. Ұсақ моториканың, яғни қолдың ұсақ бұлшықеттерінің қозғалыстарының сөйлеу және тілдік дамуымен тығыз байланысы бар. Баланың қолымен жасалған әртүрлі қимылдар мен манипуляциялар, мысалы, сурет салу, құрастыру ойындары, модельдеу сияқты әрекеттер, мидағы сөйлеу орталықтарын белсендіретінін зерттеулер көрсеткен.

Инклюзивті білім беру жүйесінде психикалық дамуы тежелген балаларға бағытталған тәсілдер дәстүрлі білім беру әдістерінен өзгеше болуы тиіс. Бұл балаларға арнайы әдіс-тәсілдер мен бағдарламалар арқылы оқу мен дамуды қамтамасыз ету мақсатында түрлі құралдар мен ресурстар қолданылады. Ұсақ моторика арқылы сөйлеу тілін дамыту - психикалық дамуы тежелген балалар үшін ең тиімді және жиі қолданылатын әдістердің бірі. Бұл тәсіл балалардың сөйлеу тілін

дамыту ғана емес, сондай-ақ олардың когнитивтік, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына да оң әсерін тигізеді.

Сөйлеу тілінің дамуына ықпал ететін түрлі тәсілдердің арасында ұсақ моторика мен тілдік дағдыларды біріктіру, олардың сенсорлық және моторлық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы балалардың сөйлеу қабілеттері жақсарып, олар өз ойларын дұрыс жеткізіп, тілдік коммуникацияда белсенді бола алады. Сондықтан, психикалық дамуы тежелген балаларға арналған инклюзивті білім беру бағдарламаларына ұсақ моториканы дамытуға бағытталған жұмыстар енгізу өте маңызды.

Инклюзивті білім беру - әртүрлі білім алу қажеттіліктері бар балалардың тең құқықпен білім алуына мүмкіндік беретін, білім беру процесінде барлық балаларды бірдей деңгейде қамтуға бағытталған жүйе. Бұл білім беру моделі ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру мекемелерінде оқытуға арналған, әрі оларды әлеуметтік интеграциялаудың негізін құрайды. Психикалық дамуы тежелген балалар үшін инклюзивті білім беру маңызды болып табылады, себебі мұндай балалар білім алу процесіне қосылып, қоғамға толыққанды бейімделе алады [2].

Инклюзивті білім беру жүйесінде ерекше қажеттіліктері бар балаларға білім беру тек дәстүрлі оқу әдістерін ғана қолданумен шектелмейді. Бұл жағдайда арнайы әдіс-тәсілдер мен педагогикалық құралдарды қолдану арқылы әр баланың мүмкіндіктерін барынша дамыту мақсат етіледі. Сонымен қатар, инклюзивті білім беруде жеке тәсілдер мен түзету жұмыстары, соның ішінде ұсақ моториканы дамыту арқылы сөйлеу тілін жетілдіру маңызды рөл атқарады. Психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілі, олардың ойлау, қабылдау, есте сақтау сияқты танымдық қабілеттерімен тығыз байланысты дамиды. Алайда бұл балалардың сөйлеу дағдылары қалыпты дамыған балаларға қарағанда кешірек қалыптасады және қиындықтар туындауы мүмкін. Осыған орай, инклюзивті білім беру бағдарламаларында сөйлеу тілін дамыту үшін арнайы әдіс-тәсілдер мен жаттығулар қолдану маңызды. Мұнда ұсақ моторика мен тіл дағдыларын біріктіру үлкен тиімділік береді [3].

Психикалық дамуы тежелген балаларда сөйлеу тілінің дамуы айтарлықтай қиындықтармен сипатталады. Бұл балаларда сөздік қордың аз болуы, сөйлеудің кешігуі, артикуляциялық дағдылардың нашар дамуы және тілдің грамматикалық құрылымдарын меңгеруде қиындықтар туындауы мүмкін. Сондықтан олардың сөйлеу тілін дамыту үшін арнайы педагогикалық әдістер мен түзету жұмыстарын жүргізу қажет.

Сөйлеу тілінің дамуы тек сөзді дұрыс айту емес, сонымен қатар баланың ойлау қабілетін, қабылдау мен есте сақтау дағдыларын дамыту процесі болып табылады. Тілдік дамуды қолдау арқылы баланың когнитивтік қабілеттері де жақсарады. Бұл процестің нәтижесінде бала тек сөздерді үйреніп қана қоймай, өзінің ойларын қалыптастыру, оларды жеткізу, тілдік коммуникацияны тиімді қолдану дағдыларын игереді.

Сөйлеу тілінің кешігуінің себептері әртүрлі болуы мүмкін: жүйке жүйесінің бұзылулары, ми мен басқа да органдардың даму ерекшеліктері, психоэмоционалдық жағдайлар, әлеуметтік қолдаудың жетіспеушілігі және т.б. Бұл факторлардың барлығы психикалық дамуы тежелген балалардың тілін дамыту процесіне кедергі келтіруі мүмкін. Дегенмен, арнайы түзету жұмыстарымен және педагогикалық тәсілдермен бұл қиындықтарды жеңуге болады.

Ұсақ моторика мен сөйлеу тілі арасында тығыз байланыс бар екендігін қазіргі психология мен педагогика саласындағы зерттеулер көрсетіп отыр. Ұсақ моторика - адамның қолы мен саусақтарының ұсақ қозғалыстарын қамтитын дағдылар кешені. Саусақтардың ұсақ қозғалыстары мен ауыз қуысының қозғалыстары арасында синергия бар, яғни қол мен ауыздың үйлесімді жұмыс істеуі тілдік дағдылардың дамуына әсер етеді [4].

Ұсақ моториканың сөйлеуге әсер етуінің бірнеше аспектілері бар:

- Мидың белсенділігі: Ұсақ моторика арқылы қолдың қозғалыстарын үйлестіре отырып, ми екі жарты шарын да белсендіреді. Бұл сөйлеу орталықтарының жұмысына тікелей ықпал етеді. Ұсақ моториканы дамыту арқылы балалардың сөйлеу дағдылары жақсарады.

- Артикуляцияны дамыту: Баланың сөйлеу мүшелерін дұрыс қимылдату үшін қолдың ұсақ бұлшықеттері де маңызды. Мысалы, саусақтарды қолдану арқылы баланың ауыз қуысы мен еріндерінің қозғалысы белсендіріледі, бұл сөйлеудің дұрыс қалыптасуына ықпал етеді.

- Когнитивтік дамуға ықпал ету: Ұсақ моторика тілдік қабілеттерді дамытуға ықпал етіп қана қоймай, баланың ойлау, қабылдау және есте сақтау дағдыларын да жетілдіреді. Қолмен жұмыс істеу арқылы бала заттар мен құбылыстарды ұғына бастайды, бұл сөйлеудің нақты әрі түсінікті болуына көмектеседі.

Ұсақ моториканы дамыту арқылы сөйлеу тілін жетілдіру әдістері

Психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілін дамыту үшін ұсақ моториканы дамытуға бағытталған әртүрлі әдістер мен жаттығуларды қолдану өте тиімді [5]. Мұндай әдістер баланың сөйлеу дағдыларын жақсартуға, когнитивтік дамуына әсер етуге көмектеседі.

Ұсақ моториканы дамыту арқылы сөйлеуді белсендіретін бірнеше тәсілді атап өтуге болады:

1. Қолмен жұмыс істеу ойындары:

- Сурет салу және бояу: Сурет салу және бояу - баланың қолының ұсақ бұлшықеттерін жаттықтырып, олардың артикуляциясын жақсартуға көмектеседі. Бұл жұмыс түрі балалардың қиялын дамытады және олардың сөздік қорын кеңейтеді.

- Құрастыру ойындары: Құрастыру ойыншықтарымен жұмыс істеу баланың қолының ұсақ қозғалыстарын дамытады. Бұл өз кезегінде сөйлеу мүшелерінің үйлесімділігін жақсартады.

2. Мүсіндеу және пішіндер жасау:

- Пластилинмен мүсіндеу: Пластилинмен пішіндер жасау арқылы бала өзінің қолының ұсақ бұлшықеттерін жаттықтырады. Бұл тілдік дағдыларды дамыту үшін өте тиімді әдіс, өйткені бала қолымен жұмыс істей отырып, ми мен сөйлеу орталықтарын белсендіреді.

- Қағазды қиып, жабыстыру: Қағазды қиып, жабыстыру сияқты жаттығулар баланың қолының ұсақ моторикасын дамытып, олардың сөйлеу мүшелерінің икемділігін арттырады.

3. Музыкалық ойындар мен ырғақтық жаттығулар:

- Ән айту және ырғақтық ойындар: Музыкалық құралдармен ойнау, ән айту және ырғақтық жаттығулар баланың ауыз қуысының қозғалысын жақсартады. Сонымен қатар, мұндай жаттығулар балалардың сөйлеу тілі мен ойлау қабілетін үйлестіре отырып дамытуға көмектеседі.

Психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілін дамыту - инклюзивті білім берудің маңызды бағыты болып табылады. Мұндай балалардың сөйлеу қабілетінің қалыптасуындағы қиындықтар мен кешігулерді ескере отырып, оларды білім беру процесінде тең дәрежеде қамту үшін арнайы әдіс-тәсілдер мен педагогикалық тәсілдер қолдану қажет. Бұл бағытта инклюзивті білім беру жүйесінің маңызы зор, себебі ол әр балаға тең мүмкіндіктер мен әдіс-тәсілдер ұсыну арқылы балалардың білім алуына және жеке дамуына қолдау көрсетеді.

Психикалық дамуы тежелген балаларда тілдік дағдылардың қалыптасуында көптеген қиындықтар туындауы мүмкін. Олар сөйлеудің кешігуі, сөздік қордың аз болуы, грамматикалық құрылымдарды меңгеру және артикуляциялық дағдылардың жетіспеушілігі сияқты мәселелермен бетпе-бет келеді. Сондықтан, олардың тілін дамыту үшін арнайы педагогикалық әдістерді қолдану маңызды. Мұндай әдістер арқылы баланың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, ойлау және қабылдау қабілеттерін дамытуға болады. Бұл балаларға тек сөздер мен сөйлемдерді меңгерту ғана емес, сонымен

қатар олардың когнитивтік, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына да қолдау көрсету болып табылады.

Ұсақ моторика мен сөйлеу тілінің арасында тығыз байланыс бар екендігі қазіргі зерттеулерде жан-жақты дәлелденген. Саусақтардың ұсақ қозғалыстарын үйлестіру, қолдың қозғалыстарын дамыту - бұл балалардың сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал ететін маңызды аспектілердің бірі. Саусақтардың қозғалыстары мен ауыз мүшелерінің үйлесімді жұмысы мидың сөйлеу орталықтарын белсендіретінін ескерсек, ұсақ моториканы дамыту арқылы психикалық дамуы тежелген балалардың тілін дамытуға болады. Бұл тәсіл, әсіресе, психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу мүшелерін дамытып, оларды тілдік коммуникацияға үйрету үшін өте маңызды.

Әдебиеттер

1. Асылова, Р. Б., & Нұрсейтова, А. К. (2018). Инклюзивті білім берудегі психикалық дамуы тежелген балаларға арналған түзету жұмыстары. «Қазақстан педагогикалық ғылыми журнал», 3(52), 21-29.
2. Ермұхамбетова, Б. Н. (2021). Инклюзивті білім беру жүйесіндегі психикалық дамуы тежелген балалардың тілін дамыту әдістемесі. «Қазіргі білім беру мәселелері: теория және практика». Алматы: Қазақ университеті, 175-182.
3. Киреева, И. В. (2019). Психикалық дамуы тежелген балаларды оқыту мен тәрбиелеудің педагогикалық негіздері. Алматы: Қазақстан білім баспасы.
4. Тұрғараев, С. Ж. (2018). Ұсақ моториканы дамыту арқылы сөйлеу тілін қалыптастыру. «Педагогика және психология журналы», 6(4), 34-40.
5. Федорова, Л. В. (2020). Психикалық дамуы тежелген балалардың сөйлеу тілін түзету бойынша ғылыми-әдістемелік жұмыстар. «Түзету педагогикасы: теория және практика», 7(3), 81-87.

ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ И ВОСПИТАНИЮ ДЕТЕЙ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Бекжасарова С. Д.

директор КГУ «Иртышской СОШ №3»

с. Иртышск, Павлодарская область

Жанатова Г. А.

преподаватель-эксперт ВШП

Научный руководитель: Шавалиева З. Ш.

*к.п.н., профессор ВШП, Павлодарский педагогический университет
им. Ә.Марғұлан*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру жүйесін дамыту, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған арнайы сыныптар құру қажеттілігі туралы сөз қозғалады. Иртышская СОШ №3 мектебі инклюзивті білім беру тәсілдерін енгізуде маңызды жетістіктерге жеткен. Мақалада мектептің осы бағытта атқарған жұмыстары, педагогикалық инновациялар мен мектептің басқару стратегиялары баяндалады. Әрбір балаға тең мүмкіндік беру арқылы жалпы білім беру жүйесін жақсарту мақсаттары қарастырылады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, арнайы білім беру қажеттіліктері, тең мүмкіндіктер, әлеуметтену, инклюзивті тәжірибе

Аннотация. Статья посвящена развитию системы инклюзивного образования, включая необходимость создания специализированного класса для детей с особыми образовательными потребностями. Иртышская СОШ №3 достигла значительных успехов во внедрении инклюзивных подходов. В статье рассматриваются работы школы в этом направлении. Обсуждаются задачи улучшения системы общего образования, обеспечивающей равные возможности для каждого ребенка.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, равные возможности, социализация, инклюзивные практики

Abstract. This article discusses the development of inclusive education, including the need for creating a specialized class for students with special educational needs. Irtyshskaya Secondary School No. 3 has achieved significant progress in implementing inclusive approaches. The article outlines the school's efforts in this direction, pedagogical innovations, and management strategies. It highlights the goals of improving the general education system to ensure equal opportunities for every child.

Keywords: inclusive education, special educational needs, equal opportunities, socialization, inclusive practices.

«Инклюзивное образование – это непрерывный процесс развития общего образования, нацеленный на обеспечение качественного образования для всех с учетом разнообразия, разных нужд и

способностей, характеристики и ожидания в обучении учащихся и общин, устранение всех форм дискриминации» (ЮНЕСКО 2008) [4, с. 9]. Современная образовательная система сталкивается с необходимостью интеграции детей с особыми образовательными потребностями (ООП) в общий образовательный процесс. Принципы инклюзивного образования направлены на создание равных возможностей для всех детей, независимо от их физических, интеллектуальных и социальных характеристик. Иртышская СОШ №3 активно внедряет инклюзивные подходы, создавая атмосферу, в которой каждый ученик, включая детей с ООП, может развиваться и достигать образовательных успехов.

Основная часть это расширение физической доступности образовательного пространства, включая установку пандусов, создание комфортных учебных кабинетов и оснащение школы.

Инклюзивное образование — важнейшее направление современной системы обучения, направленное на создание равных возможностей для каждого ребёнка. Иртышская СОШ №3 активно развивает подходы к обучению детей с особыми образовательными потребностями (ООП), формируя образовательное пространство, создания доступной «безбарьерной среды» [1, с. 6], где учитываются индивидуальные особенности каждого ученика.

Основная цель школы заключается в обеспечении условий для развития и социализации всех учащихся. Школа создает образовательную среду, где каждый ученик чувствует себя важной частью школьного сообщества. Среди стратегических задач:

1. Доступ к качественному образованию для всех детей.
2. Повышение уровня инклюзивной компетентности педагогов.
3. Создание условий для социализации учащихся с ООП.

Рассматривая современные подходы к обучению и воспитанию, школа внедряет инновационные педагогические технологии используя индивидуальные образовательные маршруты. Программы адаптируются в соответствии с потребностями ребёнка.

Одним из ключевых факторов успешности инклюзии является готовность педагогов к внедрению инклюзивных практик. В Иртышской СОШ №3 особое внимание уделяется повышению квалификации преподавателей в области инклюзивного образования. Проводятся мастер-классы и семинары, на которых педагогам представляются современные методы работы с детьми с ООП. Кроме того, школа активно использует различные педагогические технологии, такие как дифференцированное обучение, проектная методика и другие формы работы, способствующие развитию творческого потенциала каждого ученика.

Образовательный процесс не может быть успешным без активного участия родителей. В школе регулярно проводятся встречи с родителями, где им рассказывают о специфике работы с детьми с ООП, а также о методах поддержки детей дома.

Это сотрудничество между школой и семьей является важным условием для успешной социализации детей с особыми потребностями. Родители, понимая особенности своих детей, становятся активными участниками образовательного процесса, что способствует улучшению эмоционального климата в классе и повышению учебной мотивации учеников.

За последние годы школа добилась значительных успехов. Расширен охват детей с ООП. Повышен уровень удовлетворённости родителей. Школа показывает пример эффективного внедрения инклюзивных подходов, ориентированных на развитие каждого ребёнка. Одной из насущных потребностей Иртышской СОШ №3 является создание специального класса для учащихся с особыми образовательными потребностями. А именно кабинет логопеда.

Этот класс позволил бы:

1. Организовать более глубокую индивидуальную работу с детьми.
2. Использовать специализированное оборудование и учебные материалы.
3. Повысить качество психолого-педагогической поддержки.

Создание такого класса стало бы логическим продолжением работы школы в области инклюзии и позволило бы охватить большее число детей, нуждающихся в дополнительной поддержке. Эти меры позволяют детям с ограниченными возможностями чувствовать себя полноценными участниками общества, развиваться и стать полезными окружающим [3, с. 5],

Иртышская СОШ №3 активно реализует принципы инклюзивного образования, создавая условия для развития каждого ученика, независимо от его возможностей. В ближайшие годы школа будет продолжать работать над совершенствованием образовательного процесса, внедрением инновационных педагогических подходов и созданием специализированных классов для детей с ООП. Успехи школы в области инклюзии подтверждают важность создания доступной образовательной среды для всех детей, что является залогом формирования гармоничного и справедливого общества.

В будущем школа планирует не только расширить возможности для детей с особыми образовательными потребностями, но и активно развивать инклюзивные программы для всех учащихся. Программы,

направленные на развитие эмпатии, толерантности и уважения к различиям, будут интегрированы в учебный процесс.

Литература

1. Концепция развития инклюзивного образования в Республике Казахстан до 2030 года.
2. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2020–2025 годы.
3. Методические рекомендации по внедрению инклюзивного образования в школах. ” МОН РК, 2023.
4. <https://www.nur.kz/family/school/1715660-inkluzivnoe-obrazovanie-v-kazahstane-i-za-rubezom/>
5. Портал инклюзивного образования Казахстана: *special-edu.kz*.

УДК 378

ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ УМСТВЕННО-ОТСТАЛЫХ ШКОЛЬНИКОВ

Белоградова У. В.

*студент, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей
Марғұлан, г. Павлодар*

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы обучения детей русскому языку умственно-отсталых школьников в сфере инклюзивного образования.

Ключевые слова: добукварный период, коррегировать, пропедевтические период, дифференцированный подход, дидактическая игра.

Аңдампа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру саласында ақыл-есі кем мектеп оқушыларына орыс тілін үйрету мәселелері қарастырылады.

Түйінді сөздер: әліппе дейінгі кезең, түзету, пропедевтикалық кезең, сараланған тәсіл, дидактикалық ойын.

Abstract. This article examines the problems of teaching Russian language to mentally retarded schoolchildren in the field of inclusive education.

Keywords: pre-primer period, correct, propaedeutic period, differentiated approach, didactic game.

Учащиеся с определенными образовательными потребностями в развитии испытывают особые трудности при обучении, в частности при изучении русского языка. Это диктует необходимость разработки специфических методов обучения таких детей, отличных от тех методик, которые реализуются в традиционной системе образования. Воспитание и обучение детей с особыми образовательными потребностями – сложная социальная и педагогическая проблема. Ее

решение служит целям подготовки этих детей в соответствии с их возможностями к самостоятельной, активной общественно полезной жизни. Русский язык является одним из основных предметов в школьной системе. В зависимости от года обучения на овладение навыками письма, чтения, устной речи учебным планом отводится примерно 20-50% учебного времени. Коррекционная направленность программного материала в первую очередь проявляется в области речевого развития детей, поскольку, как говорилось ранее, важнейшая цель уроков русского языка – формирование речи как средства общения, как способа коррекции познавательной деятельности учащихся и облегчения их адаптации после окончания школы. В процессе обучения нужно проводить работу над устранением недостатков всех сторон речи ребенка. На специальных логопедических занятиях и непосредственно на уроках русского языка необходимо устранять дефекты произношения, формировать фонетико-фонематические представления. Неточность и бедность словаря, неправильное употребление грамматических форм, синтаксических конструкций должны устраняться на всех занятиях по русскому языку, будь то уроки, посвященные развитию устной речи, чтению, практическим грамматическим упражнениям или грамматике и правописанию. Умственно отсталые дети с большими затруднениями усваивают сложные системы понятийных связей и легче – простые. Поэтому работа должна вестись на основе концентрического принципа размещения материала, при котором одна и та же тема изучается в течение нескольких лет с постепенным наращиванием сведений. Концентрическое расположение материала дает возможность разъединять сложные грамматические понятия и умения на составляющие элементы и каждый отрабатывать отдельно. Замедленное восприятие учебного материала, трудности в освоении умений и навыков, особенно на вербальном уровне, требуют увеличения (по сравнению с нормой) количества уроков по каждой теме, что также предельно четко отражено в программе. Например, обучение грамоте проводится на протяжении целого года. Более того, усвоение слоговых структур со стечением трех и четырех согласных переносится на второй год обучения. Главный принцип организации учебно-воспитательного процесса в классах коррекционно-развивающего обучения – это принцип коррекционной направленности. Продолжительность занятий с одним учеником или с группой не должна превышать 20-30 мин. В группы можно объединять по 2-4 ученика, у которых обнаружены одинаковые проблемы или сходные затруднения. Индивидуальные и групповые коррекционные занятия

проводит основной учитель класса. Во время индивидуальных занятий со свободными учениками работают воспитатель, логопед, психолог. Коррекционная работа осуществляется в рамках целостного подхода к развитию способностей ребенка. Эффективно использование различного рода игровых ситуаций, дидактических игр, игровых упражнений, заданий, способных сделать учебную деятельность более актуальной и значимой для ребенка, а также, для того чтобы раскрыть его избавить от чувства неполноценности внутри.

Не менее важное значение имеет практическая направленность программного материала, его нацеленность на формирование у детей речевых навыков. Это направление обеспечивается прежде всего специальными уроками развития устной речи (1-4-й классы). Уже с первых шагов школьного обучения дети осваивают умения слушать вопросы учителя, товарищей и адекватно реагировать на них, самостоятельно вступать в речевые контакты с людьми, рассказывать о наблюдениях за предметами окружающего мира, о прочитанном, о собственном опыте, отчитываться в выполнении некоторых практических работ по темам данного раздела. По данным М. А. Савченко, Р. А. Юровой, Р. И. Лалаевой, около 65% учеников первого класса имеют нарушения звукопроизношения. Во втором классе число таких детей значительно снижается (до 60%). К третьему классу – до 30%. Это свидетельствует не только о распространенности особенностей звукопроизношения, но и об их стойкости и трудностях в овладении звуковым составом слова [1]. По данным Р. И. Лалаевой, у 65-70% обучающихся первоклассников, имеющих интеллектуальные нарушения, обнаруживается дислексия. Для нарушений чтения этих детей типичны следующие проявления: неусвоение букв, побуквенное чтение, искажение звуковой и слоговой структуры слова, нарушения понимания прочитанного, аграмматизмы в процессе чтения. У детей выявляется обычно сочетание различных форм дислексии. Признаки недоразвития письма характеризуется большим количеством допущенных ошибок на письме и сложностью их механизмов. Пространственная ограниченность поля зрения, замедленность мыслительной деятельности на долгое время привязывают умственно отсталых первоклассников к побуквенному чтению. Даже когда ребенок уже освоит принцип слияния согласной и гласной, он продолжает прочитывать каждую букву в отдельности и только затем называет слог. Характер ошибок учащихся 1-2-го классов при чтении и их причины подробно рассмотрены Р. И. Лалаевой в книге «Нарушение процесса овладения чтением у школьников») [2]. Умение говорить у умственно отсталого ребенка, так же как и у нормально

развивающегося сверстника, является результатом эмпирического освоения звуковой системы языка, словаря и грамматических форм. Умственно отсталые дети приходят в школу говорящими. Однако из-за нарушенного интеллекта их речь имеет столь существенные отклонения от нормы, что обучение делается возможным только при условии большой коррекционной работы.

Таким образом, можно сделать вывод, о том, какие задачи ставит перед собой педагог, обучая детей с особыми образовательными потребностями в школе:

- научить школьников правильно и осмысленно читать доступный их пониманию текст;
- выработать достаточно прочные навыки грамотного письма на основе усвоения звукового состава языка, элементарных сведений по грамматике и правописанию;
- повысить уровень общего развития учащихся;
- научить школьников последовательно и правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме;
- развивать нравственные качества школьников.

Одним из эффективных методов обучения умственно отсталых детей в младших классах и приемов работы в последующих классах является дидактическая игра. Использование игры и игровых заданий способствует появлению познавательного интереса к русскому языку как учебному предмету, что оказывает влияние на коррекцию интеллектуального развития и успешность обучения. Однако в отличие от упражнений игра воздействует в первую очередь на эмоциональную сферу ребенка. Поэтому во многих случаях она является наиболее эффективным средством повышения речевой мотивации и отработки необходимых умений и навыков. Задания выполняются в форме игры, активного соревнования, а учителю отводится роль судьи играющих. Дидактическая игра кроме познавательных задач имеет собственно игровые задачи, через реализацию которых и достигается основная цель обучения. Так, в игре «Домино» игровой задачей будет правильная постановка фишек, образующих целое слово; в игре «Часы» – установка часовой и минутной стрелок на слоговых структурах, также образующих слово. Учебной задачей в обеих играх является закрепление представлений о слоговой структуре слов, навыка узнавания слогов «в лицо». Все дидактические игры предполагают при их завершении выявление победителя в лице ученика или группы. Подведение итогов работы проходит при активном участии всего класса. Важный эмоциональный момент – поздравление победителя: вручение вымпела, игровых фишек,

жетонов, наклеек и т.п. Пренебрежение этим условием ведет к угасанию интереса, к потере игровой задачи.

На уроках с умственно-отсталыми детьми приходится предусматривать серию упражнений, которые должны предупредить появление ложных понятий, смешение грамматических категорий, возникающие на основе внешних, случайных признаков. Такими признаками могут стать: сходство окончаний (пела – это существительное, потому что окончание -я); занимаемое место (часть слова или предложения) (свисток – окончание -ок, потому что стоит на последнем месте; осенью – это подлежащее, потому что стоит на первом месте); подмена грамматических признаков житейскими (Дети катаются на коньках – глагол катаются прошедшего времени, потому что зима уже прошла). Для предупреждения такого рода ошибок школьникам предлагаются задания типа:

- Выделите имена существительные среди группы слов. Докажите свой выбор: Поляна, шла, береза, страна, вела, слева. Радость, пить, мечтать, очень, зелень, здесь.

- Составьте предложения так, чтобы подлежащее ручей стояло в начале, середине и конце предложения.

- Найдите глаголы в данном тексте, определите их время: Придет золотая осень. В пестрый наряд оденутся деревья. Желтые листья усыплют дорожки сада.

- Измените текст так, чтобы в нем рассказывалось об осени как о прошедшем времени года. Какое время глаголов вы используете?

Поскольку знания законов языка нужны умственно отсталым учащимся для совершенствования речевой практики, естественно, что основной задачей этапа закрепления будет являться введение изученных грамматических категорий в речь. Исследованием З. Н. Смирновой установлено, что такое закрепление материала оказывается наиболее действенным, поскольку все логико-грамматические операции совершаются на разнообразной лексике, а изученные грамматические категории непосредственно включаются в речевую практику детей [3]. Таким образом, несмотря на указанные трудности, изучение грамматики и правописания при надлежащем отборе материала и правильной системе работы становится доступным для школьников. Оно способствует коррекции недостатков мышления и речи детей, а также развитию их познавательных возможностей.

Можно сделать вывод, что если какое-то задание требует от учащихся большого интеллектуального напряжения, лучше отделить его от следующего упражнения, используя для той цели игру, которая повысит эмоциональный тонус детей, внесет определенную разрядку в

общий ход урока. В случае вялости, заторможенности класса дидактическая игра может неоднократно сопровождать закрепление или повторение темы.

Литература

1. Воронкова В.В. Дифференцированный подход в обучении умственно отсталых детей младшего школьного возраста на примере усвоения русского языка: монография. АСОУ, 2019. 200 с.
2. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя) – СПб.: 2020. – 160 с.
3. Хватцев М.Е. Логопедия: уч. для пед. институтов. – М, 1937
4. Львова Г. В. Современные требования к эффективному коррекционно-развивающему уроку в условиях специальной школы VIII вида // Современные ориентиры развития системы образования детей с ОВР: сборник материалов научно-практического семинара, Санкт-Петербург, 19 октября 2012 года. СПб. : ЛОИРО, 2012. С. 104–108.
5. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии – Издательство: Питер, 2002 г., 720 стр.
6. Аксёнова А.К., Якубовская Э.В. Дидактические игры на уроках русского языка в 1-4 кл., М, 2019
7. Пиаже, Ж. Речь и мышление ребёнка / Ж. Пиаже. - Москва, 1994. - 336 с.
8. Пиаже, Ж. Схемы действия и усвоение языка / Ж. Пиаже. - Москва, 1983. - 327 с.

УДК 373.2

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ЧЕРЕЗ ЛЕПКУ: СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Герлиц М. Н.

студент Высшей школы педагогики

Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан

Научный руководитель – Фомина Т. Н., доктор PhD, Павлодар

Аннотация. В данной статье раскрываются особенности организации инклюзивного образования через лепку у дошкольников. Рассмотрены наиболее эффективные современные педагогические технологии в развитии дошкольников.

Ключевые слова: инклюзивное образование, лепка, современные педагогические технологии, дошкольный возраст, арт-терапия

Аңдатпа. Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балаларда модельдеу арқылы инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың ерекшеліктері ашылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың дамуындағы ең тиімді Заманауи педагогикалық технологиялар қарастырылған.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, модельдеу, Заманауи педагогикалық технологиялар, мектепке дейінгі жас, арт-терапия

Abstract . This article reveals the features of the organization of inclusive education through modeling in preschoolers. The most effective modern pedagogical technologies in the development of preschoolers are considered.

Keywords: inclusive education, modeling, modern pedagogical technologies, preschool age, art therapy.

В современном мире инклюзивное образование становится все более актуальным, особенно в сфере дошкольного обучения. Педагогические технологии, которые ориентированы на развитие детей с особыми образовательными потребностями, приобретают значимость, и один из наиболее эффективных методов — это использование лепки в образовательном процессе. Она способствует развитию моторики, пространственного мышления и творческих навыков, а также является доступным и увлекательным способом для детей всех возрастных групп.

Инклюзивное образование предполагает, что все дети, независимо от их способностей, физических возможностей или ментальных особенностей, могут обучаться и развиваться в одной образовательной среде. Важно, чтобы каждый ребенок чувствовал себя частью группы, находил поддержку в коллективе и имел доступ к различным видам деятельности. Для дошкольников инклюзия — это не только участие в общих играх, но и развитие через образовательные технологии, учитывающие особенности каждого ребенка.

Лепка создает материальную и духовную базу, площадку для создания продукта собственного творчества, продукта, который можно ощутить и потрогать руками. Лепка объединяет в себе работу с природным материалом, непосредственный ручной труд, воздействие на развитие, сознание, дает возможность самовыражения[1].

Лепка — это естественный и выразительный вид деятельности для дошкольников. Работа с пластилином, тестом или глиной способствует сенсорному развитию, улучшает координацию, стимулирует зрительно-моторные навыки и помогает ребёнку выражать свои мысли и эмоции. Лепка также идеально подходит для инклюзивного образования, так как включает в себя следующие принципы:

1. Многофункциональность: лепка развивает мелкую моторику, фантазию, внимание, а также умение концентрироваться и доводить начатое дело до конца.

2. Доступность и адаптивность: материал для лепки легко модифицируется, и с ним можно работать разными способами в зависимости от возможностей ребенка. Например, для детей с

ограниченными возможностями подбираются специальные приспособления и инструменты, позволяющие им участвовать в творческом процессе.

3. Разнообразие тактильных ощущений: работа с пластичными материалами воздействует на сенсорное восприятие, что особенно важно для детей с расстройствами аутистического спектра (РАС) или другими особенностями.

Для успешного внедрения лепки в инклюзивный процесс применяются современные педагогические технологии, которые позволяют педагогам гибко подходить к образовательной задаче.

Активно используется на занятиях технология сенсорного интегрирования. Эта технология направлена на активизацию всех сенсорных каналов восприятия, таких как зрение, слух, тактильные ощущения и координация движений. В процессе лепки дети с различными особенностями могут исследовать текстуру материалов, работать с разными формами и цветами, улучшая свои сенсорные навыки [2, с. 47].

Методика игр и практических занятий - это интерактивные занятия, где дети участвуют в моделировании разных ситуаций (например, создание животных, растений или предметов). Такие игры учат детей взаимодействовать друг с другом, развивают эмпатию и навыки общения.

Использование мультимедийных технологий. Мультимедийные презентации и обучающие видео помогают детям освоить новые приемы лепки, увидеть, как создаются те или иные формы, и воплотить их в своей работе. Это привлекает внимание детей и делает занятия более увлекательными и понятными [2, с. 51].

Лепка выступает эффективным средством арт-терапии. Для детей с эмоциональными трудностями или проблемами коммуникации этот метод позволяет выражать чувства и бороться со страхами. В инклюзивной группе дети могут лепить совместные композиции, что способствует социализации и развивает навыки сотрудничества. Арт-терапия помогает детям справляться со стрессом, развивает эмоциональную устойчивость. В процессе лепки дети могут выражать эмоции, которые не всегда могут проговорить. Педагог может предложить тему для создания, например, «Мое настроение», где ребенок лепит фигуру, символизирующую его чувства.

Лепка имеет большое значение для обучения и воспитания детей с ограниченными возможностями здоровья, корректирует имеющиеся у них двигательные нарушения, что позволяет им:

- овладеть навыками письма, рисования, ручного труда, что в будущем поможет избежать многих проблем школьного обучения;
- лучше адаптироваться в практической жизни;
- научиться понимать многие явления окружающего мира [3, с. 269; 271].

Ведение инклюзивного образования в нашей стране позволило внести новые методы и приемы в педагогический процесс.

Один из ключевых принципов инклюзивного образования — это создание среды, где каждому ребенку будет комфортно и интересно. Лепка является идеальным методом для достижения этой цели, так как она адаптируема для детей с различными потребностями и особенностями.

Для детей с нарушениями зрения можно предложить материалы с разной текстурой (глина, пластилин, тесто), чтобы они могли на ощупь исследовать создаваемые объекты.

Для детей с нарушениями слуха лепка предоставляет возможность общаться через зрительные и тактильные образы, что снижает барьеры взаимодействия.

Для детей с нарушениями речи лепка становится способом самовыражения, где они могут создать то, что не всегда удастся объяснить словами.

Роль педагога в инклюзивном образовании через лепку — это не только обучение, но и помощь каждому ребенку в раскрытии его потенциала. Воспитатель должен создать атмосферу, где дети чувствуют поддержку, а также мотивировать их на творчество и исследование. Основные задачи педагога:

1. Поддерживать детей с особыми образовательными потребностями, направлять их, используя адаптированные приемы и материалы.
2. Оценивать прогресс каждого ребенка индивидуально, помогать устанавливать личные цели и задачи.
3. Создавать положительный климат в группе, чтобы все дети чувствовали себя равными, важными и уважаемыми.

Мы контактируем с детским коррекционным центром «Шанырак», центр работает по инклюзии в направлении развития через музыку. Мы попробовали интегрировать занятия развития через лепку и музыку. Малыши с удовольствием мяти комочки глины, пластилина, превращая их в образы через сопровождение музыкальных произведений: медведь, зайчик, волк, лисица и так далее. Получая в результате нужный образ, малыши с удовольствием обыгрывали их через потешки.

Инклюзивное образование через лепку – это эффективный и доступный метод, который позволяет педагогам учитывать особенности каждого ребенка и помогать ему развиваться в соответствии с его возможностями. Лепка не только развивает творческие и моторные навыки, но и способствует социализации, учит детей принимать себя и окружающих. Использование современных педагогических технологий, таких как проектная деятельность, арт-терапия и мультимедийные материалы, делает процесс обучения увлекательным и полезным для всех детей, формируя у них уверенность в своих силах и навыках общения.

Литература

1. Губайдуллина Г.М. Лепка как возможность творческого самовыражения детей в условиях инклюзивного образования <https://infolesson.kz/lepka-kak-vozmozhnost-tvorcheskogo-samovyrazheniya-detej-v-usloviyah-inklyuzivnogo-obrazovaniya-5470995.html>
2. Алексеева Л.И. Работа с глиной как метод лечебно-педагогической коррекции // *Особый ребенок: исследования и опыт помощи* – 1998. — Вып. 1. — С. 47-54.
3. Возовик А. Р., Литвинова Е. В., Макарова И. А. Дошкольное образование инклюзивного характера: плюсы и минусы // *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. – 2017. – Т. 26. – С. 269–271.

ӘОЖ 372.853

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА МАТЕМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ТИІМДІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

М. Б. Джаздыкбаева

п. э. к, доцент

Ж. А. Қасымбеков

п. э. к, доцент, Ахмет Ясауи университеті, Түркістан, қ

Аңдатпа. Инклюзивті білім беру жағдайында математикадан білім беру қазіргі уақытта мұғалімдерге үлкен мәселелер туындатып отыр. Бұл мақалада тәжірибелік сабақтар негізінде мүмкіндігі шектеулі білім алушылар үшін сапалы, тиімді және қолжетімді білім алуға қажетті инклюзивті білім беру технологиялары, әдіс-тәсілдер жиынтығы анықталған. АҚШ, Түркия және Қазақстан елдеріндегі инклюзивті білім беру жағдайлары салыстырыла отырып кездесетін кедергілер анықталып, оларды шешуге ұсыныстар жасалды. Қойылған мақсатқа жету үшін инклюзивті сыныптағы әр сабақ жобасы мен жоспары алдын ала пән мұғалімімен, әдіскермен, жетекшімен кеңесе отырып, оқушылар ерекшеліктерін ескеріп ұйымдастырушылық және педагогикалық инклюзивті технологиялары бойынша жасақталуы қажет.

Кілт сөздер: мүмкіндігі шектеулі оқушы, инклюзивті білім беру, деңгейлеп-саралап оқыту, ұжымдық оқыту, даралап оқыту, ойын технологиялары.

Аннотация. В условиях инклюзивного образования образование по математике в настоящее время ставит перед учителями большие проблемы. В данной статье на основе практических занятий определен комплекс инклюзивных образовательных технологий, методов и приемов, необходимых для получения качественного, эффективного и доступного образования для обучающихся с ограниченными возможностями здоровья. Сравнивая условия инклюзивного образования в США, Турции и Казахстане, были выявлены препятствия и выработаны предложения по их решению. Для достижения поставленной цели проект и план каждого урока в инклюзивном классе должен быть заранее разработан по организационным и педагогическим инклюзивным технологиям с учетом особенностей учащихся, консультируясь с учителем-предметником, методистом, руководителем.

Ключевые слова: учащийся с ограниченными возможностями, инклюзивное образование, дифференцированное обучение, коллективное обучение, индивидуальное обучение, игровые технологии.

Abstract. In the context of inclusive education, mathematics education currently poses great challenges to teachers. Based on practical exercises, this article defines a set of inclusive educational technologies, methods and techniques necessary to obtain high-quality, effective and affordable education for students with disabilities. Comparing the conditions of inclusive education in the USA, Turkey and Kazakhstan, obstacles were identified and proposals for their solution were developed. To achieve this goal, the project and plan for each lesson in an inclusive classroom should be developed in advance using organizational and pedagogical inclusive technologies, taking into account the characteristics of students, in consultation with a subject teacher, a methodologist, and a supervisor.

Keywords: student with disabilities, inclusive education, differentiated learning, collective learning, individual learning, game technologies.

Инклюзивті білім беру жағдайында қолданылатын технологиялар мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың білім алуына тиімді жағдай жасайтын, оқуға деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын көтеруге мүмкіндік беретін әдіс-тәсілдер жиынтығы. Соңғы жылдары инклюзивті білім беру әлем бойынша білім беру саясатының басты мақсаттарына айналды. Еуропа елдеріндегі осы сала бойынша білім беру саясатындағы өзгерістер мен кемшіліктерді, оны жоюға арналған ұсыныстарды [1] ғылыми зерттеуінен көруге болады.

Америка Құрама Штаттарында 1975 жылы «Мүгедек балаларға арналған Білім туралы Заңы» шығуы білім саласына арнайы білім беру бағдарламаларын жасақтауға алып келді. Содан бері АҚШ инклюзивті білім беру саясатын үздіксіз дамытып келеді. Бұл саясат жақсы ниетте құрылғанымен оның мақсатқа жетуі жолындағы тиімсіз тұстары туралы [2] авторлары талқылап, мәселелерді шешу жолдарын ұсынған. Тәжірибелер көрсеткендей, осындай ғылыми зерттеулер арқасында білім беру саясаты кемшіліктерді жоя отырып, одан да қарқынды

дамиды. Сонымен қатар, АҚШ мектептерінде инклюзивті білім беру жағдайында сапалы білім беруде орта мектептердің қызметкерлерінің, мұғалімдерінің дайындықтары мен инклюзивті оқушылармен жұмыс жасау тәжірибелерінің дамып, әрбір мұғалім мүмкіндігі шектеулі білім алушылармен жұмыс жасау барысында оқу тәжірибелерін жасақтап, білім беру жүйесіне енгізілуіне атсалысқаны [3] зерттеуінен көрінеді. Инклюзивті білім беру жағдайындағы орта мектептерде алгебра пәнін оқытуда АҚШ мұғалімдері әдістемелері бойынша да көптеген зерттеулер, сауалнамалар жүргізілген. [4-6] ғылыми мақалалары АҚШ орта мектептерінде мүмкіндігі шектеулі оқушылар оқитын сыныптарда жалпы педагог пен пән мұғалімінің бірлескен сабақтары, деректі не виртуалды манипуляторлар қолдану оқушылардың математикаға қызығушылықтарын арттыратынын зерттеу барысында анықтаған.

Қазіргі заманғы мектептердің әртүрлілігі, соның ішінде мүмкіндігі шектеулі білім алушыларға жалпы сыныпта білім беру мұғалімдерінің дайындықтарына өзгерістер әкелу керектігін көрсетті. Бұл арнайы білім беру технологиясын қолдану тәсіліне бет бұруға әкелді. Мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың білім сапасын көтеруде мұғалімдерді қайта даярлау бағдарламасын енгізу әрбір елге тиімді екені байқалды. Мәселен, Түркияда 1952 жылдан бастап инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдерді арнайы дайындық курстарынан өткізе бастады. Бұл елде инклюзивті білім беру саясатын сәтті жүзеге асыру үшін қажетті құқықтық реттеулер жасалғанымен оның әлі де болса күтілетін нәтижеге қол жеткізілмеуі себептерін [2,5] зерттеулерінен байқауға болады. Онда зерттеу барысында инклюзивті білім беру барысында мұғалімдердің кәсіби кемшіліктері, мектеп әкімшіліктерінің қолдауларының жеткіліксіздігі, сынып оқушылары санының көптігі, ата-аналар мен педагогтар ынтымақтастығы нашарлығы, мектептердің барлығы бірдей жабдықталмауы сияқты мәселелер анықталған. Бұл мәселелерді шешуде мұғалімдердің кәсіби күзіреттіліктерін арттыру үшін біліктіліктерін арттыру бағдарламаларына арнайы білім беру мазмұнын байыту және тәжірибеге бағытталған өндірістік оқытуды ұйымдастыру керектігі жөнінде ұсыныстар келтірілді. Түркияда инклюзивті білім беру жағдайындағы орта сыныптарда математиканы оқыту әдістері мен оқу бағдарламасы, манипуляциялар және бағалау тұрғысынан оқыту кезінде мұғалімдердің барлық үрдістерде кездесетін қиындықтары, математика мұғалімдеріне арналған арнайы және инклюзивті курстарды жақсартуға ұсыныстар [5] еңбектерінде зерделенген.

Қазіргі уақытта Қазақстанда барлық білім беру мекемелерінде инклюзивті білім беру саласына жағдайлар жасалғанымен бұл жүйеге

көшуде кедергілер, қиындықтар, қайшылықтар туындап отыр. Пән мұғалімдерінің кәсіптік, педагогикалық және психологиялық тұрғыдан дайын болмауы, сыныптағы қалған оқушылардың ата-аналарының қабылдай алмауы, материалды-техникалық базаның толық дайын еместігі, сыныпта оқушылардың санының өте көптігі, мүмкіндігі шектеулі оқушылармен жұмыс жасау үшін мұғалімдерді арнайы курстарда оқыту қажеттілігі, интернет сервистерінің мүмкіндіктерін қолдану сияқты бірқатар мәселелердің туындағанын [4-6] еңбектерінен көреміз.

Сондай-ақ, математиканы оқыту барысында кездесетін мәселелер, оқушыларға бейімделген оқулықтардың болмауы, пәнге арналған дидактикалық материалдардың және арнайы әдістемелік әдебиеттердің жоқтығы үлкен мәселе болып отырғанын көреміз.

Жоғарыда келтірілген барлық зерттеулерден пәндерді оқыту барысында келесі мәселелер туындайтын көреміз:

- мұғалімдердің кәсіби біліктілігінің төмендігі;
- жалғыз мұғалімге тақырыпты оқытуға тиімді әдістерді таңдаудағы қиындықтар;
- уақыттың аз бөлінуі;
- сыныптағы оқушылардың көптігі;
- математика мұғалімдері мен арнайы білім беру мұғалімдерінің бірлесіп әрекет етпеулері;
- ата-аналар мен мұғалімдер арасында ынтымақтастықтың жоқтығы;
- біліктілігі жоғары мұғалімдер тапшылығы.

АҚШ, Түркия, Қазақстан елдеріндегі инклюзивті білім беру жағдайын жақсарту үшін келесі ұсыныстарды атап өтуге болады: мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру; арнайы білім беру қызметтеріндегі кадрлық әлеуетті күшейту; қызметкерлер санын арттыру; бакалавриат бағдарламаларына курс енгізу; мектеп инфрақұрылымын инклюзивті білім беруге дайындау.

Инклюзивті білім беру жағдайындағы орта мектептерде пәндерді оқытуда мұғалімдерге әдістемелік нұсқаулықтар қажеттілігі өзекті екені байқалды. Сондықтан зерттеу жұмысын жүргізудің басты мақсаты инклюзивті білім беру жағдайында 7 сыныпта алгебраны оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдерді зерделеу, талдау, тиімділігін анықтау болып алынды. Бұл келесі міндеттерді анықтады:

- 1) «инклюзивті білім беру» түсінігін талдау;
- 2) инклюзивті білім беру жағдайында білім алуға даярлау әдістері мен тәсілдерін теорияда және практикада қолдану;

3) мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың материалды ұғыну ерекшеліктерін талдау;

4) мүмкіндігі шектеулі білім алушыларды оқыту мәселесі бойынша білім беру мекемелерінің тәжірибесін зерделеу;

5) инклюзивті білім беру жағдайында математика сабағын ұйымдастырудың ерекшеліктерін зерттеу.

Тәжірибелік сабақтар өткізу барысында жұмысындағы даралап және саралап-деңгейлеп оқыту технологияларымен бірге ұжымдық және ойын технологиялары қолданылды. Оқытуда аталған әдіс-тәсілдерді қолдануда анықталған маңызды нәтижелердің бірі – құзыреттіліктерді қалыптастыру (өзара әрекеттестік, өзара көмек, өнімді белсенділік және т.б.). Осы нәтижелерге қол жеткізген кезде үш негізгі технологияға бөлуге болатындығы айқындалды: әлеуметтік дағдыларға тікелей оқыту; еліктеу арқылы әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру; топтық іс-әрекеттерді, соның ішінде ойындарды ұйымдастыру.

Зерттеу әдістері

Сыныпта білім алу қабілеттері әртүрлі оқушылар отыратындықтан әрқайсысының білім алуына әдістемелік жағдай жасалуы керек. Инклюзивті білім беру технологиялары деп сапалы қолжетімді білім алуға жағдай жасайтын технологияларды түсінеміз. Сыныпта білім алу қабілеттері әртүрлі оқушылар отыратындықтан әрқайсысының білім алуына әдістемелік жағдай жасалуы тиіс. Алгебра сабақтарында мәселелерді шешу, эвристикалық әңгімелесу, ішінара зерттеушілік, топтық және жеке жұмыстарды ұйымдастыру әдістері қолданылды. Сондай-ақ, көбінесе оқушы – мұғалім, оқушы – оқушы әдістері арқылы пікір алмасу ұйымдастырылды.

Инклюзивті технологиялардың ұйымдастырушылық және педагогикалық топтарын қолдану тиімді болды. Себебі, инклюзивті білім беру үрдісінде ұйымдастырушылық топ бойынша төмендегі кезеңдермен жұмыс жасау тиімділігі анықталды:

- сабақты жобалау және бағдарламалау технологиялары;
- сабақты арнайы мамандармен бірлесіп өткізу технологиялары;
- сыныпта оқушыларға бейімделген, қолжетімді білім беру ортасын ұйымдастыру технологиялары.

Жоғарыдағы инклюзивті оқыту технологиялар оқушылардың оқу материалын қабылдауына, танымдық және оқу іс-әрекетіне белсенді араласуына әсер етеді. Әртүрлі технологиялар мен тәсілдер мұғалімге сабақ барысын түрлендіруге мүмкіндік береді, бұл оқушының ақыл-ой белсенділігін арттырудың тиімді құралы, әрі жұмыстың бір түрінен екінші түріне ауысқанда оқушының белсенділігі сақталады.

Талдау және нәтижелер

Тәжірибелік сабақтар өткізу барысында қолданылған негізгі 4 технология бойынша алынған нәтижелерге тоқталып өтелік.

1. Саралап- деңгейлеп оқыту технологиясы.

Сабақта оқушылардың материалдарды меңгерулерінің және қызығушылықтарының әртүрлі деңгейде болуына байланысты оқу-тәрбие үрдісіне бұл технологияны қолдану қажеттілігі туындады. Сабақты оқушылардың жасын, сөйлеуін, даму және білім деңгейін, денсаулық жағдайын ескеріп жобалау керек.

Топ мүшелерінің білім деңгейі әртүрлі болуына байланысты деңгейлік дифференциация жағдайында қабілеті төмен оқушылар әдетте білімнен аз пайда алатындығы анықталды.

2. Ұжымдық оқыту технологиясы.

Бұл әдіс әрбір қатысушының өз мүмкіндіктерін іске асыруды, сабақты тез түсінуін, өз бетінше жұмыс жасауын, бір-біріне көмектесуге дайын болуын жетілдіреді. Мәселен, «Өрнектерді тепе-тең түрлендіру» тақырыбы бойынша сабақ өткізу барысында алдымен білім алушыларға өз бетінше материалды қарап келу тапсырылды. Сыныпта олар жұптық жұмыс арқылы тақырыпты бір-біріне талқылап түсіндірді.

3. Даралап оқыту технологиясы

Бұл технологияда сыныптағы барлық оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып тапсырмалар құрылды. «Бірмүшелер және оларға амалдар қолдану.

1-кесте – Тәжірибелік сабақтар бойынша 4 технологияның қолданысы нәтижелері (дереккөз: құрастырушы авторлар)

№	Технологиялар	Тиімді	Тиімсіз
1	Саралап-деңгейлеп оқыту	– Әр оқушы өз ерекшелігіне сәйкес келетін деңгейде оқу мүмкіндігі.	- Үздік және жақсы оқитын оқушылардың бойында тәкаппарлық, өзімшілдік қасиеттері пайда болуы мүмкін.
2	Ұжымдық оқыту технологиясы	- Тұлғаның коммуникативті қасиеттерін дамытуды, өз ойын ашық айтуды үйретеді.	- Әр білім алушының жұмысының сапасы топтың сапасына айналады
3	Даралап оқыту	- Нақты оқу жоспарын құру мүмкіндігі.	- Білім алушының ортаға бейімделу қасиетінің төмендеуі.
4	Ойын технологиясы	- Пәнге деген қызығушылығы мен оқуға ынтасын арттырады. - Жаңа сабақты қызықты етіп түсіндіру мүмкіндігі.	- Ойын ұйымдастыру ұзақ уақытты алады. - Ұйымдастыру кезеңіне көп уақыт кетеді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижесінде инклюзивті білім беруде қолданылатын технологиялардың ішінен мұғалімге сабақта қолдануға тиімділері бөліп көрсетілді. Оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, алгебра сабақтарында тапсырмаларды саралау үшін барлық тапсырмалардың күрделілік деңгейі әртүрлі болуы, суреттерді қолдану және олар бойынша есептер құрастыру тиімді болатыны анықталды.

Мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың оқыту процесінде нұсқаулық ұсыныстар түріндегі әрекеттердің ретін анықтайтын алгоритм бойынша жұмыс жасаған тиімді. Алгоритм қарапайым тілде жазылып, схемалық кескіндерді, белгілерді қамтуы керек және кейбір нүктелерді түрлі-түсті бояумен ерекшелеуге болады. Іс-әрекетті алгоритмдеу әдістері оқушының ерекше білім беру мүмкіндіктерін ескереді. Инклюзивті білім беру мүгедектігі әртүрлі топтардағы оқушыларға ұсынылатын білім екенін ескере отырып, педагогтерге әдістемелік қолдау және мектептердің техникалық базасы мен жабдықтарын жөнге келтіру арқылы тиімді болмақ.

Әдебиеттер

1. Buchner T., Shevlin M., Donovan M.A., Gercke M., Goll H., Šiška J., Corby D. *Same progress for all? Inclusive education, the United Nations Convention on the rights of persons with disabilities and students with intellectual disability in European countries* // *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. – 2021. – №1(18). – P. 7-22. <https://doi.org/10.1111/jppi.12368>
2. Kauffman J.M., Ahrbeck B., Anastasiou D., Badar J., Felder M., Hallenbeck B.A. *Special education policy prospects: Lessons from social policies past* // *Exceptionality*. – 2021. – №1(29). – P. 16-28. <https://doi.org/10.1080/09362835.2020.1727326>
3. Megan M. *Inclusive Education in the United States: Middle school general Education teachers' approaches to inclusion* // *International Journal of Instruction*. – 2014. – №2(7). – P. 5-20. [International Journal of Instruction \(ed.gov\)](https://doi.org/10.1080/10603426.2014.938888)
4. Margaret E.K., Melissa C.J., Brawand A. *Co-teaching perspectives from middle school algebra co-teachers and their students with and without disabilities* // *International Journal of Inclusive Education*. – 2020. – №4(24). – P. 427-442. <https://doi.org/10.1080/13603116.2018.1465134>
5. Huang X., Zhang J., Hudson L. *Impact of math self-efficacy, math anxiety, and growth mindset on math and science career interest for middle school students: the gender moderating effect* // *European Journal of Psychology of Education*. – 2019. – №3(34). – P. 621–640. <https://doi.org/10.1007/s10212-018-0403-z>

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И РАБОТА С ДЕТЬМИ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМ

Дойнеко С.С.

студентка 1 курса ОП «Социальная педагогика и педагогическая поддержка в образовании»

Научный руководитель: Мустафина Р. С.

Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан

Аннотация. В данной статье раскрывается понятие «инклюзия», задачи инклюзии в школе, как инклюзия развивается на современном этапе, принципы инклюзивного образования, методика работы с детьми с ООП

Ключевые слова: интеграция, инклюзия, дети с особыми образовательными потребностями, социализация.

Андамна. Бұл мақалада «инклюзия» ұғымы, мектептегі инклюзия міндеттері ашылады. Қазіргі кезеңде инклюзив қалай дамып жатыр, инклюзивті білім беру принциптері, мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеу әдістері

Түйінді сөздер: интеграция, инклюзия, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, әлеуметтену.

Abstract. This article reveals the concept of “inclusion”, the tasks of inclusion in school. How inclusion is developing at the present stage, principles of inclusive education, methods of working with children with disabilities

Key words: integration, inclusion, children with special educational needs, socialization.

В последние десятилетия в мире и в Казахстане особое внимание уделяется вопросу интеграции детей с особыми потребностями в массовую школу, что способствует формированию более инклюзивного и справедливого общества. Инклюзия – это процесс, имеющий целью принимать во внимание и удовлетворять разнообразные потребности обучающихся через расширение участия в обучении, в культурной и общественной жизни и уменьшение числа тех, кто исключен из процесса образования, или тех, кто охвачен образовательным процессом, но не включен в него. Инклюзия основывается на идеях единого образовательного пространства для гетерогенной группы, в котором имеются разные образовательные маршруты для тех или иных участников.

Инклюзивное образование стремится развить методологию, направленную на детей и признающую, что все дети – индивидуумы с различными потребностями в обучении. Инклюзивное образование старается разработать подход к преподаванию и обучению, который

будет более гибким для удовлетворения различных потребностей в обучении.

Если преподавание и обучение станут более эффективными в результате изменений, которые внедряет инклюзивное образование, тогда выиграют все дети (не только дети с особыми образовательными потребностями).

Современному образованию отводится особая роль: «Новая школа – это школа для всех. В любой школе будет обеспечиваться успешная социализация детей с ограниченными возможностями здоровья, детей-инвалидов, детей, оставшихся без попечения родителей, находящихся в трудной жизненной ситуации. Будут учитываться возрастные особенности школьников, по-разному организовано обучение на начальной, основной и старшей ступени».

Задачи инклюзивного образования детей с особыми образовательными потребностями сформулированы Н.Н.Малофеевым: – создание единой образовательной среды для детей, имеющих разные стартовые возможности; – развитие потенциальных возможностей детей с особенностями психофизического развития в совместной деятельности со здоровыми сверстниками; – организация системы эффективного психолого-педагогического сопровождения процесса инклюзивного образования через взаимодействие диагностико-консультативного, коррекционно-развивающего, лечебно-профилактического, социально-трудового направлений деятельности; – освоение детьми общеобразовательных программ в соответствии с государственным образовательным стандартом;

- коррекция нарушенных процессов и функций, недостатков эмоционального и личностного развития;

- формирование у всех участников образовательного процесса адекватного отношения к проблемам лиц с ограниченными возможностями;

- охрана и укрепление физического, нервно-психического здоровья детей;

- оказание консультативной помощи семьям, воспитывающим детей особыми образовательными потребностями, включение их в процесс обучения;

- успешная социализация обучающихся, воспитанников.

Ожидаемый результат содержательной области образования ребенка с ОВЗ в инклюзивном классе заключен в ряде критериев:

- что ребенок должен знать и уметь на данной ступени образования;

- что из полученных знаний и умений он может и должен применять на практике;
- насколько активно, свободно и творчески он их применяет;
- усвоение разделов образовательной программы;
- анализ поведения и динамики его развития в повседневной жизни ребенка;
- индивидуальный профиль развития жизненной компетенции.

Инклюзивное образование как самостоятельная концепция зародилось в начале 1990-х годов. Все началось с проведения в 1994 году Всемирной конференции по образованию лиц с особыми потребностями в Саламанке (Испания). Именно в Саламанкской декларации, выпущенной после конференции, провозгласили главный принцип такого обучения: «Все дети поступают в обычные школы, если только не имеется серьёзных причин, заставляющих поступать иначе».

Чуть позже, в 2006 году, был принят еще один важный документ — Конвенция ООН о правах инвалидов. Статья 24 Конвенции гласит: «Дети с ограниченными возможностями должны иметь доступ к бесплатному и обязательному начальному и среднему образованию; взрослые с ограниченными возможностями — к общему высшему образованию, профессиональной подготовке, образованию для взрослых и обучению на протяжении всей жизни. При этом образовательные организации должны принять меры для улучшения образовательного процесса для людей с ограниченными возможностями». Правила и требования, указанные в этих документах, заложили основу современного инклюзивного образования.

Принципы инклюзивного образования

Доступность. Все дети имеют право на качественное образование независимо от их особенностей, достижений и ограничений.

Равенство и недискриминация. Должны устраняться барьеры, которые мешают детям с особыми образовательными потребностями получать образование.

Адаптивные учебные среды. В школах должны использоваться приспособления и подходы, которые поддерживают потребности всех учащихся.

Уважение и разнообразие. Уникальность каждого ребёнка и его право на обучение не должны подвергаться сомнению

Почему инклюзивное образование необходимо?

Социальная причина для распространения инклюзивного образования – его роль в построении толерантного общества, которое принимает людей с разными возможностями. Оно воспитывает в детях

уважение к различиям и развивает эмпатию. Дети учатся сотрудничать и поддерживать друг друга, а использование различных методов обучения помогает более глубоко осваивать материал. Всё это — несомненные педагогические преимущества. Крайне важны и психологические аспекты: инклюзивное образование способствует улучшению самооценки и психоэмоционального состояния детей с особыми потребностями, положительно влияет на психологическую атмосферу в коллективе. Наконец, есть и экономические выгоды. Поддержка инклюзивного образования помогает уменьшить социальную изоляцию и повысить экономическую самостоятельность людей с инвалидностью в будущем.

Инклюзивное образование предполагает особый подход к обучению детей с разным социальным статусом, ограниченными возможностями здоровья и одарённостью. Педагог должен обладать развитыми психологическими, педагогическими и коммуникативными навыками, чтобы понимать особенности развития каждого ученика и адаптировать уроки под его потребности, а также находить подход к каждому ребенку и помогать раскрыть его потенциал.

В современной образовательной системе используются различные подходы к инклюзии:

- расширение доступа к образованию;
- мэйнстриминг — временное обучение детей с ОВЗ со сверстниками, а также проведение с ними свободного времени и досуга;
- интеграция — совместное обучение детей без изменения системы образования;
- полная инклюзия — адаптация и изменение образовательных учреждений под нужды всех учеников.

Инклюзивное образование является важным инструментом социальной интеграции и создания общества равных возможностей. Однако для его успешного функционирования необходим комплексный подход, включающий соответствующую подготовку педагогов, наличие специалистов, организацию поддержки и использование современных технологий. Важно помнить, что каждый ребенок уникален и требует индивидуального подхода, который позволит ему развиваться и реализовать свой потенциал в полном объеме.

Литература

1. Дмитриева А. А. *Инклюзивное образование детей с ОВЗ.* – М., 2013. – 130 с.
2. Новикова Н. В. *Современные образовательные технологии в сфере инклюзивного образования* – М., 2018. – 131 с.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕ СЮЖЕТТІ-РӨЛДІК ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУІН ДАМУ

Жасқайрат А.Т.

*«Арнайы педагогика» ББ бағдарламасының 4 курс студенті,
Ғылыми жетекші - Шавалиева З.Ш. п.ғ.к., қауымдастырылған
профессор Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті*

Аңдатпа. Бұл мақала инклюзивті білім беру кеңістігінде есту қабілеті бұзылған балалардың байланыстырылған сөйлеу дағдыларын дамыту үшін сюжетті-рөлдік ойындардың тиімділігін қарастырады. Есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу дағдыларының дамуы жиі кеш жүреді, бұл олардың әлеуметтік өзара әрекеттесуде және қарым-қатынаста қиындықтар туғызады. Сюжетті-рөлдік ойындар - бұл балаларды әртүрлі рөлдерге бөліп, өмірдің нақты жағдайларында сөйлесуге, тыңдауға және өз ойларын жеткізуге ынталандыратын тиімді әдіс. Мақалада сюжетті-рөлдік ойындардың есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу дағдыларын дамытудағы рөлі мен әдістемелік ерекшеліктері талқыланады.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, есту қабілеті бұзылған балалар, байланыстырып сөйлеу, сюжетті-рөлдік ойындар, тілдік дағдылар, коммуникативтік дағдылар, әлеуметтік дағдылар, оқу үдерісі, арнайы білім беру.

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективность сюжетно-ролевых игр для развития связной речи детей с нарушением слуха в условиях инклюзивного образования. Дети с нарушением слуха часто поздно развивают речевые навыки, что вызывает у них трудности в социальном взаимодействии и общении. Сюжетно-ролевые игры — эффективный способ побудить детей говорить, слушать и выражать себя в реальных жизненных ситуациях, ставя их в разные роли. В статье рассматриваются роль и методические особенности сюжетно-ролевых игр в развитии речевых навыков слабослышащих детей.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с нарушением слуха, связная речь, сюжетно-ролевые игры, языковые навыки, коммуникативные навыки, социальные навыки, процесс обучения, специальное образование.

Abstract. This article examines the effectiveness of role-playing games for developing coherent speech in children with hearing impairments in inclusive education settings. Children with hearing impairments often develop speech skills late, which causes them difficulties in social interaction and communication. Role-playing games are an effective way to encourage children to speak, listen, and express themselves in real-life situations by putting them in different roles. The article examines the role and methodological features of role-playing games in developing speech skills in children with hearing impairments.

Keywords: *inclusive education, children with hearing impairments, coherent speech, role-playing games, language skills, communication skills, social skills, learning process, special education.*

Бүгінгі таңда әлемдегі көптеген елдерде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы ерекше қажеттіліктері бар балаларға тең мүмкіндіктер ұсынуға бағытталған маңызды қадам болып табылады. Инклюзивті білім беру - бұл әр баланың жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, оларды жалпы білім беру жүйесіне интеграциялау процесі. Бұл жүйе мүмкіндігі шектеулі балалардың да білім алуы, әлеуметтік дамуы және қоғамға толықтай қосылуы үшін тиімді орта қалыптастыруды көздейді.

Есту қабілеті бұзылған балалар үшін тілдік және коммуникативтік дағдылардың дамуы маңызды әрі күрделі мәселе болып табылады. Олар есту кемшілігі салдарынан сөйлеу мен тыңдау дағдыларын қалыптастыруда қиындықтарға тап болады. Әдетте, мұндай балалардың сөздік қоры мен сөйлеу қабілеті кеш дамиды, бұл олардың әлеуметтік өзара әрекеттесуіне, оқуға деген қызығушылығына және жалпы даму деңгейіне әсер етеді.

Осы мәселелерді шешу жолында қазіргі уақытта әртүрлі педагогикалық әдіс-тәсілдер мен инновациялық тәсілдер белсенді түрде қолданылуда. Соның бірі — сюжетті-рөлдік ойындар. Бұл ойын түрі балалардың шығармашылық қиялын дамытуға, әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға және ең бастысы — тілдік дағдыларын жетілдіруге арналған тиімді әдіс болып табылады. Сюжетті-рөлдік ойындар балаларды нақты өмір жағдайларында сөйлеуге, тыңдауға және өзара байланыс орнатуға ынталандырады, бұл олардың сөйлеу қабілетін дамытуға елеулі ықпал етеді.

Мақалада есту қабілеті бұзылған балалардың байланыстырылып сөйлеу дағдыларын дамытуда сюжетті-рөлдік ойындардың тиімділігі қарастырылады. Сонымен қатар, инклюзивті білім беру кеңістігінде осы ойындарды қолданудың әдістемелік ерекшеліктері мен маңызы талқыланады.

Инклюзивті білім беру кеңістігі – барлық балаларға, соның ішінде ерекше қажеттіліктері бар балаларға, яғни есту қабілеті бұзылған балаларға тең мүмкіндік ұсынатын білім беру жүйесі. Мұндай ортада әрбір баланың мүмкіндіктері ескеріле отырып, олардың толыққанды дамуына жағдай жасалады. Есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу және коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін инклюзивті білім беру кеңістігі маңызды орын алады. Сюжетті-рөлдік ойындар осы балалардың сөйлеу қабілеттерін дамытуда тиімді әдіс болып табылады.

Рөлдік ойындар арқылы балалар өз ойларын, сезімдерін, түсініктерін жеткізуге, тыңдауға, сөйлесуге үйренеді. Есту қабілеті бұзылған балалар үшін бұл ерекше маңызды, себебі оларда сөйлеу және тыңдау дағдылары жиі дамымайды. Рөлдік ойындар балалардың коммуникативтік дағдыларын, сондай-ақ шығармашылық және әлеуметтік әрекеттесу қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу қабілеттері түрлі факторларға байланысты кешігуі мүмкін. Олардың тілдік дамуы көбінесе дыбыстарды қабылдай алмаудан, сөздерді дұрыс естімеуден немесе түсінбеуден тежеледі. Есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеуі дұрыс қалыптаспауы мүмкін, олар тілдік құрылымдарды меңгеру мен дыбыстарды анық айқындау бойынша қиындықтарға ұшырайды.

Есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу дағдыларында кешігулер мен қиындықтар туындауы мүмкін. Олар басқа балаларға қарағанда сөйлеу тілін баяу меңгереді, олардың сөздік қоры шектеулі болуы мүмкін. Бұған қоса, есту қабілеті бұзылған балалардың қоғаммен және достарымен өзара әрекеттесуі күрделі болуы мүмкін, себебі олар ақпаратты қабылдау мен жеткізуде шектеулерге тап болады.

Сондықтан, инклюзивті білім беру кеңістігінде рөлдік ойындар арқылы осы балалардың тілдік дағдыларын дамыту, олардың қоғамда өзара байланыс орнату қабілеттерін арттыру қажет. Мұндай ойындар балаларға жаңа сөздерді меңгеруге, сөйлеу тілі құрылымдарын қолдануға және тілдің әртүрлі аспектілерін үйренуге мүмкіндік береді [1, 22 б.].

Сюжетті-рөлдік ойындар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға бағытталған ерекше әдіс болып табылады. Бұл әдіс балалардың нақты өмірлік жағдайларда тіл мен сөйлеу дағдыларын қолдануына мүмкіндік береді. Балалар белгілі бір рөлдерге бөлініп, түрлі жағдайларда қарым-қатынас жасайды, бұл оларға сөздерді дұрыс қолдануды, тыңдауды және тілдік құрылымдарды меңгеруді үйретеді.

Л.А. Каптерева – Сюжетті-рөлді ойындардың психолінгвистикалық негіздері мен балалардың тілін дамытудағы рөлін зерттеген ғалым. Оның жұмыстары балалардың сөйлеу қабілетін дамытуда ойындардың маңыздылығын дәлелдейді [1, 32 б.].

С.А. Алексеева – Рөлді ойындар мен шығармашылықты дамыту мәселелерін зерттеген психолог. Ол сюжетті-рөлді ойындардың балалардың тілдік дағдыларын дамытуға қалай ықпал ететінін талдаған [2, 45 б.].

Сюжетті-рөлдік ойындардың психолінгвистикалық негіздері бойынша, мұндай ойындар балалардың тілін дамытуда маңызды рөл атқарады. Ойындар балаларға сөздер мен тіркестерді түсінуге және қолдануға көмектеседі, сондай-ақ олардың сөйлеу дағдыларын арттырады. Бұл әдіс балалардың ойлау қабілеттерін де дамытады, өйткені олар түрлі рөлдерде ойнап, өздерінің шығармашылық әлеуетін толық ашады.

Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған сюжетті-рөлдік ойындардың ең басты артықшылығы - олардың сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етуі. Бұл ойындар балаларға өз ойларын жеткізуде, сөйлеуде және тыңдауда практикалық дағдыларды үйренуге көмектеседі [6, 27 б.].

Сюжетті-рөлдік ойындар балалардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын қалыптастырады. Ойын барысында балалар бір-біріне сұрақтар қойып, жауап береді, бұл олардың тыңдау қабілетін жақсартады. Олардың сөйлеу дағдылары да дамиды, себебі балалар сөйлеу арқылы ойларын білдіріп, белгілі бір рөлдерде өздерін көрсетеді. Бұл процесс балалардың лексикалық қорын кеңейтеді және грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдануға үйретеді.

Сюжетті-рөлдік ойындар арқылы балалар өзара сөйлесу дағдыларын үйренеді. Олар түрлі рөлдерді орындау кезінде сұрақтар қойып, бір-біріне жауап береді, бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытады. Бұл ойындар балалардың өзара түсіністікке, пікір алмасуға және бірлесіп шешім қабылдауға үйретеді. Сонымен қатар, мұндай ойындар балалардың әлеуметтік байланыстарын нығайтып, олардың қоғамдағы орнын қалыптастыруға ықпал етеді.

Сюжетті-рөлдік ойындар балаларға өзара қарым-қатынас жасау арқылы әлеуметтік дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Ойын барысында олар бір-бірімен диалог жүргізеді, өз пікірлерін білдіреді, бұл олардың әлеуметтік тұрғыда белсенді болуына көмектеседі. Рөлдік ойындар балалардың өзін-өзі дұрыс көрсете білуіне, басқалармен араласу дағдыларын игеруге ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру кеңістігінде есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту маңызды педагогикалық мақсаттардың бірі болып табылады. Сюжетті-рөлдік ойындар осы бағытта ерекше рөл атқарады, себебі олар балалардың сөздік қорын кеңейтуге, тілдік құрылымдарды меңгеруге, сондай-ақ олардың өзара қарым-қатынас жасау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Бұл ойындар арқылы есту қабілеті бұзылған балалар тыңдау, сөйлеу, сұрақ қою және жауап беру дағдыларын меңгереді, сондай-ақ әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларын жетілдіреді.

Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдердің рөлі өте маңызды. Олар балалардың әртүрлі қажеттіліктерін ескере отырып, тиімді әдістер мен стратегияларды тандап, балаларға көмек көрсету үшін әртүрлі көрнекі құралдарды, ымдау тілін және басқа да қолдау түрлерін қолданады. Мұғалімнің қолдауы мен дұрыс бағыт-бағдар беруі есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу дағдыларын дамытуда және олардың әлеуметтену процесінде үлкен рөл атқарады.

Осылайша, сюжетті-рөлдік ойындар есту қабілеті бұзылған балалардың білім алу үдерісін жеңілдетіп, олардың сөйлеу және әлеуметтік дағдыларын дамытуда тиімді құрал болып табылады. Инклюзивті білім беру жүйесінде мұндай ойындардың қолданылуы балалардың толыққанды дамуындағы маңызды қадам болып табылады. Балалардың өзін-өзі жүзеге асыруы мен қоғамға бейімделуі үшін осындай әдістер мен тәсілдерді қолдану болашақта инклюзивті білім беру саласының жетістіктеріне ықпал ететіні сөзсіз.

Әдебиеттер

1. Каптерева, Л.А. Сюжетті-рөлді ойындар және балалардың тілін дамыту (Мәскеу: «Педагогика», 2013, 22 б.).
2. Алексеева, С.А. Рөлдік ойындар мен шығармашылықты дамыту (Санкт-Петербург: «Психология», 2016, 45 б.).
3. Инклюзивное образование: теория и практика. Москва: Педагогика.
4. Куликова Е.А., Шестакова О.Е. (2014). Психология и педагогика детей с особыми образовательными потребностями. Екатеринбург: Уральский университет.
5. Столярова М.С. (2012). Инклюзивное образование: принципы и методы работы с детьми с ограниченными возможностями здоровья. Санкт-Петербург: Речь.
6. Максимов П.В. (2017). Методика работы с детьми с нарушениями слуха в условиях инклюзивного образования. Москва: Российская педагогическая академия.

МЕСТО И РОЛЬ «SOFT SKILLS» В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА

Г.К. Жусупова

КГУ «Средняя общеобразовательная школа № 6 города Павлодара»

Аңдатпа. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жағдайында мұғалімдердің икемді дағдыларын дамытудың рөлі мен маңызы қарастырылады. Сонымен қатар, сөйлеуді дамыту сабақтарында кросс-функционалды орта құру бойынша педагог-дефектологтың жұмыс тәжірибесі ұсынылған. Балалармен жұмыс істеудің кейбір әдістері ұсынылған, олардың арасында ойын әрекеті ерекше орын алады. Педагог-дефектологтың түзету жұмыстары жағдайында мұғалімнің эмоционалды интеллектісін дамыту үшін жағдай жасау қажет деген қорытынды жасалады. Бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істейтін мамандардың кәсіби күйіп қалу жағдайларын болдырмауға көмектеседі.

Кілтті сөздер: soft skills, адами капитал, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, әлеуметтену, кросс-функционалды команда, эмоционалды интеллект, кәсіби күйіп қалу.

Аннотация. В статье рассматривается роль и значение развития гибких навыков педагогов в условиях работы с детьми с особыми образовательными потребностями. Наряду с этим представлен опыт работы педагога- по созданию кросс-функциональной среды на занятиях по развитию речи. Представлены некоторые методы работы с детьми, среди которых особое место отводится игровой деятельности. Делается вывод о том, что в условиях коррекционной работы педагога- необходимо создание условий для развития эмоционального интеллекта педагога. Это поможет избежать ситуаций профессионального выгорания специалистов, которые работают с детьми с ООП.

Ключевые слова: softskills, человеческий капитал, дети с ООП, социализация, кросс-функциональная команда, эмоциональный интеллект, профессиональное выгорание.

Abstract. The article examines the role and importance of developing flexible skills of teachers in working with children with special educational needs. Along with this, the experience of a speech pathologist in creating a cross-functional environment in speech development classes is presented. Some methods of working with children are presented, among which a special place is given to play activities. It is concluded that in the conditions of correctional work of a teacher-defectologist, it is necessary to create conditions for the development of emotional intelligence of a teacher. This will help to avoid situations of professional burnout for specialists who work with children with special educational needs.

Keywords: soft skills, human capital, children with special educational needs, socialization, cross-functional team, emotional intelligence, professional burnout.

Современная система образования сложилась в результате внедрения процессов реформирования, которые вызваны противоречиями между потребностью в творческом подходе и требованиями норм стандартизации. При этом нормы стандартизации изначально заложены в систему образования. Несомненно, что первостепенной задачей для педагогов является обеспечение качества образования. Но, как показывает практика, для этого необходимо создание условий. По мнению Г.М. Калжановой, эти условия основаны на «осознании участниками процесса необходимости модернизации в системе образования, признании роли человеческого капитала» [1, с. 52]. При этом «человеческий фактор становится главным в определении будущего страны в новом тысячелетии» [1, с. 54]. Таким образом, определяется актуальность настоящего исследования, которое проведено с целью определения места и роли «softskills» в системе профессиональных качеств современного педагога на примере опыта работы педагога-дефектолога, работающего с детьми с ООП. Именно профессиональные компетенции педагога обеспечивают качество человеческого капитала, который возобновляется и пополняется усилиями участников процессов обучения и воспитания.

Как научный термин softskills впервые был определен в 1959 году американским ученым Джоном Уитмором. При этом отмечается, что они никак не определены лишь профессиональной средой, а связаны с успешным взаимодействием во всех сферах жизни вообще. Исследователь так и определяет их как «личностные качества» [2, с. 7].

Также ученые выделяют следующие основные группы softskills: «коммуникативные навыки (к ним отнесены: навыки общения и умения понимать других людей); интеллектуальные навыки (к ним отнесены: навыки критического мышления и навыки креативного мышления); волевые навыки (к ним отнесены: навыки по управлению временем; управление эмоциями); лидерские навыки (к ним отнесены: навыки по управлению другими; навыки по работе в команде)» [3, с. 5].

Наряду с этим, овладение softskills является одним из ключевых требований современного рынка труда. На рынке труда особо ценятся специалисты, обладающие развитыми гибкими навыками. Эти навыки, которые также определяются как навыки члена КФК (кросс-функциональной команды), которая функционирует в условиях кросс-функциональной среды, «внутренняя командная среда, характеризующаяся наличием общей цели, эмоциональной и психологической поддержкой и возможностью высказывать свое мнение, способствует осуществлению совместного руководства

(механизм управления «взаимное согласование») и развитию сплоченности в команде» [4].

Таким образом, softskills «в широком спектре профессиональных контекстов помогают адаптироваться к динамично меняющимся условиям современного мира» [5].

Было определено, что педагоги выполняют в обществе функцию формирования личностных качеств обучающихся. Педагогическое сообщество отошло от принципа передачи только предметных знаний. Современная школа формирует личность. В школе идет процесс формирования навыков социализации, среди которых важное место занимают softskills.

В соответствии с Приказом Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года, гибкие навыки (softskills) включены в образовательные стандарты как «ключевые компоненты, требуемые для подготовки квалифицированных специалистов, способных эффективно действовать в меняющихся условиях современного мира» [6]. Внедрение этих навыков в рамках Государственного общеобразовательного стандарта Республики Казахстан (ГОСО РК) подчеркивает стратегическое направление на развитие образовательной системы, «ориентированное на комплексное формирование личности учащихся, включая их способность к критическому мышлению, коммуникативной компетентности и адаптивности» [7].

В этой связи хотелось бы подробнее остановиться на работе с детьми с ООП. Во всем мировом сообществе общепризнано, что люди с особыми образовательными потребностями являются полноправными членами общества и создание условий для их социализации входит в число ключевых задач педагогов задействованных в процессе обучения и воспитания. Надо воспринимать общество в целом, не сегментируя его на полноценных и ограниченных в возможностях людей. Задачи в развитии системы образования должны решаться комплексно.

Включение детей с ООП в процесс обучения средней общеобразовательной школы отвечает требованиям реализации права каждого члена сообщества быть включенным во все жизненно важные процессы, которые позволяют ему ощутить себя полноценным гражданином, реализовать весь спектр своих конституционных прав, снять барьеры, которые препятствуют ему в этом.

Образование опирается на концептуальные принципы, среди них:

Человек бесценен и это никак не связано с его достижениями и способностями. Человек нуждается в общении и в обществе в целом. Все процессы образования должны протекать в социуме, открытом для

каждого человека. Общение должно быть разнообразным. Успех каждого должен быть продемонстрирован в сообществе, именно это способствует закреплению успеха и движение к следующим ступеням.

Главная цель общества – модернизировать среду, сделав ее максимально безбарьерной для детей с особенностями в развитии. И это не только оснащение техническими средствами и приспособлениями, но и владение самими педагогами и воспитателями гибкими навыками, привитие их обучающимся.

Хотелось бы представить опыт работы с детьми, которые относятся к категории детей с особыми образовательными потребностями. Эти дети реально испытывают трудности в достижении элементарных (на взгляд среднего обучающегося обычной школы) успехов.

Профессия педагога, в первую очередь, связана с обучением и воспитанием обучающихся. Зачастую работа ведется с детьми, у которых есть проблемы с протеканием процесса формирования психо-когнитивной сферы. Необходимо подобрать методы и приемы, которые будут способствовать эффективному обучению и психическому развитию ребенка с ООП. В этой связи особая роль отводится коммуникативным навыкам, их формированию.

Как показывает практический опыт работы с детьми с ООП, одним из важных качеств педагога является softskills – эмоциональная и психологическая поддержка обучающегося. При этом решается задача положительной мотивации к занятиям. Дети с ООП характеризуются быстрой переключаемостью с одного вида деятельности на другой. Соответственно, быстро пропадает интерес к занятию. Именно поэтому важно их заинтересовать, чтобы занятия воспринимались легче. Чтобы добиться успешного усвоения материала применяется игровая технология. Занятия проводятся в игровой форме, подбирается как можно больше интересных игр, используются новые методы и приемы. Хорошая игра всегда вызывает интерес у ребенка. Там, где есть интерес, всегда возникает активность. Интересные дидактические игры, в первую очередь, активизируют внимание, развивают память и мышление, способствуют закреплению материала и, что самое важное, развивают речь.

Хотелось бы отметить, что помогают добиться эффективной положительной мотивации обучающегося с ООП к занятиям также: опора на положительный опыт, создание на занятиях благоприятной педагогической атмосферы для облегчения эмоционально-чувственной сферы ребенка, внимательное отношение к обучающемуся (нужно вовремя заметить усталость, переключение внимания), создание на

занятии ситуации успеха (необходимо замечать и поощрять даже самые маленькие победы обучающегося).

Можно сделать вывод о том, что перечисленные качества педагога отвечают требованиям формирования кросс-функциональной команды, отношения в которой стоятся на признании ценности общего успеха, общих достижений. При работе с детьми с ООП необходимо воспринимать достижения и успехи обучающихся как общие достижения, быть эмоционально заинтересованным в них.

В работе с детьми с ООП важно учитывать, что для достижения успеха необходимо также задействовать обширный арсенал нетрадиционных методов работы с обучающимися. Их применение повышает активность учащихся, формирует положительную мотивацию к получению знаний, способствует удержанию внимания на всех этапах урока. У детей с ООП развиваются сенсорно-перцептивные способности, концентрация внимания, умение сосредоточиться на содержании и выполнении игрового задания.

Наряду с этим определяется ряд проблем, с которыми встречаются педагоги. Эти проблемы зачастую ведут к их профессиональному выгоранию. В качестве инструмента по преовращению таких ситуаций в профессиональной деятельности педагогов- необходимо развивать еще один важный softskills – повышать уровень эмоционального интеллекта. В последние десятилетия исследователи определяют эмоциональный интеллект как важный компонент гибких навыков, который позволяет противостоять различным жизненным ситуациям.

В нашей профессии наличие высокого уровня эмоционального интеллекта, который определяется как «сумма навыков и способностей человека распознавать эмоции, понимать намерения, мотивацию и желания других людей и свои собственные, а также способность управлять своими эмоциями и эмоциями других людей в целях решения практических задач», является важным softskills для успешной деятельности без ущерба своему эмоциональному здоровью.

Таким образом, обращение к теме определения роли и значения развития softskills педагогов в условиях работы с детьми с ООП позволило сделать следующие выводы, которые основаны на опыте работы педагога-дефектолога средней общеобразовательной школы. Во-первых, необходимо создание условий формирования кроссфункциональной среды для работы в команде по достижению элементарных успехов обучающимися. При этом успех каждого обучающегося должен восприниматься педагогом как совместное достижение. Во-вторых, важен отбор наиболее эффективных методик

работы с детьми с ООП с учетом уровня их психо-эмоционального развития. Преимущество при этом отдается игровым и нетрадиционным методам. В-третьих, важным softskills для педагога является высокий уровень эмоционального интеллекта. Именно он позволит избежать ситуаций профессионального выгорания специалиста.

Литература:

1. Калжанова Г. М. Модернизация системы образования в Казахстане // *Проблемы и перспективы развития образования: материалы VIII МНК – Краснодар: Новация, 2016. — С. 52-55.*
2. Чуланова О. Л. Социально-психологические аспекты управления: эмоциональная компетентность руководителя в структуре softskills (значение, подходы, методы диагностики и развития) // *Вестник евразийской науки, 2017. Т. 9. №. 1 (38). С. 7.*
3. C. A. Conrad, W. A. Leigh. Soft Skills: A Bridge or Barrier to Employment // *Focus Magazine. 1999. Vol. 27. №1. P. 5-6.*
4. Калабина Е.Г., Беяк О.Ю. Кросс-функциональные команды: основные направления исследований в менеджменте // *Управленец. – 2021. – №6. – С.15-18.*
5. Seok-young. Directorate for Education: Policy Committee, Integrated use of occupational and personal skills for lifelong vocational education in Korea, OECDKRIVET International Seminar. 2012; Accessed April 7, 2012.
6. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, после среднего образования. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031>
7. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 20 июля 2022 года № 2. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов высшего и послевузовского образования <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916>

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Заурбекова А.М.

аға оқытушы,

Ержан А.

2-курс студенті, Астана Халықаралық Университеті, Астана

Аннотация. Бұл мақалада инклюзивті білім беру кеңістігінде балаларды оқыту мен тәрбиелеудегі заманауи тәсілдер қарастырылады. Инклюзивті білім берудің негізгі қағидалары, балаларды қолдаудың тиімді әдістері және әртүрлі қажеттіліктері бар оқушыларға оқу процесін бейімдеудің жолдары талқыланады. Сондай-ақ, заманауи технологиялар мен әдістемелердің рөліне ерекше назар аударылады.

Түйінді сөздер: Инклюзивті білім беру, заманауи тәсілдер, оқыту әдістері, тәрбиелеу, арнайы қажеттіліктер, оқу процесі, қолдау әдістері, білім беру технологиялары.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные подходы к обучению и воспитанию детей в инклюзивной образовательной среде. Обсуждаются основные принципы инклюзивного образования, эффективные методы поддержки детей и пути адаптации учебного процесса для учеников с различными потребностями. Особое внимание уделено роли современных технологий и методик.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, современные подходы, методы обучения, воспитание, особые потребности, образовательный процесс, методы поддержки, образовательные технологии.

Abstract. This article explores modern approaches to teaching and upbringing children in an inclusive educational environment. The main principles of inclusive education, effective methods of supporting children, and ways of adapting the learning process for students with different needs are discussed. Special attention is given to the role of modern technologies and methodologies.

Keywords: Inclusive education, modern approaches, teaching methods, upbringing, special needs, learning process, support methods, educational technologies.

Бүгінгі таңда еліміздегі мемлекеттік саясаттың маңызды басымдықтарының бірі білім беру жүйесінің дамуы болып табылады. Білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптеріне сапалы білім алуға барлығының құқықтарының теңдігі, әр адамның интеллектуалды дамуын, психофизиологиялық және жеке-дара ерекшеліктерін ескере отырып, халықтың барлық деңгейі үшін білімге қолжетімділігі жатады [1].

Сапалы білімнің барлығы үшін қолжетімді болу шартын қалыптастыруға бағытталған білім беру жүйесін түрлендіру процестерінің бірі инклюзивті білім беру болып табылады.

Инклюзивті білім беру дене бітіміне, психикалық, интеллектуалдық, мәдени, этникалық, тілдік және өзге ерекшеліктеріне қарамастан ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларды жалпы білім беру кеңістігіне енгізуді, олардың сапалы білім беруде кедергілерді жоюды және әлеуметтік ортада бейімделуін және ықпалдасуын көздейді. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға ерекше білім беруге қажеттілігі бар балалар: мигранттар мен оралмандар отбасыларының, саны аз ұлттардың балалары; қоғамға әлеуметтік бейімделуде қиындықтары бар балалар жатады. Кеңейтілген мағынада инклюзивті білім беру дегеніміз кедергілерді жою мен ерекше білім беруге қажеттілігі бар адамдарды оқыту процесінде енгізуге бағытталған білім беру процесі және олардың сапалы білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз ету болып табылады. Бұл, өз кезегінде, ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғаларды оқыту жағдайларына жоғары және кәсіптік, техникалық білім беру бағдарламаларын және үлгілік оқу жоспарларын бейімдеуді қажет етеді [2].

Бейімделген бағдарламаға сәйкес білім беруде жаңа ұғымды енгізудің алғашқы этапында (жаңа тақырыпты өту) орындалатын оқу әрекеттерін дауыстап егжей-тегжейлі түсіндіруге бағытталған пән бойынша оқу- тәжірибелік іс-әрекет желісі құрылады. Студенттер сабақта оқытушының демонстрациялаған оқу әрекеттерін қайталау арқылы жұмыс жасайды. Бұл этапта өткен ұғымдар, терминдер, жаңа сөздер студенттің «енжар сөздігіне» енгізіледі. П.Я. Гальперин теориясына сәйкес, келесі этаптарда ауызша пәндік оқыту әрекеті қысқартылып, сырттай сөйлеу біртіндеп іштей ойлануға ауыстырылады. Бұл этапта ұғымдар, терминдер, жаңа сөздер студенттің өзіндік белсенді оқу әрекеті арқылы бекітіледі. Сатылай отырып, студентте іс-қимыл әрекетінің бейнелік көрінісі мен ұғымдар қалыптасады. Осылайша, оқу мақсаттарының бірінші категориясы «тану» - танымдық процестердің алғашқы этапы болып табылады. Бұл этапта студент танып-білуге, ұғымдарды ажыратуға арналған жаттығулар мен оқу тапсырмаларын орындауға қабілетті. Оқу мақсаттарының келесі категориясы, өтетін материалдың ішкі мазмұнын ұғынуға, терминдер, ережелер мен символдарды қолдана алуға бағытталған «түсіну» деңгейі болып табылады. «Қолдану» – оқу материалын меңгеруге бағытталған қадам болғандықтан, жаңа ұғымдардың, ережелер мен қағидалардың дұрыс қолданылуын көздейді. Әр сабақта оқыту мен бағалаудың толық кешенді әрекетін қарастыратын болғандықтан, бұл қадамдар білім беруде ерекше қажеттіліктері бар студенттердің оқу жетістіктерін бағалауға критериялды бағалау жүйесін кезеңдермен қолдануға мүмкіндік береді.

Күтілетін нәтиже түрінде мұғалім дайындаған оқу пәнінің бағдарламалық мазмұны мен соған сәйкес мақсаттары оқу процесі жобасының бірінші құжаты болып табылады [3].

Өзіңізге үш сұрақ қойыңыз: Мен білім алушыларды неге үйреткім келеді (олар қандай оқу нәтижелеріне жетеді)? Білім алушылар мұны қалай үйренеді (олар оқу нәтижелеріне қалай жетеді)? Мен оларға қалай қолдау көрсете аламын (мен оларға оқу нәтижелеріне қол жеткізуге қалай көмектесемін және олардың оқу нәтижесін қалай білуге болады)?

Осы сұрақтардың жауаптарына сүйене отырып, өз жұмысыңызды жоспарлаңыз. Ол үшін «Қандай оқу материалын аламын? Білім алушылардың жұмысын қалай бақылаймын және оларға кері байланысты қалай және қашан беремін?» деген сұрақтар төңірегінде ойланыңыз. қадам: Бағалау әдістері. Сіздің оқу нәтижелеріңіз бұрынғыдай қалғанмен, оқытудың онлайн форматында оған қалай қол жеткізуге болатынын білу маңызды. Ең алдымен, білім алушыларға өздерінің жаңаша оқуын көрсетуге көмектесу керек.

Мұғалімге:

- Оқу мақсаты өзгерусіз қалады, яғни оқушылардан күтілетін оқу нәтижесі сақталады. *Ойлану керек: оқушыларды оқу нәтижесіне қалай жеткіземін?*

- Білім алушыларға өздерінің оқу нәтижесін көрсете алатындай бағалау әдістерін анықтау.

- Білім алушылардың жұмыстарын бағалауды жүргізу процесін мұқият ойластыру (мұғалімнің жеке бағалауы, оқушылардың бірін-бірі бағалауы, өзін-өзі бағалауы және т.б)

2 қадам: Технологияны және білім беру платформасын таңдау

Технологиялық жүйенің қандай түрі сізге ыңғайл, тәжірибенің бар сол платфоаны таңдау. Мысалы: Google құжаттарындағы жұмыс беттері. Google құжаты арқылы оқу материалын дайындаңыз және оқушылардың материалдарға қолжетімділігін қамтамасыз етіңіз. Оқушылардың әрқайсысы берілген оқу материалын өздеріне жүктеп алып, жеке немесе бірлесе орындалған тапсырмаға (тапсырманың орындалу міндетіне байланысты) мұғалімнің түсініктеме бере алуын қамтамасыз ете отырып, орындайды. Бұндай жұмыс жасау мұғалімге өз тарапынан балалардың жұмысын бақылауға және оларды бағыттауға қолайлы.

Мұғалім: білім алушылардың барлығы білетін жеңіл қолдана алатын арнайы интернет-платформаларын пайдалану; жаңа қолайлы интернет-платформаларды қолдануды біртіндеп енгізу және білім алушыларды жұмыс істеумен үйрету (жаңа платформаны меңгеруге

көп уақытыңыздың кетпеуін назарда ұстаңыз). Мақсатты анықтап алыңыз, оны қиындатпаңыз, алайда оқуды тым жеңілдетпеңіз!

3 қадам: Инклюзивті оқу ортасын құру.

Мұғалімге тиімді оқуды қолдайтын ортаны құру қажет. Білім алушыларды онлайн-ортада өздерінің қабілеттері мазалайды, интернеттің қолжетімділігі немесе өз оқуын көрсете алу мүмкіндігі алаңдатады. Оқытушы білім алушыны қолдаудың өзіндік стратегияларын әзірлеу қажет болуы мүмкін (мысалы, оқушының сұрақтармен немесе проблемалармен хабарласуына түрткі болатын электрондық хатты/хабарламаны жіберу). Мұғалім – әрбір білім алушының жеке қажеттілігін ескере отырып оқу ортасын құру. Мұғалімге: әрбір білім алушының қажеттілігін анықтау; қажеттілікке сәйкес білім алушыны оқуға тартатын, ынтасын оятатын жеке хабарламалар жіберу; қажеттілігі бар білім алушымен жеке онлайн-сабақтарын өткізу; білім алушының орындаған тапсырмаларына кері байланыс беру; білім алушыны онлайн-сабақта белсенді болуыға ынталандыру әдістерін қолдану; әрбір білім алушының АКТ дағдыларының әртүрлі болуы, онлайн-сабақта қолданатын ресурстарды іріктеу, қажет болған жағдайда жекелеген білім алушыларды үйрету; әртүрлі отбасылық жағдайлардың орын алуы мүмкін екенін ескеру.

Қазіргі кезде қашықтан оқытуда қолданылатын онлайн оқу құралдары

Google Classroom қосымшасы. Бұл қосымша компьютермен де, ұялы телефонмен де кіруге ыңғайлы. Ұялы телефон үшін алдын ала бағдарламасын жүктеп алу қажет. Мұғалімдер де, оқушылар да gmail пошта арқылы тіркелу қажет. Тіпті, мектепті де тіркеуге болады. Бұл мектеп әкімшілігі үшін мұғалімдер мен оқушылардың жұмысын қадағалап отыруға ыңғайлы болары сөзсіз. Ең бастысы, бұл қосымшада арнайы журнал болады. Кімнің қай уақытта тапсырғанын, қанша балл алғанын қадағалап отырсыз. Сонымен қатар оқушылардан келген файлдардың барлығы Google Дискте сақталады. Кез келген уақытта қолжетімді болады.

Telegram немесе WhatsApp. Иә, бұл – бәрімізге белгілі мессенджер. Барлық оқушының жылдамдығы жоғары ғаламторға шығатын мүмкіндігі жоқ. Бұл орайда месенджерлерді пайдалануға болады. Соның ішінде ең тиімдісі осы Telegram мен WhatsApp деп санаймын. Компьюер арқылы да, ұялы телефонмен де кіре аласыз. Мұнда канал ашып, оқушыларға сол каналдың сілтемесін жіберуге болады. Каналды күнделікті сабақтарыңызды, тапсырмаларды жариялап отырсыз. Бір пайдасы оқушылар мұндай жаза алмайды, тек

бақылап, көріп отыра алады. Ал сұрақтарын жеке хат арқылы жолдайды. Сонымен бірге қысқаша сауалнама ұйымдастыруға да болады.

Zoom, Cisco Webex, Google Meet программалары оқушылармен бірлесіп жұмыс жасауға көп көмегін тигізді. Jamboard – мәтіндерді басып шығаруға, жазуға, редакциялауға, сурет салуға, суреттер жүктеуге болады. (1-сурет)



1-сурет

Learningapps- бұл әр түрлі пәндер бойынша интерактивті оқу-әдістемелік қосымшалар жасауға мүмкіндік беретін, білім беру процесін қолдау үшін арналған сервисі (2-сурет).



2-сурет

Kahoot, Quizizz қосымшаларын пайдалану арқылы ойын түрінде тест тапсырмаларын орындауға мүмкіндік бар (3-сурет).



3-сурет

Flippity.net сайты. Бұл сайт туралы айтатын болсам өте көп, сіз бұл сайтта сөзжұмбақтар, тесттер, бинго, неше түрлі ойындарды

жасақтап оны сабақта қолдана аласыз (4-сурет)



4-сурет

Қазір оқытуға арналған бағдарламалар өте көп. Дегенмен, бұл ұсынылған қосымшалар ең тиімді және қолжетімді деп санаймын. Қолда бар барлық мүмкіндікті пайдаланып, оқуды жалғастыру керек.

Жаңа заманауи технологиялардың дамыған уақытында өзгеріске тез икемделген жаңа тұлға қалыптасуда. Білім алушыларымыз көп оқу, іздену қажеттілігін түсініп, 21 ғасырда қажет дағдылардың маңыздылығына көз жеткізуде. Ендігі кезекте, қашықтан оқыту барысында білім беру үрдісін сапалы жүргізуді одан әрі жалғастыру – мәртебесі биік, маңызы зор мәселе. Бұл оқыту технологиясы білім берудің ортасында тұратын оқыту жүйесін құру мүмкіндігін береді. Бұл жүйеде мұғалім оқушының жұмыстарын, жеке қызығушылықтары мен сұраныстарын ескереді. Білім беру жүйесінің ортасында оқушы тұратынын ескерсек, оқыту жүйесі тұтасымен өзгереді. Мұғалім оқушыға арналған өзіндік жұмыстарды, тәрбиеге қатысты жұмыстарды ұйымдастырумен шұғылданады. Оқыту дәстүрлі оқыту түрінің барлық құндылықтарын сақтай отырып, кемшіліктерін жеңіп шығуға мүмкіндік береді.

Оқыту артықшылықтары төмендегідей болып табылады:

- кез-келген жерде, кез-келген мерзімде оқуға мүмкіндігі бар;
- кәсіби қызметпен қатар білім алуға болады;
- оқу үрдісінде ақпараттық және телекоммуникациялық технологиялардың жаңа жетістіктерін пайдалана отырып, студент пен оқытушылар арасындағы белсенді сұхбат, оқу ақпаратына мүмкіндік беру;
- білім алушының мекен-жайына, денсаулық жағдайына, элитарлық және материалдық жағдайына қарамастан тепе-тең дәрежеде білім алуға мүмкіндігі бар.

«Инклюзивті білім беру кеңістігінде балаларды оқыту мен тәрбиелеудегі заманауи тәсілдер» тақырыбы қазіргі білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Инклюзивті білім беру барлық балалардың білім алуына тең мүмкіндік беруге

бағытталған, соның ішінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларға да қолдау көрсету маңызды. Заманауи тәсілдер инклюзивті ортада балалардың дамуына, әлеуметтік бейімделуіне және толыққанды білім алуына көмектеседі.

Әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі ұйымдарда инклюзивті білім беру // *eduindex.kz*. – [Электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: <https://eduindex.kz/methodical-articles/1070-mektepke-dejingi-jymdarda-inkluzivti-bilim-beru.html>.
2. Инклюзивті білім берудің маңызы мен ерекшеліктері // *edunews.kz*. – [Электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: <https://edunews.kz/articles/2681-inkluzivt-blm-berud-mayzy-men-erekshelkter.html>
3. Инклюзивті білім беру – білімдік жүйесін жаңартудың инновациялық бағыты // *open-school.kz*. – [Электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: <https://open-school.kz/articles/114.pdf>

УДК 376.3

РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА В МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Зейнуллинова А.Ж

студентка 4 курса ОП «Специальная педагогика»

Нурмагамбетова Б. А.,

научный руководитель, к.п.н., доцент

*Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.
Павлодар*

Аннотация. Статья посвящена изучению особенностей развития речи у младших школьников с нарушением слуха. Рассматриваются основные этапы формирования речевой деятельности, влияние степени и характера нарушения слуха на речевое развитие. Подчеркивается роль раннего слухопротезирования, использования кохлеарных имплантатов и индивидуальной коррекционной работы. Описаны методы и приемы, направленные на развитие устной и письменной речи, формирования фонематического восприятия, обогащение словарного запаса и развитие грамматического строя речи. Отмечается значимость комплексного подхода, включающего взаимодействие учителей, логопедов, родителей и специалистов по слуховой реабилитации. Приводятся рекомендации для эффективного обучения и социализации таких детей в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: Нарушение слуха, младший школьный возраст, развитие речи, инклюзивное образование

Аңдатпа. Мақала есту қабілеті бұзылған бастауыш сынып оқушыларының тіл дамыту ерекшеліктерін зерделеуге арналған. Сөйлеу қызметін қалыптастырудың негізгі кезеңдері, есту қабілетінің бұзылу дәрежесі мен сипатының тілдік дамуға әсері қарастырылады. Ерте естуді протездеу, кохлеарлық импланттарды пайдалану және жеке түзету жұмыстарының рөлі атап өтіледі. Ауызша және жазбаша сөйлеуді дамытуға, фонематикалық қабылдауды қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға және сөйлеудің грамматикалық құрылымын дамытуға бағытталған әдістер мен тәсілдер сипатталған. Естуді оңалту бойынша мұғалімдердің, логопедтердің, ата-аналардың және мамандардың өзара іс-қимылын қамтитын интеграциялық тәсілдің маңыздылығы атап өтіледі. Мұндай балаларды инклюзивті білім беру жағдайында тиімді оқыту және әлеуметтендіру үшін ұсынымдар келтіріледі.

Түйінді сөздер: Есту қабілетінің бұзылуы, бастауыш мектеп жасы, сөйлеуді дамыту, инклюзивті білім беру

Abstract. The article is devoted to the study of the features of the development of speech in younger students with hearing impairment. The main stages of the formation of speech activity, the effect of the degree and nature of hearing impairment on speech development are considered. The role of early hearing replacement, the use of cochlear implants and individual corrective work is emphasized. Methods and techniques aimed at the development of oral and written speech, the formation of phonemic perception, the enrichment of vocabulary and the development of the grammatical structure of speech are described. The importance of an integrative approach, including the interaction of teachers, speech therapists, parents and hearing rehabilitation specialists, is noted. Recommendations are provided for the effective education and socialization of such children in an inclusive education.

Keywords: Hearing impairment, primary school age, speech development, inclusive education

Речь – это одна из высших психических функций человека, с помощью которой люди контактируют друг с другом, иными словами, это средство коммуникации между людьми. Одним из необходимых условий формирования речи является нормальное развитие речеслухового анализатора. Слух играет существенную роль в развитии ребенка. С помощью слуха ребенок учится распознавать голоса, имитировать звуки и, следовательно, говорить. Кроме того, слух дает ребенку возможность слышать сигналы опасности, ориентироваться в пространстве, общаться с другими детьми и приобретать коммуникативные навыки. Поэтому снижение или отсутствие слуха негативно отражается на его психическом развитии, ограничивает возможности познания окружающего мира, затормаживает процесс овладения знаниями, умениями и навыками. Нарушение слухового анализатора ведет к существенным отклонениям в развитии речи, формировании устной речи, в общем развитии ребенка [1]. На почве нарушения слуха возникают нарушения звукопроизношения, грамматического строя речи, обедняется словарный запас, а

также возникают затруднения в восприятии речи, обращённой к нему. Всё это, в первую очередь, ограничивает ребёнка в общении с окружающими людьми, оказывает неблагоприятное влияние на познавательную деятельность. Проблема речевого развития детей с нарушениями слуха привлекала внимание многих отечественных ученых: Р. М. Боскис, А. Г. Зикеев, Т. В. Розанова, Л. Г. Парамонова, Ф. А. Рау, Ж. И. Шиф и др. В своих исследованиях авторы показали, что ребёнок с нарушениями слуха имеет все потенциальные возможности для овладения полноценной устной речью. Но в отличие от слышащего, обучение ребёнка с нарушениями слуха должно происходить в специальных условиях. Процесс коммуникации детей с нарушениями слуха и нормально слышащих собеседников искажается вследствие специфических ошибок звукопроизношения, ограниченного словарного запаса, нарушений в употреблении слов и бессмысленных не ситуативных высказываний детей, страдающих нарушением слуховой функции. О.В. Правдина систематизировала специфические ошибки звукопроизношения и разделила их на три уровня:

1. Отсутствие навыка правильного произношения отдельных звуков или группы звуков;

2. Ложное произношение звуков в речи, при правильном изолированном воспроизведении тех же звуков;

3. Несформированность звукового анализа и синтеза близких по звучанию или артикуляции звуков (ошибки в дифференцировке). [2]

Данные уровни выделены в соответствии с этапами усвоения звука в процессе нормального развития ребенка, что свидетельствуют об идентичных этапах овладения звукопроизношением детьми, не имеющими нарушения слуха и с данным нарушением.

Речевой аппарат состоит из двух тесно связанных между собой отделов:

- 1) центрального (или регулирующего):

- кора головного мозга (преимущественно левого полушария),
- подкорковые узлы,
- проводящие пути,
- ядра ствола (прежде всего продолговатого мозга),
- нервы, идущие к дыхательным, голосовым и артикуляторным

мышцам.

- 2) периферического (или исполнительного):

- органы слуха,
- органы дыхания,
- органы голоса,
- органы артикуляции.

Основная задача развития речи в начальных классах - научить неслышащих школьников излагать свои мысли, чувства и желания, строить развернутый монолог о своих переживаниях и впечатлениях, обо всем, что происходит в их жизни.

В соответствии с основной задачей выделяются следующие задачи:

- Формировать навыки звукового оформления высказывания, соответствующие нормам реализации речи;
- Формировать умение отбирать для высказывания слова в соответствии с общепринятыми значениями;
- Формировать навыки строить грамматически правильные высказывания, соответствующие закономерностям языка;
- Формировать умение применять разные виды высказывания, соответствующие коммуникативному мотиву, условиям и целям сообщения.

По мнению В.И. Лубовского, у детей с нарушениями слуха проявляются закономерности, общие для всех типов аномального развития. Такие дети испытывают трудности во взаимодействии с окружающим миром, развитие личности и самосознания происходит у них не так, как у нормально развивающихся сверстников [3]. Инклюзивное образование предполагает активное участие логопеда и сурдопедагога в образовательном процессе. Они помогают ребенку развивать навыки восприятия речи, фонематический слух, обогащают словарный запас и корректируют произношение. Важной частью работы специалистов является обучение учителей и родителей методам поддержки речевого развития в домашних условиях и на уроках. Инклюзия также способствует формированию у детей с нарушением слуха социальных навыков, таких как умение работать в коллективе, участвовать в обсуждениях и выражать свои мысли. Взаимодействие со сверстниками, не имеющими нарушений слуха, помогает таким детям лучше адаптироваться в обществе, повышает их уверенность в себе и мотивацию к обучению. Важнейшей задачей инклюзивного образования является не только академическая успеваемость, но и формирование у детей с нарушением слуха навыков социальной адаптации. Дети с нормальным слухом, обучаясь вместе со сверстниками с нарушением слуха, также развивают навыки эмпатии, толерантности и межличностного взаимодействия. Таким образом, инклюзивная среда становится выгодной для всех участников

Дети младшего школьного возраста с нарушениями слуха способны овладеть устной связной и разборчивой речью обходными путями, при условии специального обучения. Преодоление нарушений

речи опирается на зрительное восприятие и подкрепляется речевыми двигательными ощущениями. Организация комплексного подхода на основе взаимодействия команды специалистов (нейропсихологов, сурдопедагогов, логопедов, врачей (возможность кохлеарной имплантации), а также организация слухоречевой среды, которая предполагает постоянное речевое общение с ребенком, являются главными условиями проведения работы по преодолению нарушений речи.

Статья посвящена анализу особенностей речевого развития детей с нарушением слуха в младшем школьном возрасте и методам коррекционной работы, которые могут быть успешно применены в условиях инклюзии. Рассматриваются вопросы развития слухового восприятия, формирования активного и пассивного словаря, коррекции звукопроизношения, а также социализации детей через речевую коммуникацию. Особое внимание уделяется разработке и применению методик, которые учитывают индивидуальные потребности детей и способствуют их успешному включению в образовательный процесс.

Литература:

1. Комаров, К. В. Методика обучения русскому языку в школе для слабослышащих детей: учеб. пособие для вузов. 2-е изд., М.: ОНИКС 2005- 223 с.
2. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. - М., 2005.- 54 с.
3. Певзнер М.С. Клинико-педагогическое изучение учащихся вспомогательных классов школы для слабослышащих детей. // Дефектология, 2003.- № 3.- С
4. Правдина, О. В.: Логопедия. Учеб. пособие для студентов дефектологов. Изд. 2-е, М.: «Просвещение», 1973- 272 с.
5. Парамонова, Л. Г. Логопедия для всех. — М.: АСТ, СПб.: Дельта, 1997- 464 с.
6. Коровин, К. Г. Методические основы формирования личности слабослышащего школьника в учебном процессе. К. Г. Коровин. Дефектология. 2002. № 3. 21-24 с.
7. Собкин, В. С. Подросток с дефектом слуха: ценностные ориентации, жизненные планы, социальные связи. М.: ЦСО РАО, 1997-94 с.
8. Головниц Л.А., Гаврилушкина О.П., Дмитриева Л.В. и др. Методические рекомендации к программе "Воспитание и обучение слабослышащих дошкольников со сложными (комплексными) нарушениями развития. - М.: ГНОМ и Д, 2006. — 167 С
9. Белова О.А., Щетинина Н.П. ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ СО ШКОЛЬНИКАМИ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2019. – 97-104 С
10. Дельшская В., Матко П.Д. Занятия с ребенком с нарушенным слухом первого года жизни / Дефектология. —2006. — 63-73 С

ЭФФЕКТИВНОСТЬ МОБИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССАХ СЛАБОСЛЫШАЩИХ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Инирбаева Э.

магистрант

Шугаева Г. Қ.

Научный руководитель, к.п.н, старший преподаватель
Атырауский университет им. Х. Досмұхамедова, г. Атырау

Аннотация. В данной работе использован анализ собственной работы с детьми с нарушениями слуха начальных классов, раскрыта важность мобильного обучения как в уроках так же и занятиях со специалистами. Какие платформы подходят для данного вида обучения, какие методы можно использовать для непрерывного обучения особенных детей в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: нарушения слуха, фронтальные уроки, вербальное обучение, инклюзивное обучение, непрерывное обучение

Аңдатпа. Бұл жұмыста мен бастауыш сыныптардың есту қабілеті бұзылған балалармен өз жұмысымды талдауды қолдандым. Сондай-ақ фронтальды сабақтарда да, мамандармен жеке сабақтарда да мобильді оқытудың маңыздылығы. Оқытудың бұл түріне қандай платформалар ұқсас, инклюзивті білім беруде ерекше балаларды үздіксіз оқыту үшін қандай әдістерді қолдануға болады.

Түйін сөздер: есту қабілетінің бұзылуы, фронтальды сабақтар, ауызыша оқыту, инклюзивті оқыту, үздіксіз оқыту

Abstract. In this paper, I used an analysis of my own work with children with hearing impairments in primary school. As well as the importance of mobile learning both in front-end lessons and in personal lessons with specialists. Which platforms are suitable for this type of education, which methods can be used for continuous education of special children in inclusive education.

Keywords: hearing impairment, frontal lessons, verbal learning, inclusive learning, continuous learning

У нас ограниченные возможности...
Так, почему-то, принято считать.
Но кто, скажите, может ограничить
Возможность верить и мечтать.
Назло болезни заниматься спортом!
И не за грамоты, не за призы.
Пусть мы не ставим мировых рекордов:
Рекорды ведь у каждого - свои.
Встречать рассвет! И радоваться жизни!
Писать стихи, когда душа поёт!
Возможности у нас не ограничены,
Когда мы вместе! А не наоборот.

Ирина Пронина

На сегодняшний день самое большое счастье для человека – это здоровье его двенадцати органов жизни, и здоровье его потомков. С течением времени с каждым днем растет число детей, нуждающихся в особом обучении. Один из них - повреждение слуха или полная глухота. Для здорового человека мысль о том, чтобы не слышать мир, - это большая беда.

Дети с нарушениями слуха — это дети, у которых возможности вербального общения снижаются из-за нарушения слуховой функции. [1]

Нарушения слуха могут возникать в результате заболеваний, поражающих наружное, среднее и внутреннее ухо. Развитие познавательного процесса считается одной из важнейших задач в воспитании интеллекта детей с нарушением слуха. Немаловажную роль в развитии познавательных способностей и навыков устной речи играют дидактические игры.

Игра влияет на развитие ребенка как личности, воздействуя на память, воображение, речь, мышление, эмоциональную сферу, самостоятельность, творческую деятельность ребенка. Игровые методы все чаще используются при обучении учащихся с нарушениями слуха.

Слабослышащие дети, в отличие от не слышащих, могут достаточно эффективно использовать остаточный слух в процессе обучения, чтобы распознавать окружающую среду и взаимодействовать с людьми. Также следует отметить преимущества детей с потерей слуха, но с сохраненной разговорной речью, а затем и с потерей слуха. На степень сохранения речи у этих детей влияет ряд следующих факторов: время начала глухоты, особенности роста и развития ребенка, уровень остаточного слуха, качество работы по развитию устной речи ребенка. Нарушения слуха возникающая в более позднем периоде развития, не может существенно нарушить словарный запас, если у ребенка уже сформированы навыки чтения и письма. Отмечается мало развитый и искаженный словарный запас слабослышащих, неправильное усвоение лексического значения слов, неправильное понимание грамматических структур, их сущности и, как следствие, неумение правильно использовать их в своем слове [2].

Частичный слух слабослышащих способствует формированию речи, но искажается речевое фондирование и понимание слова. На ее основе в работе со слабослышащими учащимися необходимо формировать с ними процесс обучения не только в устной речи, но и через слуховое восприятие. То есть мы не можем заинтересовать учащихся только визуальными дидактическими материалами. Для

этого в учебный процесс педагоги должны включать технологию мобильного обучения.

Что такое мобильное обучение? Мобильное обучение - форма обучения, при которой учебные и образовательные материалы предоставляются и потребляются с помощью мобильных устройств, таких как смартфоны и планшеты. Мобильное обучение (также известное как M-learning) – это новый способ доступа к учебному контенту с помощью мобильных устройств. Мобильное обучение в основном осуществляется через беспроводную сеть Wi-Fi. Он может быстро адаптироваться к меняющимся потребностям в обучении. У обучающихся есть возможность учиться в нужном для них темпе и в удобном для них месте [3].

Мобильное обучение – это услуга, которая осуществляется на регулярной основе с помощью портативных мобильных устройств и технологий и позволяет учащимся быть более продуктивными, общаясь, получая или создавая информацию. Мобильное обучение – это возможность получать или предоставлять обучающую информацию в любом формате на отдельные мобильные устройства. Этот тип обучения активно использует возможности технологий мобильных устройств, чтобы обеспечить гибкий, доступный и персонализированный образовательный опыт.[4]

Основные характеристики мобильного обучения включают:

1. Доступность в любое время и в любом месте: обучение доступно независимо от местоположения учащегося, что делает его гибким и удобным.

2. Интерактивность и мультимедийные элементы: использование мультимедийных ресурсов, таких как видео, аудио, графика и интерактивные элементы, делает обучение увлекательным и эффективным. Использование технологий искусственного интеллекта позволяет создавать адаптивные курсы, отвечающие индивидуальным потребностям учащихся.

3. Адаптивность: способность предлагать персонализированные материалы в зависимости от индивидуальных потребностей и уровня подготовки учащегося.

4. Социальное взаимодействие: возможность взаимодействия между учащимися и преподавателями посредством дискуссий, чатов, групповых проектов и других форм социального обучения.

5. Использование датчиков и сенсорных технологий: интеграция функций смартфонов, таких как GPS, камера, позволяет создавать контент, адаптированный к контексту и местоположению учащегося.

6. Обратная связь и оценка: способность получать мгновенную обратную связь и оценивать результаты обучения, что способствует активному и продуктивному обучению.

7. Эффективное использование времени: учащиеся могут использовать короткие промежутки времени (например, во время переезда, ожидания) для обучения, что повышает эффективность использования времени.[4]

В мобильном обучении можно использовать ниже упомянутые сайты: PearningApps, Plickers, flippity и т. д.

Метод PearningApps - это интерактивный инструмент для создания задач. Он направлен на поддержку процесса обучения с помощью интерактивных модулей (упражнений и заданий). В то же время и преподаватель, и ученик могут создавать интерактивные модули, используя готовые шаблоны. Основная идея интерактивных заданий, создаваемых благодаря этой деятельности, заключается в том, что учащиеся могут проверить и закрепить знания в игровой форме, что способствует формированию познавательного интереса к определенному учебному предмету. Что не может не радовать, ведь детям с нарушениями слуха это необходимо, так как их нужно учить по системе непрерывного обучения.

Слабослышащие учащиеся начальных классов в процессе работы с данным сайтом выполняют различные задания, заданные в зависимости от предмета. Это увлекательный и легкий процесс для ученика.

Метод Plickers – это интерактивная система тестирования, которая позволяет вам задавать простые вопросы через мобильное устройство.

Принцип работы состоит в том, что каждая карточка имеет QR-код, который позволяет системе определять ответы учащихся. Система кода включает в себя карточку для учащихся и возможность ответить на вопрос педагога. Педагог использует мобильный аппарат или планшет для сканирования карточек и получения результатов вопроса в режиме реального времени. В большинстве случаев реализовать метод Plickers можно, для отчета об обратной связи между учеником и преподавателем или во время проверки домашнего задания.

Метод Flippity – это онлайн-сервис, где вы можете создавать различные интерактивные задачи для обучения на основе таблиц Google.

Самые популярные виды интерактивных работ Flippity: упражнение по вводу текста; проверка орфографии; кроссворды; турнирная таблица; временная шкала; поиск слов;

Flippity – очень простой и удобный инструмент для создания интерактивных заданий, игр, тестов, что экономит время при подготовке к уроку, это отличный вариант для занятых педагогов.

Мобильное обучение предоставляет широкие возможности для повышения доступности, гибкости и эффективности образования. Однако при разработке мобильных образовательных решений важно учитывать безопасность, конфиденциальность данных и потребности различных аудиторий. [5]

Подводя итог вышесказанному, следует отметить, что высокий дидактический потенциал мобильных устройств и технологий - переход инклюзивного обучения на новую образовательную модель в условиях их грамотной интеграции. Реализация данной модели возможна только при условии использования дистанционных и смешанных форм обучения, а также инновационных, интерактивных методов обучения, методов, основанных на формировании навыков самостоятельного получения знаний, развитии критического мышления обучающегося, его самостоятельности. [5]

Потеря слуха, какой бы серьезной она ни была, не является непреодолимым препятствием для обучения ребенка. В этом смысле особую роль играют родители вместе с педагогами, воспитателями, специальными специалистами. Родители - самые непосредственные и активные участники в воспитании и обучении таких детей. [2]

Грамотная поддержка родителей должна быть такой, чтобы ребенок мог усвоить программный материал и преодолеть трудности в формировании личности, приспособиться к любой социальной среде. Кроме того, родителям необходимо постоянно поддерживать тесный контакт с нужными специалистами, педагогом, воспитателем ребенка, вносить большой вклад в развитие, становление ребенка личностью. Родителям необходимо вносить большой вклад в учебно-воспитательный процесс ребенка. [6]

Таким образом, результаты учебной деятельности слабослышащих обучающихся не должны ограничиваться знаниями, умениями и навыками на всех этапах школьного образования, целью обучения должно стать формирование квалификации как общей способности, основанной на знаниях, опыте и ценностях личности. По этой причине я рекомендую мобильное обучение. Реализация принципов критериального оценивания в окружающей среде способствует разносторонности обучающегося с особыми потребностями, повышению уровня его познавательной активности, стремления к обучению, сохранению эмоциональной устойчивости и уверенности в своих возможностях.

Литература

1. <https://infolesson.kz/estu-qabilet-i-nashar-oqushylarmen-zhymys-6150477.html> «Дефектолог- Мұсақұлова Г.С.»
2. Аутаева А.Н., Махметова А.А. Сурдопедагогика негіздері: оқу құралы. Алматы. 2008ж.
3. Бузаубакова К. Д. п.ғ.д., профессор «Мобильдік оқыту: жетістіктері мен кемшіліктері»
4. Куклев В.А. Сущностные характеристики мобильного обучения как педагогической инновации. // Мир науки, культуры, образования. №5. С. 204-207.
5. Журнал «Инклюзия в образовании» №4 elibrary.ru/contents.asp?titleid
6. Инклюзивтік білім беру жағдайында 8 санат бойынша ерекше білім беруде қажеттіліктері бар балалардың оқытуын ұйымдастыру. Әдістемелік ұсынымдар.. Астана 2016

УДК 376.37

ИНКЛЮЗИВТІ ОРТАДА ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛДІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ ЖАЙЛЫ

Искакова Д. Г.

Арнайы педагогика ББ бағдарламасының 4 курс студенті

Дузелбаева А.Б.

*PhD педагогика жоғарғы мектебінің қауымдастырылған профессоры
Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, қ.
Павлодар*

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында есту қабілеті бұзылған балалардың лексика-грамматикалық сөйлеу жүйесін дамыту мәселелері қарастырылады. Бұл жұмыста есту қабілеті бұзылған балалардың тілдік дағдыларын дамытуға арналған әдістер мен тәсілдерге ерекше назар аударылған. Лексикалық қорды кеңейту, грамматикалық құрылымдарды меңгерту, сондай-ақ балаларды оқытуда визуалды және интерактивті әдістерді қолдану маңызы айтылады. Психологиялық және әлеуметтік қолдаудың инклюзивті білім беру процесіндегі рөлі туралы да сөз қозғалады.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, есту қабілеті бұзылған балалар, лексика, грамматика, сөйлеу жүйесі, мультимедиялық технологиялар.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы развития лексико-грамматической системы речи у детей с нарушениями слуха в условиях инклюзивного образования. Особое внимание уделяется методам и подходам, которые помогают развивать речь и коммуникативные навыки детей с ограниченными возможностями здоровья. Обсуждаются ключевые аспекты: расширение лексического запаса, освоение грамматических конструкций, а также

роль визуальных и интерактивных методов в обучении. Акцентируется внимание на важности психологической и социальной поддержки для успешной интеграции этих детей в образовательную среду.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с нарушениями слуха, лексика, грамматика, система речи, мультимедийные технологии.

Annotation. The article discusses the development of the lexicogrammatical speech system in children with hearing impairments within the framework of inclusive education. Special attention is given to methods and approaches that help enhance the speech and communication skills of children with disabilities. Key aspects covered include expanding the lexical vocabulary, mastering grammatical structures, and the role of visual and interactive methods in teaching. The importance of psychological and social support for the successful integration of these children into the educational environment is also emphasized.

Keywords: inclusive education, children with hearing impairments, vocabulary, grammar, speech system, multimedia technologies.

Кіріспе:

Есту қабілеті бұзылған балалардың тілдік дағдыларын дамыту — бұл олардың жалпы психоэлеуметтік және когнитивті дамуы үшін өте маңызды аспект. Қазіргі кезде инклюзивті білім беру жүйесі кеңінен дамып, есту қабілеті бұзылған балаларға жалпы білім беру мектептерінде оқуға мүмкіндік берілуде.[1] Мұндай балалардың тілдік дамуы көбінесе олардың элеуметтік бейімделуіне және қоғамда өз орнын табуына тікелей әсер етеді. Тіл – тек коммуникация құралы ғана емес, сонымен қатар ойлау, таным мен элеуметтік қатынас негізі болып табылады.

Есту қабілеті бұзылған балалардың тілдік дағдыларында түрлі қиындықтар туындауы мүмкін. Бұл балаларда тілдің әртүрлі аспектілерінің бұзылуы жиі байқалады, соның ішінде дыбыстарды дұрыс қабылдамау, сөйлеу дағдыларын меңгеру қиындықтары, сөздік қордың шектеулілігі және грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдану мәселелері. Мұндай қиындықтар оқу үрдісінде және қоғамда элеуметтік қатынас орнатуда көптеген қиындықтарға әкеледі.

Бұл мақалада біз есту қабілеті бұзылған балалардың тілдік дағдыларын дамыту процесінің бір аспектісіне, яғни лексико-грамматикалық жағынан олардың сөйлеу қабілетін дамытуға тоқталамыз. Лексика мен грамматика — тілдің негізі құрылымдық элементтері болып табылады, сондықтан бұл аспектілердің дұрыс дамуы балалардың жалпы тілдік білімін жақсартуға, сөйлеу қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім:

Есту қабілеті бұзылған балалардың тілдік дағдыларын дамыту — олардың жалпы психоэлеуметтік және когнитивті дамуы үшін аса маңызды процесс болып табылады. Бұл балалардың тілдік дамуындағы

ең басты қиындықтардың бірі – лексико-грамматикалық құрылымдардың қалыптасуындағы кідірістер мен бұзылулар. Лексика мен грамматика — тілдің негізі құрылымдары болып табылады, және олардың дұрыс дамуы балаға сөйлеу мен жазу дағдыларын меңгеруге ғана емес, сондай-ақ жалпы танымдық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Есту қабілеті бұзылған балалардың тілін дамыту кезінде бұл аспектілерге ерекше назар аудару қажет.

А. Г. Зикеев, К. Г. Коровин, Р. М. Боскис және т.б. зерттеулері бойынша есту қабілеті бұзылған балалар сөздік қорының өте шектеулі болуымен сипатталады. Боскистің айтуынша, есту қабілеті нашар мектеп оқушыларының тек 27,7%-ы күнделікті заттар мен әрекеттерді атағанда 80%-дан астам дұрыс жауап бере алады.[2]

Есту қабілеті бұзылған балалардың сөздік қорының шектеулі болуы олардың тілдік дамуына айтарлықтай әсер етеді. Әдетте, олар жаңа сөздер мен тіркестерді есту арқылы тез меңгере алмайды, бұл олардың сөйлеу қабілетін шектейді. Сондықтан, балалардың сөздік қорын дамытуда арнайы әдіс-тәсілдер мен жаттығуларды қолдану қажет. Есту қабілеті бұзылған балалардың сөздерді меңгеруі үшін көбінесе визуалды әдістер қолданылады, себебі бұл әдістер балаларға есту арқылы емес, көру және сезіну арқылы тілдік ақпаратты қабылдауға мүмкіндік береді. Оларға жаңа сөздерді жаттықтыру үшін суреттер мен бейнемазмұндар, карталар мен карточкалар арқылы жаттығулар ұйымдастыру тиімді болады.

Суреттер мен иллюстрациялар балалардың лексикалық қорын кеңейтуге көмектеседі, себебі олар сөздер мен олардың мағыналарын бірден түсінікті түрде бейнелейді. Мысалы, белгілі бір затты немесе әрекетті көрсететін суреттермен жұмыс істей отырып, балалар осы заттардың аттарын, олардың сипаттамаларын меңгереді. Бұл әдіс визуалды және моторлық есте сақтауды белсендіретіндіктен, балалардың жаңа сөздерді есте сақтауы мен дұрыс қолдануы жеңілдейді. Сонымен қатар, балалардың сурет арқылы сөздер мен түсініктер арасындағы байланысты орнатуы тілдік дағдыларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. [3]

Қосымша құрал ретінде мультимедиялық ресурстарды қолдану да өте тиімді. Видео, анимациялар және интерактивті қосымшалар балаларға лексикалық және грамматикалық дағдыларды игеруде көмек көрсетеді. Мысалы, әртүрлі ойындар немесе бейнемазмұндар арқылы балаларға жаңа сөздер мен сөз тіркестерін үйрету кезінде олардың қызығушылығын арттыруға болады. Визуалды және есту құралдары бар мультимедиялық әдістер балаларға тек көріп қана емес, сонымен

катар естіп, ойын арқылы сөздерді жаттап, оларды сөйлеуде қолдануға мүмкіндік береді.

Грамматикалық дағдыларды дамыту үшін балаларға сөздердің грамматикалық құрылымдары мен сөйлемдердегі рөлін түсіндіру керек. Әдетте, есту қабілеті бұзылған балалар сөйлемдердегі сөздердің орын тәртібі мен грамматикалық байланыстарды дұрыс түсінбеуі мүмкін. Осыған орай, грамматикалық құрылымдарды үйрету үшін арнайы жаттығулар мен тапсырмаларды қолдану қажет. Мысалы, сөйлемдерді дұрыс құрастыру үшін балаларға берілетін тапсырмалар оларды грамматикалық ережелерді есте сақтауға және қолдануға бағыттайды. Балаларға сөйлемдердің құрылымы мен сөздердің грамматикалық формаларын түсіндіру маңызды: атау септігі, ілік септігі, анықтауыш, баяндауыш және т.б. Сөйлем құрастыру арқылы балалар сөйлеу барысында грамматикалық ережелерді табиғи түрде меңгереді.

Грамматикалық құрылымдарды қалыптастыруда балаларға әртүрлі ойындар мен жаттығулар ұсынылуы керек. Ойын элементтері баланың тілдік қабілеттерін дамытудың маңызды бөлігі болып табылады, себебі ойын арқылы балалар сөйлеу дағдыларын меңгеріп қана қоймай, бұл дағдыларды өздерінің күнделікті өмірінде қолдануды үйренеді. Мысалы, «Сөйлемді толықтыр» деген ойын арқылы балалар сөздер мен сөз тіркестерін дұрыс орналастыруды үйренеді.[4] Мұндай ойындар балалардың тілдік ойлауын дамытуға ықпал етеді, әрі оларды сөйлемдер мен сөздермен жұмыс істей отырып, грамматикалық құрылымдарды меңгеруге үйретеді.

Есту қабілеті бұзылған балалардың лексико-грамматикалық дағдыларын дамытуда қайталау өте маңызды. Жаңа сөздерді, сөз тіркестерін немесе грамматикалық құрылымдарды есте сақтап, оларды дұрыс қолдану үшін балалар оларды бірнеше рет қайталауы тиіс. Қайталау арқылы баланың сөздік қоры кеңейіп, грамматикалық ережелер дұрыс меңгеріледі. Бұл процесс біртіндеп қалыптасатындықтан, балаларға күнделікті жаттығулар мен тапсырмалар арқылы үнемі жаңа материалды қайталап отыру маңызды. Мұндай жаттығулар олардың тілдік дағдыларын бекітіп, сөздерді дұрыс қолдану қабілетін дамытуға көмектеседі.[5]

Әр баланың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, оның тілдік даму деңгейіне сәйкес тапсырмалар мен жаттығулар ұсынылуы керек. Бұл балалардың жеке ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі оқу тәсілдерін талап етеді. Мысалы, есту қабілеті бұзылған бала үшін визуалды және қозғалыс әрекеттеріне негізделген әдістер тиімді болуы мүмкін, ал басқа бір баланың көру арқылы қабылдауы жақсы дамыса,

суреттер мен бейнемазмұндар арқылы оқыту тәсілі қолайлы болуы мүмкін. Педагогтар әр балаға жеке көзқараспен қарап, олардың тілдік дамуын барынша тиімді түрде қолдау көрсетуі тиіс.

Қорытынды:

Есту қабілеті бұзылған балалардың тілдік дағдыларын дамыту — олардың толыққанды дамуы мен қоғамда бейімделуіне ықпал ететін маңызды фактор. Бұл балаларда тілдің лексикалық және грамматикалық құрылымдарының қалыптасуындағы қиындықтар олардың сөйлеу, ойлау және әлеуметтік өзара әрекеттесу қабілеттерін шектейді. Дегенмен, дұрыс ұйымдастырылған түзету жұмыстары, инклюзивті білім беру әдістері және арнайы педагогикалық тәсілдер арқылы балалардың тілдік дағдыларын дамытуға мүмкіндік бар.

Лексика мен грамматика балалардың жалпы тілдік білімінің негізі болып табылады, сондықтан оларды дамытуда визуализация, мультимедиялық құралдар, ойын әдістері мен қайталау маңызды рөл атқарады. Суреттер, бейнемазмұндар мен түрлі жаттығулар балаларға жаңа сөздер мен грамматикалық құрылымдарды үйретуге, оларды сөйлеу барысында дұрыс қолдануға көмектеседі. Сонымен қатар, жеке қажеттіліктерін ескере отырып, әр баламен жұмыс істей отырып, педагогтар олардың тілдік дағдыларын тиімді түрде қалыптастыра алады.

Қорыта айтқанда, есту қабілеті бұзылған балалардың тілін дамыту — бұл олардың қоғамда толыққанды өмір сүруі үшін қажет негіздерді қалыптастыру. Лексико-грамматикалық құрылымдардың дұрыс дамуы баланың тілдік қабілеттерін арттырып, оның оқуға, жазуға және қарым-қатынасқа деген қызығушылығын оятады. Сондықтан осы бағытта үздіксіз жұмыс істеу, арнайы әдістер мен тәсілдерді қолдану өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Назарова Н. Н. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения // Социальная педагогика, 2010. – № 1. – С. 77-87.
2. Боскис Р. М. Глухие и слабослышащие дети. – М.: Изд-во «Советский спорт», 2004
3. Королева И. В. Дети с нарушениями слуха: книга для родителей, педагогов и врачей // И.В. Королева, П.А. Янн – СПб., 2013.
4. Левина Р. Е. Педагогические вопросы патологии речи у детей // Специальная школа. 1967. Вып. 2.
5. Малофеев Н.Н. XXI век: векторы модернизации системы образования детей с ограниченными возможностями здоровья / Открытая школа, 2012.

ПРИМЕНЕНИЕ НАГЛЯДНОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ УЧАЩИХСЯ С РАССТРОЙСТВОМ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

Карпова Л. П.

КГУ СОШИТ им А. Байтұрсынұлы г. Павлодара

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру процесінде аутизм спектрі бұзылған оқушылардың сөйлеу коммуникациясын дамыту үшін логопед мұғалімнің визуалды модельдеуді қолдануы қарастырылады.

Түйінді сөздер: аутизм спектрінің бұзылыстары, инклюзия, визуалды модельдеу, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, ерекше сөйлеуді дамыту.

Аннотация. В данной статье рассматривается применение учителем-логопедом наглядного моделирования для развития речевой коммуникации у учащихся с расстройством аутистического спектра, в процессе инклюзивного образования.

Ключевые слова: расстройства аутистического спектра, инклюзия, наглядное моделирование, дети с особыми образовательными потребностями, специфическое развитие речи.

Abstract. This article discusses the use of visual modeling by a speech therapist teacher for the development of speech communication in students with autism spectrum disorder in the process of inclusive education.

Key words: autism spectrum disorders, inclusion, visual modeling, children with special educational needs, specific speech development.

В условиях реализации инклюзии очевидной стала проблема необходимости грамотного выстраивания специальной поддержки учащихся с особыми образовательными потребностями, в которую входит и логопедическое сопровождение.

Целью логопедической коррекции, у учащихся с расстройствами аутистического спектра, является формирование навыков речевой коммуникации. Поставленная цель реализуется по основным направлениям работы: формирование умений выражать свои просьбы; формирование умений называть и описывать предметы, людей, действия, события; формирование умений привлекать внимание и задавать вопросы; формирование умений выражать эмоции, чувства, сообщать о них; формирование диалоговых навыков.

Работая учителем-логопедом в службе психолого-педагогического сопровождения, с учащимися с особыми образовательными потребностями к которым относятся и учащиеся с расстройствами аутистического спектра, я диагностирую у них

«Специфическое развитие речи», то есть искаженное, асинхронное развитие всех компонентов речевой системы: звукопроизношения (фонетический компонент); фонематического слуха (фонематический компонент); словаря (лексический компонент); грамматического строя (грамматический компонент). Фраза и связная речь при таком развитии лишена коммуникативной направленности, отличается автономностью, фрагментарностью, часто фонопедичностью и нарушением семантической составляющей. Общим для детей с аутизмом является неумение применять усвоенные навыки в ситуации, отличной от той, где их учили. Хотя навык переносится иногда в другое время, другое место, по отношению к другим людям естественным образом, это трудно предсказать. Например, дети могут научиться называть предметы, но не использовать эти слова, чтобы попросить то, что им надо. Они могут успешно отвечать приветствием на «Здравствуй», но не на «Доброе утро» [1, с 34]. Выполнять инструкции учителя-логопеда, а не другого учителя. Поэтому основной задачей развития речи и формирования интеллектуальных качеств, считаю: научить детей связно и последовательно, излагать свои мысли для коммуникации и познания.

В интегративном решении этой задачи мне помогает новое, перспективное направление, которым является наглядное моделирование.

Моделирование - это современный наглядно-практический метод обучения, в основе которого лежит принцип замещения, помогающий ребенку зрительно представить и понять многие абстрактные понятия. Это особенно важно для учащихся с аутизмом, поскольку мыслительные задачи у них решаются с преобладающей ролью внешних средств, а наглядный материал усваивается лучше вербального.

Моделирование используется как метод теоретического исследования, и как особый способ работы сознания, воображения и логики, сосредоточенных на решении проблемы нетрадиционным способом.

На основе моделирования даётся образец того, что должен понять и сказать ребенок. Для кого угодно слышать, как его целый день исправляют, было бы угнетающе. Поэтому, вместо исправления ошибок нужно продумать, как показать пример.

Актуальность использования данного метода состоит в том, что, несмотря на то, что для детей с аутизмом характерно непонимание значения языковых средств, в качестве общения. Учащиеся неспособны к гибкому использованию языковых средств в различных

ситуациях вербального общения, а в силу инертности психической деятельности лишены возможности, записать, сделать таблицу, отметить что-либо. А опорные схемы — это попытка обеспечить ребенку возможность понаблюдать, послушать, симитировать и осуществить перенос модели высказывания, которую продемонстрировал логопед, задействовав для решения познавательных задач зрительную, двигательную, ассоциативную память. Поэтому целью применения наглядного моделирования в процессе коррекционной работы с учащимися, является применение пиктограмм, символов и схем, что облегчает запоминание, увеличивает объём памяти и в целом развивает речемыслительную деятельность детей.

В основу положена гипотеза, согласно которой использование метода наглядного моделирования в коррекционной работе будет наиболее эффективной, если: 1- планировать и содержательно наполнять коррекционное обучение посредством применения наглядных моделей; 2-применять комплексное использования средств и методов психолого-педагогической коррекции. Реализуя данную технологию, ставились следующие задачи: помочь детям в понимании, накоплении, и систематизации познавательной информации об окружающем мире; обогащение словарного запаса; воспитание у детей потребность в речевом общении; учить связной речи; изменить использование штампов, хорошо упроченных фраз и оборотов на последовательное, логичное, и связное изложение; развивать мышление, внимание, воображение, речеслуховую и зрительную память.

Метод наглядного моделирования можно и использовать при коррекции всех компонентов речевой системы: от развития понимания до грамматически оформления речи. Конечно, поставленные задачи будут зависеть от уровня развития речи учащегося: если ребенок употребляет только слова, с ним нужно говорить фразами из одного слова. Если он владеет вторым уровнем развития речи, составлять предложения из двух-трёх слов. Так постепенно нужно увеличивать количество слов в предложениях, чтобы учащийся смог воспринимать вашу речь и коммуницировать. Моделируя речь, нужно строить короткие простые фразы для максимального понимания и воспроизведение учащимся вашего образца. Хорошо помогает использование преувеличенной интонации, громкости речи. Этот прием помогает завладеть и удерживать внимание ребенка. Таким образом, развитие речевой коммуникации осуществляется

последовательно, с постепенным усложнением, что позволяет ребенку постепенно овладевать фразовой, а затем и связной речью. [2, с 45]

Один из приемов работы является использование пиктограмм. Пиктограмма – символическое изображение, заменяющее слова. Принцип распространения при помощи пиктограмм, поможет ребенку перейти на следующую ступень языковой сложности: добиться наращивания грамматической структуры. Показывая пиктограмму, вы используете зрительную подсказку. Зрительные подсказки считаются не такими сильными, как вербальные. А наша цель как раз использовать наименьшие подсказки, чтобы добиться желаемой речи. Указывая на предмет, о котором, вы бы хотели, чтобы учащийся говорил.

Пиктограммы относятся к невербальным средствам общения, и может использоваться в следующих качествах: 1- как средство облегчающее развитие: общения, речи, когнитивных функций; 2- как подготовительный этап к освоению письма и чтения. Первые графические символы должны отражать предпочитаемые ребенком предметы или занятия, выступающие в качестве стимула, мотивирующего к инициированию коммуникации: например, пиктограммы с изображением любимых игрушек, еды, одежды. Графические символы должны быть доступны для восприятия, узнавания, распознавания и «чтения». Графические символы обязательно сопровождаются надписями, способствующими обучению ребенка глобальному чтению и позволяющими его собеседникам легко понять их значение. Выбор графических символов должен определяться: зоной актуального развития ребенка; информацией, получаемой в процессе взаимодействия с учащимся. Дальнейшая работа по освоению новых символов строится с учетом зоны ближайшего развития, что обеспечивает развивающий характер процесса обучения. Следует регулярно повторять усвоенные символы во избежание их забывания. Новые символы вводятся постепенно. На первом этапе работу рекомендуется начинать со слов предметов, наиболее знакомых ребенку и значимых для него. При этом следует учитывать, что количество вводимых пиктограмм и темп их усвоения ребенком определяется уровнем его интеллектуального развития, возможностями усвоения новых знаний. Впоследствии отдельных предметов и действий, и установления связи между реальным изображением и пиктограммами. [3, с 68-72]

Таким образом, на первом этапе работы с пиктограммами происходит расширение словарного запаса ребенка и накопление максимального количества символов для инициации общения и

обучения, активизация, развитие когнитивной сферы ребенка и формирование предпосылок для становления вербальной речи. Вторым этапом работы с пиктограммами направлен на расширение общения ребенка с помощью коммуникативного кода. Для решения этой задачи оформляется тетрадь. В тетради в определенной последовательности располагаются картинки, пиктограммы, которые сопровождаются записью, поясняющей изображенную ситуацию. С помощью тетради учащийся организует процесс общения, информируя другого человека о каком-либо значимом для него событии. Впоследствии он может использовать изображения из тетради для передачи информации, касающейся событий, лично для него не значимых, но имеющих место в реальной жизни. Таким образом, у аутичного ребенка формируется навык переноса символов на другие ситуации, т. е. расширяется возможность передачи информации, общения. Работа на этом этапе способствует развитию связной невербальной речи, совершенствованию и обогащению общения. На третьем этапе основное внимание уделяется грамматическому структурированию, предполагающему: деление фразы на слова, ответы на вопросы, обучение учащегося графическим символам, обозначающим грамматические категории рода, числа. Коммуникативный код помогает в работе и со словом, и с фразой: ее конструированием, грамматическим оформлением. На этом этапе ребенок учится самостоятельно выбирать нужную пиктограмму из серии предложенных. У него формируется способность выстраивать пиктограммы в логический ряд, представляющий собой грамматически оформленные предложения или небольшие связные тексты.

Использование невербальных средств коммуникации в условиях направленного системного педагогического воздействия стимулирует возникновение и развитие устной речи аутичных детей. [4, с 57]

Параллельно с использованием пиктограмм применяются игры с моделями символов и схем. Например: определять и отмечать позицию заданного звука на карточке-схеме с помощью бабочки способствует игра «Куда перелетела бабочка?». При нарушениях слоговой структуры слова моделирование позволяет учащемуся образно представить структуру слова, используя заместители слогов, из которых оно состоит, научиться определять количество слогов, соотносить слово со слоговой схемой. Ученик подготавливается к формированию навыка послогового чтения. Схема «Расскажи, чем похожи, и чем отличаются?» учит не только умению выделять характерные особенности предметов, но и сравнивать их. Игра «Распредели по секторам» развивает умение обобщать предметы и

соотносить их с символами. Учащемуся предлагается распределить все предметы из круга по секторам, сверяясь с символами-знаками. Словесная игра «Скажи наоборот» способствует обогащению словарного запаса и умению согласованию существительных с прилагательными (большой-маленький, высокий-низкий, острый-тупой). Для работы над грамматическим оформлением предложений применяются модели: Согласование в роде, числе, падеже. Пою о ком (о чем)? Вижу кого (что)? Согласование существительного и числительного. В обучении связной речи метод наглядного моделирования можно использовать со всеми видами связного высказывания: описательный рассказ; пересказ; составление рассказов по картине и серии картин. [5, с 102-118] При формировании связной речи с использованием картинно-графического плана предлагается использовать условные знаки. С моделями мы можем манипулировать как угодно: добавлять, убирать условные значки и анализировать, как изменяется предложение. Все это ведет к осознанию конструкции предложения. Такой план является эффективным регулятором мыслительной и речевой деятельности. Цепной текст, представляет собой такую смысловую организацию предложений, которая обеспечивает последовательную передачу мысли от предложения к предложению линейно, по цепочке. Такой тип связи предложений чаще всего свойствен повествовательному рассказу.

Следует отметить, что применения данного метода не только способствует активному усвоению знаний, но и вызывает непосредственный интерес у детей, тем самым, активизируя их познавательную активность, развивает мыслительную деятельность.

Таким образом, система работы с наглядным моделированием коммуникации, направлена на развитие у аутичного ребенка продуктивных механизмов обработки информации как базы для формирования навыков коммуникативного поведения.

Литература

1. Башина В.М. Аутизм в детстве. – М.: Медицина, 1999. – 240 с.
2. Лебединская К.С., Никольская О.С., Баенская Е.Р. Дети с нарушениями общения: Ранний детский аутизм. М.: Просвещение, 1989. – 95 с.
3. Морозова Т.И. Методические рекомендации по коррекции нарушений речевого развития при детском аутизме. // Аутизм: методические рекомендации по психолого-педагогической коррекции. / Под ред. С.А. Морозова. – М., 2001. – С. 102 – 131.
4. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок: Пути помощи. Изд.4-е, стер. – М.: Теревинф, 2007. – 288 с.
5. Нуриева Л.Г. Развитие речи у аутичных детей: метод.разраб. – Изд.3-е. – М.: Теревинф, 2007. – 112 с.

РОЛЬ ПЕДАГОГА-АССИСТЕНТА В ИНКЛЮЗИВНОЙ ШКОЛЕ: КОМПЕТЕНЦИИ И ПОДХОДЫ

Қоныспай Қ.Қ.

студентка 1 курса ОП «Социальная педагогика и педагогическая поддержка в образовании»

Научный руководитель: Мустафина Р.С., магистр педагогических наук, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.Павлодар

Аннотация. Статья посвящена роли педагога-ассистента в инклюзивной школе, с акцентом на компетенции, подходы и квалификационные требования к работе с учащимися с особыми образовательными потребностями. Рассматриваются важность сотрудничества с учителем, эмпатия, терпимость и систематическая подготовка как ключевые факторы успешной работы.

Ключевые слова: педагог-ассистент, инклюзивное образование, особые образовательные потребности, сотрудничество, квалификация, эмпатия, поддержка, адаптация, обучение, школа.

Аңдатпа. Мақала ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеу құзыреттілігіне, тәсілдері мен біліктілік талаптарына баса назар аударатырып, инклюзивті мектептегі педагог-ассистенттің рөліне арналған. Мұғаліммен ынтымақтастықтың маңыздылығы, эмпатия, толеранттылық және жүйелі дайындық табысты жұмыстың негізгі факторлары ретінде қарастырылады.

Түйінді сөздер: педагог-ассистент, инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері, ынтымақтастық, біліктілік, эмпатия, қолдау, бейімделу, оқыту, мектеп.

Abstract. The article is devoted to the role of an assistant teacher in an inclusive school, with an emphasis on competencies, approaches and qualification requirements for working with students with special educational needs. The importance of cooperation with the teacher, empathy, tolerance and systematic training as key factors of successful work are considered.

Keywords: teacher-assistant, inclusive education, special educational needs, cooperation, qualifications, empathy, support, adaptation, training, school.

Роль педагога-ассистента в инклюзивной школе является ключевой для обеспечения успешного обучения и социализации учащихся с особыми образовательными потребностями (ООП). Инклюзивное образование основывается на принципе равных возможностей для всех детей, независимо от их физических, когнитивных или социальных особенностей. В этой системе педагог-ассистент играет важную роль, помогая создавать условия для комфортного и эффективного обучения таких учащихся.

Основные функции педагога-ассистента заключаются в поддержке как самих учеников, так и учителей, работающих в инклюзивных классах. Ассистент помогает учащимся справляться с учебными заданиями, адаптируя их сложность и содержание в зависимости от индивидуальных особенностей. Это позволяет детям с ООП лучше усваивать учебный материал и не чувствовать себя изолированными. Кроме того, педагог-ассистент способствует созданию благоприятной атмосферы в классе, обеспечивая эмоциональную поддержку и предотвращая стрессовые ситуации. Важным аспектом является также взаимодействие ассистента с учителем и другими специалистами, такими как логопеды или психологи. Совместно они разрабатывают индивидуальные образовательные планы, направленные на учет потребностей каждого ученика.

Для выполнения этих функций педагог-ассистент должен обладать определенными компетенциями. Прежде всего, это профессиональные знания, включающие понимание особенностей работы с детьми с разными видами ООП. Ассистент должен знать методики адаптации учебного материала, а также уметь использовать специальные образовательные технологии. Важны также коммуникативные навыки, которые помогают эффективно взаимодействовать с учениками, учителями и родителями. Эмпатия, терпимость и умение находить индивидуальный подход к каждому ребенку являются основными личностными качествами успешного педагога-ассистента.

Эффективность работы педагога-ассистента во многом зависит от уровня его подготовки и интенсивности сотрудничества с учителем. Регулярные совместные обсуждения, планирование уроков и анализ проделанной работы способствуют улучшению качества образовательного процесса. Исследования показывают, что систематическая подготовка и коллективная оценка деятельности ассистента значительно повышают успешность инклюзивного обучения.

Тем не менее, существуют определенные вызовы, связанные с этой ролью. Один из них – недостаточный уровень подготовки некоторых ассистентов, что может негативно сказаться на качестве предоставляемой поддержки. Также важно избегать ситуации, когда педагог-ассистент берет на себя основную ответственность за обучение ребенка, так как это может подорвать усилия учителя и ограничить возможности ученика для самостоятельного обучения.

В перспективе необходимо развивать систему подготовки педагогов-ассистентов, включая специализированные курсы и программы повышения квалификации. Это позволит не только улучшить качество инклюзивного образования, но и создать условия

для более успешной социализации детей с ООП. Роль педагога-ассистента, таким образом, становится все более значимой в современных школах, ориентированных на принципы инклюзии.

Литература

1. Иванова Т.Н., Смирнова О.В. Роль педагога-ассистента в системе инклюзивного образования. — М., 2022.
2. Петрова Л.С. Инклюзивное образование: теоретические и практические аспекты. — СПб., 2021.
3. Сидорова Е.В. Поддержка учеников с особыми образовательными потребностями. — Казань, 2020.
4. Международный доклад ЮНЕСКО по инклюзивному образованию, 2019.

УДК 376.42

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКА ПИСЬМА У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА

Коробкина Н.И.

студент 4 курса обучения ОП «Специальная педагогика»

*Научный руководитель: Хамитова Д.С., PhD доктор, асс профессор
Высшей школы педагогики*

Павлодарский педагогический университет имени Элкей Марғұлан

Аннотация . В статье рассматриваются особенности формирования навыка письма у младших школьников с нарушением интеллекта. Изучаются основные трудности, с которыми сталкиваются дети в процессе овладения письменной речью, а также анализируются специфические факторы, влияющие на формирование навыков письма. Особенное внимание уделяется влиянию уровня развития мелкой моторики на овладение навыком письма. Исследование подчеркивает необходимость комплексного подхода и адаптированной методики обучения для формирования у младших школьников с нарушением интеллекта прочных письменных навыков.

Ключевые слова: дети с нарушением интеллекта, индивидуальный подход, графомоторные навыки, адаптация.

Аңдатпа. Мақалада интеллектісі бұзылған бастауыш сынып оқушыларында жазу дағдыларын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Балалардың жазбаша сөйлеуді меңгеру процесінде кездесетін негізгі қиындықтары зерттеледі, сонымен қатар жазу дағдыларын қалыптастыруға әсер ететін нақты факторлар талданады. Ұсақ моториканың даму деңгейінің жазу дағдыларын игеруге әсеріне ерекше назар аударылады. Зерттеу интеллектісі бұзылған бастауыш сынып оқушыларында күшті жазу дағдыларын

қалыптастыру үшін кешенді тәсіл мен бейімделген оқыту әдістемесінің қажеттілігін көрсетеді.

Түйінді сөздер: ақыл-ойы бұзылған балалар, жеке көзқарас, графомоторлық дағдылар, бейімделу.

Annotation. The article discusses the peculiarities of the formation of writing skills in younger schoolchildren with intellectual disabilities. The main difficulties faced by children in the process of mastering written speech are studied, as well as specific factors affecting the formation of writing skills are analyzed. Special attention is paid to the influence of the level of development of fine motor skills on the mastery of writing skills. The study highlights the need for an integrated approach and an adapted teaching methodology to develop strong writing skills in younger students with intellectual disabilities.

Key words: children with intellectual disabilities, individual approach, graphomotor skills, adaptation.

Письменная речь, в отличие от устной, может появиться и совершенствуется только в результате специального обучения. Письмо – сложная форма речевой деятельности. В процессе письма участвуют речеслуховой, речедвигательный, зрительный, двигательный анализаторы [1]. Письмо всегда связано с устной речью и зависит от степени ее развития, от уровня владения ею. Для развития навыка письма необходимы достаточно развитые пространственные представления, моторные навыки, саморегуляция и контроля деятельности. С.Цветкова рассматривала психологические предпосылки формирования письменных навыков [2]:

- сформированность (или сохранность) устной речи, произвольное владение ею, способность к аналитико-синтетической речевой деятельности;
- сформированность (или сохранность) разных видов восприятия, ощущений, знаний и их взаимодействия, а также пространственного восприятия и представлений (знание и ощущение схемы тела, «правого» и «левого»);
- сформированность двигательной сферы – тонких движений, предметных действий;
- сформированность у детей абстрактных способов деятельности, что возможно при постепенном переводе их от действий с конкретными предметами к действиям с абстракциями;
- сформированность общего поведения – регуляция, саморегуляция, контроль за действиями, намерения, мотивы поведения.

Также следует отметить, что необходимой предпосылкой формирования навыка письменной речи является созревание у ребенка мозговых структур, которые обеспечивают развитие и функцио-

нирование психических функций, участвующих в процессе письма. Эти области головного мозга, которые, как определил А.Р.Лурия в работе «Очерки психофизиологии письма», имеют свое строение и работу. Совместное взаимодействие этих структур необходимо для осуществления письма [3].

Становление письма считается долгим и сложным процессом письма. Ребенок, не имеющий нарушений развития имеет большой потенциал в освоении письменной речи – достаточно развитая речь, он может различать звуки на слух, ему доступны операции языкового анализа и синтеза. У детей с нарушением интеллекта данные операции не сформированы к моменту поступления в школу [4].

М.М. Безруких предложила концепцию, согласно которой формирование навыка письма проходит несколько уровней:

1 уровень – элементарное письмо. На этом этапе формируются зрительные и двигательные образы букв, их различие и дифференцирование. Дети учатся выполнять графические нормы и характеристики письма (ширина, высота, наклон букв), осваивают способность списывать слова (перешифровывать печатные и письменные буквы);

2 уровень – грамотное осмысленное письмо. На данном этапе возможно написание текста под диктовку, может быть изложение не сложных мыслей в письменном виде, формирование образной грамотной речи;

3 уровень – грамотная, осмысленная письменная речь. У детей формируется представление особенностей и использование разных жанров письменной речи, становится реальным структурированное, последовательное, грамотное составление письменного текста [5].

У детей с нарушением интеллекта операции языкового анализа и синтеза не сформированы к моменту поступления в школу, поэтому дети с интеллектуальными нарушениями осваивают описанных уровней освоения навыка письма значительно дольше. Формирование навыка письма у детей с интеллектуальными нарушениями требует систематической, последовательной работы, терпения и использования индивидуального подхода. Выделяют следующие факторы, вызывающие трудности у детей с нарушением интеллекта в освоении письменной речи: нарушенное межанализаторное взаимодействие; недоразвитие познавательной деятельности; сниженный темп протекания мыслительных операций – анализа и синтеза; несовершенство аналитико-синтетической деятельности, которое проявляется на уровне выделения звука из слова; в устной, а соответственно и

письменной речи, отмечаются ошибки согласования существительного с прилагательным, числительным, местоимением [6].

Основные группы ошибок, которые допускают дети с нарушением интеллекта при освоении навыка письма:

- ошибки на уровне буквы и слога (нарушение звуко-буквенного и слогового анализа и синтеза, что приводит к большому количеству перестановок, пропусков и замен букв);

- ошибки на уровне слова (нарушение морфологического состава и слогового анализа и синтеза, что влечет за собой аграмматизмы, искажения приставок, суффиксов, окончаний особенно в самостоятельном письме);

- ошибки на уровне словосочетания, предложения и текста (нарушение языкового анализа и синтеза проявляется в пропуске слов, их слитном написании, раздельном написании слов).

Предотвращение нарушений письменной речи должно проводиться еще в дошкольном возрасте. Важно проводить работу по развитию пространственного и визуального восприятия, памяти, внимания, формированию и развитию словарного запаса детей.

Особое место в профилактике нарушений письма у детей с нарушением интеллекта занимает окружающая его среда. Она должна обеспечивать достаточное количество слуховых и визуальных впечатлений. Необходимо содержание предметов, которые будут не только привлекать, но и удерживать внимание ребенка, что стимулирует развитие познавательной деятельности.

Незаменимую роль играет семья ребенка, их эмоциональное общение, которое должно начинаться еще в доречевой период. А.Н.Корнеев предложил профилактику нарушений письма – первичную и вторичную [7].

Первичная профилактика подразумевает собой: предотвращение перинатальной патологии плода и новорожденного; сокращение соматических и инфекционных заболеваний детей в первые годы жизни; ранняя диагностика и своевременное лечение перинатальной церебральной патологии; ранняя диагностика и коррекция нарушений развития речи у детей; при наличии двуязычия в семье ребенок нуждается в выборе адекватных методов преподавания (дети, которые изменили язык обучения подвержены риску дислексии и дисграфии, поэтому нуждаются в индивидуальной помощи).

Вторичная профилактика имеет следующие этапы: 1) заполнение пробелов в развитии звуковой стороны речи; 2) заполнение пробелов в области овладения лексикой и грамматикой; 3) заполнение пробелов в формировании связной речи.

Развитие мелкой моторики также играет важную роль в формировании навыка письма. Мелкая моторика включает в себя точные и скоординированные движение пальцев и кистей рук, напрямую связана с развитием графомоторных навыков, необходимых для правильного удержания ручки, контроля давления на бумагу и выполнения плавных движений при написании букв. Низкий уровень развития мелкой моторики у детей может вызвать проблемы с координацией движений, недостаточной силой мышц кисти и пальцев, а также снижением тактильной чувствительности. Это затрудняет выполнение точных движений, необходимых для воспроизведения букв и графических символов.

Развитие мелкой моторики требует специальных упражнений, направленных на укрепление мышц рук, улучшение координации и моторной памяти. Упражнения важно выполнять в игровой форме, сочетая с процессом обучения для привлечения внимания к процессу обучения и повышению мотивации игры с тестом или пластилином (моделирование фигурок, раскатывание); сортировка мелких предметов (сортировка по цвету или размеру, также можно пробовать захватывать предметы при помощи пинцета); оригами; игры с застёжками и пуговицами (умение контролировать движения); рисование и раскрашивание мелких элементов (улучшает зрительно-моторную координацию и готовит руку к письму).

При коррекционной работе специалистам необходимо проводить целенаправленную работу в течение продолжительного времени и использовать: частое повторение материала; максимальное включение в работу анализаторов, актуализация ощущений; наглядности; приемы, повышающие мотивацию обучающихся (ИКТ технологии); постепенное усложнение заданий и речевого материала.

Работа основывается на принципе поэтапного формирования умственных действий (П.Я. Гальперин, Д.Б. Эльконин и др.). Это необходимо для того, чтобы от наглядно-действенного и наглядно-образного мышления перейти к организации действия во внутреннем плане.

Формирование речевых действий осуществляется по следующим этапам:

1 этап: материализация действия с опорой на вспомогательные средства: предполагает использование картинок, графических схем элементов языка;

2 этап: выполнение действия в речевом плане: ребенок произносит слово и на основе его слухового и кинестетического образа, без опоры на вспомогательные средства;

3 этап: выполнение действия во внутреннем плане: на этом этапе ребенок осуществляет дифференциацию звуков без материальных и речевых опор, по представлению.

Основными средствами коррекционной работы является использование ИКТ и наглядностей. Использование информационно-коммуникационных технологий позволяет поддерживать мотивацию ребенка и создать ситуацию комфорта. Презентации могут использоваться как для проведения игры, так и для осуществления проверки знаний. Большое значение имеет использование наглядностей – представление языка в виде моделей. Например, при знакомстве с понятиями звук, слог, слово, предложение можно использовать модели, представленные в виде геометрических фигур, разных цветов.

Основанием для трудностей в формировании навыка письма у младших школьников с нарушением интеллекта является нарушения языкового анализа и синтеза. О наличии данного нарушения говорят стойкие и часто повторяющиеся специфические ошибки в письме.

Причиной ошибок на письме является речевое недоразвитие, трудности фонетического анализа и синтеза, сложности усвоения зрительного образа буквы, недостаточная сформированность высших психических функций.

Таким образом, на основании вышеописанного мы делаем вывод, что дети с нарушением интеллекта в процессе формирования навыка письма проходят те же стадии, что и нейротипичные сверстники. Однако, дети с нарушением интеллекта сталкиваются с определенными трудностями. Например, нарушения языкового анализа и синтеза, несовершенство аналитико-синтетической деятельности, недоразвитие познавательной деятельности, что значительно замедляет процесс освоения навыка письма.

Для преодоления этих трудностей необходимо выстраивать образовательный процесс с учетом индивидуальных потребностей и возможностей ребенка. Использование в процессе обучения достаточного количества наглядностей, упражнений на развитие мелкой моторики, применение информационно-коммуникативных технологий позволит выстроить эффективный образовательный процесс детей с нарушением интеллекта.

Литература

1 Волкова Л. С., Шаховская С. Н. Логопедия: Учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов/Под ред //ЛС Волковой, СН Шаховской. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. – 1998.

2 Цветкова Л.С. *Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление.* – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000

3 Лурия А. Р. *Очерки психофизиологии письма.* – 1950.

4 Иншакова О.Б., Белякова Л.И. Значение психосоматического фактора в динамике дисграфии // *Специальное образование.* 2016. №2. С. 51-63.

5 Безруких М.М. *Обучение письму:* – Екатеринбург: Рама Паблишинг, 2009. – 607 с.

6 Каштанова С.Н., Соколова Д.В. Развитие мыслительных процессов как основа логопедической работы по устранению дисграфии у умственно отсталых школьников // *Ярославский педагогический вестник.* 2018. №4. С. 144-150.

7 Корнев А.Н. *Нарушения чтения и письма у детей.* М.: СПб.: МиМ, 1997. 286 с.

УДК 376.37:004

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОГНИТИВТІ ҚЫЗМЕТТЕРІН ДАМУДАҒЫ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Кошербаева М.К.

Арнайы педагогика ББ бағдарламасының 4 курс студенті,

Дүзелбаева А.Б.

*PhD, Педагогика жоғарғы мектебінің қауымдастырылған
профессоры*

*Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ.*

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың когнитивті қызметтерін дамытуда мультимедиялық технологияларды қолданудың маңызы қарастырылады. Зерттеуде Қазақстандағы сөйлеу бұзылыстары бар балалардың когнитивті даму ерекшеліктері және олардың сөйлеу қабілетін жақсартуда мультимедиялық технологиялардың рөлі көрсетілген. Зерттеу нәтижелері инклюзияның тиімділігін дәлелдейді.

Кілтті сөздер: инклюзивті білім, мультимедиялық технологиялар, когнитивті даму, сөйлеу бұзылысы, білім беру жүйесі.

Аннотация. В статье рассматривается значение мультимедийных технологий для развития когнитивных функций у учащихся с речевыми нарушениями в условиях инклюзивного образования. В исследовании показаны особенности когнитивного развития детей с речевыми нарушениями в Казахстане и роль мультимедийных технологий в улучшении их речевых способностей. Результаты исследования подтверждают эффективность инклюзии.

Ключевые слова: инклюзивное образование, мультимедийные технологии, когнитивное развитие, речевые нарушения, Казахстан, инклюзия, система образования.

Annotation. The article examines the importance of multimedia technologies in developing cognitive functions among students with speech disorders within inclusive education settings. The study highlights the cognitive development features of children with speech impairments in Kazakhstan and the role of multimedia technologies in enhancing their speech abilities. The research results confirm the effectiveness of inclusion.

Keywords: inclusive education, multimedia technologies, cognitive development, speech disorders, Kazakhstan, inclusion, education system.

Кіріспе

Инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың когнитивтік функцияларын дамыту – бұл олардың әлеуметтік ортаға бейімделуі мен қоғамға толыққанды интеграциялануын қамтамасыз етудің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Мұндай оқушылардың сөйлеу, ойлау, зейін, есте сақтау және танымдық қызметтерін кешенді түрде дамыту арқылы оларға білім беру үдерісінде өз әлеуетін ашуға және қоғам өміріне белсенді қатысуға мүмкіндік береді.

Сөйлеу бұзылыстары бар оқушыларды қолдау оқу процесінде және күнделікті өмірде танымдық және тілдік дағдыларын дамытуға ықпал етеді, алайда бұл оқушылар ерекше әдістемелер мен мультимедиялық қолдауды қажет етеді. Осы орайда, мультимедиялық технологиялар когнитивті қызметтерді арттырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады [1, 25-27 б.].

Сөйлеу және когнитивті даму саласында белгілі ғалымдар В.В. Лебединский, М.Ф. Фомичева және Л.С. Волкова мультимедиялық технологиялар когнитивті және тілдік дағдыларды дамытуда оң нәтиже беретінін атап өткен. Мысалы, В.В. Лебединский когнитивті процестер мен сөйлеу дағдыларының дамуы бір-бірімен тығыз байланысты екенін көрсеткен, ал М.Ф. Фомичева мультимедиялық құралдар арқылы сөйлеу бұзылыстары бар балалардың зейінін жақсартуға және ақпаратты қабылдау қабілетін арттыруға болатынын дәлелдеген [2, 31 б.].

Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың саны 175 мыңнан астам, ал соның ішінде сөйлеу қабілетінде бұзылыстары бар 60 мыңнан астам бала анықталған. Бұл көрсеткіш психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияның (ПМПК) тексерісінен өткен балаларға қатысты. Денсаулық сақтау министрлігінің 2022 жылғы мәліметіне сәйкес, Қазақстанда 1300-ден астам балаға «сөйлеу мен тілдің ерекше бұзылыстары» диагнозы қойылған, бұл алдыңғы жылмен салыстырғанда шамамен 200 жағдайға азайған [3].

Соңғы жылдары елімізде инклюзивті білім беру мекемелерінің 88%-ы ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдауға арналған бағдарламаларды енгізген. Бұл балалардың толыққанды білім алуы үшін жағдай жасау мақсатында жұмыс жалғасуда, арнайы ұйымдар саны да көбейіп келеді. Сонымен қатар, Қазақстандағы ерекше қажеттіліктерге ие балаларды қолдау қызметтері үнемі жетілдірілуде және мемлекеттік саясаттың маңызды бағыттарының бірі болып табылады[4].

Мультимедиялық технологиялар арқылы оқу материалдарын көрнекі және интерактивті түрде ұсыну – оқушылардың ақпаратты қабылдау және талдау қабілеттерін жақсартудың тиімді әдісі ретінде қарастырылады.

Мультимедиа құралдары когнитивті қызметтерді дамытуда жаңа мүмкіндіктер ұсынады, себебі олар ақпаратты визуалды, аудиалды және интерактивті түрде ұсыну арқылы оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу материалдарын жеңіл әрі тез меңгеруіне жағдай жасайды [1, 28-30 б.]. Зерттеулер нәтижелері бойынша, мультимедиялық технологиялар сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың когнитивті дамуын орта есеппен 40%-ға дейін жақсартуға ықпал етеді, сонымен қатар олардың сөйлеу белсенділігін, сөздік қорын, әлеуметтік және танымдық дағдыларын дамытуға септігін тигізеді [5].

Тақырыптың өзектілігі мультимедиялық технологияларды пайдалану инклюзивті ортада сөйлеу бұзылыстары бар балалардың танымдық дамуын қолдаудың тиімді әдісі екенін дәлелдейтін ғылыми зерттеулердің көптігімен расталады.

Негізгі бөлім

Сөйлеу бұзылыстары – баланың тілдік қабілеттерінде кездесетін артикуляциялық, фонетикалық, семантикалық немесе синтаксистік деңгейлерде болатын қиындықтар. Сөйлеу бұзылыстары балалардың тілдік түсінігін, сөздерді дұрыс айтуын, сөйлем құрастыруын және ақпаратты өңдеуін қиындатады. Бұндай бұзылыстардың танымдық қызметтерге ықпалы зор, себебі тіл мен когнитивті дамудың арасындағы байланыс оқытудың негізгі факторларының бірі болып табылады. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың когнитивті процестерінде зейін, есте сақтау және ойлау сияқты қызметтердің жеткіліксіздігі байқалады, бұл олардың оқыту және қарым-қатынас жасау мүмкіндіктерін шектейді [1, 43-45 б.].

Сөйлеу бұзылыстары бар оқушыларда когнитивті қызметтерді дамытудың маңыздылығы оқуда жетістіктерге жетуге, ақпаратты дұрыс қабылдап, оны қолдана білуге жағдай жасау қажеттілігінен

туындайды. Ғалымдар В.В. Лебединский мен Л.С. Волкова өз зерттеулерінде когнитивті қызметтердің тілдік дамуындағы ерекше рөлін атап өткен, олардың тұжырымдарына сәйкес, тілдің дұрыс қалыптаспауы зейіннің шашыраңқылығына, логикалық ойлаудың баяулығына, ақпаратты есте сақтау қиындықтарына әкелуі мүмкін [2, 22-24 б.].

Қазақстанда сөйлеу бұзылыстары бар балалар саны артып келеді, және олардың арасында когнитивті қызметтері әлсіз дамыған оқушылардың үлесі жоғары. Бұл балаларға қолдау көрсету мақсатында инклюзивті білім беру жүйесінде арнайы түзету әдістемелерін, соның ішінде мультимедиялық технологияларды қолдану маңызды болып табылады. Мысалы, мультимедиялық бағдарламалар арқылы жүргізілген жаттығулар балалардың зейінін шоғырландыру, сөздік қорын байыту, ойлау және есте сақтау қабілеттерін дамытуға оң әсер етеді.

Мультимедиялық технологиялар инклюзивті білім беру жүйесінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдаудың тиімді құралы болып табылады. Бұл құралдар оқушыларға ақпаратты түрлі әдістер арқылы қабылдауға мүмкіндік береді: көру, есту және кинестетикалық әдістер. Мультимедиялық ресурстар оқушылардың зейінін арттырып, оқу материалын жақсы меңгеруге көмектеседі. Сонымен қатар, балалардың танымдық қызметтерін белсенді түрде дамытуға ықпал етеді. Мысалы, аудио-бейнемазмұн мен анимацияларды қолдану арқылы балаларды оқуға ынталандырып, олардың қызығушылығын арттыруға болады. Зерттеулер көрсеткендей, мультимедиялық құралдарды қолдану балалардың зейінін, есте сақтау мен ойлау қабілеттерін жақсартуға ықпал етеді.

Мультимедиялық технологиялардың бір ерекшелігі — олар оқу процесін интерактивті етеді. Оқушылар видео, анимация, ойындар мен интерактивті тапсырмалар арқылы материалды белсенді меңгереді. Бұл әдіс балалардың оқу материалын қабылдауын жеңілдетіп, оларды ұғымдарды жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мультимедиялық технологиялар балалардың шығармашылық дағдыларын дамытудың тиімді құралы болып табылады. Мысалы, интерактивті бейнемазмұнды қолдану балаларға жаңа сөздер мен сөйлем құрылымдарын меңгеруге мүмкіндік береді, бұл олардың сөйлеу дағдыларын жетілдіреді және сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

Фомичева М.Ф. зерттеулерінде мультимедиялық технологияларды қолданудың сөйлеу бұзылыстары бар балаларға көмегі көрсетілген. Оның айтуынша, мультимедиялық құралдар оқушылардың ойлау қабілеттерін және когнитивті процестерін дамытумен қатар,

оларды оқу процесіне белсенді қатыстыруға көмектеседі. Мультимедиялық құралдардың көмегімен балалар қиын тақырыптарды жеңіл және қызықты формада үйренеді, бұл олардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырады және танымдық дағдыларын жақсартады.

Инклюзивті білім беру жүйесінде мультимедиялық технологияларды қолдану сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың когнитивті, тілдік және әлеуметтік қызметтерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Қазақстандағы инклюзивті мектептерде мультимедиялық құралдарды қолдану оқу процесін тиімді әрі қызықты етеді. Интерактивті тақталар, танымдық ойындар мен арнайы бейнемазмұнды қолдану арқылы оқу материалдары балаларға түсінікті әрі қызықты түрде ұсынылады, бұл олардың оқу материалын меңгеру деңгейін арттырады. Бұл технологиялардың көмегімен балалардың сөздік қоры байып, сөйлеу дағдылары жақсарады, сонымен қатар олардың когнитивті қабілеттері жетіледі.

Мультимедиялық құралдарды қолданудың басқа бір маңызды артықшылығы – балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етуі. Интерактивті оқыту әдістері балаларға топпен жұмыс істеу, бір-бірімен қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Оқушылар бірге жұмыс істей отырып, тапсырмаларды орындап, пікір алмасады, бұл олардың әлеуметтік қарым-қатынастарын нығайтады.

Қазақстандағы инклюзивті мектептерде мультимедиялық технологияларды қолдану тәжірибесі көрсеткендей, бұл құралдар оқу процесін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, арнайы бейнемазмұн мен тақырыптық видеоларды қолдану оқушылардың дыбыстарды дұрыс айту, сөздерді тану, сөйлемдер құрастыру сияқты дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, мультимедиялық технологиялар балалардың психоэмоционалдық жағдайына да оң әсерін тигізеді, өйткені олар оқу процесіне қызығушылықпен қатысып, эмоциялық күйзелістерді жеңуге көмектеседі.

Зерттеулерге сүйенсек, мультимедиялық құралдармен жұмыс істеген оқушылардың 75%-ы оқу материалын оңай меңгеріп, сөйлеу белсенділігін арттырған. Бұл нәтижелер мультимедиялық технологиялардың тиімділігін дәлелдейді және инклюзивті білім беру жүйесінде олардың қолданылуын одан әрі дамыту қажеттілігін көрсетеді. Бұл технологиялар балалардың танымдық және әлеуметтік дамуына ғана емес, олардың психоэмоционалдық жағдайына да маңызды әсер етеді.

Қорытынды

Инклюзивті білім беру жүйесінде мультимедиялық технологияларды қолдану сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың когнитивті және тілдік қызметтерін дамытудың тиімді әдісі болып табылады. Зерттеу нәтижелері мультимедиялық технологиялардың оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырып, ақпаратты қабылдау және есте сақтау қабілеттерін жақсартатынын көрсетті. Бұл технологиялар сөйлеу бұзылыстары бар оқушылардың сөздік қорын байытып, олардың когнитивті дамуын оңтайландырады.

Мультимедиялық құралдар сөйлеу бұзылыстары бар балаларға оқу материалдарын жеңіл әрі қызықты түрде меңгеруге мүмкіндік береді, олардың оқу процесіне толыққанды қатысуына ықпал етеді. Зерттеу инклюзивті білім беру жүйесінде мультимедиялық технологияларды қолданудың тиімділігін дәлелдей отырып, ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік және когнитивті бейімделуіне үлкен үлес қосатынын көрсетті. Сондықтан инклюзивті білім беру ортасында мультимедиялық технологияларды әрі қарай дамыту және оларды оқу процесінде кеңінен қолдану маңызды, бұл балалардың оқу үлгерімін, әлеуметтік дағдыларын және өзіне деген сенімін нығайтуға көмектеседі.

Әдебиеттер:

1. Лебединский, В.В. «Сөйлеу бұзылыстары бар балалардың когнитивті даму ерекшеліктері». – М., 2003.
2. Волкова, Л.С. «Сөйлеу және танымдық дамудың өзара байланысы». – СПб., 2010.
3. <https://www.zakon.kz/obshestvo/6384042-vrachi-astany-predupredili-o-roste-chisla-detey-s-zaderzhkoy-rechi.html>
4. <https://www.gov.kz/memleket/entities/kostanai-bilim/documents/details/531847>
5. Қазақстандағы инклюзивті білім беру: білім беру ортасындағы жаңашылдықтар және олардың тиімділігі. Алматы, 2022.
6. <https://ortcom.kz/kk/novosti/1728990916>
7. Фомичева, М.Ф. «Мультимедиялық технологияларды сөйлеу бұзылыстары бар балаларды оқытуда қолдану». – М., 2014.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АССОЦИАТИВНЫХ РИСУНКОВ КАК ИНСТРУМЕНТА АДАПТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЛОВАРНЫХ СЛОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Курумбаева М.Х.

учитель начальных классов, КГУ СОШ №15, г. Павлодар

Аңдатпа. Қазіргі заманғы оқыту тәсілдері оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеретін әдістерді енгізуді талап етеді. Адаптивті оқытудың тиімді құралдарының бірі – ассоциативті суреттерді қолдану. Мақалада сөздік сөздерді оқыту барысында қазақ тілі сабақтарында олардың қолдану мүмкіндіктері қарастырылады.

Түйінді сөздер: бейімделген оқыту, ассоциативті суреттер, сөздік сөздер, орыс тілі, визуализация, есте сақтау, мотивация, шығармашылық ойлау, оқытуды жекелеу, оқыту әдістемесі.

Abstract. Modern teaching approaches require the implementation of methods that take into account the individual characteristics of students. One effective tool for adaptive learning is the use of associative drawings. The article explores the possibilities of their application in Russian language lessons when teaching vocabulary words.

Keywords: adaptive learning, associative drawings, vocabulary words, Russian language, visualization, memorization, motivation, creative thinking, individualized learning, teaching methodology.

Аннотация. Современные подходы к обучению требуют внедрения методик, которые учитывают индивидуальные особенности учеников. Одним из эффективных инструментов адаптивного обучения является использование ассоциативных рисунков. В статье рассматриваются возможности их применения на уроках русского языка при изучении словарных слов.

Ключевые слова: адаптивное обучение, ассоциативные рисунки, словарные слова, русский язык, визуализация, запоминание, мотивация, творческое мышление, индивидуализация обучения, методика преподавания.

Обучение словарным словам является одной из сложных задач в преподавании русского языка. Для многих учащихся механическое запоминание становится затруднительным, что снижает мотивацию и успеваемость. Адаптивное обучение, опирающееся на личные когнитивные особенности, позволяет повысить эффективность процесса. Одним из методов, способных улучшить запоминание и сделать уроки более увлекательными, является использование ассоциативных рисунков.

В основе методики лежит принцип ассоциативного обучения, согласно которому информация лучше усваивается через связи между смысловыми и визуальными образами. Алгоритм ассоциативного

запоминания работает на развитие альтернативного мышления ребенка, учит понимать самого себя, прислушиваться к себе, развивает способность к самоанализу.

Для получения результатов при использовании данного приёма, необходимо соблюдать педагогические условия, которые будут способствовать развитию орфографической зоркости в ходе словарной работы на основе подбора ассоциативных образов: использование заданий проблемно-поискового характера и игровых форм, которые направлены на усвоение и углубление знаний учащихся по лексическому значению и составу слова; систематическое применение опорных таблиц, составленных на основе вариантов ассоциативных образов.

Основу ассоциативной методики запоминания составляет активная учебная деятельность младших школьников. Трудная орфограмма словарного слова должна быть связана с ярким ассоциативным образом, который вспоминается при написании данного словарного слова, помогающая правильно написать орфограмму.

Применение ассоциативных рисунков предполагает:

- создание ярких, запоминающихся визуальных образов;
- акцент на ключевых буквах или частях слов;
- интеграцию ассоциаций в практические задания и игровые формы.

Ассоциативное запоминание помогает согласовывать различные виды восприятия: такие как визуальный, аудиальный и кинестетический.

При знакомстве с новым словарным словом работу нужно проводить в определённой последовательности:

- объяснить лексическое значения слова; поставить ударение;
- подчеркнуть слог, который вызывает трудности при написании;
- записать в словарь с выделением (размером, цветом, рисунком) сомнительной орфограммы;
- найти ассоциацию, связанную со словом, и записать её напротив словарного слова в словаре с выделением (размером, цветом, рисунком) одинаковых букв;
- изображение словарного слова, объединённого с ассоциативным образом (рисунок, пересечение слов через сомнительную орфограмму), т. е. работа по опоре;
- прочитывание словарного слова и четкое воспроизведение вслух найденного ассоциативного образа (по словарю и по опоре) с

представлением их объединения и связывающей их сомнительной орфограммы;

- составление и запись предложений с новым словарным словом с выделением в словарном слове цветом сомнительной орфограммы, подбором родственных слов.

Ассоциативный образ обязательно должен быть связан со словарным словом каким-то признаком.

За**Я**ц- бел**Я**к

Стол**И**ца - **100**лица

б**О**тинки – **О**бувь

яг**О**да-яг  да

к**О**ньки -  ки

в**О**дитель -в  дитель

ябл**О**ко - ябл  к 

корова - 

Игровые задания:

- Угадай слово по рисунку.

- Создание комиксов, где словарные слова используются в сюжете.

- Диктанты, где вместо слов представлены рисунки, а учащиеся записывают их в тетрадь.

- Учитель предлагает рисунок, связанный с этим словом.

- Ученики самостоятельно создают рисунки, которые помогают им запомнить слова. Можно предложить работать в парах или группах для обсуждения и выбора наиболее удачных ассоциаций.

Применение метода ассоциативных рисунков позволяет сократить время на заучивание словарных слов и улучшить качество их запоминания. Ученики с разным уровнем подготовки включаются в процесс обучения, развивая как лингвистические, так и креативные навыки.

Использование ассоциативных рисунков на уроках русского языка является эффективным инструментом адаптивного обучения. Данный метод не только облегчает запоминание сложных слов, но и повышает мотивацию учащихся, делая процесс обучения увлекательным и результативным.

Литература:

1. Выготский Л. С. *Психология развития школьника*. – М.: Педагогика, 1989. – 160 с.
2. Дьяченко В. К. *Ассоциативные методы в педагогике*. – М.: Педагогика, 1990. – 250 с.
3. Маслов А. Г. *Визуализация в образовательном процессе*. – СПб: Питер, 2005. – 210 с.

ИГРОВЫЕ МЕТОДИКИ ДЛЯ ДЕТЕЙ С ООП В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Махамбетова Г.Е., Веретельников С.С.

студенты 3 курс ОП Специальная педагогика, Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан, г. Павлодар

Аннотация. Статья посвящена интеграции игровых методик в обучение детей с особыми образовательными потребностями (ООП). Рассматриваются особенности этих детей, их потребности и роль игры как ключевого метода развития социальных, эмоциональных и когнитивных навыков. Акцент сделан на целях и преимуществах инклюзивного образования, включая эффективные игровые технологии: адаптивные игры, командные и ролевые задания. Приводятся рекомендации по организации пространства для взаимодействия детей с ООП и сверстников, а также примеры успешного опыта и полезные ресурсы. Статья подчеркивает значимость игровых методик в создании равноправной и поддерживающей образовательной среды.

Ключевые слова: игровые методики, особые образовательные потребности, инклюзия, образовательная среда, обучение.

Аңдатпа. Мақала ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуда ойын әдістерін біріктіру туралы. Бұл балалардың ерекшеліктері, олардың қажеттіліктері және ойынның рөлі әлеуметтік, эмоционалды және когнитивті дағдыларды дамытудың негізгі әдісі ретінде қарастырылады. Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен артықшылықтарына, соның ішінде тиімді ойын технологияларына баса назар аударылады: адаптивті ойындар, командалық және рөлдік тапсырмалар. Балалардың құрдастарымен өзара әрекеттесуі үшін кеңістікті ұйымдастыру бойынша ұсыныстар, сондай-ақ табысты тәжірибе мен пайдалы ресурстардың мысалдары келтірілген. Мақала тең және қолдау көрсететін білім беру ортасын құрудағы ойын әдістерінің маңыздылығын көрсетеді.

Түйінді сөздер: ойын әдістері, арнайы білім беру қажеттіліктері, инклюзия, білім беру ортасы, оқыту.

Annotation. The article is devoted to the integration of game techniques into the education of children with special educational needs (OOP). The features of these children, their needs and the role of play as a key method of developing social, emotional and cognitive skills are considered. The focus is on the goals and benefits of inclusive education, including effective gaming technologies: adaptive games, team and role-playing tasks. Recommendations are given on how to organize a space for children to interact with OOP and peers, as well as examples of successful experiences and useful resources. The article emphasizes the importance of gaming techniques in creating an equal and supportive educational environment.

Keywords: game techniques, special educational needs, inclusion, educational environment, learning.

Особые образовательные потребности – это понятие, которое должно постепенно вытеснить из массового употребления такие термины, как «аномальное развитие», «нарушения развития», «отклонения в развитии».

Оно не определяет нормальность ребенка, а акцентирует внимание на том, что он не особо отличается от остальных членов общества, но имеет потребности в создании особых условий для его обучения. Это сделает его жизнь более комфортной и максимально приближенной к той, которую ведут обычные люди. Образование таких детей должно осуществляться с помощью специальных средств.

Надо отметить, что «дети, имеющие особые образовательные потребности», это не только название для тех, кто страдает от психических и физических нарушений, но также и для тех, кто их не имеет. Например, когда необходимость в специальном образовании возникает под влиянием каких-либо социокультурных факторов.

Понятие особые образовательные потребности впервые было применено в лондонском докладе в 1978 году, посвященном проблемам образования и сложностям обучения детей-инвалидов. Постепенно оно начало употребляться все чаще.

Обучающиеся с особыми образовательными потребностями обладают общими характерными недостатками. К ним можно отнести:

- Недостаток знаний об окружающей среде, узкий кругозор.
- Проблемы с общей и мелкой моторикой.
- Заторможенность в развитии речи.
- Трудность в произвольной регуливовке поведения.
- Некоммуникабельность.
- Проблемы с познавательной деятельностью.
- Неумение вести себя в обществе и контролировать собственное поведение.
- Низкая или слишком высокая самооценка.
- Полная или частичная зависимость от окружающих. [1]

Игра в развитии ребёнка с особыми образовательными потребностями играет большую роль. Это наиболее доступный для детей вид деятельности, способ переработки полученных из окружающего мира впечатлений. В игре ярко проявляются особенности мышления и воображения ребёнка, его эмоциональность, активность, развивающая потребность в общении.

Игра занимает большое место в системе физического, нравственного, трудового и этического воспитания. Любому ребёнку нужна активная деятельность, способствующая повышению его

жизненного тонуса, удовлетворяющая его интересы социальные потребности.

Играя, дети учатся применить свои знания умения на практике, пользоваться ими в разных условиях.

От уровня развития игры в значительной мере зависит развитие психических процессов (в частности мышления, воображения и речи). В процессе игры происходит становление функции замещения, с которой ребёнок в последующем будет сталкиваться постоянно. В игре он учится планировать и регулировать свои действия и действия своих партнеров.

Дети с особыми образовательными потребностями не используют предметы - заместители, предпочитают действия с реальными предметами. Кроме того, они не могут замещать действия с реальными предметами изображением действий или речью. Функция замещения в игре у этих детей к концу дошкольного периода не возникает.

Особенности организации игры с детьми с особыми образовательными потребностями:

1. Показывайте свой интерес к игре! Дети во всем подражают взрослым. Ребенок замечает не только то, что вы делаете, но и то, как вы к этому относитесь.

2. Пусть наблюдает! Если ребенок задумался или внимательно наблюдает за происходящим, не отвлекайте его от наблюдения и «ничегонеделания»! Это необходимо для его развития

3. Не учите, а играйте! Когда вы собираетесь позаниматься с ребенком, меньше всего думайте о том, что вам придется его учить и добиваться результатов. Продумайте простой сюжет для игры. Предположите, что ему будет особенно интересно именно сейчас. Вспомните, что в последнее время произвело на него наибольшее эмоциональное впечатление. Знакомые, привычные и любимые вещи успокаивают и вселяют уверенность.

4. Не критикуйте! Постарайтесь не испортить игру своим недовольством, жестким контролем и критикой. Не надо бесконечно поправлять и «улучшать» поведение ребенка во время игры. Ребенок не только узнает что-то новое, но и получает бесценный опыт проб и ошибок.

5. Хвалите ребенка! Если он сделал не совсем то, что вы ожидали, все равно похвалите его и за малый результат. Поправьте ошибки мягко, не осуждая.

6. Не требуйте, а предлагайте! Когда вы приглашаете ребенка в игру, не ждите, что он тут же согласится. Иногда должно пройти какое-

то время, прежде чем он сможет переключиться на новое действие. Поэтому начинайте играть сами.

7. Играйте вовремя! Играйте регулярно. Занятия должны проходить в то время, когда ребенок наиболее активен. Постарайтесь вписать игры в занятия. Очень удобно и полезно использовать для обыгрывания бытовые ситуации. [2]

Концепция инклюзивного образования представляет собой осознание уникальности каждого ребенка и его потенциала для обучения. Осуществляется это путем адаптации подходов обучения к индивидуальным потребностям каждого ученика. Это гибкая система, в которой учитываются не только потребности детей с различными видами развития, но также их этническая принадлежность, пол, возраст и социальное окружение. В такой системе обучения акцент делается на приспособлении образовательного процесса к нуждам каждого ребенка, а не на приучении ребенка к стандартной системе.

Центральной идеей инклюзивного образования является акцент на ценности и уникальности каждого человека. Цель инклюзивного образования - внедрение в сознание детей идеи о том, что каждый из них, независимо от своих особенностей, имеет право на образование, общение с другими учениками, занятия творчеством, спортом и физкультурой. Сегодня общество открыто для всех, и наличие инвалидности не должно стать препятствием для активной жизни и полноценного участия в социальной деятельности.

По сравнению с другими методами обучения инклюзивное образование имеет свои позитивные и отрицательные стороны. Среди достоинств можно выделить:

Расширение круга общения за счет инклюзивного образования, открывающего возможности взаимодействия с различными людьми, включая тех, кто не имеет ограничений в здоровье. До внедрения инклюзивного образования дети с особыми потребностями имели ограниченные возможности для общения и в основном взаимодействовали только с родственниками или посетителями специализированных центров.

Возможность полноценной интеграции в общество наравне с другими детьми. Люди с особыми потребностями также имеют право на участие в различных культурных мероприятиях, таких как выставки, экспозиции в музеях и театральные представления. Однако для них важно создать доступную и адаптированную среду.

Получение коррекционной, психологической и социальной поддержки как во время обучения, так и в повседневной жизни. Такая

поддержка оказывается специалистами, обученными в области инклюзивного образования.

Инклюзивное образование способствует развитию навыков коммуникации и социализации. Взаимодействие с обществом осуществляется при помощи тьютора, который выступает посредником между учащимися с особыми потребностями и другими участниками образовательного процесса. Тьютор сопровождает особого ученика на всех этапах его обучения. [3]

При реализации инклюзивного образования очень важны дидактические (развивающие) игрушки, правильно подобранные по цвету, форме, величине, количеству, они являются прекрасным средством развития детей с любыми нарушениями в развитии в любом возрасте. Такие развивающие игрушки не только обогащают чувственный опыт ребенка, но и учат его мыслить. Основная задача взрослого состоит в том, чтобы с помощью таких игрушек обратить внимание ребенка на различные свойства предметов, научить его выполнять задачи на подбор их по сходству и различию. В таких практических действиях, как соединение, разъединение, нанизывание предметов развиваются мыслительные операции анализа, синтеза, обобщения и др.

При отборе игрушек для инклюзивного образования необходимо учитывать характер нарушений ребенка, уровень его психического развития и сформированность игровых умений и навыков.

Между тем, в образовательном учреждении должен быть представлен весь спектр игрушек. При этом особая роль должна отводиться развивающим игрушкам, которые очень важны, они должны быть правильно подобраны по цвету, форме, величине, количеству, они являются прекрасным средством развития детей с любыми нарушениями в развитии в любом возрасте. [4]

Развивающие игры и упражнения разработаны для ознакомления детей со свойством мира: развитие ориентировки в различных свойствах предметов (цвет, форма, величина, положение в пространстве, количество, масса, соотношение частей и т.п.); развитие мелкой моторики пальцев рук и координированных движений левой и правой руки; развитие мышления, памяти, воображения и других высших психических функций; развитие познавательной активности (любопытность); воспитание волевых качеств характера (умение не отвлекаться от поставленной задачи, стремиться к получению положительного результата и т.п.).

Игры и упражнения расположены в порядке постепенного усложнения и представлены в приложениях по разделам: развитие

хватания рук, подражание движениям рук, игры и упражнения на развитие ручной и мелкой моторики.

Литература:

1. Милашевская Н. В. Работа с детьми, имеющими особые образовательные потребности, как фактор повышения качества образования. – М., 2020. – 89 с.
2. Колган М.А. Роль игры в развитии ребёнка с особыми образовательными потребностями. – М., 2024. – 110 с.
3. Скороглядова И.Г. Инклюзивное образование и его особенности <https://solncesvet.ru/blog/baza-znaniy/osobennosti-inklyuzivnogo-obrazovaniya/>
4. Паршина С. В. Создание игровой среды в инклюзивном образовании <https://infolesson.kz/sozdanie-igrovoj-sredy-v-inklyuzivnom-obrazovanii-6570340.html>
5. Писегова А.Р. «Обучение и воспитание детей с ООП с помощью дидактических игр». <https://infolesson.kz/obuchenie-i-vospitanie-detey-s-ooop-s-pomoschyu-didakticheskikh-igr-3612736.html>

УДК 376.42

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОИЗВОЛЬНОГО ВНИМАНИЯ ПОДРОСТКОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА

Махамбетова Г. Е.

студент 4 курса ОП Специальная педагогика, Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан, г. Павлодар

Аннотация. Статья рассматривает особенности внимания у детей с нарушениями интеллекта, являющихся важной категорией среди детей с ограниченными образовательными потребностями (ООП). У таких детей внимание часто смещается с основной деятельности на посторонние объекты, что приводит к отвлекаемости и снижает эффективность обучения. Одной из ключевых характеристик внимания у детей с интеллектуальной недостаточностью является его ограниченный объем и низкая устойчивость, что затрудняет распределение и переключение внимания. В статье подчеркивается важность внимания как компонента познавательной деятельности, поддерживающего другие психические процессы. Приводится анализ исследований ведущих ученых (В. Вундт, Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин), а также описываются коррекционные подходы, способствующие развитию произвольного внимания. Для эффективной работы с детьми с нарушениями интеллекта необходимы специально организованные программы и поддерживающая образовательная среда.

Ключевые слова: дети с нарушением интеллекта, произвольное внимание, коррекционные подходы.

Аңдатпа. Мақалада білім беру қажеттілігі шектеулі балалар арасында маңызды санат болып табылатын интеллектуалды кемістігі бар балаларға назар аудару ерекшеліктері қарастырылады. Мұндай балалардың зейіні көбінесе негізгі әрекеттен бөгде заттарға тез ауысады, бұл алаңдаушылыққа әкеледі және оқу тиімділігін төмендетеді. Интеллектуалды кемістігі бар балалардағы зейіннің негізгі сипаттамаларының бірі оның шектеулі көлемі мен төмен тұрақтылығы болып табылады, бұл зейінді бөлу мен ауыстыруды қиындатады. Мақалада зейіннің басқа психикалық процестерді қолдайтын танымдық іс-әрекеттің құрамдас бөлігі ретіндегі маңыздылығы көрсетілген. Жетекші ғалымдардың (В.Вундт, Л. С. Выготский, П. Я. Галперин) зерттеулеріне талдау жасалады, сонымен қатар ерікті зейінді дамытуға ықпал ететін түзету тәсілдері сипатталған. Интеллектуалды кемістігі бар балалармен тиімді жұмыс істеу үшін арнайы ұйымдастырылған бағдарламалар мен қолдау көрсететін білім беру ортасы қажет.

Түйінді сөздер: интеллектуалды кемістігі бар балалар, ерікті назар, түзету тәсілдері.

Abstract. The article examines the features of attention in children with intellectual disabilities, which are an important category among children with limited educational needs (OOP). In such children, attention often shifts from the main activity to extraneous objects, which leads to distraction and reduces the effectiveness of learning. One of the key characteristics of attention in children with intellectual disabilities is its limited volume and low stability, which makes it difficult to distribute and switch attention. The article emphasizes the importance of attention as a component of cognitive activity that supports other mental processes. The analysis of the research of leading scientists (V. Wundt, L.S. Vygotsky, P.Ya. Galperin), and also describes correctional approaches that promote the development of voluntary attention. To work effectively with children with intellectual disabilities, specially organized programs and a supportive educational environment are necessary.

Keywords: children with intellectual disabilities, arbitrary attention, correctional approaches.

Среди всех детей с ООП важной категорией являются дети с нарушениями интеллекта. Стоит отметить, что у детей с нарушением интеллекта внимание часто смещается с основной деятельности на посторонние объекты. Это изменение ситуации может привести к отвлечению. Быстрые переключения между различными видами деятельности или объектами также затрудняют процесс переключения внимания.

Одной из характерных особенностей внимания является его распределение, которое определяет успешность выполнения нескольких задач одновременно. Внимание представляет собой процесс отбора необходимой информации и игнорирования ненужной.

Важно отметить, что внимание не имеет собственного содержания и служит поддержкой для других психических процессов, играя тем самым ключевую роль в познавательной деятельности.

Одной из основных особенностей внимания у детей с нарушением интеллекта является его ограниченный объем и низкая устойчивость.

Внимание - важный компонент деятельности человека, требующий организованности и точности. Вместе с тем внимание считают одним из главных показателей общей оценки уровня развития личности индивида [6].

Внимание является важной составляющей человеческой психики, и оно не существует отдельно от таких психических процессов, как мышление, восприятие, память или движения. Быть внимательным невозможно без выполнения какой-либо деятельности – внимание всегда связано с какой-либо деятельностью.

Выделим несколько ключевых особенностей внимания, которые, на наш взгляд, имеют наибольшее значение:

Избирательный характер психической деятельности – внимание направлено на определённые объекты или аспекты, исключая посторонние.

Осознанный или неосознанный выбор объектов – внимание может быть сосредоточено как на заранее выбранных объектах, так и на тех, которые привлекают внимание в процессе деятельности.

Сохранение внимания в течение определённого времени — способность удерживать внимание на одном объекте или задаче на протяжении необходимого периода.

Сосредоточенность, которая предполагает углублённое вовлечение в деятельность. Эта функция критична, поскольку позволяет исключить отвлекающие факторы и фокусироваться на основном.

Контроль и регуляция деятельности. Она необходима для того, чтобы деятельность оставалась ясной и чёткой, что способствует её успешному выполнению.

Если говорить о произвольном внимании, то человек в состоянии произвольного внимания способен фокусировать свое внимание на том или ином объекте, даже если в окружающей среде не происходит никаких изменений.

Проблеме внимания у детей с интеллектуальной недостаточностью посвящено значительное количество исследований. По данным О.Е. Фрейерова, многие такие дети испытывают трудности с концентрацией внимания, что проявляется в их отвлекаемости и неспособности удерживать фокус на выполняемой задаче, часто переключаясь на другие объекты. В теоретической и экспериментальной психологии вопрос внимания как ключевой и обладающий особым статусом был поставлен В. Вундтом. Важные исследования в этой области были проведены такими учеными, как Н.Н. Ланге,

С.Л.Рубинштейн, Д.Н.Узнадзе, А.Р.Лурия, А.А.Ухтомский, Н.В.Дубровинская и другими [3].

Л.С.Выготский поддерживал мнение исследователей, утверждавших, что существует два типа внимания – непроизвольное и произвольное. В рамках своей теории о посредничестве высших психических процессов, он рассматривал недостаточную силу произвольного внимания как одну из причин, препятствующих формированию понятий. При этом Л.С. Выготский связывал дефицит произвольности внимания с недоразвитием речи и знаковой деятельности, а в конечном итоге — с недостаточной саморегуляцией, являющейся важным этапом в овладении собственным поведением [4].

Дети с интеллектуальной недостаточностью характеризуются стойкими нарушениями и недоразвитием всех психических процессов в сфере познавательной деятельности, в том числе и внимания. При этом проявляется не просто отставание от нормы, но и глубокое своеобразие развития [1].

Произвольное внимание на наш взгляд является важным в том случае, когда присутствуют на занятиях и в повседневном обществе инструкции взрослого.

Переключение внимания с объекта на способы и порядок действий превращает его в развернутый процесс самоконтроля, как его характеризует

П. Я. Гальперин. Такая задача посильна школьнику в том случае, если промежуточные действия и цели будут представлены образцами [2, с. 29].

У подростков с нарушением интеллекта в качестве образца могут выступать, например, чётко сформулированные задачи, элементы соревнования или дисциплинированные требования.

По результатам исследования В.С.Филон были выявлены следующие особенности развития внимания школьников с интеллектуальной недостаточностью (в связи с выделенными направлениями):

1. Уровень устойчивости внимания с нарушением интеллекта, как правило, находится на среднем или низком уровне. Большинство детей могут достаточно долго выполнять простую однообразную работу с высокой интенсивностью, однако у некоторых наблюдается снижение устойчивости внимания. Эти дети испытывают трудности с концентрацией, что приводит к увеличению числа ошибок, таких как пропуск или неправильное зачеркивание предусмотренных инструкцией изображений, а также зачеркивание знаков, не указанных в инструкции. Продуктивность внимания у детей, участвовавших в исследовании, находится на низком и критическом уровне.

2. Распределение и переключение внимания представляют собой значительные трудности для учеников с интеллектуальной недостаточностью. Когда им предлагают выполнять несколько задач одновременно, они часто испытывают сложности с успешным выполнением задания. Дети не могут эффективно совмещать выполнение основной деятельности с другими заданиями, что приводит к частым «застреваниям» или «соскальзываниям» на уже знакомые способы решения, которые не соответствуют текущей задаче.

3. Объем внимания детей с нарушением интеллекта весьма неоднороден и объем внимания мал.

Все эти нарушения развития внимания, которые проявляются у школьников с нарушением интеллекта, усугубляют трудности обучения, увеличивают неравномерность продвижения детей. Однако в целом можно сказать, что у учащихся имеется большой потенциал развития внимания, необходимо только создать благоприятные условия для этого и провести коррекционную работу.

Литература:

1. *Специальная психология: учеб. пособие / В.И. Лубовский [и др.]; под общ. ред. В.И. Лубовского. – 2-е изд. – М.: «Академия», 2005. – 464 с.*
2. *Гальперин П. Я. К проблеме внимания / П. Я. Гальперин. – М.: ЧеРо, 2001. – 34 с.*
3. *Виноградова А. Д. Практикум по психологии умственно отсталого ребенка: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2111 «Дефектология» / А.Д. Виноградова, Е.И. Липецкая, Ю.Т. Матасов, И.П. Ушакова. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.*
4. *Петрова В. Г. Психология умственно отсталых школьников: учеб. пособие для студентов высших пед. учеб. заведений – М.: Академия, 2004. – 160 с.*
5. *Филон В. С. Особенности развития внимания у школьников с интеллектуальной недостаточностью. – М.: Экрика, 2011. – 56 с.*
6. *Баскакова И.Л. Внимание школьников-олигофренов / И.Л. Баскакова. – М.: Просвещение, 1982. – 89 с.*

ПОДХОДЫ И СТРАТЕГИИ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ В ОБУЧЕНИИ ДЕТЕЙ С ООП ДЛЯ ДОСТИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ

Мережко О. Ф.

учитель русского языка и литературы, СОШ №15, г. Павлодар

Аннотация. В данной работе рассматривается актуальная проблема – включение в общество детей с особыми образовательными потребностями. Особое внимание уделяется работе с детьми с ЗПР. Освещаются общие принципы и правила работы, подходы и стратегии, которые используются на уроках русского языка и литературы.

Ключевые слова: задержка психического развития, особенности, приемы, методы.

Аңдатпа. Бұл жұмыста өзекті мәселе қарастырылады – қоғамға ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қосу. ЗПР бар балалармен жұмыс істеуге ерекше назар аударылады. Орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын жұмыстың жалпы принциптері мен ережелері, тәсілдері мен стратегиялары қамтылған.

Түйінді сөздер: психикалық дамудың кешігуі, ерекшеліктері, әдістері, әдістері

Abstract. In this paper, an urgent problem is considered – the inclusion of children with special educational needs in society. Special attention is paid to working with children with ASD. The general principles and rules of work, approaches and strategies that are used in Russian language and literature lessons are highlighted.

Keywords: mental retardation, features, techniques, methods.

Одна из наиболее актуальных демографических и социально-экономических проблем казахстанского социума на современном этапе – это включение в общество детей с особыми образовательными потребностями (ООП).

Дети с ограниченными возможностями здоровья имеют свои психолого-педагогические особенности. Вследствие этого у детей проявляется недостаточная сформированность психологических предпосылок к овладению полноценными навыками учебной деятельности.

Выделяют следующие группы детей с особыми образовательными потребностями:

- 1) дети с нарушениями слуха (глухие, слабослышащие, позднооглохшие);
- 2) дети с нарушениями зрения (слепые, слабовидящие);
- 3) дети с нарушениями речи;
- 4) дети с нарушениями интеллекта (умственно отсталые дети);

- 5) дети с задержкой психического развития (ЗПР);
- 6) дети с нарушениями опорно-двигательного аппарата (ДЦП)

Я остановлюсь на работе с детьми с ЗПР. Задержка психического развития (ЗПР) – нарушение нормального темпа психического развития, проявляющееся в замедленном темпе созревания познавательной и эмоционально-волевой сферы. У таких детей отсутствует интерес к учению, снижено внимание, они быстро устают и легко отвлекаются. Их отличает низкая общая способность к обучению, низкая поисковая активность, слабая речевая регуляция действий, недостаточная их осознанность. Внимание таких обучающихся характеризуется неустойчивостью, они отличаются неравномерной работоспособностью, их память ограничена по объёму, отличается невысокой прочностью запоминания, неточностью воспроизведения. Словарный запас ограничен, наблюдается отставание всех видов мышления (наглядно - действенного, наглядно - образного и словесно – логического) от возрастной нормы. Вышеперечисленные особенности в развитии влияют на темп учебной деятельности и заставляют меня как учителя тщательно продумывать каждый урок.

Когда я начала работать с такими детьми, мне стало понятно, что главным приоритетом в работе является индивидуальный подход с учетом психофизиологических особенностей каждого ребенка.

Общие принципы и правила работы:

1. Индивидуальный подход к каждому ученику.
2. Предотвращение наступления утомления (чередование умственной и практической деятельности, преподнесение материала небольшими дозами, использование интересного дидактического материала и средств наглядности).
3. Использование методов, активизирующих познавательную деятельность учащихся, развивающих их устную и письменную речь и формирующих необходимые учебные навыки.
4. Проявление педагогического такта.
5. Постоянное поощрение за малейшие успехи, своевременная помощь каждому ребёнку, развитие в нём веры в собственные силы и возможности.

При обучении детей с ЗПР обязательной является организация специальных условий, которые включают использование:

- адаптированной образовательной программы,
- специальных методов обучения и воспитания,
- проведение индивидуальных и групповых коррекционных занятий

Особые трудности испытывают учащиеся с ЗПР на уроках русского языка и литературы. Следует отметить, что до сих пор методических пособий по изучению русского языка и литературы в основном звене для коррекционных классов (именно ЗПР) нет, а эффективность обучения детей с ООП во многом зависит от использования различных методов и приемов, учитывающих особенности данных детей. Правильно подобранные учителем технологии позволяют добиваться положительной динамики в обучении.

Современный урок для детей с ООП - это:

урок с использованием техники (компьютер, интерактивная доска и т.п.);

урок, на котором осуществляется индивидуальный подход к каждому ученику;

урок, содержащий разные виды деятельности;

урок, на котором ученику должно быть комфортно;

урок, на котором деятельность должна стимулировать развитие познавательной активности ученика;

урок предполагает сотрудничество, взаимопонимание, атмосферу радости и увлеченности.

Качество любого урока в значительной мере определяется тщательностью подготовки к нему учителя.

Итак, моя задача на уроках русского языка и литературы – пробудить интерес детей с ООП к учебной деятельности, добиться проявления учащимися активности в изучении как программного, так и дополнительного материала. Что я для этого делаю?

На своих уроках я использую:

– групповые технологии (работа в группах малого состава);

- технологию критического мышления;

- информационно-коммуникационные технологии;

- здоровьесберегающие технологии;

– дифференцированное обучение;

– технологию личностно-ориентированного обучения

Интересной формой для сотрудничества и взаимопомощи является работа в группах малого состава. В паре ученики могут друг друга проверить, закрепить новый материал, повторить пройденное. В устной работе я использую такие виды заданий: взаимопроверка правила (устный опрос). В письменных работах в паре детям очень нравится такой вид работы, как «словарный диктант с взаимопроверкой»

Ещё один прием «Лови ошибку» может использоваться в работе по парам и в индивидуальной работе на разных этапах урока:

в начале – при устных упражнениях или при повторении;
в середине урока – при закреплении материала, на стадии осмысления;

в конце урока – при подведении итогов, на стадии рефлексии.

В практике своей работы я использую приемы технологии развития критического мышления через чтение и письмо, которые попробовала адаптировать для наших обучающихся. Цель данной образовательной технологии – развитие мыслительных навыков учащихся, необходимых не только в учебе, но и в обычной жизни.

Для уроков литературы синквейны – это настоящее открытие. При помощи синквейна можно несколькими словами выразить всю суть литературного героя. Учитель при этом не только экономит время, но и проверяет одновременно прочитанность текста, глубину его понимания и способность ученика грамотно выражать свои мысли. Составляя синквейн, каждый ученик реализует свои таланты и способности. Если задание выполнено правильно, то синквейн обязательно получится эмоциональным.

Прием кластера может применяться на любой из стадий.

На этапе вызова дети высказывают и фиксируют все имеющиеся знания по теме, свои предположения и ассоциации. Он служит для стимулирования познавательной деятельности школьников, мотивации к размышлению до начала изучения темы.

На стадии осмысления использование кластера позволяет структурировать учебный материал.

На стадии рефлексии метод кластера выполняет функцию систематизирования полученных знаний.

Использование приёма «Чтение с остановками» открывает возможности для прогнозирования, целостного видения произведения, развивает умение выражать свои мысли, учит пониманию и осмыслению.

Клоуз-тест – это вид работы, при котором ребенку необходимо дописать уже имеющийся текст. Главная цель работы с клоуз-тестом связана с тем, чтобы научить ребёнка понимать смысл текста.

Учитель всегда ищет способ проверки знаний у детей... Можно сделать карточки, можно спросить устно. а можно проверить с помощью электронных тестов . Это интересно детям, а учителю сэкономит время... Тесты не надо проверять, программа сделает это за вас. Я использую Google формы

Преимущества:

- простота использования, доступность;
- вариативность

- сбор статистических данных

В современном мире все большую и большую популярность получает использование мобильных приложений для обучения среди детей. Онлайн-сервис Kahoot способствует не только всестороннему развитию обучающихся, повышению их мотивации, но и оптимизации работы учителя.

Таким образом, тщательное продумывание системы заданий, правильный выбор методов и приёмов, используемых на уроке, позволяет детям с ООП справиться с учебной программой, помогает учителю реализовать все цели и задачи урока в полной мере, но для этого учителю необходимо ответственно подходить к каждому занятию, учитывая особенности и возможности каждого учащегося.

Литература:

1. Блинова Л.Н. Диагностика и коррекция в образовании детей с задержкой психического развития //Москва: Издательство НЦ ЭНАС - 2002.-133 с.
2. Елисеева И.Г. Включение детей с ограниченными возможностями в общее образование. // Ресурсные материалы. - Астана - 2013.- 107 с.
3. Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе: методические рекомендации // Алматы: ННПЦ КП - 2019. - 118с.
4. Басалаева Н.В., Казакова Т.В. Психологическое сопровождение детей с особыми потребностями. – Красноярск: Сибирский федеральный университет.- 2020. – 77 с.

УДК 376

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ В РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Мукатова Г.К.

*магистрант 2 курса ОП «Педагогика и методика начального
обучения»*

*Научный руководитель - Шавалиева З. Ш., к.п.н., ассоциированный
профессор, НАО «Павлодарский педагогический университет»
им. Әлкей Марғұлан, г.Павлодар*

Андатпа. Мақалада инклюзивті білім беру проблемалары, сондай-ақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың эстетикалық дамуы арқылы оларды шешу әлеуеті қарастырылып талданады. Интеграцияланған тәжірибелердің белсенді түрлері және мектеп жасындағы балалардың жеке дамуын инклюзия тұрғысынан бағалау ұсынылады. Инклюзия эстетикалық

тәрбиемен бірге әлемді өзгерте алатын жасырын таланттарды ашудың қуатты құралына айналады деген тұжырым жасалды.

Тірек сөздер: инклюзивті білім беру, ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылар, эстетикалық даму.

Аннотация. В статье рассматриваются и анализируются проблемы инклюзивного образования, а также потенциал их решения с помощью эстетического развития школьников с особыми образовательными потребностями. Предложены активные виды интегрированных практик и оценки индивидуального развития детей школьного возраста с точки зрения инклюзии. Сформулирован вывод о том, что инклюзия совместно с эстетическим воспитанием становятся мощным средством для раскрытия скрытых талантов, которые могут изменить мир.

Ключевые слова: инклюзивное образование, обучающиеся с особыми образовательными потребностями, эстетическое развитие.

Abstract. In the article the problems of inclusive education are discussed and analyzed, as well as the potential for solving them through the aesthetic development of schoolchildren with special educational needs. The author proposes active types of integrated practices and assessment of the individual development of school-age children from the point of view of inclusion. The conclusion is - inclusion education together with aesthetic education becomes a powerful means for revealing hidden talents that can change the world.

Key words: inclusive education, students with special educational needs, aesthetic development.

Эстетическое развитие детей способно найти путь во внутренний мир ребенка с помощью воображения, сказок, различных образов и позволяет сделать этот мир богатым, понятным и безграничным. В исследованиях некоторых ученых Б.М. Телова, В.В. Медушевского, Б.М. Неменского и др.[1-3] изучаются проблемы художественно-эстетического развития детей и способы освоения мира через объединение искусств и детских видов деятельности. Эстетическое воспитание включает широкий выбор дисциплин, содержащий искусство, музыку, литературу, театральное и изобразительное творчество. Перечисленные виды деятельности тесно связаны с развитием личности, формированием эмоционального интеллекта, а также со способностью воспринимать и выражать себя через различные художественные формы.

Современное общество столкнулось с проблемой «особенных» людей, которые нуждаются в социализации, самореализации и налаживании коммуникации с другими участниками. В настоящее время отмечается рост детей с особенностями развития в массовой группе, начиная с детского сада, что становится проблемой инклюзивного образования. Переосмысление традиционных методов обучения становится востребованным и актуальным, как никогда ранее. Эстетическое развитие в образовании способно интегрировать и

запустить адаптационные возможности личности ребенка. На примере художественно-эстетического развития создаются условия для деятельности, творческой активности и самостоятельности, помогающие человеку найти и выполнить предназначенную ему жизненную миссию.

Значимые международные организации анонсировали свою приверженность политике «Образование для всех», т.е. принципам и практике инклюзивного образования. В настоящее время педагоги всего мира озадачены разработкой научно обоснованных стратегий и методик работы с учащимися, имеющими особые образовательные потребности, но сейчас эта сфера характеризуется внушительным разрывом между теорией и практикой.

Массовая система образования имеет определенные границы и рамки для воплощения инклюзивных идей. При внедрении инклюзии стоит понимать, что присутствие детей с тяжелыми или множественными нарушениями не приносит пользу не им самим, ни обычным школьникам.

Целью данного исследования является определение основных методов и подходов инклюзивного образования на основе эстетического воспитания школьников.

Современные подходы к обучению и воспитанию в инклюзивной среде направлены на обеспечение равных возможностей и создание условий, где дети с особыми образовательными потребностями и их сверстники могут успешно развиваться. В этой статье рассматриваются основные подходы и методы, реализующие принципы инклюзии в образовании, базирующаяся на эстетическом воспитании школьников.

1. Эстетическое воспитание как основа инклюзивного подхода.

В инклюзивном образовании эстетическое воспитание играет важную роль. Оно способствует развитию самовыражения, особенно важного для детей с особыми образовательными потребностями. Выражение своих чувств посредством искусства помогает детям преодолевать барьеры общения, расширять границы восприятия окружающего мира и находить свое место в обществе.

Также эстетическое воспитание способствует развитию эмпатии и толерантности. Привлекая детей к искусству разных народов и культур, учителя могут учить их уважению к различиям, формируя в них открытость и понимание. Эстетическое восприятие мира через искусство также помогает детям с особыми образовательными потребностями в полной мере понять и почувствовать разнообразие человеческих эмоций и переживаний.

2. Гениальность и "особенность": инклюзия как ключ к раскрытию потенциала.

Известно, что многие великие деятели искусства, науки и литературы обладали не только исключительными способностями, но и определенными особенностями, которые в обычных условиях могли бы быть восприняты как «недостатки». Например, художники, композиторы, ученые и писатели часто сталкивались с трудностями в общении, социализации, обучении или воспринимались обществом как «не такие, как все».

Людвиг ван Бетховен, несмотря на свою глухоту, только лишь представляя музыку, стал одним из величайших композиторов в истории. Альберт Эйнштейн, в детстве отстававший в обучении и испытывавший трудности в социальных коммуникациях, стал одним из самых влиятельных ученых мира [4, 5]. Дети с особенностями нуждаются в поддержке и создании условий для проявления своих способностей. В инклюзивном обществе каждому ребенку дается возможность раскрыть свой потенциал, независимо от того, какие особенности они могут иметь.

Инклюзивное образование и искусство помогают раскрывать творческие способности таких детей, помогая им развиваться и демонстрировать свои таланты. Многие великие творцы были «особенными», и их жизненные пути могут служить примером того, что даже при наличии различных трудностей можно добиться выдающихся результатов. Важно понимать, что "особенность" не должна быть преградой для реализации таланта, а наоборот, может стать ключом к новым открытиям и достижениям.

3. Социокультурные и образовательные ценности инклюзии

Процесс инклюзии, особенно через призму эстетического воспитания, позволяет не только раскрывать таланты, но и способствует развитию общества, основанного на равенстве и уважении к каждому человеку. Открытость к разнообразию делает общество более гармоничным, а участие детей с особыми образовательными потребностями в культурной и образовательной жизни помогает формировать у других детей чувство сопричастности, взаимопомощи и уважения.

Важно, чтобы педагогические коллективы и образовательные учреждения работали в тесном сотрудничестве с родителями, психологами и другими специалистами для того, чтобы создать максимально благоприятные условия для интеграции детей с особыми образовательными потребностями в социум. Это включает в себя как создание физически доступной среды, так и внедрение технологий и методов

обучения, которые помогают каждому ребенку раскрыть свои способности.

В рамках исследования описывается опыт внедрения инклюзивного образования в общеобразовательные школы. В КГУ “СОШ №1 им А.Н.Елгина” проводится работа со школьниками ООП, Учащиеся, имеющие расстройства аутистического спектра, проходят обучение совместно с обычными школьниками, учатся взаимодействовать с ними. Весьма интересно, что учащиеся с ООП в качестве способа взаимодействия с обществом используют музыку, изобразительное искусство, танцы и другие творческие направления:

1. Рисуют сюжет по мотивам прочитанных произведений;
2. Участвуют в танцевальных конкурсах, выступлениях и флешмобах;
3. Становятся участниками кружков и волонтеров, занимающихся подготовкой стенгазет для разных мероприятий школьного уровня.
4. Внимательно и скрупулёзно относятся к выращиванию растений в школе.
5. Участвуют в выставках и конкурсах детского творчества.

На основе вышеописанных приемов и примеров успешной социализации учащихся была сформирована схема внедрения инклюзивного образования средствами эстетического развития (рис. 1).



Рисунок 1. Инклюзия средства эстетического воспитания

Современные подходы к инклюзивному образованию ориентированы на обеспечение равных возможностей для всех детей, развитие их потенциала и социальное взаимодействие. Индивидуализация,

использование технологий, подготовка учителей и работа с родителями создают условия для полноценного и эффективного обучения детей с особыми образовательными потребностями в общем образовательном пространстве. Внедрение этих подходов помогает создавать общество, в котором каждый ребёнок чувствует себя включённым, защищённым и поддержанным. Инклюзия совместно с эстетическим воспитанием становятся мощным средством для раскрытия скрытых талантов, которые могут изменить мир.

В рамках проводимых исследований сделан вывод о том, что школьники с особыми образовательными потребностями могут взаимодействовать с обществом на основе творческой деятельности. Примеры формирования эстетического воспитания включают в себя: музицирование, рисование, танцы.

В настоящее время вектор развития инклюзии в развитых странах мира базируется на участии в нем детей, не имеющих тяжелых нарушений в развитии, прошедших качественную коррекционно-компенсирующую поддержку, начиная с периода раннего детства; сохранение и дальнейшее развитие системы специального образования для нуждающихся в ней детей; признание реальности, в которой инклюзивное образование – лишь некоторая часть, а не вся образовательная система.

Литература

1. Гогоберидзе, А.Г. Теория и методика музыкального воспитания детей дошкольного возраста / А. Г. Гогоберидзе, В. А. Деркунская. – М.: Академия, 2005. – 317 с.
2. Галянт, И.Г. Организация жизненного пространства детей в условиях инклюзивного образования / И.Г. Галянт // Актуальные проблемы дошкольного образования: основные тенденции и перспективы развития в контексте современных требований: сборник материалов XIV международной научно-практической конференции. 2016. – Челябинск, 2016. – С.116-121.
3. Мелик-Пашаев, А. А. Педагогика искусства и творческие способности / А. А. Мелик-Пашаев. – М.: Знание, 1981. - 96с.
4. Система детского музыкального воспитания Карла Орфа / Под редакцией Л.А. Баренбойма. – Л. : Издательство «Музыка», 1970. – 160 с.
5. Тютюнникова, Т.Э. Под солнечным парусом или полёт в другое измерение: учебно-методическое пособие для начального музыкального обучения / Т.Э. Тютюнникова. – СПб.: Издательство «Музыкальная палитра», 2008. – 68 с.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ДАМУЫ МЕН ОҚЫТУ

Мурзатаева А.К.

аға оқытушы, п.ғ.магистрі

Абильманова М.С.

Арнайы педагогика БББ студенті

*Павлодар қаласы Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті*

Аннотация. Аталған мақалада инклюзивтік білімді енгізу процессінде туындаған ерекше білім беру қажет ететін мектепке дейінгі балаларды дамыту мен оқыту мәселесі талқыланған. Мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балаларды арнайы тәрбиелеу мен оқыту тақырыбының өзектілігі қазіргі қоғамда инклюзивті білім берудің дамуына байланысты артып келеді. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім беру әдістемелерін қолдану олардың өз жасындағы балалармен тең дәрежеде білім алып, қоғамға толыққанды араласуына мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: ерекше білім беру, мүмкіндігі шектеулі балалар, инклюзивті білім, психология, әлеумет, эмоционалдық даму, логопед, дефектолог.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы развития и обучения детей дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями в процессе внедрения инклюзивного образования. Актуальность темы специального воспитания и обучения детей дошкольного возраста с ограниченными возможностями здоровья возрастает в связи с развитием инклюзивного образования в современном обществе. Применение специальных образовательных методик для детей с особыми потребностями дает им возможность получать образование наравне со сверстниками и полноценно участвовать в жизни общества.

Key words: special education, children with disabilities, inclusive education, psychology, social, emotional development, speech therapist, defectologist.

Abstract. This article discusses the issues of development and education of preschool children with special educational needs in the process of implementing inclusive education. The relevance of the topic of special upbringing and education for preschool children with disabilities is increasing in connection with the development of inclusive education in modern society. The use of special educational methods for children with special needs enables them to receive education on an equal basis with their peers and fully participate in social life.

Key words: special education, children with disabilities, inclusive education, psychology, social, emotional development, speech therapist, defectologist.

Ерекше білім беру қажет ететін мектепке дейінгі балаларды дамыту мен оқыту тақырыбының өзектілігі қазіргі қоғамда инклюзивті білім берудің дамуына байланысты артып келеді. Ерте жастан арнайы тәрбиелеу мен оқытудың балалардың әлеуметтік, эмоционалдық және интеллектуалдық дамуына ықпалы зор, өйткені дәл осы кезеңде баланың негізгі қабілеттері мен дағдылары қалыптасады. Мүмкіндігі шектеулі балалардың дұрыс дамуы олардың қоғамға бейімделуі, әлеуметтенуі және өздерін таныта білуі үшін өте маңызды. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арнайы білім беру әдістемелерін қолдану олардың өз жасындағы балалармен тең дәрежеде білім алып, қоғамға толыққанды араласуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тақырып отбасыларды қолдау, педагогикалық кадрларды дайындау, тиімді әдістемелерді іздеу, инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру сияқты міндеттерді орындау тұрғысынан да өзекті. Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалардың құқықтары мен қажеттіліктерін қамтамасыз етуге бағытталған заңнамалық шаралар қабылдануда, сондықтан арнайы білім беруді дамыту қоғамның әлеуметтік жауапкершілігін арттыруда маңызды рөл атқарады.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың негізгі категориялары олардың дамуы мен тәрбиесіне әсер ететін физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік ерекшеліктеріне негізделген. Оларды тәрбиелеу мен оқыту үшін әр категорияға арналған арнайы әдістемелер мен бағдарламаларды қолдану, сонымен қатар, инклюзивті білім беру тәжірибесін іске асыру маңызды. Балалардың толыққанды дамуы үшін педагогтардың, ата-аналардың және қоғамның бірігіп жұмыс істеуі қажет [1, 27 б.].

Инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалардың құқықтарын қамтамасыз етуге бағытталған заңнамалық шаралармен қолдау табуда. Балалардың қоғам өміріне толыққанды араласуына мүмкіндік береді [4, 12 б.].

Шектеулі мүмкіндігі бар балалардың әлеуметтік бейімделудегі қиындықтары кешенді сипатқа ие. Олардың дамуын қолдау үшін арнайы педагогикалық және психологиялық көмекті қамтамасыз ету, инклюзивті білім беру жүйесін енгізу, ата-аналармен ынтымақтастық орнату және әлеуметтік дағдыларды дамыту қажет. Бұл шаралар балалардың әлеуметтенуіне және қоғамда өз орындарын табуына мүмкіндік береді.

Мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балаларды тәрбиелеудің негізгі мақсаты – олардың физикалық, психологиялық, әлеуметтік және эмоционалдық даму қажеттіліктерін ескере отырып, толыққанды тұлға ретінде қалыптасуына қолдау көрсету. Тәрбие

процесі балалардың әлеуметтенуіне, өмірге бейімделуіне және өз-өзін жүзеге асыруына бағытталған.

Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған оқыту бағдарламалары балалардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру үдерісін ұйымдастыруды көздейді. Бұл бағдарламалар әртүрлі бұзылыстары бар балаларға, мысалы, аутизм, даму кешігуі, сөйлеу және тыңдау дағдыларындағы қиындықтар, және басқа да ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналады.

Бұл бағдарламалар халықаралық тәжірибеде, мысалы, АҚШ пен Ұлыбританияда кеңінен қолданылады. Мұнда арнайы қажеттіліктері бар балалардың тәрбиесі мен оқытуына арналған жүйелердің өзара ықпалдастығы, мұғалімдердің кәсіби даярлығы және ата-аналармен тығыз байланыс орнату ерекше маңызды болып табылады [1, 34 б.].

Логопедиялық, психологиялық және педагогикалық әдістемелер ерекше қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеу мен оқытуда үлкен рөл атқарады. Бұл әдістемелер балалардың сөйлеу дағдыларын, психологиялық дамуын және жалпы оқыту процесін жақсартуға бағытталған. Логопедиялық әдістемелердің бірі сөйлеу дағдыларын дамыту: балалардың сөйлеу қабілеттерін жақсарту. Бұл әдістемелерге тілдік тежелістерді түзету, дыбыстарды дұрыс айту және тілдік түсініктерді дамыту жатады. Логопедтің жұмысында әртүрлі жаттығулар, ойындар мен қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру арқылы балалардың тілдік қорын кеңейту мен сөйлеу дағдыларын нығайту көзделеді. Сонымен қатар тілдік жаттығулар: арнайы сөйлеу жаттығулары, мысалы, артикуляциялық гимнастика, сөйлеу терапевтік ойындар, дауыс жаттығулары. Бұл әдістемелер сөйлеу мүшелерінің үйлесімді жұмысын қалыптастыру үшін қолданылады. Тағыда бір түрі ауызша және жазбаша тіл дамыту: балаларға мәтіндермен жұмыс жасау, сөйлемдерді дұрыс құрастыру, сөйлеу мәдениеті мен сөздік қорын кеңейту [2, 25 б.].

Психологиялық әдістемелерге келетін болсақ, біріншіден когнитивті және эмоционалдық даму: психологиялық әдістемелер балалардың ойлау, қабылдау, назар, есте сақтау және эмоциялық тұрақтылық сияқты аспектілерін дамытуды көздейді. Бұл үшін арнайы психологиялық тренингтер мен ойындар пайдаланылады. Сондай-ақ әлеуметтік бейімделу: Әлеуметтік қарым-қатынасты дамытуға бағытталған психологиялық әдістер балалардың топта жұмыс істеу қабілеттерін, басқа балалармен өзара әрекеттесуін жақсартады. Мысалы, топтық ойындар мен ролдік жаттығулар балалардың сенімділігін арттыруға көмектеседі. Келесі әдісі қиындықтармен жұмыс жасау: психологтар балалардың мінез-құлықтары мен

эмоцияларындағы қиындықтарды анықтап, олармен жұмыс жасау арқылы балалардың ішкі әлемін түсінуге және көмектесуге тырысады.

Педагогикалық әдістемелерге кіретін жеке оқыту жоспары: ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін әр балаға жеке бағдарлама құру маңызды. Бұл бағдарламалар баланың мүмкіндіктеріне, қажеттіліктеріне және оқу деңгейіне негізделген. Сонымен қатар инклюзивті оқыту әдістері: ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне қосу үшін педагогикалық әдістемелер инклюзивті білім беру принциптеріне негізделген. Бұл балаларға топтық жұмыс, мұғалімнің жеке қолдауы және арнайы құралдарды пайдалану арқылы оқытуды қамтиды.

Мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейтін мамандардың рөлі ерекше маңызды, өйткені олар баланың физикалық, психикалық және әлеуметтік дамуын қолдайды. Әр маманның өз саласында арнайы білім мен дағдылары бар, олар баланың жеке қажеттіліктеріне сәйкес келетін кешенді қолдауды қамтамасыз етеді.

Логопедтің басты мақсаты – балалардың сөйлеу және тіл дағдыларын дамыту. Мектепке дейінгі кезеңде сөйлеу мәселелері ерте анықталса, оларды түзету оңайырақ болады. Логопед балалардың сөйлеу мүшелерін дамыту, дыбыстарды дұрыс айту, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін арнайы жаттығулар мен терапевтік ойындарды қолданады. Логопед балалармен сөйлесу арқылы олардың сөйлеу қабілеттерін жақсартады, сонымен қатар тілдік қабілеттерін және қарым-қатынас дағдыларын дамытады. Дыбыстарды дұрыс айту, сөйлеу мәнерін дамыту, тілдік түсінікті қалыптастыру, сөздік қорды кеңейту логопедтің міндеттері болып саналады [1, 45 б.].

Дефектолог ерекше қажеттіліктері бар балалардың жалпы дамуында маңызды рөл атқарады. Ол балалардың физикалық және психикалық кемістіктерін анықтап, олардың жеке дамуына арналған кешенді әдістерді қолданады. Дефектолог әр баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы бағдарламалар мен түзету әдістерін қолданады. Мектеп жасына дейінгі балаларға арнайы жаттығулар мен ойындар арқылы олардың моторикасын, когнитивті және әлеуметтік дағдыларын дамытады. Баланың даму деңгейін бағалау, түзету әдістерін әзірлеу, балалардың әлеуметтенуін қолдау және дамуын арттыру міндеттерінің бірі болып табылады.

Психолог, логопед және дефектолог – мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балалардың дамуын қолдайтын негізгі мамандар. Олар әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, баланың сөйлеу, ойлау, эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Бірлескен жұмыс арқылы балалардың әлеуметтенуіне, жеке дамуына және мектепке дайындық деңгейін арттыруға көмектеседі [3, 50 б.].

Арнайы тәрбиелеуде отбасылық қолдау өте маңызды рөл атқарады, әсіресе мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балалар үшін. Отбасы баланың алғашқы және негізгі тәрбиелеушісі болып табылады, сондықтан ата-аналардың қатысуы және оларды оқыту мен тәрбиелеуде қолдау көрсету баланың дамуына үлкен әсер етеді.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды арнайы тәрбиелеу мен оқыту саласында әртүрлі елдерде әрқалай тәжірибелер мен әдістемелер қолданылады. Бұл әдістер балаға жан-жақты қолдау көрсету, оның дамуындағы қиындықтарды жеңу және әлеуметтену үдерісін жеңілдету мақсатында жасалған. Әр елдің білім беру жүйесі мен әлеуметтік контексті осы тәжірибелердің әртүрлі болуына әсер етеді.

Мысалы Швецияның білім беру жүйесі инклюзивті білім беруді қолдайды, яғни мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беру жүйесіне біріктіруді басты мақсат етіп қояды. Швед моделінде арнайы қажеттіліктері бар балаларға ерекше білім беру талаптары мен қарым-қатынасты қамтамасыз ету үшін әртүрлі мамандар жұмыс істейді. Сонымен қатар, мұғалімдер инклюзивті педагогикаға арналған арнайы тренингтерден өтеді [1, 64 б.].

Балалар жалпы білім беру сыныптарында оқиды, бірақ олардың қажеттіліктеріне сай түзету сабақтары мен көмекші қызметтер ұсынылады.

Ата-аналармен белсенді жұмыс жүргізіледі, олар балалардың дамуын-да маңызды рөл атқарады.

Психологтар мен дефектологтар мектептерде тұрақты жұмыс істеп, балаларға қажетті психологиялық және педагогикалық көмек көрсетеді.

Инклюзивті білім беру арқылы мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік дағдылары мен когнитивтік қабілеттері едәуір жақсарады.

Мұғалімдер мен ата-аналардың бірігіп жұмыс жасауы балалардың білім алуын қолдайды. Бұл ынтымақтастық балалардың мектепке бейімделуіне және олардың оқу үдерісін жақсартуға көмектеседі.

Қорытындылай келе, мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің тиімді жүйесін құру үшін көпжақты жұмыс қажет. Бұл бағыттағы үздіксіз зерттеулер мен тәжірибе алмасу нәтижесінде білім беру жүйесі одан әрі дамып, балалардың барлық мүмкіндіктерін толық ашуға мүмкіндік береді. Жалпы, бұл бағытта табысты жұмыс жүргізі үшін мемлекеттің, педагогтардың, ата-аналардың және қоғымның бірлескен күш-жігері қажет.

Әдебиеттер

1. Әлімқұлова Г.Б. Арнайы педагогика: мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеу негіздері – Алматы: Рауан, 2019.
2. Ахметова А. Б Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды дамыту әдістері. Алматы: ҚазҰУ баспасы, 2020.
3. Тоғайбаева, Г. М. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі педагогтарды даярлау мәселелері. Нұр-Сұлтан: БҒМ, 2019.
4. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңы. – Нұр-Сұлтан, 2020. – 12-бап.

УДК 376.1:159.942

ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Мурзатаева А.К.

магистр психологии, старший преподаватель

Қонысқан А.А

студент I курса специальности Специальная педагогика

*Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар*

Аннотация. В данной статье рассматривается значимость эмоциональной поддержки в жизни детей с особыми образовательными потребностями. Эмоциональная поддержка детей с особыми образовательными потребностями (ООП) необходима для их успешной социализации, адаптации и личностного роста. Эти дети часто испытывают трудности в установлении контактов, управлении эмоциями и преодолении тревожности. Поддержка включает создание безопасной образовательной среды, использование методов арт-терапии, театрализованных игр и индивидуальных подходов. Важную роль играют взаимодействие педагогов и родителей, формирование у детей навыков эмоциональной само регуляции, а также развитие уверенности и мотивации. Комплексный подход с учетом индивидуальных особенностей ребенка помогает улучшить его эмоциональное благополучие и способствует успешной интеграции в общество.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, эмоциональная поддержка, инклюзивное образование, адаптация, психологическое благополучие, подход, педагогическая поддержка, эмпатия, родители.

Бұл мақалада ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалардың өміріндегі эмоционалды қолдаудың маңызы қарастырылады. Арнайы білім беру қажеттіліктері бар балаларға (АБҚБ) эмоционалды қолдау олардың әлеуметтік бейімделуі, қоғамға кірігуі және тұлғалық дамуы үшін маңызды. Мұндай балалар жиі қарым-қатынас орнатуда, эмоцияларын басқаруда және мазасыздықты

жеңуде қиындықтарға тап болады. Қолдау көрсету қауіпсіз оқу ортасын құруды, арт-терапия, театрлық ойындар және жеке тәсілдерді қолдануды қамтиды. Мұғалімдер мен ата-аналардың өзара әрекеті, балаларға эмоцияларын реттеу дағдыларын, сенімділік пен мотивацияны дамытуда көмектесу маңызды рөл атқарады. Баланың жеке ерекшеліктерін ескеретін кешенді тәсіл оның эмоционалдық әл-ауқатын жақсартуға және қоғамға сәтті интеграциялануына ықпал етеді.

Кілт сөздер: эмоционалдық қолдау, ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалар, инклюзивті білім, әлеуметтік бейімделу, психологиялық әл-ауқат, жеке көзқарас, педагогикалық қолдау, эмпатияны дамыту, білім беру ортасы, ата-аналармен жұмыс.

This article discusses the importance of emotional support in the lives of children with special educational needs. Emotional support for children with special educational needs (SEN) is essential for their successful socialization, adaptation, and personal growth. These children often face difficulties in building relationships, managing emotions, and overcoming anxiety. Support involves creating a safe educational environment, using art therapy, theatrical games, and individualized approaches. The interaction between teachers and parents plays a key role, as does helping children develop emotional self-regulation skills, confidence, and motivation. A comprehensive approach that considers the child's individual needs improves their emotional well-being and facilitates successful integration into society.

Keywords: emotional support, children with special educational needs, inclusive education, social adaptation, psychological well-being, individual approach, pedagogical support, development of empathy, educational environment, work with parents.

В Казахстане к детям с ООП относят тех, кто «испытывают постоянные или временные трудности в получении образования, обусловленные здоровьем и нуждающиеся в специальных, общеобразовательных учебных программах и образовательных программах дополнительного образования»

Законодательством Республики Казахстан в соответствии с международными документами в области защиты прав детей введены понятие - лица (дети) с особыми образовательными потребностями и принцип равных прав на получение качественного образования всеми обучающимися с учетом индивидуальных возможностей. В соответствии с Государственной программой развития образования в нашей стране с 2011 года поэтапно внедряется инклюзивное образование. Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года, согласно пункта 1.1 «Обеспечение доступности и инклюзивности образования», предполагает достижение следующих целей:

1. Обеспечение психолого-педагогического сопровождения инклюзивного образования, создание специальных кабинетов

психолого-педагогического сопровождения, разработка учебных программ среднего, технического и профессионального, после среднего образования по востребованным рабочим квалификациям, повышение квалификации педагогических работников.

2. Для лиц с особыми образовательными потребностями работа по обеспечению доступа ко всем уровням образования, в рамках подушевого финансирования предусмотрен повышенный норматив финансирования, увеличен государственный заказ на их обучение.

Обучение детей с особыми потребностями является важной и сложной задачей, требующей профессионального педагогического внимания и понимания. Особые потребности могут включать в себя физические, умственные или поведенческие особенности ребенка.

Поставленные цели свидетельствует о востребованности методического обеспечения психолого-педагогического сопровождения лиц особыми образовательными потребностями в общем образовании, основные и важные аспекты которого представлены в настоящих рекомендациях.

В настоящее время в Казахстане особые образовательные потребности, вызываемые у школьников нарушениями психофизического развития, удовлетворяются в полном объеме только в специальных школах. В них обучаются 14,2 % от общего числа обучающихся, имеющих заключение и рекомендации психолого-медико-педагогических консультаций. Остальные школьники, этой категории, а также школьники, трудности в обучении у которых вызваны другими причинами, обучаются в общеобразовательных школах страны, где пока не обеспечивается надлежащее психолого-педагогическое сопровождение, в том числе по причине не разработанности организационно-методических вопросов.

На данном этапе развития инклюзивного образования создана нормативно-правовая основа для его внедрения. Республика Казахстан, ратифицировав Конвенции ООН «О правах инвалидов» и «О борьбе с дискриминацией в области образования», приняла нормативно-правовые акты:

Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам инклюзивного образования» и соответствующие подзаконные акты: «Правила оценки особых образовательных потребностей», «Правила психолого-педагогического сопровождения детей с ООП» и др.

Введение новых понятий, норм, правил в области инклюзивного образования создает для общеобразовательных школ необходимые

нормативно-правовые и организационные условия для реализации главных направлений в деятельности по обучению детей с особыми образовательными потребностями:

- оценку особых образовательных потребностей у учащихся с трудностями обучения;
- создание для детей с ООП специальных условий обучения;
- психолого-педагогическое сопровождение учащихся с ООП.

Определение психолого-педагогического сопровождения как системно-организованной деятельности, реализуемой в организациях образования, предъявляет определенные требования и профессиональные навыки к педагогам и специалистам школьной службы сопровождения, в том числе психологам.

Цель настоящих методических рекомендаций - определение содержания психологического сопровождения учащихся с особыми образовательными потребностями в общеобразовательных школах Республики Казахстан.

Задачи методических рекомендаций:

1) определить компетенции психолога службы сопровождения в вопросах учащихся с ООП в общеобразовательной школе;

2) раскрыть содержание основных направлений деятельности психолога по сопровождению учащихся с ООП:

- психологического обследования ребенка с целью установления причин и характера (вида) трудностей обучения;
- оценки особых образовательных потребностей по результатам психологического обследования.

3) составление индивидуально-развивающих программ и оказания психологической помощи учащимся с ООП. Установить порядок взаимодействия психолога с педагогами (учителями) и специалистов на этапе оценки особых образовательных потребностей и при поддержке ученика с ООП в образовательном процессе.

Методические рекомендации составлены на основе изучения опыта психолого-педагогического с особыми образовательными потребностями, изложенного в литературных источниках, материалов летних школ с международными экспертами по вопросам развития инклюзивного образования, материалов командировок в страны ближнего и дальнего зарубежья, а также на основе результатов опытно-экспериментальной работы, проводимой в ресурсном центре Национального-научно-практического центра развития специального инклюзивного образования общеобразовательных школах Республики Казахстан.

Настоящие методические рекомендации дополняют и конкретизируют информацию, изложенную в методических рекомендациях «Психолого- педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе», подготовленных И.Г.Елисеевой и А.К. Ерсариной в 2019 г[2].

Мы рассмотрим психологические аспекты обучения детей с особыми потребностями и предложим стратегии, которые могут помочь им успешно развиваться:

Индивидуальный подход – основным принципом обучения детей с особыми потребностями является индивидуальный подход. Каждый ребенок уникален, и педагогическая программа должна быть адаптирована под его уровень знаний, интересы и специфические потребности.

Позитивная психология – подход, основанный на позитивной психологии, помогает создать поддерживающую и мотивирующую среду для детей. Поощрение усилий, укрепление самооценки и развитие позитивных отношений способствуют успешному обучению.

Инклюзивное обучение – это подход к образованию, при котором дети с особыми образовательными потребностями (ООП) учатся в общей образовательной среде вместе со своими сверстниками. Цель инклюзии — создать условия для равного участия всех учащихся в образовательном процессе, независимо от их особенностей

Поддержка детей с ООП требует комплексного подхода, который включает участие не только педагогов, но и специалистов, таких как психологи, дефектологи, логопеды, а также вовлечение родителей в процесс обучения.

Терапевтический подход – в случае, если у ребенка есть физические или поведенческие особенности, терапевтический подход, такой как физиотерапия или логопедия, может быть важной частью образовательного процесса.

Эмоциональная поддержка – дети с особыми потребностями часто сталкиваются с трудностями в социальной адаптации и обучении. Родители играют ключевую роль в создании благоприятной и поддерживающей домашней атмосферы. Они должны научиться проявлять терпение, эмпатию и понимать эмоциональные потребности своих детей. Это помогает детям чувствовать поддержку, что положительно сказывается на их успехах в обучении.

Обучение детей с особыми образовательными потребностями – это действительно важная миссия, требующая от всех участников процесса терпения, знаний и эмпатии. Когда родители, педагоги и

специалисты работают как единая команда, дети могут преодолевать трудности и раскрывать свои способности в полной мере [3].

Литература:

1. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе. (<https://www.soros.kz/wp-content/uploads/pdf>)
2. Психологическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательных организациях (методические рекомендации) (<http://school26sko.edu.kz/wp-content/uploads/2023/11/3.-psihologicheskoe-soprovozhdenie-detej-s-osobymi-obrazovatelnyimi-potrebnostyami-v-obshheobrazovatelnyh-organizacziyah-metodicheskie-rekomendaczii-sarina-a.k.pdf>)
3. Психологические особенности обучения детей с особыми потребностями. (<https://smartykids.ru/blog/smartyeducation/psihologicheskie-osobennosti-obucheniya-detej-s-osobymi-potrebnostyami/?ysclid=m3vxykdlpp921182347>)

УДК 373.2

КОРРЕКЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РАБОТА С ДЕТЬМИ С ДЕТСКИМ ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧОМ

Мурзатаева А.К.,

магистр психологии, старший преподаватель

Нурбаева Д.Д.,

студент 1 курса специальности Специальная педагогика

*Павлодарский педагогический университет имени Элкей Марғұлан,
г. Павлодар*

Аннотация. В статье рассматриваются ключевые аспекты логопедической работы и психологической поддержки детей с неврологическими нарушениями центральной нервной системы (ЦНС), включая детский церебральный паралич (ДЦП). Обосновывается необходимость комплексного подхода, сочетающего медицинскую, педагогическую, логопедическую и психологическую помощь. Особое внимание уделяется диагностике, изучению особенностей речевого и психомоторного развития, а также систематизации коррекционно-педагогической работы. Определены основные направления коррекционной деятельности, такие как раннее начало вмешательства, учет сохранных функций ребенка, индивидуализация методов и взаимодействие с семьей. Описаны методики развития речевых навыков, когнитивных функций и моторного планирования, подчеркивается значимость формирования навыков самообслуживания и социальной адаптации.

Ключевые слова: Коррекционно-педагогическая работа, логопедическая работа, детский церебральный паралич (ДЦП), ограниченные возможности

здоровья (ОВЗ), центральная нервная система (ЦНС), речевое развитие, индивидуальный подход.

Мақалада орталық жүйке жүйесінің (ОЖЖ) неврологиялық бұзылыстары бар балаларға, соның ішінде церебральды сал ауруына (церебральды сал ауруына) логопедиялық жұмыс пен психологиялық қолдаудың негізгі аспектілері қарастырылады. Медициналық, педагогикалық, логопедиялық және психологиялық көмекті біріктіретін кешенді тәсілдің қажеттілігі негізделеді. Диагностикаға, сөйлеу және психомоторлық даму ерекшеліктерін зерттеуге, сондай-ақ түзету-педагогикалық жұмысты жүйелеуге ерекше назар аударылады. Түзету іс-әрекетінің негізгі бағыттары анықталды, мысалы, араласудың ерте басталуы, баланың сақталған функцияларын есепке алу, әдістерді даралау және отбасымен өзара әрекеттесу. Сөйлеу дағдыларын, когнитивті функцияларды және моторды жоспарлауды дамыту әдістері сипатталған, өзіне-өзі қызмет көрсету және әлеуметтік бейімделу дағдыларын қалыптастырудың маңыздылығы көрсетілген.

Кілт сөздер: түзету-педагогикалық жұмыс, логопедиялық жұмыс, Балалардың церебральды сал ауруы (церебральды сал ауруы), денсаулықтың шектеулі мүмкіндіктері (ОЖЖ), орталық жүйке жүйесі (ОЖЖ), сөйлеуді дамыту, жеке көзқарас.

The article discusses the key aspects of speech therapy and psychological support for children with neurological disorders of the central nervous system (CNS), including cerebral palsy (cerebral palsy). The necessity of an integrated approach combining medical, pedagogical, speech therapy and psychological assistance is substantiated. Special attention is paid to the diagnosis, the study of the features of speech and psychomotor development, as well as the systematization of correctional and pedagogical work. The main directions of correctional activity are defined, such as early initiation of intervention, consideration of the child's safe functions, individualization of methods and interaction with the family. The methods of developing speech skills, cognitive functions and motor planning are described, the importance of forming self-service skills and social adaptation is emphasized.

Keywords: Correctional and pedagogical work, speech therapy work, cerebral palsy (cerebral palsy), limited health opportunities (HIA), central nervous system (CNS), speech development, individual approach.

Логопедическая работа и психологическая поддержка детей с неврологическими нарушениями центральной нервной системы (ЦНС) являются важными и трудоемкими процессами, которые отличаются многоаспектностью и направлены на компенсацию нарушений. Эффективными методами коррекционного воздействия являются комплексное лечебно-педагогическое вмешательство, регулярные и систематические занятия, а также общий и логопедический массаж.

Перед тем как начать работу с детьми, имеющими неврологические расстройства, педагогам важно иметь четкое представление о клиническом диагнозе этих нарушений, уметь различать и диагностировать особенности артикуляционных движений у детей

с детским церебральным параличом (ДЦП), а также учитывать другие анамнестические данные, которые играют ключевую роль в организации медико-педагогической помощи детям и их близким, занимающимся воспитанием и обучением детей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ).

Остановимся вкратце на описании диагноза ДЦП. Всемирная организация здравоохранения в 1958 году предложила следующее определение: «детский церебральный паралич – не прогрессирующее заболевание головного мозга, поражающее его отделы, которые ведают движениями и положением тела, заболевание приобретается на ранних этапах развития головного мозга» [1].

Особенности речевого развития у детей с церебральным параличом напрямую зависят от локализации и тяжести поражения головного мозга. Нарушения речи при ДЦП обусловлены не только повреждениями определённых мозговых структур, но и нарушениями в более поздних процессах формирования и недоразвитием тех областей коры головного мозга, которые играют ключевую роль в речевой и психической деятельности. Важную роль в этом процессе играют молодые участки мозга, которые активно развиваются после рождения, такие как премоторно-лобные и теменно-височные области коры головного мозга. В структуре нарушений у детей с ДЦП речевые расстройства занимают одно из ведущих мест, составляя около 80% всех нарушений.

В работах Е.М. Мастюковой, Е.Ф. Архиповой и др. подробно описаны особенности речевого развития ребенка с ДЦП начинается с первых дней жизни. Все авторы указывают, что доречевое и речевое развитие таких детей происходит в замедленном темпе.

Коррекционная работа при ДЦП направлена на предоставление комплексной помощи детям, включая медицинскую, психологическую, педагогическую, логопедическую и социальную поддержку. Основной целью является максимально ранняя и полная социальная адаптация детей, а в дальнейшем — их общее и профессиональное обучение. Эффективность лечебно-педагогических мероприятий во многом зависит от своевременности и систематичности работы. Ключевое условие успешной коррекционной работы – это скоординирован-

ное взаимодействие специалистов разных профилей: невролога, психоневролога, врача ЛФК, логопеда, дефектолога, психолога, воспитателя и родителей. Систематическое восстановительное лечение ДЦП включает широкий спектр мероприятий, таких как медикаментозная терапия, различные виды массажа, лечебная физкультура (ЛФК), ортопедическая помощь и физиотерапевтические процедуры.

Коррекционно-педагогическая работа с детьми, имеющими церебральный паралич, осуществляется по следующим направлениям:

1. Комплексный подход к коррекции двигательных, речевых и психических нарушений.
2. Раннее начало работы, с акцентом на использование сохранных функций ребенка.
3. Регулярное наблюдение за динамикой психоречевого развития.
4. Активное взаимодействие с семьей ребенка.
5. Построение работы с учетом ведущей деятельности и закономерностей онтогенетического развития ребенка.
6. Использование различных форм и методов коррекционно-педагогического воздействия.

Идеальный вариант предполагает начало комплексной медико-психолого-педагогической работы с первого года жизни ребенка. Для детей с ДЦП квалифицированная помощь может предоставляться в условиях стационара, с обязательным обучением родителей методам коррекционного воздействия.

С трехлетнего возраста дети с ДЦП, способные к самостоятельному передвижению и владеющие базовыми навыками самообслуживания, могут посещать специализированные или общеобразовательные дошкольные учреждения. Наполняемость групп для таких детей должна составлять не более восьми человек.

О.Г. Приходько [2, с.208] указывает на основные задачи коррекционно-педагогической работы в доречевой период:

1. Развитие эмоционального общения со взрослым стимуляция «комплекса оживления», стремления продлить эмоциональный контакт со взрослым, включение общения в практическое сотрудничество ребенка со взрослым.

2. Нормализация тонуса мышц и моторики артикуляционного аппарата.

3. Стимуляция голосовых реакций, звуковой и речевой активности (недифференцированной голосовой активности, гуления, лепета и лепетных слов).

4. Коррекция кормления (сосания, глотания и жевания).

5. Развитие сенсорных процессов

(зрительного сосредоточения и плавного прослеживания; слухового сосредоточения, локализация звука пространстве, восприятие различного интонируемого голоса взрослого; двигательнo-кинестетических ощущений и пальцевого осязания).

6. Развитие речевого дыхания и голоса (вокализация выдоха, увеличение объема, длительности и силы выдоха, выработка ритмичности дыхания и движений ребенка).

7. Формирование подготовительных этапов понимания речи.

Наиболее базовой является двигательная или моторная программа, которая включает последовательность произвольных движений и их удержание. Поэтому особое внимание следует уделять развитию навыков моторного планирования.

Моторное планирование включает различные типы хватательных движений, такие как захват предмета всей ладонью, двумя руками или кончиками пальцев (пинцетный захват). Оно также охватывает соотносящие действия, например, умение соединять предметы или их части (сортеры, пирамиды и другие предметы), а также движения пальцами и серии пальчиковых движений, включая имитационные упражнения.

Моторное планирование основывается на произвольном внимании, которое позволяет мозгу координировать работу мышц, направляя их в определенной последовательности для выполнения действий. Игры и упражнения для развития общей (движения руками, ногами, корпусом, головой) и мелкой (пальцевой) моторики способствуют формированию моторного планирования. К таким занятиям относятся:

- перешагивание через препятствия, прыжки на одной или двух ногах;
- упражнения на балансировочной доске и координацию движений;
- застегивание молний, липучек, крючков;

- работа с пластилином, вырезание, штриховка, закрашивание;
- сортировка мелких предметов или круп (с акцентом на использование пинцетного захвата, где задействуются большой и указательный пальцы);
- ритмическая пальчиковая гимнастика, сопровождаемая стихами, рифмовками или играми;
- копирование жестов, движений пальцев, рук и поз, например, игры "Нос-хлопок-ухо", "Топ-хлоп-звон".

Основной принцип моторного планирования — постепенное освоение новых действий, переход от простых, привычных навыков к более сложным, требующим формирования новых моторных схем.

Автоматизированные действия, которые стали привычными и не требуют усилий или обдумывания, уже не относятся к моторному планированию. Например, если ребенок многократно выполняет одно и то же действие, как нанизывание бусин на ту же иглу или вставление мячика в одну и ту же ячейку, это переходит на уровень привычного навыка и больше не развивает способности к планированию.

Логопедическая работа и психолого-педагогическая поддержка: принципы и подходы. Интегративный подход в коррекционно-логопедической работе:

Работа с детьми, имеющими неврологические нарушения, требует интеграции различных методик, направленных на развитие всех аспектов речевой и когнитивной деятельности. Логопедическая коррекция базируется на следующих принципах:

1. Индивидуализация и поэтапность. Подход к каждому ребенку разрабатывается с учетом особенностей его диагноза, степени тяжести нарушений, возрастных и психологических характеристик.

2. Комплексность. Одновременное включение в работу различных направлений (развитие речи, когнитивных функций, моторных навыков) позволяет добиться лучших результатов.

3. Регулярность и систематичность. Постоянное повторение и закрепление навыков — основа успешной коррекции.

Методики развития речи и когнитивных функций

1. Стимуляция речевого развития

Особое внимание уделяется развитию понимания и активного использования речи. Занятия включают:

- Игры, направленные на развитие артикуляционной моторики (надувание щек, выдувание пузырей).

- Упражнения для стимуляции звуко- и слоогообразования, такие как подражание звукам, гуление, использование лепетных слов.

- Развитие фонематического слуха (распознавание и различение звуков речи).

2. Развитие когнитивных функций

Коррекционная работа должна способствовать улучшению памяти, внимания, логического мышления и пространственного восприятия. Используются такие методы: игры на классификацию, сортировку, объединение предметов по признакам

- Развитие пространственного мышления через конструирование, работу с пазлами.

- Упражнения для тренировки памяти, такие как заучивание коротких стихов, повторение ряда слов.

3. Развитие навыков самообслуживания и взаимодействия

Дети с ДЦП часто испытывают трудности в выполнении бытовых действий. Коррекционные программы включают обучение элементарным навыкам самообслуживания (застегивание пуговиц, использование столовых приборов), а также социальным навыкам, необходимым для взаимодействия с окружающими.

Роль родителей в коррекционной работе:

Работа с родителями играет важнейшую роль в реабилитации ребенка. Родители обучаются методикам домашних занятий, которые помогут закрепить полученные на занятиях навыки. Логопед, психолог и дефектолог помогают семье: понять потребности ребенка и установить эмоциональный контакт; создавать развивающую среду дома; грамотно организовывать взаимодействие с ребенком в процессе игры и обучения.

Современные технологии, такие как компьютерные программы и приложения для развития речи и моторики, активно внедряются в коррекционную практику. Интерактивные методы

стимулируют мотивацию ребенка, позволяют проводить занятия в игровой форме, что особенно важно для детей с ДЦП.

Логопедическая работа с детьми, имеющими нарушения центральной нервной системы, требует комплексного и индивидуального подхода, направленного не только на развитие речи, но и на формирование социальных, когнитивных и моторных навыков. Скоординированное взаимодействие специалистов и родителей, использование современных методик и технологий позволяет значительно повысить эффективность коррекционной работы, способствуя социальной адаптации и качественному улучшению жизни ребенка.

Литература:

1. Твардовская А. А. Особенности умственного развития детей младшего школьного возраста с церебральным параличом (аналитический обзор литературных источников)
[//https://kpfu.ru/staff_files/F1215376861/Statya_Osobennosti_umstvennogo_razvitiya_detej_mladshego_shkolnogo_vozrasta_s_detskim_cerebralnym_paralichom.pdf](https://kpfu.ru/staff_files/F1215376861/Statya_Osobennosti_umstvennogo_razvitiya_detej_mladshego_shkolnogo_vozrasta_s_detskim_cerebralnym_paralichom.pdf)
2. Приходько О. Г. Ранняя помощь детям с церебральным параличом в системе комплексной реабилитации: Монография. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008.

УДК 376.1

BUILDING AN INCLUSIVE SOCIETY THROUGH EDUCATION: BREAKING STEREOTYPES AND FOSTERING EQUITY IN SCHOOLS

Мурзатаева А.К.

магистр психологии, старший преподаватель

Ахметжан А.Н.

студент I курса, специальности Специальная педагогика

Павлодарский педагогический университет

имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар

Abstract. This article explores the significant role of inclusive education in promoting a more equitable and diverse society. Originally intended to integrate students with special needs, inclusive education has evolved to challenge stereotypes and foster public acceptance of differences in race, gender, socioeconomic background, and cultural identity. Schools, as essential institutions, play a crucial role in implementing

anti-discriminatory policies, promoting culturally responsive teaching practices, and creating inclusive curricula that recognize and celebrate diverse contributions.

Key words: Inclusive education, equity, diversity, stereotypes, teacher training, cultural transformation, mutual understanding.

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім берудің әділетті және алуан түрлі қоғам құрудағы маңызды рөлі қарастырылады. Бастапқыда ерекше қажеттіліктері бар студенттерді біріктіруге арналған инклюзивті білім стереотиптерге қарсы тұру және нәсілдік, жыныстық, әлеуметтік-экономикалық және мәдени сәйкестілік айырмашылықтарын қоғамдық тануға ықпал ету үшін дамыды. Мектептер, ең маңызды оқу орындары ретінде, кемсітушілікке қарсы саясатты жүзеге асыруда, мәдени ерекшеліктерді ескеретін оқыту әдістерін ілгерілетуде және әртүрлі үлестерді мойындайтын және дәріптейтін инклюзивті оқу бағдарламаларын құруда шешуші рөл атқарады.

Кілт сөздер: Инклюзивті білім беру, әділдік, әртүрлілік, стереотиптер, мұғалімдерді даярлау, мәдени трансформация, өзара түсіністік.

В этой статье рассматривается важная роль инклюзивного образования в построении более справедливого и разнообразного общества. Изначально предназначенное для интеграции учащихся с особыми потребностями, инклюзивное образование развилось, чтобы бросить вызов стереотипам и способствовать общественному признанию различий в расе, поле, социально-экономическом положении и культурной идентичности. Школы, как важнейшие учебные заведения, играют решающую роль в осуществлении антидискриминационной политики, продвижении методов преподавания, учитывающих культурные особенности, и создании инклюзивных учебных программ, в которых признается и превозносится разнообразный вклад.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, справедливость, разнообразие, стереотипы, подготовка учителей, культурная трансформация, взаимопонимание.

Through inclusive education, schools can contribute to creating a more inclusive and equitable society, where all individuals are valued and respected. This approach can lead to a cultural transformation that challenges traditional social norms and creates a more various and accepting society.

Inclusion in education has evolved from the initial goal of integrating students with special needs into regular classrooms to a broader mission: changing public attitudes and breaking down stereotypes. Schools play a pivotal role in this transformation, as they are the first institutions where students from diverse backgrounds come together. Through creating an inclusive environment, schools can foster mutual understanding, break down barriers, and prepare students for success in a diverse world.

"... In order to attract and retain children from marginalized and excluded groups, education systems should respond flexibly... Education systems must be inclusive, actively seeking out children who are not

enrolled, and responding flexibly to the circumstances and needs of all learners..." [1, c. 21].

The concept of inclusive education emphasizes the co-existence and learning of students from all backgrounds and abilities, not only those with special needs. This approach goes beyond simply suiting students with disabilities and extends to embracing diversity in terms of race, gender, socioeconomic status, and cultural background. Inclusive education aims to create an environment where diversity is celebrated and all students are respected and valued equally.

Creating an inclusive school environment requires a commitment to treat all students equally, which can be demonstrated through:

- Curriculum development: Including materials that represent different cultural backgrounds and helps students understand and appreciate diversity. For example, literature, history, and social studies classes can highlight the contributions of underrepresented groups.

- Teacher training: Teachers need constant training in culturally sensitive teaching methods and inclusive practices. Research shows that teachers who are aware of their biases are better prepared to create inclusive classrooms.

- Policy implementation: Anti-discrimination policies and clear instruction for inclusion are essential. Schools should implement policies supporting students from all backgrounds, emphasizing respect and empathy.

Inclusion as a tool to reduce social stereotypes: Inclusive education can break down stereotypes and promote understanding. Students in inclusive environments form friendships and learn to appreciate diversity. Research shows students in inclusive schools hold less biased views compared to those in less diverse environments.

In the classroom, stereotypes can have a negative impact on students' self-image. Teachers who rely on stereotypes instead of deep knowledge run the risk of allowing personal and cultural biases to harm their students and future generations. Some researchers classify stereotypes as accurate or inaccurate based on their validity [2, c. 86]. This idea is supported by other researchers. The way teachers treat students with unique needs greatly affects their intellectual, emotional, and self-esteem development. Teachers' expectations can reinforce stereotypes for students with special needs. Labeling students focuses attention on traits that place them in specific categories. When students with disabilities are seen as different from others and are labeled as "disabled", they may feel that they are less able to participate in school activities and contribute to the school community. This can lead to a negative perception of their abilities and potential.

“... Teachers, as key actors of education through the lens of their work, are a determining factor in the success of the implementation of inclusive education and the quality of education. The way they relate to students with disabilities has a significant impact on the quality of inclusive education. Beliefs about the importance of inclusion, expectations of inclusive education outcomes and inclusive classroom practices have a higher level of occurrence for teachers with fewer stereotypes...”
[https://www.researchgate.net/publication/353576955_Inclusive_education_and_stereotypes_among_teachers_from_mainstream_schools]

Creating an inclusive environment is not just a political goal, it's a cultural transformation. Schools have the power to change societal values and break down harmful stereotypes through curriculum, teacher training, and policies. By embracing diversity, schools can prepare future generations to be more tolerant and understanding.

Bibliography

1. *Overcoming exclusion through inclusive approaches in education: a challenge and a vision; conceptual paper.* (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000134785>)
2. *Journal of Educational Sciences*, XXII, 1(43) *Inclusive education and stereotypes among teachers from mainstream schools.* (https://www.researchgate.net/publication/353576955_Inclusive_education_and_stereotypes_among_teachers_from_mainstream_schools)
3. Carrington, Suzanne (1999) *Inclusion needs a different school culture.* *International Journal of Inclusive Education.* (https://www.researchgate.net/publication/27464126_Inclusion_needs_a_different_school_culture)

МУЗЫКАЛЬНАЯ ТЕРАПИЯ КАК СРЕДСТВО КОРРЕКЦИИ И РЕАБИЛИТАЦИИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Мурзатаева А.К.

магистр психологии, старший преподаватель

Еркасова К.Д.

студент 1 курса ОП «Специальная педагогика»,

Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан,

Аннотация. Статья раскрывает роль музыкальной терапии как эффективного средства коррекции и реабилитации детей с особыми образовательными потребностями. Рассматриваются основные методы и техники музыкальной терапии, включая использование музыки для улучшения психоэмоционального состояния, развития когнитивных и моторных навыков, а также формирования социальных и коммуникативных умений. Особое внимание уделяется универсальности метода, его безопасности и положительному влиянию на мотивацию и самооценку детей. Музыкальная терапия представляется важным инструментом, способствующим социальной интеграции и личностному развитию детей с различными нарушениями в развитии.

Ключевые слова: музыкальная терапия, коррекция, реабилитация, особые образовательные потребности, психоэмоциональное состояние, социальная интеграция, коммуникативные навыки.

Аңдатпа. Мақала музыкалық терапияның ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды коррекциялау және реабилитациялау саласындағы тиімді құралы ретіндегі рөлін ашады. Музыкалық терапияның негізгі әдістері мен техникалары қарастырылады, соның ішінде музыка арқылы психоэмоционалды жағдайды жақсарту, когнитивтік және моторлық дағдыларды дамыту, сондай-ақ әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру. Әдістің универсалдығына, оның қауіпсіздігіне және балалардың мотивациясы мен өзін-өзі бағалауына оң әсеріне ерекше көңіл бөлінеді. Музыкалық терапия әлеуметтік интеграция мен дамудың жеке бағытына ықпал ететін маңызды құрал ретінде ұсынылады.

Кілт сөздер: Музыкалық терапия, коррекция, реабилитация, ерекше білім беру қажеттіліктері, психоэмоционалды жағдай, әлеуметтік интеграция, коммуникативтік дағдылар.

Abstract. The article explores the role of music therapy as an effective tool for the correction and rehabilitation of children with special educational needs. It discusses the main methods and techniques of music therapy, including the use of music to improve emotional well-being, develop cognitive and motor skills, as well as foster social and communication abilities. Special attention is given to the versatility of the method, its safety, and its positive influence on children's motivation and self-esteem. Music therapy is presented as an important tool contributing to the social integration and personal development of children with various developmental disorders.

***Keywords:** Music therapy, correction, rehabilitation, special educational needs, psycho-emotional well-being, social integration, communication skills.*

Введение

В последние годы в Казахстане и других странах активно развиваются различные направления в области коррекции и реабилитации детей с особыми образовательными потребностями. Одним из наиболее перспективных методов является музыкальная терапия, которая зарекомендовала себя как эффективное средство для улучшения эмоционального состояния, развития когнитивных и моторных навыков, а также формирования социальных и коммуникативных умений у детей с различными нарушениями развития. В условиях современной образовательной системы все больше внимания уделяется комплексному подходу в обучении и воспитании таких детей, и музыкальная терапия становится важным элементом этого процесса.

Музыкальная терапия представляет собой использование музыкальных инструментов, голосовых упражнений, ритмических игр и других элементов музыки для достижения положительных изменений в психоэмоциональном, физическом и социальном развитии детей. Этот метод отличается универсальностью, так как может быть адаптирован под нужды каждого ребенка с учетом его индивидуальных особенностей. Музыкальная терапия помогает ребенку раскрыться, выразить свои чувства и эмоции, а также наладить контакт с окружающими. Важно, что она является безопасным и неинвазивным методом, который способствует развитию мотивации и самооценки детей.[1]

В Казахстане на сегодняшний день активно развиваются методики и программы музыкальной терапии, которые применяются в учреждениях для детей с особыми образовательными потребностями. В школах, специализированных учреждениях и реабилитационных центрах музыкотерапевты используют музыкальные занятия как часть образовательного и лечебного процесса. Это помогает детям с различными нарушениями, такими как задержка психического развития, аутизм, нарушения слуха и зрения, не только в образовательной, но и в социальной реабилитации.

Современные исследования в области музыкальной терапии показывают, что этот метод способствует улучшению эмоционального состояния детей, а также развитию когнитивных функций, таких как внимание, память и речь. Музыкальная терапия помогает детям с особыми образовательными потребностями адаптироваться в социальной среде, развивать коммуникативные навыки и уверенность в себе. Важно отметить, что музыкальная терапия не только оказывает положительное влияние на психоэмоциональное развитие, но и

помогает создавать атмосферу поддержки и понимания, что является основой для успешной социальной интеграции таких детей в общество.

Основные методы и техники музыкальной терапии

Музыкальная терапия включает различные методы и техники, направленные на развитие различных аспектов личности ребенка. Одним из наиболее популярных методов является работа с музыкальными инструментами, такими как барабаны, ксилофоны, фортепиано и другие. Игры на музыкальных инструментах позволяют детям развивать моторику, координацию движений, а также внимание и слуховое восприятие. Игры с ритмом помогают детям с особыми образовательными потребностями не только улучшать координацию, но и регулировать свое эмоциональное состояние.[2]

Другим важным методом музыкальной терапии является вокальная терапия. Использование голоса, пение песен и участие в хоровых занятиях способствует развитию речевых навыков, улучшению дыхания, а также повышению уверенности в себе. Вокальная терапия также помогает детям выражать свои эмоции, что особенно важно для тех, кто сталкивается с трудностями в социальной коммуникации, например, дети с аутизмом.

Ритмические упражнения и музыкальные игры помогают детям наладить взаимодействие с окружающими, развивать чувство ритма, улучшать общую физическую координацию и внимание. Ритм и музыка часто оказываются эффективными инструментами для снятия напряжения и стресса у детей, что способствует улучшению их эмоционального состояния и повышению мотивации к обучению.

Кроме того, в музыкальной терапии активно используется метод активного слушания музыки. Это позволяет детям расслабиться, научиться сосредотачиваться и развивать внимание. Специально подобранная музыка помогает улучшить настроение, снизить тревожность и создать атмосферу покоя и безопасности.

Музыкальная терапия как инструмент социальной интеграции

Одним из важнейших аспектов применения музыкальной терапии является ее роль в социальной интеграции детей с особыми образовательными потребностями. Музыкальные занятия позволяют детям не только развивать свои индивидуальные способности, но и взаимодействовать с окружающими, что способствует улучшению социальных навыков. В процессе музыкальной терапии дети учатся работать в коллективе, принимать участие в общих проектах и понимать эмоции других людей.[3]

Социальная интеграция таких детей становится возможной благодаря созданию специальных условий для их общения и развития в безопасной и поддерживающей среде. Музыка является универсальным языком, который помогает преодолевать барьеры в общении, особенно для детей, которые испытывают сложности в вербальном или невербальном взаимодействии. Важно отметить, что музыкальная терапия не только развивает навыки, необходимые для общения, но и способствует укреплению социальных связей между детьми, их семьями и педагогами.

Преимущества музыкальной терапии для детей с особыми образовательными потребностями

Одним из основных преимуществ музыкальной терапии является ее универсальность. Этот метод можно использовать для детей с различными видами нарушений, такими как аутизм, задержка психического развития, проблемы с речью и слухом. Музыка не имеет языковых барьеров, что делает ее доступной для всех детей, независимо от их образовательного уровня и физических способностей.[4]

Музыкальная терапия способствует улучшению не только эмоционального состояния детей, но и их мотивации. Процесс работы с музыкой развивает интерес к обучению, повышает самоуважение и уверенность в собственных силах. Важно, что музыкальная терапия является безопасной и неинвазивной, что делает ее доступной для использования в различных условиях – от специализированных образовательных учреждений до домашних условий.[

Кроме того, музыкальная терапия имеет доказанный положительный эффект на когнитивное развитие детей. Она способствует улучшению памяти, внимания, слухового восприятия, а также развивает творческие способности. Музыка является мощным стимулом для развития воображения и творческого подхода, что помогает детям развивать критическое мышление и решения проблем.

Заключение

Таким образом, музыкальная терапия представляет собой мощный и эффективный инструмент в коррекции и реабилитации детей с особыми образовательными потребностями. Ее методы и техники оказывают положительное влияние на эмоциональное состояние, развитие когнитивных и моторных навыков, а также помогают детям развивать социальные и коммуникативные умения. Важно отметить универсальность этого метода, его безопасность и возможность адаптации под нужды каждого ребенка. Современные исследования и практическое применение музыкальной терапии показывают ее высокую эффективность в создании условий для социальной интеграции детей с

особыми образовательными потребностями и поддержания их личностного развития [5].

Литература

1. Волкова Н. В. Музыкальная терапия в коррекционной педагогике. – М.: Гуманитарий, 2019. – 215 с.
2. Федорова М. В., Белов А. И. Практика музыкальной терапии в педагогике: от теории к практике – СПб: Ленита, 2020. – 150 с.
3. Иванова Л. В. Музыкотерапия как средство коррекции нарушений развития у детей. – Казань: КФУ, 2021. – 189 с.
4. Назарова С. С. Применение музыкальной терапии для детей с особыми образовательными потребностями. – Алматы: Жибек жолы, 2022. – 110 с.
5. Смирнов П. Е. Роль музыкальной терапии в социальной интеграции детей с нарушениями развития. – Астана: Фолиант, 2023. – 89 с

ӘОЖ 376

ДАМУЫНДА АУЫТҚУЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ОТБАСЫНДА ТӘРБИЕЛЕУ

Мурзатаева А.К.

аға оқытушы, п.ғ.магистрі

Нагаишбай Г.

арнайы педагогика БББ студенті

Павлодар қаласы Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

Аңдатпа. Бұл мақалада ақыл-ойы дамуы тежелген балаларды тәрбиелеудегі отбасылық тәрбиенің маңызды аспектілерін зерттейді. Жұмыста баланың жан-жақты дамуы мен әлеуметтік бейімделуін қолдауға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер қарастырылады. Сонымен қатар, ата-аналардың тәрбие стилі, олардың психологиялық жағдайы және гиперопека мен гипоопека тәрбие стильдерінің баланың дамуына әсері талданады. Ата-аналар мен мамандар арасындағы өзара әрекеттесу мен ынтымақтастықтың маңызы атап өтілген. Сонымен қатар, отбасыларға психологиялық және педагогикалық қолдау көрсету арқылы баланың дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасау жолдары ұсынылады.

Түйінді сөздер: отбасы, баланың дамуы, тәрбие, психологиялық қолдау, гиперопека, гипоопека, әлеуметтік бейімделу.

Аннотация. В данной статье рассматриваются важные аспекты семейного воспитания детей с задержкой психического развития. В работе исследуются эффективные методы и подходы, направленные на поддержку всестороннего развития и социальной адаптации ребенка. Также анализируется влияние стиля воспитания родителей, их психологическое состояние, а также

гиперопека и гипоопека на развитие ребенка. Подчеркивается важность взаимодействия и сотрудничества между родителями и специалистами. В статье также предлагаются пути создания благоприятных условий для развития ребенка через психологическую и педагогическую поддержку семей.

Ключевые слова: семья, развитие ребенка, воспитание, психологическая поддержка, гипоопека, социальная адаптация

Abstract. This article explores the key aspects of family upbringing for children with intellectual disabilities. It examines effective methods and approaches aimed at supporting the child's overall development and social adaptation. The paper also analyzes the impact of parenting styles, parents' psychological state, and the effects of both overprotection and underprotection on the child's development. The importance of interaction and cooperation between parents and professionals is emphasized. Furthermore, the article suggests ways to create favorable conditions for the child's development through psychological and pedagogical support for families.

Key words: family, child development, education, psychological support, hypocustody, social adaptation

Отбасы баланың қоршаған әлем туралы білімдері мен түсініктерін қалыптастыруда, оқу және әлеуметтік дағдыларын дамытуда, физикалық тәрбиеде маңызды рөл атқарады және баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Сондықтан, отбасында тәрбиелеу әдістері туралы сөз қозғаудан бұрын, қандай отбасылар туралы айтып отырғанымызды анықтап алу керек. Баланы тәрбиелеу негізінен аналарға жүктеледі, тек 24% жағдайда ғана әке мен ана бірлесе тәрбиелейді, ал шамамен 6% отбасында бала өз бетінше қалдырылған.

Дамуында жеңіл ақыл-ой кемістігі бар балалардың отбасыларында ата-аналардың шамамен үштен бірі коррекциялық мектептің VIII түрін бітірген, яғни өздері де ақыл-ойы кем адамдар, бірақ жеңіл дәрежеде. Мұның нәтижесінде білім алу және жұмысқа орналастыру, материалдық әл-ауқат мәселелері туындайды. Ақыл-ойы кем балаларды тәрбиелеп отырған отбасылардың басым көпшілігі кедейлік шегінде өмір сүреді. Ақыл-ойы кем балалардың ата-аналарының орташа білім деңгейі мен әлеуметтік-экономикалық жағдайы бірдей, ал мұндай отбасында балалар саны әдетте дамып келе жатқан балалардың ата-аналарынан көп болады. Мұндай отбасылар жиі ыдырайды, ал ыдырамаған отбасыларда ата-аналық функциялар көбінесе анасының анасына жүктеледі [1, 365б.].

Отбасында психикалық немесе физикалық кемістігі бар баланың дүниеге келуі әрқашан ата-аналардың күшті эмоционалды күйзелістеріне байланысты болады. Ата-аналардың өмірлік көзқарастары түбегейлі өзгеріп, балаларында қандай да бір ауытқу бар екенін білгенде, олар көбінесе қарама-қайшы сезімдерге ие болады – дәрігерлердің пікірімен келіспей, күмәнданудан бастап, толықтай үмітсіздікке дейін.

Ауру бала дүниеге келгенде ата-аналардың мінез-құлқында байқалатын негізгі бұзушылықтар:

Гиперопека (шектен тыс қамқорлық),

«Баланың жоғалуы қорқынышы» ,

Жасырын немесе ашық түрде баладан алыстау, бұл баланың психикалық жағдайының бұзылуына әкеледі.

Ата-аналар баланың танымдық қабілеттеріндегі бұзылыстарға педагогтардан әлдеқайда аз мән береді. Бұл, мүмкін, ата-аналардың өз балаларының дамуындағы ауытқуларға қатысты дағдарыстық сезімдеріне байланысты болуы мүмкін, әсіресе «жасырын теріске шығару» кезеңінде, бұл кезеңде ауытқудың фактісі формалды түрде мойындалса да, эмоционалды түрде қабылданбайды. Нәтижесінде олар өз баласын «ерекше» балалар тобымен сәйкестендірмейді. Мұндай қорғаныс механизмі ата-аналарға өз баласының даму ерекшеліктерін дұрыс қабылдауға кедергі келтіреді.

Жалпы алынған мәліметтер «ерекше» балаға деген теріс стереотиптердің салыстырмалы түрде тұрақтылығын көрсетеді. Бұл баламен және оның ата-аналарымен эмоциялық жағымды өзара әрекеттесудің маңыздылығын, сондай-ақ оларға табысқа жету мүмкіндігіне деген сенімді қалыптастыру қажеттілігін, сәтсіздіктерде қолдау көрсетуді, ерекше қажеттіліктері бар баланың жеке қасиеттеріне назар аударуды айқындайды [2, 412 б.].

Бала неғұрлым жас болса, ата-аналар оның дамуына қатысты иллюзияларды көбірек сақтап қалады. Ақыл-ойы кем балалардың ата-аналары көбінесе баланың мектепке бара алатынына алаңдайды. Олар баланы оқу, жазу, санауды үйретуге тырысады, қосымша сабақтар ұйымдастырады, оған түсініксіз ақпаратты беруге ұмтылады. Ал әлеуметтік-тұрмыстық дағдыларды дамытуға әлдеқайда аз көңіл бөлінеді.

Мектепке дейінгі жастағы баланың тұлғалық ерекшеліктерін қалыптастыруда, оның алғашқы әлеуметтік байланыстары мен сыртқы әлеммен қарым-қатынастарын дамытуда, ең маңызды фактор — оның отбасы. Оптималды отбасылық тәрбие үшін негізгі шарттар: балаға шын жүректен деген махаббат, тәртіптілік, ересектердің талаптарының бірлігі, тәрбиелік шаралардың сәйкестігі, қақтығыстарға ересектердің қатыспауы. Барлық аталған талаптар баланың ішкі тыныштығы мен психикасының тұрақтылығын қамтамасыз ететін жылы және сенімді атмосфераны қалыптастыруға бағытталған.

Э.Г. Эйдемиллер тәрбие стильдеріндегі келесі ауытқуларды атап көрсеткен: гиперопека, доминантты гиперопека, моральдық жауапкершіліктің шамадан тыс өсуі, эмоционалды қабылдамау, қатал қарым-

катынас, гипопротекция. Ақыл-ойы дамуында ауытқулары бар балаларды тәрбиелеп отырған отбасыларда ең көп кездесетін қате тәрбие стильдері гиперопека мен гипоопека болып табылады.

Гиперопека немесе гиперпротекция – бұл көп зерттелген тәрбие стилі, ол көбінесе аналар арасында кездеседі. Бұл стиль ата-аналардың баланы шамадан тыс қорғауын білдіреді. Бала артық қапаланатын, еркелетілетін, қиындықтардан қорғалып, оның орнын ештеңе жасаушы ата-анасы болады. Бұл балада тәуелсіздік қабілетінің жетіспеуіне және дамудың артта қалуына алып келеді [3, 398 б.].

Гиперпротекцияның негізгі көріністері:

Баланың шамадан тыс қамқорлығы;

Ананың баласын өзінен жібермеуі, сонымен қатар артық физикалық байланыс, мысалы, ұзақ уақыт бойы емізу;

Инфантизация, яғни салыстырмалы түрде үлкен баланы кішкентай сияқты қабылдау.

Гиперопека екі полярлы формада көрінеді: мейірімді, өтініш білдіретін және қатты, басымдылық танытатын. Бірінші форма жиі бала тұлғасында демонстративті мінез-құлықтың қалыптасуына әкеледі, ал екінші форма психастеникалық тұлға типін дамытуға, яғни өзіне сенімсіз, үнемі күмәнданатын адамды қалыптастырады.

Екінші тип — гипоопека, немесе гипопротекция — бұл ата-аналардың дұрыс емес ұстанымы, балаға жеткіліксіз назар аударумен және қамқорлықтың болмауымен көрінеді. Ата-аналар балаға жеткілікті назар аудармайды, оны өз бетімен қалдырады. Бірі эмоционалды түрде «суық» ата-аналардан алыстап, басқа ересектер арасынан жақын адамды іздейді. Кейбір балалар ата-аналарын қалай да қуантуға тырысып, жалтақтап, мақұлдау күтеді, ал сәтсіздікке ұшыраған жағдайда өздерін басқаша жолдармен, мысалы, дөрекілік немесе агрессия арқылы назарға алуға тырысады.

Ата-аналардың негізгі міндеті — балалардың физикалық және психологиялық денсаулығын сақтау, олардың әлеуметтік ортаға қарым-қатынасын қалыптастыру, бұл балаға әлеуметтік бейімделуге көмектеседі.

Ақыл-ойы кем балаларды тәрбиелеу отбасында мынадай негізгі бағыттарда жұмыс жасауды қамтиды:

Баланың жасына және жеке ерекшеліктеріне сәйкес психикалық дамуын үнемі ынталандыру;

Оқу процесіне қолайлы жағдайлар жасау және қорғанышты режимді сақтау;

Баланың ата-аналармен эмоционалды жағымды, іс-әрекеттік және тілдік өзара әрекеттесуін қалыптастыру.

Бұл баланың әлеуметтік бейімделуіне және патологиялық мінез-құлық стереотипінің қалыптасуын болдырмауға ықпал етеді. Дұрыс тәрбиелеу тәсілінің көрсеткіші — баланың және отбасындағы басқа мүшелердің психофизиологиялық жайлылық күйі болуы мүмкін.

Дамуында ауытқулары бар балаларды тиімді тәрбиелеу үшін жағдайлар:

Отбасындағы барлық мүшелердің дамуында қиындықтары бар баланы тәрбиелеу және оқыту процесіне қатысуы;

Ата-аналарды білім беру, мәдениет және коррекциялық мекемелердің мамандарын тәрбиелеу процесіне тарту;

Дамуында қиындықтары бар балалардың ата-аналары үшін коррекциялық-педагогикалық білім беру ұйымдастыру;

Психологиялық-педагогикалық және коррекциялық қолдауды отбасыға ұсынудың ғылыми негізделген модельдерін әзірлеу;

Процесс қатысушыларына кешенді психологиялық-педагогикалық әсер ету;

Педагогикалық шаралардың дәйектілігі, жүйелілігі және құрылымдылығы.

Бұл шаралар дамуы шектеулі балаларға дұрыс, тиімді тәрбие беруге мүмкіндік береді. Сондықтан ата-аналар арасындағы түрлі тәсілдер, әсіресе бірінің дәрежелігі эмоционалдық стресске әкелуі мүмкін. Баланың ұқыптылық, өзін-өзі күту, үй шаруашылықтарында көмектесу сияқты дағдыларға қойылатын талаптарды төмендету минимумға дейін азайтылуы керек.

Әдебиеттер

1. Громова, Л. В., Иванова, М. А. (2022). Дамыту бұзылыстары бар балаларды отбасында тәрбиелеудің ерекшеліктері. Мәскеу: Просвещение. – 365 б.
2. Елисеева, А. И., Кузнецова, И. В. (2023). Отбасылық педагогика: Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеу. Санкт-Петербург: – 412 б.
3. Романов, А. П., Смирнова, Т. А. (2021). Дамудағы ауытқулары бар балалардың психологиялық ерекшеліктері: Отбасылық тәрбиелеуге заманауи көзқарастар. Новосибирск: Сібір университетінің баспасы. – 398 б.
4. Калинина, Н. В., Шеремет, А. В. (2022). Интеллектінің бұзылыстары бар балаларды отбасында тәрбиелеудің теориясы мен практикасы: Студенттер мен практик мамандарға арналған оқу құралы. Екатеринбург: УрФУ. – 324 б.

ОСНОВНЫЕ МЕТОДЫ И ПОДХОДЫ РЕФЛЕКСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ

Наскенова А. А.

магистрант, Алматинский гуманитарно-экономический университет

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме формирования рефлексивной культуры у будущих педагогов-психологов в процессе их профессиональной подготовки. Рассматриваются теоретические основы понятия рефлексивной культуры и ее значение для профессионального становления специалистов психолого-педагогического профиля. Экспериментальное исследование показывает, что использование специальной методики и подобранных заданий приводит к росту рефлексивной культуры у студентов педагогов-психологов. В заключение дано определение эффективности предложенной программы на практике благодаря комплексному подходу.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивная культура, образование, студенты, педагоги – психологи.

Аңдатпа. Мақала болашақ педагог-психологтардың кәсіби дайындық процесінде рефлексивті мәдениетін қалыптастырудың өзекті мәселесіне арналған. Рефлексиялық мәдениет ұғымының теориялық негіздері және оның психологиялық-педагогикалық бейіндегі мамандардың кәсіби қалыптасуы үшін маңызы қарастырылады. Эксперименттік зерттеу көрсеткендей, арнайы әдістеме мен таңдалған тапсырмаларды қолдану педагог-психолог студенттерінде рефлексивті мәдениеттің өсуіне әкеледі. Қорытындылай келе, кешенді тәсілдің арқасында ұсынылған бағдарламаның практикадағы тиімділігін анықтау берілді.

Түйінді сөздер: рефлексия, рефлексивті мәдениет, білім, студенттер, педагог – психологтар

Abstract. The article is devoted to the actual problem of the formation of reflexive culture among future teachers-psychologists in the process of their professional training. The theoretical foundations of the concept of reflexive culture and its importance for the professional development of psychological and pedagogical specialists are considered. An experimental study shows that the use of special techniques and selected tasks leads to an increase in reflexive culture among students of educational psychologists. In conclusion, the effectiveness of the proposed program in practice is determined due to an integrated approach.

Keywords: reflection, reflective culture, education, students, educational psychologists

В современных условиях образовательные учреждения сталкиваются с необходимостью обеспечения будущих педагогов и психологов комплексом компетенций, включающим как развитие личностных качеств, так и овладение профессиональными психолого-педагогическими знаниями и навыками. Эти компетенции становятся ключевыми в

успешной реализации педагогической деятельности, направленной на воспитание и обучение подрастающего поколения.

Развитие рефлексивной культуры является ключевым аспектом, способствующим подготовке будущих педагогов и психологов к эффективному решению сложных педагогических и психологических задач. Это предполагает способность к самоанализу, критической оценке собственных действий, а также к постоянному совершенствованию профессиональных навыков.

Исследование проведено с целью изучения основных методов и подходов к формированию рефлексивной культуры будущих педагогов-психологов и разработке более эффективных методов. Основной целью является создание обоснованного подхода, который должен помочь студентам, будущим педагогам-психологам, осваивать требуемые профессиональные компетенции и постоянно развивать у себя способность к самоанализу и самосовершенствованию.

Задачами исследования стали:

1. Литературный анализ современных научных подходов в области формирования рефлексивной культуры в системе педагогического образования.
2. Разработка программы обучения, направленной на развитие способностей рефлексной культуры у будущих педагогов-психологов.
3. Определение эффективности предложенной программы на практике.

Рассматривая культуру рефлексии в педагогике, относительно будущих педагогов – психологов, следует определить важность в ней рефлексивной компетентности. Рефлексивная компетентность, по мнению С.Ю. Степанова и других авторов – это качество профессионализма личности, которая дает человеку соответственно требованиям и более эффективно реализовывать процессы, осуществлять рефлексивной способности, что дает ему развитие, особенно через саморазвитие, содействует созидательному подходу к своей деятельности в профессии и достижению в ней максимального успеха [1, с.36].

Как указывает Ю. В. Кушеверская, в рефлексивной психологии компетентность в области рефлексии рассматривается как сложная система, состоящая из различных компонентов, каждый из которых отражает отдельные виды рефлексии. Обобщённая модель рефлексивной культуры включает в себя не только способность к самоанализу, но и умение осознавать и анализировать роли всех участников социальных взаимодействий. Это предполагает высокоразвитую коммуникативную компетентность, которая позволяет эффективно понимать и интерпретировать внутренний мир другого человека. [2, с. 311].

В результате проведённого теоретического анализа установлено, что по данной теме существует значительное количество исследований, посвящённых различным аспектам рефлексивной практики в процессе подготовки будущих педагогов и психологов. Рассмотрим мнения некоторых авторов. Зарубежные исследователи, такие как P. Kuswando и S. D. University, в своей работе «Reflective Practice in Teacher Education» (2019) акцентируют внимание на специфике применения рефлексивной практики в педагогической деятельности. Они подчёркивают, что рефлексия является неотъемлемой частью профессионального развития педагогов, особенно в контексте подготовки будущих педагогов-психологов. [3].

В своей работе «Reflective Practices in Education: A Primer for Practitioners» (2023) Хэйли Мачост и Мариллин Стэйнс проводят углублённый анализ рефлексии как ключевого инструмента профессионального развития учителей. Авторы подчёркивают, что рефлексия выступает не просто в роли педагогического метода, но является основополагающим компонентом, обеспечивающим постоянное улучшение педагогической практики. [4].

Также следует отметить и работу Г.Л. Айтжановой, которая в своем исследовании «Рефлексивная практика как средство повышения профессиональной компетенции учителя» (2020) изучает использование на практике метода рефлексного анализа в ходе обучения будущих педагогов. [5].

Современные научные подходы в области формирования рефлексивной культуры будущих педагогов-психологов включают подобные направления.

На этих условиях нами предлагается включать в программу обучения педагогических вузов студентов психологов специальный курс профессиональной рефлексивной культуры или активнее использовать следующие методы:

Интерактивные методы обучения: дебаты, ролевые игры, групповые проекты и семинары, которые позволяют будущим педагогам-психологам участвовать в активном обучении, где они обсуждают, анализируют и применяют теоретические знания на практике.

Тренинги и мастер-классы: специальные тренинги и мастер-классы, которые помогают будущим педагогам-психологам развивать профессиональные навыки и рефлексивную культуру. Такими могут быть занятия по эмоциональному интеллекту, коммуникативным навыкам, конфликтологии и другим важным аспектам профессии.

Проектная деятельность: разного рода проектные задания дают возможность будущим педагогам-психологам самостоятельно разраба-

тивать и реализовывать проекты, что способствует развитию таких гибких навыков, как креативность, критическое мышление и рефлексные способности.

Консультации и супервизия: проводится консультационная работа с опытными специалистами, что помогает лучше понять специфику профессии и научиться применять теоретические знания в реальной практике. Супервизия позволяет будущим педагогам-психологам получить обратную связь и скорректировать свои педагогические действия.

Дискуссионные клубы и круглые столы: участие в подобных мероприятиях способствует развитию такие важные для педагога - психолога умения, как аргументировать свою точку зрения, слушать и учитывать мнение других.

Самостоятельная рефлейшн-практика, основанная на том, что студенты в процессе обучения учатся делать самостоятельный анализ своих действий и результатов своей работы относительно других, по «Что я сделал хорошо?» и «Как я могу улучшить свою работу?». Подобная практика развивает такие важные навыки, как саморефлексия и самосовершенствование.

Использование цифровых платформ и сетевых сообществ, что основано на обмене опытом и лучшими практиками между будущими педагогами-психологами происходит через онлайн-платформы и сети. Это помогает расширить кругозор и получить новые идеи для профессионального роста.

Теоретические данные подтверждены практическими результатами, полученными в результате эксперимента, на определение уровня рефлексивной готовности к будущей профессии у студентов педвуза, будущих школьных психологов (второй курс). В его рамках были разработаны специальные задания для экспериментальной группы:

- 1) на осознание особенности будущей профессиональной деятельности педагогом-психологом в разных ситуациях, с учетом разного уровня педагогического и психологического профессионализма;

- 2) на анализ взаимосвязей и взаимоотношений между различными понятиями;

- 3) на выделение в изучаемом спецкурсе преимуществ и недостатков, сходства и различия категорий и так далее.

Методика построена строилась на игровых методах, методах имитационного моделирования пед. ситуаций, рефлексивных и диагностических приемах, приемах самодиагностики и доверительного общения.

Исходя из полученных данных прослеживается заметный рост уровня рефлексивности особенно у тех студентов, кто начинал с низкого уровня, переходя на средний уровень. Меньший процент участников с низким уровнем достиг высокого уровня рефлексии. Средний уровень рефлекса демонстрирует наибольшую стабильность и наименьшие колебания по сравнению с низкими и высокими уровнями. Обусловлены полученные результаты тем, что для перехода с низких уровней на высокие требуется больше времени и усилий, а также возможно, из-за необходимости получить человеку более глубокие изменения в своем мировоззрении и в поведении.

При этом важно делать основной акцент на поддержании и усилении у студентов среднего уровня рефлексов, так как он может служить фундаментом для дальнейшего роста рефлексивной культуры.

Таким образом нами установлено, что обозначенные выше методологические подходы применяются в современной системе педагогического образования и направлены на развитие рефлексной культуры (рефлексности и профессиональной компетенции) требуемых для будущих педагогов - психологов.

Эффективность предлагаемой программы следует определить высокой благодаря комплексному подходу к формированию рефлексивной культуры для будущих педагогов-психологов. Так как использование разнообразных методов и инструментов, таких как интерактивные методы обучения, тренинги и мастер-классы, проектная деятельность, консультации и супервизия, дискуссионные клубы и круглые столы, самостоятельная рефлекс-практика, а также цифровые платформы и сетевые сообщества, позволяет задействовать различные каналы восприятия информации и стили обучения. К тому же специальные задания, разработанные для экспериментальной группы, способствуют глубокому пониманию особенностей будущей профессиональной деятельности, анализу взаимосвязей между различными понятиями и выделению преимуществ и недостатков изучаемого материала. Игровые методы, имитационное моделирование педагогических ситуаций, рефлексивные и диагностические приемы, а также приемы самодиагностики и доверительного общения создают условия для активного участия студентов в процессе обучения и стимулируют их к самоанализу и самосовершенствованию.

Литература

1. Степанов С. Ю., Похмелкина Г. Ф. Принципы рефлексивной психологии педагогического творчества // Вопросы психологии. 2010. № 5. - С. 35-38.
2. Кушеверская Ю. В. Рефлексивная компетентность как необходимое условие подготовки студентов к профессиональной педагогической деятельности

// Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2007. № 39. Т. 15. - С. 310-315.

3. Reflective Practices for Teacher Education. Paulus Kuswando, Sanata Dharma University. Электронные данные. Режим доступа. <https://oaji.net/articles/2019/6993-1554127743.pdf> (Дата обращения 07.09.2024)

4. Reflective Practices in Education: A Primer for Practitioners. Haleigh Machost and Marilyne Stains. Cynthia Brame, Monitoring Editor Published Online: 27 Mar 2023 Электронные данные. Режим доступа. <https://doi.org/10.1187/cbe.22-07-0148> (Дата обращения 07.09.2024)

5. Айтжанова Г.Л. «Рефлексивная практика как средство повышения профессиональной компетенции учителя». Электронные данные. Режим доступа. <https://infourok.ru/statya-refleksivnaya-praktika-kak-sredstvo-povysheniya-professionalnoj-kompetencii-uchitelya-4907740.html?ysclid=m0s2032z3t293814234> (Дата обращения 07.09.2024)

УДК 378

МЕТОД СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ: ПОКАЗАНИЯ И ПРОТИВОПОКАЗАНИЯ

Хуснутдинова Л.Ф., Никитенко Д.Н.

студенты 3 курс,

Научный руководитель: Сарсембаева Э.Ю.

ассоциированный профессор ППУ им. Ә. Марғұлан

Аңдатпа. Мақалада сенсорлық интеграция әдісі сенсорлық тітіркендіргіштерді қабылдау ерекшеліктері бар балалармен жұмыс істеу тәсілі ретінде қарастырылады. Ерте балалық шақта сенсорлық, моторлық және коммуникативті дағдылардың даму нормалары егжей-тегжейлі сипатталған. Гипер - және гипосезімталдығы бар балаларда СИ әдісін қолданудың көрсеткіштері мен қарсы көрсетілімдері ұсынылған, сондай-ақ әдістемені баланың жеке ерекшеліктеріне бейімдеу бойынша ұсыныстар берілген. Сенсорлық бұзылуларды сәтті түзету үшін жеке тәсілдің маңыздылығына ерекше назар аударылады.

Түйінді сөздер: сенсорлық интеграция, балалардың дамуы, жоғары сезімталдық, жоғары сезімталдық, сенсорлық бейімделу, дамудың бұзылуы, түзету әдістері, ерте даму, байланыс, моторика.

Аннотация. В статье рассмотрен метод сенсорной интеграции как подход к работе с детьми, имеющими особенности в восприятии сенсорных стимулов. Подробно описаны нормы развития сенсорных, моторных и коммуникативных навыков в раннем детстве. Представлены показания и противопоказания применения метода СИ у детей с гипер- и гипочувствительностью, а также даны рекомендации по адаптации методики к

индивидуальным особенностям ребенка. Особое внимание уделено значению индивидуального подхода для успешной коррекции сенсорных нарушений.

Ключевые слова: сенсорная интеграция, развитие детей, гиперчувствительность, гипочувствительность, сенсорная адаптация, нарушения развития, коррекционные методики, раннее развитие, коммуникация, моторика.

Annotation. The article considers the method of sensory integration as an approach to working with children who have peculiarities in the perception of sensory stimuli. The norms of sensory, motor and communication skills development in early childhood are described in detail. Indications and contraindications for the use of the SI method in children with hyper- and hyposensitivity are presented, as well as recommendations for adapting the technique to the individual characteristics of the child. Special attention is paid to the importance of an individual approach for the successful correction of sensory disorders.

Keywords: sensory integration, child development, hypersensitivity, hypersensitivity, sensory adaptation, developmental disorders, correctional techniques, early development, communication, motor skills.

Метод сенсорной интеграции (СИ) представляет собой подход к лечению и развитию детей, у которых наблюдаются проблемы в восприятии, обработке и реакции на сенсорную информацию. Этот метод был разработан американским терапевтом и ученым, доктором Энн Джин Айрес и усовершенствован в рамках работы с детьми с различными нарушениями, включая расстройства аутистического спектра, синдром дефицита внимания и гиперактивности, а также другие расстройства, связанные с сенсорной обработкой.

Основная цель метода СИ — помочь детям улучшить способность воспринимать и организовывать сенсорную информацию, что способствует улучшению их адаптации и социализации.

Сенсорная интеграция представляет собой ключевой процесс, через который дети воспринимают, обрабатывают и реагируют на информацию, поступающую от их органов чувств. Этот процесс играет важную роль в развитии когнитивных и моторных навыков, а также в формировании социальной адаптации. Метод сенсорной интеграции был разработан для помощи детям, которые испытывают трудности в восприятии сенсорной информации. Этот подход нацелен на улучшение координации и адаптации сенсорных систем, что особенно важно для детей с нарушениями развития.

Сегодня ведущим специалистом в сенсорной интеграции является Марианна Лынская. Она активно внедряет методы сенсорной интеграции в работу с детьми, страдающими различными расстройствами развития, и проводит обучение специалистов, работающих с такими детьми.

Особое внимание следует уделить развитию детей на первом году жизни. В этот период основные процессы развития связаны с формированием базовых сенсорных и моторных навыков. Однако наибольшее значение в этот момент имеет именно развитие коммуникации.

Нормы развития

1 год жизни	
Коммуникация	Радуетя появлению близкого человека, тянет ручки, смотрит в лицо, реагирует на имя, играет в ку-ку с интересом, проявляя радость от появления знакомого ему лица, плачет, проявляет беспокойство при потере из вида мамы, громко зовет и/или ищет ее, прячется за маму при виде чужих взрослых, обращающихся к нему, эмпатично имитирует эмоции взрослого.
Зрительное восприятие	Находит накрытый на его глазах предмет, узнает свою игрушку, трогает руками собственное отражение в зеркале, следит взглядом за упавшим предметом, наблюдает за движущимся человеком.
Мелкая моторика	Использует указательный жест (большой и указательный палец), перекладывает предмет из одной руки в другую, берет 2 предмета со стола
Крупная моторика	Самостоятельно ползает, твердо сидит на стуле без посторонней помощи, самостоятельно ест, тщательно облизывает ложку, пьет из чашки, поднимается и стоит, удерживаясь за опору, удерживает на ногах вес тела и пританцовывает, отталкиваясь от пола, играет в ладошки, имитирует действия взрослого.
Речь	Звукоподражание, произносит звуки: М, Н, П, Б, К, Г, выражает эмоции звуками, понимает смысл сказанного в рамках привычной ситуации, идентифицирует местоположение звука в пространстве, поворачивая голову в сторону звука, поворачивает голову и в сторону шепотной речи, перестает плакать, когда близкий взрослый говорит успокаивающим тоном.
2 год жизни	
Зрительное восприятие	Сопоставляет два объемных предмета в соответствии с их плоскостным изображением, показывает части тела не только на себе и на маме, но и на кукле, находит переставленный на новое место предмет, удерживает зрительское внимание на процессе, например, строительство башенки из кубиков не менее 6 элементов, мотает головой в знак несогласия, находит одинаковые предметы.
Речь	Себя называет по имени, реагирует на «стоп», останавливая деятельность, в речи не менее 100 слов, есть простая фраза, выражающая просьбу «мама, дай», выражает желание словом, а не криком, понимает смысл слов в рамках знакомой бытовой ситуации, понимает вопрос «Хочешь?», отвечает «Да», показывает названные части тела, а также знакомые предметы и животных.
3 год жизни	
Зрительное восприятие	Группирует предметы по цвету, форме и размеру, знает понятия «один», «два», «много», узнает знакомые места, определяет свой дом, подъезд, квартиру, детский сад, находит спрятанные предметы, знает свою одежду, сортирует одежду на свою и чужую, находит одинаковые на плоскостном изображении, сопоставляет тень и предмет, составляет разрезную картинку из двух элементов, осуществляет мысленный переворот, подбирает детали методом зрительного анализа

Речь	В речи использует личные местоимения, развернутая фразовая речь из 4 слов, использование прилагательных и предлогов, появляются йотированные звуки, наличие диалога с игрушкой, первая сюжетная игра, задает вопросы, употребляет в речи «еще/уже», «опять», «один/много», «только», понимает и выполняет двухступенчатую инструкцию, повторяет ритм из множественных ударов, показывает действия на картинках, определяет, что звучит из музыкальных инструментов без зрительной опоры, знает основные цвета.

Показания и противопоказания к использованию метода сенсорной интеграции.

Метод сенсорной интеграции активно применяется в работе с детьми с особенностями развития, в том числе с гипер- и гипочувствительностью. Однако его применение требует учета индивидуальных особенностей ребенка, так как существуют показания и противопоказания.

Дети с гиперчувствительностью

Крайне остро реагируют на различные сенсорные стимулы, которые могут восприниматься ими как болезненные или неприятные. Их особенности требуют мягкого и осторожного подхода.

Показания для работы методом сенсорной интеграции:

1. Необходимость адаптации ребенка к сенсорным стимулам для повышения его комфорта в повседневной жизни;
2. Коррекция тревожности и страха, связанных с определенными сенсорными воздействиями;
3. Увеличение способности ребенка переносить прикосновения, звуки, текстуры и другие раздражители;
4. Постепенная работа над снижением сенсорной перегрузки через мягкие воздействия и игры.

Противопоказания:

Чрезмерное сенсорное воздействие, которое может усилить стресс ребенка (например, использование яркого света, громкой музыки);

Быстрое введение новых стимулов без подготовки ребенка, что может вызвать протест или дезориентацию;

Упражнения, требующие непосредственного контакта с раздражающими материалами или поверхностями, без предварительной адаптации.

Примеры проявлений гиперчувствительности:

Ребенок не переносит прикосновения.

Избегает текстурных материалов, таких как пластилин, краска, грязь.

Бойится нестабильных поверхностей (качели, эскалаторы, горки).

Реагирует на громкие звуки или предпочитает тишину.

Сенсорная диета для детей с гиперчувствительностью

Индивидуально подобранная программа сенсорных активностей, направленных на снижение дискомфорта и тревожности у детей с гиперчувствительностью. Она помогает адаптировать их к сенсорным стимулам, которые ранее вызывали стресс.

К элементам сенсорной диеты относят глубокое давление (объятия, укутывание в мягкое одеяло, использование утяжеленных жилетов), мягкую тактильную стимуляцию, умеренные вестибулярные нагрузки (медленные движения на качелях или кресле-качалке).

Это важно по тем причинам, что сенсорная диета помогает детям с гиперчувствительностью постепенно адаптироваться к внешней среде, уменьшить стресс от повседневных ситуаций, снизить тревожность и эмоциональные вспышки, улучшить их способность взаимодействовать.

Дети с гипочувствительностью

Нуждаются в более интенсивной стимуляции для восприятия окружающего мира. Они часто стремятся к сенсорным ощущениям, что выражается в активном поиске тактильных, вестибулярных или зрительных раздражителей.

Показания для работы методом сенсорной интеграции:

Стимуляция сенсорной системы для повышения чувствительности к раздражителям;

Увеличение спектра сенсорных ощущений и формирование навыков их адекватной обработки;

Использование активных упражнений, способствующих вовлечению всех сенсорных систем.

Противопоказания:

Избыточное сенсорное воздействие, которое может привести к быстрой усталости или перевозбуждению;

Применение методик без контроля специалиста, что может усилить риск травм из-за поиска чрезмерных ощущений.

Примеры проявлений гипочувствительности:

Ребенок активно ищет сенсорные стимулы: кусает себя, трется о поверхности, любит касания;

Предпочитает интенсивные вестибулярные нагрузки: прыжки, катание на качелях и горках;

Интересуется яркими и ритмичными стимулами;

Негативно реагирует на тихую или мягкую речь, но предпочитает громкие звуки и музыку.

Применение метода сенсорной интеграции возможно при условии строгого индивидуального подхода и учета особенностей сенсорной чувствительности ребенка. У детей с гиперчувствительностью важно избегать перегрузок, а у детей с гипочувствительностью — обеспечивать достаточный уровень стимуляции. Правильно подобранные упражнения и стратегии могут существенно улучшить качество жизни ребенка и способствовать его социальному и эмоциональному развитию.

Литература

1. Ayres A. J. *Sensory Integration and the Child*, 1979.
2. Лынская М. Н. *Сенсорная интеграция: Практическое руководство для специалистов*. - Москва: АСТ, 2016.
3. Бардышевская М. К., Беляева Е. П. *Практическое пособие по работе с детьми с нарушениями сенсорной обработки*, 2019.
4. Анита Банди. *Sensory Integration: Theory and Practice*, 2002.
5. Люси Джейн Миллер. *Sensational Kids: Hope and Help for Children with Sensory Processing Disorder*, 2006.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА АУЫР СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Нұрланқызы Айым

Арнайы педагогика ББ бағдарламасының 4 курс студенті,

Дузелбаева А.Б.

*PhD, Педагогика жоғарғы мектебінің қауымдастырылған
профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті*

Аңдатпа. Мақала инклюзивті білім беру әсерінде ауыр сөйлеу бұзылысы бар мектеп жасындағы балалардың сөйлеу дағдыларын жетілдіруде логикалық жұмыс дәптерлерін қолдану әдістері мен тиімділігі қарастырылады. Инклюзивті білім беру аясында логикалық тапсырмаларды қолдану арқылы балалардың сөйлеу, ойлау, есте сақтау, қабылдау және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға қол жеткізу тәсілдері сипатталады.

Кілт сөздер: логикалық жұмыс дәптері, сөйлеу кемістігі, инклюзивті білім беру, ауыр сөйлеу бұзылысы, сөздік қор, сөйлеу дағдыларын дамыту, әлеуметтік бейімделу.

Аннотация. В статье рассматриваются методы и эффективность использования логических рабочих тетрадей в процессе развития речевых навыков детей школьного возраста с тяжелыми нарушениями речи в условиях инклюзивного образования. В статье описываются способы развития речевых, мыслительных, памятных, восприятия и коммуникативных навыков детей с помощью логических заданий в рамках инклюзивного образования.

Ключевые слова: логическая рабочая тетрадь, речевая недостаточность, инклюзивное образование, тяжелые нарушения речи, словарный запас, развитие речевых навыков, социальная адаптация.

Abstract. This article examines the methods and effectiveness of using logical workbooks in the development of speech skills in school-aged children with severe speech disorders within the framework of inclusive education. The article describes ways to develop speech, cognitive, memory, perception, and communication skills of children through logical tasks as part of inclusive education.

Keywords: logical workbook, speech impairment, inclusive education, severe speech disorders, vocabulary, speech skills development, social adaptation.

Кіріспе

Қазіргі таңда Қазақстандағы инклюзивті білім беру жүйесінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау және оларды әлеуметтік ортаға бейімдеу өзекті мәселе ретінде талқылануда. Инклюзивті білім беру (ағылш. Inclusion – қосу, инклюзивті білім беру, бірлескен оқыту) – бұл әртүрлі даму ерекшеліктері мен қажеттіліктері бар балалардың

барлығына ортақ білім беру ортасын қамтамасыз етуге бағытталған қозғалыс. [1]

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында 175082 ерекше қажеттіліктері бар бала анықталып, тіркелді. Соның ішінде соңғы статистикалық деректерге сүйенсек, Қазақстанда 60 мыңнан астам баланың сөйлеу қабілеті бұзылған, және оның ішінде ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалардың саны да артып келеді. [2]

Шетел ғалымы Нина Бенашвили өз еңбектерінде ауыр сөйлеу бұзылысы бар балаларда жиі сөйлеу дамуының кешеуілдеуі байқалатынын, ал кейде — сөйлеу дағдыларының мүлдем болмауы мүмкін екенін сипаттайды. Бұзылудың дәрежесіне қарай, алалия (сөйлеудің болмауы), дисфазия (сөйлеуді түсіну және сөйлем құрастырудағы бұзылыс), дизартрия (сөйлеу дыбыстарын дұрыс айтудағы бұзылыс) сияқты жағдайлар көрініс табуы мүмкін. [3] Ал Лурия ауыр сөйлеу бұзылысы бар балаларда сөйлеуден басқа, басқа да когнитивті функцияларда, мысалы, зейін, есте сақтау және қабылдауда қиындықтар туындайтынын ерекше атап көрсетеді. Ол сөйлеу функцияларының бұзылуының кеңірек когнитивті процестердегі, мысалы, зейіннің (маңызды ақпаратқа назар аудару қиындықтары), есте сақтаудың (сөйлеуді есте сақтау және қайталау проблемалары) және ойлаудың (сөйлемдерді логикалық түрде құруға қабілетсіздік) жетіспеушілігімен тікелей байланысты екенін айтқан. [4]

Бұл мақаланың өзектілігі ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалардың сөйлеу қабілетін дамыту – білім беру саласында ерекше назар аударылатын мәселелердің бірі. Қазіргі таңда инклюзивті білім беру жүйесі дамып келе жатқанымен, ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалардың әлеуметтенуі, сөйлеу қабілеттерінің дамуы мен білім алу мүмкіндіктері әлі де толық шешілмеген. Осы тұрғыда логикалық жұмыс дәптерлерінің көмегімен ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалардың сөйлеуін жетілдіру мәселесі ерекше маңызды болып табылады.

Негізгі бөлім:

Ауыр сөйлеу бұзылысы — бұл сөйлеу дағдыларын дамытудағы маңызды ауытқуларды қамтитын сөйлеу бұзылыстары тобы, олар баланың қоғамда еркін қарым-қатынас жасауына және қоғамға бейімделуіне кедергі келтіреді. Бұл бұзылыстар әртүрлі формада және көріністерде байқалуы мүмкін, сөйлеудің толық болмауынан бастап, айтылу мен грамматикалық құрылымдардың күрделі бұзылыстарына дейін. Ауыр сөйлеу бұзылысы оқу, әлеуметтік бейімделу және тұлғаның дамуына кедергі келтіріп, арнайы түзету-педагогикалық көмек көрсету қажеттілігін тудырады.

Ауыр сөйлеу бұзылысы түрлері:

- Алалия
- Дисфазия
- Дизартрия
- Афазия [5]

Логикалық жұмыс дәптерлері – балалардың ойлау қабілетін дамытып, сөйлеу мен тілдік процестерді түзетуге мүмкіндік беретін арнайы құралдар. Инклюзивті білім беру орталарында осындай дәптерлерді қолдану арқылы педагогтар балаларға жүйелі әрі тиімді көмек көрсетіп, олардың оқу процесіне толығымен қатысуына жағдай жасайды.

Логикалық жұмыс дәптерлері — балалардың когнитивті және ауыр сөйлеу қабілеттерін дамытуға арналған арнайы құралдар. Мұндай дәптерлер түрлі тапсырмалар мен жаттығуларды қамтиды, олар баланың зейінін, ойлау қабілетін, есте сақтау мен логикалық ойлау дағдыларын дамытуды көздейді. Инклюзивті білім беру жағдайында ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалар үшін мұндай дәптерлер ерекше маңызды, себебі олар балаларға сөйлеу дағдыларын дамытуға қажетті шарттарды ұсынады.

Логикалық жұмыс дәптерлерінің негізгі мақсаттары:

- Сөйлеу дағдыларын дамыту: Дәптерлер балаларға ауыр сөйлеу бұзылыстарын түзету үшін арнайы жаттығуларды ұсынады. Бұл жаттығулар сөйлеуді қалыпқа келтіруге және сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

- Ойлау қабілетін арттыру: Балалардың ойлау дағдыларын дамыта отырып, тілдік құрылымдарды меңгеруге ықпал етеді. Осы арқылы балалар сөз тіркестерін дұрыс қолдануға және сөйлеудің грамматикалық негіздерін меңгеруге мүмкіндік алады.

- Тілдік дамуды қолдау: Балалардың тілін жетілдіруге арналған арнайы әдістер мен тәсілдер қолданылып, сөйлеу барысында кездесетін қателіктерді түзету үшін жаттығулар берілген.

- Түзету жұмыстарын жүргізу: Логикалық тапсырмалар арқылы әртүрлі сөйлеу бұзылыстарының түрлерін түзету жұмыстары жүзеге асырылады.

Логикалық жұмыс дәптерлерінің тапсырмаларының құрылымы:

Логикалық жұмыс дәптерлері түрлі деңгейлерде, кезең-кезеңімен берілетін тапсырмаларды қамтиды. Бұл тапсырмалар балалардың жас ерекшелігіне және ауыр сөйлеу қабілеттерінің деңгейіне қарай бейімделеді. Әр тапсырма:

Логикалық ойлау: Жаттығулар балалардың ойлау дағдыларын жетілдіреді. Мысалы, сурет бойынша әңгіме құрастыру немесе сипаттау тапсырмалары.

Сөйлеу дағдыларын жетілдіру: Тілдік құрылымдарды дұрыс қолдану, сөз тіркестерін құру, дыбыстарды дұрыс айтуға арналған жаттығулар.

Құрылымдық дағдылар: Тілдің грамматикалық және синтаксистік құрылымдарын меңгеру үшін арнайы тапсырмалар.

Сөздік қорды дамыту: Жаңа сөздер мен сөз тіркестерін енгізу, баланың сөздік қорын байытуға арналған жаттығулар.

Логикалық жұмыс дәптерлерінің ауыр сөйлеу бұзылысы бар балаларға әсері:

Сөздік қорды байыту: Логикалық тапсырмалар балалардың сөздік қорын кеңейтіп, жаңа сөздерді дұрыс қолдануға дағдыландырады.

Ойлау мен сөйлеудің байланысын нығайту: Логикалық ойлау мен сөйлеу арасындағы тығыз байланысты қалыптастыру, бұл баланың тілін қалыпқа келтіруге көмектеседі.

Грамматикалық қателіктерді түзету: Логикалық тапсырмалар арқылы балалардың сөйлеуіндегі грамматикалық қателіктер түзетіледі, бұл тілдік құрылымдардың дұрыс қолданылуына мүмкіндік береді.

Белсенді сөйлеуге ынталандыру: Ойындар мен жаттығуларды тиімді пайдалану арқылы балалар белсенді түрде сөйлеуге тартылып, тілдік дағдыларын дамытады.

Логикалық жұмыс дәптерлері инклюзивті білім беру жағдайында ауыр сөйлеу бұзылыстары бар балалар үшін маңызды түзету құралы болып табылады. Олар балалардың ойлау қабілетін дамытып, сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға, сондай-ақ сөздік қорды байытуға септігін тигізеді. Бұл дәптерлер арқылы балалар тек сөйлеу дағдыларын ғана емес, сонымен қатар тілдік құрылымдарды меңгеру, логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіру сияқты маңызды дағдыларды да игереді.

Қорытынды

Ауыр сөйлеу бұзылысы бар балалардың сөйлеуін жетілдіру процесінде логикалық жұмыс дәптерлерін қолдану – инклюзивті білім беруде ерекше тиімді әдіс болып табылады. Бұл құралдар баланың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру мен дамытуда маңызды рөл атқарады. Логикалық жұмыс дәптерлерін пайдалану арқылы балалардың сөйлеу, ойлау және әлеуметтік дағдылары бір уақытта жетілдіріледі. Дәптерлер түрлі тапсырмалар, жаттығулар мен логикалық ойлауды қажет ететін сұрақтар арқылы балаларды ойлау процесіне тартуға мүмкіндік береді. Мұндай жұмыстар баланың өз ойын жүйелі түрде жеткізуіне, ойлау қабілетін дамытуына және дұрыс тілдік құрылымдарды пайдалануға ықпал етеді.

Логикалық тапсырмалар мен жаттығулар баланың когнитивті дамуына оң әсер етеді. Мысалы, «қайсысы артық?» немесе «осы суретте не болып жатыр?» сияқты тапсырмалар балалардың назарын аударуға, олардың жағдайларды талдап, қорытынды жасау дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бұл балаларға сөйлеуді дұрыс құрылымдауға, сөйлеу мен ойлау арасындағы байланысты нығайтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұндай тапсырмалар баланың әлеуметтік дағдыларын да жетілдіреді, себебі олар бірлескен жұмыс барысында бір-бірімен пікір алмасып, топтық жұмыс дағдыларын да меңгереді.

Алайда, логикалық жұмыс дәптерлерін қолдану педагогтар мен білім беру ұйымдарының кәсіби дайындықтарын талап етеді. Әрбір педагог бұл құралды дұрыс қолдана білуі қажет, себебі әр баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне қарай тапсырмаларды бейімдеу маңызды.

Қорыта айтқанда, ауыр сөйлеу бұзылыстары бар балаларды оқыту мен дамытуда логикалық жұмыс дәптерлерін пайдалану — бұл инновациялық әрі тиімді әдіс. Дегенмен, оның толыққанды нәтижелі болуы үшін педагогтардың кәсіби деңгейі мен әдістемелік қолдау, қажетті ресурстардың жеткілікті болуы аса маңызды. Логикалық жұмыс дәптерлерін оқу процесіне тиімді енгізу балалардың сөйлеу дағдыларын жақсартуға, ойлау қабілетін дамытуға және әлеуметтік дағдыларын нығайтуға мүмкіндік береді, сол арқылы олардың толыққанды білім алуына жағдай жасалады.

Әдебиеттер

1. Ермаков, В. С. (2014). *Инклюзивное образование: теория и практика*. Москва: Издательство "Юрайт".
2. <https://stat.gov.kz/ru/>
3. Бенашвили, Н. А. (2005). *Тяжелые нарушения речи у детей: дифференцированный подход к коррекции*. Москва: Издательство "Просвещение".
4. Лурия, А. Р. (1973). *Основы нейропсихологии: проблемы речи и мышления у детей с нарушениями развития*. Москва: Наука.
5. Шевченко, Н. С. (2012). *Коррекционно-развивающая работа с детьми с нарушениями речи в условиях инклюзивного образования*. Алматы: Қазақ университеті.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА ҮЙІРМЕ ЖҰМЫСЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ДАМУ

Аяпбергенова Гульсум Сагындыковна

PhD, қауымдастырылған профессор

Нұрмағамбет Арайлым Асқарқызы

*магистрант, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру жағдайында үйірме жұмысы арқылы бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетін дамыту мәселелері қарастырылады. Инклюзивті ортада экологиялық білім беру мен тәрбиелеудің әдістері мен тәсілдері талданады. Автор оқушылардың жас ерекшеліктері мен білім алу қажеттіліктерін ескере отырып, экологиялық мәдениетті қалыптастырудың тиімді жолдарын ұсынады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, үйірме жұмысы, экологиялық мәдениет, бастауыш сынып, әдістемелік тәсілдер.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы развития экологической культуры у учащихся начальных классов в условиях инклюзивного образования через кружковую работу. Анализируются методы и подходы экологического воспитания и образования в инклюзивной среде. Автор предлагает эффективные пути формирования экологической культуры с учётом возрастных особенностей и образовательных потребностей учащихся.

Ключевые слова: инклюзивное образование, кружковая работа, экологическая культура, начальная школа, методические подходы.

Abstract. This article examines the development of ecological culture among primary school students in the context of inclusive education through extracurricular activities. It analyzes methods and approaches to ecological education and upbringing in an inclusive environment. The author suggests effective ways to form ecological culture, considering students' age characteristics and learning needs.

Keywords: inclusive education, extracurricular activities, ecological culture, primary school, methodological approaches.

Кіші жастағы оқушылардың экологиялық мәдениетін инклюзивті білім беру аясындағы үйірме жұмысы арқылы дамыту – қазіргі қоғамның маңызды міндеттерінің бірі. Жылдам өзгеріп жатқан әлемде экология өзекті тақырыпқа айналып отырғандықтан, балалардың қоршаған ортаға саналы қарым-қатынасын қалыптастыру қажет. Инклюзивті білім беру әртүрлі жеке ерекшеліктеріне қарамастан, барлық балаларды экологияны зерттеу процесіне тартуды көздейді.

Инклюзивті білім беру аясындағы топтық жұмыс бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетін дамыту үшін тиімді

құрал болып табылады. Бұл әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға, көшбасшылық қасиеттерді дамытуға және барлық оқушыларды бірлескен қызметке тартуға ықпал етеді. Мұндай жұмыстың нәтижелері экологиялық конференцияларда, көрмелерде ұсынылып, мектептегі экологиялық үйірме жұмыстарының негізіне айналуы мүмкін.

Оқушылардың экологиялық мәдениетін дамытудағы инклюзивті білім берудің міндеттеріне де мыналар жатады:

- әрбір оқушыны табиғатты қорғау іс-әрекетіне тарту үшін жағдай жасау;
- топта ынтымақтастық және өзара әрекеттесу қабілетін дамыту;
- экологиялық проблемалар жағдайында өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі басқару дағдыларын қалыптастыру;
- экологиялық мәселелерді шешуде шығармашылық белсенділікті және инновациялық ойлауды ынталандыру.

Бұл тәсілдер экологиялық мәдениетті нығайтып, бастауыш сынып оқушыларының, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың экологиялық құндылықтарды түсіну және қорғау қабілетін одан әрі дамытуға мүмкіндік береді.

Экологиялық тәрбие қоршаған әлем туралы білімді қалыптастыруды, экологиялық ойлауды дамытуды және табиғатқа деген жауапты көзқарасты тәрбиелеуді қамтиды. Зерттеулер көрсеткендей, экологиялық тақырыптарды ерте енгізу балаларда тұрақты экологиялық әдеттердің қалыптасуына ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру, өз кезегінде, ерекше білім алу қажеттіліктері бар балаларды қоса алғанда, барлық оқушылар үшін қолжетімді білім беру ортасын құруды көздейді. Бұл әдістемелер мен материалдарды бейімдеуді талап етеді.

Бастауыш сыныптарда экологиялық мәдениетті дамытудағы маңызды құралдардың бірі – үйірме жұмысы. Экологияға арналған үйірмелер табиғатты тереңірек зерттеуге, экологиялық тәжірибелер мен практикалық сабақтар өткізуге қосымша мүмкіндіктер береді. Бұл үйірмелер оқушылардың бір-бірімен және табиғи ортамен белсенді қарым-қатынас жасауына жағдай жасайды, экологиялық қызмет дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Үйірме сабақтары оқу процесін әртараптандыруға мүмкіндік береді, балаларда топтық жұмыс, сыни ойлау және экологиялық жауапкершілік дағдыларын қалыптастырады. Мұндай сабақтар барысында жобалық жұмыстарды, зерттеу жұмыстарын және практикалық іс-шараларды, мысалы, ағаш отырғызу немесе аумақты тазалау бойынша бірлескен акцияларды ұйымдастыруға болады. Бұл

оқушыларға табиғи процестер туралы білуге ғана емес, сондай-ақ қоршаған ортаны қорғауға белсенді қатысушы болуға көмектеседі.

Мұғалімдердің барлық балаларды үйірме қызметіне тартуға ықпал ететін инклюзивті әдістерді қолдануы маңызды. Осылайша, үйірме жұмысы арқылы экологиялық мәдениетті дамыту білім берудің бір тәсілі ғана емес, сонымен қатар әлеуметтенудің формасы болып табылады, бұл әсіресе инклюзивті білім беру жағдайында өзекті.

Сонымен қатар, үйірме жұмысының бағдарламаларын әр баланың қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып бейімдеу маңызды. Бұл оқытудың әртүрлі форматтарын қамтуы мүмкін – визуалды және аудиовизуалды материалдардан бастап ойын және жобалық тәсілдерге дейін. Мұндай әдістердің әртүрлілігі әр балаға экологияны түсіну мен оны қорғаудағы өз рөлін ұғынудың өзіндік жолын табуға мүмкіндік береді.

Үйірме қызметі оқушылар арасындағы қарым-қатынасты нығайтуға да ықпал етеді, бұл өзара көмек пен эмпатия дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру аясында оқушылар бір-бірінің ерекшеліктерін қабылдауды және құрметтеуді үйренеді, бұл қолдаушы және мейірімді атмосфераны қалыптастыруға көмектеседі. Бұл өте маңызды, өйткені экологиялық мәселелер ұжымдық күш-жігер мен бірлескен көзқарасты қажет етеді.

Осылайша, инклюзивті білім беру аясындағы үйірме жұмысы арқылы экологиялық мәдениетті дамыту оқу процесін байытып қана қоймай, табиғатты сақтау ісіне үлес қосуға қабілетті белсенді азаматтарды тәрбиелейді. Әртүрлі мүмкіндіктері бар балалардың күш-жігерін біріктіру арқылы біз әркімнің қоршаған ортаны қорғаушы болуына жағдай жасаймыз.

Үйірме жұмысының тиімді бағдарламаларын іске асыру үшін мұғалімдерді, ата-аналарды және жергілікті қоғамдастықты тарту маңызды. Экологиялық жобалар немесе еріктілер акциялары сияқты бірлескен іс-шаралар табиғатты қорғауға бағытталған біртұтас команда құруға көмектеседі. Мұндай бастамаларда балалар өз білімдерін іс жүзінде қолдануға, сондай-ақ экологиялық мәселелерді шешуде топтық жұмыстың маңыздылығын түсінуге мүмкіндік алады.

Қазіргі технологияларды пайдалану да үйірме жұмысына оң әсерін тигізе алады. Онлайн платформалар мен қосымшалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, олардың табиғат пен экология туралы білімдерін тереңдетуге мүмкіндік беретін интерактивті сабақтарды ұсына алады. Экологиялық жүйелер мен адамның қызметінің салдарын модельдейтін ойындар мен симуляциялар мәселелерді тереңірек түсінуге және шешімдер іздеуге ықпал етеді.

Осылайша, инклюзивті білім беру аясындағы үйірме жұмысы экологиялық мәдениетті қалыптастырудың қуатты құралы ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік жауапты азаматтарды тәрбиелеудің тәсіліне айналады. Мұндай ортада оқыту процесі сыни ойлау мен ынтымақтастық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, бұл қазіргі заманның ауқымды экологиялық мәселелеріне тап болған жағдайда өте маңызды.

Үйірме жұмысының маңызды аспектілерінің бірі – әртүрлі пәндерді біріктіру мүмкіндігі. Мысалы, экологиялық жобаларды әзірлеу кезінде биология, география және өнер салаларындағы білімдерді біріктіруге болады. Бұл балаларға тек үйреніп қана қоймай, сонымен қатар экологияға арналған плакаттар, мультимедиялық презентациялар жасау немесе театрландырылған қойылымдарға қатысу арқылы өздерінің шығармашылық қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Осылайша, үйірме жұмысы әр бала өзін таба алатын пәнаралық көзқарас алаңына айналады.

Сонымен қатар, ата-аналар мен жергілікті қоғамдастықты жобаларға тарту мықты байланыстар мен бірлікті қалыптастырады. Іс-шараларға қатыса отырып, ата-аналар өздерінің тәжірибелері мен құндылықтарын балаларға жеткізе алады, бұл қоршаған ортаға жауапты көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді. Жергілікті ұйымдармен және сарапшылармен серіктестік оқушылардың білімін байытып, оларға экология саласындағы соңғы зерттеулер мен тәжірибелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Үйірме жұмысы балаларда көшбасшылық қасиеттерді дамытуға да ықпал етеді. Іс-шараларды ұйымдастыруға қатысу, экологиялық жобаларды мониторингтеу немесе өз жұмыстарын қоғамдық форумдарда ұсыну сенімділік пен жауапкершілік сезімін қалыптастыруға көмектеседі. Бұл дағдылар үйірме жұмысы аясында ғана емес, одан тыс жерде де балаларға пайдалы болады, оларды қоғамның белсенді мүшелеріне айналдыруға көмектеседі.

Осылайша, үйірме жұмысы тек білім беру процесі ғана емес, сонымен қатар әлеуметтенудің қуатты құралы болып табылады. Балалар топта жұмыс істеуді, идеяларды талқылауды, ымыраға келуді және ұжымдық шешімдер қабылдауды үйренеді. Бұл дағдылар олардың болашақ өмірінде өте маңызды, өйткені басқалармен ынтымақтасу қабілеті табысты кәсіби қызметтің негізі болып табылады.

Сонымен қатар, экологиялық жобаларды іске асыру сыни ойлауды дамытуға ықпал етеді. Оқушылар проблемаларды талдап, мүмкін болатын шешімдерді зерттеп, өз әрекеттерінің салдарын бағалайды. Олар ақпаратты қабылдаумен ғана шектелмей, өз бетінше

қорытынды жасауға үйренеді, бұл оқу процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Үйірме жұмысының балалардың эмоционалдық жағдайына оң әсер ететінін де ескеру қажет. Олар өз идеяларын жүзеге асырып, өз жұмыстарының нәтижелерін көре алатын үйірме қызметіне қатысу өзін-өзі бағалауды және мотивацияны арттырады. Бұл өз кезегінде оқуға және экологияға деген тұрақты қызығушылықты қалыптастырады. Ақырында, үйірме жұмысы балалардың белсенді азаматтық ұстанымын қалыптастырудың маңызды кезеңіне айналады, бұл сөзсіз қоғамның болашағына әсер етеді.

Инклюзивті білім беру барлық оқушыларды экологиялық мәдениетті дамытуға бағытталған іс-әрекетке тартуға мүмкіндік береді. Үйірме жұмысы балаларға ынтымақтастық дағдыларын қалыптастыруға, басқалардың пікірін тыңдап, құрметтеуге және көшбасшылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Әр бала, өздерінің ерекше білім беру қажеттіліктеріне қарамастан, ортақ жұмысқа үлес қосып, өзінің маңыздылығын сезінеді.

Үйірме жұмысы барысында бастауыш сынып оқушылары экологияның әртүрлі аспектілерін зерттеп, тәжірибелер жүргізіп, деректерді талдап, нәтижелерді талқылап, мәселелерге бірлескен шешімдер іздейді. Балалар экологиялық ойлау дағдыларын меңгеріп, экологиялық қағидаттарға сүйене отырып шешім қабылдауды және талдауды үйренеді. Олардың топтық жұмысқа белсенді қатысуы экологиялық мәдениеттің толық әрі терең қалыптасуына ықпал етеді.

Экологиялық мәдениет – бұл табиғат пен экологиялық мәселелер туралы біліммен шектелмей, қоршаған ортаны қорғауға дайындық пен оған деген жауапкершілікті сезіну. Инклюзивті білім беру аясындағы топтық жұмыс балаларға табиғатты қорғау, оның ресурстарын сақтау және экожүйелердің адамзат игілігі үшін маңыздылығын түсіну құндылықтарын дарытады.

Әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балаларды үйірмеге тарту бейімделген бағдарламаларды әзірлеуді және ойындар, шеберлік сыныптары мен экскурсиялар сияқты әртүрлі оқыту тәсілдерін қолдануды талап етеді.

Үйірмелік жұмысты ұйымдастырудың келесі тәсілдері қолданылуы мүмкін:

1. Экологиялық жобалар: Оқушылар жергілікті экожүйені зерттеу және жақсарту мақсатында жобаларға қатысады. Бұл шағын бақшалар жасау немесе аумақты тазарту акцияларына қатысу болуы мүмкін.

2. Интерактивті сабақтар: Экологиялық тақырыпты меңгеру үшін интерактивті әдістерді, мысалы, экологиялық ойындар мен викториналарды қолдану оқушылардың материалды меңгеруін жеңілдетеді.

3. Ата-аналар мен қауымдастықты тарту: Ата-аналар мен жергілікті қауымдастықтың қатысуымен бірлескен іс-шаралар өткізу экологиялық мәдениетті нығайтуға ықпал етеді.

Практика көрсеткендей, экологиялық үйірмелерге қатысу оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттырып, табиғатқа деген оң көзқарастың қалыптасуына көмектеседі. Балалар қоршаған ортаға көбірек назар аударады және оны қорғауға бастамашылдық танытады. Инклюзивті білім беру жағдайында экологиялық мәдениетті дамыту үшін үйірмелік жұмыс тиімді әдіс болып табылады. Бұл әдіс балалардың табиғатқа жауапты көзқарасын қалыптастыруға ықпал етіп, олардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, барлық оқушыларға тең мүмкіндіктер береді.

Әдебиеттер:

1. Алексеева О.В., Никифорова Е.М. *Инклюзивное образование: от теории к практике*. М.: Академкнига, 2019.
2. Белова Е.Д. *Экологическое воспитание в младшей школе*. М.: Просвещение, 2017.
3. *Инклюзивті білім берудің Ресурстық орталығы туралы ереже*. –Астана: БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016.
4. Искакова А.Т., Мовкебаева З.А., Айтбаева А.Б., Байтурсынова А.А. *Основы инклюзивного образования // уч. пособие*. - Алматы: L-Pride, 2013.
5. Корнеева, И. В. *Экологическое воспитание в начальной школе: теория и методика // Начальная школа*. – 2014. – № 2.
6. Ушакова, О. И. *Инклюзивное образование в контексте развития экологической культуры // Инклюзивное образование*. – 2019. – № 1.

ИНКЛЮЗИЯ ЖАҒДАЙЫНДА КОХЛЕАРЛЫ ИМПЛАНТЫ БАР МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУІН ОЙЫН АРҚЫЛЫ ДАМУЫНЫҢ РӨЛІ

Оразаева Л.С.

Арнайы педагогика ББ бағдарламасының 4 курс студенті,

Дүзелбаева А.Б.

*PhD, Педагогика жоғарғы мектебінің қауымдастырылған
профессоры, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті*

Аңдатпа. Мақалада инклюзия жағдайында кохлеарлы импланты бар мектеп оқушыларының сөйлеу дағдыларын ойын тәсілдері арқылы дамыту мәселесі қарастырылады. Жұмыстың мақсаты — инклюзивті білім беру ортасында ойын арқылы осы оқушылардың сөздік қорын байыту, сөйлеу қабілеттерін жетілдіру және әлеуметтік өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту. Қолданылатын әдістер мен тәсілдер ойын әрекеттері, тілдік жаттығулар және әлеуметтік қатынасты арттыру арқылы жүзеге асырылады.

Кілт сөздер: кохлеарлы имплант, сөйлеу дағдылары, инклюзия, ойын тәсілдері, сөздік қор, әлеуметтік дағдылар, тілдік даму

Аннотация. В статье рассматривается вопрос развития речевых навыков школьников с кохлеарными имплантами в условиях инклюзивного образования с использованием игровых методов. Цель работы — развитие словарного запаса, улучшение речевых способностей и развитие социальных навыков у таких учащихся в инклюзивной образовательной среде с помощью игры. Применяемые методы и подходы включают игровые действия, языковые упражнения и развитие взаимодействия.

Ключевые слова: кохлеарный имплант, речевые навыки, инклюзия, игровые методы, словарный запас, социальные навыки, языковое развитие

Annotation. This article addresses the development of speech skills in schoolchildren with cochlear implants in an inclusive educational setting through the use of game-based methods. The aim of this work is to enrich the vocabulary, improve speech abilities, and develop social interaction skills of these students in an inclusive environment through play. The methods and approaches used involve playful activities, language exercises, and fostering social engagement.

Keywords: cochlear implant, speech skills, inclusion, game-based methods, vocabulary, social skills, language development

Кіріспе

Кохлеарлы имплантацияның негізгі мақсаты — есту қабілеті бұзылған балалардың әлеуметтенуіне және қоғамға толыққанды интеграциялануына жағдай жасау. Ғалым И.В. Королева бұл құралдың маңыздылығын ерекше атап өтіп: «Кохлеарлы импланттың көмегімен

бала айналадағы адамдардың сөйлеуін қабылдап, оны түсінуді үйренеді. Осы арқылы сөйлеуді қарым-қатынас құралы ретінде пайдалана бастайды және біртіндеп қалыпты еститін балалардың даму деңгейіне жақындайды», – деп тұжырымдайды. [1]

Инклюзивті білім беру жүйесінде кохлеарлы импланты бар балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Кохлеарлы имплант – есту қабілеті төмен немесе мүлдем естімейтін балаларға дыбыстарды қабылдап, сөйлеу қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік беретін медициналық құрылғы.[2] Алайда, импланттың өзі сөйлеу дағдыларын автоматты түрде қалыптастыра алмайды. Сөйлеуді толыққанды дамыту үшін ойын арқылы білім беру сияқты арнайы педагогикалық тәсілдер қажет. Ойын әдістерін қолдану арқылы кохлеарлы импланты бар оқушыларға сөздік қорды байыту, сөйлем құрастыру, дұрыс сөйлеу мәнерін қалыптастыру сияқты дағдыларды жеңіл әрі тиімді түрде меңгертуге болады. [3]

Қазақстанда кохлеарлы импланттарды орнату соңғы жылдары кең таралып келеді, себебі бұл әдіс есту қабілеті бұзылған балалардың сөйлеу мен әлеуметтік бейімделуіне айтарлықтай көмектеседі. Мысалы, 2023 жылы Қазақстанда республикалық бюджет есебінен 100-ден астам бала кохлеарлы имплант орнату операциясынан өткен, олар кейіннен есту мен сөйлеу бойынша оңалту курстарынан өтті. Қазіргі уақытта кохлеарлы имплант орнату балалардың тек есту қабілетін қалпына келтірумен ғана шектелмей, олардың сөйлеу және әлеуметтік интеграциясына да әсер ететін маңызды шара болып табылады. Зерттеулер көрсеткендей, кохлеарлы импланты бар балалардың 70%-ы ойын арқылы сөйлеу дағдыларын тиімді түрде меңгере бастайды. Ойын тәсілдерінің көмегімен оқушылардың сөйлеу белсенділігі, сөздік қоры, еске сақтау қабілеті мен зейіні едәуір жақсаратыны дәлелденген.[4]

Бұл тақырыптың өзектілігі кохлеарлы имплантты балалардың инклюзивті ортада толыққанды қатысуын қамтамасыз ету қажеттілігінен туындайды. Сөйлеу дағдыларының дамуы балалардың әлеуметтік бейімделуіне, оқу үлгеріміне, жалпы эмоционалды жағдайына тікелей әсер етеді. Осыған орай, кохлеарлы импланты бар балалардың білім алу үдерісінде ойын әдістерін қолдану инклюзияны жүзеге асырудың тиімді жолы ретінде қарастырылады.

Негізгі бөлім:

Кохлеарлы имплант – есту қабілеті зақымдалған балалардың дыбысты қабылдау қабілетін жақсартуға көмектесетін құрылғы, бірақ ол сөйлеуді автоматты түрде дамытпайды. Имплантты қолданатын оқушылардың сөйлеуін толыққанды дамыту арнайы әдіс-тәсілдерді

қажет етеді. Кохлеарлы имплантпен есту мүмкіндігіне ие болған балалардың сөйлеу ерекшеліктері:

Сөздерді түсіну мен қолдану қиындықтары: Олар дыбыстарды қабылдағанымен, дыбысты дұрыс ажырату, сөзді есте сақтау және сөйлеуде қолдану қиындықтары жиі кездеседі.

Өз ойын еркін жеткізу қажеттілігі: Бұл балалардың қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау қабілетін дамыту үшін сөйлеу белсенділігін арттыру қажет [5]

Сөйлеу дағдыларын ойын арқылы дамытудың негізгі міндеті – балалардың қызығушылығын арттыру, тілдік қорын кеңейту және сөйлеу мәдениетін қалыптастыру.

Ойын – баланың білімді жеңіл қабылдауына және сөйлеу дағдыларын дамытуға септігін тигізетін тиімді тәсіл. Ойын барысында балалар жаңа сөздерді тез қабылдап, оларды белсенді түрде қолдана бастайды. Ойын тәсілдері кохлеарлы импланты бар балалардың: қызығушылығын арттырады, ойын кезінде бала еркін әрекет етеді, бұл оның сөйлеуге деген қызығушылығын оятады; әлеуметтік бейімделуіне ықпал етеді, ойындар балаларға бір-бірімен қарым-қатынас жасауға және командалық жұмысқа дағдылануға мүмкіндік береді; сөздік қорын кеңейтеді, ойындар барысында жаңа сөздер мен сөйлемдер меңгеріледі, сөйлеу мәдениеті қалыптасады.

Ойынның сөйлеуді дамытудағы рөлі бірнеше аспектілерден көрінеді:

Тыңдау және дыбыстарды ажырату қабілетін дамыту: Ойын арқылы балалар әртүрлі дыбыстарды тыңдап, оларды ажыратуды үйренеді. Мысалы, дыбыстық ойындар арқылы жануарлардың дауыстарын, қоршаған ортадағы түрлі дыбыстарды тану олардың есту қабілетін жаттықтырады және дыбыстарды дұрыс естіп, түсінуге мүмкіндік береді. Кохлеарлы импланты бар балалар үшін бұл ерекше маңызды, себебі олар кейбір дыбыстарды ажырата алмауы мүмкін.

Сөздік қорды байыту және сөйлеу белсенділігін арттыру: Ойын процесінде балалар жаңа сөздерді үйреніп, сөздік қорын кеңейтеді. Олар ойынның мазмұнына сай әртүрлі тақырыпта сөйлесіп, қарапайым сөздерден күрделі сөз тіркестеріне дейін меңгереді. Ойынға негізделген жаттығулар, мысалы, суреттер арқылы сөздер айту, ұқсас және қарама-қарсы сөздерді табу ойындары баланың сөздік қорын байытады және белсенді қолдануға итермелейді.

Әлеуметтік қарым-қатынасты дамыту: Ойын кезінде балалар бір-бірімен өзара қарым-қатынас жасайды, рөлдерді бөліседі, сұрақтарға жауап береді, бұл олардың тілдік дағдыларын дамытумен қатар,

әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады. Рөлдік ойындар балаларды қарым-қатынасқа түсіп, тілдік дағдыларын қолдана білуге үйретеді.

Кохлеарлы импланты бар оқушылардың сөйлеуін дамыту үшін дыбыстық және сөздік ойындар өте тиімді. Бұл ойындар олардың дыбыстарды ажырата білу қабілетін күшейтіп, сөздік қорын кеңейтеді.

Дыбыстық ойындар: Мысалы, жануарлардың немесе көлік құралдарының дыбыстарын тану, белгілі бір дыбысты естігенде қол көтеру немесе жауап беру ойындары. Бұл ойындар баланың есту сезімін жақсартып, дыбыстарды дұрыс қабылдауға үйретеді.

Сөздік қорды байыту ойындары: Суреттерді пайдаланып, қарапайым сөздерді атау, бір тақырыпта бірнеше сөз айту арқылы баланың сөздік қорын байытуға болады. Мысалы, “Жануарларды ата”, “Үй заттарын ата” сияқты тапсырмалар арқылы баланың сөздік қоры дамиды.

Сөйлеуді дамыту үшін балаларды сөйлемдер құрастыруға және диалог жүргізуге үйрету қажет. Бұл әдіс олардың тілдік құрылымдарды дұрыс меңгеруіне көмектеседі.

Сөйлем құрастыру ойындары: Балалар суреттер арқылы немесе берілген сөздерден сөйлемдер құрастырады. Мысалы, суретке қарап, “Қыз алма жеп жатыр” сияқты сөйлемдер құрау. Бұл олардың сөздерді сөйлемге дұрыс орналастырып, ойларын толық жеткізуге көмектеседі.

Диалогтық ойындар: Топтық ойындарда балалар бір-бірімен сөйлесуді үйренеді. Мысалы, «Мен дүкенде», «Менің достарым» деген тақырыптарда рөлдік ойындар өткізіп, оқушылардың қарым-қатынас жасау, сөйлеу мәдениетін дамытуға болады.

Рөлдік ойындар мен қимыл-қозғалыс ойындары кохлеарлы импланты бар балалардың тек сөйлеу дағдыларын ғана емес, сонымен қатар олардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуын қамтамасыз етеді.

Рөлдік ойындар: Балаларға «Дүкенде», «Қонақта» сияқты рөлдік ойындар ойнап, түрлі рөлдерді орындауға мүмкіндік беріледі. Олар өзара қарым-қатынаста диалог құрып, белгілі бір оқиға желісін құрайды, бұл сөйлеуді еркін және сенімді қолдануға көмектеседі.

Қимыл-қозғалыс ойындары: Қимыл-қозғалыс ойындары балалардың дене тілін дамытуға, мимика мен жест арқылы ақпарат алмасуды жақсартуға көмектеседі. Мысалы, «Кімнің дауысы?», «Қимылды қайтала» сияқты ойындар баланың есте сақтау және зейінін шоғырландыру қабілеттерін жақсартады [6]

Менің ойымша, инклюзия жағдайында кохлеарлы импланты бар мектеп оқушыларының сөйлеуін ойын арқылы дамыту өте маңызды, себебі ойын — бұл балалардың табиғи тіл үйрену процесінің бір бөлігі.

Ойын баланың коммуникативті дағдыларын дамытуға, сөйлеу қабілетін жетілдіруге және басқа балалармен тең деңгейде қарым-қатынас жасауға көмектеседі. Кохлеарлы импланты бар оқушылар үшін ойын арқылы дағдыларды пысықтап, жаңа сөздер мен сөйлемдерді меңгеру әлдеқайда оңай әрі қызықты болады.

Бұған қоса, ойын балаларға топта жұмыс істей білуді, өз сезімдерін білдіруді және тыңдаушы ретінде басқа адамдардың пікірлерін қабылдауды үйретеді. Әр бала үшін ойын түрлері әртүрлі болуы мүмкін, бірақ оның басты мақсаты – балалардың сөйлеу тілін, әлеуметтік дағдыларын дамыту. Ойынның тәрбиешілер мен оқушылар арасында сенімді байланыс орнатуға ықпал ететінін де ескерген жөн.

Қорытынды

Зерттеулер көрсеткендей, ойын тәсілдерін қолдану арқылы балалардың сөздік қоры байып, сөйлеу белсенділігі артады. Бұл тәсілдің артықшылығы – бала ойын барысында еркін әрекет етеді, бұл оның сөйлеуге деген қызығушылығын және өзін еркін сезінуін қамтамасыз етеді. Сондай-ақ, ойын балаларға бір-бірімен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді, бұл олардың әлеуметтік бейімделуіне септігін тигізеді. Кохлеарлы имплантты балаларға арналған рөлдік ойындар, тақырыптық ойындар және сөздік ойындар олардың сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Ойын тәсілдерінің маңыздылығы тек сөздік қорды байытуда ғана емес, сонымен қатар балалардың сөйлеу мәнерін, эмоциялық қарым-қатынастарын, өз ойларын жеткізу қабілеттерін дамытуда да көрінеді. Бұл әдістің арқасында балалар өздерін еркін сезініп, қоғамға бейімделіп, сөйлеуге деген ынталарын арттырады. Сонымен қатар, ойын арқылы алынған білім мен дағдылар ұзақ уақыт бойы есте сақталып, күнделікті өмірде қолданылатын деңгейге жетеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында кохлеарлы импланты бар балалардың сөйлеуін ойын арқылы дамыту – олардың қоғамға бейімделуі мен мектепте толыққанды білім алуына септігін тигізетін маңызды фактор. Бұл балалардың оқыту процесіне толыққанды қатысып, өзіндік тұлға ретінде қалыптасуына мүмкіндік береді. Ойын арқылы сөйлеуді дамыту олардың психоэмоционалды жай-күйіне оң әсер етіп, сенімділік пен ынталылықты арттырады. Сондықтан педагогтар мен ата-аналар кохлеарлы импланты бар балалармен жұмыс жасағанда ойын тәсілдерін жиі қолдануы керек.

Әдебиеттер

1. Электронды ресурс: https://elib.bspu.by/bitstream/doc/1363/1/Сматья%20-%20Феклистова_2013.pdf

2. Давыдов, А.В. Кохлеарная имплантация – перспективное направление слухопротезирования / А. В. Давыдов, А. В. Староха, // Бюллетень сибирской медицины – 2004. – №4. – 34-35 б.

3. Королева, И. В. Дети с нарушениями слуха: книга для родителей, педагогов и врачей // И.В. Королева, П.А. Янн – СПб., 2013.

4. Электронды ресурс: https://kaz.inform.kz/news/biyl-elimizde-kohlearly-implantat-otasy-zhasalghan-100-den-astam-bala-estu-soyleu-boyynsha-onaltudan-otti_a2831315/

5. Фомичева, М. Ф. Предупреждение нарушений звукопроизношения у детей: пособие для логопеда и воспитателя детского сада / М.Ф. Фомичева – М., 2014

6. Электронды ресурс: <https://special-edu.kz/uploads/files/methodsdoc/2016/Баймуратова%20%20Пашигорева.pdf>

УДК 378

ОБУЧЕНИЕ ОСНОВАМ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ С НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТА

Пахандрин А.М.

*специальный педагог специальной организации образования,
КГУ «Специальная школа-интернат №4» управления образования
Павлодарской области, акимата Павлодарской области*

Аннотация. В статье рассматривается важность обучения финансовой грамотности детей с нарушениями интеллекта, акцентируется внимание на необходимости формирования базовых финансовых навыков для их социальной интеграции и независимости. Также отмечается необходимость использования различных методов обучения, соответствующих индивидуальным особенностям каждого ребенка.

Ключевые слова: финансовая грамотность, учащиеся с нарушениями интеллекта, социальная адаптация, интеграция, особые образовательные потребности

Аңдатпа. Мақалада ақыл-ойы бұзылған балалардың қаржылық сауаттылығын оқытудың маңыздылығы қарастырылады, олардың әлеуметтік интеграциясы мен тәуелсіздігі үшін негізгі қаржылық дағдыларды қалыптастыру қажеттілігіне назар аударылады. Сондай-ақ, әр баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес келетін әртүрлі оқыту әдістерін қолдану қажеттілігі атап өтіледі.

Түйінді сөздер: қаржылық сауаттылық, интеллекті бұзылған оқушылар, әлеуметтік бейімделу, интеграция, ерекше білім беру қажеттіліктері

Abstract. The article discusses the importance of teaching financial literacy to children with intellectual disabilities, focusing on the need to develop basic financial skills for their social integration and independence. It also notes the need to use different teaching methods that correspond to the individual characteristics of each child.

Keywords: *financial literacy, students with intellectual disabilities, social adaptation, integration, special educational needs*

Финансовая грамотность – это необходимый элемент общей культуры любого современного человека. Вопросы финансовой грамотности становятся крайне важными на фоне развития рыночной экономики, роста числа финансовых услуг и усиления влияния финансовых рынков и институтов на повседневную жизнь. Ежегодно все большее количество людей становится частью финансовых процессов, что делает необходимым освоение базовых финансовых знаний для эффективного управления своими средствами и принятия взвешенных решений. Это также подчеркивается главным образом в документах Правительства Республики Казахстан. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 мая 2020 года № 338 утверждает Концепцию повышения финансовой грамотности на 2020 – 2024 годы [1], согласно которой определяются цели, задачи и основные приоритетные направления в укреплении финансовой грамотности среди населения.

В условиях современного общества, где финансовые процессы играют важную роль, обучение финансовой грамотности становится неотъемлемой частью образовательного процесса. Финансовая грамотность — это не просто знание о деньгах, а комплекс навыков, включающих умение планировать бюджет, управлять расходами, понимать ценность денег и избегать финансовых ошибок. Для детей с нарушениями интеллекта овладение такими навыками может стать ключом к их социальной интеграции и независимости. Обучение финансовой грамотности помогает детям научиться самостоятельно принимать решения, понимать последствия своих финансовых поступков и быть ответственными за свои действия [2].

Развитие финансовой грамотности у детей с особыми образовательными потребностями способствует их подготовке к взрослой жизни, снижая зависимость от других людей и помогая избежать финансовых злоупотреблений. Например, дети с нарушениями интеллекта могут стать жертвами мошенников или подвергнуться неправомерным финансовым действиям, если не имеют правильного понимания того, как работают деньги и какие риски существуют. Поэтому важно обучать их основам финансов с раннего возраста, чтобы они могли защищать свои интересы и чувствовать себя уверенно.

Обучение основам финансовой грамотности у учащихся с нарушениями интеллекта должно учитывать их индивидуальные особенности: зачастую дети сталкиваются с трудностями в восприятии

и усвоении информации, имеют замедленное внимание, им необходимы визуальные или практические материалы на уроках. Поэтому важно использовать в работе различного рода игровые методы, наглядные пособия, модели реальных жизненных ситуаций, ведь они значительно повышают эффективность обучения. Так, например, в качестве наглядного материала можно использовать карточки с изображением денежных единиц или различные схемы, которые показывают расходы, доходы и сбережения отдельной семьи. Это помогает визуализировать процесс планирования бюджета, понять основы устройства системы финансовых взаимоотношений. Через такие примеры можно эффективно донести до учащегося те моменты, которые ему трудно воспринимать в абстрактной форме. В виде игры можно моделировать различные жизненные ситуации, через которые дети могут осваивать финансовые навыки (расчет суммы покупок в магазине, составление семейного бюджета, составление плана накопления денег для определенных нужд и целей, формирование умения пользоваться банковскими услугами).

Стоит также заметить, что обучение финансовой грамотности детей с нарушениями интеллекта способствует развитию важных жизненных навыков. Во-первых, это повышение уровня самостоятельности. Дети учатся принимать осознанные решения, что способствует их социальной адаптации и уменьшает зависимость от посторонней помощи. Во-вторых, развитие ответственности. Понимание того, что деньги требуют рационального обращения и имеют важную ценность, воспитывает в учащихся осознанность и аккуратность, что в свою очередь может помочь избежать финансовых проблем в будущем. В-третьих, когда ребенок осознает и понимает, как функционируют деньги, как их заработать, потратить или сохранить, он более защищен и менее подвержен риску стать жертвой обмана.

Таким образом, финансовая грамотность, навыки пользования различными финансовыми услугами – это одни из важнейших сфер знаний, которые необходимы любому человеку для полноценной жизни в обществе. Учащиеся с нарушениями интеллекта также должны получать эти знания, но с учетом индивидуальных особенностей в доступной для них форме. Важно, чтобы обучение было системным и последовательным, включало в себя различные подходы (визуальные и практические материалы, интерактивные и игровые методы). Благодаря этому дети могут стать более независимыми, ответственными, осознанными и уверенными в себе, успешно интегрироваться в социум и быть готовыми к самостоятельной жизни.

Литература:

1. Об утверждении Концепции повышения финансовой грамотности на 2020 – 2024 годы. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2000000338>
2. Кудрявцева М. В. Изучение образовательных потребностей обучающихся с ограниченными возможностями здоровья в сфере финансовой грамотности. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-obrazovatelnyh-potrebnostey-obuchayuschih-sya-s-ogranichennymi-vozmozhnostyami-zdorovya-v-sfere-finansovoy-gramotnosti>
3. Зеленцова А.В., Блискавка Е.А., Демидов Д.Н. Повышение финансовой грамотности населения: международный опыт и российская практика М.: КноРус, 2012. 112 с.

УДК 378

НОВЫЕ ПОДХОДЫ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Прокопенко Т. А.

*учитель русского языка и литературы
КГУ «СОШ № 15 г. Павлодара»*

Аңдатпа. Бұл мақала қазіргі заманғы тәсілдерді енгізу арқылы орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында қазіргі заманғы жалпы білім беретін мектепте инклюзияны іске асырудың өзекті проблемасына арналған. Ұсынылған педагогикалық құралдар ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды оқыту проблемасына психолінгвистикалық тәсілге негізделген. Олардың мақсаты орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында білім берудің жаңартылған мазмұнын іске асыру шеңберінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды оқытудың тиімділігін арттыру болып табылады.

Негізгі сөздер: инклюзия, ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылар, әдістер, жеке көзқарас, бейімделу тапсырмалары.

Аннотация. Данная статья посвящена актуальной проблеме – реализации инклюзии в современной общеобразовательной школе на уроках русского языка и литературы посредством внедрения современных подходов. Представленные педагогические инструменты основаны на психолінгвистическом подходе к проблеме обучения учащихся с особыми образовательными потребностями. Их целью является повышение эффективности обучения учащихся с особыми образовательными потребностями в рамках реализации обновленного содержания образования на уроках русского языка и литературы.

Ключевые слова: инклюзия, учащиеся с особыми образовательными потребностями, методы, индивидуальный подход, адаптивные задания.

Abstract. This article is devoted to an urgent problem - the implementation of inclusion in a modern secondary school in the lessons of the Russian language and literature through the introduction of modern approaches. The pedagogical tools

presented are based on a psycholinguistic approach to the problem of teaching students with special educational needs. Their goal is to increase the effectiveness of teaching students with special educational needs as part of the implementation of the updated content of education in the lessons of the Russian language and literature.

Keywords: *inclusion, students with special educational needs, methods, individual approach, adaptive tasks.*

Данная статья посвящена проблеме внедрения инклюзивного образования в казахстанских общеобразовательных школах на уроках русского языка и литературы. Вопросы инклюзии являются актуальными и занимают одно из центральных мест в работе Министерства образования и науки РК. Это обусловлено ростом числа детей с особыми образовательными потребностями (ООП), среди которых преобладают дети с врожденными патологиями: церебральный паралич, слепота, глухота, задержка психического развития, умственная отсталость и другие. Термин «ребенок с особыми образовательными потребностями» вошел в обиход казахстанских ученых в XX веке и обозначает любое нарушение психической, физиологической или анатомической структуры.

Проблемы, с которыми сталкиваются дети с ООП и их семьи:

1. Социальная, территориальная и экономическая зависимость ребенка от родителей или опекунов.
2. Дисфункция семьи, которая либо распадается, либо чрезмерно опекает ребенка, ограничивая его развитие.
3. Недостаточная профессиональная подготовка, что затрудняет дальнейшую интеграцию в общество.
4. Негативные стереотипы в обществе, формирующие отношение к таким детям как «бесполезным». [1, с. 33].

Образовательные подходы для детей с ООП.

Современная система образования предлагает несколько форм обучения: коррекционное, интеграционное, надомное и дистанционное. Недавно появился еще один вид образования - инклюзивное или включенное образование.

Однако наиболее перспективной формой является инклюзивное образование, цель которого – интеграция детей с ООП в общую образовательную среду.

Инклюзия представляет собой подход, направленный на укрепление уверенности в своих силах у учащихся с особыми образовательными и потребностями. что способствует их мотивации к обучению в школе вместе со сверстниками. Дети с особыми образовательными потребностями нуждаются не только в специальном внимании и

поддержке, но и в развитии своих способностей, что способствует их успеху в образовательном процессе. [2, с. 16].

Инклюзивное образование предполагает такую организацию учебного процесса, при которой все дети, независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых или иных особенностей, интегрированы в единую образовательную систему. Они обучаются по месту жительства вместе со сверстниками без инвалидности в общеобразовательных школах. Такие школы учитывают индивидуальные образовательные потребности учеников и предоставляют необходимую социальную поддержку, создавая условия для их полноценного участия в учебном процессе. [3, с. 5].

Принципы инклюзии:

1. Ценность человека определяется его уникальностью, а не способностями или достижениями.
2. Каждый ребенок имеет право на общение и понимание.
3. Образование должно быть построено на основе реальных человеческих взаимоотношений.
4. Разнообразие усиливает все аспекты жизни и взаимодействия.
5. Прогресс измеряется достижениями в том, что ребенок может делать.

Особенности инклюзивного подхода на уроках.

Инклюзивное образование направлено на создание комфортной психологической среды и устранение барьеров во взаимоотношениях между учащимися. Важно не только обучать, но и воспитывать уважение, толерантность и взаимопомощь. [4, с. 17].

В своей работе с учащимися с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзии на уроках русской литературы я использую различные методы, которые способствуют более эффективному усвоению учебного материала данными учащимися.

Методы работы с учащимися с ООП на уроках литературы:

1. «Чтение с остановками» – обсуждение сюжета после каждого фрагмента текста.
2. «Синквейн» – групповая или индивидуальная работа над осмыслением текста.
3. «Работа с вопросником» – уточнение и расширение понимания.
4. «Знаю, узнал, хочу узнать» – стимулирование самостоятельного поиска информации.
5. «Уголки» – анализ положительных и отрицательных качеств литературных персонажей.
6. «Мозговой штурм» – развитие креативного мышления.

7. «Древо мудрости» – формирование навыков постановки и анализа вопросов.

Методы работы с учащимися с ООП на уроках русского языка:

1. Четкое деление заданий на этапы для лучшего усвоения.
2. Использование дидактических игр, таких как «Орфографическая зоркость», «Третье лишнее», викторины.
3. Вовлечение детей в творческие и коллективные мероприятия (олимпиады, конкурсы).

В работе с учащимися с ООП домашние задания играют важную роль. Домашнее задание – это важный инструмент в учебном процессе. Оно может быть разнообразным: общим, вариативным, дифференцированным, индивидуальным или творческим. Его формат определяется темой и целями урока, задачами учителя и особенностями учеников. Однако независимо от вида, домашнее задание должно быть четко объяснено и доступно для понимания всеми учащимися.

В своей практике я регулярно использую формат творческого домашнего задания. Вот несколько примеров:

1. составить предложения на тему урока или с использованием слов с изученной орфограммой;
2. подготовить вопросы по пройденной теме для использования на следующем уроке при повторении материала;
3. написать короткое сочинение о новом понятии, изученном на занятии;
4. нарисовать схемы слов, словосочетаний или предложений из индивидуальной карточки.

Этот подход решает сразу несколько задач. Во-первых, ученики не могут просто списать ответы из интернета, что побуждает их работать самостоятельно, опираясь на знания, полученные на уроке. Во-вторых, дети с особыми образовательными потребностями не чувствуют себя исключенными, так как получают аналогичные задания, адаптированные под их возможности.

Важно постоянно менять формы и методы работы, чтобы чередовать виды деятельности. Это помогает задействовать различные каналы восприятия: слух, зрение, моторику, память и логику. Такая смена активностей способствует более эффективному усвоению материала.

Инклюзивное образование, по сути, использует те же методы обучения русскому языку, что и обычное, но адаптирует их под нужды конкретного ученика. Особое внимание нужно уделять... (добавьте завершение мысли). [5, с. 28].

Внедрение дистанционных образовательных технологий.

Использование дистанционных образовательных технологий помогает детям с ООП не только участвовать в занятиях, но и чувствовать себя частью коллектива. При этом важно создавать условия, приближенные к реальному уроку.

Эффективность инклюзивного обучения во многом зависит от педагога. Роль учителя очень важна в правильной организации учебного процесса в условиях инклюзии. Учитель должен быть не только наставником, но и активным участником учебного процесса, создающим ситуацию успеха для каждого ребенка. Только в таком случае образование станет мотивирующим и вдохновляющим процессом для всех участников.

Для успешного обучения важно следовать принципу: переход от коллективных творческих проектов к развитию индивидуального творчества. Это предполагает активное вовлечение учащихся в школьные и городские мероприятия, такие как олимпиады, конкурсы и другие формы коллективной активности.

При этом необходимо учитывать возрастные и индивидуальные особенности детей, уровень их текущего развития, а также физическое и психоэмоциональное состояние. Это позволит организовывать их участие в разнообразной социальной жизни, включая экскурсии в музеи, посещение библиотек, театров и кинотеатров, а также участие в спортивных мероприятиях.

Следует помнить, что успех такой работы во многом зависит от педагога. Его задача — стать не просто наставником, а заинтересованным и вдохновляющим участником учебного процесса, способным увлечь детей своим примером и подходом к обучению.

Литература

1. Елисеева И.Г, Ерсарина А.К. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе.]: Методические рекомендации /: Изд-во ННПЦ КП , 2019 – 114 с.
2. Акимбекова А. И. Инклюзивное образование как модель образования // Инклюзивное образование: методология, практика, технологии. – М.: Издатель: Атамұра , 2011. – с.20
3. Будникова Е.С., Резникова Е.В. Реализация инклюзивного образования в образовательной организации] : учебное пособие для студентов высш. учеб. заведений / Е.С. Будникова, Е.В. Резникова. – Челябинск: Изд-во Цицеро, 2017 - 110с.
4. Демичева О. Г. Неспециальные проблемы инклюзивного образования / О. Г. Демичева //Социальная педагогика. - 2012 - № 2 -С. 54-58
5. Григорьева Г. Ф. Дети должны учиться вместе / Г. Ф. Григорьева. - (Качественное образование). - (Стандарты и пути) // Национальные проекты. - 2009 - N12 -С. 70-71.

ЛЮДИ С РАС ВО ВЗРОСЛОЙ ЖИЗНИ

Рахимова К. Е.

студент 2 курса ОП «Специальная педагогика»

Научный руководитель: ассоциированный профессор

Сарсембаева Э.Ю.

Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,

Аннотация. В данной статье мы раскроем проблемы, с которыми сталкиваются люди с РАС во взрослой жизни, покажем примеры взрослых людей с РАС и пути решения.

Ключевые слова: расстройство аутистического спектра (РАС), инклюзия
Аңдатпа. Бұл мақалада біз аутизм спектрінің бұзылуы бар адамдар ересек жаста кездесетін мәселелерді ашып, мысалдар мен шешімдерді көрсетеміз.

Түйінді сөздер: аутизм спектрінің бұзылуы, инклюзия

Abstract. In this article, we will reveal the problems that people with ASD face in adulthood, show examples and solutions.

Keywords: autism spectrum disorder, inclusion

Расстройство аутистического спектра – это разнообразная группа патологических состояний, обусловленных особенностями развития головного мозга [1]. На рис.1 проиллюстрированы главные признаки РАС согласно DSM-5 и сопутствующие проблемы.



Рисунок 1 – Основные признаки РАС [2]

С появлением различных инновационных методов и подходов, РАС стало распознавать всё легче. В связи с этим, с каждым годом количество детей с аутизмом возрастает. Такая статистика навеивает панику, но правда в том, что растет не число людей с расстройством, а число постановления диагнозов. Выходит, что люди с РАС существовали еще задолго до самой формулировки диагноза, однако, во времена СССР как такового понятия «аутизм» - не было. Чтобы разобраться в проблеме, предлагаю обратиться к истории развития диагностики РАС.

До 1965 года – «аутизма» нет. С 1965 года (МКБ-8) аутизм считался подтипом шизофрении. В начале 80-х (МКБ-9) аутизм относился к группе психозов. И только в 1993 году (МКБ-10) «аутичные симптомы» убрали из описания шизофрении. При этом РАС ставили редко и неохотно, вместо него ставили шизофрению, а если ребенок невербальный или минимально вербальный (а таких среди аутистов около 30%), то часто давали умственную отсталость. [3]

По данным Всемирной Организации Здравоохранения мы знаем, что с РАС рождается каждый 160-ый ребенок в мире [4]. Тогда возникает вопрос: где сейчас эти дети, родившиеся во времена СССР? Нет, они не исчезли, они живут среди нас, и возможно большая часть не догадывается о своем расстройстве.

Известно, что спектр аутизма огромен, и при более сильных расстройствах, особенно в сопровождении с умственной отсталостью, человек с РАС не способен жить самостоятельно. Но есть такие формы аутизма, при которых речевые и мыслительные процессы сохраняются, и от этого намного тяжелее распознать диагноз уже в зрелом возрасте. Неспособность к сочувствию, страх нового, заикленность на каких-то словах, боязнь зрительного контакта – во всех этих проблемах люди зачастую винят себя, думают, что с ними что-то не так или они какие-то не такие, многие считают, что им нужно работать над собой и т.д. Но причиной подобного вполне может быть аутистическое расстройство.

Распознать РАС очень важно, это облегчит жизнь и самому человеку, и кому-то из близких. Но если в случае с детьми распознать расстройство гораздо проще (например, он не реагирует на своё имя, не говорит, не смотрит в глаза, не умеет играть), то со взрослыми всё куда сложнее. Если РАС не ярко выражен, человек вполне может сохранять функциональность. Он будет общаться, ходить на работу, вести себя как остальные, но при этом страдать из-за непонятных ему самому проблем.

Выходя из дома, человек с РАС всегда испытывает огромный стресс и тревогу. Диагноз может проявляться в разных ситуациях.

Например, такие люди стараются не пересекаться взглядом с людьми, которые идут навстречу; избегание социальных ситуаций (лишний раз не садятся в автобусе, чтобы не уступать); сложности в общении по телефону, стараются общаться посредством переписки; сильная тревожность в элементарных социальных ситуациях (продавец на кассе); чтобы записаться на какую-либо услугу, человек с РАС может до полутора часов прокручивать в голове фразу, которую должен произнести [5].

По мимо самого расстройства, жизнь людей с аутизмом сильно осложняется отношением окружающих. По мнению Всемирной Организации Здравоохранения, люди с аутизмом часто подвергаются стигматизации, дискриминации и нарушениям прав человека [6]. Их права в сфере образования и медицины несправедливо ущемляются. Их не хотят брать учиться в обычные школы, университеты, считают неспособными к работе. Эта проблема вызвана незнанием особенностей РАС. Поэтому, одним из способов улучшения жизни для людей с аутизмом может быть популяризация диагноза. Общество должно знать, что аутизм – это не болезнь, люди с РАС не представляют никакой угрозы, а их расстройство – это дефицит социальных навыков.

В городе Павлодар проживает девушка по имени Татьяна (имя изменено с целью сохранения анонимности), которая радушно согласилась дать нам интервью о своём младшем брате, которому поставили диагноз «детский аутизм». Сейчас Антону (имя изменено) 21 год, но диагноз поставили в 1,5 года. По словам Татьяны, до полутора лет мальчик развивался нормально, но после сильного стресса Антон перестал говорить. Ему поставили диагноз «детский аутизм», и после этого рокового момента жизнь мальчика изменилась. Антона не брали ни в одно учебное заведение, ссылаясь на диагноз. После совершеннолетия ребенку поставили диагноз «Шизофрения», т.к в Казахстане *нет* «Взрослого аутизма». Парню скоро исполнится 22 года. Его любимые увлечения – бассейн, лепка, еще он изучает английский язык. На наш вопрос: «Как Антон взаимодействует с другими людьми? Не испытывает ли он дискомфорт, находясь в социуме?», Татьяна отвечает: «Нет». Парень стремится со всеми познакомиться и поговорить. Иногда бывает, что доходит до того, что родителям приходится говорить: «Антон, отстать от человека». Татьяна говорит, что несмотря на свой биологический возраст, Антон похож на ребенка (здесь подразумевается ни физиологические, а поведенческие особенности). «Мечтает ли он о чём-нибудь? Есть цели на будущее?». «Нет, – говорит Татьяна. - Единственное его желание – отправиться на море, и побывать на корабле, вместе с пиратами».

Представьте мир, где не было бы разделений на людей с особенностями и без. Где каждый человек мог бы выбрать ту профессию, которая была бы ему по силам и пожеланиям. Например, в Санкт-Петербурге начинают набирать обороты инклюзивные кафе и мастерские [7]. Молодые ребята с различными ментальными особенностями могут устроиться туда, и работать бариста, официантами, поварами и т.д. Такие заведения несут огромный вклад в развитие коммуникационных навыков для людей с расстройством, а общество учится толерантному отношению к ним.

Известно, что основным способом помощи людям с РАС является обучение. Детей учат выражать себя, свои желания, учат взаимодействовать с другими детьми, и всё происходит через игру, через активное вовлечение в игровой контакт. Со взрослыми всё иначе. Их не нужно учить разговаривать, вместо этого должна проводиться беседа, моделирование и интеллектуальный разбор разных ситуаций (например, как предъявлять себя на собеседовании, или как ходить на свидание и т.д.).

Люди, в чьём окружении есть знакомые с РАС, тоже могут поспособствовать тому, чтобы человеку было комфортнее работать или учиться. Вот несколько правил: пытайтесь говорить яснее и прямее, избегать сарказмов, метафор; предупреждайте об изменениях совместных планов заранее; проговаривайте ситуации.

Если говорить о решении проблемы взрослого аутизма, то можно выделить несколько путей. Во-первых, это просвещение населения о диагнозе аутизм. Общество должно понимать специфику РАС, не бояться его и уметь толерантно вести себя по отношению к людям с таким диагнозом. Во-вторых, это внедрение инклюзии. Инклюзия не только на уровне обучения, но и трудоустройства. Люди с аутистическим расстройством, после окончания обучения, должны уверенно чувствовать почву под ногами, и знать, что их в любой момент смогут трудоустроить, а значит, социализироваться, жить полноценной жизнью.

Литература

1. Официальный сайт World Health Organization (Всемирная Организация Здравоохранения) Электронный ресурс — Режим доступа: <https://www.who.int/ru>
2. Американская психиатрическая ассоциация (APA). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5)*. — Арлингтон: Американская психиатрическая ассоциация, 2013. — 312 с.
3. МКБ-9
<https://psychiatr.ru/download/1486?view=1&name=%D0%9C%D0%9A%D0%91-9%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0>

[%BA%D0%B8%D0%B5 %D1%80%D0%B0%D1%81%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf](#)

4. Официальный сайт World Health Organization (Всемирная Организация Здравоохранения) Электронный ресурс — Режим доступа: <https://www.who.int/ru>

5. Варламов И. А. Документальный фильм «Диагноз, но не болезнь». — СПб.: 2021.

6. World Health Organization Дискриминация людей с аутизмом https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB133/B133_4-ru.pdf

Ссылка на статью об инклюзивном кафе <https://thermos.sindromlubvi.ru/inklyuzivnye-kafe-i-masterskie-budushchee-v-kotorom-my-zhivem.html>

УДК 378

КОРРЕКЦИОННО-РАЗВИВАЮЩИЕ УПРАЖНЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОЗНАНИЯ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА И РАЗВИТИЯ НАГЛЯДНО-ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА

Сабадашева Н.Н.

учитель-дефектолог КГУ «Специальный комплекс детский сад-школа-интернат №1» Павлодарской области, г.Павлодар, Казахстан

Аннотация. Мы живем в современном мире, в той эпохе, когда являемся свидетелями того, что время, словно, ускорилось и наш современный мир постоянно обновляется. Сменяются технологии, а вместе с тем, и потребности человека. Чтобы быть на одном уровне с сегодняшним современным миром, человеку необходимы изменения в сознании и мышлении, что в свою очередь предполагает обновленные подходы в его обучении и развитии для всех категорий детей, не исключая тех, кто не слышит.

Ключевые слова: нарушение слуха, овладение речью, познавательная деятельность, коррекционная направленность, дифференцированность заданий, ориентир на возможности каждого.

Аңдатпа. Біз қазіргі заманда өмір сүріп жатырмыз, уақыт жылдам-дағандай болып көрінетініне және заманауи әлеміміз үнемі жаңарып жатқанына куә болып жатқан дәуірде. Технологиялар өзгереді, сонымен бірге адамның қажеттіліктері де өзгереді. Қазіргі заманғы әлеммен тең болу үшін адамның санасы мен ойлауында өзгерістер қажет, бұл өз кезегінде ести алмайтын балаларды қоспағанда, барлық санаттағы балалар үшін оның білім алуы мен дамуындағы жаңартылған тәсілдерді білдіреді.

Түйінді сөздер: есту қабілетінің бұзылуы, сөйлеуді меңгеру, танымдық белсенділік, коррекциялық назар аудару, тапсырмаларды саралау, әрқайсысының мүмкіндіктеріне назар аудару

Работая с детьми, которые имеют ограниченные возможности здоровья педагог, обладающий профессиональными знаниями, оказывает решающее значение на личностные качества и умения учащегося в социальной реабилитации.

Коррекционная работа педагога, зависит от целей и задач, которые решает учитель в процессе педагогической деятельности. Конечно, существуют отличительные особенности целей, выдвигаемые той или иной программой, однако за всем этим стоит главная цель школьного обучения и воспитания, определенной Государственным образовательным стандартом.

В начальный период, когда ребенок только поступает в школу учителю необходимо выявить особенностей протекания адаптации учеников, сделать так, чтобы было безболезненное её завершению.

Социально-нравственный потенциал всех участников образовательного процесса проявляется в наличие положительного отношения к включению детей, имеющих нарушения слуха, в школьное сообщество. Включение детей с нарушениями слуха в общеобразовательные учреждения требует учитывать их разноуровневую подготовку на момент поступления.

Нарушениями слухового восприятия сегодня страдает более 18 тысяч жителей Казахстана. А если посмотреть статистику по всему миру, то более 466 миллионов, из них 34 миллиона – детей. Под нарушением слуха принято называть частичную или абсолютную утрату человеческой возможности восприятия, дифференциации и распознавания звуковых колебаний посредством слухового анализатора.

Основные особенности неслышащих детей заключаются в: неспособности самостоятельного овладения речью; наличие недостатка слуховых впечатлений, ведущих к обеднённости внутреннего мира ребенка; ограниченные возможности в овладении словесной речью негативно влияют на развитие познавательных процессов, эмоционально-волевой сферы.

На первых этапах работа строится при сопровождении опытных специалистов, таких как сурдопедагог, специального психолога, социального педагога. В дальнейшем, школьному сообществу необходимо воспроизводить опыт взаимодействия самостоятельно, обращаясь к специалистам за консультациями в наиболее сложных случаях.

Понимая суть проблемы глухих и слабослышащих детей, связанных с особыми образовательными потребностями, которые возникли в связи нарушения слуха, таких как: развитие и использование остаточного слуха в образовательных, познавательных и коммуникативных

ситуациях, обучение слухо-зрительному, слуховому и зрительному восприятию обращенной речи говорящего человека, развитие всех сторон речи и восполнение недостатка знаний об окружающем мире, развитие потребностно-мотивационной и эмоционально-волевой сферы; учителю необходимо выполнять ряд важных правил: сотрудничать непосредственно с сурдопедагогом и родителями ребёнка; стимулировать полноценное взаимодействие неслышащего ребенка со сверстниками, что способствует полной адаптации его в детском коллективе; соблюдать те методические требования, которые обязательны относительно неслышащего ученика; включать глухого или слабослышащего ребёнка в обучение на уроке, используя специальные методы, приемы и средства, учитывая возможности; решать ряд задач коррекционной направленности в процессе урока, таких как стимулирование слухо-зрительного внимания; исправление речевых ошибок и закрепление навыков грамматически правильной речи; расширение словарного запаса; развитие связной речи ученика.

Много лет, работая учителем начальных классов специальной общеобразовательной школы–интерната для детей с нарушением слуха, приходит осознание, что педагог открывает для неслышащего ребенка целый мир. Мы учим его слышать, слушать, говорить, читать, писать, сопереживать и воспринимать окружающий мир таким, какой он есть.

В группу неслышащих детей относят тех, слух которых не может быть самостоятельно использован для накопления речевого запаса. Специальными техническими средствами для неслышащих учащихся выступают средства слухопротезирования, такие как: слуховые аппараты, кохлеарные импланты, видеотехника, изобразительные или звуковые сигналы, звукоусиливающая аппаратура, которой располагают подобные учебные заведения.

В работе по развитию и коррекции слуха и речи педагогами решаются как общие, так и специфические задачи. К ним относятся: развитие слухового восприятия, обучение чтению с губ, коррекция звукопроизношения.

В коррекцию звукопроизношения входит работа над: словесным ударением, работа над орфоэпией, работа над логическим ударением и темпом речи.

Этап развития наглядно – образного мышления у детей с нарушением слуха и речи служит необходимой основой для формирования разнообразных способов словесно – логического мышления, однако у таких детей особенно велико отставание от нормального развития. Поэтому перед педагогами стоят задачи дальнейшего совершенст-

ования процесса обучения с целью более разностороннего развития мышления детей не только в словесно–логической форме, но и в наглядно–образной.

На основании многолетнего опыта работы с детьми, у которых нарушен слух и речь разработано авторское методическое пособие «Коррекционно–развивающие упражнения для познания окружающего мира и развития наглядно–образного мышления детей с нарушением слуха». Куда вошли разнообразные задания, соответствующие возрастным особенностям детей данной категории.

Материал хорошо иллюстрирован, что позволяет заинтересовать каждого младшего школьника при проведении индивидуальных занятий по развитию слухового восприятия и развитию произносительной стороны речи. Положительная функция данного методического пособия состоит в том, что использован дидактический материал с дифференцированными заданиями, которые дают возможность учителю найти индивидуальный подход к каждому ученику с учетом его интересов, потребностей, стиля и темпа работы, познавательных возможностей, формируя его как личность. Предложенные коррекционно–развивающие упражнения, эффективно развивают наглядно–образное мышление детей, их зрительную память, слухо–зрительное восприятия, фонематический слух, устойчивость внимания.

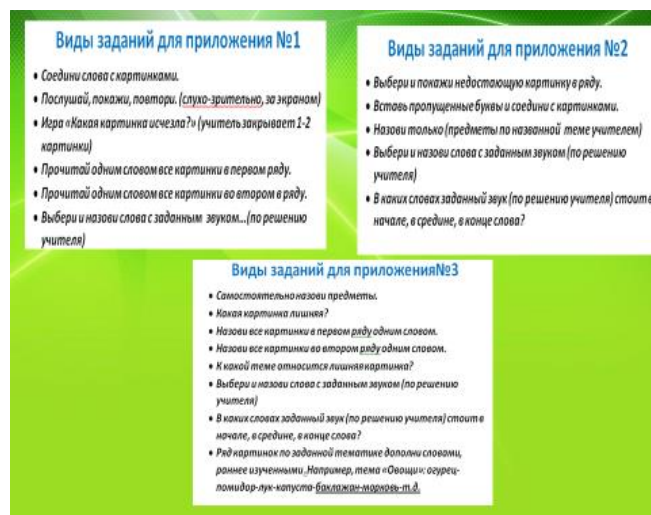


Рисунок 1 - Виды заданий из авторского пособия

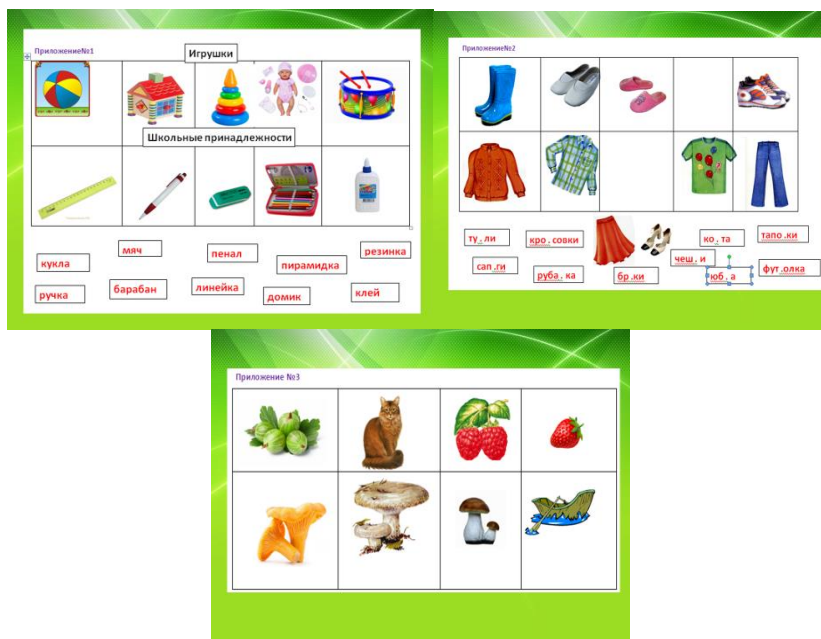


Рисунок 2 – Наглядный материал авторского пособия

Изучение алфавита является базой для изучения любого языка. Знание языка предполагает научение говорению, чтению и письму. А для того, чтобы научить понимать буквы и читать их, нужно их просто выучить. Аналогичная ситуация с письмом: чтобы написать букву, нужно знать, как она выглядит и какой звук обозначает. Таким образом, можно прийти к крайне логическому выводу—без алфавита невозможно освоить язык. Последовательность освоения букв в букваре для детей с нарушением слуха соотносится с индивидуальными программами формирования и коррекции произносительной стороны речи. Отличия заключаются в последовательности освоения букв, особом внимании к развитию фонематического слуха детей.

Учитывая выше сказанное разработано эффективное методическое пособие «Изучаем буквы и звуки. Изучаем профиль и дактиль», в которое вошли разнообразные обучающие карточки, с изображением графически печатных и прописных буквы, описаны характеристики изучаемых звуков, расположены артикуляционные профили звуков и их анализ наглядно дают представление об общих свойствах звуков и об их отличиях. В данном методическом пособии предоставлен дактиль русского языка как основа жестового языка для обучающихся, имеющих нарушения слуха.



Рисунок 3 – Наглядный материал авторского пособия
«Изучаем буквы и звуки. Изучаем профиль и дактиль»

Такое разнообразие материала служит хорошей мотивацией для последовательного развития произносительной стороны детей с нарушенным слухом и заинтересовывает в дальнейшем познавать окружающий мир, владея навыками чтения и письма.

Соответственно, указанные методические пособия рекомендованы учителям, дефектологам, логопедам, родителям, которые занимаются развитием детей с нарушением слуха и речи для расширения своего кругозора в нашем современном мире.

В заключении хочется сказать, что логичным будет отметить, такой нюанс: образованность не может быть одинаковой для всех. По сему обучение, прежде всего ориентировано на определенного ученика. Что заставляет процесс обучения в школе сделать достаточно плодотворным, где каждый ребёнок мог успешно продвигаться собственным путём, в соответствии со своими способностями и возможностями.

Литература:

1. Королева И.В. Диагностика и коррекция нарушений слуховой функции у детей раннего возраста. – СПб., 2005. – 288с.
2. Сурдопедагогика/ под редакцией Е.Г. Речицкой. – М., 2004. – 655с.
3. Кузнецова С. Стигматизация глухих //http://audio-accessibility.com
4. Головчиц, Л.А. Психолого-педагогическая характеристика дошкольников с недостатками слуха, имеющих комплексные нарушения развития / Л.А. Головчиц // Дефектология. – 2008. – № 1. – С. 27-32

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ РОДИТЕЛЕЙ С ДЕТЬМИ С ООП В СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬЕ

Сайфулина А.К.

Магистрант Высшей школы педагогики

Сарсенбаева Б.Г.

Научный руководитель: к.п.н., профессор Высшей школы педагогики

Павлодарского педагогического университета им.Э. Марғұлан,

г.Павлодар,

Аннотация. В данной статье представлен теоретический анализ особенностей взаимодействия родителей с детьми, имеющими особые образовательные потребности (ООП). Раскрывается актуальность инклюзивного образования в современном мире, детско-родительские отношения, особенности воспитания в семьях, воспитывающих инклюзивного ребенка, применяемые подходы для установления отношений родителей с детьми с ООП. В статье анализируются проблемы, с которыми сталкиваются семьи, воспитывающие детей с ООП, и предлагаются практические рекомендации по улучшению взаимодействия и созданию поддерживающей среды внутри семьи.

Ключевые слова: современная семья, ограниченные возможности здоровья, инклюзивное образование, поддерживающая среда, развитие, воспитание, детско-родительские отношения.

Аннотация. Бұл мақалада ата-аналардың ерекше білім беру қажеттіліктері балалармен өзара әрекеттесу ерекшеліктеріне теориялық талдау берілген. Қазіргі әлемдегі инклюзивті білім берудің өзектілігі, балалар мен ата-аналардың қарым-қатынасы, инклюзивті баланы тәрбиелейтін отбасылардағы тәрбиенің ерекшеліктері, ата-аналардың ОР бар балалармен қарым-қатынасын орнату үшін қолданылатын тәсілдер ашылады. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеп отырған отбасылардың алдында тұрған мәселелер талданады және отбасы ішіндегі өзара әрекеттесуді жақсарту және қолдау ортасын құру бойынша практикалық нұсқаулар ұсынылады.

Түйінді сөздер: қазіргі отбасы, шектеулі денсаулық мүмкіндіктері, инклюзивті білім беру, қолдау ортасы, даму, ата-ана тәрбиесі, балалар мен ата-аналар қарым-қатынасы.

Abstract. This article presents a theoretical analysis of the features of interaction between parents and children with special educational needs (OOP). The article reveals the relevance of inclusive education in the modern world, child-parent relations, the peculiarities of upbringing in families raising an inclusive child, the approaches used to establish relations between parents and children with OOP. The article analyzes the problems faced by families raising children with OOP, and offers practical recommendations for improving interaction and creating a supportive environment within the family.

Keywords: modern family, limited health opportunities, inclusive education, supportive environment, development, upbringing, child-parent relations.

Семья – это самое первое общество, с которым встречается ребенок, в котором закладывается фундамент личностных характеристик ребенка. Именно в семье он получает первоначальные модели общения и взаимодействия с окружающими его людьми. Тут же у него формируется доверительное отношение к окружающему миру и близким людям и уже на этой основе возникает познавательная, речевая активность и начальные личностные установки. Все эти тонкости необходимо учитывать при планировании и ведении работы с семьей ребенка.

Инклюзивное образование - это не только реализация права ребенка на образование, но и изменение подходов к работе всей образовательной системы, нацеленность ее на то, чтобы все люди могли на равных участвовать в жизни общества. Термин «особые образовательные потребности» (ООП) употребляется по отношению к детям с минимальными повреждениями центральной нервной системы, а также длительно находящимся в условиях социальной депривации. Для них характерны незрелость эмоционально-волевой сферы и недоразвитие познавательной активности [3, с.56].

Важнейшую роль в развитии инклюзивного образования играют родители. Причем речь идет не только о родителях детей с особыми образовательными потребностями, но и родителях здоровых детей. Несмотря на то, что все родители признают право на получение образования каждым ребенком, находятся родители, которые предъявляют требование исключить из класса ребенка с особыми образовательными потребностями.

Гармоничные, соответствующие возможностям и потребностям ребенка взаимоотношения являются приоритетным условием формирования у него готовности и способности к частично самостоятельной жизни, а также уменьшают риск социальной дезадаптации в дальнейшем. Появление в семье ребенка с отклонениями в психофизическом развитии создает сложную стрессовую ситуацию в семье, дезорганизует межличностные отношения, нарушает привычную жизнь ее членов. В связи с этим индивидуальные особенности и характеристики личности родителей в значительной мере определяют характер социализации и успешность адаптации такого ребенка в жизни.

Л.С. Выготский отмечает: «ребенок, развитие которого сопровождается дефектом, не менее развит, чем его нормальные сверстники, но развит иначе» [1, с.108]. Он отмечал, что личностные особенности такого ребенка определяются его статусом в семье. Здесь важно, как члены семьи принимают ребенка, какой подход к нему проявляют, как преподносят своего ребенка окружающим. В любом случае необхо-

димо трезвое мышление родителей и факт принятия ребенка как личности, несмотря ни на что, ведь у каждого ребенка есть свои сильные стороны, которые следует раскрывать и правильно развивать.

Роль семьи в воспитании детей с особыми образовательными потребностями становится более заметной, когда возникает ряд проблем, связанных с уровнем развития ребенка, характером детских особенностей и готовностью семьи к преодолению проблем. Поэтому таким детям нужно больше родительской любви и заботы. Детей нужно всегда держать в обстановке любви и тепла, учить любить, поощрять за хороший поступок, грустить за плохой, но всегда двигаться вперед.

Одни из ведущих психологов, такие как Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин, М.И. Лисина в своих работах утверждают, что основной проблемой внутрисемейных отношений является дисгармония в детско-родительских отношениях [1, с.60].

В психологии ученые выделяют несколько видов отношений родителей к своим детям с ООП:

- стеснение. Малая часть родителей с детьми с ООП редко посещают общественные места, пытаются скрыться от вопросов людей на улицах, не понимая, что ребенок, видя ситуацию, вырастет неуверенным в себе и замкнутым, подразумевая в своём сознании, что все происходит из-за него, он будет не уверен в себе, имея кучу комплексов;

- гиперопека тоже является далеко не положительным видом взаимоотношений родителей к своим детям с ООП. Такие родители, как правило, не дают ребенку развиваться в социуме, они переживают за каждый его верный или же не верный шаг, контролируют каждое его действие. Там, где ребенку «необходимо» споткнуться, чтобы приобрести опыт, родитель оберегает его от такого рода ошибки;

- отказ или недолжное воспитание. Многие родители, когда слышат диагноз своего ребенка, просто отказываются в это верить, не принимают этот факт как уже случившееся. Другие же не дают любви, заботы, внимания, в следствии чего ребенок вырастает замкнутым, с постоянным негативом к окружающим.

- неприятие. Чаще всего родители не желают слушать специалистов и преувеличивают реальные возможности своего ребенка, предъявляют к нему завышенные требования. В дальнейшем ребенок становится чересчур упрямым и раздражительным, когда у него что-то не получается.

- принятие. Самый адекватный вид взаимоотношений родителей с детьми с ООП. В семье, где диагноз приняли и выполняют все указания специалистов, ребенок чувствует себя счастливым, уверенным и трезво оценивает свои способности.

Работа с семьей является основным моментом в процессе обучения и воспитания, в который входят как дети с ограниченными возможностями, так и часто развивающиеся дети. Однако сотрудничество с семьями детей с нарушениями развития для эффективности процессов коррекции и развития более очевидно, чем сотрудничество с другими категориями детей. Одной из задач педагогов, воспитателей и родителей является помощь родителям «особых» детей в понимании того, что они не останутся наедине со своими проблемами, и их дети имеют возможность вместе с нормально развивающимися детьми расти, получать образование [5, с.302].

Осуществляя психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование данной категории детей невозможно без активного взаимодействия с семьей ребенка. Развитие ребенка с ООП в большой степени зависит от благополучия его семейной ситуации, от адекватного участия родителей в его физическом и нравственном становлении, правильности воспитательных воздействий. Поэтому технология сопровождения семьи становится необходимой составляющей образовательной системы, позволяющей создавать условия для полноценного развития детей [4].

Сопровождение семьи, воспитывающей ребенка ООП – это деятельность, направленная на актуализацию коррекционных ресурсов семьи, обеспечивающих эффективность её функционирования, позволяющая формировать и реализовывать адекватные потребностям ребенка стратегии воспитания, конструктивные родительские установки и позиции по отношению к нему.

При организации своевременного сопровождения семьи повышаются шансы успешной адаптации детей с ООП к жизни в обществе, происходит укрепление морального и психологического климата в семьях. Для родителей, воспитывающих детей с ООП, сотрудничество с педагогом расширяет представления о собственной компетентности, придает уверенность в своих силах, способствует пониманию, как свои возможности, так и компенсаторных возможностей ребенка, активному участию в процессе обучения и воспитания, помогает родителю и ребенку гармонично взаимодействовать друг с другом. Вовлечение родителей в образовательный процесс, их заинтересованное участие в коррекционно-педагогической работе важны не потому что этого хотят педагоги, а потому, что это необходимо для развития ребенка. Педагоги должны сделать родителей не просто союзниками, но и грамотными помощниками на всех этапах работы.

Рассмотрим практические рекомендации для родителей, воспитывающих детей с ООП, по поддержанию гармоничных отношений с ребенком:

Создавайте атмосферу безусловной любви и принятия. Показывайте ребенку, что он ценен и любим таким, какой он есть, независимо от его особенностей. Это укрепит его уверенность в себе и чувство безопасности.

Устанавливайте открытое общение. Проявляйте интерес к переживаниям и мыслям ребенка. Слушайте его внимательно, не перебивая, и обсуждайте любые возникающие вопросы.

Показывайте уважение к индивидуальности ребенка. Учитывайте его особенности и потребности. Не сравнивайте его с другими детьми и поощряйте индивидуальные достижения.

Стремитесь к регулярному взаимодействию. Участвуйте в повседневной жизни ребенка: играйте, учитесь вместе, обсуждайте его интересы и увлечения. Это способствует укреплению эмоциональной связи.

Развивайте навыки саморегуляции. Учите ребенка справляться с эмоциями, используя позитивные методы, такие как дыхательные упражнения или игры, направленные на расслабление.

Обращайтесь за профессиональной помощью. Привлекайте специалистов (психологов, логопедов, дефектологов), которые помогут вам лучше понимать потребности ребенка и подскажут эффективные подходы в воспитании.

Создавайте условия для социальной адаптации. Поддерживайте контакты с другими детьми и семьями, воспитывающими детей с ООП. Это поможет ребенку развивать социальные навыки и преодолевать барьеры.

Таким образом, отношения родителей, воспитывающих детей с ООП— это особое взаимодействие между ребенком и родителями, основанное на эмоциональной связи, обусловленное возрастом ребёнка и личностью родителей. Родительская любовь и уверенность ребенка в родительской любви являются источником и гарантией его эмоционального благополучия.

Литература:

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология/ Под ред. В. В. Давыдова. — М.: Педагогика-Пресс, 1999. — 536 с.
2. Муханова, И. В. Проблемы социализации детей с ограниченными возможностями здоровья. / И. В. Муханова, А. Х. Яхьяева // Известия Чеченского государственного педагогического института. —2016. — Т. 11. — № 3 (15). — С. 20–23.

3. Ткачева, В.В. Психологическая помощь семье, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии. - Москва: Просвещение, 2008. - 239 с.
4. Ананьева, Т.В. Психолого-педагогическое сопровождение семьи, воспитывающей особого ребенка// Воспитание и обучение детей с нарушением развития. – 2007.
5. Шнайдер, Л.Б Семейная психология. - М.: Академический проект, 2011. - 736 с.

УДК 612.789

КОРРЕКЦИЯ ЗВУКООБРАЗОВАНИЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ДЫХАТЕЛЬНОЙ ГИМНАСТИКИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО КЛАССА

Сергазина Ю. В.

студент 4 курса ОП «Специальная педагогика»

*Научный руководитель: Сарсембаева Э. Ю. доктор философии PhD
Павлодарский педагогический университет имени Э. Марғұлан,
г. Павлодар*

Аннотация. В данной статье рассматривается влияние дыхательной гимнастики на речевое развитие детей в условиях инклюзивного класса. Определяется роль дыхательных упражнений у детей старшего дошкольного возраста при звукообразовании. В статье предложены упражнения для дыхательной гимнастики, которые могут быть использованы как для детей с нарушениями речи и звукопроизношения, так и для детей с нормой речевого развития.

В речевом развитии участвуют также различные игры и упражнения, которые помогут детям снять физическое и эмоциональное напряжение упражнения, что важно в условиях инклюзивного класса.

Ключевые слова: дыхательная гимнастика, речевое развитие, звукообразование, логопедическое занятие, инклюзивный класс, дыхательные упражнения.

Аңдатпа. Бұл мақалада тыныс алу гимнастикасының инклюзивті сыныптағы балалардың сөйлеу дамуына әсері қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балалардағы тыныс алу жаттығуларының рөлі анықталады. Мақалада тыныс алу жаттығулары ұсынылады, оларды сөйлеу және дыбыстық айтылуы бұзылған балаларға да, сөйлеу қабілеті нашар балаларға да қолдануға болады. Сөйлеуді дамытуға сонымен қатар балаларға инклюзивті сынып жағдайында маңызды болып табылатын жаттығудың физикалық және эмоционалдық шиеленісін жеңілдетуге көмектесетін әртүрлі ойындар мен жаттығулар қатысады.

Түйінді сөздер: тыныс алу гимнастикасы, сөйлеуді дамыту, дыбысты қалыптастыру, логопедиялық сабақ, инклюзивті сынып, тыныс алу жаттығулары.

Abstract. *This article examines the influence of breathing exercises on the speech development of children in an inclusive classroom. The role of breathing exercises in older preschool children is determined. The article suggests exercises for respiratory gymnastics, which can be used both for children with speech and sound disorders, and for children with normal speech development. Various games and exercises are also involved in speech development, which will help children relieve physical and emotional stress of exercise, which is important in an inclusive classroom.*

Keywords: *breathing exercises, speech development, sound formation, speech therapy, inclusive class, breathing exercises.*

Целью статьи является выявление значения дыхательной гимнастики на речевое развитие у детей дошкольного возраста в условиях инклюзивного образования. Данной проблемой занимались такие ученые, как Орлова О.С., Белякова Л.И., Гончарова Н.Н., Шишкова Т.Г. и другие. Также изучались работы известных ученых и специалистов Казахстана в области логопедии и дефектологии Г.Б. Канатова, М.Б. Сафиулина, Ж.К. Саитов и др.

У детей дошкольного возраста могут возникать проблемы с речевым дыханием. Оно в свою очередь, напрямую влияет на звукообразование, а неконтролируемое или поверхностное дыхание может привести к неправильному произнесению звуков, а также к нарушению тембра и интонации речи.

Нередко родители не уделяют внимание дыханию во время разговора, поскольку они общаются с ребенком постоянно и привыкают к особенностям его речи. Важно понимать, что если научить ребенка контролю за вдохом и выдохом, его будет намного проще понять, а многие дефекты исчезнут.

Формирование речевого дыхания начинается уже в возрасте 3-6 месяцев. На итоговом этапе происходит подготовка дыхательной системы к становлению голосовых функций. В дошкольном возрасте у детей интенсивно развивается связная речь и речевое дыхание. В норме у пятилетних детей тип физиологического дыхания диафрагмальный – а продолжительностью речевого выдоха - 3 слов. Но иногда после физических или эмоциональных нагрузок они могут дышать и по смешанному типу, поднимая при этом плечи, отмечает в своей статье Хвостикова А.А. [2, стр. 106]

Речевое дыхание имеет существенные отличия, обусловленные особыми требованиями, предъявляемыми к дыхательному акту во время речи. [1, стр. 5] Дыхание – это основа внешней (произносительной) речи. От его правильности зависят чистота и красота голоса и его изменений (тональных оттенков).

Таким образом, как отмечает в своем труде А.А. Гуськова: «речевое дыхание представляет собой систему произвольных психо-

моторных реакций, тесно связанных с производством устной речи. Характер речевого дыхания подчинен внутреннему речевому программированию, а значит – семантическому, лексико-грамматическому и интонационному наполнению высказывания.»

То есть, правильное физиологическое дыхание не предполагает, правильное речевое дыхание. Это связано с тем, что дыхательный аппарат выполняет не только основную физиологическую функцию – осуществление газообмена, но и участвует в образовании звука и голоса. Именно благодаря правильному речевому дыханию мы изменяем громкость речи, делаем ее плавной и выразительной. Дети, имеющие ослабленный вдох и выдох, как правило, говорят тихо. [6, стр.1]

Правильное речевое дыхание обеспечивает нормальное звукообразование, создает условия для поддержания нормальной громкости речи, четкого соблюдения пауз, сохранения плавности речи и интонационной выразительности. Воздушная струя является энергетической основой звука, слога, слова, фразы.

Постановка речевого дыхания в раннем возрасте создает основу для правильного развития звукопроизношения и речи в целом.

Дети с ООП нередко имеют разнообразные особенности развития, в том числе логопедические проблемы, задержку речевого развития, гипер- или гипоактивность, сенсорные нарушения. Также могут быть дети с речевыми нарушениями, которые нуждаются в индивидуальной коррекции. Для таких детей проводятся занятия в индивидуальной форме.

В инклюзивных классах важно учитывать разнообразие особенностей детей и подходить к каждому ребенку индивидуально. При этом дыхательные упражнения могут быть адаптированы под особенности детей с различными потребностями, будь то дети с задержкой речевого развития, аутизмом, нарушениями слуха или двигательными нарушениями.

Дыхательные разминки можно проводить для всего класса, во время физкульт минуток, в игровой форме, чтобы дети не теряли интерес. Можно использовать игровые элементы, такие как конкурсы на «похлопывание» в такт дыханию, «повторение звуков» на выдохе или «вдохи и выдохи» при произнесении различных слогов.

Проблема нарушенного речевого дыхания у детей дошкольного возраста актуальна для современных логопедов. Роль дыхательной гимнастики на логопедическом занятии является ключевой, т.к. она влияет на весь процесс звукообразования. Дыхание влияет на звукопроизношение, артикуляцию и развитие голоса. Дыхательные

упражнения помогают выработать диафрагмальное дыхание, а также продолжительность, силу и правильное распределение выдоха. Постановка речевого дыхания в раннем возрасте создает основу для правильного развития звукопроизношения и речи в целом. Также в логопедии дыхательная гимнастика используется для формирования диафрагмально-реберного дыхания, коррекции заикания и других нарушений.

Правильное речевое дыхание обеспечивает нормальное звукообразование, создает условия для поддержания нормальной громкости речи, четкого соблюдения пауз, сохранения плавности речи и интонационной выразительности. Воздушная струя является энергетической основой звука, слога, слова, фразы.

Использование дыхательной гимнастики для коррекции звукообразования у детей младшего школьного возраста в условиях инклюзивного класса имеет немаловажное значение. Она не только помогает улучшить технику произношения, но и развивает общие навыки самоорганизации и речевого дыхания, что способствует успешной интеграции детей в образовательный процесс.

Ниже предложены упражнения для дыхательной гимнастики, которые могут быть использованы, как для детей с нарушениями речи и звукопроизношения, так и для детей с нормой речевого развития. Выполнение их в игровой форме способствует снятию эмоционального и физического напряжения.

№	Название упражнения	Описание	Стих-помощник
1.	«Подуем на плечо».	Дети стоят, руки опущены, ноги слегка расставлены. Повернуть голову налево, сделать губы трубочкой – подуть на плечо. Голова прямо – вдох. Голову вправо – выдох (губы трубочкой). Голова прямо – вдох носом. Опустить голову, подбородком касаясь груди, - вновь сделать спокойный, слегка углублённый выдох. Голова прямо – вдох носом. Поднять лицо вверх и снова подуть через губы, сложенные трубочкой.	Подуем на плечо, Подуем на другое. На солнце горячо Пекло дневной порой. Подуем на живот, Как трубка станет рот. Ну а теперь на облака И остановимся пока. Потом повторим всё опять: Раз, два и три, четыре, пять (Е. Антоновой-Чалой)
2.	«Поза дерева»	Встать прямо, ноги вместе, руки опущены. Поднять руки вверх, ладони повернуты друг к другу. Потянуться всем телом вверх – вдох. Спина прямая, подбородок чуть приподнят, живот подтянут. Через 20 секунд,	Выросли деревья в поле. Хорошо расти на воле! Каждое старается, К небу, к солнцу тянется. Вот подул веселый ветер, Закачались тут же ветки,

		развернув ладони в стороны, спокойно опустить руки – выдох. Сделать 2-3 спокойных вдоха и выдоха.	Даже толстые стволы Наклонились до земли. Вправо-влево, взад-вперед Так деревья ветер гнет. Он их вертит, он их крутит. Да когда же отдых будет?
3.	«Самолёт»	Дети стоят. Разводят руки в стороны ладонями кверху. Поднять голову вверх – вдох. Сделать поворот в сторону, произнося «жжж...» - выдох; стать прямо, опустить руки – пауза. Повторить 2-4 раза в каждую сторону:	Расправил крылья самолёт, Приготовились в полёт. Я направо погляжу: Жу-жу-жу. Я налево погляжу: Жу-жу-жу (Е. Антоновой-Чалой)
4.	«Дом маленький, дом большой»	«Дом маленький, дом большой». Дети стоят. Присесть, обхватив руками колени, опустить голову – выдох с произнесением звука «ш-ш-ш» («у зайки дом маленький»). Выпрямиться, встать на носки, поднять руки вверх, потянуться, посмотреть на руки – вдох («у медведя дом большой»).	У медведя дом большой, А у зайки – маленький. Мишка наш пошёл домой Да и крошка зайныка (Е Антоновой-Чалой)

Литература

1. Гуськова, А.А. Развитие речевого дыхания детей 3- 7 лет. - М.: ТЦ Сфера, 2019. 21 с.
2. Хвостикова А.А. Проблемы педагогики Ж- 2413-8525, 2020. 106 с.
3. Нарушение голоса у детей: учеб.-метод. пособие/ О.С. Орлова. - М.: АСТ: Астрель: Транзикнига. - 125с.
4. Сабурова Т.А. Дыхательные упражнения в игровой форме// Логопед. 2 стр. 1-20.
5. Козлянинова И.П Чарели Э.М 199. Речевой голос и его воспитание. М.
6. . Иванова Т.В. Дидактические пособия для развития речевого дыхания ГБДОУ
7. Семенова Н. Дыхательная гимнастика по Стрельниковой. СПб
8. Мурашова И.Ю., Черных В.Я Педагогический имидж Ж- 2409-5052, 2023. 105 с.
9. <http://ds110.edu-ukhta.ru/media/docs/dyhatelnayagimnastikadlyavospit.PDF>
10. <https://niidpo.ru/blog/dyihatelnaya-gimnastika-v-rabote-logopeda>

РАБОТА ЛОГОПЕДА-ДЕФЕКТОЛОГА С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИМИ РАС, В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Смирнова Н.В., учитель-логопед-дефектолог,
КГУ «Средняя школа №7 г. Аксу»

Аннотация. В статье представлены особенности работы учителя-логопеда с детьми, имеющими расстройства аутистического спектра, в условиях общеобразовательной школы, основанные на практическом опыте работе.

Ключевые слова: расстройства аутистического спектра, дети с особыми образовательными потребностями, психолого-педагогическое сопровождение, система поощрений.

Аңдатпа. Мақалада практикалық жұмыс тәжірибесіне негізделген жалпы білім беретін мектеп жағдайында аутизм спектрі бұзылған балалармен логопед-мұғалімнің жұмысының ерекшеліктері келтірілген.

Түйінді сөздер: аутизм спектрінің бұзылуы, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу, көтермелеу жүйесі.

Abstract. The article presents the features of the work of a speech therapist with children with autism spectrum disorders in a comprehensive school, based on practical work experience.

Keywords: autism spectrum disorders, children with special educational needs, psychological and pedagogical support, incentive system.

Работа с детьми, страдающими расстройствами аутистического спектра, предполагает в первую очередь коррекцию и развитие средств коммуникации и социально-эмоциональных навыков.

Цель логопедической работы: освоение учащимися коммуникативной функции языка на основе ценностных ориентиров содержания образования в соответствии с требованиями ГОСО, развитие активной сознательной деятельности в области различных видов речи, создание условий для успешного освоения основной общеобразовательной программы путём развития речевых навыков.

Основные задачи логопедической работы при аутизме:

дифференциация речевых нарушений, обусловленных РАС и сопутствующими синдромами;

установление эмоционального контакта с ребенком;

активизация речевой деятельности;

формирование и развитие спонтанной речи в быту и в игре;

развитие речи в обучающей ситуации и развитие речи в целом.

Обратите внимание, что коррекция звукопроизношения не является основной задачей! Часто именно эта работа учителя-логопеда вызывает негативные реакции ребёнка, особенно при тактильном взаимодействии.

Занятия с учащимися с РАС проводятся в индивидуальной и групповой форме, так же занятия могут комбинироваться или чередоваться в зависимости от потребностей учащегося и его эмоционального состояния здоровья. Занятия проводятся два раза в неделю. Если в связи с учебной нагрузкой эмоциональное состояние учащегося ухудшается, количество занятий сокращается до одного раза в неделю.

Так же учителем-логопедом со всеми учениками младшего звена, 1 раз в неделю, проводятся логоритмические занятия. Занятия логоритмикой способствуют развитию всех компонентов устной речи, слухо-зрительно-двигательной координации, общей и мелкой моторики. При проведении логоритмики используются стихотворения, потешки, песенки (сопровождающиеся движениями); подвижные игры на координацию и внимание. Движения и речь должны быть простыми и доступными для самостоятельного повторения, речевой материал должен быть знаком ребенку. В конце каждого занятия происходит момент релаксации – слушание музыки или песни, с последующим обсуждением музыкального материала.

Продолжительность групповых занятий равна продолжительности школьного урока (35 – 40 минут). Время индивидуальных занятий варьируется от 20 минут до 40 минут (в зависимости от индивидуальных потребностей и возможностей каждого конкретного ученика).

Организация рабочего места: в поле видимости должно быть как можно меньше предметов. Все материалы располагаю рядом с собой, на отдельном столе или стуле, изображением вниз.

Расположение учителя относительно ученика – напротив, рядом, слегка за спиной, в зависимости от того, требуется ученику физическая помощь и от его эмоционального настроения.

Важно помнить: дети с РАС тяжело воспринимают вербальную инструкцию (т.к. мыслят образами), особенно длинную, многоступенчатую. Это может вызвать у них агрессию, аффективное поведение. Замена вербальных абстрактных образов зрительными значительно облегчает обучение аутичного ребенка, имеющего тип мышления «буквального» восприятия. Реальные предметы, картинки, напечатанные слова применяются на всех этапах работы с ними. Выстраивание визуального ряда является основным условием успешности занятий с неговорящими детьми.

Необходимо:

- предъявлять четкие, конкретные инструкции, делить длинную инструкцию на несколько частей (например: вместо «раскрась квадрат красным цветом» - «1. возьми красный карандаш - 2. найди квадрат - 3. раскрась»);

- использовать наглядный материал – печатные задания, дидактический (черно-белый, цветной – в зависимости от предпочтений ребенка);

- использовать подсказки (физическую – действовать «рука в руке», указательный жест, моделирование правильного ответа (сделай, как я), речевая – начало слова или полное слово (ответ), визуальная - взглядом).

Так же важно соблюдать ритуалы урока:

Начало урока – приветствие (назови своё имя);

Конец урока – поощрение (словесное или визуальное и т.п.), прощание.

Важно помнить, что дети с РАС не воспринимают временные рамки.

Необходимо визуализировать время – сначала рисуем, потом играем, потом обед, потом уход домой. Это может быть – карточка с картинками (визуальное расписание), может быть - карточка с написанным с расписанием. Фраза «Сначала - ..., потом - ...» помогает организовать ребенка на действие. Он понимает, что урок/задание не бесконечные, что сделав какое-то задание он получит ожидаемое (отдых, полежать на парте, мозаику или что-то другое).

Для визуализации времени можно использовать – таймер на телефоне/часах, песочные часы. Когда ребенок видит сколько осталось до конца занятия или сколько еще ему делать то или иное упражнение – ему легче «прожить» это время.

Кроме того, необходима система поощрений внутри урока (жетоны, звезды, возможность поиграть с любимой игрушкой и т.п.). Индивидуальное поощрение подразумевает, что ребенок получает один жетон за выполненное задание/действие – собрав все жетоны – получает звезду и поощрение (маленькое – отдых 1 минуту). Когда собирает 3 звезды – урок окончен – перемена. На групповых занятиях собирают общие большие жетоны, за выполнение общих заданий. Надо подгадать так, чтобы пятый жетон был в конце урока. Пять жетонов – перемена.

Если ребенок находится в регулярном классе, он «не находится на жетонах», но ему необходимо поощрение – ему можно предложить после выполнения какого-либо задания, полистать книгу, поиграть с

маленькой игрушкой, помять/разорвать бумагу, почиркать и т.д. То есть, поощрение необходимо в любом случае, вопрос в том, как педагог решит поощрять, какая награда будет действенной. Есть дети, которые ради маленького стеклянного шарика готовы выполнить любое задание.

Также, в кабинете на стене висят «поведенческие подсказки» - «не кусаться, не щипаться, не кричать». Карточка «сиди тихо». Во время урока часто приходится обращать внимание ребенка/детей на эти правила поведения.

Конечно, работой на логопедических занятиях психолого-педагогическое сопровождение детей с РАС учителем-логопедом не ограничивается. Так же я провожу наблюдение за детьми на уроках, во время внеурочной деятельности (перемены, различные мероприятия). Важно услышать, как ребенок использует навыки коммуникативной речи в быту, в самостоятельных реакциях (выражает просьбу, вступает в диалог и т.д.); увидеть, как пользуется навыками письменной речи при самостоятельной работе.

Главная задача любого специалиста службы психолого-педагогического сопровождения – это помочь ученику с РАС в усвоении социально-бытовых и учебных навыков. Помочь стать успешным в учебе, уметь применять полученные навыки во внешней среде.

В заключении хочется еще раз вспомнить очень важную фразу:

Не ребенок с аутизмом адаптируется к окружающей среде, а окружающая среда адаптируется под ребенка с РАС.

Если мы будем всегда помнить об этом, то и работать с такими детьми будет легче и эффективнее. Мы сами научимся понимать, как подойти к тому или другому ребенку. И эти слова можно отнести ко всем детям, имеющим особые образовательные потребности, а не только РАС.

Литература

1. Никольская О.С. Аутичный ребенок. Пути помощи: Теревинф; Москва; 2007. – 80 с.
2. Семаго И.А., Соломахина Е.А. Психолого-педагогическое сопровождение детей с РАС. // Аутизм и нарушения развития. – 2017 – №1. – С.12-16
3. Елисеева И.Г. Ерсарина А.К. Психолого-педагогическое сопровождение детей с ООП в общеобразовательной школе. - Алматы, 2019. – 150 с.

ВЛИЯНИЕ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЗВУКОВОЙ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИИ

Солтангазова Я.Т

студентка 4 курса ОП «Специальная педагогика»

Нурмагамбетова Б. А.,

научный руководитель, к.п.н., доцент

Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос влияния игровой деятельности на формирование звуковой культуры речи у детей дошкольного возраста. Описаны способы воспитания звуковой культуры речи. Они включают в себя сюжетно-ролевые, театрализованные, дидактические игры и упражнения. Также анализируются методики диагностики сформированности звуковой культуры речи. Подтверждается что игровая деятельность имеет значительное влияние на формирование звуковой культуры речи у детей дошкольного возраста. Использование игровых методик может быть эффективным инструментом для развития речевых навыков у детей и коррекции нарушений звукопроизношения.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, звуковая культура речи, игровая деятельность, речь.

Аңдатпа. Бұл мақалада ойын әрекетінің мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеу дыбыстық мәдениетін қалыптастыруға әсері қарастырылады. Сөйлеудің дыбыстық мәдениетін тәрбиелеу әдістері сипатталған. Олар рөлдік, театрландырылған, дидактикалық ойындар мен жаттығуларды қамтиды. Дыбыстық сөйлеу мәдениетінің қалыптасуын диагностикалау әдістері де талданады. Ойын әрекеті мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеудің дыбыстық мәдениетін қалыптастыруға айтарлықтай әсер ететіндігі расталады. Ойын әдістерін қолдану балаларда сөйлеу дағдыларын дамытудың және дыбыстық айтылымның бұзылуын түзетудің тиімді құралы бола алады.

Түйінді сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, сөйлеудің дыбыстық мәдениеті, ойын әрекеті, сөйлеу.

Abstract. This article examines the issue of the influence of play activities on the formation of a sound culture of speech in preschool children. The sound culture of speech of preschool children is the possession of a culture of speech production, which contains phonemic and orthoepic correctness of speech, its expressiveness, clear diction, as well as the ability to use motor means of expression. It is confirmed that play activity has a significant impact on the formation of the sound culture of speech in preschool children. The use of game techniques can be an effective tool for the development of speech skills in children and the correction of sound disorders.

Keywords: preschool children, sound culture of speech, play activities, speech.

Речь является одной из высших психических функций человека, играющей ключевую роль в выражении эмоций, передаче информации

и установлении коммуникации. В дошкольном возрасте формирование речевой деятельности происходит через взаимодействие с окружающими – сверстниками и взрослыми. Одной из основных задач дошкольных учреждений становится развитие речевых навыков, что особенно актуально для детей с общим недоразвитием речи (ОНР). [10, с 35]

Звуковая культура речи включает в себя правильное произношение звуков, четкость и выразительность речи, а также умение различать звуки и их сочетания. У детей с ОНР часто наблюдаются трудности в этих аспектах, что может негативно сказаться на их коммуникации и социализации. Неполюценная речевая деятельность приводит к неблагоприятным последствиям для сенсорной, интеллектуальной и волевой сферы, что в свою очередь ограничивает возможности детей в восприятии и запоминании информации. Создание эмоционально благоприятных условий становится предпосылкой для активного участия детей с ОНР в речевом общении. Важно, чтобы дети чувствовали интерес к взаимодействию, что стимулирует их желание общаться. Речевое общение — это живой процесс, мотивированный взаимодействием между участниками, который направлен на обмен информацией и социализацию.

В условиях инклюзивного образования, где дети с различными потребностями обучаются совместно, создается уникальная среда для взаимного обучения. Дети с ОНР имеют возможность слышать и подражать правильному произношению своих сверстников без нарушений речи. Это взаимодействие способствует не только речевому развитию, но и социализации, что является важным аспектом общего развития детей. [5, с.24]

Игровая деятельность представляет собой наиболее эффективное средство формирования звуковой культуры речи у дошкольников. Игра создает благоприятные условия для интеллектуального и личностного развития ребенка. В процессе игры дети не только познают мир вокруг себя, но и осваивают родной язык, развивают воображение и мышление, а также учатся общаться.

Как отмечает известный итальянский писатель Джанни Родари: «Именно в игре ребёнок свободно владеет речью, говорит то, что думает, а не то, что надо». [6, с.26] Это утверждение подчеркивает важность игрового процесса как пространства для свободного самовыражения ребенка. Игровая деятельность позволяет активизировать речевое развитие через создание соответствующих условий для формирования речевых способностей.

Игровая деятельность является одной из наиболее естественных и эффективных форм обучения для детей дошкольного возраста. Она позволяет детям:

1. Развивать фонематическое восприятие: игры, направленные на различение звуков, помогают детям лучше осознавать звукоподражания и ритм речи. Например, игры «Угадай звук» или «Звуковые шифры» способствуют развитию способности различать фонемы.

2. Улучшать артикуляцию: артикуляционные игры, такие как «Повтори за мной» или «Скажи как можно быстрее», помогают детям развивать моторные навыки речевого аппарата и правильно произносить звуки.

3. Расширять словарный запас: игры, включающие новые слова и фразы, позволяют детям активно использовать их в контексте. Это может быть достигнуто через ролевые игры, где дети взаимодействуют друг с другом и используют новые слова в диалогах.

4. Формировать коммуникативные навыки: игры способствуют развитию социальных навыков, таких как умение слушать и понимать других. Это важно для формирования общей речевой культуры и уверенности в общении.

Для эффективного использования игровой деятельности в развитии звуковой культуры речи у детей с ОНР можно применять различные методики:

- Звуковые игры: эти игры могут включать задания на различение звуков (например, «Угадай звук животного»), что способствует развитию фонематического восприятия;

- Артикуляционные игры: упражнения, такие как «Скажи быстро», «Поиграем в артикуляцию» и другие, помогают детям правильно произносить звуки и развивать артикуляцию;

- Ролевые игры: через ролевые игры дети могут использовать новый словарный запас и развивать коммуникативные навыки. Например, игра «Магазин» позволяет детям практиковать диалоги и взаимодействие;

- Интерактивные технологии: использование мультимедийных материалов, приложений и игр может сделать процесс обучения более интересным и увлекательным для детей.

Таким образом, влияние игровой деятельности на формирование звуковой культуры речи у детей с ОНР в дошкольном возрасте в условиях инклюзии является многогранным и значимым. Игра не только развивает речевые навыки, но и способствует социализации, эмоциональному развитию и формированию положительного отношения к процессу обучения. Педагоги и родители должны активно

использовать игровые методы для создания увлекательной среды, способствующей развитию речевых навыков у детей с общим недоразвитием речи.

Литература:

Селиверстов В.И. Речевые игры с детьми. [Текст] / В.И. Селиверстов -М.: ВЛАДОС, 1994. —84 с.

Сохин Ф.А. Развитие речи детей дошкольного возраста: Пособие для воспитателя дет. сада. [Текст] / Под ред. Ф.А. Сохина –2-е изд., испр. —М.: Просвещение, 1979. —223 с.

Османова Г.А., Познякова Л.А. Игры и упражнения для развития у детей общих речевых навыков (4 года) [Текст] / Г.А. Османова, Л.А. Позднякова —СПб.: КАРО, 2013 .—112с.

Стребелева Е.А. Психолого-педагогическая диагностика развития детей раннего и дошкольного возраста: учебно-методическое пособие для педагогов детского дошкольного учреждения. 2-е изд., перераб. и доп.[Текст] / Е.А. Стребелева -М.: Просвещение, 2005. –282 с

Усова А. П. Роль игры в воспитании детей: [сб. статей] /[Текст]под ред. А. В. Запорожца; [сост. Н. Я. Михайленко]. —М.: Просвещение, 1976.- 94 с.

Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. Практикум по логопедии. Учебное пособие для учащихся педагогических училищ. [Текст] / М.Ф. Фомичева —М.: Просвещение, 1989. —239 с

. Выготский Л.С. Педагогическая психология [Текст] / Л.С.Выготский. —М.: АСТ, 2008. —437 с.

Бродская Ю. В. К вопросу о диагностике процесса усвоения звуковой стороны речи детьми младшего дошкольного возраста [Текст] / Вопросы дошкольной педагогики. —2016. —№1. —С. 27-31. —URL <https://moluch.ru/th/1/archive/24/748/>

Красногорский И.И. Высшая нервная деятельность ребенка. / И.И. Красногорский -М: Академия, 1974. —164 с.

Хватцев М.Е. Логопедия. Учебник [Текст] / Под ред. Л.И. Лалаевой, С.Н.Шаховской.-М.: ВЛАДОС, 2009. —480 с

Костюк, Н. В. (2018). «Инклюзивное образование: теория и практика». Вопросы инклюзивного образования.

Петренко, Н. А. (2019). «Развитие звуковой культуры речи у детей дошкольного возраста». Психология и педагогика.

КОМПЛЕКС ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ ПО ПОСТАНОВКЕ И АВТОМАТИЗАЦИИ ЗВУКОВ ДЛЯ ДЕТЕЙ С ТНР

Сулейменова Б.К.

КГУ «Областной кабинет психолого-педагогической коррекции»

Аннотация. В статье рассматриваются особенности индивидуальных занятий по постановке и автоматизации звуков. Описано состояние речи младших школьников с ТНР. Освещены вопросы по организации коррекционных занятий детей с нарушением речи.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, тяжелое нарушение речи, ранняя диагностика, звукопроизношение, звукоразличение, коррекционная работа.

Аңдатпа. Мақалада дыбыстарды қою жəне автоматтандыру бойынша жеке сабақтардың ерекшеліктері қарастырылады. ТНР бар бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу жағдайы сипатталған. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың түзету сабақтарын ұйымдастыру мәселелері қамтылды.

Түйінді сөздер: сөйлеудің жалпы дамымауы, сөйлеудің ауыр бұзылуы, ерте диагностика, дыбысты айту, дыбысты ажырату, түзету жұмыстары.

Abstract. The article examines the features of individual lessons on the production and automation of sounds. The speech condition of primary school children with speech impairment is described. The issues of organizing remedial classes for children with speech impairment are covered.

Keywords: general speech underdevelopment, severe speech impairment, early diagnostics, sound pronunciation, sound discrimination, remedial work.

В последние годы наблюдается устойчивый рост нарушений речи у детей, причем характер речевых нарушений имеет комбинированную форму. Все чаще детям дошкольного возраста ставится диагноз – «общее недоразвитие речи». При общем недоразвитии речи наблюдаются различные речевые расстройства, при которых у детей нарушено формирование всех компонентов речевой системы, которые относятся как к звуковой, так и смысловой стороне: грамматический строй, словарный запас, звукопроизношение.

Полноценное развитие ребенка, как неотъемлемое право человека и одна из важнейших задач образования на современном этапе требует поиска наиболее эффективных путей достижения этой цели. Защита прав человека на охрану и укрепление здоровья, на свободное развитие в соответствии с индивидуальными возможностями становятся сферой деятельности, в которой тесно переплетаются интересы родителей, медицинских работников, педагогов, психологов, различных социальных институтов, всего общества в целом. В первые

годы жизни ребенок проходит путь от существа беспомощного к человеку мобильному, социально активному. Именно в раннем детстве происходит усвоение важнейших компонентов общечеловеческого опыта, являющегося фундаментом дальнейшего развития: закладываются основы психической деятельности, эмоций, мотивационно – потребностной сферы, идет подготовка к самостоятельному хождению, к речевой деятельности. Дефицит контактов с окружающим миром в этот период развития пагубно отражается на дальнейшем развитии психической деятельности. По мнению Л.О. Бадаляна, «в этот период происходит так называемое первичное обучение, т.е. формируются «нейронные ансамбли», которые в дальнейшем служат фундаментом для более сложных форм обучения».

Эффективность коррекционной работы с детьми младшего возраста обусловлена ранним выявлением речевой патологии, точностью диагностики, своевременной, качественной коррекцией, с учетом компенсаторных возможностей.

При ранней диагностике и своевременно начатом коррекционном воздействии в целом и в речи, в частности, речевое развитие у детей трех лет, несмотря на сложность и тяжесть речевых нарушений, к пяти годам приближается к возрастным нормам.

Коррекция различных нарушений произношения является одной из основных задач индивидуальной работы логопеда. В основе работы по усвоению детьми фонетической и фонематической систем языка лежит отработка артикуляционных укладов гласных и согласных в определенной последовательности и развитие умения дифференцировать звуки по их основным признакам.

Не секрет, что автоматизация звуков - самый трудный и длительный этап. Поскольку этот процесс протекает достаточно сложно, то необходимо всеми возможными способами облегчить ребенку работу по введению нового звука в речь. Процесс автоматизации звука заключается в тренировочных упражнениях со специально подобранными словами, простыми по фонетическому составу и не содержащими нарушенных звуков. Автоматизировать звук — это значит ввести его в слоги, слова, предложения, связную речь. К автоматизации поставленного звука можно переходить лишь тогда, когда ребенок произносит его изолированно правильно и четко при продолжительном или многократном повторении. Ни в коем случае не следует вводить в слоги и слова звук, который произносится еще недостаточно отчетливо, так как это приведет лишь к закреплению

неправильных навыков и не даст улучшения в произношении. Необходимо придерживаться следующих требований:

- автоматизировать звук нужно, когда ребенок может произносить его правильно, чётко при многократном повторении;
- на первых этапах автоматизации перед отработкой речевого материала необходимо разогреть речевые мышцы (выполнить артикуляционную гимнастику и подготовительные упражнения);
- нельзя одновременно автоматизировать звуки, которые ребенок путает в речи ([Ш] и [С], [Ж] и [З], [Р] и [Л] и т.п.);
- при автоматизации звука необходимо придерживаться строгой последовательности: от простого к сложному:
 - автоматизация звука в слогах (прямых, обратных, со стечением согласных);
 - автоматизация звука в словах (в начале слова, середине, конце);
- автоматизация звука в предложениях;
- автоматизация звука в чистоговорках, скороговорках и стихах;
- автоматизация звука в коротких, а затем длинных рассказах;
- автоматизация звука в разговорной речи.

Ребенку должно быть интересно, используйте наглядный материал: показывайте картинки, рисуйте и раскрашивайте слова с заданным звуком, используйте сюжетные картинки, играйте. Чтобы добиться положительного результата, надо заниматься каждый день по 15-20 минут. Следить за произношением ребенка в повседневной жизни.

Наряду с развитием звуковой (звукопроизношением и звукоразличением) стороны речи, на этапе автоматизации звуков происходит обогащение словаря, его систематизация, формирование грамматического строя речи, развитие фонематического восприятия.

С физиологической точки зрения этап автоматизации звука представляет собой закрепление условно-рефлекторных речедвигательных связей на различном речевом материале. Поставленный звук еще очень хрупкий, условно-рефлекторная связь без подкрепления может быстро разрушиться. У детей с нарушениями звукопроизношения закреплены стереотипы неправильного произношения слов, предложений и т.д.

Проанализировав научную литературу по теме работы, определив основные теоретические положения, мы разработали коррекционную работу по развитию словарного запаса детей с ТНР младшего школьного возраста.

Коррекционная работа проводилась на протяжении 2-х месяцев, 2 раза в неделю. При подборе игр и упражнений мы использовали

пособия, разработанные Н.В. Серебряковой, Р.И. Лаласевой, Н.С. Жуковой, К.К. Омирбековой, Г.Н. Тулебиевой, Г.Б.Ибатовой. Коррекционная работа состоит из 3-х направлений:

1 направление. Обогащение словарного запаса [4].

I этап: Упражнения на развитие пассивного словаря.

II этап: Упражнения на активизацию и закрепления словаря.

2 направление. Уточнение семантики слова [5].

I этап: Упражнения на развитие пассивного словаря.

II этап: Упражнения на активизацию и закрепления словаря прилагательных.

III этап: Упражнение на развитие пассивного словаря существительных.

IV этап: Упражнения на активизацию и закрепление словаря существительных.

3 направление. Организация системы продуктивных словообразовательных моделей [6].

Коррекционная работа была направлена на формирование словообразования существительных, прилагательных и особенно глаголов. При этом развитие словообразования различных частей речи происходило последовательно.

Для подтверждения или опровержения результатов проведения коррекционной работы по развитию словарного у детей с ТНР 8-9 лет нами проведено повторное исследование по методике И.А. Смирновой. По результатам повторного исследования средний уровень развития словарного запаса был отмечен у 3 детей, высокий уровень отмечался у одного ребенка, он редко прибегал к помощи, в основном выполнял задания самостоятельно. Без изменений остался уровень развития словарного запаса у одного испытуемого. Это связано с тем, что ребенок пропускал занятия по причине болезни и в результате медленно произошел процесс адаптации, ребенок не шёл на контакт.

Можно сделать вывод, что состояние постановки и активизации звуков у данных детей, значительно улучшилось. Подводя итог экспериментальной работы, отмечаю, что, используя целенаправленное развитие словарного запаса по данному планированию, получила хорошие результаты. Как показал опыт моей работы, использование различных дидактических игр и упражнений способствовал развитию постановки и активизации звуков у учащихся с ТНР.

Литература:

1. Е.М. Косинова *Моя первая книга знаний» (обо всём на свете, Азбука правильного произношения) – М.: ЭКСМО, 2005.*
2. Н.С. Жукова *« Уроки логопеда – М.: ЭКСМО, 2006*

3. Ибатова Г.Б. Жалпы тілі дамымаған мектепке дейінгі жастағы балаларды сөйлеу тіл ерекшелігі
4. Алифанова Е.А., Н.Е. Егорова Логопедические рифмовки и миниатюры. – М.: Гном-Пресс, 1999.
5. Комарова Л.А Автоматизация звука С (альбом дошкольника) – М.: Гном-Пресс, 2008.
6. Комарова Л.А Автоматизация звука З (альбом дошкольника) – М.: Гном-Пресс, 2008.
7. Комарова Л.А Автоматизация звука Ц (альбом дошкольника) – М.: Гном-Пресс, 2008.

УДК 378

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ НӘТИЖЕГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗУ

Сулейменова Г.М., Жомартова К.С.

*Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің
магистранттары*

*Ғылыми жетекшісі: **Кененбаева М.А.**, педагогика ғылымдарының
кандидаты, профессор*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру кеңістігінде балаларды оқыту мен тәрбиелеудің заманауи тәсілдері қарастырылады. Ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуына тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету үшін дифференциацияланған оқыту, цифрлық технологияларды пайдалану, әлеуметтік инклюзия және мұғалімдердің кәсіби даярлығын арттыру тәсілдері ұсынылады. Сондай-ақ ата-аналармен серіктестік орнату, психологиялық қолдау көрсету және оқыту процесін бейімдеу маңызды екені талқыланады. Инклюзивті білім беру әдістері балалардың әлеуетін ашуға, олардың қоғамда өз орнын табуына және толерантты, қолдаушы орта қалыптастыруға бағытталған. Мақалада осы тәсілдердің тиімділігі мен нәтижелері сипатталады.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беру, ата-ана, бала, мұғалім, көмекші технологиялар.

Аннотация. В данной статье рассматриваются современные подходы к воспитанию и воспитанию детей в инклюзивном образовательном пространстве. Для обеспечения равных образовательных возможностей для детей с особыми потребностями предлагаются дифференцированное обучение, применение цифровых технологий, социальная инклюзия и подходы к совершенствованию профессиональной подготовки учителей. Также обсуждается важность установления партнерских отношений с родителями, оказания психологической поддержки и адаптации процесса обучения. Методы инклюзивного образования направлены на раскрытие потенциала детей, на то, чтобы они нашли свое место в обществе и создали толерантную, поддерживающую среду. В статье описаны эффективность и результаты этих подходов.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, родитель, ребенок, учитель, вспомогательные технологии.

Abstract. This article examines modern approaches to the upbringing and upbringing of children in an inclusive educational space. To ensure equal educational opportunities for children with special needs, differentiated education, the use of digital technologies, social inclusion and approaches to improving teacher training are offered. The importance of establishing partnerships with parents, providing psychological support and adapting the learning process is also discussed. Inclusive education methods are aimed at unlocking the potential of children, so that they find their place in society and create a tolerant, supportive environment. The article describes the effectiveness and results of these approaches.

Keywords: Inclusive education, parent, child, teacher, assistive technologies.

Инклюзивті білім беру – бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру үдерісіне қосуды және олардың тең құқықтарын қамтамасыз етуді мақсат ететін білім беру жүйесі. Ол әртүрлі қабілеттері мен мүмкіндіктері бар балалардың бірлескен оқуын ұйымдастыруға бағытталған.

Инклюзивті білім беруде нәтижеге қол жеткізу – бұл әр баланың ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, оның әлеуетін толық ашу және қоғамда лайықты орнын табуға мүмкіндік беру. Нәтижеге жету үшін кешенді тәсілдерді қолдану маңызды. Олардың алғашқысына, оқушылардың академиялық жетістіктерін қамтамасыз ету - Мақсатты оқу жоспарлары, Икемді бағалау жүйесі, Педагогикалық инновацияларды жатқызуға болады.

Ал, екіншісі – Әлеуметтік және эмоционалдық дамуды қолдау. Оларға Қоғамдық интеграция, Психологиялық қолдау, Достық ортаны құру бағыттарын қарастырамыз.

Мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру – нәтижеге жету үшін ең маңыздысы болып табылады. Инклюзивті білім беру бойынша тренингтер, Қолдау жүйелері (Менторлық, супервизия, тәжірибе алмасу платформаларын ұйымдастыру), Инклюзивті құндылықтарды насихаттау (Әр баланың ерекшелігін құрметтеу мәдениетін қалыптастыру) мұғалімнің кәсіби біліктілігін дамытудағы жүргізілуі қажет жұмыстар болып табылады.

Ата-аналардың белсенді қатысуы – Инклюзивті білім беруде нәтижеге қол жеткізу үшін маңызды болып табылады:

- Отбасымен ынтымақтастық: ата-аналарды білім беру процесіне тарту және олардың балаларының дамуына ықпал ету.
- Ақпараттық қолдау: ата-аналарға инклюзивті білім беру туралы мәлімет беру, тренингтер ұйымдастыру.
- Жеке кеңестер: отбасының қажеттіліктеріне сәйкес кәсіби кеңес беру.

Қоғамдық инфрақұрылымды жетілдіру – балалар үшін қолжетімді орта құру.

- Инклюзивті мектеп ортасын құру: барлық балалар үшін қолжетімді сыныптар, спорт залдары және ойын алаңдары.

- Көмекші технологиялар мен құралдар: оқу процесін жеңілдететін арнайы жабдықтарды енгізу.

- Қоғамдық ақпараттандыру: инклюзияның маңыздылығын насихаттау арқылы қоғамның көзқарасын өзгерту.

Инклюзивті білім беру бағдарламаларының тиімділігін тұрақты түрде бағалау үшін, мониторинг және бағалау жұмысы уақытылы жасалып отырылуы тиіс.

- Жүйелі талдау: инклюзивті білім беру бағдарламаларының тиімділігін тұрақты түрде бағалау.

- Кері байланыс: мұғалімдер, ата-аналар және оқушылардың пікірлерін ескеру.

- Индикаторлар: академиялық, әлеуметтік және эмоционалдық жетістіктердің нақты өлшемдерін қолдану.

Құндылықтарды дәріптеу, Тәжірибелік сабақтар – инклюзивті мәдениетті қалыптастыру жолдары болып табылады.

Инклюзивті білім беру жүйесінде дұрыс ұйымдастырылған жұмыс нәтижесінде әр бала:

- академиялық білімді игереді;
- қоғамға бейімделеді;
- өзін-өзі дамытып, сенімді сезінеді;
- тең мүмкіндіктерге ие болады.

Бұл үдеріс барлық тараптардың – мұғалімдер, ата-аналар, мектеп әкімшілігі және қоғамның бірлескен күш-жігерін талап етеді.

Инклюзивті білім беру кеңістігінде балаларды оқыту мен тәрбиелеуде заманауи тәсілдер әрбір баланың қажеттілігін ескере отырып, олардың білім алуына тең мүмкіндік беру мақсатында қолданылады. Бұл тәсілдер баланың әлеуетін ашуға, әлеуметтік дағдыларын дамытуға және оқу үдерісіне барынша қатысуына мүмкіндік береді. Төменде заманауи тәсілдердің негізгі бағыттары келтірілген:

1. Дифференциацияланған оқыту

- Жеке оқу жоспарлары: әрбір оқушының қабілеті мен қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын әзірлеу.

- Модульдік оқыту: балаларға өз қарқынымен және деңгейімен білім алуға мүмкіндік беру.

- Оқушылардың қызығушылығын ескеру: сабақтарды олардың қызығушылықтарына бейімдеу.



2. Технологияларды қолдану

- Цифрлық платформалар: интерактивті бағдарламалар мен қосымшалар арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыру.
- Көмекші технологиялар: мүгедектігі бар балалар үшін арнайы құрылғылар мен бағдарламаларды пайдалану (мысалы, экранды оқитын құрылғылар, сөйлеуді синтездеушілер).



- Онлайн-оқыту: Қашықтықтан білім беру мүмкіндігін ұсыну.

3. Әлеуметтік инклюзия

- Топтық жұмыс: Балаларды әртүрлі қабілеттері бар сыныптастарымен біріктіру.
- Құндылықтарға негізделген тәрбие: Балалар арасында толеранттылық пен өзара құрметті қалыптастыру.
- Кооперативтік оқыту: Оқушылардың өзара көмегі мен қолдауын арттыру.



4. Мультимәдениетілік пен тілдік инклюзия

- Көптілділік: Әртүрлі тілдерде білім беру.
- Мәдени алмасу: Әр баланың мәдени ерекшелігін құрметтеу және қолдау.

5. Мұғалімдердің кәсіби даярлығы

- Педагогтардың біліктілігін арттыру: Инклюзивті білім беруге қатысты арнайы тренингтер.

- Коучинг пен менторинг: Мұғалімдерге тұрақты қолдау көрсету.



6. Ата-аналармен серіктестік

- Ата-аналарды тарту: Баланың білім беру үдерісіне ата-ананың қатысуын қамтамасыз ету.

- Отбасылық қолдау: Ата-аналарға психологиялық және ақпараттық көмек көрсету.

7. Психологиялық қолдау

- Психологтардың араласуы: Баланың эмоционалдық жағдайын бақылау және дамыту.

- Серпімділік (резиленттілік) дағдылары: Қиындықтарды жеңу қабілеттерін дамыту.



8. Бағалау жүйесін бейімдеу

- Процестік бағалау: Баланың прогресін жүйелі түрде бақылау.
- Тәжірибеге бағытталған бағалау: Теориядан гөрі, практикалық жетістіктерге көңіл бөлу.

Бұл тәсілдер инклюзивті білім беру кеңістігінде әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеріп, барынша тиімді білім беру мен тәрбиелеу үдерісін ұйымдастыруға көмектеседі.

Әдебиеттер:

- 1.Бронфенбреннер, У. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
2. UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education*. Paris: UNESCO Publishing.
3. Смирнова, Е. О. (2019). *Инклюзивное образование: Теория и практика*. Москва: Просвещение.

ВЛИЯНИЯ НЕЙРОУПРАЖНЕНИЙ В КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЕ С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ташимова Д.С.

студент четвертого курса обучения, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар

Научный руководитель: Сарсембаева Э.Ю., доктор PhD

ассоциативный профессор

Аңдатпа. Мақала балабақша жастағы сөйлеу қабілеті бұзылған балалармен инклюзивті білім беру жағдайында нейроупражнениелердің түзету жұмысындағы әсерін зерттеуге арналған. Нейропсихологиялық түзету принциптері, нейроупражнениелердің сөйлеу дамуын ынталандыру тәсілдері және олардың балалардың әлеуметтік және когнитивті дағдыларын жақсартудағы рөлі қарастырылады. Балалардың сөйлеу қабілетін нейропсихологиялық түзету саласындағы ғылыми деректер мен отандық зерттеулер талданады, инклюзивті жағдайларда педагогтар мен мамандарға практикалық ұсыныстар беріледі.

Түйенді сөздер: нейро-жаттығулар, инклюзивті білім беру, түзету жұмыстары, сөйлеудің бұзылуы, нейропластика, когнитивті даму, сөйлеу бұзылыстары, нейропсихология.

Аннотация. Статья посвящена исследованию влияния нейроупражнений в коррекционной работе с детьми дошкольного возраста с нарушениями речи в контексте инклюзивного образования. Рассматриваются основные принципы нейропсихологической коррекции, способы применения нейроупражнений для стимулирования речевого развития, а также их роль в улучшении социальных и когнитивных навыков детей. Анализируются научные данные и отечественные разработки в области нейропсихологической коррекции речи у детей, приводятся практические рекомендации для педагогов и специалистов в условиях инклюзии.

Ключевые слова: нейроупражнения, инклюзивное образование, коррекционная работа, нарушение речи, нейропластичность, когнитивное развитие, речевые расстройства, нейропсихология.

Abstract. The article focuses on the impact of neuro-exercises in the corrective work with preschool children with speech disorders in the context of inclusive education. The key principles of neuropsychological correction, methods of applying neuro-exercises to stimulate speech development, and their role in improving children's social and cognitive skills are examined. The article reviews scientific data and domestic developments in the field of neuropsychological correction of speech in children, providing practical recommendations for teachers and specialists working in inclusive settings.

Keywords: neuroexpression, inclusive education, correctional work, speech disorders, neuroplasticity, cognitive development, speech disorders, neuropsychology.

Нарушения речи у детей — это одна из самых распространенных проблем в области педагогики. Эти расстройства могут проявляться в самых разных формах: от задержки речевого развития до более серьезных нарушений, таких как дизартрия, афазия, дислексия и другие. Проблема особенно актуальна для детей дошкольного возраста, так как именно в этот период происходит активное развитие речи и когнитивных способностей.

По данным Минпросвещения Республики Казахстан, больше 60 тысяч казахстанских детей имеют те или иные формы нарушений речи [10]. Эти данные подтверждают необходимость применения коррекционных методов для улучшения речевого развития и когнитивных функций детей.

Нейропсихологическая коррекция представляет собой систему упражнений и методик, направленных на развитие и коррекцию нейропсихологических функций, таких как внимание, память, восприятие и мышление. На основе нейропсихологической теории, дети с нарушениями речи могут иметь функциональную несформированность одного или нескольких отделов мозга, которые затрудняют развитие речи. В этом контексте нейроупражнения способствуют восстановлению нарушенных связей между различными участками мозга, что имеет положительный эффект на речевое развитие.

Согласно исследованию Казбековой М.А., нейропсихологическая коррекция помогает развить у детей способность к активному восприятию и обработке речевой информации. Нейроупражнения воздействуют не только на речевую функцию, но и на социальные и эмоциональные аспекты, что делает их незаменимыми в коррекционной работе с детьми в условиях инклюзивного образования [1, с. 47].

Инклюзивное образование требует особого подхода к обучению детей с различными образовательными потребностями, включая детей с нарушениями речи. В рамках инклюзивной образовательной среды нейропсихологическая коррекция через нейроупражнения позволяет создать условия для равенства в обучении, повышая мотивацию и снижая чувство изоляции среди детей.

Как отмечает Власова Н.В., «нейроупражнения, основанные на принципах нейропластичности, дают возможность не только развивать речь у детей, но и улучшать их социальное взаимодействие с окружающими». Особенно важным является использование нейроупражнений в групповых занятиях, где дети с нарушениями речи взаимодействуют с более успешными сверстниками, что оказывает стимулирующее воздействие на их развитие [2, с. 74].

Одним из эффективных методов нейропсихологической коррекции является использование игровых нейроупражнений. Эти упражнения включают в себя различные задания на внимание, память, восприятие и речь, которые могут быть адаптированы для детей с разными нарушениями речи. К примеру, упражнения, направленные на развитие слуховой и зрительной памяти, могут быть использованы для стимулирования восприятия речи, а игры с мимикой и жестами — для улучшения невербальной коммуникации.

Исследования Петровой Н.В. и Жангельдиной Г.С. показывают, что использование нейроупражнений в группе способствует развитию речевых навыков и улучшению взаимодействия детей друг с другом. Такие упражнения развивают внимание, восприятие, память и речь, создавая основу для успешной социализации в условиях инклюзии [3, с. 104].

Карпов В.А., исследуя вопросы инклюзивного образования в Казахстане, акцентирует внимание на важности применения нейропсихологических методов в обучении детей с особыми образовательными потребностями. Он утверждает, что «инклюзивное образование должно включать в себя комплексные методы, такие как нейропсихологическая коррекция, для создания оптимальных условий для всех участников образовательного процесса» [4, с. 113]. Также Карпов подчеркивает, что в условиях инклюзивного образования нейроупражнения играют ключевую роль в снижении социальных барьеров и в формировании у детей чувства уверенности и принадлежности к образовательному сообществу. Это подтверждает необходимость интеграции нейропсихологических методов в образовательный процесс с целью улучшения образовательных результатов детей с нарушениями речи.

Таким образом, исследования ученых, таких как Казбекова М.А., Власова Н.В., Петрова Н.В., Жангельдина Г.С. и Карпов В.А., демонстрируют значимость нейропсихологических упражнений в коррекционной работе с детьми дошкольного возраста с нарушениями речи в условиях инклюзивного образования. В их работах подчеркивается, что нейроупражнения не только способствуют улучшению речевых навыков детей, но и помогают в развитии их когнитивных и социальных навыков, обеспечивая таким образом полноценную интеграцию детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательную среду.

Нейроупражнения являются важным инструментом в коррекционной работе с детьми дошкольного возраста с нарушениями речи. Их использование в условиях инклюзивного образования способствует не только улучшению речевых навыков, но и развитию социальных и

когнитивных способностей детей. Практическое применение нейроупражнений помогает создавать условия для эффективной интеграции детей с особыми образовательными потребностями в коллектив, повышая их уверенность и социальную адаптацию.

Литература:

1. Казбекова, М. А. Нейропсихологическая коррекция речи у детей с нарушениями развития//Педагогические науки. – 2018. –№.3. –С.45-49.
2. Власова, Н. В. Роль нейроупражнений в коррекционной работе с детьми с нарушениями речи//Журнал психологии образования–2020. – С. 72-79.
- 3.Петрова Н.В., Жангельдина Г. С. Использование нейропсихологических методов в коррекционной педагогике//Педагогика и психология в школе–2019. –С. 101-106.
- 4.Карпов, В. А. Инклюзивное образование: теория и практика//Инклюзивное образование в Казахстане–2017. –С.112-115.
5. Косарева, Н. В. Психология нарушений речи у детей//Москва: Наука–2015. –С.280.
6. Гордеева, И. А. Нейропсихологическая коррекция речи у детей дошкольного возраста//Алматы: КазГу–2019. –С.150.
7. Иванова, Л. А. (2021). Речь и когнитивное развитие детей с особыми потребностями//Нур-Султан: МОН РК–2021. –С.180.
8. Петрова, В. В. Инклюзивное образование в Казахстане: практики и перспективы// Алматы: Академия-2020. –С.220.
9. Тимофеева, Е. В. Диагностика и коррекция нарушений речи у детей//Санкт-Петербург: Просвещение–2018.–С.190.
10. URL: <https://24.kz/ru/news/social/item/654261-v-kazakhstane-bolee-60-tysyach-detej-imeyut-defekty-rechi#>

СЛУЧАЙ ПРЕНАТАЛЬНОЙ УЗИ ДИАГНОСТИКИ МЕКОНИЕВОГО ПЕРИТОНИТА

Сулейменова Макпал Килишбековна

заведующая отделением ультразвуковой диагностики ГЦРЧ

Тургумбаева Бактыгуль Ефимовна

врач ультразвуковой диагностики ГЦРЧ г. Алматы,

Тастемирова Бекзат Оркеновна

врач ультразвуковой диагностики ГЦРЧ г. Алматы

Аннотация. В статье представлен случай пренатальной диагностики мекониевого перитонита с использованием ультразвукового исследования. Мекониевый перитонит характеризуется асептическим воспалением брюшины плода вследствие перфорации кишечника и попадания мекония в брюшную полость. Описаны основные клинические симптомы, такие как отечность тканей,

гиперемия кожи брюшной стенки, увеличение живота, а также особенности выявления данной патологии на разных сроках беременности (18–35 недель). Особое внимание уделено роли ультразвукового исследования в раннем выявлении и управлении состоянием.

Ключевые слова: пренатальной УЗИ, диагностика, мекониевый, перитонит.

Аңдатпа. Мақалада меконий перитонитінің пренатальды диагностикасы туралы жағдай ультрадыбыстық зерттеу арқылы сипатталған. Меконий перитониті ішектің перфорациясы мен меконийдің құрсақ қуысына түсуі нәтижесінде ұрықтың құрсақ қабығының асептикалық қабынуы ретінде сипатталады. Негізгі клиникалық белгілер: тіндердің ісінуі, құрсақ қабырғасының терісінің гиперемиясы, іштің үлкеюі және бұл патологияны жүктіліктің әртүрлі мерзімдерінде (18–35 апта) анықтау ерекшеліктері көрсетілген. Ультрадыбыстық зерттеудің ерте анықтау және жағдайды басқарудағы рөліне ерекше назар аударылған.

Кілтті сөздер: пренатальды УДЗ, диагностика, меконий, перитонит

Abstract. The article presents a case of prenatal diagnosis of meconium peritonitis using ultrasound examination. Meconium peritonitis is characterized as an aseptic inflammation of the fetal peritoneum caused by intestinal perforation and the release of meconium into the abdominal cavity. The main clinical symptoms, including tissue swelling, hyperemia of the abdominal wall skin, and abdominal enlargement, are described, along with the features of detecting this pathology at various stages of pregnancy (18–35 weeks). Special attention is given to the role of ultrasound in the early detection and management of this condition.

Keywords: prenatal ultrasound, diagnosis, meconium, peritonitis

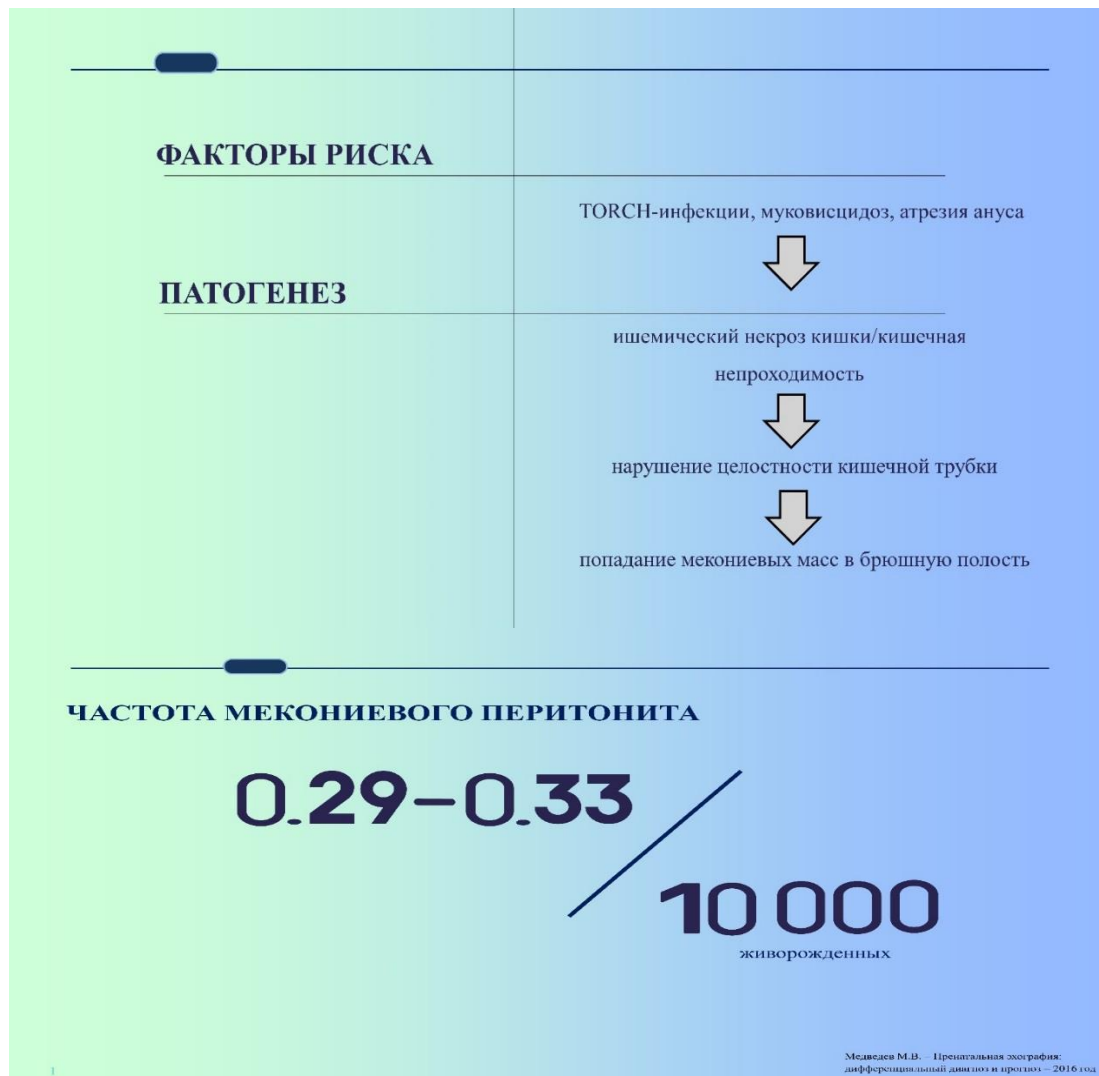
Мекониевый перитонит – это асептическая воспалительная реакция брюшины плода, возникающая в результате перфорации кишечника и выхода мекония в брюшную полость. Он является следствием внутриутробной перфорации стенки кишечника. Немикробная воспалительная реакция брюшины на внутриутробную перфорацию кишечника с выходом мекония в свободную брюшную полость плода называется мекониевым перитонитом. Основные клинические симптомы: отечность тканей, гиперемия кожи брюшной стенки живота, увеличение живота. Эти и другие признаки обнаруживаются на разных сроках беременности, условно от 18 до 35 недель.

МЕКОНИЕВЫЙ ПЕРИТОНИТ -

- это асептическая воспалительная реакция брюшины плода, возникающая в результате перфорации кишечника и выхода мекония в брюшную полость

Факторы риска: TORCH-инфекции, муковисцидоз, атрезия ануса-

Патогенез :Ишемический некроз кишки/кишечная непроходимость - нарушение целостности кишечной трубки-попадание масс в брюшную полость



ЭХОГРАФИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ МЕКОНИЕВОГО ПЕРИТОНИТА МОГУТ ВИЗУАЛИРОВАТЬСЯ СО 2-ГО ТРИМЕСТРА

- Кальцинаты брюшной полости
- Изолированный асцит
- Расширение петель кишечника
- Многоводие
- Псевдокисты

ЭХОГРАФИЧЕСКИ РАЗЛИЧАЮТ ТРИ ТИПА МЕКОНИЕВОГО ПЕРИТОНИТА

ГЕНЕРАЛИЗОВАННЫЙ ТИП

диффузно перитонеально
образуется с фиброзное
уплотнения отложениями
кальция

ФИБРОАДГЕЗИВНЫЙ (ЛОКАЛИЗОВАННЫЙ) ТИП

формируется плотное
образование с включениями
кальция, которое закрывает
перфорационное отверстие
кишечной трубки

КИСТОЗНЫЙ ТИП

в месте перфорации кишечной
трубки образуется псевдокиста,
которая состоит из спаянных
между собой петель кишечника
и мекония

Клинический случай

29 сентября

ЖЕНЩИНА С., 26 ЛЕТ, ПЕРЕНАПРАВЛЕНА С ЧАСТНОГО МЕДИЦИНСКОГО ЦЕНТРА В СРОКЕ 32 НЕДЕЛИ + 2 ДНЯ

Беременность	32+2 нед; первая, незапланированная
На «Д» учете по беременности состоит	С 18 недель беременности
Брак	незарегистрированный
Начало половой жизни	22 года
Менархе	14 лет, по 5-6 дней, через 28 дней, нерегулярные, безболезненные

32+2
недели

УЗИ ПЛОДА: В грудной клетке имеется скопление свободной жидкости высотой 5,5мм, гидроперикард 3,3мм. В брюшной полости - свободная жидкость 84х65мм. Асцитическая жидкость неоднородная, с гиперэхогенным компонентом, с хорошо очерченными стенками по правой боковой части на расстоянии 63х33мм (псевдокиста).

Заключение: маловодис. ЗРП. Гидроперикард. Гидроторакс. ВПР ЖКТ: обструктивное поражение кишечника. Мекониевый перитонит. Асцит.

31+3
недель

УЗИ ПЛОДА (в частной клинике): Беременность 29 недель по фетометрии. Асцит. Гидроперикард, Формирование неиммунной водянки плода
Ребенок перенаправлен в ГЦРЧ

19+6
недели

2-ОЙ СКРИНИНГ (ГЦРЧ): без патологических изменений

17+2
недель

1-ОЕ УЗИ ПЛОДА (ГЦРЧ): без патологических изменений



Рисунок 1



Рисунок 1



Рисунок 1



Рисунок 1

УЧИТЫВАЯ ЗВУР И МАЛОВОДИЕ, ПРОВЕДЕНА ДОПЛЕРОГРАФИЯ

УЧИТЫВАЯ ЗВУР И МАЛОВОДИЕ, ПРОВЕДЕНА ДОПЛЕРОГРАФИЯ

Доплерография в сроке 32+2 нед:

Заключение: критическое нарушение III степени плодово-плацентарного кровотока (нулевой диастолический кровоток в артериях пуповины) при нарушенном маточно-плацентарном кровотоке левой маточной артерии

Рекомендована: госпитализация в стационар

Доплерография в сроке 32+2 нед:

Заключение: критическое нарушение III степени плодово-плацентарного кровотока (нулевой диастолический кровоток в артериях пуповины) при нарушенном маточно-плацентарном кровотоке левой маточной артерии

Рекомендована: госпитализация в стационар

Пациентка направлена в Центр перинатологии и детской кардиохирургии (ЦДПиКХ)

Родился ребенок (девочка), путем кесарева сечения
Масса тела 1270гр,
АПГАР на 1 минуте 5/7
ЧСС 145/мин
ЧД 48/мин.

ОБЩЕЕ СОСТОЯНИЕ:
крайне тяжелое, угрожаемое для жизни

Тяжесть состояния обусловлена дыхательной недостаточностью 3 степени, сердечно-сосудистой недостаточностью 2 степени, недостаточностью кровообращения 2 степени, нарушением мозгового кровообращения 2 степени, инфекционно-токсическим шоком 2-3 степени, ДВС 1 фаза.

Ребенок переведен в ОРИТН, подключен к аппарату ИВЛ, находится на парентеральном кормлении

ОБЩЕЕ СОСТОЯНИЕ: крайне тяжелое, угрожаемое для жизни

Тяжесть состояния обусловлена дыхательной недостаточностью 3 степени, сердечно-сосудистой недостаточностью 2 степени, недостаточностью кровообращения 2 степени, нарушением мозгового кровообращения 2 степени, инфекционно-токсическим шоком 2-3 степени, ДВС 1 фаза.

Ребенок переведен в ОРИТН, подключен к аппарату ИВЛ, находится на парентеральном кормлении

НА 1-ЫЕ СУТКИ:

УЗИ ОБП: Эхографическая картина перитонита, кишечной непроходимости. Кистозное образование брюшной полости больших размеров вызывающее кишечную непроходимость?	КОНСУЛЬТИРОВАН ХИРУРГОМ: Status localis: Живот мягкий, не вздут. По дренажу из брюшной полости серозное отделяемое. Анус в типичном месте, стула при осмотре нет. Произведен лапароцентез, получен гнойный выпот желтого цвета около 90мл. Взят на бак.посев.

АНАЛИЗЫ НА ИНФЕКЦИИ
ВПГ +
Хламидии +

Выставлен предварительный диагноз:
ВНУТРИУТРОБНЫЙ ПЕРИТОНИТ. МЕКОНИАЛЬНАЯ КИСТА.

УЗИ ОБП: Эхографическая картина перитонита, кишечной непроходимости. Кистозное образование брюшной полости больших размеров вызывающее кишечную непроходимость?

АНАЛИЗЫ НА ИНФЕКЦИИ: ВПГ + Хламидии +

Консультирован хирургом:

Status localis: Живот мягкий, не вздут.

По дренажу из брюшной полости серозное отделяемое. Анус в типичном месте, стула при осмотре нет. Произведен лапароцентез, получен гнойный выпот желтого цвета около 90мл. Взят на бак.посев. Выставлен предварительный диагноз: **ВНУТРИУТРОБНЫЙ ПЕРИТОНИТ. МЕКОНИАЛЬНАЯ КИСТА.**

НА 2-ЫЕ СУТКИ:

новорожденный переведен в ЦДНМП для дальнейшего обследования и оперативного лечения

На 3-и сутки оперирован:

Лапаротомия, ревизия, устранение спаек тонкой кишки, резекция тонкой кишки, Т-образный тонко-тонкокишечный анастомоз конец в бок, с разгрузочной энтеростомой по Биллоп-Куп, интубация санация, дренирование брюшной полости

В ходе операции в брюшной полости гнойная жидкость желто-зеленого цвета, хлопья фибрина; брюшина утолщена и инфильтрирована. Петли кишечника в виде единого конгломерата с фибриновой капсулой в виде панциря. Доступ затруднен ввиду наличия спаечного процесса. В тонкой кишке на расстоянии от 25 см от связки Трейца – участок некроза с перфорацией размерами 0,7-0,9см. Дистальный отдел спавшийся, петли кишечника истончены, десерозированы, перистальтика отсутствует. Толстая кишка недоразвита на всем протяжении, шнуrowидной формы, с слизистым содержимым

Послеоперационный диагноз: Внутриутробный сепсис. Септикопиемия. Период разгара. Язвенно-некротический энтероколит 3-4 стадии. Внутриутробный некроз и перфорация тонкой кишки. Псевмоперитонеум. Внутриутробный мекониевый перитонит. Острая низкая кишечная непроходимость. Эмбриональные спайки. Внутриутробная пневмония, острое течение, тяжелая форма. Полиорганная недостаточность, ДВС-синдром 1 фаза. Недоношенность в сроке гестации 32 недели + 2 дня.

Заключение. Мекониевый перитонит является вторичным состоянием, которое возникает в результате инфекций, аномалий развития плода, муковисцидоза. Прогноз зависит от основного заболевания. Профилактика данного состояния заключается в планировании беременности, регулярном посещении женской консультации, раннем выявлении и лечении TORCH-инфекций

УКД 378

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Таиштан А. Б.

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің 3 курс
студенті, Алматы қ.*

Ержанова Г. Ж.

«Жас ғалымдар» клубының жетекшісі

Аңдатпа. Бұл мақалада арнайы педагогика саласындағы өзекті мәселелердің бірі – қоғамның ақпараттандырылмауы және ерекше білім беру қажеттілігі бар (ЕБҚ) балалар туралы хабарсыздық талқыланады. Қоғамда бұл балалардың құқықтары мен қажеттіліктері туралы түсініктің жетіспеушілігі олардың толыққанды дамуына және тең мүмкіндіктер алуына кедергі келтіреді. Мақалада білім беру жүйесіндегі ақпараттың жеткіліксіздігі және қоғамдық таптаурын салдары қарастырылады. Сонымен қатар, қоғамның хабардарлығын арттыру, арнайы педагогиканы жетілдіру, педагогтарды дайындау және инклюзивті орта құру бойынша ұсыныстар беріледі.

Кілт сөздер: арнайы педагогика, ерекше білім беру қажеттілігі (ЕБҚ), әлеуметтік стереотиптер, педагогтарды дайындау, білім беру жүйесі, қоғамдық қолдау.

Аннотация. В данной статье рассматривается одна из актуальных проблем в области специальной педагогики – недостаточная информированность общества и незнание о детях с особыми образовательными потребностями (ООП). Недостаточное понимание их прав и потребностей препятствует их полноценному развитию и равным возможностям. В статье анализируются недостатки в образовательной системе, нехватка информации и последствия общественных стереотипов. Также предлагаются рекомендации по повышению осведомленности общества, совершенствованию специальной педагогики, подготовке педагогов и созданию инклюзивной среды.

Ключевые слова: специальная педагогика, особые образовательные потребности (ООП), социальные стереотипы, подготовка педагогов, система образования, общественная поддержка.

Abstract. This article discusses one of the pressing issues in the field of special pedagogy: the lack of public awareness and knowledge about children with special educational needs (SEN). The insufficient understanding of these children's rights and needs within society hinders their full development and access to equal opportunities. The article examines the shortcomings in the education system, the lack of comprehensive information, and the impact of social stereotypes. Additionally, it provides recommendations for increasing public awareness, improving special pedagogy, training educators, and creating an inclusive environment.

Keywords: special pedagogy, special educational needs (SEN), social stereotypes, teacher training, education system, public support.

Қазіргі таңда қоғамның барлық мүшелерінің тең мүмкіндіктерге ие болуы – адам құқықтарының негізгі қағидаларының бірі. Бұл тұрғыда ерекше білім беру қажеттілігі бар (ЕБҚ) балалардың толыққанды дамуы мен білім алуы өзекті мәселе болып қала бермек. Өкінішке орай, көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда, ЕБҚ балалар мен арнайы педагогика туралы ақпараттың жеткіліксіздігі олардың өмір сүру сапасына теріс әсер етуде.

Қоғамның бұл мәселеге жеткілікті назар аудармауы, ақпараттық вакуум мен қоғамдық таптаурындар болуы, балалардың білім алуына, әлеуметтенуіне және өзін-өзі дамытуына кедергі болмақ. Осыған байланысты, арнайы педагогиканы дамыту және қоғамның хабардарлығын арттыру арқылы біз ЕБҚ балалардың құқықтарын қорғауға, олардың мүмкіндіктерін кеңейтуге және инклюзивті қоғам құруға үлес қоса аламыз.

Сондықтан да арнайы педагогика қазіргі таңда қоғамның маңызды әрі өзекті салаларының бірі болып табылады. Бұл ғылым ерекше білім беру қажеттілігі бар (ЕБҚ) балалардың тәрбиесі мен оқытуын жетілдіруге бағытталған. Әрбір бала қоғамның тең құқылы мүшесі ретінде білім алуға, дамуға және өзін толыққанды адам ретінде сезінуге лайықты. Алайда қоғамда арнайы педагогика мен ЕБҚ балалар туралы ақпараттың жетіспеушілігі олардың құқықтары мен қажеттіліктерінің еленбеуіне әкеліп соғуда. Осы мәселені терең түсіну, оны шешу жолдарын іздеу ерекше маңызға ие.

Ақпараттандырудың жеткіліксіздігі әлеуметтік кедергілерді күшейтіп, стереотиптерді сақтап қалуға ықпал етеді. Көптеген ата-аналар, педагогтар және қарапайым азаматтар ЕБҚ балалардың ерекшеліктерін түсінбегендіктен, оларды қоғамнан шеттету немесе елемеу жағдайлары орын алады. Бұл балалардың әлеуметтену процесін қиындатып, болашақтағы мүмкіндіктерін шектейді.

Елдегі білім беру жүйесін инклюзивті ету мақсатында арнайы педагогикаға көп көңіл бөлінуі қажет. Қоғамның хабардарлығын арттыру арқылы біз ЕБҚ балалардың лайықты білім алуын және тең

мүмкіндіктерге ие болуын қамтамасыз етіп, инклюзивті және жанашыр қоғам қалыптастыра аламыз. Бұл – болашақ ұрпақ үшін өте маңызды әлеуметтік қадам.

Қоғамның хабардарлық деңгейі: жағдай және себептеріне тоқтала кетсек:

Бүгінде арнайы білім беру қажеттілігі бар балалар туралы мәліметтің шектеулігі көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда да, өзекті болып отыр. Қоғамның көп бөлігі ЕБҚ балалардың мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін түсінбейді, бұл олардың тең мүмкіндіктерге ие болуына кедергі келтіреді. Мұндай жағдайдың бірнеше себептері бар:

1. Білім беру жүйесінің олқылығы. Мектептер мен жоғары оқу орындарында арнайы педагогика бойынша ақпараттың жеткіліксіздігі және мұғалімдердің дайындық деңгейінің төмендігі қоғамның бұл салаға деген түсінігін шектейді.

2. Медианың рөлі. Қоғамда ЕБҚ балалар мен олардың мәселелері туралы ақпараттың жеткілікті деңгейде насихатталмауы ақпараттық вакуумды тудырады. Масс-медиа көбінесе арнайы педагогиканы жан-жақты көрсетпейді, бұл мәселеге назар аудартпайды.

3. Қоғамдық көзқарас пен стереотиптер. Кейбір ата-аналар мен қоғам мүшелері ерекше қажеттіліктері бар балаларды түсінбеу немесе қабылдамау арқылы олардың дамуына кедергі жасайды. Мұндай стереотиптер олардың әлеуетін толық ашуға мүмкіндік бермейді.

Осы тақырыпқа сай [1] С.С. Ахметова – арнайы педагогика мен инклюзивті білім беру мәселелеріне арналған жұмыстарында автор қоғамның бұл салаға деген көзқарасының дұрыс қалыптаспағанын айтады. Оның пікірінше, Қазақстандағы мектептер мен жоғары оқу орындарында арнайы педагогика бойынша білім беру бағдарламаларының жеткіліксіздігі білім жүйесінің тиімділігін төмендетеді. Ахметова инклюзивті білім беру әдістерінің мектептерде кеңінен қолданылуы маңызды екенін және арнайы білім беру қажеттілігі бар балаларды оқытудың жеке тәсілдерін қажет ететінін атап көрсетеді.

Қ.С. Жанұзақова өз мақалаларында ерекше қажеттіліктері бар балалардың дамуы мен тәрбие алуына қатысты қоғамдық түсініктің жетіспеушілігі туралы жазады [2]. Оның зерттеулерінде автор қоғамда ерекше балаларға деген түсініксіздік пен қабылдамаушылықтың оларды оқшаулауға әкеліп соғатыны көрсетілген. Жанұзақова бұл мәселенің шешілуі үшін мектептерде инклюзивті бағдарламаларды енгізу, мұғалімдерге арнайы педагогика бойынша қосымша курстар ұйымдастырудың қажеттілігін мойындайды.

С. Е. Қожахметова – Қазақстандағы арнайы білім беру жүйесі мен оның даму жолдарын зерттеген. Қожахметова өзінің зерттеулерінде инклюзивті білім беру жүйесінің қоғамдағы мүмкіндіктері мен қиыншылықтарын талдайды [3]. Оның пікірінше, арнайы білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған инфрақұрылымды дамыту мен әлеуметтік қолдауды арттыру өте маңызды. Сонымен қатар, ол медиа мен ақпараттық науқандардың қоғамның ақпараттандырылуына ықпал етуі қажет екенін баса айтады.

М. Ә. Сәтбаев – инклюзивті білім беру мен арнайы педагогика мәселелеріне арналған мақалаларында ерекше балалардың қоғамға толықтай интеграциялануы үшін барлық деңгейдегі білім беру жүйесінің өзара үйлесімді болуы қажет деп санайды [4]. Ол қоғамдағы стереотиптерді жеңу және әлеуметтік түсінік деңгейін арттыру үшін медиа мен білім беру саласында кешенді жұмыстарды жүргізудің маңыздылығын атап өтеді.

Осы өзекті мәселені шешу жолдары мен ұсыныстар:

Бұл мәселені шешу үшін қоғамның хабардарлығын арттыру және арнайы педагогиканы дамытудың маңыздылығын мойындау қажет. Төменде бірнеше тиімді шешу жолдары ұсынылған:

1. Ақпараттық науқандар мен білім беру. Масс-медиа арқылы ЕБҚ балалардың құқықтары мен қажеттіліктері туралы кеңінен ақпарат тарату маңызды. Теледидар, радио, әлеуметтік желілер мен интернет ресурстары арқылы арнайы білім беру қажеттілігі бар балаларға қатысты оң көзқарасты қалыптастыру қажет.

2. Педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру. Мұғалімдерді арнайы педагогика саласында оқыту мен дайындау сапасын арттыру, инклюзивті білім беру әдістерін енгізу – болашақта қоғамның бұл мәселеге көзқарасын өзгертуге көмектеседі.

3. Қоғамдық қолдауды күшейту. ЕБҚ балалардың ата-аналары мен туыстарын қолдау мақсатында арнайы бағдарламалар мен ресурстар жасау керек. Сондай-ақ, ерекше балалардың қоғамға сіңісуіне мүмкіндік беретін инфрақұрылымды жетілдіру қажет.

4. Еріктілік пен қайырымдылық жобаларын дамыту. Қоғамдағы белсенді азаматтарды арнайы педагогика мәселелерін шешуге тарту арқылы ЕБҚ балалардың жағдайын жақсартуға болады. Бұл бағытта еріктілердің қатысуы үлкен көмек көрсетеді.

Қорытындылай келе қоғамның арнайы педагогика және ЕБҚ балалар туралы ақпараттануы – әлеуметтік маңызы бар мәселе.

Оның шешімі ата-аналар, педагогтар, мемлекеттік органдар және қоғамның барлық мүшелері арасында бірлесе жұмыс істеуді талап етеді. Жеткілікті ақпарат беру арқылы қоғамның көзқарасын өзгертуге,

ерекше балалардың құқығы мен мүмкіндігін қорғауға болады. Бұл бағыттағы шаралар қоғамды анағұрлым инклюзивті және мейірімді етуге ықпал етпек.

Әдебиеттер:

1. Ахметова С.С. Арнайы педагогика: теория және тәжірибе. Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Жанұзақова Қ.С. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың қоғамға интеграциясы. – Алматы: Атамұра, 2019.
3. Қожахметова С.Е. Инклюзивті білім берудің мәселелері мен даму жолдары. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2020.
4. Сәтбаев М.Ә. Арнайы білім беру және инклюзивті білім беру жүйесінің қазіргі мәселелері. – Шымкент: Шымкент университеті, 2018.
5. Мектептегі инклюзивті білім беру. – Алматы: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2021.

УДК 368

РОЛЬ ПЕДАГОГОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ КАЧЕСТВА И НАВЫКИ, ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С ДЕТЬМИ С РАЗНЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Койчубаева А.Т.

студентка 3 курса ОП «Специальная педагогика»

Научный руководитель: Темиргалиева М.С, магистр педагогических наук, преподаватель, Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан

Аннотация. Статья исследует роль педагогов в инклюзивном образовательном процессе, подчеркивая важность их подготовки, адаптации учебных материалов и методов для создания поддерживающей среды. Особое внимание уделяется индивидуальному подходу к ученикам, взаимодействию с родителями и коллегами, а также необходимости повышения квалификации педагогов в сфере инклюзивного образования. Успешная инклюзия требует комплексного подхода, в котором педагоги играют ключевую роль в создании равных образовательных возможностей для всех детей.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, поддерживающая среда, образование, комплексный подход.

Аңдатпа. Мақала тәрбиешілердің инклюзивті білім беру үдерісіндегі рөлін зерттейді, оларды дайындаудың, Оқу материалдары мен әдістерін қолдаушы орта құру үшін бейімдеудің маңыздылығын көрсетеді. Оқушыларға жеке көзқарасқа, ата-аналармен және әріптестермен өзара іс-қимылға, сондай-ақ инклюзивті білім беру саласында педагогтердің біліктілігін арттыру қажеттілігіне ерекше назар аударылады. Сәтті инклюзия барлық балалар үшін

тең білім беру мүмкіндіктерін құруда мұғалімдер шешуші рөл атқаратын кешенді тәсілді қажет етеді.

Түйінді сөздер: Инклюзивті білім беру, қолдау ортасы, білім беру, кешенді тәсіл.

Abstract. The article explores the role of teachers in the inclusive educational process, emphasizing the importance of their training, adaptation of educational materials and methods to create a supportive environment. Special attention is paid to the individual approach to students, interaction with parents and colleagues, as well as the need to improve the skills of teachers in the field of inclusive education. Successful inclusion requires a comprehensive approach in which educators play a key role in creating equal educational opportunities for all children.

Keywords: Inclusive education, supportive environment, education, integrated approach.

Инклюзивное образование представляет собой важное направление в развитии образовательной системы, целью которого является создание равных условий для обучения всех детей, включая учащихся с особыми образовательными потребностями. Особую роль в реализации инклюзивного подхода играет педагог, чьи задачи выходят за пределы традиционного преподавания. Для успешной работы в инклюзивной среде учителю необходимы глубокие знания, профессиональные навыки и определенные личные качества. В данной статье исследуются ключевые компетенции педагогов, а также особенности их взаимодействия с детьми с различными потребностями [1].

Инклюзивное образование основано на таких принципах, как равенство, доступность и уважение права каждого ребенка на получение качественного образования. Дети с особыми потребностями обучаются в общеобразовательных школах вместе со сверстниками, что предполагает создание условий, отвечающих их индивидуальным возможностям. Это позволяет обеспечить личностное развитие каждого ребенка [2].

Роль педагогов в инклюзивном образовательном процессе

В условиях инклюзии педагог выступает не только как источник знаний, но и как организатор учебного процесса, который учитывает особенности каждого ученика. Учителю необходимо применять адаптированные методики, индивидуализировать обучение, а также способствовать социальному и эмоциональному развитию учащихся. Кроме того, педагог должен взаимодействовать с родителями, коллегами и специалистами, такими как психологи, логопеды и дефектологи. Это требует профессиональной подготовки и готовности к непрерывному развитию [3].

Одним из ключевых принципов инклюзивного образования является создание образовательной среды, которая учитывает

разнообразие потребностей учеников. Важнейшей целью инклюзии является не только обучение, но и социальная интеграция детей с особыми потребностями в общество.

Для работы в условиях инклюзивного образования педагоги должны обладать рядом профессиональных качеств и навыков.

К ним относятся:

Эмпатия и терпимость. Педагог должен быть готов принять каждого ученика таким, какой он есть, с его индивидуальными потребностями и особенностями. Эмпатия помогает лучше понять чувства и потребности учащихся, а терпимость – создавать атмосферу уважения и взаимопомощи.

Гибкость и адаптивность. Учитель должен быть готов менять методы и формы обучения в зависимости от потребностей учащихся. Например, для детей с нарушениями слуха или зрения может быть необходима адаптация материалов, использование специальных технологий и т.д.[4].

Знания в области психологии и дефектологии. Важно, чтобы педагог понимал особенности развития детей с различными образовательными потребностями, а также знал, как применять соответствующие методы коррекции и поддержки.

Навыки работы в команде. Инклюзивное образование требует тесного взаимодействия с другими специалистами (психологами, дефектологами, социальными работниками). Педагог должен быть готов работать в коллективе, обмениваться информацией и совместно разрабатывать планы по обучению и развитию детей.

Коммуникативные навыки. Взаимодействие с детьми с различными образовательными потребностями требует от педагога способности эффективно общаться, понимать потребности каждого ученика и находить оптимальные способы взаимодействия.

1. Индивидуализация образовательного процесса

Одной из ключевых задач педагога в инклюзивном образовании является индивидуализация образовательного процесса. Это означает адаптацию учебных программ, методов и форм работы в зависимости от особенностей каждого ученика. Например, для детей с ограниченными возможностями здоровья могут использоваться дополнительные ресурсы, такие как ассистивные технологии, индивидуальные занятия с логопедом или дефектологом.

Практическое внедрение индивидуализированного подхода может быть реализовано через создание индивидуальных образовательных маршрутов, что помогает учитывать потребности каждого ученика. Учитель должен активно использовать дифференцированный

подход, предоставляя каждому ребенку задания, соответствующие его уровню подготовки и возможностям.

2. Использование специальных технологий и методик

Для успешной реализации инклюзивного образования важно использование специальных методик и технологий. Например, для детей с нарушениями слуха можно использовать жестовый язык, слуховые аппараты или FM-системы. Для детей с нарушениями зрения можно адаптировать материалы в формате Брайля или использовать электронные устройства с озвучиванием текста.

Кроме того, педагог может использовать мультимедийные и цифровые технологии для создания интерактивных материалов, что позволяет разнообразить подходы к обучению и повысить мотивацию детей.

3. Рабочие подходы и практики взаимодействия

Для педагогов важно развивать практику индивидуальных бесед с учениками и их родителями, чтобы точно понять потребности и проблемы каждого ребенка. Важно проводить регулярные мониторинги успеваемости и эмоционального состояния учащихся, чтобы оперативно корректировать подходы и помогать детям преодолевать трудности.

Важным аспектом является создание безопасной и поддерживающей среды для всех учеников. Это включает как работу с детьми, так и с их сверстниками. Важно воспитывать толерантность и уважение в классе, объясняя детям важность инклюзивности и уважения к различиям.

Заключение

Роль педагогов в инклюзивном образовательном процессе невозможно переоценить. Педагог является не только источником знаний, но и важным посредником, который помогает детям с разными образовательными потребностями найти свое место в образовательном процессе и обществе. Для успешной работы в инклюзивной системе учителям необходимы специфические профессиональные качества и навыки, такие как гибкость, терпимость, эмпатия и способность работать в команде. Использование индивидуальных подходов, адаптированных технологий и методик позволяет создать образовательную среду, в которой каждый ребенок может раскрыть свой потенциал [5].

Литература

1. Кузьмина, В. Н., & Шмидт, М. С. *Инклюзивное образование: принципы, подходы, технологии* / В. Н. Кузьмина, М. С. Шмидт. – М.: Просвещение, 2017. – 256 с.
2. Лаптев, И. Н. *Методы инклюзивного образования* / И. Н. Лаптев. – СПб.: Речь, 2018. – 198 с.

3. Рогова, Г. И. Дифференцированное обучение в инклюзивном классе / Г. И. Рогова. – М.: Изд-во Московского университета, 2019. – 304 с.

4. Крылова, О. Е. Психологическое сопровождение инклюзивного образования / О. Е. Крылова. – М.: Смысл, 2020. – 220 с.

5. Деревянко, Т. Ю. Инклюзивное образование: теории, практики, исследования / Т. Ю. Деревянко. – М.: Академический проект, 2016. – 312 с.

УДК 376.3

ВЛИЯНИЕ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА РЕЧЕВОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ С ОНР ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Тулегенова А. К.

студентка 4 курса ОП «Специальная педагогика»

Научный руководитель: Нурмагамбетова Б. А.

к.п.н., доцент Павлодарский педагогический университет им.Ә.

Марғұлан,

Аннотация. В статье рассматривается влияние игровой деятельности на речевое развитие детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи в условиях инклюзивного образования. Игровая деятельность определяется как эффективный метод коррекции речевых нарушений и социализации, способствующий развитию словарного запаса, связной речи и коммуникативных навыков. Проанализированы ключевые подходы к организации игр, включая сюжетно-ролевые, коррекционно-логопедические и игры с правилами, а также использование мнемотехники. Подчеркивается значимость создания эмоционально комфортной среды для повышения речевой активности и успешной адаптации детей с ОНР. Особое внимание уделено преимуществам инклюзивного подхода, который обеспечивает равный доступ к обучению и развивает социальный интеллект у всех участников образовательного процесса.

Ключевые слова: игровая деятельность, общее недоразвитие речи, дошкольное образование, инклюзивное обучение, развитие речи.

Аңдатпа Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуға ойын әрекеттерінің әсері қарастырылған. Ойын әрекеті сөйлеу бұзылыстарын және әлеуметтенуді түзетудің тиімді әдісі ретінде анықталады, сөздік қорын, үйлесімді сөйлеу және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Ойындарды ұйымдастырудың негізгі тәсілдері талданады, соның ішінде рөлдік ойындар, түзету және логопедиялық ойындар және ережелері бар ойындар, сонымен қатар мнемотехниканы қолдану. Ерекше дамуды қажет ететін балалардың сөйлеу белсенділігін арттыру және сәтті бейімделу үшін эмоционалды қолайлы жағдай жасаудың маңыздылығы атап өтіледі. Оқытуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін және білім беру процесінің барлық қатысушыларының

әлеуметтік интеллектін дамытатын инклюзивті тәсілдің артықшылықтарына ерекше назар аударылады.

Түйінді сөздер: ойын әрекеті, жалпы сөйлеудің дамымауы, мектепке дейінгі тәрбие, инклюзивті білім беру, сөйлеуді дамыту.

Abstract The article examines the impact of play activities on the speech development of preschool children with general speech underdevelopment in the context of inclusive education. Play activities are defined as an effective method of correcting speech disorders and socialization, promoting the development of vocabulary, coherent speech and communication skills. Key approaches to organizing games, including role-playing, speech therapy and games with rules, as well as the use of mnemonics, are analyzed. The importance of creating an emotionally comfortable environment to improve speech activity and successful adaptation of children with GSU is emphasized. Particular attention is paid to the benefits of an inclusive approach, which provides equal access to education and develops social intelligence in all participants in the educational process.

Keywords: play activities, general speech underdevelopment, preschool education, inclusive education, speech development.

Актуальность коррекции речевых нарушений имеет ключевое значение для обеспечения полноценного развития дошкольников с общим недоразвитием речи (ОНР). У таких детей отмечается выраженное отставание в формировании всех аспектов речи – звукового, лексико-грамматического и семантического, что отрицательно сказывается на их школьной успеваемости и личностном становлении. В условиях инклюзивного образования коррекционно-педагогическая работа должна быть всесторонней и комплексной. Педагогам важно использовать разнообразные подходы и формы обучения, воспитания и развития. Одной из наиболее эффективных является игровая деятельность, которая способствует развитию речи и поддерживает личностный рост дошкольников.

Речь – это одна из высших психических функций, которая позволяет человеку выражать свои эмоции, внутреннее состояние, передавать информацию, устанавливать и поддерживать коммуникацию. Она начинает формироваться в раннем возрасте и активно развивается в процессе общения, особенно в дошкольный период. [1, с. 2] Дошкольный возраст является уникальным и решающим периодом развития ребёнка, когда возникают основы личности, складывается воля и произвольное поведение, активно развивается воображение, творчество, общая инициативность. Однако все эти важнейшие качества формируются не в учебных занятиях, а в ведущей и главной деятельности дошкольника — в игре. [2, с. 8]

Развитие речевой деятельности является одной из приоритетных задач дошкольных образовательных учреждений, реализуемой через взаимодействие ребенка со сверстниками и взрослыми. Для успешного

развития речи у старших дошкольников с общим недоразвитием речи важно создание эмоционально комфортной среды, которая стимулирует интерес к активному участию в речевом общении и способствует его активации. Речевое общение представляет собой динамичный процесс, основанный на мотивации взаимодействия между участниками. Этот процесс направлен на достижение определенной цели, такой как обмен информацией и социализация ребенка с ОНР через практику общения.

Кроме этого, хотелось бы отметить, что первичная патология речи замедляет формирование потенциально сохранных умственных способностей, препятствуя нормальному функционированию речевого интеллекта. Однако, по мере формирования словесной речи и устранения речевых трудностей их интеллектуальное развитие приближается к норме. [1, с. 6]

В условиях инклюзии, где дети с ОНР обучаются вместе со сверстниками без нарушений, требуется поиск эффективных методов коррекции и адаптации. Одним из таких методов является игровая деятельность, которая естественным образом стимулирует речевую активность и способствует общему развитию детей.

Игра в процессе коррекции общего недоразвития речи в дошкольном периоде имеет неоспоримое значение. Для коррекции ОНР необходимо использовать такие виды игры, в которых слово имеет логически смысловую нагрузку, предполагает за собой раскрытие сюжета пробуждает чувства и творческий потенциал. [6, с. 5] Через игру ребенок осваивает новые знания, учится взаимодействовать с окружающими и выражать свои мысли. В данной статье рассмотрены механизмы, эффективность и особенности применения игровых методов в инклюзивной среде для детей с ОНР. Для детей с ОНР, у которых формирование речи задерживается, игра имеет особое значение:

- Мотивация к общению. В игровой среде дети испытывают потребность выражать свои желания и эмоции, что стимулирует их к речевой активности.

- Развитие речевых навыков. Игровая деятельность активизирует словарный запас, развивает грамматический строй речи и учит построению связных высказываний.

- Формирование коммуникативных умений. Игра способствует улучшению навыков взаимодействия, как с педагогами, так и со сверстниками.

Для детей с ОНР важно, чтобы игровая деятельность сопровождалась коррекционно-развивающими элементами: педагогической

поддержкой, применением наглядных пособий и использованием специальных игр.

Инклюзивное образование базируется на принципе равного доступа к обучению для всех детей. Это требует создания условий, учитывающих индивидуальные потребности каждого ребенка. Для детей с ОНР инклюзивная среда предоставляет возможности для: усвоения речевых моделей через подражание сверстникам; развития социального интеллекта в процессе взаимодействия; повышения самооценки и уверенности.

Однако, работа в инклюзии требует учета ряда факторов: уровень речевого развития ребенка, темп усвоения информации и необходимость адаптации заданий к его возможностям. Игровая деятельность в таком контексте становится инструментом, позволяющим минимизировать различия между детьми и обеспечивать равные возможности.

Для развития речи детей с ОНР в инклюзивной среде применяются следующие методы:

Сюжетно-ролевые игры. Игры на бытовые или социальные темы ("магазин", "семья") помогают детям осваивать речевые конструкции, использовать лексику в контексте и улучшать связность речи. [4, с. 2-3]

Игры с правилами. Например, игры на ассоциации или классификацию ("Кто что делает?", "Четвертый лишний"). Они стимулируют познавательную активность и способствуют развитию грамматического строя речи.

Использование мнемотехники. Мнемотаблицы и схемы помогают детям с ОНР лучше запоминать последовательность действий, сюжетов и речевых конструкций.

Коррекционно-логопедические игры. Логопеды активно используют игры, направленные на развитие фонематического восприятия, постановку звуков и автоматизацию артикуляции.

Групповые игры. Включение детей с ОНР в командные игры способствует социализации и развитию навыков взаимодействия.

Игровая деятельность в инклюзивной среде оказывает многогранное влияние на развитие ребенка:

- Развивает гибкость мышления и умение взаимодействовать с окружающими.
- Снижает уровень стресса и создает условия для комфортного обучения.
- Обеспечивает естественную социализацию и интеграцию детей с ОНР в коллектив.

Особую ценность имеет использование игр, где дети работают в парах или группах, что формирует у них умение работать в команде,

развивает терпимость и эмпатию. Например, Туленбаева Б.А. отмечает, что использование коммуникативных средств в играх способствует улучшению речевой активности и взаимодействию детей с ОНР в группах. [3, с. 35]

Игровая деятельность – мощный инструмент коррекции и развития детей с ОНР, особенно в условиях инклюзии. Она позволяет ребенку не только преодолеть речевые трудности, но и успешно адаптироваться в обществе. Для достижения максимального эффекта педагоги должны применять индивидуальный подход, выбирать игры, учитывая особенности ребенка, и активно привлекать к процессу сверстников.

Игры помогают сделать обучение не только полезным, но и увлекательным, создавая условия для всестороннего развития и раскрытия потенциала каждого ребенка.

Литература

1. Муратова И. И. Активизация речевого общения старших дошкольников с общим недоразвитием речи в инклюзивной среде. – М., 2021
2. Байбекова Р. Г. Развитие речи детей дошкольного возраста в процессе игровой деятельности. – М., 2021
3. Туленбаева Б. А. Развитие речи у старших дошкольников с ОНР через коммуникативные средства общения в игровой форме. А., 2020
4. Свиридова С.А., Фёдорова Т.А. Развитие диалогической речи детей старшего дошкольного возраста средствами сюжетно-ролевой игры. – Алматы, 2024
5. Кондратенко И. Ю. Выявление и преодоление речевых нарушений в дошкольном возрасте. – М., 1998.
6. Лифтери В. А., Андрусева И. В. Роль игры в организации коррекционной работы с детьми, имеющими общее недоразвитие речи. М., 2022

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ НЕГІЗІНДЕ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ

Тұрсынбекова Н.Б.

әлеуметтік ғылымдар магистрі

Төлебай А.Е.

педагогика және психология мамандығының 2 курс студенті

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Аңдатпа. Инклюзивті оқыту-даму мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты дамыған балалармен бірге әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы жеңілдетілген оқыту жүйесі. Инклюзивті білім беру ерекше білім беруді қажет ететін балаларды дамыту және тәрбиелеу тәсілі болып табылады. Осы мақсатта инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға және нәтижелерге жетуге көмектесетін арнайы заманауи технологияларды қолдану негізгі шарт болады.

Түйін сөздер: инклюзия, жаһандану, технология, инклюзивті білім беру

Аннотация. Инклюзивное образование представляет собой систему обучения, направленную на содействие социализации и интеграции детей с ограниченными возможностями здоровья с нормально развивающимися детьми. Это подход, ориентированный на развитие и воспитание детей, нуждающихся в особом обучении.

Для успешной реализации инклюзивного образования и достижения его целей важным условием является использование современных специализированных технологий, способствующих эффективному обучению и воспитанию таких детей.

Ключевые слова: инклюзия, технология, глобализация, инклюзивное образование

Abstract. Inclusive education is a system designed to facilitate the socialization and integration of children with disabilities alongside typically developing children. It is an approach aimed at the development and education of children with special educational needs. To successfully implement inclusive education and achieve its goals, the use of modern specialized technologies that support effective teaching and upbringing of these children becomes a key condition.

Keywords. inclusion, technology, globalization, inclusive education

Инклюзивті білім беру – ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытып-үйретудің бір формасы. Инклюзивті оқыту – даму мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты дамыған балалармен бірге әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы жеңілдетілген оқыту жүйесі. Инклюзивті білім беру – ерекше білім беруді қажет ететін балаларды жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Инклюзивті оқыту негізінде

балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасын қамтамасыз ету, сонымен қатар оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастырудың идеологиясы жатыр. Инклюзивті оқыту-даму мүмкіндігі шектеулі балалардың қалыпты дамыған балалармен бірге әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы жеңілдетілген оқыту жүйесі. Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы қалыпты балалар сыныбында –тобында оқиды және дефектолог мұғалімнің жүйелі көмегін алады), жартылай (жеке балалар күннің жарты бөлігі арнайы топтарда, ал екінші бөлігі) қарапайым топтарда өткізіледі. Уақытша арнайы топтардағы бала бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді, өткізу үшін біріктіріледі. Қазіргі таңда инклюзивті білім беру мәселесі қоғамда әлі де талқыланып, пікірталас тудыруда. «Инклюзивті білім беру» ұғымы көбінесе бұл білім беру ортасын ізгілендіру әрекеті ретінде түсініледі. Инклюзивті білім беру — бұл мүмкіндігі шектеулі адамдарға тең қызмет көрсету. Барлық адамдар білім алуда тең мүмкіндіктерге ие болуы керек. Өйткені, біз барлық азаматтардың құқықтары тең елде өмір сүріп жатырмыз. Сондықтан қазіргі таңда мұндай адамдар үшін олардың барлығымен қатар оқуы үшін арнайы жағдайлар жасалуда.[1,2]

Инклюзивті білім берудің басты мақсаты – жеке баланы өзгерту немесе түзету емес, оқу процесін осы баланың мүмкіндіктеріне бейімдеу. Инклюзивті білім берудің 8 қағидасы бар. Бірақ олардың бүкіл мәнін бір негізгі принципке біріктіруге болады - бүкіл білім беру жүйесі белгілі бір баланың қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне бейімделеді. беру технологияларын игеру үшін көп күш қажет, атап айтқанда, бұл мұғалімдерге қатысты. Инклюзивті бағыт арқылы мүмкіндігі шектеулі балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Осы бағытты білім беру жүйесіне енгізу арқылы оқушыларды адамгершілікке, ізгілікке, қайырымдылыққа тәрбиелей аламыз. Инклюзивті білім берудің мазмұны: инклюзивті білім беретін мектептерде білім мазмұны 3 түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал: жалпы мектептерге арналған типік оқу бағдарламалары; мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары; мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленген оқытудың жеке бағдарламасы. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың мақсаты: қысқа мерзімді мақсаттарға және оқу бағдарламасына сәйкес оқыту нәтижелеріне оқушылардың қол жеткізулерін талдау; оқу материалын меңгеру және оқу үдерісін ұйымдастырудағы ерекшеліктерді анықтау

үшін мұғалім мен оқушы арасында жедел өзара байланысты орнату; оқу үдерісін ұйымдастыруға түзету енгізу; жалпы білім беру мекемесі жағдайында мүмкіндіктері әртүрлі балаларға инклюзивті білім беруді әзірлеу және енгізу.[3, б.9-13]

Кесте 1 – Инклюзивті білім беру кеңістігінде балаларды оқыту мен тәрбиелеудегі заманауи әдіс-тәсілдер

Техника	Пайдалану тәртібі
Кулак-ладонь Fist to Five жұдырығы 	Мұғалім оқу мәліметтері қаншалықты түсінікті екендігін білу үшін жұлдырықты пайдалануды сұрайды. Жұлдырық мынадай мағынаны білдіреді: «Мен ештеңе де түсінген жоқпын», ал бес саусақтың көрсетілуі : «Маған барлығы түсінікті» деген мағынада.
Проверка лобового стекла Алдыңғы әйнекті тексеру 	Бұл техниканы мұғалім бүгінгі сабақта оқушы материалды қаншалықты түсінгенін және оқушы оны бағалау үшін қолданады.
Научите друг Бір-бірінді үйрет 	Бұл техника екі немесе одан да көп оқушылардан немесе бүкіл сыныптың қатысуымен таныстырылым түрінде қолданылады.
Внутри-Вне круга Шеңбер іші шеңбер сырты 	Оқушылар бір-біріне қарама-қарсы шеңбер тәрізді пішінге ұқсас тұрады, бұл шеңбер ішкі және сыртқы болып құрастырылады.

Инклюзивті білім беру технологиясын ұсынған ғалым-Д.Митчелл болып табылады. Танымал автор Д. Митчелл жұптасып оқытуды интерактивті білім берудің жетекші технологияларының бірі ретінде анықтайды.Т.Б. Земляная инклюзивті білім беруді заң тәжірибесі тұрғысынан қарастыра отырып, инклюзивті білім беру жүйесінде «денсаулығына байланысты мүмкіндіктері шектеулі білімгерлер» ұғымын бөліп көрсетеді. Осы ұғым тобына «психикалық және физикалық дамуында кемістігі бар тұлғалар», «мүгедек тұлғалар», «ерекше тұлғалар», «дамуында ауытқушылықтары бар тұлғалар», «мүмкіндігі шектеулі тұлғалар», «ерекше білім беру қажеттіліктері бар тұлғалар» ұғымдарын жатқызды .Оның мәні келесідей — бір оқушы екіншісіне мұғалімнің бақылауымен сабақ бергенде. Мүмкіндігі шектеулі білім алушылар да өзін-өзі бағалауды едәуір арттыратын мұғалім ретінде әрекет ете алады. Өзара оқыту технологиясы балалар бір-бірінен көп нәрсені үйренеді деген болжамға негізделген.

Жүзеге асу жолдары:

- Коррекционды сыныптар
- Техникалық құралдар мен жабдықтар
- Педагогикалық- психологиялық консилиум
- Дефектолог жұмысы
- Логопед жұмысы
- Педагогикалық-психологиялық коррекциалық кабинет

Инклюзивті білім беру мынадай нақты құндылықтар мен ұстанымдарға негізделеді:

- әр адам білім алуға құқылы;
- білім беру туылғаннан басталады. Ерте жаста білім беру ерекше қажет, бірақ ол ересек жаста аяқталмайды, себебі бұл үдеріс өмір бойы жалғасады;
- барлық балалар білім алуы керек;
- әр адам белгілі бір сала бойынша не белгілі бір уақытта оқыту бойынша қиындықтарға тап болуы мүмкін;
- әр адам білім алу барысында көмекке мұқтаж;
- мектеп, мұғалім, отбасы бала ғана емес, өзге тұлғаларды да оқытуға ықпал етуге жауапты;
- әр түрлі болу табиғи жағдай, ол өте бағалы және қоғамды толықтырып отырады;
- біреуді кемсіте қарым-қатынас құру әрі бұндай мінез-құлық таныту сынға түсу керек.Балаларды толеранттылық тән және әртүрлілікті қалыпты жағдайда қабылдайтын инклюзивті қоғамда өмір сүруге дайындау керек;

- мұғалімдер өздерімен өздері өмір сүрмеу керек, олар да үнемі қолдауға мұқтаж.[5]

Негізінен, практикада интерактивті білім берудің педагогикалық технологиялары қолданылады, өйткені олар мүмкіндіктері шектеулі адамдарды оқытудың барлық идеяларын іске асыруға жауап береді. Интерактивті білім беру нәтиже беруі үшін, ең алдымен, оқытылатын адамдардың қабілеттері туралы көбірек білу керек. Өйткені бұл ойынға ұйымдастырушылық технологиялар енеді. Олардың арқасында оқыту үшін белгілі бір схема жасалады. Педагогикалық технологияларды қолданудың бір түрі – сауалнама. Әр адамға белгілі бір сұрақтар жиынтығы бар форма беріледі, соның арқасында мұғалім оқушының мүдделері мен қабілеттерін анықтай алады. Нәтижелер жиналып, талданған кезде сабақтарға арналған материалды таңдау оңайырақ болады. Сабақты құрастыруда мұғалім сауалнамадан кейінгі нәтижесін ескере отырып, әр оқушыға арналған тапсырмаларды таңдауы керек. Бұл тәсіл даралау принципі деп аталады. Ол барлық сынып оқушыларына тең мүмкіндіктер жасауға мүмкіндік береді, осылайша практикада инклюзивті тәсіл жүзеге асырылады. Егер сабақ барысында оқушылардың бірі қалған деңгейден жоғары көрінетін нәтиже көрсетсе, онда мұндай оқушылар шағын топтарға біріктіріліп, олар үшін білім деңгейіне сәйкес тапсырмалар таңдалып алынады.

Инклюзивті білім беру арнайы қағидаларды басшылыққа алады, олар:

-адамның құндылығы оның қабілеттері мен жетістіктеріне байланысты емес, әр адам бірегей;

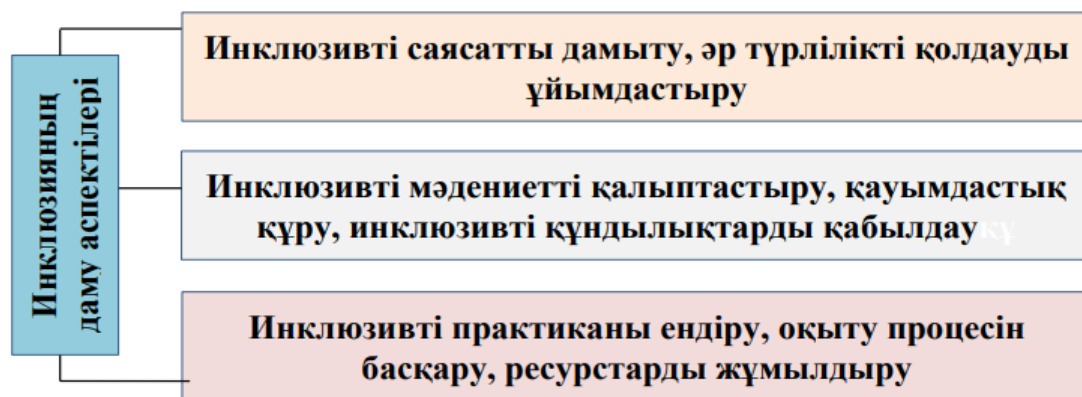
-әрбір адам сезінуге және ойлауға қабілетті;

-әрбір адам қарым-қатынас жасауға және оны өзгелердің тыңдауына құқылы;

-барлық адам бір-біріне мұқтаж, барлық адам құрдастары мен тәлімгерлерінің қолдауына және достығын зәру;

-білім алушылардың жетістігі олардың қолынан не келетіндігінде;

-түрлі құбылыстар адам өмірінің барлық жақтарын күшейтеді.



Сызба 1 – Т.Бут пен М.Эйнскоу ұсынған инклюзияның дамуының үш аспектісі

Қоғамның жаһандануы барысында инклюзия идеяларын қабылдауы инклюзивтік білім беру идеяларын іске асырудың заңды шарты болып табылады. Қазақстан Республикасында кәсіптік білім беруді жаңғырту бағыттарының бірі денсаулығына байланысты мүмкіндіктері шектеулі тұлғалардың сапалы кәсіптік білім алуға қолжетімділігін, білім беру кеңістігіне кірігуін қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстан Республикасының заңнамасы халықаралық құжаттарға сәйкес барлық тұлға сапалы білім алуға тең құқылы қағидатын ұстанады. Оған Қазақстан Республикасының Конституциясы, «Қазақстан Республикасындағы бала құқықтары туралы», «Білім туралы», «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы», «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы», «Арнайы әлеуметтік қызметтер туралы» Қазақстан Республикасының заңдары кепіл болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Инклюзивті білім берудің заманауи технологиялары [Электрондық ресурс] – URL: <https://moyaugra.ru/publication/8/480>
2. Электронды ресурс URL: https://nsportal.ru/shkola/sotsialnaya_pedagogika/library/2019/10/17/inklyuzivnoe-obrazovanie
3. Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың жолдары. Әдістемелік нұсқаулық. «Өрлеу» Ұлттық біліктілікті арттыру орталығы» АҚ филиалы Алматы, 2019. Құрастырушылар: Рсалдинова А.К, Кемешова А.М.
4. Бут Т., Эйнскоу М. Показатели инклюзии /под. ред Марка Вогана. - М.: РООИ.»Перспектива», 2003. -124 с. ISBN 978-5-91400-009-4.
5. [Электрондық ресурс] – <https://kazatu.edu.kz/webroot/js/kcfinder/upload/files/>

ПРИМЕНЕНИЕ СЮЖЕТНО-РОЛЕВОЙ ИГРЫ С ДЕТЬМИ С ООП

Федорова Е. Е.

магистрант 2 курса

Сарсенбаева Б. Г.

Научный руководитель, к.п.н., профессор ВШП

Павлодарского педагогического университета им.Э. Марғұлан,
г.Павлодар

Аннотация. Статья посвящена применению сюжетно-ролевой игры в работе с детьми, с особыми образовательными потребностями (ООП). Рассматриваются основные принципы и подходы к организации сюжетно-ролевых игр, а также их влияние на развитие детей с ООП, в частности, на формирование коммуникативных навыков, эмоциональной сферы, социальной адаптации и творческих способностей. В статье представлена теоретическая база, обоснована значимость использования сюжетно-ролевых игр в образовательном процессе.

Ключевые слова: сюжетно-ролевая игра, дети дошкольного возраста, особые образовательные потребности, коммуникативные навыки, эмоциональная сфера, социальная адаптация

Аңдатпа. Мақала ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен (ЕББҚБ) жұмыста рөлдік ойынды қолдануға арналған. Рөлдік ойындарды ұйымдастырудың негізгі принциптері мен тәсілдері, сондай-ақ олардың ЕББҚБ бар балалардың дамуына, атап айтқанда, коммуникативті дағдыларды, эмоционалды саланы, әлеуметтік бейімделу мен шығармашылық қабілеттерді қалыптастыруға әсері қарастырылады. Мақалада теориялық негіз ұсынылған, білім беру процесінде рөлдік ойындарды қолданудың маңыздылығы негізделген.

Түйінді сөздер: рөлдік ойын, мектеп жасына дейінгі балалар, ерекше білім беру қажеттіліктері, қарым-қатынас дағдылары, эмоционалды сала, әлеуметтік бейімделу.

Abstract. The article is devoted to the use of story-role play in working with children with special educational needs. The basic principles and approaches to the organization of story-role-playing games are considered, as well as their impact on the development of children with special educational needs, in particular, on the formation of communication skills, emotional sphere, social adaptation and creative abilities. The article presents a theoretical basis, substantiates the importance of using story-role-playing games in the educational process.

Keywords: story-role-playing game, preschool children, special educational needs, communication skills, emotional sphere, social adaptation.

Ограниченные возможности ребенка означают значительные ограничения в жизнедеятельности и могут быть затронуты нарушениями развития, трудностями в уходе за собой, общении, обучении и

приобретении профессиональных навыков в будущем. Одним из механизмов социализации является социальная адаптация, позволяющая личности активно включаться в разные структурные элементы среды, посильно участвовать в труде и общественной жизни коллектива, приобщаться к социальным нормам, культуре, устраивать свой быт в соответствии с требованиями и правилами общежития [1, с.45].

Развитие социального опыта детей с ООП, их включение в существующую систему связей с общественностью требует определенных дополнительных мер, средств и усилий со стороны общества, это специальные программы, специальные реабилитационные центры, специальные учебные заведения и специальные условия.

Таковыми условиями, при которых ребенок будет учиться социализироваться в общественную жизнь, выступают сюжетно-ролевые игры. Этот вид игры значительно укрепляет детей между собой, так как каждый ребенок увлечен процессом игры.

Д.Б. Эльконин подчеркивал, что в игре формируются такие особенности личности, которые не могут быть сформированы ни в каком другом виде деятельности:

1. В игре оформляются основные социальные потребности, возникает потребность общественно значимой деятельности.

2. Формируется возможность перехода на новую позицию, на новую точку зрения, и это оказывает влияние на развитие всех познавательных процессов.

3. Формируется произвольное поведение, управляемое не наличной ситуацией, а общим смыслом деятельности, правилами и нормами поведения [3].

Таким образом с помощью сюжетно-ролевых игр, мы воспитываем две стороны, ребенок с ООП учится коммуницировать в обществе: сопереживать, выполнять просьбы, поручения детей, проявлять инициативу, а обычные дети в свою очередь проявляют осторожность и учатся, помогать, направлять таких детей. Совместная игровая деятельность, организованная с учетом индивидуальных особенностей детей их симпатий и антипатий, позволяет достичь необходимой эмоциональной реакции, разбудить детские чувства.

В большинстве игр проявляются эстетические эмоции, вызываемые привлекательностью используемых игрушек, красотой игровых движений, элементами художественного творчества. А.С. Макаренко писал о радости в игре, как «радости творчества, радости победы, радости нравственной, радости качества» [2, с.29]. Таким образом нам необходимо воспитывать такую радость и у особенных детей, для того чтобы включить их в общество.

Р.И. Жуковская выделила ряд критериев «хорошей», то есть воспитательно ценной игры:

1) наличие идейного и познавательного развивающего содержания, соответствующего возрасту детей, их индивидуальным запросам;

Мы должны адаптировать содержание игры под ребенка с ООП, а именно игры должны быть подобраны с учётом индивидуальных особенностей детей, включая их физические, умственные и эмоциональные возможности. Важно, чтобы материал был не только доступен для понимания детей, но в то же время развивал познавательные способности. Использование визуальных и тактильных элементов: для детей с нарушениями зрения или слуха можно использовать тактильные игрушки, визуальные подсказки, яркие цвета и контрастные изображения, которые помогут детям лучше ориентироваться в процессе игры и воспринимать информацию. Инклюзивность: игра должна быть направлена на развитие как универсальных навыков (например, моторики, координации движений), так и более специфических, в зависимости от потребностей ребёнка (например, развитие речи, социальные навыки, внимание)

2) проявление инициативы и творчества, вызывающих радость познания и созидания;

Нам необходимо стимулировать детей для игры. Важно создавать условия, где дети могут проявить свою креативность, а не просто следовать правилам. Например, можно предложить детям с ООП разработать свои собственные правила игры или выбрать, как использовать доступные материалы. Гибкость в подходе: игра должна допускать разные способы вовлечения, чтобы дети могли выбрать то, что им интересно и доступно. Например, дети с нарушениями моторики могут использовать игровые материалы разными способами – с помощью рук, ног, лица или других частей тела. Поощрять прогресс особенного ребенка. Важно поощрять каждое проявление творчества и инициативы, чтобы укрепить уверенность в себе. Это может быть сделано через похвалу, внимание, поддержку, а также через награды, которые соответствуют потребностям ребёнка.

3) хорошие взаимоотношения на основе дружелюбия, коллективизма, взаимопомощи, доброты [4]. Создание дружелюбной атмосферы внутри группы. Для детей с ООП важно поддерживать атмосферу принятия и уважения, чтобы он понимал, что в этой среде он необходим, интересен. Игра должна поощрять взаимодействие между детьми, где каждый чувствует себя частью коллектива, несмотря на свои ограничения. Решение совместных задач. Игры могут включать

элементы совместной работы, где дети помогают друг другу и учат друг друга различным навыкам, таким как социальные взаимодействия, решение проблем или координация действий.

Таким образом, исходя из всего вышесказанного ключевыми аспектами при организации сюжетно-ролевой игры для детей с ООП являются индивидуальный подход, поддержка творчества и инициативы, а также создание инклюзивной и дружественной атмосферы. Сюжетно-ролевая игра с включением инклюзивного ребенка – это отличная возможность для детей с ООП взаимодействовать с другими детьми в игровой форме, развивая социальные и коммуникативные навыки, а также взаимодействуя с окружающим миром в рамках доступных им ролей. Важно, чтобы сюжет игры был адаптирован с учётом потребностей всех детей, и чтобы каждый ребенок мог участвовать в игре, исходя из своих индивидуальных возможностей.

Рассмотрим сюжетно-ролевую игру, в которой дети с ООП могут свободно коммуницировать. Пример сюжетно-ролевой игры с включением инклюзивного ребенка:

Название игры: «Магазин игрушек»

Цель игры: развивать социальные навыки, внимание, речь, координацию движений, взаимодействие с окружающими, а также стимулировать творчество и инициативу.

1. Подготовка и создание условий:

Инклюзивность: все дети, включая ребенка с ООП, могут принять на себя разные роли в игре. Например, ребенок с нарушением моторики может быть кассиром, а дети с нарушениями слуха или речи могут быть покупателями, которые используют жесты или карточки с изображениями товаров.

Адаптация игры: важно, чтобы материалы и предметы для игры были доступны каждому ребенку. Если ребенок с нарушением зрения, можно использовать тактильные карточки с изображениями товаров, или игрушки с разными текстурами для распознавания. Если ребенок с нарушениями слуха, можно предложить игру с жестовым языком или пиктограммами, чтобы он мог взаимодействовать с другими детьми.

2. Роли и задачи:

Продавец (кассир): ребенок с ООП, если у него есть возможность использовать речь или жесты, может быть кассиром, который продает товары. Для детей с нарушениями моторики можно предложить простые действия, например, передавать товары, называть их или сортировать по категориям.

Покупатели: ребенок с ООП может быть покупателем, который выбирает товар, используя различные способы (например, указать

пальцем, показать жестом или выбрать картинку товара). Остальные дети могут быть продавцами или клиентами, которые помогают делать покупки, учитывая возможности каждого.

3. Структура игры:

Подготовка магазина: Дети могут вместе с воспитателем или взрослым подготовить «магазин», расставив игрушки или товары, которые будут «продаваться». Можно заранее нарисовать или распечатать карточки с изображениями товаров.

Взаимодействие: в процессе игры дети должны учить друг друга как взаимодействовать в роли покупателя и продавца. Дети с ООП могут попросить помощи у других детей, а те, в свою очередь, смогут поддержать их, проявляя доброту и взаимопомощь.

Подсчет: для детей с нарушениями моторики можно использовать игрушки или карточки с цифрами для подсчета покупок. Важно, чтобы счет был адаптирован в зависимости от уровня развития ребенка (например, с использованием визуальных подсказок или магнитных чисел).

4. Инклюзивный подход:

Тактильные элементы: Дети с нарушениями зрения могут использовать тактильные карточки с различными текстурами, чтобы понять, какие товары они выбирают. Если игра включает в себя деньги (монеты, бумажки), можно добавить элементы для тактильного восприятия (например, монеты с разной текстурой или весом).
Использование жестов и символов: для детей с нарушениями слуха можно использовать жесты или карточки с изображениями товаров, чтобы они могли участвовать в общении и играть по своим правилам, которые соответствуют их потребностям.

5. Рефлексия и оценка:

В конце игры можно обсудить с детьми, что им понравилось в процессе игры, какие задачи были трудными или легкими для каждого. Ребенок с ООП может объяснить, какие элементы игры ему были интересны, что помогло ему легче выполнять свою роль. Важно отметить, что участие ребенка с ООП в игре не только способствует его развитию, но и помогает остальным детям научиться принимать различия и работать в команде, проявляя терпимость и дружелюбие.

Преимущества: игра способствует взаимодействию детей с разными особенностями, помогает развивать навыки коммуникации, сотрудничества и эмпатии. Все дети могут проявить свою креативность, выбирая роли и разрабатывая сценарий игры. Игровой процесс учит детей быть более терпимыми и уважительными друг к другу, а также принимать участие в коллективной деятельности независимо от

их физических возможностей. Такая игра является отличным инструментом для включения инклюзивного ребенка в игру, помогает детям развивать различные навыки и улучшает их взаимодействие в социальной среде.

Из всего вышесказанного можно прийти к таким выводам:

Во-первых, в инклюзивном дошкольном образовании по отношению к детям с особыми образовательными потребностями важной задачей всех специалистов является задача развития игры как деятельности, а также качественное использование ее для развития всех функций жизнедеятельности. Во-вторых, специалисты дошкольных учреждений, где имеется ребенок с ООП должны хорошо знать теорию игры в дошкольной и дошкольной специальной психологии и педагогике; особенности ее развития при разных нарушениях развития у дошкольников, и, соответственно, общие и специальные методы и приемы ее развития у всех категорий детей. В-третьих, педагогу необходимо уметь включить детей с ООП в сюжетно-ролевые игры, для того чтобы ребенок чувствовал себя членом общества, проявить напористость, чтобы этому ребенку было интересно и комфортно играть, ведь включение в социум – это огромный прогресс для такого ребенка.

Литература

1. Завалишина О.В. Особенности осознания социально-нравственных качеств личности старшими дошкольниками. – Алматы, 1998. – С.45.
2. Марьенко И.С. Основы процесса нравственного воспитания школьников. – М., 1980. – С. 89–130.
3. Эльконин Д. Б. Игра: ее место и роль в жизни и развитии детей // Дошкольное воспитание. –2018. – № 3. – С. 17–24.
4. Маскаева Е. Ю. Нравственное развитие дошкольников в процессе игры с куклой // Дошкольник. Методика и практика воспитания и обучения. – 2018. – № 1. – С. 71–78.

УДК 376.32

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ НАШАР КӨРЕТІН ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ДАМУДАҒЫ АССИСТИВТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Хусанбой А.А.

Арнайы педагогика ББ бағдарламасының 4 курс студенті

Хамитова Д.С.

*PhD, ПЖМ қауымдастырылған профессоры, Әлкей Марғұлан
атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ.*

Аңдатпа. Бұл зерттеу жұмысы бастауыш мектеп жасындағы нашар көретін оқушылардың сөздік қорын дамыту мәселесіне арналады. Мақалада көру қабілетінің бұзылыстары бар оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіру үшін арнайы әдістемелік тәсілдер мен техникалардың маңызы қарастырылады. Сондай-ақ, олардың сөздік қорын дамытуда мультимедиялық құралдар мен аудио-визуалды материалдарды тиімді пайдалану ұсынылады. Авторлар инклюзивті білім беру жағдайында нашар көретін балалардың сөздік қорын дамытудың тиімді жолдарының бірі ретінде ассистивті технологияларды қолдануды ұсынады.

Кілтті сөздер: сөздік қор, тілдік даму, көру қабілетінің бұзылыстары бар оқушылар, арнайы әдістемелер, ассистивті технологиялар, аудиовизуалды материалдар, инклюзивті білім беру.

Аннотация. Данная исследовательская работа посвящена проблеме развития словарного запаса у учащихся начальных классов с нарушением зрения. В статье подчеркивается значение специальных методических подходов и техник для совершенствования языковых навыков у школьников с нарушениями зрения. Также предлагается эффективно использовать мультимедийные средства и аудиовизуальные материалы для расширения их словарного запаса. Авторы рекомендуют применение ассистивных технологий как одного из эффективных способов развития словарного запаса у детей с нарушением зрения в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: словарный запас, языковое развитие, учащиеся с нарушением зрения, специальные методики, ассистивные технологии, аудиовизуальные материалы, инклюзивное образование.

Abstract. This research focuses on the issue of developing the vocabulary of primary school students with visual impairments. The article emphasizes the importance of special methodological approaches and techniques for improving the language skills of students with visual impairments. It also suggests the effective use of multimedia tools and audio-visual materials to enhance their vocabulary. The authors propose the application of assistive technologies as one of the effective ways to develop the vocabulary of children with visual impairments in an inclusive education setting.

Keywords: vocabulary, language development, students with visual impairments, special methods, assistive technologies, audio-visual materials, inclusive education.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде көру қабілетінің бұзылыстары бар балалардың толыққанды білім алуын қамтамасыз ету мәселесі маңызды орын алуда. Қазақстанда инклюзивті білім беру саласы қарқынды дамып келе жатқанымен, көру қабілетінің бұзылыстары бар оқушылардың жалпыға бердей білім балу, әлеуметтену мәселелері, оның ішіндебұл категориядағы балалардың сөздік қорын дамыту өзекті мәселе болып отыр. Сөздік қордың дамуы оқушының жалпы білім алу сапасына, оқу қабілетіне, әлеуметтік өмірге бейімделуіне әсер етеді. Бірақ көру мүмкіндігі шектеулі балалар үшін сөздік қорды дамыту процесі көптеген қиындықтармен байланысты. Сондықтан нашар көретін оқушылар оқу үрдісін оңтайлы, тиімді жүзеге асыру үшін мұғалімдерге арнайы дайындық, сондай-ақ арнайы құралдар мен технологиялар қажет. Бұл құрал ретінде қазіргі білім беру саласындағы инновациялық шешімдер ерекше қажеттіліктері бар адамдардың, оның ішінде нашар көретін адамдардың өмір сапасын арттыруға ықпал ететін ассисивті технологияларды қарастыруға болады.

Нашар көретін балалардың сөздік қорын дамыту мәселесі туралы көптеген ғалымдар зерттеулер жүргізген. Олар балалардың когнитивті және тілдік дамуына ерекше назар аудару керектігін атап, зерттеулерінде Л.С. Выготский дәлелдеп, өзінің мәдени-тарихи даму теориясында тілдің танымдық қабілеттердің қалыптасуындағы маңыздылығын ерекше атап өтеді. Ғалымның пайымдауынша, тіл адамның ойлау жүйесін реттейді, ал сөздік қордың шектеулі болуы танымдық дамуды тежейді. Нашар көретін балалардың білім алу үдерісінде олардың көру, есту және сөйлеу дағдыларын дамытудың маңызы зор. Бұл ретте М.И. Земцованың пікіріне сүйенетін болсақ, ол күрделі жүйелі байланысы көздің оптикалық және қозғалыс компоненттері арасында көзді қозғау функциясы оқыту барысында білімге сүйене отыра дамиды және жетіледі деп белгілеп көрсетті [1]. Нашар көретін балалардың суретті бөлшектеп қараған соң, оның мазмұнын түсіну қиынға түседі, ондағы бейнеленген заттар арасындағы кеңістік қатынасын қабылдау бұзылады, қабылдауы, оқуы мен жазуыда психологиялық-педагогикалық сипаттамаға сәйкес айқын емес, кеңістік туралы түсінік қалыптаспаған. Көру арқылы алынатын ақпарат, суреттер, диаграммалар, оқулықтардағы иллюстрациялар сияқты әдістер олардың білім алуында қолданылмайды. Осы категориядағы балалардың психологиялық-педагогикалық мінездемесі күрделі болып келеді, ең маңызды көріністерінің бірі ретінде олардың басқа балалармен жиі қарым-қатынасқа түсе алмау дағдыларын ескерген жөн. Олар көп жағдайда балалардың ойындарына немесе әлеуметтік әрекеттеріне

қатысуға мүмкіндік ала алмайды, бұл олардың әлеуметтік және тілдік дағдыларын дамытуға әсер етеді. Сонымен қатар, әлеуметтік оқшаулану олардың басқа адамдармен өз ойын еркін жеткізе алмауына себеп болып, сөздік қордың толық дамуына кедергі келтіреді. Мектептерде жиі кездесетін дәстүрлі оқыту әдістері мен материалдары көп жағдайларда нашар көретін балаларға тиімді емес. Мұғалімдер мен педагогтардың арнайы дайындықтың болмауы да осы мәселеге қосымша қиындықтар туғызады. Дегенмен, бұл балалар үшін қолжетімді құрылғылар мен ресурстар әлі де жеткіліксіз. Электронды оқулықтар, дыбыстық кітаптар, арнайы бағдарламалар мен мобильді қосымшалар көру мүмкіндігі шектеулі балалардың сөздік қорын кеңейтуге көмектеседі, бірақ олардың көпшілігі көптеген білім беру мекемелерінде жоқ. [3]. Нашар көретін оқушылардың тілдік дамуында психологиялық факторлар да үлкен рөл атқарады. Кузьмина нашар көретін балалардың өзін-өзі бағалауы мен әлеуметтік бейімделуін зерттеді. Оның пікірінше нашар көретін балаларда жиі төмен өзін-өзі бағалау байқалады, әлеуметтік оқшаулану, қорқыныш пен сенімсіздік сияқты мәселелер сөздік қордың қалыптасуына теріс әсер етуі мүмкін. Бұл мәселелерді шешу үшін мемлекет инклюзивті білім беруге бағытталған саясатты дамытуда [4]. Бұл балалар үшін сөздік қорының дамуы басқа оқушылармен қарым-қатынас жасау, топтық жұмыстарға қатысу арқылы жүзеге асады. Егер олар әлеуметтік белсенділікке араласа алмаса, сөздік қорын дамытуда қиындықтар туындайды. Жеке әдістемелер мен бейімделген оқу құралдарының жетіспеушілігі. Инклюзивті білім беру жағдайында көру қабілетінің бұзылыстары бар балаларға арналған арнайы педагогикалық әдістемелер мен құралдардың тапшылығы сөздік қордың дамуына кедергі жасайды. Мәтіндерді көру арқылы оқу немесе көрнекі құралдарды пайдалану нашар көретін балалар үшін тиімді болмайды. Бұл жағдайда балалар үшін бейімделген оқу бағдарламалары, аудио оқулықтар, арнайы тактильдік құралдар, мульти-сенсорлық әдістер қажет. Алайда мұндай құралдар барлық мектептерде қолжетімді емес. Осы ретте наша көретін оқушылардың сөздік қорын дамыту үшін жаңа ақпаратты қабылдаудың тиімді түрлерін, мысалы, ассисивті технологиялар, аудио құралдар, тактильді материалдар, дыбыстық оқулықтар - үлкен рөл атқарады.

Сөздік қорды дамытуға бағытталған әдістер мен тәсілдерге тоқталсақ, нашар көретін оқушылардың сөздік қорын дамытуда ассисивті технологиялар маңызды құралдар ретінде жұмыс істейді. Олар оқу мен тіл үйрену үдерісін жеңілдетіп, тиімділігін арттырады. Бұл технологиялар түрлі бағытта қолданылып, нашар көретін адамдарға жаңа сөздер мен ұғымдарды меңгеруде үлкен көмек көрсетеді.

Дыбыстық оқулықтар мен аудиооқулықтар нашар көретін адамдарға оқу материалдарын тыңдау арқылы сөздік қорын кеңейтуге мүмкіндік береді. Осы технологияның көмегімен пайдаланушылар мәтіндерді немесе оқу кітаптарын тыңдай отырып, жаңа сөздер мен сөз тіркестерін үйрене алады. Әсіресе, экранды оқу құралдары мен дыбыстық кері байланыс беретін бағдарламалар бұл үдерісті барынша тиімді етеді, себебі олар адамның оқу жылдамдығын өзіне ыңғайлы етіп реттеуге мүмкіндік береді. Дауыстық танып білу жүйелері (мысалы, смартфондардағы дауыспен басқару жүйелері) нашар көретін адамдарға жаңа сөздер мен сөз тіркестерін айтуға және қолдануға мүмкіндік береді. Бұл технологиялар арқылы пайдаланушы өз дауысымен құрылғыға командалар бере алады, соның арқасында тілдік дағдыларын жетілдіре отырып, жаңа сөздерді дұрыс қолдануға машықтанады. Сонымен қатар, дауыстық жүйелер сөздерді дұрыс айтуға бағытталған тренингтерді ұсынуға да мүмкіндік береді.

Бастауыш мектеп жасындағы нашар көретін оқушылардың сөздік қорын дамыту – арнайы әдістемелік тәсілдер мен құралдарды қолдануды талап ететін күрделі процесс. Инклюзивті білім беру жағдайында нашар көретін оқушылардың сөздік қорының дамуы ерекше әдіс-тәсілдер мен құралдарды қолдануды қажет етеді. Аудиовизуалды технологиялар, ассесивті технологиялар, әлеуметтік белсенділік және психологиялық қолдау осы балалардың сөздік қорын кеңейтуге және олардың қоғамға интеграциялануына ықпал етеді. Инклюзивті білім беру жүйесі барлық балалардың тең мүмкіндіктермен білім алуын қамтамасыз етуге бағытталғандықтан, көру мүмкіндігі шектеулі балалар үшін арнайы әдістемелер мен ресурстардың болуы өте маңызды. Аудиовизуалды материалдар, тактильді әдістер мен мультимедиялық құралдар балалардың тілін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл тәсілдер оқушылардың ойлау қабілетін, сөйлеу тілін және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Оқушылардың сөздік қорын дамыту арқылы олардың жалпы білім деңгейін арттыруға, қоғамда өз орнын табуға көмектесеміз. [8].

Ассистивті өнімдер жеке когнитивті, коммуникативті, есту және көру функцияларын, сондай-ақ денсаулыққа, әл-ауқатқа, инклюзивтілікке және қоғамға қатысуға оң әсер ететін ұтқырлық және өзін-өзі күту функцияларын қолдауға немесе жақсартуға көмектеседі [7].

Бұл технологиялар нашар көретін бастауыш сынып оқушылары үшін өте тиімді, әсіресе Endless Alphabet және Kurzweil 3000 технологиялары бастауыш сынып оқушылары үшін сөздік қорды дамытуды жеңілдетеді. Endless Alphabet -бұл балаларға арналған мобильді қосымша, оның көмегімен балалар сөздік қорын дамыта алады.

Қосымша түрлі интерактивті ойындар арқылы балаларға әртүрлі сөздер мен олардың мағыналарын таныстырады. Әсіресе бастауыш сынып оқушылары үшін өте тиімді, өйткені ойындық формат оқуды жеңілдетіп, балалардың қызығушылығын арттырады. Endless Alphabet балаларды әртүрлі сөздермен таныстыруға, олардың мағынасын түсінуге және сөздерді дұрыс жазуға үйретеді. Қосымша әрбір сөзді көрсету арқылы балаларға оның мағынасын түсіндіру үшін визуалды және дыбыстық материалдар пайдаланады. Ойын барысында балалар әрбір әріппен танысады және оның дыбысы мен мағынасын үйренеді. Бұл сөздерді қайталай отырып, оқушылар олардың орфографиясын да есте сақтай алады [6].

Ал Kurzweil 3000 бұл білім беру саласында қолданыс табатын қуатты ассистивті технология. Бұл бағдарлама оқу, жазу және тыңдау дағдыларын дамытуға көмектеседі, әсіресе оқу немесе жазуда қиындықтары бар балалар үшін өте пайдалы. Kurzweil 3000 әсіресе арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға арналған, бірақ жалпы білім беретін мектептерде де тиімді қолданылады. Kurzweil 3000 оқу және жазу дағдыларын жақсартуға арналған толыққанды платформа болып табылады. Бағдарлама мәтіндерді оқу, жазу, аудио арқылы түсіндіру, оқу материалдарын сараптау және құрылымдау мүмкіндіктерін ұсынады. Оқушылар оқу материалдарын тыңдап, көрнекі түрде оқып, маңызды мәліметтерді белгілеу арқылы ақпаратты жеңіл меңгереді. Сонымен қатар, бағдарламаның көмегімен оқушылар мәтіндермен жұмыс істей алады, сөздерді қайта тыңдай алады, түсініксіз сөздер мен сөйлемдер бойынша көмек ала алады. Бағдарлама жаңа сөздермен жұмыс істеуге мүмкіндік береді, олардың мағыналарын дұрыс түсінуге және қолдануға үйретеді, оқушыларға көрнекі құралдар мен аудио функцияларын пайдалана отырып, оқу материалдарын жеңіл меңгеруге мүмкіндік береді, бұл әсіресе нашар көретін оқушылар үшін маңызды.

Қорытындылай келе, нашар көретін балалардың сөздік қорын дамыту - инклюзивті білім беру жүйесінің маңызды компоненті болып табылады және әрбір балаға тең мүмкіндіктер туғызуға ықпал етеді. Осы маңызды саланы жүзеге асырудағы ассистивті технологиялар нашар көретін адамдардың сөздік қорын дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар білім алу үдерісін қолжетімді етіп, жаңа сөздер мен ұғымдарды меңгеруге мүмкіндік береді, сонымен қатар адамдардың өз сөздік қорын кеңейтуіне және тілдік дағдыларын жетілдіруіне ықпал етеді. Технология арқылы оқушылар білім алуда және қоғамда белсенді болуда шектеулерсіз сезінеді. Сондықтан ассистивті технологияларды білім беру саласына интеграциялау маңызды қадам болып табылады,

себебі олар ерекше қажеттіліктері бар адамдарға тең мүмкіндіктер береді.

Әдебиеттері:

1. Григорьева Л.П. Роль перцептивного обучения в преодолении последствий зрительной деривации у детей с низким зрением / Л.П. Григорьева // Физиология человека. — 1996. — № 5. — С. 122–124.
2. Пласина Л.И. Развитие зрительного восприятия у детей с нарушением зрения в процессе обучения математике / Л.И. Пласина. — Калуга: Адель, 1998. — С. 83–88.
3. Нұрмағанбетова, А. Т., & Ахметова, М. Қ. Инклюзивті білім беру: тәжірибе мен мәселелер // Қазақстан мектептерінде білім беру. — 2010. — №12. — С.45-50.
4. [ҚР Білім және ғылым министрлігі. \(2020\). Инклюзивті білім беру саясаты.](#)
5. Жұмабаева, Р. Нашар көретін балалардың тілін дамыту әдістемесі. Қарағанды: Қарағанды университеті баспасы. — 2018. — № 5. — С. 122–124.
6. Ассистивті Технологиялар - Disability Support and Inclusion - Nazarbayev University LibGuides at Nazarbayev University
7. [Ассистивные технологии — это собирательный термин, охватывающий разнообразные ассистивные средства и услуги.](#)
8. Айтқожаева, Ж. А. Инклюзивті білім берудің теориясы мен практикасы// Алматы: Білім. — 2015. — №11. — С. 154-155.

УДК 378:316.613

ACTIVE TEACHING METHODS FOR GIFTED CHILDREN AT THE LESSONS OF ENGLISH LANGUAGE

Shokanova S. A.

*Pavlodar, Gymnasium for Gifted Children named after Abay School
english teacher, teacher – researcher*

Abstract. Brainstorming plays an important role in teaching. It helps to create an interactive environment where students are active to share their Ideas without fear of making mistakes, think critically and creatively. They brainstorm ideas on a given topic, explore different perspectives and evaluate information. As the students discuss different ideas, they improve their lexical range. So, brainstorming reinforces new vocabulary, new phrases. Some problems are proposed to be solved spontaneously. The ideas could be usual and unusual.

Keywords: creative thinking, integration, inclusion, techniques, active learning, English lesson.

Аңдатпа. Ағылшын тілін оқыту барысында оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға, олардың стандарттан тыс ойдауға

, тез арада шешім қабылдауға үйрететін әртүрлі тәсілдердің жеткілікті екені анық. Сабақта миға шабуыл жасау (Brainstorming) жаттығуларының рөлі өте маңызды, оқушылардың тез ойлап, ойларын шапшаң жеткізулері мен қатар тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Миға шабуыл жасау кезінде, оқушылар ерекше идеялар мен ойлы да қиялдан туған тез шешімдер ұсынуға тырысады. Оқушылардың сөздік қорын кеңейту мен тілдік қателіктерді азайтуға бұл әдіс өте тиімді, әрі пайдалы.

Түйінді сөздер: шығармашылық ойлау, интеграция, инклюзия, техника, белсенді оқыту, ағылшын тілі сабағы.

Аннотация. В процессе изучения английского языка существует множество методов, направленных на развитие творческого мышления и формирование нестандартного подхода к решению задач. Одним из таких эффективных техник является метод «мозгового штурма» (brainstorming), который занимает важное место на уроках. Во время мозгового штурма учащиеся предлагают необычные идеи. Такой подход способствует расширению их словарного запаса, и развивает мышление.

Ключевые слова: творческое мышление, интеграция, инклюзия, техники, активное обучение, урок английского языка.

Creative competence is a multifactor quality of personality, a system of intellectual, emotional, moral, volitional, etc. knowledge, skills, personal qualities and experience of a person, which determines the development of creative abilities of a person and allows to generate a lot of original, non-standard and useful ideas and products at a fundamentally new level, as well as their adaptability, theoretical and practical readiness of a person to act creatively in various life and professional situations.

Brainstorming plays an important role in teaching. It helps to create an interactive environment, where students are active to share their ideas without fear of making mistakes, think critically and creatively. They brainstorm ideas on a given topic, explore different perspectives and evaluate information. Brainstorming reinforces new vocabulary, new phrases.

As the students discuss different ideas, they improve their lexical range.

Some problems are proposed to be solved spontaneously. The ideas could be usual and unusual.

1. Nets

The problem is to name what lives where.

Usual answers:

- Animals live in forests;
- Frogs live in lakes;
- Fish live in water, rivers;
- Leaves live on trees.

Unusual answers:

- Ideas live in minds;

- Letters live in ABC;
- Money lives in banks;
- Love lives in hearts;
- Stars live in the sky.

2. “Runners”

The problem is to name what runs after what.

Usual answers:

- A footballer runs after a ball;
- The cat runs after the mouse;
- Winter runs after autumn;
- A dog runs after the cat

Unusual answers:

- The pages of the books;
- Waves in the river;
- Drops of the rain;
- Clouds in the sky;
- Clock hands.

3. “Destroyers.”

The problem is to say what destroys what.

Usual answers:

- Earthquakes destroy the buildings;
- Bombs destroy the city;
- Fairy destroys the fat:

Unusual answers:

- Candies destroy teeth;
- Babies destroy diapers;
- Time destroys work of art;
- Smoking destroys your lungs;
- Gadgets destroy our eyesight.

Another way to improve speaking skills effectively, create minds or ideas is long-term problem. To solve long term problem, the students are given the problem, such as “Around the World in 8 Minutes”, where students should present a performance.

The problem is to create the main character – a traveler. It is not a man. It travels around the world, it will stop at three places on the planet Earth: two of them are real geographical zones – the Arctic and another zone. The third place is unknown and the students must create a place or a country which is not on the map of the world. The presentation informs the reason for traveler’s trip and explains why the traveler stops in three areas.

So, the problem for team is to find out why the air travels around the world and present the country, they created.

- a. The main characters:
 1. Air
 2. Ice
 3. Spring
 4. Summer
 5. Autumn
 6. Winter
 7. The country that team created is SADEM.

b. The Ice is the main character. The Ice gave all his good qualities to the air and the four seasons. The Ice wanted the Air and Seasons to keep the world beautiful, that is why the ice kept himself in cold. The black and poor state of the air was the reason for the Ice's trouble, to keep the world in normal cold and hot, to help the four seasons.

The problem was that the seasons were changing their order, the world was not in normal cold and hot or the problem was in global warming. That is why the Ice was going to Vampin, in Bulgaria.

c. The traveler is the air. The air is the source and power of the world. Nature is changing. These changes are connected to ecology, environment. The Air is being polluted and becoming black. The reason for traveling to Antarctic is to find the four seasons and to take their advice. But the air discovers the seasons have lost their qualities and power.

The air: Since the universe was created
 the source and the power of the world is *Me-the-Air*.
 But my state and my power is so poor.
 Where is my quality
 To power the world
 Why? Why am I poisoned
 My soul is so black... *sad*

...

I know. I know.
 Antarctic. Antarctic.
 I must go to Antarctic
 I need to find the king of Ice.
 I must find all four seasons
 And take their advice.

(it travels to Antarctic and meets the Ice)

The Ice: I have been waiting for you, The Air.

You are so polluted,
 You look so black,
 Your poor state is the reason for my travel.
 Look at the seasons

The seasons are changing their order.
The seasons are loosing their functions.

Spring: (the spring was depressed)

Summer: After spring comes,
I enjoy the planet with flowers , grass and smiles.
But now...(he hung his head)

Autumn: I was covered in gold-
The sign of richness
The richness of harvest is the way of human wealth.

Winter: I am walking around the world,Covering the ground with a big white carpet.

The Air: It's time to solve this problem.The whole world has lost its beauty.

The Ice: I am the Ice.

I wanted you – the air,
And you – the four seasons,
to keep the world beautiful.
I wanted you to warm the world with abundance.
That's why I kept myself in cold ice.
But now... I'm losing my temper and strength.
I feel I'm melting like lead.

And if we want to solve this problem,
we have to act, or the world will be in danger.

They travel to Vampin, the second place in Bulgaria

In Vampin the air finds out the poison – CO₂. The air weakens its power and restores the power of the four seasons. The air opens a new country.

Summer and Autumn: we are loosing our beauty we are going to blacken.

The Ice: What shall we do to protect the nature?

How can we get through the danger?

To save the universe is our due

We must defeat the harm

Yes, we defeat the CO₂.

The Air: Oh, I have found the reason of blackness

Look. There is the poison- CO₂

The air: Lets take it to the country SADEM. In SADEM we can weaken CO₂'s force

(they create a new country SADEM, that is not on the map of the world, each letter has its own meaning)

S- Sustaining

A- Amazing

D- Democratic
E- Ecological clean
M-Modern

The air (after a while): Now I got rid of my ache in this country.

The Ice: We ought to keep the Earth in normal hot and cold.

Getting rid of poison

Let's begin a new life

Seasons: Destroying the CO2

I'm the spring, I'm the summer, I'm the winter, I'm the autumn,

We give the Earth four rays

Of warmth, thankfulness, happiness

the Air, the Ice and four seasons together: Uniting all features

We unite the force

To save the green planet

From poison and CO2

S-A-D-E-M helps the air to weaken the force of CO2 and keeps the planet from global warming.

SADEM- is the country, where people live in peace, they have good features, uniting all these features the humankind can get rid of poison and keep the nature in beauty, if people have clean, and warm inner state, and don't quarrel, do the harm - the nature will be in a good state.

So the long-term problem is solved.

Литература

1. Афанасьева А, Михеева А., Баранова А. *English Reading. Short Stories and Fairy Tales. 5 класс. Пособие для чтения на английском языке.* – М: АСТ, 2022. – 97с.

2. Барашкова Е. А. *Английский язык. 5 класс. Грамматика. Сборник упражнений к учебнику. Под ред. Ю. Е. Ваулиной. Spotlight.* – М., 2022. – 160 с.

3. Ачасова К. *Английский язык на «отлично». 5 класс.* – М.: Попурри, 2021. – 160 с.

4. <https://www.labyrinth.ru/books/557388/>

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ С ГЕНДЕРНЫМИ АСПЕКТАМИ В ОБРАЗОВАНИИ

Айтенова А. Е.

магистрант, Алматинский гуманитарно-экономический университет

Аннотация. В данном исследовании изучены теоретические аспекты и разработаны практические рекомендации по развитию гендерной компетентности у будущих учителей. Проведен анализ уровня осведомленности студентов педагогических вузов, который показал недостаточное внимание к важности формирования гендерной компетентности в образовательном процессе. Выделены ключевые вопросы и подходы к развитию гендерной грамотности, а также представлена модель формирования гендерной компетентности, основанная на комплексном подходе. Предложенные мероприятия включают теоретическую подготовку и практические тренинги, что позволит выпускникам эффективно учитывать гендерные аспекты в профессиональной деятельности и создавать инклюзивную образовательную среду.

Ключевые слова: гендерная компетентность, гендерная грамотность, компетентность педагога, формирование компетентности.

Аңдатпа. Бұл зерттеуде болашақ мұғалімдердің гендерлік құзыреттілігін дамытуға байланысты теориялық аспектілер қарастырылып, практикалық ұсыныстар әзірленді. Педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттерінің ақпараттану деңгейін талдау нәтижесінде білім беру процесінде гендерлік құзыреттілікті қалыптастырудың маңыздылығына жеткілікті көңіл бөлінбейтіні анықталды. Гендерлік сауаттылықты дамытуға байланысты негізгі мәселелер мен тәсілдер анықталып, кешенді тәсілге негізделген гендерлік құзыреттілікті қалыптастыру моделі ұсынылды. Ұсынылған іс-шаралар теориялық дайындық пен практикалық тренингтерді қамтиды, бұл түлектерге кәсіби қызметінде гендерлік аспектілерді тиімді ескеруге және инклюзивті білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: гендерлік құзыреттілік, гендерлік сауаттылық, педагогтың құзыреттілігі, құзыреттілікті қалыптастыру.

Abstract. This study explores theoretical aspects and develops practical recommendations for the development of gender competence in future teachers. An analysis of the awareness level among students of pedagogical universities revealed insufficient attention to the importance of forming gender competence in the educational process.

Key issues and approaches to the development of gender literacy are identified, and a model for forming gender competence based on a comprehensive approach is presented. The proposed measures include theoretical training and practical workshops, enabling graduates to effectively consider gender aspects in their professional activities and create an inclusive educational environment.

Keywords: gender competence, gender literacy, teacher competence, competence formation.

В условиях активного обновления системы образования в Республике Казахстан вопросы формирования гендерной компетентности становятся особенно актуальными. Современные исследования всё чаще акцентируют внимание на роли гендера в образовательном процессе, затрагивающем как педагогов, так и обучающихся. Гендерные особенности влияют на множество аспектов педагогической практики – от организации взаимодействия в учебной среде до восприятия и использования учебных материалов.

В настоящее время гендерная осведомлённость играет ключевую роль в подготовке будущих учителей [1, с. 104-108], что подчёркивает важность изучения формирования гендерной компетентности у педагогов. Гендерная компетентность включает в себя знания, умения и навыки, необходимые для понимания гендерных различий и учёта этих различий в образовательной практике. Однако, несмотря на возрастающее внимание к гендерным вопросам в образовании, в подготовке учителей остаются определённые проблемы. Одна из них заключается в недостаточной готовности педагогов работать в условиях гендерного многообразия среди учеников. Будущие учителя часто не имеют достаточно знаний и навыков для эффективного взаимодействия с детьми разного пола, что может приводить к трудностям в управлении классными ситуациями и разрешении конфликтов между мальчиками и девочками. Кроме того, исследования, посвящённые формированию гендерной компетентности у студентов педагогических специальностей, остаются недостаточными. Не хватает как теоретических, так и эмпирических данных, которые могли бы помочь в разработке эффективных методик для подготовки педагогов к решению гендерно обусловленных проблем в обучении.

Цель исследования - анализ теории и практики по формированию гендерной компетентности у будущих учителей и разработка рекомендаций по улучшению этого процесса.

Задачи исследования:

- 1) Проанализировать существующую литературу по теме гендерной компетентности и ее формирования у будущих педагогов;
- 2) Провести опросы и интервью среди студентов и преподавателей педагогических вузов с целью выявления их мнения относительно важности гендерного образования.
- 3) Разработать рекомендации для улучшения процесса формирования гендерной компетентности.

Для проведения исследования применяются такие методы, как анализ литературных источников, проведение опросов и интервью.

Гендерная компетентность представляет собой интегративное понятие, основанное на двух ключевых категориях: «гендер» и «компетентность». Термин «компетентность» происходит от латинского слова *competentis*, что, как указано в словаре иностранных слов, означает владение знаниями, позволяющими компетентно судить о чём-либо [2, с. 295]. В образовательном и профессиональном контексте компетентность подразумевает наличие у человека необходимых знаний, навыков и способностей для принятия обоснованных решений, и выполнения определённых действий в своей профессиональной деятельности.

Компетентность, по мнению О.А. Ворониной, трактуется как субъективная характеристика, обеспечивающая способность личности быть эффективной в определённой области деятельности. Этот подход подчёркивает, что компетентность включает в себя не только знания и навыки, но и способность применять их в конкретных ситуациях, достигать поставленных целей и решать задачи на высоком уровне профессионализма. [3].

Гендерная компетентность, по мнению И.С. Клешиной, определяется как свойство, которое позволяет человеку избегать как роли объекта, так и роли субъекта ситуаций, связанных с гендерным неравенством. В этом контексте гендерная компетентность выступает не только как личное качество, но и как элемент социальной ответственности, направленный на предотвращение и преодоление гендерных барьеров и дискриминации. [4, с 114-119].

В педагогике отмечаются особенности в вопросах гендерной компетентности. О специфике гендера в педагогике писали многие зарубежные авторы, среди которых можно отметить таких исследователей, как Stephen J. Burn (2021) [5], Путра, З. Х., Эрмита, Н., Африллия, Ю. М. и Данилсия, Д. (2022) [6]. Данные авторы исследовали не только теорию, но и практику гендерной компетентности в педагогическом образовании и обозначили существующие проблемы.

Из казахстанских исследователей, значительный вклад в изучение гендерных вопросов в контексте образования внесли З. Т. Сатпаева и Ныгыметов Г.С. [7], а также К.Р. Калкеева и Ж.А. Агабекова [8, с. 140-148]. В своих работах они рассматривают вопросы гендерной компетентности в системе подготовки будущих педагогов, уделяя внимание как теоретическим, так и практическим аспектам.

Особенности формирования гендерной компетентности у будущих педагогов также исследовались зарубежными авторами. В частности, Maryah Sariningsih и Aan Komariah в своей статье «Performance

Gender and Education Status in Teacher Certification Perspective» анализируют влияние пола педагога и уровня его образования на показатели профессиональной деятельности учителя [9].

Анализ существующих подходов к формированию гендерной компетентности у будущих учителей выявил наличие нескольких ключевых методологических направлений, каждое из которых предлагает свои стратегии и методы. К ним относятся феминистский, культурно-исторический, аналитический и интерактивный подходы. Эти подходы обладают различными теоретическими основами и практическими инструментами, что позволяет их гибко применять в зависимости от контекста и потребностей конкретного учебного заведения. [10].

Основной целью феминистского подхода является устранение гендерных стереотипов и борьба с дискриминацией. Феминистский подход способствует развитию у педагогов критического мышления и понимания важности равенства полов, что в конечном итоге помогает формировать инклюзивную образовательную среду, свободную от дискриминации и предвзятости.

На вопросы Какую поддержку хотели бы получить студенты будущие педагоги психологи в Вузе для развития своей гендерной компетентности? Получены следующие ответы: дополнительные спец курсы и тренинги, которые будут углублять их знания о гендерных вопросах и помогать развивать соответствующие навыки; также многие отмечают важность наличия опытных наставников и консультантов, которые готовы делиться своими знаниями и практическим опытом; желают проходить практику и стажировку в учреждениях, где имеется хороший опыт по развитию гендерной компетенции; специальные дискуссионные клубы, где можно будет обсуждать более актуальные вопросы и обмениваться при этом своими мнениями.

Необходимыми навыками для работы с гендерными вопросами в школе считают в наибольшей мере: навыки по разрешению конфликтов, коммуникативность и хорошее владение разными методами и практическими инструментами (интересными и доступными), позволяющими интегрировать в учебный процесс гендерную тематику. Менее значимы считают: теоретические знания; критическое мышление и эмпатию, и инклюзивность.

Заключение. В ходе исследования нами установлено, что гендерная компетентность в педагогике связана с тем, что учитель должен обладать знаниями о гендерных различиях и способностями применять эти знания в учебном процессе. Так как только подобным образом можно создавать требуемую инклюзивную образовательную среду, где

каждый ученик чувствует себя комфортно и понимает свои возможности независимо от пола.

Результаты опроса показывают уверенность студентов педагогов-психологов в своих гендерных знаниях, однако подчеркивают необходимость дополнительного обучения и практического опыта для повышения компетентности в гендерных вопросах.

Модель формирования гендерной компетентности будущих педагогов-психологов должна включать, помимо стандартных дисциплин, курсы по гендерной психологии, социологии, философии и педагогической психологии. Практическая подготовка должна включать активное участие студентов в занятиях, ролевых играх и дискуссиях, что способствует развитию их коммуникативных навыков и умений работать с учениками и родителями.

Особое внимание следует уделить стимулированию самоанализа и рефлексии у студентов для осознания собственных и чужих гендерных особенностей, что способствует развитию эмпатии и толерантности. Модель формирования гендерной компетентности будущего педагога-психолога должна быть гибкой и адаптированной к специфике профессии.

Литература

1. *Профессиональное воспитание будущих педагогов в высшей школе: гендерный аспект.* Воскресенко О.А. Константинов В.В. Паишовская С.С. Тома Ж.В. *Современные наукоемкие технологии.* – 2022. – № 9 – С. 104-108
2. Воронина О. А. *Феминизм и гендерное равенство.* – М.: Эдиториал УРСС, 2004.
3. *Современный словарь иностранных слов.* – М.: Русский язык, 1993. – 740 с.
4. Клецина И. С. *Формирование гендерной компетентности как задача гендерного образования // Гуманитарное образование и социальный контекст: гендерные проблемы: Материалы Международной научной конференции.* СПб, 25–28 июня 2007 г. / Отв. ред. О. В. Попова. – СПб.: СПбГУ, 2007. С. 114–119.
5. Stephen J. Burn. *The Gender of the Neuronovel: Joyce Carol Oates and the Double Brain.* 2021 Электронные данные. Режим доступа. <https://doi.org/10.4000/ejas.17459>
6. Putra, Z. H., Hermita, N., Afrillia, Y. M., & Dahnilsyah, D. (2022). *The Effect of Gender, Teaching Experience, Educational Background, and the School Type on Teachers' Mathematical, Didactic, and Technological Competences.* *Perspektivy nauki i obrazovania – Perspectives of Science and Education*, 60 (6), 2022 – p 612-624.
7. Сампаева З.Т., Ныгыметов Г.С. *Гендерный разрыв в доступе к образованию в Казахстане. Economy: strategy and practice.* 2023;18(3) - с 125-139. Электронные данные. Режим доступа. <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2023-3-125-139> (Дата обращения 09.09.2024)
8. Калкеева К.Р., Агабекова Ж.А. *Гендерный подход в педагогике ЕНУ им. Л.Н. Гумилева.* Выпуск 2023, №3 (144) [21] – с 140-148

9. Maryah Sariningsih, Aan Komariah, Performance. Gender and Education Status_in_Teacher. Available Online 12 February 2021. Электронные данные. Режим доступа. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/> (Дата обращения 09.09.2024)

10. Жданова С.Н. Социально-педагогические аспекты дифференцированного воспитания девочек и мальчиков: Учеб. пособие. - Оренбург, 2009. - 55 с.

УДК 368

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ТЕХНИЧЕСКОГО И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Хисматулин Р.А.

инструктор физической культуры, Технологический колледж

Қайролла Ж. Б.

*преподаватель физической культуры, Технологический колледж,
г. Павлодар, Казахстан*

Аннотация. В данной статье авторы затрагивают актуальную проблему организации, планирование занятия с детьми инклюзии. Раскрывают негативные стороны в планах проведения занятий и предлагают свой вариант организации и проведение занятий по физической культуре с данной категорией учащихся.

Ключевые слова: физическая культура, адаптивная физическая культура, адаптированная нагрузка, инклюзия, рекомендации.

Аңдатпа. Бұл мақалада авторлар инклюзивті білім беру аясында балалармен сабақтарды ұйымдастыру және жоспарлау мәселесін қарастырады. Олар сабақ жоспарының теріс жақтарын атап өтіп, осы категориядағы оқушылармен дене шынықтыру сабақтарын ұйымдастыру мен өткізу бойынша өздерінің ұсыныстарын ұсынады.

Түйін сөздер: дене шынықтыру, бейімдік дене шынықтыру, бейімделген жүктеме, инклюзия, ұсыныстар.

Abstract. In this article, the authors address the relevant issue of organizing and planning lessons for children with disabilities. They highlight the negative aspects of current lesson plans and propose their own approach to organizing and conducting physical education classes for this group of students.

Key words: physical education, adaptive physical education, adapted load, inclusion, recommendations.

Физическое воспитание в системе технического и профессионального образования (ТиПО) играет важную роль в подготовке квалифицированных рабочих кадров. В последние годы в теории и практике физического воспитания стало популярным новое направ-

ление — инклюзивное обучение учащихся с особенностями развития и физическими ограничениями. Этот подход интегрирует в учебный процесс всех учащихся, обеспечивая равные возможности для участия в физической активности и спорте.

Задачи инклюзивного обучения

Основная задача преподавателей физической культуры в учреждениях ТиПО — это не только повышение успеваемости учащихся по предметам учебного плана, но и обеспечение должного уровня физического развития, подготовленности к профессиональной деятельности и участие в спортивных мероприятиях. Важно, чтобы обучение физической культуре было адаптировано под индивидуальные особенности каждого учащегося, включая тех, кто имеет физические ограничения.

Занятия с такими группами требуют особого подхода: их следует проводить отдельно от основных групп, продолжительность занятий — не более одного часа дважды в неделю. Для этого необходимо организовать отдельное расписание и, по возможности, оборудовать специализированное помещение.

Преимущества инклюзивного подхода в физической культуре

1. Развитие социальных навыков: Уроки физкультуры становятся важной площадкой для взаимодействия и сотрудничества между учащимися с различным уровнем физических возможностей.

2. Повышение самооценки: Участие в физической активности помогает ученикам с ограниченными возможностями развивать уверенность в себе и улучшать самооценку.

3. Создание здоровой и активной среды: Инклюзивное обучение способствует формированию культуры уважения к различиям, что положительно сказывается на атмосфере в учебном заведении.

Принципы инклюзивного обучения в физической культуре

1. Индивидуализация программы: Учитывая разнообразие физических возможностей учеников, важно разрабатывать индивидуальные программы, которые будут адаптированы к их потребностям.

2. Создание безбарьерной среды: Физическая среда, включая оборудование и инвентарь, должна быть доступна всем ученикам.

3. Уважение к разнообразию: Инклюзивный подход требует уважения к различиям в физическом развитии и уровне подготовки, а также культурных различий.

Специфика профессиональной физической подготовки

Для успешного освоения профессии необходимо развивать физические качества, которые важны для конкретной специальности. Например, профессия монтажника-высотника требует силы мышц рук и плечевого пояса, а также вестибулярной устойчивости. У шахтеров важными качествами являются выносливость и ловкость, а для операторов пульта управления – точность и координация движений.

В рамках инклюзивного обучения важно учитывать не только общие физические упражнения, но и профессионально ориентированные тренировки, направленные на развитие тех навыков, которые необходимы для успешного выполнения трудовых обязанностей.



Рис 1. Упражнение присед держась у шведской стенки.



Рис 2. Упражнение на разработку и укрепление стопы.



Рис 3. Упражнение на укрепление брюшного преса и мышц спины



Рис 4. Упражнение на укрепление плечевого пояса



Рис 5. Упражнение на укрепление мышц брюшной полости и предплечья

Структура и содержание программы

Программа для учащихся инклюзии должна включать как оздоровительные упражнения, так и упражнения, имитирующие трудовые движения, соответствующие выбранной профессии. Кроме того, программа должна включать элементы эстетического воспитания, такие как танцевальные шаги, ритмика и пластика.

Методология исследования и эффективность инклюзивного обучения

Для разработки эффективной программы инклюзивного обучения проводятся исследования, включающие педагогические и физиологические методы: наблюдения, анкетирование, хронометраж, электромиография, электрокардиография и др. Также применяется комплексный подход к подбору физических упражнений, направленных на развитие профессионально важных качеств, и тестирование их эффективности через физиологические и производственные тесты.

Задачи инклюзивного обучения

1. Развитие профессионально важных физических качеств и двигательных навыков.
2. Совершенствование психофизиологических функций организма, необходимых для успешного освоения профессии.
3. Формирование устойчивого интереса к выбранной профессии.

4. Профилактика профессиональных вредностей (гиподинамия, вынужденные рабочие позы, неблагоприятные температурные условия и др.).

5. Передача знаний и навыков, которые пригодятся в будущей трудовой деятельности.

Заключение

Инклюзивное обучение в физическом воспитании имеет важное значение в системе технического и профессионального образования. Оно способствует не только физическому развитию учащихся, но и подготовке их к профессиональной деятельности, повышая устойчивость к внешним факторам, улучшая работоспособность и самооценку. Профессиональная подготовка, ориентированная на инклюзивные группы, требует особого подхода, который учитывает индивидуальные особенности каждого ученика и потребности будущей профессии.

Рассматриваемая в статье система работы является результатом многолетних исследований в области инклюзивного обучения и может служить руководством для преподавателей физической культуры, работающих с учащимися в учреждениях технического и профессионального образования.

Литература

1. Белинович В. В. *Вопросы организации физического воспитания учащихся профтехучилищ с учетом профессиональной подготовки.* – М.: Высшая школа, 1980. – 180 с.
2. Волков Б. С. *О взаимосвязи уроков физического воспитания и труда в учебных мастерских. Теория и практика физической культуры.* – М., 1986. – 129 с.
3. Хисматулин Р. А. *Оценка физических качеств учащихся в системе образования ТИПО.* – Павлодар, 2004. – 42 с.

ДАМУЫНДА АУЫТҚУЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ОТБАСЫНДА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Мурзатаева А.Қ

аға – оқытушы,

Жаппарова Г.Б

*арнайы педагогика мамандығының студенті, Ә. Марғұлан атындағы
Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар*

Аңдатпа. Дамуында ауытқуы бар балаларды отбасында тәрбиелеу – үлкен жауапкершілік пен ерекше назарды талап ететін мәселе. Мұндай балалар тек білім мен тәрбие ғана емес, арнайы педагогикалық және психологиялық қолдауға да мұқтаж. Мақалада даму бұзылыстарының негізгі себептері мен түрлері, сондай – ақ ата – ана мен бала арасындағы қарым – қатынас деңгейі мен отбасылық микроклиматының бала дамуына әсері қарастырылады. Зерттеу барысында ата-аналардың психологиялық жағдайы мен отбасылық қарым – қатынастың баланың әлеуметтенуі, мінез-құлқына тигізетін ықпалы анықталады.

Түйін сөздер: даму ауытқуы, отбасылық тәрбие, психологиялық қолдау, әлеуметтік бейімделу, арнайы педагогика, отбасылық дисфункция, эмоционалдық климат.

Аннотация. Воспитание детей с нарушениями развития в семье требует особого подхода и значительного внимания. Эти дети нуждаются не только в образовании и воспитании, но и в специализированной педагогической и психологической поддержке. В статье рассматриваются основные причины и виды нарушений развития, а также влияние семейных отношений и микроклимата на развитие ребёнка. Результаты исследования показывают, что психологическое состояние родителей и качество их взаимодействия с детьми оказывают прямое влияние на социализацию и поведение ребёнка.

Ключевые слова: нарушения развития, семейное воспитание, психологическая поддержка, социальная адаптация, специальная педагогика, семейная дисфункция, эмоциональный климат.

Abstract. Raising children with developmental disorders in the family requires a special approach and significant attention. These children need not only education and upbringing but also specialized pedagogical and psychological support. The article examines the main causes and types of developmental disorders, as well as the impact of family relationship and the family environment on child development. The research findings indicate that the psychological condition of parents and the quality of their interaction with children directly influence the child's social adaptation and behavior.

Keywords: developmental disorders, family upbringing, psychological support, social adaptation, special education, family dysfunction, emotional climate.

Дамуында ауытқуы бар балаларды тәрбиелеу – күрделі және жауапты процесс. Мұндай балалардың санаты арнайы педагогикалық және психологиялық қолдауды қажет етеді. Қазақстанда 139 мың бала арнайы білім беру қажеттілігімен тіркелген, олардың тек 38%-ы жалпы білім беру ұйымдарының тығыз ынтымақтастығын талап етеді [1, б. 43–45].

Отбасындағы бала тәрбиесі – оның психологиялық, әлеуметтік және интеллектуалдық дамуының негізі. Сондықтан дамуында ауытқуы бар балалардың әлеуметтенуі мен толыққанды өмірге бейімделуіне отбасылық микроклиматтың әсері ерекше.

Даму бұзылыстары – баладағы физикалық, психологиялық, және әлеуметтік функциялардың қалыпты дамуынан ауытқу. Бұл жағдайлар баланың өмір сапасына теріс әсер етіп, оның қоршаған ортамен қарым – қатынас жасау қабілетіне, білім алуына және әлеуметтенуіне кедергі келтіреді [7, б. 58]. Біз даму бұзылыстарының негізгі себептерін үш топқа бөле аламыз: генетикалық факторлар, медициналық жағдайлар және әлеуметтік орта әсерлері.

Бірінші топқа генетикалық және хромосомалық бұзылыстар жатады. Мысалы, Даун синдромы немесе Мартин-Белл синдромы сияқты ауытқулар бар [4, б. 20–21]. Мұндай хромосомалық мутациялар баланың зияткерлік және физикалық дамуына тікелей әсер етеді. Екінші себеп – пренатальды және перинатальды факторлар, яғни жүктілік кезінде анасы инфекциямен ауырып қалса немесе токсикоз бен зиянды заттарды қолданса, бұл баланың жүйке жүйесіне зақым келтіруі мүмкін [7, б. 15–16]. Үшіншіден, баланың өмірінің алғашқы жылдарындағы әлеуметтік оқшаулану немесе эмоционалдық қолдаудың жетіспеуі де даму бұзылыстарына алып келуі мүмкін. Біз экологиялық факторлар, мысалы, ластанған орта мен әлеуметтік жағдайлар сияқты мәселелердің де әсерінен байқаймыз.

Даму бұзылыстарының негізгі түрлеріне келер болсақ, олар бірнеше категорияға бөлінеді. Генетикалық және хромосомалық бұзылыстар балада танымдық және логикалық ойлау қабілеттерінің тежелуіне себап болады [4, б. 25]. Нейродаму бұзылыстары, мысалы, аутизм спектрінің бұзылыстары (АСД) мен гиперактивтілік синдромы (ADHD) баланың мінез-құлқы мен әлеуметтік қарым-қатынасында қиындықтар туғызады [6, б. 18]. Сенсорлық бұзылыстар, есту мен көру қабілеттерінің бұзылуы, сондай-ақ қозғалыс бұзылыстары, агрессия, мазасыздық немесе депрессия да даму бұзылыстарының маңызды белгілері болып табылады [5, б. 30].

Бұл бұзылыстардың әрқайсысы жеке қарастырылғанда күрделі, бірақ көбінесе олар бір-бірімен қабаттасып, баланың жалпы жағдайын қиындатады [7, б. 40]. Мысалы, АСД бар балаларда эмоционалдық

және сенсорлық бұзылыстар жиі кездеседі, ал ЦП бар балалар көбінесе зияткерлік дамудың тежелуімен сипатталады. Сондықтан біз бұзылыстарды уақытында анықтап, тиісті түзету жұмыстарын жүргізу баланың әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді.

Кесте 1. Даму бұзылыстарының түрлері және сипаттамасы

Бұзылыстар түрі	Сипаттамасы	Мысалдары
Зияткерлік бұзылыстар	Ойлау, танымдық қабілеттердің тежелуі	Ақыл-ойдың артта қалуы
Нейродаму бұзылыстары	Әлеуметтік өзара әрекеттесу және мінез-құлықтағы қиындықтар	Аутизм, гиперактивтілік
Сенсорлық бұзылыстар	Есту, көру және сезіну қабілеттерінің бұзылуы	Есту қабілетінің төмендігі, көру бұзылыстары
Қозғалыс бұзылыстары	Қозғалыс және моторлық функциялардың жеткіліксіз дамуы	Цербальды сал ауруы
Эмоционалдық және мінез-құлық	Мінез-құлық пен эмоционалдық тұрақсыздық	Агрессия, депрессия

Зерттеудің маңызы: Біз дамуы бұзылған балалардың өмір сапасы ғана емес, олардың отбасының өміріне үлкен әсер ететінін көрдік. Мұндай жағдайлар отбасы үшін үлкен сынақ. Менің ойымша, бұл бұзылыстарды ерте анықтау және дер кезінде түзету жұмыстары баланың әлеуметтенуін жақсартуға мүмкіндік береді. Әсіресе, инклюзивті білім беру жүйесі мен әлеуметтік қолдауды дамыту арқылы мұндай балалардың қоғамда өз орнын табуын жеңілдетуге болады. Бұл тәсіл тек балаларға ғана емес, олардың отбасына да үлкен көмек береді.

Отбасындағы тәрбиенің ерекшеліктері: Мүмкіндігі шектеулі баланы тәрбиелеп отырған отбасы ерекше қиындықтарға тап болады. Олар ең алдымен баланың физикалық және психологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыруда үлкен эмоционалдық жүктемені сезінеді. Мен байқап жүрмін, әсіресе аналар осындай жағдайларда көп шаршайды, өйткені барлық жауапкершілік көбінесе олардың мойнында болады.

Сонымен қатар, қоғамдық стигматизация да бар. Біз қоғамның мұндай отбасыларды әрдайым түсіне бермейтінін, тіпті кейде қолдамайтынын көреміз. Олар өздерін оқшауланғандай сезінеді. Материалдық қиындықтар да өте маңызды мәселе. Арнайы күтім мен білім беруге қажетті қаржылық ресурстар жеткіліксіз болғандықтан, отбасы көптеген мәселелерге тап болады.

Тәрбиенің бұзылған үлгілері: Біздің байқауымызша , кейбір отбасыларда баланы тәрбиелеуде әртүрлі қателіктер бар. Мысалы, шектен тыс гиперқамқорлық баланың тәуелсіздігін дамытпайды. Сонымен қатар, эмоционалдық елемей, яғни баланың қажеттіліктеріне жеткілікті көңіл бөлмей, оның өзін-өзі бағалауын төмендетуі мүмкін. Кейде ата-аналар баладан шамадан тыс тәртіпті талап етіп, оның өз пікірін білдіруіне кедергі келтіреді. Бұл тәрбиенің дұрыс емес үлгілері баланың дамуына кері әсер етуі мүмкін.

Кесте 2. Отбасындағы тәрбиенің бұзылған үлгілері мен олардың салдары

Тәрбие үлгісі	Сипаттамасы	Балаға әсері
Шектен тыс гиперқамқорлық	Балаға өздігінен әрекет етуге мүмкіндік бермейтін қамқорлық	Тәуелсіздік, жауапсыздық
Эмоционалдық елемей	Бала сезімдерін мойындамау және оларды елемей	Өз-өзіне сенімсіздік, әлеуметтік оқшаулану
Билікке бағындыру	Ата-аналар баладан абсолютті тәртіп пен бағынуды талап етеді	Қабілетсіздік, өз пікірін білдіру қиындықтары

Зерттеу әдістері мен нәтижелері: Зерттеушілер бұл зерттеудің Қазақстандағы 30 отбасыны қамтығанын ерекше атап өтті. Зерттеушілердің басты мақсаты – отбасылардағы қарым-қатынас деңгейін және олардың баланың дамуына қалай әсер ететінін түсіну болды. Нәтижелер зерттеушілер ойлағаннан да қызық болды.

Бір зерттеу барысында бірнеше әдісті қолданды. Мысалы, Т.Лиридің тұлғааралық қатынастар диагностикасы ата-аналар мен балалар арасындағы өзара түсінікті бағалауға мүмкіндік берді [2, б. 60–62]. Сондай-ақ FACES-3 әдісі арқылы отбасының функционалдық деңгейін анықтады, ал «Менің отбасым» социограммасы отбасындағы қарым-қатынас ерекшеліктерін көрсетіп берді [3, б. 34].

Ал енді нәтижелерге келсек. Отбасылардың 64%-ында ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың иерархиясы бұзылған анықталады [7, б. 50–52]. Менің ойымша, бұл отбасының ішінде түсінбеушілік тудыратын басты себептердің бірі. Эмоционалдық жақындықтың болмауы да өте өзекті мәселе, өйткені бұл отбасы мүшелерінің бір-бірін дұрыс түсінбеуіне әкеледі. Тағы бір маңызды факт – зерттеуге қатысушылардың 30%-ында қарым қатынас

деңгейінің төмендігі байқалады. Бұл жанұядағы тұрақсыз атмосфера-ның көрінісі деп ойлаймыз.

Бұл мәліметтер арқылы отбасыларға қолдау көрсетіп, қарым-қатынасты жақсартуға көмектесе алады деп сенеміз.

Кесте 3. Психологиялық және әлеуметтік қолдау түрлері

Көрсеткіш	Балалар үлесі(%)
Орташа деңгейдегі когнитивтік даму	17
Төмен когнитивтік даму	83
Экспрессивті сөйлеу дағдыларды	35

Талдау: зертеушілердің ойынша, зертеу нәтижелері отбасы ішіндегі қарым-қатынастың үйлесімсізділігі мен ата-аналардың психологиялық жағдайының балаға тікелей әсер ететінін көрсетті. Егер ата-ана мен бала арасында дұрыс қарым-қатынас болмаса, бұл баланың дамуына кедергі келтіреді. Әлеуметтік бейімделу де қиынға соғады. Сондықтан аранйы педагогикалық түзету жұмыстары қажет деп санаймын.

Психологиялық және әлеуметтік қолдау қажеттілігі. Психологиялық қолдау: біз үшін бала тәрбиесіндегі эмоционалдық климат маңызды. Әсіресе, дамуында ауытқуы бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарға психологиялық тұрақтылық ауадай қажет. Зерттеушілердің ойынша, ата-аналарға қолдау көрсету үшін бірнеше тиімді әдістерді қолдануға болады. Біріншіден, топтық кеңестер ұйымдастырып, ата-аналарға бір-бірімен тәжірбие бөлісуге мүмкіндік берген дұрыс. Екіншіден, жеке кеңес беру арқылы олардың стресс деңгейін төмендетуге көмектеседі. Сонымен қатар, медитация және релаксация әдістерін енгізу де өте пайдалы. Бұл ата-аналарға эмоцияларын реттеп, өзін жайлы сезінуге мүмкіндік береді.

Әлеуметтік қолдау: әлеуметтік қолдаусыз бұл мәселелерді шешу қиын. Зерттеушілер отбасылардың өмір сапасын жақсарту үшін мемлекеттік субсидиялар мен жәрдемақылардың болуын маңызды деп есептейді. Сондай-ақ логопедтер, психологтар сияқты мамандардың тегін қызмет көрсетуі қажет. Инклюзивті білім беру орталықтардың дамуы да үлкен рөл атқарады. Бұл бағдарламалар балалардың әлеуметтенуіне ғана емес, ата-аналардың да өздерін сенімді сезінуіне көмектеседі деп ойлайды.

Кесте 4. Психологиялық және әлеуметтік қолдау түрлері

Қолдау түрі	Мақсаты	Нәтижелері
Жеке психологиялық кеңес	Ата-аналардың эмоционалдық жүктемесін азайту	Отбасы ішіндегі қарым-қатынасты жақсарту
Әлеуметтік қызмет көрсету	Білім беру, медициналық қолдау, қаржылық жәрдем	Баланың даму мүмкіндіктерін кеңейту
Инклюзивті бағдарламалар	Балаларды жалпы білім беру ортасына интеграциялау	Балалардың әлеуметтену деңгейін арттыру

Менің ойымша, отбасындағы қарым-қатынастың үйлесімсіздігі балаға өте теріс әсер етеді. Егер ата-ана мен бала арасында эмоционалдық жақындық болмаса, сенімді қарым-қатынас қалыптасуы мүмкін, ал бұл баланың дамуына кедергі келтіреді. Бізге ата-аналардың психологиялық ерекшеліктеріне де назар аудару қажет. Мысалы, эмоциялық тұрақсыздық, гиперқамқорлық немесе авторитарлық тәрбие баланың өзін-өзі бағалауына және қоғамға бейімделуіне кері әсер етеді. Балалардың когнитивтік және әлеуметтік дамуы үшін арнайы түзету бағдарламалары мен психологиялық қолдау көрсету өте маңызды деп есептеймін. Бұл жұмыстар мектеп пен отбасы арасындағы ынтымақтастық арқылы әлдеқайда тиімді жүзеге асады.

Қортынды.

Мен бұл зерттеулер барысында дамуында ауытқуы бар балаларды тәрбиелеу өте күрделі әрі ерекше тәсілді талап ететінін түсіндім. Мұндай балалардың дамуында отбасындағы қарым-қатынас үлкен әсер етеді. Егер ата-ана мен бала арасында үйлесімсіздік болса немесе ата-ананың психологиялық ерекшеліктері (мысалы, гиперқамқорлық немесе эмоциялық тұрақсыздықтар) байқалса, бұл баланың дамуына кедергі келтіреді.

Біз балалардың әлеуметтенуі үшін тек білім бері ғана емес, әлеуметтік, эмоционалдық және психологиялық қолдау көрсету де маңызды екенін байқадық. Бұл қолдауды күшейтсек, олардың қоғамға бейімделуін едәуір жақсарты аламыз деп сенемін. Осындай шаралардың арқасында балалар өздерін еркін сезініп, толыққанды өмір сүре алады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу қолдауы туралы» Заңы.
2. Лури Т. "Тұлғааралық қарым-қатынас диагностикасы", Мәскеу, 2001.
3. McMaster FAD сауалнамасы негізіндегі зерттеу әдістемесі, 2006.

4. Никольская О.С. "Аутизммен ауыратын балаларға арналған педагогикалық тәсілдер". Санкт-Петербург, 2010.

5. Қазақстандағы инклюзивті білім берудің дамуы мен оның балаларға әсері, Алматы, 2015.

6. Баркер, Д. Эмоционалдық және әлеуметтік дамудың психологиясы. Нью-Йорк, 2014.

7. Вагина, М. Е. "Даму бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеудің ерекшеліктері". Қарағанды, 2012.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ АРТ-ТЕРАПИЯНЫ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мухаметшарип А.А., 6B610903-«Арнайы педагогика бойынша мамандар дайындау» бойынша оқытылатын 4 жылдық бөлімнің 3 курс «Олигофренопедагогика» студенті
“Жас ғалымдар” клубының жетекшісі **Г.Ж Ержанова**
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы қ.

FEATURES OF THE USE OF ART THERAPY IN INCLUSIVE EDUCATION

Muhametsharip A.A., 3rd year student of the 4-year department
"Oligophrenopedagogy" 6B610903-"Training of specialists in special
pedagogy"
Head of the "Young Scientists" club **G.Zh. Erzhanova**
Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty

Аңдатпа: Мақалада инклюзивті білім беру және арт-терапияның ерекшеліктері қарастырылады. Арт-терапияның әдістерінің ішінде сурет салу, музыка, би, қозғалыс терапиясы, театр терапиясының әртүрлі аспектілері қарастырылады. Арт-терапия – бұл шығармашылық әрекеттер арқылы эмоционалды және психологиялық қолдау көрсету әдісі, ол инклюзивті білім беру беру аясында балалардың әлеуметтік жағдайын, эмоционалдық жағдайын жақсартуға, сордай-ақ олардың өз-өзіне сенімділігін арттыруға көмектеседі. Сонымен қатар, Қазақстандағы инклюзивті білім беруді дамытуда арт-терапияны қолдану тәжірибелері және ерекшеліктері мен ерекше білім беруді қажет ететін балаларға деген пайдасын зерттейді.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, арт-терапия, қолдау, ерекше білім беру, балалар, терапия, түзете-дамыту

Аннотация: В статье рассматриваются особенности инклюзивного образования и арт-терапии. Среди методов арт-терапии рассматриваются

различные аспекты живописи, музыки, танца, двигательной терапии, театральной терапии. Арт-терапия – метод оказания эмоционально-психологической поддержки посредством творческой деятельности, способствует улучшению социально-эмоционального состояния детей в рамках инклюзивного образования, а также повышению их уверенности в себе. в Казахстане искусство исследует практику и характеристики терапии, а также ее преимущества для детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: инклюзивное образование, арт-терапия, поддержка, специальное образование, дети, терапия, коррекционное развитие.

Abstract: The article considers the features of inclusive education and art therapy. Among the methods of art therapy, various aspects of drawing, music, dance, movement therapy, theater therapy are considered. Art therapy is a method of providing emotional and psychological support through creative activities, which helps to improve the social and emotional state of children within the framework of inclusive education, as well as increase their self-confidence. In addition, the article examines the experiences and features of using art therapy in the development of inclusive education in Kazakhstan and its benefits for children with special educational needs.

Keywords: inclusive education, art therapy, support, special education, children, therapy, correctional and developmental

Кіріспе

Инклюзивті білім беру – бұл балалардың физикалық, ақыл-ой, интеллектуалдық және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан жалпы білім беру бағдарламасы бойынша құрдастарымен бірге оқыту және тәрбиелеу процесі. Қазіргі таңда елімізде ерекше білім беруді қажет ететін балалардың саны жыл сайын өсіп келеді. Мысалы, Қазақстанда бүгінде ерекше білім беруді қажет ететін 216 мың бала тіркелген, оның ішінде 68,4 мың бала инклюзивті білім алса, 20 мыңнан астамы арнайы балабақшаларда тәрбиеленуде. Инклюзивті білім беру аясында балалардың дағдыларын дамыту және түзетушілік жұмыстар жүргізу үшін әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылады, оның бірі – арт-терапия. Бұл тақырыпқа байланысты З.А. Мовкебаева өз еңбегінде шет елдерде және Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамыту мәселелерін қарастырады, мүмкіндігі шектеулі адамдарға деген қарым-қатынасты дамытудың эволюциялық үлгілерін ұсынады, сондай-ақ нормативтік-құқықтық база, даму перспективалары мен әдістемелік аспектілерді талдайды. Ал Т.К. Омарова Қазақстандағы инклюзивті білім берудің тұжырымдамалық ерекшеліктері туралы мақаласында еліміздегі білім беру саясаты мен ғылыми әдебиеттегі инклюзивті білім беру тұжырымдамасының қалыптасуын зерттейді. Стратегиялық құжаттар мен отандық әдебиетке жүргізілген талдау Қазақстанда инклюзия идеясының тарихи факторлармен байланыстырылып, ерекше қажеттіліктері бар балалардың тек білім беру жүйесіне енгізілуімен шектелетінін көрсетеді. Арт-терапия-бұл психотерапиялық жұмыс әдісі,

онда өнер, сурет, музыка, би, театр арқылы, шығармашылық көрініс арқылы жеке тұлғаны дамыту, эмоционалды және психологиялық мәселелерді шешу, қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттесуді жақсарту үшін қолданылады. “Арт-терапия” терминін қолданысқа 1938 жылы Адрианн Хилл туберкулезге шалдыққан науқастармен жұмысын сипаттау барысында енгізген болатын. Осыған сәйкес, науқастың көркемдік қызмет сурет немесе мүсін оның бейсаналық психикалық процесстерін білдіреді деп атап кеткен. Инклюзивті білім беру барысында арт-терапия маңызды рөл атқарады, өйткені ол ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға соның ішінде аутизм, зейін тапшылығы гиперактивтілігінің бұзылуы, сөйлеу бұзылыстары, қозғалыс бұзылыстары білім беру процесіне енуге және әлеуметтік және эмоционалды бейімделуде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі. Инклюзивті білім беруде арт-терапияны қолдану бойынша зерттеу жүргізген бірнеше авторлар бар. Соның бірі, Маргарет Наумбург АҚШ-тағы арт-терапияның негізін қалаушы. Маргарет Наумбург инклюзивті білім беру бойынша зерттеулер жасамағанымен, оның зерттеулері ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларда арт-терапевтік әдісті қолдануды дамытуда негізі болды. Оның әдістәсілдері кейіннен аутизм, назар жетіспеушілік пен гиперактивтілік синдромы, есту бұзылысы және басқа да ерекше қажеттіліктері бар балаларға арт-терапияны қолдану бойынша зерттеулерде көмекші құрал ретінде болды. Хелен Ландсман-арт-терапияның жетекші мамандарының бірі, оның зерттеулері мүмкіндігі шектеулі балаларға, соның ішінде назар тапшылығы гиперактивтілігінің бұзылуы және аутизмі бар балаларға арт-терапиялық әдістерді қолдануға қатысты. Оның жұмысы арт-терапияның инклюзивті мектептерде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік бейімделуіне және стрессті азайтуға қалай ықпал ететінін қарастырады.

Арт-терапия инклюзивті сыныптағы әлеуметтік және эмоционалды интеграция құралы ретінде. Инклюзивті білім берудің негізгі міндеттерінің бірі-барлық балалар үшін қолайлы орта құру, мұнда әркім өзінің ерекшеліктеріне қарамастан өзін маңызды және құнды сезіне алады. Арт-терапия мүмкіндігі шектеулі және ерекше қажеттіліктері бар балаларға ауызша сөйлеу қиын болуы мүмкін сезімдерін, тәжірибелері мен ойларын білдірудің ерекше мүмкіндіктерін ұсынады.

Эмоционалды қолдау: шығармашылық экспрессия арқылы балалар өз эмоцияларын қауіпсіз жеткізе алады. Бұл әсіресе аутизм, назар тапшылығы гиперактивтілігінің бұзылуы және басқа да бұзылулары бар балалар үшін өте маңызды, мысалы, сөздер сияқты

қарапайым қарым-қатынас әдістері Күрделі немесе қол жетімді болмауы мүмкін. Арт-терапия балаларға эмоцияларын тануды және басқаруды үйренуге көмектеседі, бұл олардың әлеуметтік мінез-құлқын жақсартуға және агрессияны азайтуға көмектеседі.

Әлеуметтік бейімделу: ұжымдық өнер жобаларын құру барысында балалар бір-бірін ынтымақтастыққа, өзара әрекеттесуге, идеялар мен тәжірибелермен алмасуға үйретеді. Бұл эмпатия, құрмет және түсіну сияқты маңызды әлеуметтік дағдыларды дамытуға көмектеседі. Арт-терапия арқылы өзара әрекеттесу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беру процесіне тиімдірек еруге көмектеседі. *2. Инклюзивті білім беруде қолданылатын арт-терапия әдістері*

Инклюзивті сыныптардағы арт-терапия балалардың қажеттіліктеріне бейімделген әртүрлі тәсілдерді қолдана алады. Ең танымал әдістердің кейбірі мыналарды қамтиды:

Сурет салу және кескіндеме: сурет салу балаларға сөздерді қолданудан аулақ бола отырып, өз ойлары мен сезімдерін қағазға түсіруге көмектеседі. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалар үшін бұл қарым-қатынастың негізгі тәсілі болуы мүмкін. Сурет салу арнайы дағдыларды қажет етпейтіні маңызды, бұл оны физикалық немесе психикалық шектеулеріне қарамастан барлық балаларға қол жетімді етеді.

Музыка және дыбыс терапиясы: Музыка балалардың эмоционалды жағдайына күшті әсер етеді, олардың тынышталуына немесе керісінше белсенділенуіне көмектеседі. Музыкалық терапия тек музыка тыңдауды ғана емес, сонымен қатар дыбыстық композициялар жасауды, музыкалық аспаптарда ойнауды, үйлестіру мен ритақты дамытатын және моториканы жақсартуға ықпал ететін вокалдық жаттығуларды қамтиды.

Би және қозғалыс терапиясы: қозғалыс арт-терапияның маңызды бөлігі болып табылады, әсіресе қозғалыс бұзылыстары немесе мүгедектігі бар балалар үшін. Би-қозғалыс терапиясы моториканы дамытуға, үйлестіру мен тепе-теңдікті жақсартуға, эмоционалды босату мен өзін-өзі көрсетуге көмектеседі. Қозғалыс арқылы балалар өздерінің эмоцияларын, тәжірибелерін және сұраныстарын білдіре алады, бұл стресс деңгейін төмендетуге көмектеседі.

Театр терапиясы: театрды, рөлдік ойындар мен импровизацияларды қолдану қарым-қатынасты, қиялды және проблемаларды шешуге шығармашылық көзқарасты дамытуға ықпал етеді. Театр терапиясы балаларға қорқыныштан арылуға, өзіне деген сенімділікті арттыруға және басқалармен қарым-қатынасты жақсартуға көмектеседі.

Осы арт-терапия бойынша отандық ғалым Айгүл С.Кенжебаева да зерттеулер жүргізген болатын. Айгүл Кенжебаева Қазақстандағы инклюзивті білім беру мен арт-терапия бойынша жетекші ғалымдардың бірі. Кенжебаева арт-терапияны психологиялық және педагогикалық жағынан қарастырып, балалардың дамуына әсерін зерттеген болатын. Арт-терапияны инклюзивті білім беруде қолдану жайлы Қасен Г.А өзінің “Инклюзивті білім берудегі артпедагогика және арт-терапия” еңбегінде қарастырған. Қазіргі таңда арт-терапия тек қана инклюзивті білім беруде ғана емес жалпы мекемелерде де қолданысқа кіруде. Көп жағдайларда арт-терапия жеке жұмыс орындарда, психологтардың сеанстарында және денсаулық сақтау бөлімдерінде ашылуда Алматы, Қызылорда, Қостанай және Ақтөбе қалаларында.

Қорытындылай келе, арт-терапия ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін өте пайдалы, себебі бұл әдіс балаларға өз эмоцияларын және сезімдерін білдіруге көмектеседі, әсіресе олар сөйлеу тілінде қиындықтарға тап болса. Бұл әдіс стрессті және алаңдаушылықты төмендетуге, моторика мен үйлесімділікті, сондай-ақ назар мен жады сияқты когнитивтік қабілеттерді дамытуға ықпал етеді. Арт-терапия балалардың өзін-өзі бағалауын және сенімділігін арттыруға көмектеседі, өйткені олар шығармашылық процесс арқылы бірегей нәрсе жасай алады. Бұл әдіс балалардың әлеуметтік дағдыларын жақсартуға, басқа балалармен және ересектермен қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Сонымен қатар, арт-терапия балаларға эмоциялық қиындықтар мен жарақаттарды қауіпсіз және қолдаушы ортада өңдеуге көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. *Dynamically Oriented Art Therapy: Its Principles and practice* (June 1, 1987)
2. Айгүл С. Кенжебаева «Инклюзивті білім беру: арт-терапия мен шығармашылық әдістер»
3. Қасен Г.А “Инклюзивті білім берудегі артпедагогика және арт-терапия” / Г. А. Касен, А. Б. Айтбаева. - Алматы : Қазақ университеті, 2020. - 300 с.
4. *Инклюзивное образование : Учебное пособие для ВУЗов* / З. А. Мовкебаева [и др.]. - Алматы : ИП "Сагаутдинова", 2013. - 200 с.
5. Омарова Т.К. Қазақстандағы инклюзивті білім беруді тұжырымдамалаудың ерекшеліктері

УДК 373.3

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ГРУППОВОЙ РАБОТЫ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Сулейменова У. Ж.

*магистрант ВШП, Павлодарский педагогический университет имени
Ә. Марғұлан, г. Павлодар,*

*научный руководитель научный руководитель: Нурмагамбетова Б.А.
к.п.н., профессор ВШП, Павлодарский педагогический университет
имени Ә.Марғұлан, г. Павлодар*

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты организации групповой работы в начальной школе. Обосновывается актуальность использования групповой работы как средства формирования коммуникативных навыков, критического мышления и социальной адаптации учащихся младшего школьного возраста. Представлены ключевые подходы к реализации этого метода обучения, проанализированы трудности, с которыми сталкиваются педагоги, и предложены рекомендации по их преодолению.

Ключевые слова: групповая работа, начальная школа, коммуникативные навыки, психолого-педагогические условия, сотрудничество.

Аңдатпа. Мақалада бастауыш мектепте топтық жұмысты ұйымдастырудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті дағдыларын, сыни ойлауын және әлеуметтік бейімделуін дамыту құралы ретінде топтық жұмысты қолданудың өзектілігі дәлелденді. Оқытудың осы әдісін жүзеге асырудың негізгі тәсілдері көрсетіліп, ұстаздар алдында тұрған қиындықтар талданып, оларды еңсеру бойынша ұсыныстар ұсынылады.

Түйінді сөздер: топтық жұмыс, бастауыш сынып, қарым-қатынас дағдылары, психологиялық-педагогикалық жағдайлар, ынтымақтастық.

Abstract. The article examines the theoretical and practical aspects of organizing group work in primary school. It substantiates the relevance of using group work as a means of developing communication skills, critical thinking and social adaptation of primary school students. Key approaches to implementing this teaching method are presented, the difficulties faced by teachers are analyzed, and recommendations for overcoming them are offered.

Keywords: group work, primary school, communication skills, psychological and pedagogical conditions, cooperation.

Введение

Актуальность внедрения групповых методов в начальной школе обусловлена необходимостью развивать у детей навыки, соответствующие требованиям XXI века: критическое мышление, сотрудничество и креативность. Исследование направлено на разработку психолого-педагогических условий, которые обеспечат успешную реализа-

цию групповой работы в условиях современного образовательного процесса.

Современная система образования стремится развивать у учащихся компетенции XXI века, которые включают:

- **Критическое мышление и решение проблем:** способность анализировать информацию, формулировать вопросы и находить оптимальные решения.
- **Коммуникативные навыки:** умение эффективно взаимодействовать в коллективе,
- **Навыки сотрудничества:** готовность работать в команде, уважать мнение других и достигать общих целей.
- **Креативность и инновационное мышление:** способность генерировать новые идеи и находить нестандартные подходы.

Групповая работа является одним из наиболее эффективных методов, который позволяет развивать эти навыки, начиная с начальной школы, когда дети наиболее восприимчивы к обучению

Особенности начальной школы

Начальная школа играет ключевую роль в формировании основ учебной деятельности, социальных навыков и эмоционального интеллекта у детей. В этот период:

1. **Социальная активность детей** находится на высоком уровне. Учащиеся стремятся к взаимодействию со сверстниками и одобрению учителя, что создаёт благоприятные условия для внедрения групповой работы.

2. **Потребность в коллективной деятельности:** младшие школьники легче усваивают материал через обсуждение, игры и совместное выполнение заданий.

3. **Психологические особенности возраста:** когнитивные процессы (мышление, память, внимание) активно развиваются и требуют создания условий, стимулирующих их посредством взаимодействия и сотрудничества.

Эти особенности делают групповую работу оптимальным методом обучения в начальной школе.

Актуальность в условиях Казахстана

Согласно Государственной программе развития образования Республики Казахстан, ключевыми целями являются:

- Формирование функциональной грамотности учащихся.
- Развитие навыков сотрудничества, критического мышления и самостоятельной работы.

Групповая работа отвечает этим требованиям, поскольку:

- **Стимулирует мотивацию** к учёбе через участие в коллективной деятельности.
- **Способствует социализации** в многонациональной среде, что особенно актуально для Казахстана.
- **Поддерживает инклюзивное образование**, создавая возможности для равного участия всех учеников, включая тех, кто испытывает трудности в

Однако, несмотря на высокую значимость групповой работы, её внедрение в школах Казахстана сталкивается с рядом вызовов:

1. **Недостаточная подготовка учителей** к организации групповых занятий.
2. **Отсутствие универсальных методик**, адаптированных к особенностям начальной школы.
3. **Трудности в управлении большими классами** и недостаток ресурсов для реализации групповой работы.

Недостаточная разработка темы

Хотя групповые методы обучения активно изучаются, в педагогической практике остаётся ряд нерешённых вопросов:

1. **Как учитывать индивидуальные особенности младших школьников** при формировании групп.
2. **Какие модели и технологии оценки** наиболее эффективны для анализа результатов групповой работы.
3. **Как интегрировать цифровые технологии** в процесс организации групповой работы.

Эти пробелы в знаниях требуют дальнейших исследований и разработок.

Международная актуальность

На международном уровне групповая работа рассматривается как важнейший метод обучения, соответствующий стандартам и целям ЮНЕСКО, ОЭСР и других организаций. В странах с высокими показателями образовательной системы (Финляндия, Сингапур, Канада) групповая работа интегрирована в уроки на всех уровнях. Преимущества этого метода заключаются в следующем:

- **Более глубокое усвоение материала** через коллективное обсуждение.
- **Формировании навыков лидерства и ответственности.**
- **Содействовать инклюзии**, когда учащиеся с разным уровнем подготовки могут работать вместе.

Однако даже в международной практике остаются вызовы, такие как:

- Подготовка педагогов для работы с групповыми методами.
- Устранение пассивности отдельных учащихся в группе.
- Систематизация подходов к оценке.

Заключение

Таким образом, актуальность темы исследования обусловлена:

1. Необходимостью соответствовать современным требованиям образования: развитие ключевых компетенций через групповые методы.

2. Потребностью в теоретическом обосновании и практической реализации групповой работы с учётом особенностей начальной школы.

3. Социальной и образовательной значимостью групповой работы для формирования навыков взаимодействия и сотрудничества у младших школьников.

4. Задачами модернизации системы образования Казахстана в соответствии с международными стандартами.

Изучение психолого-педагогических условий организации групповой работы в начальной школе является важным шагом на пути к повышению качества образования и обеспечению успешной адаптации детей к требованиям современного общества.

Цель статьи: определить ключевые условия эффективной организации групповой работы в начальной школе.

Теоретические аспекты

Групповая работа основана на принципах педагогики сотрудничества [1]. Она способствует развитию когнитивных и социальных навыков благодаря взаимодействию между учащимися

- **Возрастные особенности** младших школьников, такие как высокая потребность в одобрении и стремление к коллективной деятельности, создают благоприятные условия для групповой работы.

- **Модели групповой работы:**

- Кооперативное обучение («Джигсо», Джонсон и Джонсон, 1994).

- Исследовательские группы (Slavin, 1990).

Возрастные особенности младших школьников

Младший школьный возраст (6–10 лет) характеризуется переходом от игровой к учебной деятельности. В этот период дети активно развивают когнитивные и социальные навыки, что делает групповые формы работы особенно эффективными.

Мышление: преобладает наглядно-образное мышление, постепенно переходящее в словесно-логическое. Групповая работа стимулирует развитие логического мышления за счёт

Память: преимущественно произвольная, с элементами произвольной. Работа в группе, сопровождаемая яркими впечатлениями и эмоциональными взаимодействиями, улучшает запоминание.

Внимание: имеет ограниченный объём и нестабильно. В группе внимание поддерживается за счёт смены ролей и видов деятельности.

Социальная активность: дети стремятся к взаимодействию со сверстниками, активно реагируют на оценку учителя. Групповая работа удовлетворяет потребность в одобрении и общении, развивает чувство принадлежности.

Эти особенности делают младший школьный возраст наиболее подходящим для внедрения групповых методов обучения.

Практические аспекты

Внедрение групповой работы требует:

1. **Подготовка учителей.** Согласно данным, 75% педагогов испытывают трудности с организацией групповой работы (анализ анкетирования учителей).

2. **Формирование групп.** Эффективность работы повышается при разнородном составе групп (смешение сильных и слабых учеников).

3. **Использование технологий оценивания,** таких как критериальное оценивание [2].

Пример успешной реализации: уроки по теме «Экосистемы» с использованием группового метода продемонстрировали рост вовлеченности учащихся на 20%.

Трудности и рекомендации

Основные проблемы:

- Низкий уровень подготовки учителей
- Ограниченные ресурсы в школах.
- Неравномерная активность учащихся.

Рекомендации:

- Проведение тренингов для учителей по методам кооперативного обучения.
- Разработка методических пособий с примерами заданий для групповой работы.
- Интеграция цифровых технологий для управления группами.

Заключение

Групповая работа является эффективным инструментом обучения, который позволяет учитывать возрастные особенности младших школьников и способствует формированию ключевых навыков. Однако её внедрение требует системной подготовки педагогов и разработки учебных материалов. Предложенные рекомендации могут быть

использованы для повышения качества образования в начальной школе.

Литература

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — Москва: Педагогика, 1982.
2. Славин Р.Е. Совместное обучение: теория, исследования и практика. — Бостон: Аллин и Бэкон, 2020.
3. Джонсон Д.У., Джонсон Р.Т. Совместное обучение и социальная взаимозависимость. — Лондон: Спрингер, 1994.

УДК 376

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Мухамедкаримова Н.

*магистрант Павлодарского педагогического университета имени
Әлкей Марғұлан, г. Павлодар*

Нурмагамбетова Б.А.

*научный руководитель, к.п.н., профессор Павлодарского
педагогического университета имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар*

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы формирования функциональной грамотности у учащихся с особыми образовательными потребностями в начальной школе. Анализируются подходы к адаптации образовательного процесса, методы и средства обучения, способствующие развитию базовых умений, необходимых для успешной социализации и обучения. Приводятся примеры практик, направленных на повышение эффективности обучения в условиях инклюзии.

Ключевые слова: функциональная грамотность, начальная школа, инклюзивное образование, особые образовательные потребности.

Аңдатпа. Мақалада бастауыш мектептегі ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселелері қарастырылған. Табысты әлеуметтену мен оқу үшін қажетті негізгі дағдыларды дамытуға ықпал ететін оқу үдерісін бейімдеу тәсілдері, әдістері мен оқу құралдары талданады. Инклюзия жағдайында оқытудың тиімділігін арттыруға бағытталған тәжірибелердің мысалдары келтірілген.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, бастауыш мектеп, инклюзивті білім беру, арнайы білім беру қажеттіліктері.

Annotation. The article examines the problems of developing functional literacy in students with special educational needs in primary school. It analyzes approaches to adapting the educational process, teaching methods and tools that contribute to the

development of basic skills necessary for successful socialization and learning. Examples of practices aimed at improving the effectiveness of learning in an inclusive environment are given.

Keywords: *functional literacy, primary school, inclusive education, special educational needs.*

Введение

Функциональная грамотность как ключевой компонент современного образования позволяет учащимся ориентироваться в быстро меняющемся мире, критически мыслить, решать проблемы и эффективно общаться [1]. Для детей с особыми образовательными потребностями (ООП) процесс формирования функциональной грамотности сопряжен с рядом трудностей, связанных с их индивидуальными особенностями развития.

Современные исследования указывают на необходимость комплексного подхода к обучению учащихся с ООП. Основной целью становится не только освоение базовых знаний, но и развитие навыков, позволяющих применять их в повседневной жизни [2].

Актуальность развития функциональной грамотности в Казахстане

Развитие функциональной грамотности в Казахстане является одним из приоритетных направлений образовательной политики. Это связано с глобальными изменениями в экономике, социальной сфере и требованиями современного мира, которые требуют от выпускников школы не только владения базовыми знаниями, но и умения применять их на практике.

Глобальные вызовы и интеграция в мировое образовательное сообщество

В условиях глобализации Казахстан активно стремится интегрироваться в международное образовательное сообщество. Участие в международных исследованиях, таких как PISA (Programme for International Student Assessment), подчеркивает необходимость развития функциональной грамотности. Данные исследований PISA показывают, что результаты казахстанских школьников в области читательской, математической и научной грамотности остаются ниже среднего уровня стран ОЭСР [3]. Это указывает на необходимость пересмотра методов и содержания образования.

Функциональная грамотность обеспечивает ученикам навыки, которые помогают им быть конкурентоспособными в условиях экономики знаний. Это особенно актуально для Казахстана, который стремится к диверсификации экономики и переходу от сырьевого к инновационному развитию [4].

Реформы в системе образования

Система образования Казахстана находится в процессе реформ, направленных на модернизацию учебного процесса. Введение обновленного содержания образования и внедрение компетентностного подхода подчеркивают необходимость акцента на формировании функциональной грамотности у учащихся. Основные задачи включают:

1. Развитие навыков критического мышления и решения проблем. Эти компетенции являются базовыми для успешной адаптации к современному миру.

2. Интеграция цифровых технологий. Современная экономика требует навыков работы с информацией, анализа данных и использования технологий, что является частью функциональной грамотности.

3. Укрепление трехязычия. Знание казахского, русского и английского языков способствует развитию читательской грамотности и межкультурной коммуникации, что особенно важно для поликультурного общества Казахстана.

Социально-экономическая значимость

С точки зрения социального развития, функциональная грамотность является важным фактором, обеспечивающим равный доступ к качественному образованию. В Казахстане наблюдаются значительные различия в образовательных достижениях между городскими и сельскими школами. Согласно исследованию Всемирного банка, уровень функциональной грамотности учащихся сельских школ существенно ниже, что связано с недостатком квалифицированных педагогов и инфраструктуры.

Эта проблема особенно актуальна для учащихся с особыми образовательными потребностями (ООП), так как они требуют дополнительной поддержки для овладения базовыми навыками и их применения в реальной жизни. Обеспечение инклюзивности и равенства в доступе к качественному образованию остается вызовом, который требует внедрения инновационных подходов и повышения квалификации педагогов.

Культурный и национальный контекст

Функциональная грамотность в Казахстане также приобретает особую значимость в контексте национальной идентичности и культуры. Образование должно учитывать культурные особенности многоэтнического общества и способствовать формированию гармоничных межэтнических и межкультурных отношений. Включение элементов национального наследия и ценностей в образовательный процесс способствует развитию читательской грамотности, а также укреплению национального самосознания.

Актуальность для экономики знаний

Современный рынок труда требует от выпускников школ и вузов не только узкопрофессиональных навыков, но и универсальных компетенций, таких как умение анализировать информацию, принимать решения, работать в команде и коммуницировать. Функциональная грамотность является базой для формирования этих навыков, что особенно важно в контексте национальной стратегии «Казахстан-2050», направленной на построение конкурентоспособной экономики.

Перспективы и вызовы

Среди основных вызовов для Казахстана в развитии функциональной грамотности можно выделить:

1. Недостаточную квалификацию педагогов. Многие учителя испытывают трудности с внедрением методов обучения, направленных на формирование функциональной грамотности.

2. Неравномерное распределение ресурсов. Сельские и малокомплектные школы нуждаются в поддержке для обеспечения равного доступа к современным образовательным технологиям.

3. Необходимость поддержки детей с ООП. Разработка адаптированных программ и материалов для таких учащихся остается недостаточной.

Тем не менее, реализация государственных программ, таких как «Цифровая школа», развитие дистанционного обучения и создание национальной платформы для обмена лучшими практиками, открывает перспективы для улучшения ситуации.

Таким образом, развитие функциональной грамотности в Казахстане является стратегически важной задачей, от решения которой зависит не только качество образования, но и уровень социально-экономического развития страны.

Функциональная грамотность как образовательный феномен

Функциональная грамотность включает следующие компоненты:

1. Читательская грамотность – умение понимать и анализировать тексты.

2. Математическая грамотность – способность применять числовые данные для решения задач.

3. Научная грамотность — понимание основ естественных наук и их применения (OECD, 2018).

Для учащихся с ООП ключевую роль играет адаптация содержания и методов обучения. Например, использование альтернативных форм представления информации (графики, аудио, видео) значительно повышает доступность материала [7].

Особенности формирования функциональной грамотности у детей с ООП

Учащиеся с ООП часто испытывают трудности с восприятием и обработкой информации, а также сталкиваются с коммуникативными барьерами. В связи с этим важно учитывать следующие аспекты:

1. **Индивидуализация обучения.** Каждому ученику должен быть предложен индивидуальный образовательный маршрут, соответствующий его особенностям и возможностям [3].

2. **Использование современных технологий.** Интерактивные программы, адаптированные учебные приложения и платформы создают благоприятную среду для освоения знаний.

3. **Педагогическая поддержка.** Учитель выступает не только в роли наставника, но и медиатора, способного помочь ученикам преодолеть трудности в обучении.

4. **Инклюзивная среда.** Организация совместной деятельности с другими учащимися способствует развитию социальных навыков и повышению мотивации [8].

Практики и методы обучения

Применение адаптированных методов обучения – важнейший компонент работы с детьми с ООП. Эффективными признаны следующие подходы:

1. **Метод проектов.** Работа над проектами позволяет интегрировать знания из различных областей, развивает навыки сотрудничества и творчества.

2. **Игровые технологии.** Использование игр способствует формированию мотивации, улучшению когнитивных способностей и коммуникативных навыков.

3. **Социальные истории.** Короткие рассказы, моделирующие различные жизненные ситуации, помогают детям лучше понимать социальные нормы и правила.

Результаты и перспективы

Исследования показывают, что комплексный подход к обучению учащихся с ООП способствует не только их академическому успеху, но и улучшению качества жизни. Например, в рамках программы «Инклюзивная школа» в Казахстане за последние три года уровень функциональной грамотности учащихся с ООП повысился на 15%.

Однако остаётся ряд нерешённых вопросов, таких как нехватка квалифицированных специалистов и ограниченность ресурсов для адаптации образовательного процесса.

Заключение

Формирование функциональной грамотности у учащихся с особыми образовательными потребностями – сложный, но чрезвычайно важный процесс. Для успешной реализации поставленных задач необходима тесная интеграция усилий педагогов, родителей и специалистов. Будущее инклюзивного образования зависит от создания условий, способствующих всестороннему развитию каждого ребенка.

Литература:

- 1.Зайцева, Т.В. (2019). Формирование функциональной грамотности в начальной школе. *Образование и общество*, 4(1), 45-51.
- 2,ОЭСР. (2018). *Результаты PISA 2018: объединенные краткие изложения*. Париж: Издательство ОЭСР.
- 3.Павлова, Н.А. (2020). Индивидуализация обучения в условиях инклюзии. *Педагогика и психология детства*, 3(2), 23-28.
- 4.Национальная программа развития образования Республики Казахстан на 2022–2026 годы
- 5.Смит, Дж. (2021). Практика инклюзивного образования: проблемы и решения. *Журнал педагогических исследований*, 34(7), 234-250.
- 6.Томас, Г., и Локсли, А. (2019). *Инклюзивное образование: принципы и практика*. Лондон: Routledge.
- 7.Волкова, Е.И. (2020). Современные технологии в обучении детей с особыми образовательными потребностями. *Инновации в образовании*, 6(3), 10-15.

УДК 376. 42

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИЗУАЛЬНЫХ СТИМУЛОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ДЛЯ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ С РАС В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Тыныбек Д. Ж.

студентка 4 курса ОП «Специальная педагогика»

Научный руководитель: Сарсембаева Э. Ю.

Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан

Аннотация. В данной статье рассматривается возможность использования визуальных стимулов, как инструмента для социализации детей с РАС в условиях инклюзивного образования. Рассмотрены и проанализированы основные барьеры социализации детей с РАС и предложены варианты их преодоления через внедрение визуальных стимулов в образовательный процесс, таких как пиктограммы, карточки, схемы и расписания.

Ключевые слова: Расстройство аутистического спектра (РАС), коммуникация, социализация, визуальные стимулы.

Аңдампа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру жағдайында АСБ бар балаларды әлеуметтендіру құралы ретінде визуалды ынталандыруды қолдану мүмкіндігі қарастырылады. АСБ бар балаларды әлеуметтендірудің негізгі кедергілері қарастырылып, талданды және пиктограммалар, карталар, диаграммалар және кестелер сияқты білім беру процесіне визуалды ынталандыруды енгізу арқылы оларды жеңудің нұсқалары ұсынылды.

Түйін сөздер: аутизм спектрінің бұзылуы (АСБ), байланыс, әлеуметтену, визуалды ынталандыру.

Abstract. This article discusses the possibility of using visual stimuli as a tool for the socialization of children with ASD in inclusive education. The main barriers to the socialization of children with ASD are considered and analyzed and options for overcoming them are proposed through the introduction of visual stimuli into the educational process, such as pictograms, flashcards, diagrams and schedules.

Keywords: Autism spectrum disorder (ASD), communication, socialization, visual stimuli.

Актуальность данной статьи обусловлена тем, что инклюзивное образование является одной из приоритетных задач образовательной политики Республики Казахстан, направленной на обеспечение равных условий и возможностей для всех детей, включая детей с расстройствами аутистического спектра (РАС). Несмотря на значительный прогресс как в законодательной, так и в практической базе инклюзии присутствуют значительные трудности в социализации детей с РАС в условиях инклюзивного класса.

У детей с РАС проявляются такие симптомы, как отсутствие реакции на свое имя, отсутствие зрительного контакта, стереотипное поведение, ребенок может говорить о себе во втором или третьем лице. Но самой основной проблемой является нарушение коммуникации. Исходя из этого, особую значимость приобретает применение доказательно-эффективных методов, таких как визуальные стимулы, которые зарекомендовали себя в мировой практике как инструмент, способствующий развитию коммуникативных навыков, снижению тревожности и интеграции детей в коллектив.

Целью статьи является ознакомление с возможностями использования визуальных стимулов как инструмента, способствующего социализации детей с расстройствами аутистического спектра (РАС) в условиях инклюзивного образования.

На сегодняшний день вопросами социализации детей с расстройствами аутистического спектра в условиях инклюзивного образования занимаются такие ученые как Балашова В.П., Гринспер С., Уидер С., Радченко Н.Н., Сахариева С.Г., Турарова Г.У.

Расстройство аутистического спектра (РАС) – представляет собой спектр психологических характеристик, описывающих широкий спектр

аномального поведения и трудностей в социальном взаимодействии и общении, а также сильно ограниченные интересы и часто повторяющееся поведение. Основная симптоматика, характерная для детей с РАС: нарушение в использовании вербальных и невербальных средств коммуникации, трудности социального взаимодействия, отсутствие эмоциональной и социальной взаимности, поведенческие особенности и ограничение спектра интересов и деятельности [1, с. 247].

Коммуникация – процесс установления и развития контактов между людьми, возникающий в связи с потребностью в совместной деятельности, включающий в себя обмен информацией, обладающий взаимным восприятием и попытками влияния друг на друга [2, с.5].

Коммуникация – это не только слова и речь. Об этом всегда нужно помнить, когда мы имеем дело с людьми с функциональными проблемами. Дополнительные знаки, жесты, символы, письменные слова облегчают коммуникацию, делая её многоканальной (когда задействован не только слух, но и зрение, кинестетическое чувство) [2, с.5].

При обучении дети с расстройствами аутистического спектра необходимо учитывать то, что часто их образовательные потребности существенно отличаются от потребностей нормотипичных сверстников [3, с. 3]. Поэтому стоит понимать, что для успешной инклюзии в образовательную среду и полноценного участия в жизни общества ученикам с РАС необходима индивидуализированная программа поддержки и обучения, которая будет адаптирована под индивидуальные особенности каждого ученика.

Процесс социализации детей – это последовательное формирование у них навыков взаимодействия с обществом, окружающими людьми и самим собой, с учетом особенностей их восприятия, мышления и поведения [4, с. 4].

По мнению Москвитиной Ю.Е. одним из основных этапов коррекционной работы является развитие коммуникативных навыков и частью этой работы является визуальная поддержка. Визуальная поддержка – это средство коммуникации, в котором используются изображения, чтобы ребенку было легче усваивать новую информацию [5, с. 164].

Когда ребенок с РАС приходит в школу, его окружает большое количество новых людей – детей и взрослых. Дети с РАС сталкиваются с трудностями там, где требуются социальные навыки, а потому на первом этапе им часто требуется сопровождение, индивидуальная помощь в освоении новых для них норм пребывания, поведения, общения, диктуемых образовательным процессом [6, с. 5].

Для поддержания ребенка с РАС в условиях инклюзивного образования, при создании предсказуемой и безопасной среды обучения, которая будет способствовать процессу адаптации и социализации ребенка в классе возможно использование визуальных стимулов.

Визуальные стимулы – это зрительные подсказки, которые используются для упрощения восприятия информации. К ним относятся изображения, пиктограммы, расписания, схемы, фотографии и жесты.

Зачастую у детей развитие визуального восприятия опережает развитие других когнитивных способностей. Визуальные стимулы позволяют быстрее выполнять задания, повышают самостоятельность, снижают тревожность и делают распорядок дня и окружающую обстановку для детей с РАС более конкретной и понятной.

Стоит отметить, что уровень развития речи у детей с РАС может разным. Речь может быть вербальной и невербальной. Дети, владеющие вербальной речью, могут выражать свои мысли и потребности словами, а невербальные дети имеют очень ограниченные или отсутствующие способности к вербальному общению, то есть они могут не использовать речь для общения или же использовать ее в ограниченном количестве. Но как у вербальных, так и невербальных детей имеются трудности с коммуникацией. Визуальные стимулы используются исключительно в работе с невербальными детьми.

Одним из элементов коррекционной работы является обучение социальным нормам и правилам коллективного поведения, но чаще всего данная информация сложно воспринимается для ребенка с РАС. Поэтому для невербальных детей мы используем визуальные схемы поведения в группе или последовательности действий, которые дают возможность ребенку успешно участвовать в социальных ситуациях и совместной деятельности со сверстниками в условиях инклюзивного образования и не только. Например, учитель может показать следующие картинки и обсудить правила, изображенные на них, в начале урока: смотреть на учителя; поднимать руку, если хочешь что-то сказать; не трогать других учеников; сидеть, положив руки на парту или на колени. (рис. 1)

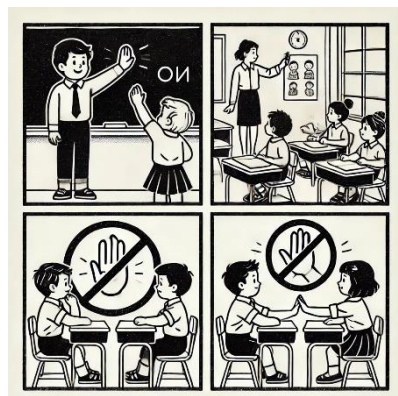


Рис. 1 «Правила поведения в классе»

Визуальные стимулы, такие как: карточки с изображениями предметов, действий или эмоций, способствуют эффективному взаимодействию с окружающими его людьми, что в свою очередь дает ребенку возможность выражать свои потребности и понимать инструкции.

Визуальные инструкции, включающие в себя конкретные шаги совместных игр или заданий, помогают ребенку с РАС принимать участие в групповых активностях, что способствует развитию социальных навыков и формированию доверительных отношений с одноклассниками.

Так же, структурированная визуальная поддержка, например, расписание дня или последовательность действий, помогает создать ситуацию предсказуемости, что может существенно снизить вероятность тревожности и стресса у детей с РАС. Это особенно важно в условиях инклюзивного класса, где ребенок сталкивается со множеством новых стимулов.

Важно понимать, что применение визуальных стимулов требует индивидуального подхода и учета особенностей каждого ребенка, что позволяет сделать данный инструмент важным компонентом коррекционной работы в условиях инклюзии.

Использование визуальных стимулов в условиях инклюзивного образования открывает новые возможности для социализации детей с РАС. Это не только позволяет облегчить взаимодействие детей с одноклассниками и педагогами, но и помогает им адаптироваться к образовательной среде, развивать свои навыки и чувствовать себя полноценным участником школьного сообщества.

Таким образом, внедрение визуальных стимулов в образовательный процесс является значимым шагом к построению эффективной системы инклюзивного образования, способствующей равным возможностям и успешной социализации детей с РАС.

Литература:

1. Балашова В.П. Особенности развития социально-коммуникативной сферы у детей дошкольного возраста с расстройствами аутистического спектра // Молодой ученый. - 2018. № 46. (232). - С. 247–249.
2. Штягинова Е.А. Альтернативная коммуникация методический сборник. Городская общественная организация инвалидов «Общество «Даун Синдром» - 2012.
3. Радченко Н.Н., Сахариева С.Г. Модель формирования психолого-педагогической готовности детей с рас к инклюзивному обучению. Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Специальная педагогика», №1(72) - 2023г.
4. Турарова Г.У. Проблемы социализации детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзии. Вестник Казахского национального педагогического университета имени Абая., -2022.
5. Москвитина Ю.Е. Использование визуальной поддержки в коррекционно-развивающей работе с детьми младшего школьного возраста с расстройством аутистического спектра. // Вопросы студенческой науки, 2022. - С. 164.
6. Гринспер С., Уидер С. На ты с аутизмом: использование методики Floortime для развития отношений, общения и мышления. – М.: Теревинф, 2013.

**ИНКЛЮЗИЯ МӘДЕНИ ТРАНСФОРМАЦИЯ
РЕТІНДЕ: МЕКТЕПТІҢ ҚОҒАМДЫҚ
СТЕРЕОТИПТЕРДІ ӨЗГЕРТУДЕГІ РӨЛІ**

**ИНКЛЮЗИЯ КАК КУЛЬТУРНАЯ
ТРАНСФОРМАЦИЯ: РОЛЬ ШКОЛЫ В
ИЗМЕНЕНИИ ОБЩЕСТВЕННЫХ
СТЕРЕОТИПОВ»**

ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Серік А.А., 6В019 - «Арнайы педагогика» ББ,
«Олигофренопедагогика»

«Жас ғалымдар» клубының жетекшісі **Г.Ж. Ержанова**
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті,
Алматы

Аңдатпа. Қазіргі таңда біз ойлағаннанда зияты зақымдалған балалардың саны артуда. Соған сай бұл мақала да зияты зақымдалған балалардың танымдық процесстерімен таныса алады. Зияты зақымдалған балалар органикалық ми зақымдануының нәтижесінде пайда болатын, танымдық және тұлғалық дамудың тұрақты бұзылуымен сипатталатын ерекшеленеді. Мұндай балалар мен жасөспірімдер ортаның әсерін таным процесстерінде зақымдалу себептерінің әсерінен қоршаған әлемді қабылдаулары өзіндік ерекшеліктері орын алатынын ескереді. Оларға бұл әлем туралы түсінік қалыптастару қиындықтары кездесседе таным ерекшеліктерін ескере отыра келешекте үлкен нәтижеге жете алады.

Тірек сөздер: зияты зақымдалған, таным ерекшеліктері, тұлғалық дамуы қабылдау, зейін, ойлау, сөйлеу, есте сақтау.

Аннотация. В настоящее время, как мы думаем, растет число детей с повреждениями. В соответствии с этим, эта статья также может познакомить детей с процессами познания. Дети с поврежденным интеллектом отличаются стойкими нарушениями когнитивного и личностного развития, возникающими в результате органических поражений головного мозга. Такие дети и подростки учитывают влияние среды на то, что под влиянием причин поражения в процессах познания происходит своеобразие восприятия окружающего мира. Им трудно сформулировать представление об этом мире, они могут достичь больших результатов в будущем, учитывая особенности познания.

Ключевые слова: интеллект, особенности познания, личностное развитие восприятие, внимание, мышление, речь, память.

Annotation. Children with intellectual disabilities are distinguished by persistent impairment of cognitive and personal development, which occurs as a result of organic brain damage. Such children and adolescents take into account the influence of the environment on their perception of the world around them due to the causes of damage in the processes of cognition. When they are faced with the difficulty of forming an understanding of this world, taking into account the peculiarities of cognition, they can achieve great results in the future.

Key words: brain damage, cognitive features, personal development.

Қазіргі таңда зияты зақымдалған балалар жыл санап артып келеді. Оған бірден бір себептері болып келетін факторларға көз жүгіртсек: тұқым қуалаушылық әсерінен, генетикалық дамудың бұзылуы, жүктілік кезіндегі ананың жұқпалы немесе созылмалы аурулары,

асфиксияға әкелген мерзімінен бұрын немесе ауыр босану, ата-ананың баланы күту мен тамақтандыруға жауапсыздығы және оның дамуына жеткіліксіз қатысуы, ауыр психикалық немесе физикалық жарақат алуы. Танымдық және жеке тұлғалық дамуының тұрақты бұзылуы, орталық жүйке жүйесінің зақымдануы (ОЖЖ), мидың органикалық бұзылысына байланысты болып келеді. Мидың органикалық зақымдануының нәтижесінде туа біткен немесе 3 жасқа дейін дамудың бұзылуы орын алады. Бұл жағдайда зияты ғана емес, эмоциялар, ерік-жігер, мінез-құлық, физикалық даму да зақымдалады. Мұндай диагнозы бар адамдар қазіргі уақытта бүкіл халық арасынан 1-3% құрап келеді. Зияты зақымдалу-өмір бойы өзгермейтін, бірқалыпты жағдай.

Зияты зақымдалған балалар мен жасөспірімдер танымдық қызығушылықтардың дамымауымен сипатталады, бұл олардың қалыпты өз құрдастарынан қызығушылығының азырақтығын, танымдық білімді қалыптастырудың қажеттілігін көрсетеді. Олардың таным процесінің барлық кезеңдерінде дамымау элементтері кездесетін болады. Нәтижесінде бұл балалар қоршаған орта туралы толық емес, кейде бұрмаланған түсінік қалыптастыратын болады. Дағдыларды қалыптастыру және белгілі бір білім деңгейін игеру қиындықтарына қарамастан, жеңіл зияты зақымдалған балаларда әлі де даму мүмкіндіктері бар.

Зияты зақымдалған балалардың қабылдау процесі. Зияты зақымдалған балаларға түсінік қалыптастырып қабылдауға көп уақыт кетеді, олар қабылдап сезген дүниені өмірде байланыстыру қиындықтарымен кездеседі. Зияты зақымдалған балалар өз құрдастарынан едәуір кешірек түстер мен геометриялық пішіндерді ажырата бастайды, ал түстер мен күрделі фигураларды (сопақ, трапеция, дұрыс емес үшбұрыш және т.б.) ажырату олар үшін ерекше қиындық тудырады.

Зияты зақымдалған балалар кеңістік пен уақытты қабылдаудағы қиындықтармен сипатталады, бұл олардың айналада емін-еркін жүруіне кедергі келтіреді. Балалардың оқу материалын қабылдау және түсінуде олардың есте сақтау ерекшеліктерімен, сондай-ақ танымның негізгі құралы болып табылатын ойлаумен тығыз байланысты болып келеді. Зияты зақымдалған балаларда қабылдаудың бейнелі-қабылдау да қиындықтар бар. Дифференциалданбау, фрагментация, бейнелердің ұқсастығы және басқа да өкілдіктердің бұзылуы танымдық іс-әрекеттің дамуына теріс әсер етеді.

Зияты зақымдалған балаларды еңбекке баулуда, жалпы ой-өрісін дамытуда, қабылдаудың басқа түрлері үлкен рөл атқарады, мысалы, кинестетикалық қабылдау. Бұл баланың өз денесінің күй-ен кеңістікте

сезінуі. И. П. Павлов мұндай кинестетикалық немесе проприоцептивтік қабылдауларды қимыл-қозғалыс анализаторларының жұмысы деп атайды. Зияты зақымдалған балалардағы проприоцептивтік сезінулердің дәл болмауынан, қимыл-қозғалыстың тепе-теңдігі бұзылады. Олардың қимыл-қозғалыстары оқыс, аяқ-қолдары қатты сермеледі [1,164 б]

Зияты зақымдалған балалардың зейін процесі. Лубовскийдың зерттеуі бойынша барлық жастағы зияты зақымдалған балалардың назар аудармауы белгілі бір дәрежеде олардың ерік-жігерінің әлсіздігіне байланысты. Олар орындалатын іс-әрекетке тиісті түрде назар аудара алмайды-жаңалықтар, алаңдамай жұмыс істеу. Зияты зақымданған балалардың мүдделерінің қалыптаспауы да үлкен маңызға ие[2,51 б].

Балаларда еріксіз зейін қоюлары зардап шегеді, бірақ көбінесе оның ерікті жағы дамымаған. Бұл зияты зақымдалған балалардың ерік-жігерінің әлсіздігімен және қиындықтарды жеңуге тырыспайтындығына бағытталған мәселесімен байланысты.

Зейіннің ұзақ ұстай алмауы: балалар зейінді шоғырландыру әрекеттерінен тез шаршайды, олар жоғары деңгейге ақыл-ой өнімділігін қалпына келтіру үшін салыстырмалы түрде көп уақытты қажет етеді. Зейіннің шоғырлануы мен ауысуы зақымдалған. Жүйке жүйесінің қозғыштығының әсерінен зияты зақымдалған балаларда зейін тұрақсыз, оны ұзақ уақыт бойы ұстап тұру мүмкін емес. Жүйке жүйесінің тежелуі басым болғандықтан зейіндері инертті, "еріксіз", бала кез-келген бір тапсырмадан екінші тапсырмаға ауысып тез орындай алмайды. Зейінінің көлемі 2-3 пәннен аспайды, бұл күрделі іс-әрекеттерді орындауды едәуір қиындатады. Жеңіл зияты зақымдалған балаларда ерікті зейіннің дамуы шектеулі-мінез-құлықты, ішкі сөйлеуді, іс-әрекетті реттейтін механизмдер жоқ. Зейіннің жоғары деңгейде сарқылуымен ұзақ уақыт ұстау мүмкін емес.

Зияты зақымдалған балалардың есте сақтау процесі. Н.В.Кухтова, С.В. Лауткина зерттеулеріне көз жүгіртсек балалардың есте сақтау қабілеті шектеулі. Есте сақтағанда ақпаратты нақты жаттай алмауы және ақпараттың тез ұмытуы тән. Ауызша есте сақтау қабілеті қатты дамымағаны. Оқытуға дұрыс көзқараспен балалар кейбір мнемотехникалық әдістерді игеруге, есте сақтаудың логикалық әдістерін игеруге қабілетті[3,44 б]. Балалардың оқу материалын қабылдау және түсіну ерекшеліктері олардың есте сақтау ерекшеліктерімен тығыз байланысты. Есте сақтаудың негізгі процестері – есте қалу, сақтау, қолдану – зияты зақымдалған балаларда ерекше сипаттамаларға ие, өйткені олар аномальді даму жағдайында қалыптасады. Олар сыртқы, кездейсоқ белгілерді жақсы есте сақтайды,

ал ішкі логикалық байланыстарды түсіну және есте сақтау қиынға соғады. Зияты зақымдалған балаларда қалыпты балаларға қарағанда ерікті есте сақтау элементтері қалыптасады.

Зияты зақымдалған балаларда есте сақтау қабілетінің әлсіздігі тек ақпаратты алу мен сақтаудың қиындықтарында ғана емес, оны көбейтуде де кездеседі. Оқиғалардың логикасын түсінбегендіктен, көбейту жүйесіз. Ең үлкен қиындықтар ауызша материалды еске түсіру болып табылады, өйткені жанама семантикалық жады зияты зақымдалған балаларға қол жетімді емес.

Зияты зақымдалған балалардың ойлау процесі. Зияты зақымдалған балалардың ойлауы нақты, абстрактті болмайды. Олардың барлық логикалық операциялары жеткіліксіз қалыптасқан және өзіндік ерекшеліктері бар. Белгілі бір заттарды талдау кезінде жеке белгілері емес, жалпы қасиеттерін ғана ескереді. Талдаудың жетілмегендігіне байланысты ажырату қиын. Зияты зақымдалған балалар ойлауының айрықша ерекшелігі-сын көтермеу, өз жұмысын өз бетінше бағалай алмау. Балалар, әдетте, өздерінің сәтсіздіктерін түсінбейді және өздеріне, жұмысына әрдайым риза.

Зияты зақымдалған балаларда шығармашылық ойлау мен қиялдың дамуы өте төмен. Қиял фрагменттілігімен, нақтысыздығымен және дәлсіздігімен сипатталады. Балалар ойынға немесе бейнелеу іс-әрекетіне арналған сюжетті өз бетінше ойлап таба алмайды. Олар біреудің үлгісін көшіру немесе үйренген әрекет үлгісін орындау арқылы әрекет етуді жөн көреді.

Е. В. Хлыстова, Л. В. Токарскаядың зерттеулері бойынша ойлаудың әртүрлі түрлерін дамыту:

- көрнекі-бейнелі ойлауды дамыту;
- ауызша-логикалық ойлауды дамыту (заттар, құбылыстар мен оқиғалар арасындағы логикалық байланыстарды көре және орната білу) [4, 90 б.].

Зияты зақымдалған балалардың сөйлеу процесі. Сөйлеу деңгейі төмен, сөздік қорының жеткіліксіздігімен ерекшеленеді (күнделікті-тұрмыстық). Әдетте, сөзжасамның бұзылуы және өзгеруі тән. Бала қарапайым грамматикалық құрылымдарды қолданады. Бір сөз тіркесі екі буынды сөз, ашылмаған.

Оқушылардың сөздік қоры өте төмен, пассивті және белсенді сөздіктің арасында үлкен айырмашылық бар. Ол қолданатын көптеген сөздердің мағыналары түсініксіз, ұзақ уақыт бойы бұл сөз ұғым емес, "лақап ат" қою арқылы солай заттардың атында қала береді. Сөздің мағынасын нақтылау, затбелгі сөзіне сәйкес келетін ұғымды игеруге

көшу ұзақ және үлкен қиындықпен жүзеге асырылатынын Шипицина өз еңбегінде дәлелдеген [5,188 б.].

Көптеген балаларда дыбысты айтудың бұзылуы байқалады: сигматизм, балалардың 60-70% – дизартрия. Сөйлеу бұзылыстарын түзету қиынға соғады, өйткені бала дыбыстардың айтылуын жақсы басқара алмайды. Сөйлеу процестеріндегі өзін-өзі бақылаудың жеткіліксіздігі зейіннің зақымдануымен ғана емес, сонымен қатар фонетикалық есту қабілетінің бұзылуымен де түсіндіріледі.

Біртұтас монологтық функциясы бұзылған: балаға суреттен әңгіме жасау қиынға соғады (бір буынды, мүлдем үйлеспейтін жауаптар береді).

Балалардың барлық психикалық дамуы үшін сапалық маңызды белгілердің бірі-олардың ішкі сөйлеу қалыптаспауы, сондықтан ішкі сөйлеу маңызды компонент болып табылатын психикалық процестердің дамымауы: жазбаша сөйлеу, тұжырымдамалық ойлау, зейінді, мінез-құлықты және жеке реакцияны өзін-өзі реттеу.

Сөйлеудің бұзылуы зияты зақымдануына байланысты. Бұл жағдайда сөйлеу зақымдануының себебі символизацияның жалпы қабілетінің бұзылуы, ми қыртысының аналитикалық және синтетикалық белсенділігінің төмендеуі болып табылады.

Сөйлеу және интеллектуалды ақаулардың үйлесуі мүмкін-кортекстің сөйлеу аймақтарының жергілікті зақымдануының болуы, мидың жалпы диффузиялық зақымдалуымен үйлеседі. Мұндай ақау арнайы түзету шарттарын қажет етеді.

Әдебиеттер:

1. К.С. Тебенова А.Р. Рымханова (2011). Арнайы психология. Оқулық. - Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір»
2. В.И. Лубовский (2003). Специальная психология. Издательский центр «Академия»
3. Н.В. Кухтова, С.В. Лауткина (2016). Специальная педагогика. Витебск ВГУ имени П.М. Машерова
4. Е.В. Хлыстова, Л.В. Токарская (2018). Специальная педагогика. Екатеринбург Издательство Уральского университета
5. Л.М. Шипицына (2016). Специальная педагогика. Издательство: Юрайт.

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫ

Ғылыми жетекші: Байжекина Ш.С, филология магистрі.

Студент: Калиаскарова Д.Е.

*Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақалада біздің қазіргі қоғамдағы инклюзивті білім берудің маңыздылығы және оның жағдайы туралы қарастырылады. Негізінен, инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне тартуға және олардың әлеуетін толық жүзеге асыруға бағытталған. Ерекше қажеттіліктері бар балалардың жалпы мектептерде оқуының олардың әлеуметтік бейімделуіне, жеке ерекшеліктеріне әсер ететіні сөзсіз. Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамыту бағытында жасалып жатқан шаралар, оның ішінде заңнамалық қолдау, арнайы мектептердің, орталықтардың жұмыстары мен мұғалімдерді даярлау мәселелері сипатталады. Сонымен бірге, мектептердің дайындық деңгейі, мамандардың жетіспеушілігі, қаржылық қиындықтар және қоғамдағы көзқарас сияқты өзекті проблемалар айтылған. Мақалада инклюзивті білім беруді жетілдіру жолдары ұсынылып, оның қоғам үшін маңызына ерекше назар аударылған.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, әлеуметтік бейімделу, мектеп, арнайы педагогтар, ерекше қажеттіліктері бар балалар.

Аннотация

В данной статье рассматривается важность инклюзивного образования и его статус в нашем современном обществе. По сути, инклюзивное образование - направлено на вовлечение детей с особыми образовательными потребностями в систему общего образования и реализацию их полного потенциала. Не подлежит сомнению, что обучение детей с особыми потребностями в общеобразовательных школах влияет на их социальную адаптацию и личностные особенности. Описаны меры, принимаемые в направлении развития инклюзивного образования в Казахстане, включая законодательную поддержку, работу специальных школ, центров и проблемы подготовки учителей. При этом были упомянуты такие актуальные проблемы, как уровень подготовки школ, нехватка специалистов, финансовые трудности и настроения в обществе. В статье предлагаются пути совершенствования инклюзивного образования, уделяя особое внимание его значимости для общества.

Ключевые слова: инклюзивное образование, социальная адаптация, школа, специальные преподаватели, дети с особыми потребностями.

Annotation. This article discusses the importance of inclusive education and its status in our modern society. In essence, inclusive education is aimed at involving children with special educational needs in the general education system and realizing their full potential. There is no doubt that teaching children with special needs in general education schools affects their social adaptation and personal characteristics. The measures taken towards the development of inclusive education in Kazakhstan, including legislative support, the work of special schools, centers and teacher training problems,

are described. At the same time, such urgent problems as the level of training of schools, lack of specialists, financial difficulties and public sentiment were mentioned. The article suggests ways to improve inclusive education, paying special attention to its importance for society.

Key words: inclusive education, social adaptation, school, special teachers, children with special needs.

Қазіргі қоғамда инклюзивті білім беру – білім беру жүйесінің барлық деңгейінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдауға бағытталған маңызды бағыт. Бұл тәсіл әр баланың білім алуға тең мүмкіндіктерін қамтамасыз етіп, олардың әлеуетін толықтай дамытуға жағдай жасауға негізделген. Қазіргі қоғамда инклюзивті білім беру өзекті тақырыптарының біріне айналды, өйткені ол тек ерекше қажеттіліктері бар балаларға емес, жалпы қоғамның дамуына оң әсер етеді. Ерекше қажеттіліктер бар балалар саны әр жылы артып келеді. Сондықтан да біздің негізгі мақсатымыз – инклюзивті білім беруге жағдай жасау болып табылады.

Инклюзивті білім берудің негізгі 8 принципі туындайды. Яғни ол мына принциптер: [1, 9 б.]

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктерімен анықталады.
2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.
3. Әрбір адам қарым-қатынасқа құқылы.
4. Барлық адам бір-біріне қажет.
5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.
6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.
7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.
8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Қазақстанда инклюзивті білім беру бойынша бірнеше маңызды қадам жасалуда. Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы мен басқа да нормативтік құжаттар инклюзияны дамытуға бағытталған. ҚР «Білім туралы» Заңында 2 тараудағы 8-бапта қарастырылған: «Мемлекет білім алу құқығын білім беру жүйесін дамыту, оның жұмыс істеуінің құқықтық негізін жетілдіру және Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес білім алу үшін қажетті әлеуметтік-экономикалық жағдайлар жасау арқылы қамтамасыз етеді. Білім беру сапасын мемлекеттік бақылау білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесін жасау және оның жұмыс істеуін қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады» [2].

Қазақстан Республикасында мүмкіндігі шектеулі балаларға білім берудегі нормативтік-құқықтық базасы: [3, 25 б.]

- ҚР «Білім туралы» Заңы, 2007 ж.;
- ҚР «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңы, 2002 ж.;
- ҚР «ҚР Балалардың құқықтары туралы» Заңы, 2002 ж.;
- 2011-2020 жылдарға арналған ҚР Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы;
- 2011-2015 жылдарға арналған ҚР Білім және ғылым министрлігінің Стратегиялық жоспары.

Соңғы жылдары инклюзивті ортаны дамыту үшін арнайы ресурстық орталықтар, психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес кабинеттері ашылды. Психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес (бұдан әрі - ПМПК) – арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің бірі болып саналады және 18 жасқа дейінгі 60 мың балаға бір консультация облыстық, Астана және Алматы қалаларының әкімінің шешімімен ашылды. Жалпы ол үш бағытта қызмет етеді. Біріншіден, балаларға, даму проблемаларын кешенді зерттеу мен жеке білім беру бағытын анықтауды жүзеге асыра отырып, арнайы көмек. Екіншіден, ата-аналарға, бала проблемасының мәні бойынша ұсыныстар, сонымен қатар тәрбие мен оқыту мәселесі жөнінде кеңес беріледі. Үшіншіден, педагогтардың жұмысына әдістемелік көмек пен қолдауды ұйымдастырады.

Ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беру қажетті жағдайлар жасалған кезде мүмкін, оларға:

- инклюзивті сыныпты толымдау принциптері;

А) бір инклюзивтік сыныпта: есту қабілеті бұзылған (көру, тірек-қимыл аппараты, аутистік спектр бұзылыстарымен) екі баладан артық емес; ауыр сөйлеу бұзылыстары бар бес білім алушыдан артық емес; психикалық дамуы тежелген төрт білім алушыдан артық емес оқи алады;

Б) инклюзивтік сыныпта барлығы: 20 білім алушыдан артық емес, егер сыныпта бір саңырау бала (соқыр, тірек-қозғалыс аппаратының қызметі бұзылған бала, аутистік спектр бұзылыстармен бала); 15 білім алушыдан артық емес, егер сыныпта екі саңырау бала болса оқи алады.

- білім беру бағдарламаларын лицензиялау;

- аумақтық немесе орталық психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияның қорытындысының болуы;

- балаларды мамандардың тьюторлық сүйемелдеуі (тьютор, ассистент әрбір денсаулық мүмкіндігі шектеулі 1-6 оқушыға) [4, 11-12 б.].

Бірақ, қазіргі уақытта көптеген шешілмеген мәселелер байқалуда. Мектептердің көпшілігі инклюзивті білім беру талаптарына толық бейімделмеген. Инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, педагог мамандардың тапшылығы және қоғамдағы ерекше балаларға деген түсініктің төмен болуы – басты мәселелердің бірі болып табылады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға деген көзқарасты өзгерту және инклюзивті мектеп ортасын құру үшін жүйелі және жан-жақты шараларды қажет етеді. Бұл шаралар бүкіл білім беру жүйесін, ата-аналарды, оқушыларды және жалпы қоғамды қамтуы тиіс. Менің ойымша, ең біріншіден ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын қолдануға болады. Өйткені, қазіргі кезде барлық адамдар интернет желісі арқылы ақпарат алады, тіпті балалар телефон арқылы өздеріне қажетті мәліметтерді алып отырады. Яғни, осы әлеуметтік желілер арқылы ерекше қажеттіліктері бар адамдардың өмірі мен жетістіктерін көрсете аламыз. Мектептерде толеранттылық, адамгершілік және өзара құрмет тақырыптарын қамтитын тәрбие сағаттарын ұйымдастыруға тура келеді. Сонымен қатар, ерекше балалардың қоғамға үлес қосып жатқан мысалдарын насихаттауға болады. Мұғалімдерге келетін болсақ, олар үшін арнайы тренингтер, курстарды оқу – жоғары нәтижелерге әкеледі. Оқыту барысында әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы барлық балаларды қамтуға бағытталған әдістемелерді енгізу үлкен жұмысты талап етеді. Инфрақұрылымға тоқталсақ, бұл тек ғимараттардың физикалық бейімделуін емес, сондай-ақ, оқыту мен тәрбиелеу процесіне қажетті барлық құралдар мен ресурстарды қамтиды. Қазақстанда инклюзивті білім беру саласында бірқатар қадамдар жасалып жатқанмен, көптеген мектептер әлі де жеткілікті деңгейде бейімделмеген. Қазіргі мектептерде барынша барлық сыныптарда интербелсенді тақталармен қамтамасыз етіліп отыр. Бірақ, ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған оқыту құралдары, яғни, тактильді кітаптар, аудио және визуалды материалдар жеткіліксіз. Көптеген мектептерде арнайы пандустар, лифттер, дәретханалар жоқ. Сынып бөлмелері көру, есту немесе басқа да қажеттіліктерге сай жабдықталмаған. Осы бірқатар мәселелерді шешу үшін біраз уақытты талап етеді. Арнайы ерекше балалардың қажеттіліктеріне бейімделген онлайн платформалар мен қосымшаларды енгізу, оқулықтарды құрастыру сияқты жұмыстарды қарастырады. Сонымен қатар, тек мектептің инфрақұрылымына емес, ерекше қажеттіліктері бар балалар мен олардың отбасыларына қолдау көрсетуге арналған ресурстық орталықтар құру қажет. Осы орталықтарда дефектологтар, логопедтер, психологтар және әлеуметтік педагогтар жұмыс атқарады. Педагогтардың тапшылығы да байқалуда. Осы мәселенің негізгі себептеріне – арнайы дайындықтың болмауы,

жұмыс жүктемесінің артуы, қаржылық мотивацияның төмендігі, психологиялық қиындықтар жатады. Мысалы, инклюзивті сыныптарда не болмаса қарапайым сыныпта ерекше білім беру қажеттілігі бар бала болса, жұмыс істейтін мұғалім осы оқушыларға көбірек назар аударуға мәжбүр. Бұл қосымша уақыт пен күшті талап етеді. Ал, қолдау көрсету қызметкерлерінің, оның ішінде психологтар, дефектолог сияқты мамандардың мектепте жетіспеушілігі мұғалімдерге жүктеменің артуына алып келеді. Мұғалімдердің жалақысы мен қосымша еңбекақысы көбіне олардың инклюзивті білім берудегі жұмыс көлеміне сәйкес келмейді. Осы мәселелерді шешу үшін, әр сыныпта арнайы ассистент-мұғалімдерді жұмысқа тарту қажет. Инклюзивті білім беру саласында жұмыс істейтін мұғалімдер үшін еңбекақыны арттыру және де мұғалімдерге көптеген курстар мен тренингтерді жиі өткізу керек.

Инклюзивті білім беруге 2020 жылдың қыркүйегінен бастап тьютор бірлігі енгізілуде. ҚР БҒМ Түзету педагогикасының ұлттық ғылыми-практикалық орталығы ауыл мектептеріндегі педагогтарға, ата-аналарға, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға мобильді консультациялық-әдістемелік көмек көрсету бойынша ұсыныстар әзірледі. Ауыл жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттерінің басшылары үшін консультациялар өткізілді [5].

Қорытындылай келе, инклюзивті білім беру – тек білім беру жүйесінің міндеті емес, ол бүкіл қоғамның жауапкершілігі. Бұл ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуетін ашуға ғана емес, толерантты және үйлесімді қоғам қалыптастыруға мүмкіндік береді. Барлық берілген қиындықтарды жеңу арқылы инклюзивті білім беруді тиімді жүйеге айналдырып, қоғамның дамуына оң ықпал етеді. Қаншалықты қиын жұмыс болғанымен, барлығы біздің қолымызда. Әркім өзінің кішкентай ғана үлесін қосса да, болашақта осы инклюзивті білім берудің дамуына себепкер боламыз. Инклюзивті білім беруді дамыту үшін мектептерді бейімдеу, мамандарды даярлау және ата-аналар мен қоғамның қолдауын күшейту қажет. Барлық балаларды теңдей қабылдап, олардың қажеттіліктерін түсіну арқылы бірлікке ұмтылған қоғамды қалыптастыруға болады. Бұл – болашақ ұрпақ үшін жасалатын маңызды қадамдарының бірі.

Әдебиеттер:

1. *Инклюзивті білім беру: Оқу-әдістемелік құрал/ Дорота Подгорска-Яхник, Ш.Т. Габдрахманова, В.Т. Арыстанғалиева, О.А. Панищева – М.Өтемісов атындағы БҚУ редакциялық-баспа орталығы. – Орал, 2020. – 9 б.*
2. *Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.*

3. Инклюзивті оқыту. (Дәрістер жинағы.). Ақтөбе: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, 2017. – 25 б.

4. Инклюзивті білім беру жағдайына педагогтің кәсіби құзыреттілігін дамыту: әдістемелік құрал / құраст. З.П.Турсынбаева, Д.К.Тургунова. – Шымкент: «Өрлеу» БАҰО» АҚФ ОҚО ПҚБАИ, 2017. – 11-12 б.

5. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.

ӘОЖ 378

ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ МЕКТЕПТЕРДЕГІ ҰЛТТЫҚ ИНКЛЮЗИВТІ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ ЖАҒДАЙЫ МЕН БОЛАШАҒЫ

¹Шнайдер Д.Ж., п.ғ.к., профессор,

²Тулеутемирова А. А., магистрант,

^{1, 2}Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар

Аңдатпа. Қоғамның қазіргі даму кезеңінде болып жатқан әлеуметтік, саяси және жаңа технологиялық өзгерістерден, ұрпақ тәрбиесіндегі бетбұрыстардан білім мен тәрбие беру жүйесінің ісін жаңа сатыға көтеру қажеттілігі туындап отырғандығы мәлім. Осыған орай, бүгінгі таңда қоғамның ұлттық мәдени тұрғыдан кемелденуі жас ұрпақты өз халқының рухани казынасымен, ұлттық тәрбиенің озық, өнегелі дәстүрлерімен тереңірек таныстыру, соның негізінде жеке тұлғаны қалыптастырып, оның шығармашылық, рухани мүмкіндіктерін дамыту көзделеді.

Түйін сөздер: ұлттық тәрбие беру, инклюзивті ұлттық ойындар, ұлттық сана-сезім, мәдени құндылықтар

Аннотация. Известно, что с учетом социальных, политических и новых технологических изменений, происходящих в современный период развития общества, с переломных моментов в образовании, необходимо поднять работу системы образования и обучения на новый уровень. следующего поколения. В связи с этим сегодняшнее развитие общества с точки зрения национальной культуры заключается в приобщении молодого поколения к духовному достоянию своего народа, с богатыми и нравственными традициями национального воспитания, формировании на основе этого индивидуальной личности. и развивать свою творческую, духовную планирует развитие возможностей.

Ключевые слова: национальное воспитание, инклюзивные национальные игры, национальное самосознание, культурные ценности

Annotation It is known that, taking into account the social, political and new technological changes occurring in the modern period of development of society, from turning points in education, it is necessary to raise the work of the education and training system to a new level. the next generation. In this regard, today's development of society

from the point of view of national culture consists in introducing the younger generation to the spiritual heritage of its people, with rich and moral traditions of national education, forming an individual personality on this basis. and develop their creative, spiritual development of opportunities is planned.

Key words: national education, inclusive national games, national identity, cultural values

Қазақ халқының сан ғасырлар бойы жинақтаған мол тәжірибесі, танымдық мұрасы, салт - дәстүр, әдет - ғұрып, аңыз - ертегілері, жұмбақ, мақал-мәтелдері, өлең-жырлары, ұлттық ойындары ерекше тәрбиелік мәні бар баға жетпес асыл қазына.

Ұлттық педагогика элементтерін сабақта және сабақтан тыс жұмыстарда жүйелі түрде оқытудың дәстүрлі емес жаңа әдіс-тәсілдерімен ұштастыра пайдалану математиканы оқытудың тиімділігін арттырып, оқушылардың математикалық білімді игеруін қамтамасыз етеді және олардың тіл байлығының, ойлау қабілетінің дамуына, адамғаршілік, ұлтжандылық, ұлттық мәдениетті дәріптеу дағдыларының жетіле түсуіне ашады. Ең бастысы, оқушыны жеке тұлға ретінде қалыптастыруға септігін тигізеді. Демек, халықтық педагогика элементтерін пайдалану - мазмұндық тұрғыдан білім көздерінің бірі. Сондықтан ол ғылыми негізде жасалған оқытудың құралы және мектептердің іс - тәжірибесінде сыналған әдістемені қажет етеді.

Әлемдік тәжірибеде мойындалған бір ақиқат бар. Ол – ел болудың биік мағыналы ұғым екені. Оның іргетасы – мемлекет, анығырағы ұлттық мемлекет. Әділіне көшсек, тек мемлекет құрған ел ғана әлемдік көшке ілесе алады, өзіндік келбеті бар өркениет жасай алады, өз кезегінде өркениет жасай алған ел ғана басқа өркениетті елдермен терезесі теңесе алады. Олай болса, еліміздің тап бүгінгі болмысы мен әлемдік кеңістіктен өз орнын табуға ұмтылысын мемлекетшілдік бастаулары деп айтуға толық негіз бар. Ресейге отар ел болып тұрғанымызда “туған ұлт”, “ұлттық”, “ұлтшылдық”, “ұлттық идея”, “ұлттық мүдде”, “ұлттық тәрбие” мәселесі туралы сөз қозғау мүмкін болмады. Өйткені, бұл жайында сөз қозғау отарлаушы елдің “жасампаз” интернационалистік идеологиясына қарсы шыққандық деп есептелетін [1, 63-64 б.].

Ендеше, оған қарсы тұру үшін не істеу керек? Одан өз бітім-кескінін сақтаған қазақ қоғамын аман алып қалудың қандай тетіктері бар? Біздің ойымызша, оның ең тиімді үлгісі – ұлттық тәрбиеге арқа сүйеу. Қазіргі кезеңде әлемнің әр түкпірінде өткір қойыла бастаған ең өзекті жайдың бірі – осы ұлттық тәрбие мәселесі болып отыр. Ол жайдан-жай емес, әрине. Ұлттық тәрбиенің ең маңызды тұсы адамды ойлануға үйретуі. Бұлай дегенде әрбір жеке адам ең алдымен өзінің

белгілі бір ұлттың мүшесі екенін іштей терең сезініп, санада сілкініс жасауы керек екенін, содан кейін барып жалпыадамзаттық қоғамға лайық орнын белгілеуі қажеттігін сіңіруі болса керек. Бұл жерде негізгі әңгіме арқауы мемлекетшілдік, ұлттық сана, ұлттық ұстаным, ұлттық мүдде туралы болып отыр. Өйткені, біздің төлтума бітімімізді, қайталанбас ұлттық болмысымызды, ұлттық ойлау машығымызды, қала берді ұлттық кейпімізді сақтап қалу бәрінен маңызды. Ол бізге мынау аждаһадай төніп келе жатқан дүлей дүниеде біржола жоғалып кетпеуімізге кепіл болуға тиіс. Қалай десек те ендігі жерде өзіндік “менін” сақтауға ұмтылған жұрт ең алдымен ұлттық тарихи жадын, бірегей ұлттық ойлау машығын, өзіндік дүниетанымын, ана тілі мен ділін, дінін дәстүрлі мәдениетін аман алып қалу және оны одан әрі дамыту жолында күреске түсетіні анық. Олай болса, осы айтқанымыздың бәрі ұлттық тәрбиеге тікелей байланысты жүзеге асатынын мойындауға мәжбүрміз [2, 33-34 б.].

Ұлттық тәрбие туралы идея бүгінгі күн талабы мен өмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Қазақ елінің әлемдік кеңістікте өз жолын таңдауы әрбір қазақтың емін-еркін өмір сүруінің кепілі. Ол сөзсіз ұрпақтар қамы деген ұғыммен үндеседі. Ел болу, мемлекет құру сонау түркі заманынан желісі үзілмей келе жатқан ұлттық арман-аңсар. Ел болу – болашаққа ашылған даңғыл жол. Сол болашаққа ашылған даңғыл жолды ұлттық тәрбие арқылы жүруді үйренсек, ешкімнен кем болмайтынымыз анық. Бұдан шығатын қорытынды – ұлттық тәрбие идеясы ата-бабалар алдындағы – қарыз бен өкшебасар ұрпақтың алдындағы – парыз деп түсінуіміз керек. Яғни, парыз бен қарыздың түйісер тұсы осы ұлттық тәрбие деп білеміз. Сондықтан мұнда алдымен мемлекет жасауға ұйытқы болып отырған этнос пен мемлекеттің мүддесі қатар тұруға тиіс. Өйткені, біз бұдан былайғы кезеңде бүкіл адамзат баласы жасаған өркениеттермен қатар дамуға тиіс мәдениеттің (қазақ мәдениетінің) мүшесі болып саналамыз. Ендеше, адамзат баласының осы уақытқа дейін жасаған озық тәжірибелері мен жетістіктерін қолдан келгенше түгел игеріп, қажетімізге пайдалануымыз керек. Сондай-ақ, ағымдағы уақыттың талабы мен сұранысын қанағаттандырып отыру да ұлттық тәрбиедегі негізгі қағида-ның біріне айналуға тиіс. Бұл үшін қазақ ұлтын қай тұрғыдан да жаңа дәрежеге, жаңа интеллектуалды сапаға көтеріп алу тиімді [3, 4 б.].

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, кез келген мемлекеттің экономикалық, әлеуметтік гүлденуі мен қауіпсіздігі халықтың білімі мен интеллектуалды ресурстарымен тығыз байланысты. Интеллектуалды ұлт болу деген тар шеңбердегі ұғым емес, оның түпкі иірімінде ұлттық негіз, ұлттық ұстын, ұлттық болмыс жатыр. Ұлттың сапалық құрамын арттыру тек қан тазалығын жақсартумен ғана шектелмейді, рух

тазалығын тәрбиелеу арқылы да биік мұратқа жетуге болады. Ал, оның түпкі мақсатында инновациялық терең білім алу қажеттілігі мен технологиялар әлемінде қабілеттілік таныту сұранысы менмұндалап тұр. Өкінішке орай, бүгінгі таңда біздің елімізде интеллектуалдық тапшылықты” “дефициті” қай кездегіден де жоғары.

Қысқаша айтқанда, ұлттық тәрбие – ұлттық сана-сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Мақсаты – ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. Міндеті – мәдени-әлеуметтік өзгермелі жағдайдағы ұлттық тәрбиенің діңгегі – ана тілі болып қалатынын негіздеу; қазақ тілі мен тарихын, мәдениеті мен ділін, салт-дәстүрі мен дінін құрметтеу рухында жас-тардың ұлттық интеллектуалдық мінез-құлқын қалыптастыру; бүгінгі қазақ елінің индустриялық-инновациялық жүйесінің дамуын қамтамасыз ететін жоғары парасатты ұлттық сипаттағы белсенді іс-әрекетке тәрбиелеу; білім және мәдени рухани тұрғыда басқа өркениеттермен бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету; қоғам мен адам, адам мен табиғат қарым-қатынасының өркениеттілік сана-сезімін ұлттық рухта қалыптастыру.

Халықтық педагогиканың тарихи-мәдени мұраларының түрлері сан алуан. Солардың қай-қайсысы да адамға, оның игілігіне қызмет етуге бағытталған. Осындай құнды мәдени игіліктердің бірі – ұлт ойындары. Уақыт мектеп мұғалімдеріне жастарды жаңа заман талаптарына сай, әрі озық ұлттық дәстүр рухында тәрбиелеп, өмірге әзірлеу секілді жауапты міндеттер жүктеп отыр. Бүгінгі күннің ұрпақ тәрбиесіне деген өз талабы, өз ерекшелігі бар. Халқымыз терең мағыналы дана сөзін “Тауына қарай аңы, заманына қарай заңы” деп тауып айтқан. Еңселі ел болып, ана тілін, ата салтын, дәстүрін қайта түлетуде. Жаңарған елге, жаңа тіл заңы және тұжырымдамалар мен бағдарламалар тәрбие жүйесіне жаңаша көзқарасты ұрпақ тәрбиелеуді талап етуде. [4, 33-34 б.].

Жастарды жаңа заманға сай тәрбиелеу үшін, ұстаздар қауымы оқу- тәрбие жұмысына шығармашылық пен қарап, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану керек. Сондай оқу-тәрбие негіздерінің бірі- ұлттық ойындарымыз.

Ұлт ойындарының жалпы қалыптасу кезеңінен бері бірталай өзгеріске құрылысы өзгергенімен, негізгі мазмұны сәбиді кішкентайынан шапшаңдық, төзімділік, сыйластық, мергендік, дәлдік сияқты қасиеттерімен қатар сөздік қорын байыту, ақыл-ойын, дүниетанымын

кеңейту, сонымен қатар дене еңбегі, мүсіннің дұрыс қалыптасуы сияқты жайттарды да кеңінен қамтиды.

Жалпы білім беретін мектептерде оқушылар бойына осы асыл қасиеттерді сіңірумен қатар, жастарға халықтық педагогиканы дарыту, осы ұлттық білімнің ұрпақтан-ұрпаққа жалғасын қамтамасыз ету сияқты кең көлемді мәселелер есепке алынады .

Бала ағзасы қимыл – қозғалыссыз тұра алмайды. Бала мектепке дейінгі жасында түрлі ойындармен ойнап үлгірген. Сондықтан ол мектепте де ойнауға, қозғалуға, жүгіруге бейім тұрады. Оқушылардың сабақ уақытында алған тәлім-тәрбиесі, оның саналы, игерілуі де сабақтан тыс уақытта, көпшілік орындарда қарым-қатынасына, үлкендерді сыйлауына байланысты көрініс береді. Бастауыш сынып мұғалімдері сабақтан тыс айналысатын, сабақ үстінде ойнауға болатын ойындарды таңдап алады. Белсенді, қабілетті оқушыларды жетекшілік ролінде пайдаланады. Балалар ойын барысында тынығады, өмір танымын кеңейтеді, бірлеседі, ұйымшылдыққа үйренеді.

Төзімділік, шыдамдылық пен ұстамдылық, өзін-өзі тежеу сияқты қасиеттердің қажеттілігін алғаш сезіну осы ұлттық ойындардан басталады.

Мұғалім ұжымдық ойынды тартымды ұйымдастырып өткізуі нәтижесінде балалардың бір-бірімен достық қатынастарының дұрыс қалыптасуы жүзеге асады. [5, 17-18 б.].

Ойын – баланың өміріндегі тәрбиенің шешуші шарты. Бала өзінің қоршаған ортаны, өмір сүріп отырған айналасындағы заттар мен құбылыстарды ойын арқылы түсініп ұғынады. Әрине, тек көру, байқау арқылы емес, тікелей араласып, іс-әрекетке көшіп нақты қарым-қатынас барысында біледі.

Мұны ұғынуда ойын шешуші мәнге ие болады. Былайша айтқанда, түрлі заттар мен құбылыстарды, адамдар арасындағы қарым-қатынасты баланың білуі, сезінуі ойын негізінде жүзеге асады.



1-сурет – оқушыларға ұлттық құндылықтарды дарыту

Ұлттық кіндіктен нәр алған халықтық ойындар тек көне заман да ғана емес, күні бүгінге дейін өзінің жалғасын тауып келе жатқан құбылыс. Бірақ ол кезде арнаулы тәрбие орындары болмағандықтан, бала ойындары жеке балалар арасында, тиісті бас қосу себептері кезіндегі топтарда ойналған. Сондай-ақ, бала ойындары тиісті бағдарлама немесе тиісті педагогикалық ресми нұсқау басшылықтары арқылы емес, атадан балаға мирас болған дәстүрлік жолмен жалғасқан.

Ұлттық ойындарды әсіресе, бастауыш сыныптарда пайдалана отырып жас ұрпақты ұлттық негізде тәрбиелеп, халықтық педагогиканы бойына сіңіртеміз және оқушыларды бірлікке, ынтымаққа, адамгершілікке, ұйымшылдыққа тәрбиелейміз.

Ұлттық ойындар халық педагогикасының бір саласы болып табылады. Ол сандаған ұрпақтың керегіне жарап, оларды өмірге әзірлеу қажетін өтеген, сыннан өткен сенімді оқу құралы. Бұл туралы көрнекті педагог В.А. Сухомлинский ойын баланың алдынан өмір есігін ашып, оның шығармашылық қабілетін оятады дей келіп, былай деп жазды: «Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты дамуы жоқ және олай болуы мүмкін де емес. Ойын дүниеге ашылған үлкен жарық терезе іспеттес, ол арқылы баланың рухани байлығы жасампаз өмірмен ұштасып, айналасындағы дүние туралы түсінік алады. Ойын дегеніміз – ұшқын, білуге құмарлық пен еліктеудің маздап жанар оты».

Халық ойындары тек денені ғана емес, ойды жаттықтырушысы да болып табылады. Халық өзін қоршаған дүниенің қыры мен сырын егжей-тегжейлі білуді баланың санасына ойын арқылы жастайынан сіңіре беруді көздеген. [6, 22-24 б.].

Бұл жерде атап айтатын бір нәрсе, халық ойындарын бүгінгі педагогикалық ілім талаптарына сай іріктеп, ретті қолдана білсек, онда ол сабақтың сапасын көтеріп, тиімділігін арттырады, сыныптан тыс жұмыстарын жандандыра түседі.

Әдебиеттер:

1. Балтабай Е. *Этнопедагогика және отан сүйгіштік тәрбие*// Қазақстан мектебі. 2003ж. №1.
2. Жампозова Э. *Ұлттық дәстүрге баушық.* // Қазақстан мектебі. 2003 ж. №10.
3. Исмаилова Ш. *Ұлттық ойымен сыбайлас.* // Бастауыш мектеп. 2009ж. №11-12.
4. Сауранбаева Н. *"Ұлттық әдет-ғұрыптар туралы".* -Алматы, 2008ж.
5. Асарбаева А. *Ұлттық ойындар — халық педагогикасының құрамдас бөлігі.* // Ұлт тағылымы. 2002ж. №2.
6. Елубаева С. *Дидактикалық ұлттық ойындар немесе логикалық есептер.* // Бастауыш мектеп. 2006ж.№8.

УДК 378

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ТОЛЕРАНТНОГО ОБЩЕСТВА: РОЛЬ ШКОЛЫ В ИЗМЕНЕНИИ СТЕРЕОТИПОВ

*Шнайдер Д.Ж., к. п.н., ассоциированный профессор
Нурдильдина А.М. учитель начальных классов, КГУ «Средняя
общеобразовательная школа № 24 города Павлодара»
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру қоғамдағы толеранттылықты қалыптастыруға қалай ықпал ететіні және мектеп жүйесінің күш-жігерінің арқасында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қабылдауда қандай өзгерістер болатыны қарастырылады. Инклюзивті білім берудің маңызды аспектілері қарастырылады, мысалы, мұғалімдерді даярлау, кедергісіз орта құру және мүгедектікті қоғамдық қабылдауды өзгерту қажеттілігі. Мақалада инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар балалардың әлеуметтік бейімделуіне ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар білім беру процесінің барлық қатысушыларына оң әсер етеді, бұл толерантты қоғамның дамуына және стереотиптердің өзгеруіне әкеледі.

Кілтті сөздер: инклюзивті білім, толеранттылық, стереотиптер, ізгілендіру, Қазақстан, әлеуметтік әділеттілік

Аннотация. Эта статья исследует, как инклюзивное образование способствует формированию толерантности в обществе и какие изменения в восприятии детей с особыми образовательными потребностями происходят благодаря усилиям школьной системы. Рассмотрены важнейшие аспекты инклюзивного образования, такие как подготовка педагогов, создание безбарьерной среды и необходимость изменения общественного восприятия инвалидности. В статье подчеркивается, что инклюзивное образование не только способствует социальной адаптации детей с особыми потребностями, но и оказывает позитивное влияние на всех участников образовательного процесса, что ведет к развитию толерантного общества и изменению стереотипов.

Ключевые слова: инклюзивное образование, толерантность, стереотипы, гуманизация, Казахстан, социальная справедливость.

Annotation. This article explores how inclusive education contributes to the formation of tolerance in society and what changes in the perception of children with special educational needs occur due to the school system's efforts. The most important aspects of inclusive education are considered, such as teacher training, the creation of a barrier-free environment, and the need to change the public perception of disability. The article emphasizes that inclusive education not only contributes to the social adaptation of children with special needs but also has a positive impact on all participants in the educational process, which leads to the development of a tolerant society and a change in stereotypes.

Keywords: inclusive education, tolerance, stereotypes, humanization, Kazakhstan, social justice

Инклюзивное образование – это современная модель обучения, направленная на обеспечение равных возможностей для всех детей, независимо от их физических, интеллектуальных или социальных особенностей. В контексте глобальных реформ образовательной системы, поддерживаемых программами ЮНЕСКО, инклюзия рассматривается как инструмент для построения толерантного и справедливого общества [1, с.1]. Казахстан, ратифицировав Конвенцию о правах инвалидов в 2015 году, активно продвигает политику инклюзии в школьном образовании, несмотря на существующие трудности [2, с. 78].

Школа является основным институтом социализации, в котором закладываются основы восприятия разнообразия. Введение инклюзивного образования способствует не только образовательным успехам детей с особыми образовательными потребностями, но и изменяет общественные стереотипы, повышая уровень толерантности среди всех учащихся. Она становится не только образовательным, но и культурным пространством, где формируется уважение к индивидуальным особенностям каждого человека. Этот процесс особенно актуален для Казахстана, где инклюзия только начинает получать широкое распространение в образовании [3].

Инклюзивное образование: понятие и принципы

Инклюзивное образование, как отмечено в Саламанской декларации 1994 года, предполагает включение детей с особыми образовательными потребностями (ООП) в общий учебный процесс с учетом их индивидуальных возможностей [1, с. 2]. Оно базируется на принципах равенства, гуманизма, толерантности и социальной справедливости, предоставляя всем детям право на качественное образование [2, с. 79].

В Казахстане инклюзивное образование получает развитие благодаря государственной программе на 2020–2025 годы, которая ставит целью обеспечить 100% школ условиями для инклюзивного образования к 2025 году [2, с. 80]. Важным аспектом этой программы является создание безбарьерной образовательной среды и профессиональная подготовка педагогов для работы с детьми с ООП [4, с. 33].

Как указано в отчете GEM 2020 от ЮНЕСКО, инклюзивное образование является важным элементом социальной справедливости, обеспечивая равный доступ к качественному образованию для всех, включая уязвимые группы, такие как дети с особыми образовательными потребностями [5, с. 5]. В отчете подчеркивается, что инклюзия требует не только изменений в образовательных институтах, но и в общественном восприятии инвалидности, что способствует развитию более справедливого и толерантного общества.

Роль школы в изменении стереотипов

Школа – это социальный институт, в котором закладываются основы восприятия мира и отношения к разнообразию. Инклюзивная образовательная среда способствует тому, чтобы учащиеся учились принимать и уважать различия. Взаимодействие между детьми с особыми образовательными потребностями и их сверстниками формирует понимание, что инвалидность – это не препятствие для полноценного участия в жизни общества [1, с. 4].

Согласно исследованиям, проведенным в Казахстане, педагогические коллективы и родители играют важную роль в формировании общественного мнения об инклюзии. Однако в этих группах все еще сохраняется недостаточная уверенность в эффективности инклюзивного подхода, что связано с нехваткой ресурсов и опыта [4, с. 36]. В этом контексте необходимо уделять больше внимания подготовке педагогов, способных организовать образовательный процесс таким образом, чтобы он был комфортным для всех детей.

Гуманизация образовательного процесса

Как подчеркивает Демченко И.И., инклюзивное образование и формирование толерантного общества неразрывно связано с гуманизацией образовательного процесса. Это означает переход от традиционного подхода к обучению, к личностно ориентированной педагогике, где ключевой ценностью является уважение к индивидуальности ребенка [1, с. 2]. Такая модель обучения формирует у учеников уважение к различиям и воспитывает среди них толерантность.

Инклюзия помогает разрушать социальные барьеры и способствует осознанию того, что каждый человек обладает уникальными способностями и потенциалом. Совместное обучение детей с различными образовательными потребностями способствует не только их социальной адаптации, но и улучшает межличностные отношения среди учащихся [2, с. 80].

Преодоление стереотипов и барьеров

Существующие стереотипы о неспособности детей с особыми образовательными потребностями учиться в общеобразовательных школах являются одним из главных препятствий на пути к полной реализации инклюзивного образования. Эти стереотипы часто подкрепляются отсутствием опыта взаимодействия с такими детьми, а также недостатком информации о возможностях инклюзии [4, с. 38].

Для преодоления этих барьеров необходимы:

1. **Образовательные программы для педагогов.** Специальная подготовка учителей, включающая обучение инклюзивным методикам, позволит создать комфортную образовательную среду для всех учащихся.

2. **Информационные кампании для родителей.** Разъяснение преимуществ инклюзии способствует формированию более позитивного и толерантного отношения к этому подходу.

3. **Создание инфраструктуры.** Безбарьерная среда в учебных заведениях, включая пандусы, лифты и специальные учебные материалы, делает образование доступным для детей с ООП [2, с. 81].

Социальные и образовательные выгоды инклюзии

Инклюзивное образование несет выгоды не только для детей с ООП, но и для их сверстников. Оно способствует развитию эмпатии, толерантности, социальной ответственности и навыков сотрудничества [1, с. 3]. Дети, обучающиеся в инклюзивных школах, чаще демонстрируют толерантное отношение к различиям, что формирует основу для гармоничного и справедливого общества. Кроме того, инклюзия оказывает положительное влияние на образовательные результаты. Как отмечается в исследованиях, дети с ООП, обучающиеся в инклюзивных классах, достигают лучших академических и социальных результатов по сравнению с обучением в специализированных учреждениях [4, с. 39].

Заключение

Инклюзивное образование – это не только образовательная стратегия, но и инструмент, способный менять общественные установки и формировать толерантное общество. Казахстан, делая шаги к полной инклюзии, сталкивается с многочисленными вызовами, такими как недостаток ресурсов, нехватка подготовленных педагогов и низкий уровень осведомленности общества о значимости инклюзии. Тем не менее, развитие инклюзивного образования в Казахстане демонстрирует позитивные изменения. Внедрение инклюзии способствует гуманизации образовательного процесса, разрушению стереотипов и созданию толерантного общества.

Литература:

1. Демченко, И. И. Инклюзивное образование – путь к гуманизму, духовности и социальной справедливости. Концепт, 2015, № 09 (сентябрь)
2. Алипбек, А. З., Балажанова, Ж. Б., Жумадила, М. К., Муратбек, Б. М., Сагынбек, С. Д., Ерадилова, Г. А. Современное состояние инклюзивного образования в Республике Казахстан, 2023
3. Нурмаганбетова Р.К. Основные направления развития инклюзивного образования в Казахстане. Научные исследования гуманитарных наук, №2, 2019, 78-85

4. Исакова, Б. С., Присяжнюк, Д. И., Зангиева, И. К. Установки родителей и учителей к инклюзивному образованию в России и Казахстане: сравнительный анализ. Мир России. Т. 32. № 2, с. 30-51, 2023

5. ЮНЕСКО (2020). GEM Report 2020: Inclusive education and education.

Саламанкская декларация о принципах, политике и практической деятельности в сфере образования лиц с особыми потребностями.

ӘОЖ 378

ПЕДАГОГТЕРДІҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ІСКЕ АСЫРУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН БАҒАЛАУ

Құмар Гульаим Жанатханқызы, арнайы пәндер оқытушысы,
ШЖҚ «Жаяу Мұса атындағы Ақсу жоғары көпсалалы колледжі»
КМК, Ақсу

Аңдатпа. Бұл мақала педагогтардың инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға дайындығын бағалау мәселесіне арналған, білім беру ұйымдарын мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеудің жоғары нәтижелерін қамтамасыз ететін құзыретті кадрлармен қамтамасыз ету мәселесін шешу қажеттілігіне байланысты. «Инклюзивті дайындық», «Мұғалімнің инклюзивті білімге дайындығы», «Мұғалімнің инклюзивті дайындығының компоненттері» ұғымдарын түсіндірудің өзекті тәсілдері ұсынылған. Мақалада инклюзивті дайындықтың негізгі функциялары талданды, олар педагогтардың инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға дайындығын арттыру саласындағы қызмет векторларын анықтайды: мүмкіндігі шектеулі студенттерді қолдау саласындағы педагогтардың біліктілігін арттыру, қайта даярлау; үздік инклюзивті практикалардың әдістемелік конструкторы мен үдеткішін әзірлеу; тәжірибе алмасу және инклюзияны іске асыру саласындағы құзыреттілікті арттыру үшін оқыту және әдістемелік іс-шараларды ұйымдастыру.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру; мұғалімнің инклюзивті дайындығы; инклюзивті дайындық компоненттері; кәсіби дайындық; психологиялық дайындық; мүмкіндігі шектеулі білім алушылар; арнайы жағдайлар.

Аннотация. Данная статья посвящена проблеме оценки готовности педагогов к осуществлению инклюзивного образования, обусловлена необходимостью решения проблемы обеспечения организаций образования компетентными кадрами, обеспечивающими высокие результаты обучения и воспитания детей с ограниченными возможностями. Представлены актуальные подходы к толкованию понятий «инклюзивная подготовка», «готовность учителя к инклюзивному образованию», «компоненты инклюзивной подготовки учителя». В статье проанализированы основные функции инклюзивной подготовки, которые определяют векторы деятельности в области повышения готовности педагогов к осуществлению инклюзивного образования: повышение квалификации,

переподготовка педагогов в области поддержки студентов с ограниченными возможностями; разработка методического конструктора и ускорителя лучших инклюзивных практик; организация обучающих и методических мероприятий для обмена опытом и повышения компетентности в области реализации инклюзии.

Ключевые слова: инклюзивное образование; инклюзивная подготовка учителя; компоненты инклюзивной подготовки; профессиональная подготовка; психологическая подготовка; обучающиеся с ограниченными возможностями здоровья; специальные условия

Annotation. This article is devoted to the problem of assessing the readiness of teachers to implement inclusive education, due to the need to solve the problem of providing educational organizations with competent personnel that ensure high learning outcomes and upbringing of children with disabilities. The current approaches to the interpretation of the concepts of "inclusive training", "teacher readiness for inclusive education", "components of inclusive teacher training" are presented. The article analyzes the main functions of inclusive training, which determine the vectors of activity in the field of improving the readiness of teachers to implement inclusive education: advanced training, retraining of teachers in the field of supporting students with disabilities; development of a methodological designer and accelerator of the best inclusive practices; organization of training and methodological events for the exchange of experience and increasing competence in the field of implementation of inclusion.

Keywords: inclusive education; inclusive teacher training; components of inclusive training; vocational training; psychological training; students with disabilities; special conditions.

Қазіргі кезеңде инклюзивті білім беру мүмкіндігі шектеулі білім алушыларды бейімдеу, әлеуметтендіру және дамыту үшін база болып табылады, ерекше білім беру қажеттіліктеріне сәйкес оқытудың тең жағдайларын қамтамасыз етеді. Инклюзивті білім беру қазіргі кезеңде арнайы жағдайлар жасайды және ерекше білім беру қажеттіліктері бар мүмкіндігі шектеулі студенттердің жеке ерекшеліктерін ескереді. Бүгінгі таңда елімізде білім беру жүйесі елдің әртүрлі аймақтарында инклюзияны жүзеге асырудың жинақталған оң тәжірибесін жинақтайды, білім алушылардың ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру процесін жобалау және іске асыру процесін оңтайландыруға мүмкіндік беретін нормативтік-құқықтық база үнемі жетілдіріліп отырады.

Зерттеу мақсаты: Инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға дайындықтың ерекшеліктерін анықтау және жалпы білім беретін мектептерде жұмыс істейтін мұғалімдерде оның қалыптасу деңгейін анықтау.

Инклюзивті дайындық академиялық, кәсіби және әлеуметтік-жеке құзыреттер кешеніне негізделген және инклюзивті білім беру жағдайында тиімді кәсіби-педагогикалық қызмет мүмкіндігін анықтайтын мұғалімнің жеке басының күрделі интегралды субъективті сапасы компоненттік құрамы бар мұғалімнің кәсіби қызметі жағдай-

ларының ерекшелігімен анықталады және бірқатар академиялық, әлеуметтік-тұлғалық (базалық) қалыптастыруды көздейді. Тәрбиешінің білім беру қатынастарының субъектісі ретіндегі дайындығы инклюзивті практиканы табысты іске асырудың жетекші факторы болып табылады. Бұл ретте, ғалым В.З. Кантор атап өткендей, «Инклюзивті процеске енгізілген педагогты даярлау педагог-дефектологтың даярлығына ұқсас болмауы тиіс. Бұл мүлдем жаңа типтегі тәрбиеші болуы керек» [1, 27–29 б.].

Зерттеушілер инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға дайындықты қалыптастыруға қойылатын талаптарды анықтайды, мысалы:

- инклюзияны қазіргі білім берудің шындығы мен құндылығы ретінде түсіну және түсіну, осы позициядан «оқушы-мұғалімдер/сүйемелдеу мамандары-ата-аналар» параллелінде қарым-қатынас құру

- білім беру инклюзивті процесін құру кезінде этикалық және нормативтік-құқықтық нормаларды сақтау [4, 33–35 б.];

- әртүрлі нозологиялық топтардың балаларын білім беру процесіне белсенді қосу;

- әртүрлі нозологиялардағы балалармен жұмыста технологияларды практикалық игеру бойынша өзінің кәсіби шеберлік деңгейін саналы түрде арттыруға, мүмкіндігі шектеулі студенттермен қарым-қатынас құралдарын игеруге, заманауи білім беру технологияларын қолдана отырып сабақтарды жобалауға;

- инклюзивті білім беру кеңістігінде білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық оптимизм принципіне сүйене отырып білім беруді жүзеге асыруға ұмтылу [2, 83–92 б.].

Ғалымдар қазіргі кезеңде мұғалімдердің инклюзивті дайындығының функцияларын анықтады және сипаттайды:

- бейімделу функциясы кәсіби қызметті ұйымдастырудың ұтымды модельдерін таңдауға және инклюзивті білім беруде әріптестерімен, оқушылармен және ата-аналармен өнімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді;

- гностикалық функция когнитивті құзыреттіліктен және теориялық дайындық кезінде алынған білімді практикада қолдануды қамтиды;

- мүмкіндігі шектеулі студенттердің даму ерекшеліктерін ескере отырып, кәсіби міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылатын интегративті функция;

- болжамды функция мүмкіндігі шектеулі студенттің жақын даму аймағын анықтаудан, бейімделген білім беру бағдарламасын игерудің мүмкін нәтижелерін болжаудан тұрады;

- құндылық-бағдарлау функциясы инклюзивті білім беру ұйымы жағдайында мұғалімдерде құндылық пен құндылыққа байланысты әлеуметтік-мәдени құндылықтарды қалыптастыруды көздейді;

- өзін-өзі реттеу функциясы инклюзия жағдайында өз қызметін рефлексивті бағалаумен байланысты [6, 6-8 б.];

- перцептивті-диагностикалық функция әртүрлі нозологиялық топтардың білім алушыларының даму ерекшеліктерін зерттеуге және анықтауға және ұсынымдарға сәйкес олардың білім алуы үшін арнайы жағдайлар жасауға бағытталған;

- ынталандырушы-эмоционалды функция мүмкіндігі шектеулі студенттермен жұмыс істеуге эмоционалды дайындықтан және оның маңыздылығын түсінуден, оқушылардың осы санатын бірлескен қызметке қосу тұрады [3, 7, 11–14 б.];

Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінің инклюзивті дайындығын бағалау мақсатында эксперимент ұйымдастыру қажеттілігі туындайды, оның барысында мұғалімдерде оның компоненттерінің қалыптасу ерекшеліктері анықталып, зерттеледі.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдердің жұмысқа дайындық деңгейін арттыру бойынша жұмыс бағыттарын анықтау қажеттілігін атап өтуге болады. Бұл тұрғыда орынды деп санаймыз:

1. Инклюзивті білім беру ұйымдары педагогтарының мүгедектігі бар білім алушыларды сүйемелдеу саласында біліктілікті арттырудың мамандандырылған курстарынан және қайта даярлау бағдарламаларынан өтуі.

2. Тәжірибелік педагогтар үшін көмекші цифрлық құрал ретінде үздік инклюзивті тәжірибелердің әдістемелік конструкторы мен үдеткішін әзірлеу және енгізу.

3. Инклюзияны іске асыру саласында тәжірибе алмасу және құзыреттілікті арттыру мақсатында оқыту вебинарларын, семинар-практикумдарды, шеберлік сыныптарын ұйымдастыру және өткізу.

Ұйымның инклюзивті білім беруді іске асыру саласындағы жұмысының тиімділігіне қол жеткізу және педагогтардың осы қызмет түріне дайындық деңгейін арттыру үшін мүмкіндігі шектеулі оқушылар мен білім алушыларды бірлесіп оқытуды жүзеге асыру практикасының маңызды және ажырамас құрамдас бөлігі болып табылатынын, коммуникация мен өнімді субъект-субъектілік өзара іс-қимылды жолға қоюдың ұтымды жолдарын іздестіруді атап өтеміз.

Әдебиеттер:

1. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С.В. Алехина, М.Н. Алексеева, Е.Л. Агафонова 27-29 б.
2. Психологическая наука и образование. А. Слюсарева, Е.С. Диагностика готовности педагогов к реализации инклюзивного образования – 2011. – Т. 16, № 1, 83-92 б.
3. Макарова, И.А. Связь мотивов профессиональной деятельности педагогов инклюзивных дошкольных образовательных организаций и их профессиональных дефицитов / И.А. Макарова // 7, 11–14 б.
4. Исследование мотивационно-ценностных аспектов психологической готовности будущих педагогов к деятельности в условиях инклюзивного образования 33–35 б.
5. Актуальные вопросы профессиональной подготовки будущих педагогов-психологов к работе в инклюзивном образовательном пространстве / И.А. Чемерилов // 6–8 б.

ӘОЖ 377

ИНКЛЮЗИВТІ МӘДЕНИЕТ – ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ

**Каллемова Алмагуль Кайроллиновна, еңбек пәнінің мұғалімі,
«Аққұлы ауданының Потанин орта жалпы білім беретін мектебі»
КММ, Павлодар облысы**

Аннотация. Мақалада білім беру ұйымдарының оқушылары студенттері арасында инклюзивті мәдениетті қалыптастыру мәселесі бойынша жалпы және арнайы психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге теориялық талдау және жалпылау жүргізілді. Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге теориялық шолу негізінде «инклюзивті мәдениет» негізгі ұғымы ашылды. Қазіргі қоғамда инклюзивті мәдениетті қалыптастырудың маңызы талданады. Білім беру мекемелері жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды оқыту мәселесі педагогика ғылымының әлеуметтік маңызды проблемасы болып табылады. Шартты түрде дені сау және мүмкіндігі шектеулі оқушыларды білім беру мекемесінде бірлесіп оқыту немесе инклюзивті білім беру – мүмкіндігі шектеулі жандарды қоғамға біріктірудің тиімді нысандарының бірі.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру; инклюзивті мәдениет; кәсіби дайындық; психологиялық дайындық; мүмкіндігі шектеулі білім алушылар; арнайы жағдайлар.

Аннотация. В статье проведен теоретический анализ и обобщение общей и специальной психолого-педагогической литературы по проблеме формирования инклюзивной культуры среди учащихся образовательных организаций. На основе теоретического обзора научно-методической литературы раскрыто основное понятие «инклюзивная культура». Анализируется значение формирования

инклюзивной культуры в современном обществе. Проблема обучения лиц с особыми образовательными потребностями в условиях образовательных учреждений является социально значимой проблемой педагогической науки. Совместное обучение условно здоровых и инвалидов в образовательном учреждении или инклюзивное образование-одна из эффективных форм интеграции людей с ограниченными возможностями в общество

Ключевые слова: инклюзивное образование; инклюзивная культура; профессиональная подготовка; психологическая подготовка; обучающиеся с ограниченными возможностями; специальные условия.

Annotation. The article provides a theoretical analysis and generalization of general and special psychological and pedagogical literature on the problem of the formation of an inclusive culture among students of educational organizations. Based on a theoretical review of scientific and methodological literature, the basic concept of "inclusive culture" is revealed. The importance of the formation of an inclusive culture in modern society is analyzed. The problem of teaching people with special educational needs in educational institutions is a socially significant problem of pedagogical science. Joint education of conditionally healthy and disabled people in an educational institution or inclusive education is one of the effective forms of integration of people with disabilities into society

Keywords: inclusive education; inclusive culture; vocational training; psychological training; students with disabilities; special conditions

Инклюзия – білім беру жүйесінің қызметін тұтастай алғанда барлық бағыттар бойынша ұйымдастыруда пәнаралық тәсіл болып табылатын ұзақ мерзімді саясат. Инклюзия білім беру процесінің барлық субъектілеріне, яғни білім беру қажеттіліктері жоғары адамдарға, олардың ата-аналарына, сондай-ақ шартты түрде қалыпты білім алушылар мен олардың отбасыларына, педагогтарға және білім беру кеңістігінің басқа мамандарына, әкімшілікке, қосымша білім беру құрылымына әсер етеді.

Инклюзия ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды оқытуды ұйымдастырудың нұсқасы ретінде әлемдік қоғамда ең ізгілікті деп танылды, сондықтан оқытудың бұл түрі әлемдік және отандық білім беру саясатындағы жетекші стратегиялардың біріне айналды. Инклюзивті білім берудің құндылықтары жалпы білім беру процесінің гуманистік сипатына бағдар береді және білім беру қатынастарының жаңа векторын анықтайды.

Еліміздегі білім беру жүйесінің барлық сатыларында инклюзивті білім беруді жүзеге асыру табысты әлеуметтенудің, қоғамға толыққанды қатысудың, адамдардың өзін-өзі жүзеге асыруы мен өзін-өзі дамытуының (денсаулығының мүмкіндігі шектеулі және даму нормасы бар) әртүрлі кәсіби және әлеуметтік қызметтің негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Алайда, инклюзивті білім беру қоғамда өз рөлін атқаруы үшін инклюзивті мәдениеттің құндылықтары

мен нормаларына негізделген инклюзивті білім беруге қатысушылардың ерекше қатынастарын құру қажет. Мұндай мәдениеттің құндылықтары мен нормаларын білім беру процесінің барлық қатысушылары қабылдауы керек: ерекше білім беру қажеттіліктері бар және шартты түрде сау оқушылар, студенттер, педагогтар, білім беру мекемесінің әкімшілігі және ата-аналар (заңды өкілдер мен қамқоршылар)[1].

Инклюзивті мәдениетті қалыптастыру процесінің негізгі мақсаты, ең алдымен, қоғамға ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарды әлеуметтендіру және интеграциялау болып табылады. Психофизикалық дамудың шартты нормасы бар адамдар үшін инклюзивті мәдениет мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін маңызды емес: осы мәдениеттің көмегімен адамгершілік, толеранттылық, төзімділік, құрмет сияқты моральдық ұғымдар енгізіледі [2, 35-37 б.].

Инклюзияның сәттілігі мен нәтижелілігінің маңызды факторларының бірі білім беру қатынастары субъектілерінің жоғары деңгейде қалыптасқан инклюзивті мәдениеті болып табылады. Ұйым инклюзияны жүзеге асыруға қолайлы жағдай жасай алады, бірақ адам факторын жоққа шығаруға болмайды. Осы ерекшелікті ескере отырып, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерде инклюзивті білім беруді жүзеге асырудағы кедергілер мен қиындықтарды жою өзекті мәселе болып қала беретіні атап өтілген. Қазақстанда олар білім беру процесінің сыртқы жағдайларының толығымен жетілмегендігімен де, білім беру процесіне қатысушылардың жеткіліксіз дайындығымен де байланысты. Дайындықсыздық әртүрлі болуы мүмкін: психологиялық, мазмұнды, рухани, адамгершілік, ақпараттық. Бұл процесс келесі факторларға байланысты:

- оқу процесінде негізгі білім беруге бейімделген бағдарламаларды, қашықтықтан оқыту бағдарламаларын ішінара пайдалану;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудың жеке жоспарларын әзірлеу мәселелерінде көптеген мұғалімдердің қабілетсіздігі;
- білім беру мекемелерінің сәйкес емес материалдық-техникалық базасы;
- ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдардың білім алуын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу мәселелеріндегі білімнің қанағаттанарлықсыз деңгейі [3, 9-12 б.].

Инклюзивті тәжірибесі дамыған Батыс Еуропа елдерінде денсаулық сақтау мүмкіндігі шектеулі адамдар бар топтарда өзара әрекеттесетін білім беру процесіне қатысушылардың барлығында қиындықтар туындайды. Бірақ Еуропа елдерінде «мүмкіндігі шектеулі

адам» деген ұғым жоқ, онда «қажеттілігі жоғары адам» термині қолданылады.

Білім беру процесіне қатысушылардың инклюзивті мәдениетінің деңгейіне қалыптасқан стереотиптер мен мифтер, қоғамның пікірлері үлкен әсер етеді, олардың арасында теріс пікірлер бар. Мысалы, «мүгедекті» қоғам барлық уақытта «еңбек және кәсіби қызметке жарамсыз адам» ретінде қабылдады.

Мүмкіндігі шектеулі адамдармен қарым-қатынаста, ерекше кедергілер мен қиындықтар шартты түрде қалыпты адамдарда пайда болды, нәтижесінде оларға «менсінбейтін» көзқарас қалыптасты. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, бұқаралық ақпарат құралдары, білім беру мекемелері, қоғамның өмір салты қиын жағдайда физикалық немесе психикалық бұзылуларға тап болған адамдарға құрметпен және төзімділікпен қарауға тәрбиелеу үшін өз күштерін біріктіруі керек.

Қазіргі қоғам өзінің әрбір мүшесін психофизикалық ерекшеліктеріне қарамастан қабылдауға, өз бойында менсінбеу сезімін жеңуге үйренген жағдайда, мүмкіндігі шектеулі адамдарға, бөтен мәдениеттерге төзімділікті тәрбиелеу, оларға деген қызығушылық пен құрметті ояту мәселесін шешілген деп санауға болады.

Инклюзивті мәдениет деңгейін арттыру – инклюзивті білім беруді жетілдіру процесінің өзекті мәселелерінің бірі.

Дефектологтар инклюзивті мәдениетті инклюзия құндылықтарын қолдауды қамтамасыз етуге бағытталған жалпы мектеп мәдениетінің бөлігі ретінде анықтайды, оның жоғары деңгейі жалпы инклюзия процесінің тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Мектептің білім беру процесі субъектілерінің инклюзивті мәдениетін шартты түрде келесі элементтерге бөлуге болады:

- 1) инклюзивті білімге қатысты құндылықтар, нормалар, көзқарастар және этика;
- 2) инклюзияға қатысты құндылықтар мен құрылғылар;
- 3) инклюзивті білім берудің барлық қатысушыларының қолайлы өзара іс-қимылына ықпал ететін әлеуметтік-тұлғалық қасиеттер [4, 122–125 б.].

Инклюзивті білімге қатысты құндылықтар, нормалар, көзқарастар мен этика – бұл білім беру қатынастарының барлық қатысушыларының инклюзивті білім беру идеологиясын, адамгершілік принциптерін, инклюзия идеясына деген көзқарасты анықтайтын «басқаны» қабылдаудың құндылық – мағыналық көзқарастарын қабылдау процесі, жаңа – «инклюзивті» тәжірибемен байытуға ішкі мотивация.

Инклюзия жағдайындағы құндылықтар мен қатынастар:

- мүмкіндігі шектеулі студенттер мен қалыпты дамып келе жатқан құрдастар үшін: толеранттылық, адамгершілік, түсіністік, көмекке келуге дайын болу құндылықтары; «біз бәріміз теңбіз» қарым-қатынасындағы ұстаным;

- мұғалімдер үшін: дамуында әртүрлі бұзылулары бар балаларды қабылдау, эмпатикалық түсіну (білім алушылардың, ата-аналардың сезімдері мен жеке мағыналарын дәл қабылдау);

- қалыпты дамып келе жатқан оқушылардың ата-аналары үшін: қалыпты дамып келе жатқан балаларды тәрбиелеудің қосымша факторы ретінде мүмкіндігі шектеулі балаларға оң көзқарас.

Инклюзия жағдайында білім беру қатынастарына қатысушылардың табысты өзара іс-қимылына ықпал ететін әлеуметтік-тұлғалық қасиеттерге инклюзия жағдайында өнімді әлеуметтік өзара іс-қимылдың әртүрлі түрлерін құра білу, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту және тәрбиелеу мәселелеріндегі оқу-әдістемелік құзыреттілік, өз баласын тәрбиелеу мақсатында инклюзивті сыныптың педагогтарымен және білім алушыларымен нәтижелі өзара іс-қимыл жасау қабілеті жатады [5, 25-27 б.].

Инклюзивті мәдениеттің жоғарыда сипатталған компоненттерін белгілі бір білім беру мекемесінің және нақты инклюзивті сыныптың ерекшеліктерін ескере отырып толықтыруға және нақтылауға болады.

Еліміздің белгілі ғалымдары инклюзивті білім беруді зерттеу орталығында зерттеулер жүргізді. Бұл зерттеулер инклюзивті мәдениеттің деңгейін жақсартуға бағытталған үш компонентті бөліп көрсетуге мүмкіндік берді: инклюзивті мәдениетті құру, инклюзивті саясатты дамыту және инклюзивті тәжірибені енгізу. Ғалымдардың пікірінше, бұл аспектілерді тек инклюзия саласында ғана емес, сонымен қатар кең мағынада мектептерді реформалауға бағытталған ойлау векторларын белгілейтін теңбүйірлі үшбұрыштың жақтары ретінде елестетуге болады. «Инклюзивті мәдениетті құру» компоненті үшбұрыштың негізінде жатыр. Олар инклюзияны сәтті жүзеге асыру үшін кейбір әдістемелік әдістерді қолданудың маңыздылығын атап көрсетеді: мүгедектікті түсіну мәселелерін білім беру бағдарламаларына, әлеуметтік роликтерге, бұқаралық ақпарат құралдарына қосу; мүгедектігі бар адамдардың оң бейнелерін пайдалану; оқушыларды бір-бірімен бірлесіп оқыту және тәрбиелеу тәсілдерін әзірлеу; мүгедектік туралы қолайлы сөздерді қолдану; тренингтер, мүгедектікті және тең құқықтар мен мүмкіндіктерді қабылдау бойынша мастер-класстар өткізу.

Осылайша, инклюзивті мәдениетті зерттеу және қалыптастыру мәселесі қазіргі қоғамда өзекті болып табылады. Бұл мәселелер республикалық, аймақтық, федералды, халықаралық деңгейлерде шешуді талап етеді.

Теңдік – адамдардың ұлы формуласы.

Әдебиеттер:

1. Нормативные документы по инклюзивному образованию. <http://www.kgau.ru/new/student/41/> (дата обращения: 20.09.2019).
2. Твардовская А. А. Инклюзивная стратегия – вектор образования // Сборник научных трудов VIII Международной науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы специальной психологии и коррекционной педагогики: теория и практика» (10–11 июня 2014 г.) / под ред. А. И. Ахметзяновой. Вып. 8., 35-37 б.
3. Резник Г. А., Кудрова М. А. Развитие инклюзивного образования в вузах // Экономика и социум. 2016. № 11 (30) 9-12 б.
4. Акатов Л. И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. М.: Гуманит. изд. центр 122–125 б.
5. Хомутова О. М., Сарычев С. В. К проблеме социальных установок педагога на совместную деятельность с обучающимися с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования // Ученые записки: электрон. науч. журн. Курского гос. ун-та. 2016. № 4 (40). (дата обращения: 20.09.2019) [25-27 б.].

УДК 378

ПРЕОБРАЗОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ ЧЕРЕЗ ИНКЛЮЗИВНЫЕ ПРАКТИКИ: КАК ШКОЛЫ МОГУТ ИЗМЕНИТЬ ОБЩЕСТВЕННОЕ МНЕНИЕ О ЛЮДЯХ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ

Ибраева Б.К.

учитель начальных классов, КГУ «Средняя общеобразовательная школа им.М.Алимбаева города Павлодара»

Педагогический университет имени Әлкей Марғұлана, магистратура

Аңдатпа. Инклюзивті тәжірибелер арқылы стереотиптерді түрлендіру мектептер мүгедектер туралы қоғамдық пікірді қалай өзгертпе алады.

Түйін сөздер: инклюзия, білім беру, мектеп, мүгедектік туралы стереотиптер

Аннотация. Преобразование стереотипов через инклюзивные практики: как школы могут изменить общественное мнение о людях с инвалидностью.

Ключевые слова: инклюзия, образование, школа, стереотипы об инвалидности.

Annotation. *Transforming stereotypes through inclusive practice: how schools can change public opinion about people with disabilities.*

Key words: *inclusion, education, school, stereotypes about disability.*

Статья исследует роль инклюзивных образовательных практик в изменении общественного мнения о людях с инвалидностью. Основное внимание уделено тому, как школы могут стать платформой для разрушения стереотипов и формирования позитивного отношения к людям с особыми потребностями. В статье рассматриваются конкретные методы инклюзии, такие как интеграция учеников с инвалидностью в общие классы, обучение толерантности и уважению к различиям, а также участие всех учащихся в совместных мероприятиях. Автор подчеркивает, что инклюзивное образование способствует не только личностному развитию детей с инвалидностью, но и формированию более справедливого и инклюзивного общества в целом.

Столетиями люди с инвалидностью сталкиваются со стереотипами, предвзятыми мнениями и дискриминацией в обществе. Они часто сталкиваются с недостаточным доступом к образованию, трудоустройству, здравоохранению и другим сферам жизни. Однако с развитием инклюзивных подходов в образовании, возникает возможность преобразовать эти стереотипы и создать более открытое и инклюзивное общество.

Инклюзивное образование стало важной частью современного образовательного процесса, ориентированного на обеспечение равных прав и возможностей для всех детей, включая тех, кто имеет инвалидность. Несмотря на достижения в этой области, общественные стереотипы, связанные с инвалидностью, остаются серьезным препятствием для полноценной интеграции людей с ограниченными возможностями в различные сферы жизни. Одним из ключевых факторов, способствующих изменению этих стереотипов, является именно школа, которая не только обучает, но и формирует общественные установки и ценности. В данной статье рассматривается роль инклюзивного образования в преодолении социальных стереотипов о людях с инвалидностью и влияние, которое школа может оказывать на изменение общественного восприятия инвалидности.

Школы играют ключевую роль в преобразовании стереотипов о людях с инвалидностью. Они могут создавать безбарьерную среду, где каждый ученик чувствует себя принятым и уважаемым. Программы инклюзивного образования помогают учащимся понимать разнообразие и уважать индивидуальные потребности каждого человека, вне зависимости от его физических или психологических особенностей.

Окружающие учеников, учителя, администрация и родители также играют важную роль в преобразовании стереотипов и создании инклюзивного общества. Информированность, понимание и эмпатия помогают создать поддерживающую среду, где каждый человек может раскрыть свой потенциал и чувствовать себя частью общества.

Инклюзивные практики в образовании - это не только шаг к равенству доступа к образованию, но и возможность изменить представления об инвалидности и создать общество, где каждый участник ценится и уважается за свои уникальные качества и возможности.

Создание положительного образа людей с инвалидностью начинается с образования и воспитания. Школы, внедряя инклюзивные практики, могут не только помочь своим ученикам с инвалидностью, но и изменить общественное мнение о них. Разнообразие, равенство и включение должны стать неотъемлемой частью образовательного процесса и стимулировать принятие каждого человека независимо от его способностей.

Стереотипы играют значительную роль в формировании общественного мнения о людях с инвалидностью. Часто такие люди сталкиваются с негативными предубеждениями и дискриминацией из-за недостаточного понимания и принятия их особенностей. Это может привести к их социальной изоляции, ограниченным возможностям трудоустройства и образования, а также к низкой самооценке и неуверенности.

Инклюзивные практики в образовании могут сыграть ключевую роль в изменении стереотипов и улучшении отношений к людям с инвалидностью в обществе. Инклюзивное образование предполагает создание условий для полноценного обучения и воспитания всех учащихся, включая детей с особыми потребностями. При этом важно не только предоставить им доступ к образовательным ресурсам и материалам, но и создать атмосферу взаимопонимания, уважения и поддержки [1].

Исследования показывают, что инклюзивное образование способствует улучшению отношений между учащимися с инвалидностью и их сверстниками без инвалидности, а также повышает уровень знаний и эмпатии у всех участников образовательного процесса. Кроме того, дети с инвалидностью, обучающиеся в инклюзивных классах, имеют более высокий уровень удовлетворенности обучением, самооценки и социальной адаптации.

Инклюзивное образование не только помогает детям с инвалидностью получить доступ к качественному образованию, но и способствует развитию их потенциала, улучшению социальной

адаптации и самооценки. Это также способствует более осознанному и эмпатичному отношению учащихся к разнообразию и индивидуальным особенностям других людей [2].

Поэтому важно продолжать работу по развитию инклюзивных практик в образовании, обучая учителей и родителей, разрабатывая специальные программы и методики для работы с детьми с разными потребностями, и проводя просветительскую деятельность среди общества. Только через совместные усилия общества и образовательных учреждений мы сможем создать действительно открытое и инклюзивное общество, где каждый человек будет иметь равные возможности и права на развитие и самореализацию.

Поэтому школы имеют потенциал стать платформой для преобразования стереотипов и изменения общественного мнения о людях с инвалидностью. Они могут содействовать формированию толерантной и инклюзивной культуры, где каждый человек может чувствовать себя уважаемым и принятым. Стратегии включения детей с инвалидностью в общеобразовательное обучение, обучение учащихся и педагогов антидискриминационным практикам, проведение образовательных мероприятий и кампаний по преодолению стереотипов – все это может способствовать созданию более равноправного и инклюзивного общества [4].

Таким образом, внедрение инклюзивных практик в образование является эффективным способом изменения стереотипов и улучшения общественного мнения о людях с инвалидностью. Школы играют важную роль в этом процессе, их задача – создать условия для равного обучения и воспитания всех учащихся, независимо от их особенностей и потребностей. Открытость, толерантность и поддержка в школьной среде могут стать основой для построения более инклюзивного и дружелюбного общества.

В статье также рассматриваются следующие ключевые моменты:

1. Важность включения людей с инвалидностью в общественные структуры, включая школы. Это позволяет им не только получать образование, но и принимать активное участие в общественной жизни, что способствует изменению стереотипов и предубеждений.

2. Преимущества инклюзивного образования для всех учащихся, в том числе для тех, кто не имеет инвалидности. Инклюзивные практики способствуют развитию толерантности, эмпатии и уважения к различиям среди всех участников образовательного процесса.

3. Как школы могут создать безбарьерное окружение для учащихся с инвалидностью, обеспечивая доступность к образованию, адаптированные учебные материалы и индивидуальную поддержку.

Это важно не только для улучшения образовательных возможностей этих учащихся, но и для изменения представлений о них в обществе.

4. Значение образования общественности о правах и потребностях людей с инвалидностью. Школы могут играть ключевую роль в формировании позитивного отношения к различиям и поддержании дружественной и включительной среды для всех своих учащихся [5].

Заключение

Таким образом, внедрение инклюзивных практик в образование является эффективным способом изменения стереотипов и улучшения общественного мнения о людях с инвалидностью. Школы играют важную роль в этом процессе, их задача – создать условия для равного обучения и воспитания всех учащихся, независимо от их особенностей и потребностей. Открытость, толерантность и поддержка в школьной среде могут стать основой для построения более инклюзивного и дружелюбного общества.

Литература:

1. Титаренко, Т. А. Преодоление стереотипов касательно инвалидности: обзор исследований и практические аспекты // *Психология и право: Сборник научных трудов*. 2019. №3. С. 96-107.
2. Гтуля, И. С. Инклюзивное образование как способ преобразования стереотипов: опыт России и зарубежных стран // *Инклюзивное образование: вызовы и перспективы развития*. М., 2020. С. 45-56.
3. Казачкова, Е. В. Психологические аспекты формирования стереотипов касательно инвалидности и методы их преодоления // *Журнал практического психолога*. 2018. №1. С. 75-87.
4. Прокопенко, А. С. Инклюзивные практики в образовании как способ изменения общественного мнения о людях с инвалидностью // *Педагогика и психология развития*. 2017. №2. С. 112-124.
5. Смирнова, Н. Ф. Преобразование стереотипов через инклюзивные практики: опыт работы образовательных учреждений // *Вестник инклюзивного образования*. 2019. №4. С. 56-68.

ГОТОВНОСТЬ УЧИТЕЛЯ К ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ СОПРОВОЖДЕНИЮ ШКОЛЬНИКОВ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Мамаева Г.Ж. магистрант, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.Павлодар
Матаев Б.А. доктор Phd, ассоциированный профессор, Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.Павлодар

Аңдатпа. Актуальность данной проблемы определяется социальным заказом общества на подготовку специалистов, обладающих определенными профессиональными и личностными качествами, необходимыми для работы в инклюзивной образовательной среде. Современная система образования требует подготовки конкурентоспособных профессионалов, обладающих общекультурными, общепрофессиональными, профессиональными и специальными компетенциями.

Ключевые слова: инклюзивная образовательная среда, инклюзивное образование, инклюзия, психолого-педагогическое сопровождение.

Аңдатпа. Бұл мәселенің өзектілігі инклюзивті білім беру ортасында жұмыс істеуге қажетті белгілі бір кәсіби және жеке қасиеттері бар мамандарды даярлауға қоғамның әлеуметтік тапсырысымен анықталады. Қазіргі заманғы білім беру жүйесі жалпы мәдени, жалпы кәсіби, кәсіби және арнайы құзыреттерге ие бәсекеге қабілетті мамандарды даярлауды талап етеді.

Кілтті сөздер: инклюзивті білім беру ортасы, инклюзивті білім беру, инклюзия, психологиялық-педагогикалық қолдау.

Annotation. The relevance of this problem is determined by the social order of society for the training of specialists with certain professional and personal qualities necessary to work in an inclusive educational environment. The modern education system requires the training of competitive professionals with general cultural, general professional, professional and special competencies.

Key words: inclusive educational environment, inclusive education, inclusion, psychological and pedagogical support.

В педагогической литературе (С.В. Алехина, Д.З. Ахметова, Е.Н.Кутепова, Н.Н. Малофеев, З.Г. Нигматов, Н.Я. Семаго, Е.Р. Ярская-Смирнова, Т.Брэндон, Е.Н.Дено, А.Дайсон, Д.Л. Фергюсон, М.Рейнольдс) рассмотрены теоретические, методологические и практические особенности развития инклюзивного образования, выявлены основные направления его внедрения в социальную практику. Также на сегодняшний день много исследований, рассматривающих проблемы развития у педагогов компетенций, способствующих их успешной работе в системах дошкольного, общего среднего и высшего образования в условиях инклюзии. Данная

проблема рассматривалась в работах Е.Г. Самарцевой, В.В. Хитрюк, С.А. Черкасовой, Элин М. Хоффман.

Знаковой чертой современности, как считает М.Д. Щелкунов, является глобализация, охватывающая собой стороны человеческой жизнедеятельности, в том числе систему образования. Во многом этому способствует распространение информационно-коммуникативных технологий: они изменяют мировидение, культурные и образовательные запросы, ценности жизни людей.

Учеными определены методологические ориентиры подготовки специалистов к работе в инклюзивной образовательной среде: личностный (Е.В. Бондаревская, А.Н.Леонтьев, В.В. Сериков); деятельностный (В.В.Краевский, И.Я.Лернер, В.С.Леднев); средовой (И.Ф.Бережная, Ю.С.Мануйлов, Н.Ю.Фоминых); инклюзивный (Н.В.Геркина, Е.Н.Загладина, Т.В. Новикова) научные подходы.

В исследовании использовались следующие методы: анализ психолого-педагогической литературы по проблеме исследования; сравнительный анализ отечественного и зарубежного опыта работы в области инклюзивного образования.

Инклюзивное образование – это совместное обучение (воспитание), включая организацию совместных учебных занятий, досуга, различных видов дополнительного образования лиц с ограниченными возможностями здоровья и лиц, не имеющих таких ограничений. Инклюзивное образование не отождествляется с обучением в классах (группах) компенсирующего обучения и специальных (коррекционных) классах (группах), создаваемых в образовательных учреждениях общего типа. На этой основе в настоящее время появилась тенденция рассматривать обучение в указанных классах (группах) не как инклюзивное, а как интегрированное образование. [4].

Изучен опыт коллег из Казахстана по проблеме инклюзивного образования. В частности, авторы подробно рассматривают проблему психологической готовности педагогов и студентов педагогического вуза к работе в инклюзивном классе. Ученые трактуют психологическую готовность к профессиональной деятельности как важнейшую категорию для успешной реализации принципов инклюзивности в современной школе. Ключевой акцент ученые делают на необходимости изменений в системе подготовки будущих учителей.

Ученые Республики Казахстан провели исследование с целью выявления готовности педагогов к работе в инклюзивном классе. Респондентам задавали вопросы относительно сущности инклюзивного образования; вопросы на выявление их отношения к ученикам с особыми

потребностями; вопросы на выявление отношения педагогов к инклюзивному образованию и их готовности к работе в инклюзивном классе.

Результаты опроса показали, что большинство респондентов четко понимают сущность инклюзивного образования; преимущественно они доброжелательны к людям с ограниченными возможностями. В то же время мало кто из респондентов хотел бы, чтобы в классе, где учится их ребенок, обучались учащиеся с особыми потребностями, и не выражали особого желания работать в инклюзивном классе. Таким образом, мы можем наблюдать, с одной стороны, знание сущности, понимание проблем инклюзивного образования, а с другой стороны, неготовность педагогов к практической деятельности в инклюзивном классе. Результаты теоретического анализа позволяют выделить основные аспекты проблемы психолого-педагогической готовности педагогов к профессиональной деятельности в инклюзивной образовательной среде. Система инклюзивного образования широко распространена в современном мире. Ключевая идея инклюзивного образования базируется на идеологии, исключающей всякую дискриминацию в отношении детей, обеспечивает отношение к людям с ограниченными возможностями здоровья как к равным и в то же время создает необходимые условия для детей с особыми образовательными потребностями. Инклюзивное образование предполагает организацию общеобразовательного процесса, включающего доступность образования для всех, в том числе и детей с особыми потребностями.

Одной из ключевых и требующих безотлагательного решения задач в Республике Казахстан является обеспечение детям с особыми потребностями доступа к академическому опыту, что позволяет им приобрести профессию, раскрыть свой творческий потенциал, стать самостоятельными и активными членами общества. Идея инклюзивного образования для Республики Казахстан новое направление (А.Айтбаева, А. Байтурсынова, А. Искакова, Г. Закаева, З.Мовкебаева). Исследователи и педагоги-практики выделяют ряд трудностей, с которыми приходится сталкиваться в процессе решения задач по внедрению инклюзивного образования в Республике Казахстан: отсутствие профессиональных кадров; неготовность общества к принятию детей с особыми потребностями; недостаточная материально-техническая оснащенность; отсутствие системы психолого-педагогического сопровождения лиц с ограниченными возможностями. Рассмотрим выделенные проблемы более детально.

Неготовность общества в целом и учителей, учеников, родителей принимать учащихся с ограниченными возможностями. Иногда наблю-

дается негативное отношение к такой категории учащихся. Родители здоровых детей не приветствуют совместное обучение с детьми с ограниченными возможностями, опасаясь, что инклюзия может повлиять на успеваемость учеников всего класса, на качество образования. Все это свидетельствует о низкой инклюзивной культуре населения и необходимости педагогического и специального образования родителей, учителей, учеников.

Мировая практика показывает, что инклюзивное образование более эффективно, если есть специалисты, которые регулярно поддерживают этот процесс. Специалисты должны проводить работу по развитию инклюзивной культуры педагогического коллектива, родителей, учеников [2].

Анализ опыта работы инклюзивных школ многих стран позволил выявить их гибкость. Учащиеся с особыми потребностями в инклюзивной школе интегрируются в общество и могут достичь успехов в учебе. Все это требует совместной работы педагогического коллектива, персонала школы, сверстников, родителей, членов семьи, окружающих их людей. Учащиеся в инклюзивных школах приобретают навыки общения со сверстниками с инвалидностью, учатся быть терпимыми, дружелюбными, лучше понимать других [6].

Исследование Д. Адамса, А. Мохамеда, В. Муса направлено на изучение готовности учителей к инклюзивному образованию с учетом контекстуального влияния пола, возраста, академической квалификации, педагогического опыта учителей, участия в обучении учащихся с особыми образовательными потребностями и подготовки учителей. Учеными проведено анкетирование 628 учителей в 77 государственных школах. Результаты опроса были проанализированы с использованием Статистического пакета для социальных наук (SPSS) 27.0. Полученные данные свидетельствуют об оценке учителями своих знаний, понимания, навыков, умений и отношения к инклюзивному образованию. Кроме того, результаты логической статистики t-критерия и однофакторного дисперсионного анализа (ANOVA) на основе пола, возраста, академической квалификации учителя, опыта преподавания, участия в обучении учащихся с особыми потребностями.

Ученые (D. Mitchell) подчеркивают большое значение в эпоху реформирования системы образования психологической готовности к профессиональной деятельности, что является условием успешного овладения профессиональными знаниями и их применения на практике [6].

Как справедливо отмечал А.Г. Асмолов, учитель может добиться успеха при наличии у него таких характеристик личности, как гибкость и терпимость, уважение индивидуальных различий, умение слушать,

готовность и умение работать в команде, интерес ко всему новому, в т.ч. и к трудностям. А.Г. Асмолов подчеркивал, что эффективность профессиональной деятельности определяется психологической и практической готовностью к ней. Психологическая готовность традиционно понимается как психологические установки, с помощью которых объясняется сопротивление деятельности человека в полимотивированном пространстве [5].

По мнению Ю. Топольник, психологическая готовность является ключевым условием быстрой адаптации к условиям труда и дальнейшего профессионального повышения квалификации специалиста.

Ученые (С.В. Алехина, Е.Л. Агафонова, М.А. Алексеева) считают, что психологическая готовность педагога является условием эффективности его профессиональной деятельности. И.А.Кучерявенко описывает психологическую готовность в неразрывной связи с деятельностью, включающей все элементы действия, которые необходимы для успешного выполнения задачи: качество, стабильность, успешность профессиональной деятельности определяется характеристиками психологической готовности специалиста. В структуре психологической готовности к педагогической деятельности в инклюзивной среде выделяют эмоционально-положительное принятие детей с различными видами нарушений развития, готовность включить их в деятельность на уроке и тем самым обеспечить удовлетворенность своей педагогической деятельностью [1].

По мнению Е.В. Кетриш, психологическая готовность к профессиональной деятельности определяется как совокупность психических образований: идеи и понятия, способы мышления и способности, мотивы, качества личности, обеспечивающие мотивационно-смысловую готовность и способность субъекта осуществлять профессиональные виды деятельности [8].

Таким образом, изучение специфики инклюзивного образования и психолого-педагогического сопровождения учащихся с особыми потребностями позволяет сделать вывод о том, что инклюзивное обучение предусматривает создание необходимых условий для обеспечения учащихся с особыми образовательными потребностями равного доступа к образовательным услугам. В целом практика показывает достаточно низкий уровень понимания важности внедрения инклюзивного образования в общеобразовательных школах. Инклюзивное образование связано с изменением ценностного, нравственного уровня человека. При анализе подхода к организации инклюзивного образования в современной школе наблюдается отсутствие профессиональных компетенций педагогов для работы в инклюзивной образовательной

среде, наличие психологических барьеров и профессиональных стереотипов педагогов. Основным психологическим барьером является профессиональная неуверенность педагога, негативные установки и предубеждения, психологическая неготовность работать с учащимися с особыми потребностями.

Литература:

1. Алехина, С.В. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С.В. Алехина, М.Н. Алексеева, Е.Л. Агафонова // Психологическая наука и образование. – 2011. – №1. – С. 83-92.
2. Щелкунов, М.Д. Образованный человек в глобализирующемся мире [Электронный ресурс] / М.Д. щелкунов. – URL: <http://www.congress2008.dialog21.ru/Doklady/23810.htm>.
3. Iskakova, A., Movkebaeva, Z., Zakaeva, G., Aitbaeva, A., & Baitursynova, A. 2013. Basics of inclusive education: textbook. – Almaty: L-Pride. – P. 280.
4. Mikhalchenko, K. 2012. Inclusive education – problems and solutions. Theory and practice of education in the modern world: international materials. extramural scientific conf. – P. 244 p.
5. Asmolov, A. 1996. Cultural-historical psychology and the construction of worlds. – Moscow: Publishing House Moscow psycho-social Institute. – P. 768.
6. Mitchell, D. 2009. Effective pedagogical technologies of special and inclusive education // The use of scientifically based teaching strategies in an inclusive educational space. Chapters from the book.
7. Nikitina, E. 2014. Problems of the inclusive education development. Scientific and methodological electronic journal Concept. Vol. 29. – PP. 31-35.
8. Ketrish, E. 2018. The willingness of the teacher to work in an inclusive education [Electronic resource]: monograph. – Ekaterinburg: Publishing House Rus. state prof. ped University. – P. 120.

УДК 378

РАЗВИТИЕ ИНКЛЮЗИВНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ЧЕРЕЗ СОВМЕСТНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ: ПОТЕНЦИАЛ ПОДХОДА LESSON STUDY

***Матаев Б.А., PhD, ассоциированный профессор
Жаксылыкова Ж.Ж., магистрант, Павлодарский педагогический
университет имени Элкей Марғұлан, Павлодар***

Аңдатпа. Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептердегі инклюзивті білім беру мәселелері қарастырылған. Lesson Study әдісін оқу үдерісіне енгізу, ол мұғалімдердің кәсіби шеберлігін арттырып қана қоймай, инклюзивті білім беру ортасын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Кілтті сөздер: инклюзивті мәдениет, инклюзивті білім беру ортасы, бірлескен кәсіби даму, эмпатия, Lesson Study әдісі, оқушылардың қажеттіліктері, мектеп мәдениетінің өзгеруі.

Аннотация. В данной статье рассматриваются проблемы инклюзивного образования в общеобразовательной школе. Доказывается оправданность внедрения подхода Lesson Study, который способен не только улучшить профессиональные навыки учителей, но и создать условия для формирования инклюзивной образовательной среды.

Ключевые слова: инклюзивная культура, инклюзивная образовательная среда, совместное профессиональное развитие, эмпатия, подход Lesson Study, потребности учащихся, изменение школьной культуры.

Annotation. This article deals with the problems of inclusive education in secondary schools. The introducing of the Lesson Study approach which is able not only to improve the professional skills of a teacher, but also creates conditions for the formation of an inclusive educational environment, has got proved justification

Keywords: inclusive culture, inclusive educational environment, joint professional development, empathy, Lesson Study, needs of students, changes of school culture

Современная школа становится важным агентом изменений в обществе, способным разрушать устаревшие стереотипы и формировать инклюзивную культуру. Инклюзия – это не просто обеспечение равного доступа к образованию, но и комплексная трансформация взглядов, практик и ценностей педагогического коллектива. В этом процессе подход Lesson Study (Исследование урока) играет ключевую роль, способствуя не только профессиональному развитию учителей, но и формированию инклюзивной образовательной среды [5, с.12–18].

Современные образовательные учреждения сталкиваются с необходимостью создания инклюзивной образовательной среды, в которой учитываются потребности каждого ученика, включая детей с ограниченными возможностями здоровья, разными культурными, социальными и языковыми особенностями. Такой подход требует не только пересмотра учебных программ, но и изменения методик преподавания, развития профессиональной компетенции учителей и трансформации взглядов педагогического коллектива. В этом контексте метод Lesson Study выступает как один из самых эффективных инструментов для профессионального развития педагогов и формирования инклюзивной культуры в образовательной среде [4, с.24–28].

Инклюзивная образовательная среда предполагает, что школа становится местом, где все дети получают равный доступ к качественному обучению, вне зависимости от их индивидуальных особенностей. Это среда, где создаются условия для полноценного участия каждого ученика в образовательном процессе, учитываются его уникальные потребности и способности, формируется уважение к различиям [8, с. 56–63].

Однако инклюзия выходит за рамки простой интеграции детей с особыми образовательными потребностями в общие классы. Она подразумевает формирование нового отношения к обучению, сотрудничеству и взаимодействию. В центре этой работы находятся учителя, которые должны обладать необходимыми знаниями, навыками и ценностными ориентирами для реализации инклюзивного подхода. Школа может стать тем местом, где рождаются перемены, если педагоги начинают воспринимать инклюзию как культурную норму, а не как сложность. Ключевой инструмент в этом процессе – поддержка совместного профессионального развития и совместного обучения, которое развивает чуткость и эмпатию к потребностям всех участников образовательного процесса [2, с.17–21].

Lesson Study — это японская методика профессионального развития учителей, основанная на совместной работе над планированием, проведением и анализом уроков. Основной акцент делается на обучении через рефлекссию и сотрудничество. Педагоги работают в небольших группах, где обсуждают образовательные задачи, разрабатывают уроки, а затем проводят их с последующим анализом [7, с. 7–10].

На протяжении трёх лет в школе-лицее им. Аманжолы Шамкенова города Павлодара проводится Республиканская конференция «Инновационный подход *Lesson Study* как эффективный ресурс повышения педагогической компетенции» на которой демонстрируются исследовательские уроки в смешанном формате (онлайн и офлайн). Данная форма взаимодействия (смешанный формат) способствует взаимодействию педагогического сообщества без территориальной привязки и доказывает обоснованность применения данного подхода в контексте инклюзии, выделяя ряд ключевых преимуществ: учёт разнообразия потребностей учащихся, развитие культуры сотрудничества, осознание и изменение стереотипов, улучшение качества преподавания.

Этиен Вегнер утверждает, что люди учатся лучше, когда они вовлечены в социальное сообщество, где знания развиваются и применяются через совместные практики. Опираясь на данное утверждение, была сформирована фокус-группа, в которой были распределены роли: экспертность (обеспечивалась старшими менеджерами ЦПМ г. Павлодара (Мельниковой Ю. Г.) и г. Астаны (Журутаевой С.Б.), научное обоснование (обеспечивалось кандидатами педагогических наук, ассоциированными профессорами – Агеевой Л.Е (Каз.Нац.Жен.ПУ г. Алматы) и Боталовой О.Б. (Павлодарский педагогический университет им. А.Маргулана) и методика (Үздік

педагогами РК, педагогами-мастерами городов Павлодар (Жаксылыкова Ж.Ж.), Усть-Каменогорск (Тинькова С.Ю), Актобе (Михайлова Т.В.), Тараз (Полухина Н.А), Экибастуз (Марахова Н.В.). Экспертная группа отвечала за соблюдение всех этапов реализации подхода Lesson Study. Преподаватели высшей школы отвечали за научное обоснование исследуемого метода, а учителя-практики обеспечивали методическое сопровождение выбранного метода.

Вовлечение педагогов в совместную работу способствовало укреплению доверия, открытости и взаимопомощи, что важно для формирования инклюзивной среды.

Смешанная форма взаимодействия (онлайн и офлайн) позволила обеспечить включение каждого участника фокус группы в планирование исследуемого урока, подготовку соответствующих документов (листы наблюдения, маршрутные листы для учащихся, дидактический материал и др.), наблюдении учащихся А,В,С и ООП. Такое взаимодействие позволило рассмотреть разные стратегии, учитывающие потребности всех учеников, включая тех, кто нуждается в дополнительных ресурсах или адаптации.

Трансляция урока осуществлялась шестью камерами, что позволило наблюдать за процессом с шести ракурсов.



Рисунок 1. Трансляция урока в режиме реального времени

Анализ исследуемого урока позволил участникам исследования увидеть, как применяемый подход (метод морфологической матрицы) способствовал развитию инклюзии. Были разработаны индивидуальные маршрутные листы, дидактический материал для включения учащихся, которые имеют трудности в выполнении учебных заданий, в учебную деятельность в соответствии со своими возможностями. Совместное обсуждение позволяло скорректировать учебные задания в соответствии с целями инклюзивного образования.



Рисунок 2. Дифференциация учебных заданий

Данная форма взаимодействия дала возможность учителям не только обогатить свои профессиональные компетенции, но и сформировать практики, которые стали частью общей педагогической культуры школы.

Школа, внедряющая *Lesson Study*, становится примером инклюзивного подхода не только для своих учеников, но и для общества в целом. Вовлеченность педагогов в совместное профессиональное развитие позволяет улучшать образовательный процесс, так как учителя разрабатывают уроки, которые помогают каждому ученику чувствовать себя включенным в образовательную деятельность. У учащихся формируются новые ценности, так как они учатся уважать различия, развивают эмпатию и чувство коллективной ответственности.

Школа, внедряющая *Lesson Study* становится центром обмена опытом, делясь своими достижениями с другими образовательными учреждениями. Это позволит распространять успешные практики, менять отношение учителей к проблеме инклюзивного образования, формировать инклюзивную культуру в образовательной среде [3, с.21–26].

Инклюзивное образование – это не только педагогическая задача, но и важный шаг к изменению культурных и социальных установок. Метод *Lesson Study* демонстрирует свой потенциал как инструмент, способный не только улучшить профессиональные навыки учителей, но и создать условия для формирования инклюзивной образовательной среды. Совместная работа педагогов, основанная на рефлексии, доверии и взаимопомощи, помогает не только развивать инклюзивные практики в школе, но и менять общественные стереотипы, формируя общество, где каждый чувствует себя принятым и ценным [1, с. 9–11].

Литература:

1. Барбер М., Моршед М. Как добиться стабильного совершенствования школьного образования? — М.: ВШЭ, 2014.
2. Воронцова, И. В. Инклюзивное образование: понятие, цели, задачи, пути реализации. — Педагогика и психология образования, 2019, № 2, с. 45–53.
3. Горбачевская, И. И. Lesson Study как модель повышения профессиональной компетенции педагогов. — Вестник образования, 2021, № 3, с. 21–26.
4. Зайцева, О.В. Инклюзивная школа: методические подходы и педагогические технологии. — СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2020.
5. Левченко, И. А. Совместное профессиональное обучение педагогов: уроки Lesson Study. — Педагогический журнал, 2022, № 4, с. 12–18.
6. Стэнхаус, Л. Развитие учителя: исследования и инновации в образовании. — М.: Прогресс, 2016.
7. Dudley, P. Lesson Study: Professional Learning for Our Time. — Routledge, 2014.
8. Тищенко, О. Н. Внедрение инклюзивного образования в школе: барьеры и стратегии их преодоления. — Научный вестник, 2020, № 6, с. 56–63.

УДК 376

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ СТЕРЕОТИПОВ НА САМООЦЕНКУ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Асенова Н.С., к.п.н., профессор, Балгабаева К.В., студент
Павлодарский педагогический университет им. Әлкей Марғұлан,
Павлодар

Аннотация. В статье рассматривается влияние общественных стереотипов на самооценку детей с особыми образовательными потребностями и пути их преодоления. Исследование подчеркивает важность сотрудничества родителей и педагогов, направленного на вовлечение таких детей в общественную жизнь и их успешную адаптацию. Представлены ряды методов. Указывается на ключевую роль родителей и учителей в поддержке, раскрытии потенциала детей и формировании уверенности в своих силах для их полноценного участия в жизни общества.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, негативные последствия, общественный стереотип.

Аңдатпа. Мақалада әлеуметтік стереотиптердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың өзін-өзі бағалауына әсері және оларды жеңу жолдары қарастырылады. Зерттеу ата-аналар мен тәрбиешілердің мұндай балаларды қоғамдық өмірге тартуға және олардың сәтті бейімделуіне бағытталған ынтымақтастығының маңыздылығын көрсетеді. Бірқатар әдістер ұсынылған. Ата-аналар мен мұғалімдердің балаларды қолдаудағы, әлеуетін

ашудағы және олардың қоғамға толыққанды қатысуы үшін өз қабілеттеріне сенімділікті қалыптастырудағы басты рөлі көрсетілген.

Негізгі сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, теріс салдары, қоғамдық стереотип.

Annotation. The article discusses the influence of social stereotypes on the self-esteem of children with special educational needs and ways to overcome them. The study emphasises the importance of cooperation between parents and teachers aimed at involving such children in social life and their successful adaptation. A range of methods is presented. The key role of parents and teachers in supporting, unlocking children's potential and building their confidence to participate fully in society is emphasised.

Key words: children with special needs, negative effects, societal stereotype.

Современное общество характеризуется стремлением к равенству возможностей и инклюзии, однако влияние общественных стереотипов на социальное и личностное развитие детей с особыми образовательными потребностями остается актуальной проблемой. Стереотипы – это устойчивые, упрощённые и часто искажённые представления о характеристиках, поведении или возможностях определённой группы людей. Они формируются на уровне семьи, школы и общества в целом и оказывают значительное воздействие на восприятие ребенком себя и окружающего мира, что, в свою очередь, влияет на его самооценку – представление человека о своих личных качествах, возможностях и значимости в обществе.

Дети с особыми образовательными потребностями часто сталкиваются с негативными установками, которые ограничивают их потенциал и создают барьеры для полноценной интеграции в образовательную и социальную среду. Это может проявляться в заниженных ожиданиях со стороны педагогов, предвзятом отношении сверстников или гиперопеке со стороны родителей. Эти факторы способствуют формированию неуверенности, страха перед ошибками и даже отказа от попыток самореализации.

В данной статье приведено каким образом общественные стереотипы влияют на самооценку детей с особыми образовательными потребностями.

Термин «особые потребности» относится к детям с уникальными особенностями, отличающимися от обычных детей в плане физического, умственного, поведенческого и социального взаимодействия. Помимо удовлетворения жизненных потребностей, им необходима помощь в получении доступа к таким услугам, как образование, социальные отношения, ориентация, консультирование и другие специфические услуги [1, с.951]. Школы играют важную роль в создании среды, способствующей развитию навыков и адаптации таких детей. Каждый ребенок с ограниченными возможностями имеет свои

уникальные таланты и способности, и для развития их навыков школа может создать среду, которая позволит им правильно адаптироваться [2, с.50]. Таким образом школа - это учреждение, предназначенное для обеспечения лучшего образования для детей с особыми потребностями, и она вносит существенный вклад в обеспечение равенства их прав на получение такого лучшего образования.

Однако дети с особыми потребностями часто сталкиваются с дискриминацией и общественными стереотипами. Их воспринимают как зависимых, слабых, беспомощных, а их физические особенности – как отклонения. Эти стереотипы укрепляют негативные установки общества, что может привести к изоляции детей и снижению их самооценки. Кроме того, дети с особыми потребностями часто подвергаются издевательствам, что усиливает психосоциальные проблемы, такие как тревожность, чувство одиночества и даже депрессия [3 с.35]. Стереотипы формируются из-за недостатка знаний о жизни детей с особыми потребностями и их возможностях. Родители и педагоги, однако, играют ключевую роль в преодолении этих барьеров. Важно не только предоставить детям доступ к инклюзивным программам, но и формировать у окружающих позитивное восприятие таких детей. Учителя создавая подходящие образовательные условия, помогают детям с особыми потребностями раскрывать свои таланты, становиться уверенными и активно участвовать в жизни общества.

Исследования показывают, что для преодоления стереотипов необходимо включение детей с особыми потребностями в общественную и образовательную деятельность. Это возможно через внедрение инклюзивных программ, организацию внеклассных мероприятий, просветительскую работу среди школьников и родителей.

Взаимодействие и принятие в школьной среде способствуют достижению детьми лучших результатов и их успешной интеграции в общество.

Методология исследования

Исследование проводилось в третьих классах (18 детей) в «Байконысская средняя общеобразовательная школа» отдела образования района Теренкөл, управления образования Павлодарской области и ГУ «Средняя общеобразовательная школа № 1 им. Ёлгина А.Н. села Теренколь района Теренкөл» с целью выявить самооценку у детей с особыми образовательными потребностями и определения эффективных мер по снижению стереотипов в школьной среде.

Нами были применены методы наблюдения и методику О.С. Богдановой для выявления самооценки детей с ООП.

Методика «Какой Я?» (по О.С.Богдановой)

Цель: предназначается для определения самооценки ребёнка-школьника.

Оценка результатов. Ответы типа «да» оцениваются в 1 балл, ответы типа «нет» оцениваются в 0 баллов. Ответы типа «не знаю» и также ответы типа «иногда» оцениваются в 0,5 балла. Самооценка ребёнка определяется по общей сумме баллов, набранной им по всем качествам личности.

Таблица 1 – Какой я?

№	Оцениваемые качества	Оценки по вербальной шкале			
		да	нет	иногда	не знаю
1	Хороший				
2	Добрый				
3	Умный				
4	Аккуратный				
5	Послушный				
6	Внимательный				
7	Вежливый				
8	Умелый (способный)				
9	Трудолюбивый				
10	Честный				

Выводы об уровне развития

10 баллов — очень высокий;

8-9 баллов — высокий;

4-7 баллов — средний;

2-3 балла — низкий;

0-1 балл — очень низкий.

По результатам методики было выявлено, что из 18 детей с особыми образовательными потребностями. У 15 детей отмечалась средняя самооценка, что свидетельствует о стабильном и адекватном восприятии своих возможностей. У 3 детей отмечалась низкая самооценка, проявлявшаяся в занижении своих качеств.

Для работы с самооценкой детей мы использовали следующие игровые методы: «Волшебные очки», «Кто лучше похвалится?», «Мой хороший поступок».

После трёх недель использования вышеописанных игр были зафиксированы изменения уровня самооценки.

Один из трёх участников с низкой самооценкой смог повысить её до среднего уровня, что проявилось в увеличении уверенности в себе, снижении тревожности и готовности участвовать в коллективных заданиях.

Тем самым, игры, направленные на акцентирование внимания на положительных качествах, оказали влияние на самооценку детей с ООП.

Заключение

Влияние общественных стереотипов на самооценку детей с особыми образовательными потребностями остается значительной проблемой, затрагивающей их личностное развитие и социальную интеграцию. Стереотипы, формирующиеся на уровне семьи, образовательной среды и общества в целом, способны ограничивать потенциал детей, создавая барьеры для их участия в общественной жизни и препятствуя формированию адекватной самооценки.

Результаты исследования показывают, что преодоление негативного воздействия стереотипов возможно благодаря целенаправленной работе педагогов и родителей. Особую значимость приобретает создание поддерживающей и принимающей среды, где ребенок может проявить свои способности, получить позитивный опыт взаимодействия и развить уверенность в себе.

Использование игровых методик, направленных на выявление и развитие положительных качеств у детей, а также акцент на их достижениях способствуют формированию адекватной самооценки и укреплению веры в свои силы. Сотрудничество между педагогами, родителями и сверстниками создает основу для успешной адаптации детей с особыми образовательными потребностями, их полноценного участия в образовательной и социальной жизни.

Таким образом, преодоление общественных стереотипов и поддержка детей с ООП являются не только задачей педагогов и семей, но и важным аспектом формирования инклюзивного общества, где каждому ребенку предоставлены равные возможности для самореализации и развития.

Литература:

1. Irdamurni, *Pendidikan Inklusif Solusi Dalam Mendidik Anak Berkebutuhan Khusus, Angewandte Chemie International Edition*, 6, no. 11, (2015).

2. Wisnu Sulisty Nugroho, "Pemetaan Anak Berkebutuhan Khusus Pada Sekolah Inklusi Melalui Program Identifikasi Dan Asesmen," *Jurnal Pendidikan Dasar Flobamorata* 2, no. 1 (2021).

3. Sugihartatik, "Upaya Pengembangan Budaya Inklusif Untuk Meningkatkan Rasa Percaya Diri Pada Anak Berkebutuhan Khusus," *Journal Education Research and Development* 2, no. 2 (2018): 35.

ӘОЖ 378

ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ДАМУ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ИНКЛЮЗИЯ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

*Акылбекова Д.О., «Педагогика және психология» ББ магистранты,
Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар*

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш мектептегі инклюзия мәдениетін қалыптастыруда эмоционалды интеллектті дамытуға арналған әдістемелердің рөлі қарастырылады. Зерттеу ерекше қажеттіліктері бар оқушылар оқитын сыныптарда жүргізіліп, оқушылардың эмоцияларды тану, эмпатия және топтық жұмыс қабілеттерінің артқаны анықталды. Эмоционалды интеллектті дамыту бойынша ойындар, рөлдік жаттығулар және топтық жобалар сәтті қолданылды. Мақала оқушылар арасындағы толеранттылық пен қарым-қатынас сапасын арттыруға бағытталған әдістемелердің тиімділігін көрсетеді. Бұл зерттеу инклюзияны енгізудегі психологиялық-педагогикалық құралдарды жетілдіруге қызығушылық танытқандар үшін пайдалы болады.

Түйін сөздер: Эмоционалды интеллект, инклюзия мәдениеті, бастауыш мектеп, эмпатия, толеранттылық, психологиялық-педагогикалық әдістемелер.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль методик развития эмоционального интеллекта в формировании культуры инклюзии в начальной школе. Исследование проводилось в классах, где обучаются дети с особыми образовательными потребностями, и выявило улучшение у учеников навыков распознавания эмоций, эмпатии и работы в группе. Успешно применялись игры, ролевые упражнения и групповые проекты для развития эмоционального интеллекта. Статья демонстрирует эффективность методик, направленных на повышение толерантности и качества взаимодействия среди учеников. Это исследование будет полезно тем, кто заинтересован в совершенствовании психолого-педагогических инструментов внедрения инклюзии.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, культура инклюзии, начальная школа, эмпатия, толерантность, психолого-педагогические методики.

Annotation. This article examines the role of methodologies for developing emotional intelligence in fostering a culture of inclusion in primary schools. The study was conducted in classrooms with students with special educational needs and identified

improvements in students' skills in recognizing emotions, empathy, and teamwork. Games, role-playing exercises, and group projects were successfully implemented to enhance emotional intelligence. The article demonstrates the effectiveness of methodologies aimed at improving tolerance and the quality of interactions among students. This research will be useful for those interested in advancing psycho-pedagogical tools for implementing inclusion.

Keywords: *emotional intelligence, inclusion culture, primary school, empathy, tolerance, psycho-pedagogical methodologies.*

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – әрбір оқушының қажеттіліктерін ескере отырып, инклюзияны енгізу арқылы толеранттылықты қолдайтын мәдениетті қалыптастыру. Мектеп, әсіресе бастауыш білім беру кезеңі, осы құндылықтарды балаларға үйретудің бастапқы алаңы болып табылады. Бұл тұрғыда эмоционалды интеллект (ЭИ) оқушылардың инклюзивті ортада өзара әрекеттесу қабілеттерін дамытуға арналған маңызды құрал ретінде қарастырылуды [1].

Эмоционалды интеллект тұлғаның өзін-өзі тану, өз эмоцияларын басқару, басқалардың сезімдерін түсіну және тиімді қарым-қатынас орнату қабілеттерін қамтиды. Бұл дағдылар әртүрлі әлеуметтік және мәдени ортада үйлесімді өмір сүру үшін өте маңызды. Инклюзивті білім беру жағдайында эмоционалды интеллектті дамыту оқушылардың бір-біріне деген эмпатиясы мен құрметін арттырып, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың мектеп ортасына сәтті бейімделуіне ықпал етеді [2, 3]. Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының эмоционалды интеллектісін қалыптастыру – инклюзия мәдениетін дамытудағы негізгі қадамдардың бірі.

Соңғы жылдары эмоционалды интеллектті білім беру саласында қолдану мәселелері бойынша зерттеулердің саны артты. Мәселен:

Дж. Мейер, П. Саловей және Д. Карузо (Mayer, Salovey, Caruso) [1] сияқты зерттеушілер эмоционалды интеллекттің компоненттерін анықтап, оның тұлғааралық қарым-қатынасты реттеудегі маңыздылығын көрсетті;

Қазақстандық білім беру саласында да эмоционалды интеллектті дамыту мәселелері талқыланып келеді. Атап айтқанда, инклюзивті оқыту жағдайында оқушылардың психологиялық бейімделуін зерттеу жұмыстары (мысалы, Б.С. Мұхамеджанова, Ә.М. Жұмабаева) [4] ЭИ-дің инклюзияға әсерін ерекше атап өтеді.

Сонымен қатар, халықаралық зерттеулер (Goleman, 2021 [2]; Roffey, 2020 [3]) эмоционалды интеллекттің мектептердегі инклюзивті мәдениетті қалыптастырудағы практикалық рөлін анықтауға бағытталған.

Бұл зерттеулердің барлығы эмоционалды интеллектті дамытудың оқушылардың әлеуметтік дағдыларын нығайтып, олардың түрлі ортада үйлесімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік беретінін дәлелдейді. Осыған байланысты бастауыш сыныптарда эмоционалды интеллектті дамыту мәселесі Қазақстан үшін де, әлем үшін де өзекті болып қала береді [5, 6].

Эмоционалды интеллект (ЭИ) – бұл адамның өз эмоцияларын түсіну, оларды басқара білу және басқалардың сезімдерін тану қабілеті. Инклюзивті ортада ЭИ әртүрлі оқушылар арасындағы қарым-қатынастың тиімділігін арттырудың маңызды шарты болып табылады. Инклюзия мәдениеті ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім беру ортасына бейімделуін және осы ортаның толерантты болуын қамтамасыз етуге бағытталған [2, 3].

Бастауыш мектепте инклюзия мәдениетін қалыптастыру кезінде негізгі болып саналатын эмоционалды интеллекттің компоненттері: 1. *Өзін-өзі тану және эмоцияларды түсіну*: оқушының өз сезімдерін дұрыс бағалап, оларды конструктивті жолмен жеткізе алуына мүмкіндік береді. Бұл инклюзия жағдайында ерекше қажеттіліктері бар балалардың өздерін ортада еркін сезінуіне ықпал етеді. 2. *Өзін-өзі реттеу*: оқушылардың стрестік жағдайларда сабырлық сақтап, эмоцияларын басқара білуі топ ішіндегі үйлесімділікті сақтайды. 3. *Эмпатия*: басқа адамның эмоцияларын сезіну және түсіну қабілеті, инклюзивті ортадағы негізгі қарым-қатынас құралы ретінде, әртүрлі оқушылардың арасындағы түсіністікті нығайтады. 4. *Әлеуметтік дағдылар*: эмоционалды интеллект әлеуметтік байланыстарды тиімді құруға және топтық жұмысқа бейімделуге ықпал етеді [5].

Эмоционалды интеллектті дамытуға бағытталған әдістемелердің инклюзивті орта құруға әсерін эксперимент арқылы дәлелдеу, ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың (мысалы, көру қабілеті төмен, аутизм спектрінің бұзылысы немесе жеңіл сөйлеу қиындықтары бар балалар) өздерін қоғамның маңызды бөлігі ретінде сезінуіне жағдай жасайтынын көрсетті. Зерттеуге жалпы 20 оқушы бар сынып алынды, оның ішінде 3 оқушының білім алуда ерекше қажеттіліктері бар.

Зерттеудің алғашқы диагностикалық кезеңінде оқушылардың ЭИ деңгейін анықтау үшін Д. Гоулманның эмоционалды интеллект шкаласы және «Эмоцияларды тану» әдістемесі қолданылды:

Оқушыларға келесі сұрақтар қойылды:

1. Стресс жағдайында не сезінесің? Бұл сезімдердің нені білдіретінін қалай анықтайсың?
2. Өзіңді қандай жағдайда сенімді сезінесің?
3. Қатты ашу-ызаны сезінгенде, оны қалай басқарасың?

4. Егер маңызды жоспарларың кенеттен бұзылса, қалай әрекет етесің?

5. Өз мақсатына жету үшін қандай ішкі қасиеттеріңді пайдаланасың?

6. Егер жетістікке жету үшін ұзақ уақыт қажет болса, қалай әрекет етесің?

7. Досың мұңайып тұр. Сен оның жағдайын қалай түсініп, оған қалай көмектесесің?

8. Саған белгілі бір адамның ренжігенін байқаған кезің болды ма? Бұл жағдайда сен не істедің?

9. Сен топтық жұмыста қақтығыстарды қалай шешесің?

10. Таныс емес адамдармен қарым-қатынас орнатуда қиындықтар туындай ма?

1-2 сұрақтарды бағалау кезінде - *жоғары деңгей*: эмоцияларын анық әрі нақты сипаттай алады; - *орташа деңгей*: жалпы эмоцияларды таниды, бірақ олардың себептерін анықтауда қиындық көреді және *төмен деңгей*: өз эмоцияларын сипаттауда немесе тануда қиындықтар байқалады.

3-4 сұрақтардағы *жоғары деңгей*: эмоцияларын бақылай алады және жағдайға сәйкес әрекет етеді; *орташа деңгей*: кейде эмоцияларды басқаруда қиындықтар туындайды, бірақ бұл оның әрекеттеріне айтарлықтай әсер етпейді; *төмен деңгей*: эмоцияларды басқаруда қиындықтар бар, бұл әрекеттеріне теріс әсер етеді.

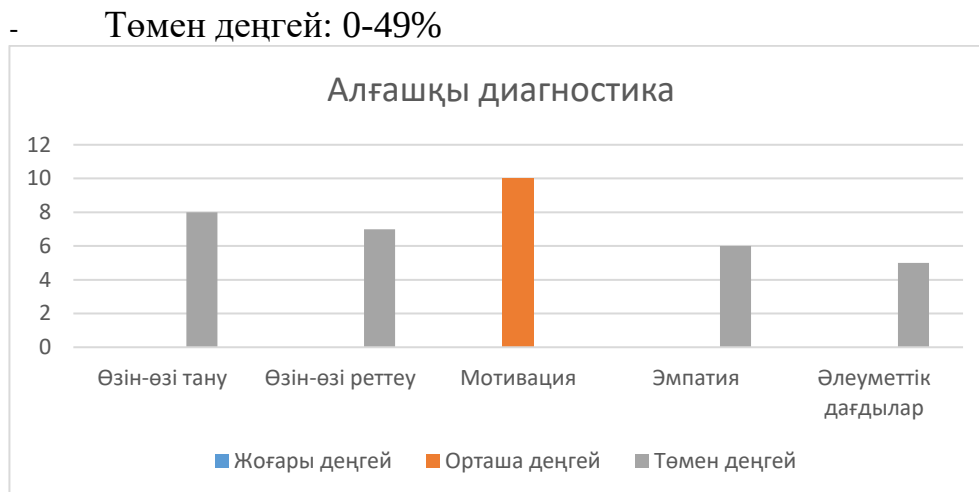
5-6 сұрақтардағы *жоғары деңгей*: ұзақ мерзімді мақсаттарға жетуге бағытталған күш-жігерді сақтай алады, *орташа деңгей*: уақытша мотивацияның төмендеуі байқалады, бірақ қайта қалпына келеді, *төмен деңгей*: мақсаттардан бас тартуға бейім.

7-8 сұрақтар: *жоғары деңгей*: басқалардың эмоцияларын оңай таниды және оларға дұрыс жауап қайтара алады, *орташа деңгей*: басқалардың эмоцияларын таниды, бірақ оларға көмек көрсету тәсілдерін таңдауда қиындық көреді, *төмен деңгей*: басқалардың эмоцияларын түсінуде қиындықтар байқалады.

9-10 сұрақтар: *жоғары деңгей*: басқалармен қарым-қатынасты тиімді басқара алады және топтық жұмысқа оң үлес қосады, *орташа деңгей*: қарым-қатынас жасауда кейде қиындықтар туындайды, бірақ жалпы тиімділік байқалады, *төмен деңгей*: қарым-қатынас жасауда және қақтығыстарды шешуде айтарлықтай қиындықтар бар.

Әр компонент бойынша алынған ұпайлар қосылады, нәтижесінде адамның жалпы эмоционалды интеллект деңгейі анықталады:

- Жоғары деңгей: 80-100%
- Орташа деңгей: 50-79%



Сурет 1. Алғашқы диагностика нәтижелері

Зерттеудің келесі кезеңінде эмоционалды интеллектті дамытуға арналған әдістемелер енгізілді. Ең жиі қолданылған әдістемелердің ішінде:

1. Эмоцияларды тану және түсіну жаттығулары: 1. «*Эмоцияны ата*» ойыны: балаларға бет-әлпеттің немесе суреттердің көмегімен эмоцияларды тану ұсынылды. 2. «*Эмоциялық күнделік*» әдісі: әр оқушы күн сайын өз сезімдерін сипаттап, оларды түрлі түстермен бейнеледі.

2. Эмпатияны дамыту жаттығулары: 1. «*Досыңа көмектес*» рөлдік ойыны арқылы оқушылар ерекше қажеттіліктері бар сыныптастарының орнынан өзін көріп, оларға қолдау көрсетуге үйренді. 2. «*Мен сенің орныңдамын*» тренингі: оқушылар ерекше қажеттіліктері бар балалардың өмір сүру жағдайларына ұқсас тапсырмаларды орындады (мысалы, көзді байлап сурет салу және т.б.).

3. Коммуникативтік дағдыларды нығайту: 1. *Топтық тапсырмалар*: оқушылар топтасып шығармашылық жоба жасады, бұл олардың ынтымақтастығы мен түсіністігін арттырды. 2. *Сынып сағаттары*: инклюзия, достық, толеранттылық тақырыптарында әңгімелесулер өткізілді.

Осы әдістерді қолданып жаттығу барысында оқушылардың бір-біріне деген қарым-қатынасы жақсарып, сынып ішінде өзара қолдау деңгейі артқаны байқалды. Зерттеу нәтижесі көрсеткендей: оқушылардың эмоцияларды тану және түсіну қабілеттері жақсарды. Топтық жұмыс кезінде ерекше қажеттіліктері бар сыныптастарына қолдау көрсету жиіледі және эмпатия деңгейі барлық оқушылар арасында артты, бұл диагностика нәтижелерінен көрініс тапты: оқушыларға бірнеше сценарий беріліп, таныс Д. Гоулман шкаласы бойынша бағалау жүзеге асырылады:

- Сабакқа дайындалу кезінде сен алаңдаушылық сезінесің. Бұл сезімді қалай сипаттайсың және оның сенің әрекеттеріңе әсерін қалай түсінесің?

- Топтық жұмыста сенің ұсынысың қабылданбады. Сен бұл жағдайға қалай әрекет етесің?

- Сен ұзақ уақыт дайындалған жарыста жеңіліс таптың. Бұл жағдай сенің болашақ әрекеттеріңе қалай әсер етеді?

- Сыныптасың қатты қиналып тұр бірақ, ол көмек сұрамайды. Сен бұл жағдайға қалай әрекет етесің?

- Сен топта жұмыс істеп жатқанда, бір сыныптасың өз міндетін орындаудан бас тартады. Бұл жағдайды қалай шешесің?



Сурет 2. Жұмыс тиімділігін анықтау

Зерттеу нәтижелері эмоционалды интеллектті дамытуға бағытталған әдістемелердің тиімділігін дәлелдеді:

Эмоцияларды тану дағдысын жетілдіру арқылы оқушылар түрлі эмоцияларды тануды және оларды бейнелеуді үйренді. Бұл ерекше қажеттіліктері бар оқушылармен қарым-қатынас кезінде түсініспеушіліктерді азайтуға көмектесті.

Эмпатияның күшеюі байқалды себебі, оқушылар ерекше қажеттіліктері бар сыныптастарының жағдайларын түсініп, оларға көмек көрсетуге дайындықтарын көрсетті.

Оқушылардың коммуникативті дағдылары дамыды себебі, топтық тапсырмалардың арқасында оқушылар өзара қарым-қатынас жасау қабілеттерін жақсартты, бұл инклюзивті сыныптың үйлесімділігіне әсер етті.

Эмоционалды интеллектті дамыту әдістемелері бастауыш сыныпта инклюзия мәдениетін қалыптастырудың тиімді құралы болып табылады. Зерттеу нәтижелері бұл әдістемелердің оқушылар арасындағы толеранттылықты арттыруға, ерекше қажеттіліктері бар балалардың ортаға бейімделуін жеңілдетуге ықпал ететінін дәлелдеді. Осылайша, эмоционалды интеллектті дамыту тек оқушылардың жеке

дамуында ғана емес, мектеп деңгейінде инклюзия мәдениетін қалыптастыруда маңызды рөл атқаратынын дәлелдедік.

Лев Выготский: «Оқыту – бұл баланы тек танымдық емес, сонымен бірге әлеуметтік және эмоционалды тұрғыдан дамыту құралы.»

Әдебиеттер:

1. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications // *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15(3).
2. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 2021.
3. Roffey S. Developing Inclusive and Emotionally Literate Schools. London: Routledge, 2020.
4. Мұхамеджанова Б.С., Жұмабаева Ә.М. Инклюзивті білім беру жағдайында оқушылардың психологиялық бейімделуі // *Қазақстанның педагогика және психология мәселелері журналы*. 2019. №3.
5. Гоулманның эмоционалды интеллект шкаласы: Психодиагностикалық әдістемелер жинағы. Алматы: Білім, 2018.
6. Қазақстан Республикасының инклюзивті білім беруді дамыту стратегиясы: Ұлттық білім академиясының материалдары. Астана, 2020.

УДК 378

**ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ ДЛЯ
СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
УЗБЕКИСТАНЕ**

Нуркельдиева Д.А.

к.п.н., проф. ТГПУ имени Низами

Один из важных вопросов развития детей с ограниченными возможностями – образование. Это не только возможность получить документ и профессию. Это решение проблемы социализации детей с особыми потребностями. Для этого в Узбекистане развивают инклюзивное образование. Согласно Конституции Республики Узбекистан (ст. 50), каждый имеет право на образование.

Для детей с особыми образовательными потребностями в образовательных организациях обеспечиваются инклюзивное образование и воспитание. Но до недавнего времени в нашей стране дети с ограниченными возможностями не могли учиться в обычных образовательных заведениях. Их отправляли на надомное обучение либо в специализированные образовательные учреждения, что не обеспечи-

вало необходимый уровень социализации, адаптации детей в обществе. А инклюзивное образование внедрялось в рамках отдельных проектов, не было устойчивости.

Проблема сдвинулась с началом развития инклюзивного образования в Узбекистане. В ряде законодательных актов нашего правительства были определены меры, направленные на социальную поддержку, образование и воспитание детей, нуждающихся в особенной помощи, которые являются частью нашего общества, проявлять свои способности, возможности, находить духовное содействие в отношении здоровых детей. Так, в Законе Республики Узбекистан «Об образовании» в новой редакции, принятый 23 сентября 2020 года, впервые введено понятие «инклюзивное образование». Законодательно признано, что инвалидность теперь является не медицинским вопросом, а, в первую очередь, вопросом прав человека. Следует отметить, что обеспечение полноценного и качественного образования детей путем создания беспрепятственной и инклюзивной среды для детей с инвалидностью является одним из эффективных способов реализации прав ребенка".

Ключевыми направлениями внедрения инклюзивного образования являются усиление профессиональной подготовки педагогов и расширение ресурсов для инклюзивных программ.

В Узбекистане подготовка кадров для инклюзивного образования играет ключевую роль в создании более доступной и равноправной образовательной среды. Процесс этой подготовки включает в себя несколько важных этапов.

В первую очередь, учебные заведения и педагогические университеты, институты в Узбекистане стремятся внедрить программы и курсы для будущих педагогов, адаптированные к потребностям детей с различными особенностями развития. Эти курсы охватывают методы инклюзивного обучения, работу с разнообразными образовательными потребностями, применение технологий в инклюзивном образовании.

Вторым важным аспектом является практическая работа студентов и преподавателей в специализированных учебных заведениях, где они могут приобрести опыт работы с детьми, нуждающимися в инклюзивной поддержке.

Также важно обеспечивать постоянное профессиональное развитие педагогов, уже работающих в системе образования. Проведение семинаров, мастер-классов и конференций по вопросам инклюзивного образования помогает повышению квалификации и обмену опытом между преподавателями.

Сотрудничество с родителями детей с особенностями развития также является неотъемлемой частью подготовки кадров. Вовлечение родителей в процесс обучения позволяет лучше понимать индивидуальные потребности детей и совместно работать над их успешной адаптацией в образовательной среде.

Таким образом, система подготовки кадров для инклюзивного образования в Узбекистане ориентирована на создание более открытой, гибкой и инклюзивной образовательной среды, где каждый ребенок имеет возможность развиваться и обучаться в соответствии с его индивидуальными потребностями.

Для полноценного воспитания и образования детей с ограниченными возможностями психического и физического здоровья необходимо создать такие условия, которые соответствовали бы их здоровью и возможностям к обучению. Подготовка квалифицированных педагогических кадров является неотъемлемой частью этих условий.

Все вышеизложенное позволяет нам сделать выводы о необходимости активизации работы по формированию адекватных представлений об инклюзивном обучении в педагогической среде. Просветительские мероприятия последних лет привели к тому, что руководители образовательных организаций уже имеют то или иное представление об организации инклюзивного образования и тех трудностях, с которыми может столкнуться как педагогический коллектив, так и обучающиеся и их родители. При этом учительские кадры имеют весьма поверхностное представление о нозологических группах обучающихся с ОВЗ, особенностях их психофизиологического развития и образовательной деятельности, целях организации инклюзивного образовательного процесса, что требует активизации работы по повышению квалификации и профессиональной переподготовки данной категории работников.

С 2022/2023 учебного года в Ташкентском государственном педагогическом университете имени Низами на основе потребностей и предложений основных потребителей кадров в учебные планы всех направлений образования сферы образования Педагогика была включена учебная дисциплина “Инклюзивное образование. Госпитальная педагогика”.

К разработке учебного плана и программ по учебной дисциплине были привлечены отечественные и зарубежные специалисты. Среди них специалист отдела образования представительства Международной организации ЮНИСЕФ Я.Е.Чичерина, профессор Бартынского государственного университета Республики Турция Зилолаханум, заместитель директора Института инклюзивного образования Беларус-

ского государственного педагогического университета имени Максима Танка кандидат психологических наук, доцент В.С.Волченков, профессор Ташкентского филиала Российского государственного педагогического университета имени А.И.Герцена доктор педагогических наук профессор Л.Р.Муминова, доценты кафедры Логопедии ТГПУ имени Низами доктор философии по педагогическим наукам (PhD) Ш.Э.Тохтиярова, кандидат педагогических наук З.М.Ахмедова.

Основной целью программы является формирование компетенций будущих учителей в области обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями в среде инклюзивного образования, создания полноценной образовательной среды для детей, находящихся длительное время на лечении в медицинских учреждениях.

Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами в качестве ведущего педагогического высшего образовательного учреждения республики обеспечивает 14 высших образовательных учреждений, готовящих педагогические кадры, квалификационными требованиями, учебными планами и программами. Университет обеспечивает преподавание “Инклюзивное образование. Госпитальная педагогика” в профильных высших образовательных учреждениях, также обеспечивает их учебно-нормативной документацией, учебной литературой.

Особо хочется отметить, что в условиях инклюзивного образования в Узбекистане как и в Казахстане подготовка специальных педагогов сталкивается с рядом проблем тоже. Это недостаточная подготовка специальных педагогов в образовательные организации, способных реализовать инклюзивный подход.

В настоящее время возникает необходимость изучения такого понятия, как «подготовка специального педагога к работе в условиях инклюзивного образования». Подготовка современного специального педагога, способного к реализации инклюзивного образования, оказывается чрезвычайно актуальной и сложной задачей для высшей образовательной организации. До сегодняшнего дня учителя-дефектологи, т.е. специальные педагоги получали профессиональную подготовку, не учитывающую особенностей коррекционно-педагогической работы в условиях инклюзивного обучения. Педагоги же других специальностей, работающие в организациях образования, обычно не владеют профессиональными знаниями о детях с особенностями психофизического развития и детях с особыми образовательными потребностями. В связи с этим появилась необходимость изменения содержания профессиональной подготовки специальных педагогов.

Имеющиеся специальные педагогические умения и навыки являются недостаточными. Активное развитие инклюзивной практики требует новых дидактических моделей и иной организации профессиональной подготовки специальных педагогов.

Необходимо расширить качественные базовые образовательные услуги для подготовки специальных педагогов. Для достижения этого жизненно необходимы профессиональные учителя для удовлетворения потребности в качественном образовании, а также в инклюзивном образовании, в которое будут включены дети с особыми образовательными потребностями и получающие образование вместе с другими детьми, не являющимися инвалидами. Основопологающим для этого является то, что успех инклюзивного образования зависит от различных переменных; наиболее значимым из них является учитель. Характер их работы претерпел большие изменения после внедрения инклюзивного образования. Теперь они должны выполнять ряд дополнительных задач, чтобы удовлетворить потребности разных учащихся. Чтобы выполнять столь важную роль, учителям необходимо наращивать или развивать свои компетенции и повышать их качество, проводя обучение для повышения своих компетенций.

Таким образом, можно сделать вывод, что для успешного осуществления инклюзивного образования необходимо улучшить качество подготовки педагога в отношении требуемой квалификации и обучения, акцент должен быть сделан на разработку методик преподавания, на использование стратегий преподавания.

Современный специальный педагог инклюзивного образования – это педагог совершенно нового мышления, который может эффективно организовать педагогическое взаимодействие со всеми участниками образовательного процесса.

Мы считаем, что будущие педагоги, получив знания по инклюзивному образованию, по госпитальной педагогике повысив свой профессиональный уровень и социальную компетентность, внесут изменения в работу образовательных учреждений. изучающий развитие, обучение и воспитание детей, нуждающихся в длительном лечении, имеющих особые медицинские и образовательные потребности, как часть комплексной медико-социальной реабилитации и междисциплинарного научного взаимодействия.

Литература:

1. Закон Республики Узбекистан «Об образовании», Т.: - <https://lex.uz/mact/15622>

2. Закон Республики Узбекистан «О гарантиях прав ребенка». Т.: 2008 <https://lex.uz/acts/1297318>.

3. Концепция развития инклюзивного образования в системе народного образования в 2020-2025 годах (Приложение N 1 к Постановлению Президента РУз от 13.10.2020 г. N ПП-4860).

4. Алмазова О. В., Брызгалова С. О., Тенкачева Т. Р. Проблемы интеграции и инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями здоровья в трудах Владимира Васильевича Коркунова // Педагогическое образование в России. - 2014. - № 1.

5. Винзер М. Эра инклюзии: фрагмент главы из книги «От интеграции к инклюзии» // Дефектология. - 2010. - № 7. - С. 13-20.

6. Дюсенбаева Б. А., Саржанова А. Н. Проблемы подготовки специальных педагогов к работе в условиях инклюзивного образования // Вестник Казахского национального женского педагогического университета. 2019; (1): 250-255.

7. Мовкебаева З. А. Вопросы подготовки педагогических кадров в Республике Казахстан к работе в условиях инклюзивного образования // Педагогика и психология. – 2013. - №2. – С.6-11.

ӘОЖ 378

«БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕГІ КЕМШІЛІКТЕРДІ ТҮЗЕТУДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ»

Л.М. Мұсатіла, педагогика ғылымдарының магистрі

А.К. Валиева, педагогика ғылымдарының магистрі

Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі таңда өзекті болып отырған сөйлеу тілінің кеіс дамуы, соның ішінде зият бұзылысы бар бастауыш сынып балаларында сөйлеу тілін түзетудегі инновациялық әдіс-тәсілдері қарастырылып, Қазақстандық және шет ел ғалымдарының пікірлеріне сілтемелер берілген.

Түйін сөздер: бастауыш сынып, инновация, әдіс, сөйлеу тілі.

Аннотация. В данной статье рассмотрены инновационные методы и приемы коррекции речи у детей младшего школьного возраста с нарушениями интеллекта, актуальные на сегодняшний день, даны ссылки на мнения казахстанских и зарубежных ученых.

Ключевые слова: начальный класс, инновации, метод, разговорный язык.

Annotation. This article discusses innovative methods and approaches to the correction of speech in primary school children with late speech development, including intellectual disorders, which are currently relevant, and provides links to the opinions of Kazakhstani and foreign scientists.

Key words: Primary School, innovation, method, spoken language.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың білім алуға деген құқықтарын қамтамасыз етуге бағытталған. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамыту – олардың танымдық және әлеуметтік қабілеттерін қалыптастырудың маңызды аспектісі. Әсіресе зияттық бұзылыстары бар балалар үшін сөйлеу тіліне қатысты қиындықтар олардың білім алуына, қарым-қатынас жасауына және өзін қоғамда еркін сезінуіне айтарлықтай кедергі келтіреді.

Инновациялық әдістерді қолдану – сөйлеу тіліндегі кемшіліктерді түзету процесін жеңілдетіп, оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда жаңа мүмкіндіктер ашатын маңызды қадам. Бұл әдістердің ерекшелігі – олардың оқушының жас және психологиялық ерекшеліктеріне бейімделіп, білім беру процесін қызықты әрі тиімді етуінде [1].

Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тіліндегі бұзылыстарды түзету – ерекше қажеттіліктері бар балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуының маңызды құрамдас бөлігі. Бұл процеске баланың сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, жетілдіру және сөйлеу кемшіліктерін жөну жатады. Сөйлеу тілінің бұзылыстары оқушының оқуға деген ынтасына, ақпаратты қабылдауына және басқа адамдармен қарым-қатынас жасауына тікелей әсер етеді.

Сөйлеу тілін түзетуде инновациялық әдістердің маңызы ерекше. Инновациялық әдістер – дәстүрлі тәсілдермен салыстырғанда заманауи технологиялар мен жаңашыл тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың сөйлеу қабілеттерін жетілдіруге бағытталған. Бұл әдістер оқыту процесін тиімдірек, шығармашылыққа толы және балалардың қызығушылығын оятатындай етіп ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Зияты зақымдалған бастауыш сынып оқушыларда үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру логопедтің жұмысындағы маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл міндетті жүзеге асыру оқу мақсатын жүзеге асырумен тікелей байланысты. Ауызша сөйлеу тілінің қалыптаспауы немесе дамымауы зияты зақымдалған барлық балаларда байқалады және баланың қоғамдағы дамуына, тәрбиесіне, оқуына және әлеуметтенуіне теріс әсер етеді.

Бірқатар ғалымдардың (Т.А. Власова, Р.И. Лалаева, В.Г Петрова және т. б.) зерттеулерінде зияты зақымдалған балалардың сөйлеуі қалыпты дамып келе жатқан құрдастарына қарағанда кешірек пайда болатындығы айтылған. Олар енжар және әсіресе белсенді сөздіктің әлсіз өсуін көрсетеді. Бастауыш сынып оқушыларға егжей-тегжейлі әңгімелер жазу өте қиын. Балалардың бұл санатында жүйке қызметінің тұйықталу функциясының әлсіздігі, барлық анализаторларда жаңа дифференциалды байланыстардың баяу дамуы

М. С. Певзнер, В.Г. Петрова зияты зақымдалған балаларда үйлесімді сөйлеудің қалыптасуы баяу қарқынмен жүретінін және сапалық ерекшеліктерімен сипатталатынын атап өтті. Мұндай балалар сұрақ-жауап және ситуациялық сөйлеу сатысында ұзақ уақыт тұрады. Зияты зақымдалған балаларда тәуелсіз сөйлеуге көшу өте қиын және көптеген жағдайларда арнайы мектептің жоғары сыныптарына дейін созылуы мүмкін [2].

Диалогтік сөйлеу монологиялық сөйлеудің дамуынан озып, оны дамытуға дайындық болып табылады. Зияты зақымдалған балалар көбінесе белгілі бір оқиғаның мазмұнын нақты және нақты жеткізу қажеттілігін түсінбейді, яғни олар әңгімелесушіге назар аударма- алмайды.

В. Г. Петрова, С.Л. Рубинштейн, зияты зақымдалған балалардың ауызша мәлімдемелерін зерттегенде, келісілген мәлімдемелер фрагмент түрінде болады және құрылымы төмен деп санайды. Олардың әңгімесінде логикалық дәйектілік, оның жеке бөліктері арасындағы байланыс бұзылады. Біріктірілген мәтіндер-бұл біртұтас емес және презентацияның қысқалығы мен қысылуымен сипатталатын жеке фрагменттер. Зияты зақымдалған балаларда үйлесімді сөйлеуді қалыптастырудың кешіктірілуінің себептерінің бірі-олардың сөйлеу белсенділігі әлсіз болып саналады және тез таусылады.

Зияты зақымдалған балалардың сөйлеу дамуының ерекшеліктеріне сөйлеу бұзылыстары жатады. Орыс логопедиясының негізін қалаушылардың бірі М. Е. Хватцев алғаш рет сөйлеу бұзылыстарының барлық себептерін анатомиялық-физиологиялық, морфологиялық; функционалды, психогендік факторларды, әлеуметтік-психологиялық және нейропсихиатриялық себептерді қамтитын органикалық бөліп, сыртқы және ішкі болып бөлді [3].

Қазіргі уақытта сөйлеу бұзылыстарының екі жіктелуі бар, біріншісі – клиникалық-педагогикалық, екіншісі – психологиялық- педагогикалық.

Клиникалық және педагогикалық жіктеудің негізі негізінен бұзылыстың медициналық аспектісіне, сөйлеу кемістігін түзетуге бағытталған және жалпыдан нақтыға дейін жүреді.

Зияты зақымдалған балаларда сөйлеу қарым-қатынасына қажеттіліктің күрт төмендеуі байқалады, бұл сөйлеу байланыстарының шектеулі болуын тудырады және баланың сөйлеуін игерудің бүкіл процесіне теріс әсер етеді.

Осылайша, сөйлеуді дамыту процесінің сапалық ерекшелігінде, зияты зақымдалған балалардағы сөйлеу бұзылыстарының кең таралуы мен тұрақтылығында анатомиялық-физиологиялық, психологиялық

және әлеуметтік факторлардың күрделі өзара әрекеттесуі үлкен рөл атқарады.

Р.И.Лалаева зияты зақымдалған балаларда сөйлеу бұзылыстарының барлық түрлері қалыпты балаларға ұқсас екенін айтады. Семантикалық ақау сөйлеудің жүйелік бұзылуының құрылымында басым. Зияты зақымдалған балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуы біртұтас функционалды жүйе ретінде сөйлеудің дамымауымен сипатталатын жүйелік сипатты сипаттайды [4].

Интеллектуалды бұзылулары бар балалардың сөйлеуін дамыту ерекшеліктері туралы жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, бірқатар зерттеушілер (А.К. Аксенова, В. И. Лубовский, В. Г. Петрова және басқалар) осы балалар тобына тән сөйлеу онтогенезінің бірқатар ауытқулары мен ауытқуларын ажыратады деп қорытындылаймыз.

"Ерекше балалармен" өткізілетін сабақтарда түрлі инновациялық педагогикалық технологиялардың элементтерін қолдануға болады: әр түрлі деңгейлі оқыту, ынтымақтастықта оқыту, проблемалық оқыту, ойын технологиясы, Денсаулық сақтау технологиясы, түзету-дамыту технологиялары және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. Барлық педагогикалық технологиялардан, менің ойымша, зияты зақымдалған балаларды оқыту кезінде ең қолайлы және тиімді пайдаланылатын болуы мүмкін:

- ойын технологиясы;
- ақпараттық технологиялар;
- денсаулық сақтау технологиялары [5, 214 – 215 б.].

Бұл ретте кез келген педагогикалық технология оқушылардың мүмкіндіктерін барынша іске асыруға негізделген оқытудың ұжымдық тәсілдерінің әдістемесін пайдалануды білдіреді. Зияты зақымдалған балаларды оқыту кезінде ойын технологиясы аса қызығушылық тудырады.

Ойын технологиялары-бұл белгілі бір сюжетті (ойындар, ертегілер, спектакльдер, іскерлік қарым-қатынас) іске асыру арқылы педагог пен оқушылардың өзара іс-қимылының ойын түрі. Бұл ретте білім беру міндеттері ойын мазмұнына қосылады. Білім беру үдерісінде қызықты, театрландырылған, іскерлік, рөлдік, компьютерлік ойындар қолданылады. Сабақ түрінде ойын тәсілдері мен жағдайларды жүзеге асыру осындай негізгі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

- дидактикалық мақсат оқушылардың алдына ойын есебі түрінде қойылады;
- оқу қызметі ойын ережелеріне бағынады;

- Оқу материалы оның құралы ретінде пайдаланылады, оқу іс-әрекетіне жарыс элементі енгізіледі, ол дидактикалық есепті ойындық кезеңге ауыстырады.;

- дидактикалық тапсырманы сәтті орындау ойын нәтижесімен байланыстырылады [6].

Интеллекті бұзылған балаларды оқыту кезінде ақпараттық технологияларды енгізу қажет. Біреу кішкентай мектеп жасында ерте және зиянды деп айтып жатады. Бірақ балалар компьютермен ерте танысады, сондықтан сабақта компьютерлік технологияларды дозалап қолдану олардың дамуына ықпал етеді. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, балалардың сабаққа деген қызығушылығы айтарлықтай артып, танымдық мүмкіндіктер деңгейі артады. Егер компьютерлік бағдарламаларды дамытатын Мультимедиялық презентациялар қолданылса, онда сабақтың тиімділігі сөзсіз артады. Белгілі бір түсініктер беретін балалар үшін қоршаған заттарды көрсету үшін, сөз мен көру бейнесінің арақатынасы, көру қауымдастықтарын құру, жұмыс кезеңдерін көрсету үшін компьютер экраны қажет. Түзете ықпал ету процесінде сөз қорын молайтуға, сөздердің мәнін анықтауға, сөздердің семантикасын дамытуға, лексикалық жүйелілік пен семантика жағын қалыптастыруға арналған жұмыс жүргізіледі. Аса назарды предикативті сөздік, етістіктер мен сын есімдерге аудару қажет. Көмекші мектептің бастауыш сыныптарында жұмыс сөз қорын молайтудан басталады. Онда жиі қолданатын етістіктерді көбейту мақсатында ойындар ұйымдастырылады: «Кім (не) қалай қозғалады?», «Кім (не) қалай дауыстайды?», «Кім (не) қалай тамақтанады?», «Кім (не) қандай дыбыстар шығарады?», «Кім (не) не істейді?» т.б. Сын есімдерді сөз қорына енгізу үшін негізгі түстер, пішіндер, көлем атауларын білдіретін сөздер алынады. Кейіннен биіктік, жуандылық, ұзындық, дәм қасиеттері, жазықтық белгілері, салмақты білдіретін сөздер алынады. Келесі кезекте балалардың сөз қоры семантикасы бойынша күрделі, мысалы, адамның ішкі қасиеттерін білдіретін сын есім сөздермен молайтылады.

Түзету процесінде компьютерлік технологияларды қолдану баланың зақымданбаған қабылдау қабілеттері негізіндегі компенсаторлық механизмдерін белсенділендіруге септігін тигізеді. Сөйлеу тілі кемістіктерін түзетуде Инновациялық технологияларды қолдану арқылы мүмкіндігі шектеулі балалардың сөйлеу тіліндегі дыбыстық кемшіліктерді түзету мәселелерін қарастыру жолдарын жан-жақты ашуға мүмкіншіліктер күннен күнге жоғарлауда. Сөйлеу тілінің жалпы жетілмеуін түзету мен оқыту мәселесіне арналған зерттеулер сөйлеу тілінің жетілмеуін жүйелі түзету қиын да ұзақ процесс екендігін көрсетеді. Сондықтан да СТЖЖ балалардың даму ерекшеліктері мен

заңдылықтарын ескере отырып, оқыту-түзету процесінде арнайы компьютерлік технологияларды қолдану түзету жұмыстарының тиімділігін арттырып, мектеп жасына дейінгі балалардың дайындық процесін тездетіп, оларды екінші ауытқуның, жазба тілдің бұзылуының алдын алып және кіші мектеп жасындағы балалардың әлеуметтік дезадаптациясы қауіпін төмендетеді [7].

Бүгінгі күні дәстүрлі емес әсер ету әдістері көп (ойын-, ертегі-, күлкі-, изо-, саз-, балауыз-, библио-, хорео-, имаго- (музыкаға сурет салу), кристаллотерапия ,арт-терапиялық технологиялар; логопедиялық және саусақты массаж; сенсорлық тәрбие; дене бағытталған техника; Су-Джок терапиясы; Ақпараттық технологиялар және т.б.) белгілі. Бірақ ең тиімді және тиімді болып табылатындарға тоқталғым келеді, бұл әдістер бұлшықет тонусын қалыпқа келтіруге (әдетте, сөйлеудің дизартриялық бұзылулары кезінде бұзылған) және балалардың психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға бағытталған.

Арт-терапия түрлері:

Музыка терапиясы (вокалотерапия, музыкалық аспаптарда ойнау);

Кинезитерапия (би терапиясы, дене-бағытталған терапия, логоритмика, психогимнастика);

Ертегі терапиясы;

Мнемотехника;

Креативті ойын терапиясы (құм терапиясы).

Логопедиялық тексеру технологиясы – сөйлеу кемістіктерінің құрылымын логопедиялық тексеру технологиясы-бұл логопедияда қолданылатын тәсілдердің жиынтығы. Технология дамыту, жүйелілік, баланың психикалық қызметінің басқа тараптармен қарым-қатынасы, онтогенетикалық қағидаттар, қолжетімділік қағидаттары, кезеңділік, жас және т.б. жетекші іс-әрекетін есепке алу принциптерін есепке ала отырып құрылады.

Сөйлеудің интонациялық жағын дамыту технологиясы.

Интонация-сөздің дыбыстық элементтерінің жиынтығы (күш, биіктік, тембра, дыбыс ұзақтылығы). Интонация мағынаның қосымша реңін жасайды, сөйлеуді жақсы түсінуге көмектеседі. Егер әңгіме интонацияға толы болса, ол әсіресе түсінікті және әдемі. Интонация: ритм, темп, тембр және сөйлеу әуені. Ритм-екпінді және соққысыз буындардың біркелкі кезектесуі (дауыс күші мен ұзақтығы бойынша әртүрлі). Екпін-сөйлеудің сөйлеу жылдамдығы (жылдамдатылған кезде-нақтылық төмендейді; баяу болғанда-мәнерлілік төмендейді). Тілдің интонациялық жағының даму технологиясы жоғарыда аталған сөйлеу компоненттерін қалпына келтіру және түзетуді болжайды.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін түзету процесінде инновациялық әдістерді қолдану олардың дамуына үлкен мүмкіндіктер береді. Қай әдістің болсын балада оң динамика көрсетуіне ықпал етеді. Әрбір әдісті қолданбас бұрын балаға толық диагностика жасап әлсіз жақтары мен күшті жақтарын біліп алуымыз керек. Бұл тәсілдер баланың қажеттіліктеріне бейімделіп, оқу-тәрбие процесін жаңа деңгейге көтереді.

Әдебиеттер:

1. Байтұрсынов А. «Арнайы педагогика: проблемалар мен даму болашағы»: Оқу құралы. - Алматы: 2008.
2. Ж.Т. Измайлова, Г.Б. Туралина, С.А. Абилева «Олигофренопедагогика негіздері» Оқу-әдістемелік құралы.
3. Граборов А. Г. Основы олигофренопедагогики / сост. В. Г. Петрова, Т. В. Шевырева. М.: Классика Стиль, 2005.
4. Қ.С.Тебенова, А.Р.Рымханова «Арнайы психология».
5. Назаровой Н.М. Специальная педагогика: уч. пос.для студ.выс.уч.зав./ 9-е изд.- М.: изд.центр «Академия», 2009. – 214-215 б.
6. Петрова В. Г., Беякова И. В. Психология умственно отсталых школьников. М.: Академия, 2002.
7. Дамуында түрлі ауытқуы бар балалардың сөйлеу тілі дамуының ерекшеліктері. Ибатова Г.Б., Коржова Г.М., Алматы, 2010.

ӘОЖ 378

ЕРЕКШЕ ОҚЫТУДЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРҒА ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС ЕСЕПТЕУ ТӘСІЛДЕРІН ҮЙРЕТУ

Ерғали Г.Е., Педагогика жоғары мектебінің студенті

Кененбаева М.А., п.ғ.к., профессор

**Ә.Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар**

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш мектепте көбейту тақырыбын оқыту барысында дәстүрлі емес әдістерді инклюзивті білім берудің қажеттіліктеріне бейімдеу мәселесі қарастырылады. Инклюзивті оқыту жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың математикаға қызығушылығын арттыру және олардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету маңызды.

Мақалада дәстүрлі емес әдістердің (ойын технологиялары, шығармашылық тапсырмалар, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар) теориялық негіздері талданады және олардың инклюзивті ортада қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Сонымен қатар, авторлар бастауыш сынып оқушыларына

арналған практикалық сабақ үлгілерін ұсынады және оқыту әдістерінің тиімділігін бағалау нәтижелерін көрсетеді.

Мақаланың нәтижелері инклюзивті оқытуда қолданылатын әдістерді жетілдіруде, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың математикалық қабілеттерін дамытуда, сондай-ақ мұғалімдердің педагогикалық тәжірибесін байытуда пайдалы болады.

Кілтті сөздер: инклюзивті білім беру, бастауыш мектеп, көбейту кестесі, дәстүрлі емес әдістер, ерекше білім беру қажеттіліктері.

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос адаптации нетрадиционных методов к потребностям инклюзивного образования при обучении умножению в начальной школе. В условиях инклюзивного образования важно повысить интерес детей с особыми образовательными потребностями к математике и обеспечить их активное участие в процессе обучения.

В статье анализируются теоретические основы нетрадиционных методов (игровых технологий, творческих задач, информационно-коммуникационных технологий) и рассматриваются особенности их применения в инклюзивной среде. Кроме того, авторы приводят примеры практических занятий для учащихся младших классов и показывают результаты оценки эффективности методов обучения.

Результаты статьи будут полезны в совершенствовании методов, используемых в инклюзивном образовании, развитии математических способностей детей с особыми образовательными потребностями, обогащении педагогического опыта учителей.

Ключевые слова: инклюзивное образование, начальная школа, воспроизводство, нетрадиционные методы, специальные

Annotation. This article discusses the issue of adapting non-traditional methods to the needs of inclusive education when teaching multiplication in primary school. In the context of inclusive education, it is important to increase the interest of children with special educational needs in mathematics and ensure their active participation in the learning process.

The article analyzes the theoretical foundations of non-traditional methods (game technologies, creative tasks, information and communication technologies) and considers the features of their application in an inclusive environment. In addition, the authors provide examples of practical classes for primary school students and show the results of assessing the effectiveness of teaching methods.

The results of the article will be useful in improving the methods used in inclusive education, developing the mathematical abilities of children with special educational needs, and enriching the pedagogical experience of teachers.

Key words: inclusive education, primary school, reproduction, non-traditional methods, special educational needs.

Инклюзивті білім беру – балалардың жынысына, жас ерекшеліктеріне, географиялық тұратын жеріне, қимыл-қозғалыстық және ақыл-есінің жағдайына, әлеуметтік-экономикалық жағдайына қарамастан, сапалы білім алу және өздерінің потенциалдық дамыту мүмкіндігіне ие болу.

Бастауыш мектеп – білім беру жүйесінің алғашқы сатысы.

Бастауыш мектеп – оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды қайталанбас кезең.

Бастауыш мектеп балаға білім ғана беріп қоймай, оны жалпы дамыту, яғни сөйлеу, оқу, қоршаған орта жөнінде дұрыс көзқарас қалыптастыру, жағдайларды объективті түрде бақылап, талдау жасауға үйрету, ойын дұрыс айтуға, салыстыра білуге, дәлелдеуге, сөйлеу мәдениетіне үйретеді [2].

Көбейту кестесі, ол Пифагор кестесі деп те аталады – жолдар мен бағандар көбейткіштермен аталатын кесте, ал олардың көбейтіндісі кестенің ұяшықтарында орналасады. Оқушыларды көбейтуге үйрету үшін қолданылады.

Дәстүрлі емес әдістер – бұл оқытудың жаңа түрі, оқушылардың қызығушылығын арттыруға арналған әдіс-тәсілдер [3].

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар (балалар) адамдар (ЕБҚ) – тиісті деңгейдегі білім алуда тұрақты немесе уақытша қиындықтарға тап болған балалар: даму ерекшеліктері; мінез-құлық және эмоционалдық проблемалар; қоршаған орта факторлары (әлеуметтік, психологиялық, экономикалық, лингвистикалық, мәдени) [4].

Мүмкіндігі шектеулі балаларға математиканы оқытудың мақсаттары:

1. Күнделікті өмірге, болашақ кәсіби іс-әрекетке қажетті ең төменгі математикалық білім мен дағдыларды меңгеру.
2. Логикалық ойлауды, кеңістіктік қиялды дамыту.
3. Пәндік жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру.
4. Оқушылардың әлеуметтік бейімделуіне жағдай жасау.

Мүмкіндігі шектеулі балалары бар сыныптарда оқытудың негізі әрбір оқушының тұлғалық ерекшеліктерін зерделеу, оқушылардың біліміндегі олқылықтарды анықтау және оларды жоюға көмектесу, оқушыларды белсенді оқу іс-әрекетіне тарту, қызығушылығын қалыптастыру, оқуға деген оң көзқарас болып табылады [5].

Біз Павлодар қаласының №7 ЖОББМ-де 4 «Ә» сыныбында педагогикалық тәжірибеден өттік. Сыныпта 18 оқушы бар. Олардың 9-ы қыз, 9-ы ұл бала. Сыныпта 9-10 жас аралығындағы балалар оқиды. Оқушылар қатарында ерекше оқытуды қажет ететін 2 оралман оқушы болды.

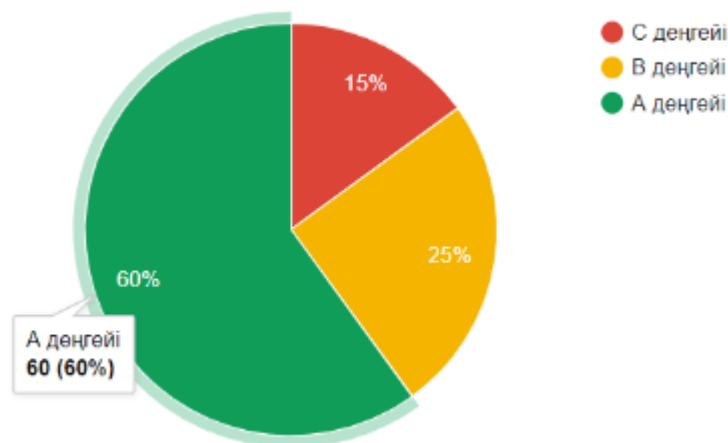
Практикалық бөлім.

Сабақ өткізіп бастаған күні ең алдымен сабақтың басында психологиялық ахуал тудыруды шештім. Себебі бұл оқушылардың сабаққа деген ынтасын, қызығушылығын ашады.

4-сынып оқушыларының көбейту кестесін жаттаудағы қиындықтарын жеңілдету үшін бірнеше әдіс түрлері арқылы арттыруды

ұйғардым. Бірақ ең алдымен, олардың қазіргі білімдерін нақты анықтап алу үшін қарапайым жазбаша тапсырма бердім:

$$\begin{array}{cccccc} 3 \cdot 3 = & 8 \cdot 3 = & 9 \cdot 5 = & 6 \cdot 6 = & 16 : 4 = \\ 6 \cdot 5 = & 4 \cdot 4 = & 7 \cdot 8 = & 2 \cdot 10 = & 36 : 6 = \end{array}$$



1-сурет. Бастапқыдағы оқушылардың оқу үлгерімдері

Бірінші топ оқушылары, яғни сыныптың 60%-ы барлық тапсырманы дұрыс орындады. Бұл сыныптағы оқушылардың жартысынан көбісі көбейту кестесін біледі деген нәтиже шығарып отыр. Ал 25%-ы тапсырманың жартысын орындаса, қалған 15%-ы бірде бір сұраққа дұрыс жауап бере алмады. С деңгейлі оқушылардың қатарында инклюзивті оқытуды қажет ететін оқушыларда бар.

Факультатив сабағына көбейту кестесін оңай әрі тез жаттауға арналған дидактикалық ойын мен 2 әдіс дайындадым.

Көбейту кестесін жаттаудағы немесе есептеудегі тиімді әдістердің бірі:

Мысалы: $5 \cdot 9 = 45$

$$\begin{array}{r} 5 \cdot 9 = 45 \\ -1 \quad -4 \\ \hline 4 \quad 5 \end{array}$$

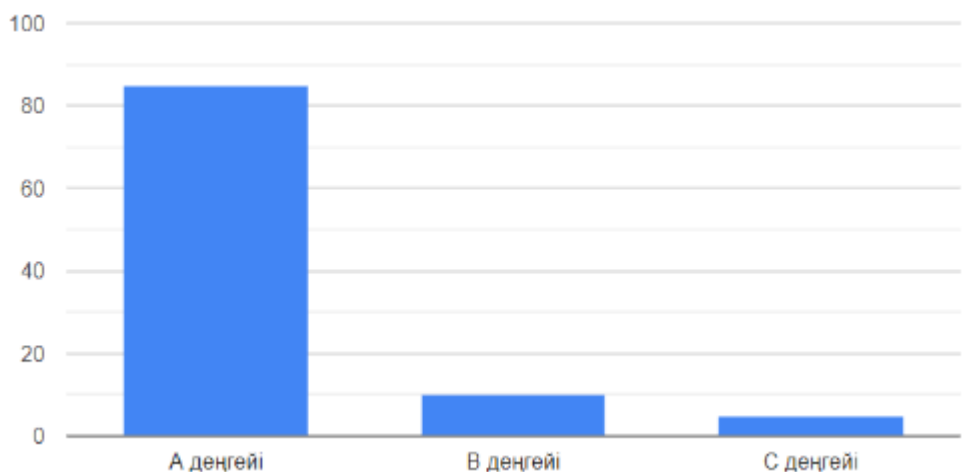
Күрделі көбейту тапсырмаларын орындауға арналған әдіс:

$$\begin{array}{r} \times \begin{bmatrix} 3 & 5 \\ 7 & 5 \end{bmatrix} \times \\ \hline 2625 \end{array}$$

Оқушыларға жаңа әдістерді меңгеру өте қызықты болды. Сабақ үстінде көбейту тапсырмаларын жарыса орындады. Сабаққа деген қызығушылықтарының артқаны байқалды.

Келесі сабақта біз 4-сынып оқушыларымен ойын ойнадық. Үлкен плакатқа екі санның көбейтіндісінің мәндерін жазып, дөңгелете сыздық. Бұл ойынды ойнау үшін бір рет қолданатын стакандар керек. Мен сынып оқушыларын екі топқа бөлдім. Кезекпен екі топты ортаға шығара отырып, оларға екі санды айттым. Оқушылар айтылған екі санның мәнін плакатта жазылған сандардың ішінен тауып, бір рет қолданатын стаканмен үстінен басулары керек. Бұл топтық жұмыс оқушылардың қарым -қатынасын одан әрі бекітуге жол береді. Сонымен қатар білімдері нашар оқушылардың ойынға қызығып, көбейту кестесін білмесе де, ойынға қатысуға деген ынталарын байқадым.

Көбейту кестесін дәстүрлі емес әдістер арқылы жаттау жұмысын бір аптаға жоспарлап бөліп, өткіздім. Оқушыларға үйге көбейту кестесін жаттап келуді тапсырдым және олардың тырысып, жаттап жүргендерін байқадым. Себебі бала болғандықтан, оның көңілі қызықты заттарға ауады, олардың ойынды ойнау үшін көбейту кестесін білу керек екендерін түсіндірдім.



2-сурет. Оқушылардың дидактикалық ойын арқылы көбейту кестесін жаттауға үйрету жұмыстарының нәтижесі

Дәстүрлі емес әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, баланың қызығушылығын ашатын ойындардың арқасында прогресстің барына көз жеткізіп отырмыз. Оқушылардың 85 %-ы көбейту кестесін толық жаттады. Ал орташа жаттағандар саны 10 % болса, төмен деңгейлі оқушылар пайызы 10%-ға кеміп, 5%-ды құрады. Ерекше оқытуды қажет ететін оқушылардың да білім деңгейлері төменнен орташа сатыға көтерілді. Бұл нәтижелер бастауыш сынып оқушыларының түрлі, қызықты әдіс-тәсілдер арқылы сабақты меңгеруіне оң әсерін тигізетінін байқадық.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Смолеусова Т. В. Есептерді шешудің кезеңдері, әдістері мен тәсілдері // Бастауыш мектеп. 2003ж.
2. Березина Ю.Ю. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қызығушылығын дамыту критерийлері / / әлеуметтік даму теориясы мен практикасы. 2015ж.
3. Коваленко В. Г. Математика сабақтарындағы Дидактикалық ойындар: Мұғалімге арналған кітап.
4. Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. Ерекше білім беруге қажеттілігі бар балаларға жалпы білім беру мектебінде психологиялық педагогикалық қолдау көрсету. 2019ж.
5. Сағымбекова П. С., Тортаева А. С., Тлеубаева Э. Ы. Бастауыш мектепте математиканы оқыту әдістемесі. 2016ж.
6. Акпаева А.Б. Математика 4-сынып. 2023ж.

**МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕЛЕРДІҢ
ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУҒА
ДАЙЫНДЫҒЫН БАҒАЛАУ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ**

**ОЦЕНКА ГОТОВНОСТИ ДОШКОЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЙ К ИНКЛЮЗИВНОМУ
ОБУЧЕНИЮ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ**

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Аубакирова Р.Ж., педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор,
Торайғыров университеті, Павлодар қаласы*

*Кошкимбаева Р.Х., педагогика ғылымдарының магистранты,
аға оқытушы, Әлкей Марғұлан атындағы университеті,
Павлодар қаласы*

*Әлкей Марғұлан атындағы университетінің «Мектепке дейінгі
оқыту және тәрбиелеу педагогикасы» білім бағдарламасы бойынша
I курс магистранты Касенова Л.Ж.*

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі инклюзивті білім беру бағдарламасында жасанды интеллектті қолдану жайлы жазылған. Мақаланың мақсаты мектеп жасына дейінгі мекемедегі инклюзивті білім беруде жасанды интеллектті қолданудың тиімді жолдарын мен әдістерін көрсету. Мақалада жасанды интеллектті мектеп жасына дейінгі балалармен мектепке дейінгі ұйымда инклюзивті жағдайда қолданудың түрлері зерттелген.

Ғылыми маңыздылығы- Жасанды интеллектті инклюзия жағдайында мектепке дейінгі балалармен ұтымды пайдалану қарастырылды. Өзекті шешімдер, қорытындылар мен ұсыныстар, қолдану мүмкіндігі мақаланың негізгі бөлімінде нақты көрсетілген.

Түйін сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, жасанды интеллект, әдіс-тәсілдер, инклюзия, әлеумет, танымдық іс- әрекет.

Аннотация. В данной статье рассказывается о использовании искусственного интеллекта в дошкольном инклюзивном образовании. В инклюзивном образовании ИИ играет ключевую роль в поддержке детей с особыми образовательными потребностями. Технологии распознавания речи, жестов и эмоций помогают создавать комфортную среду обучения для детей с ограничениями по зрению, слуху или двигательным функциям. Использование адаптивных платформ с элементами ИИ позволяет преодолевать барьеры в коммуникации и предоставлять равные образовательные возможности.

Таким образом, применение искусственного интеллекта в дошкольном и инклюзивном образовании открывает перспективы для формирования доступной, эффективной и инклюзивной образовательной среды. Актуальные решения, выводы и результаты, предложения о возможности применения и предложения указаны в основной части статьи.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, искусственный интеллект, методы, инклюзия, социум, познавательная деятельность.

Abstract. This article describes the use of artificial intelligence in preschool inclusive education. In inclusive education, AI plays a key role in supporting children with special educational needs. Speech, gesture, and emotion recognition technologies help create a comfortable learning environment for children with visual, hearing, or motor disabilities. The use of adaptive platforms with AI elements makes it possible to overcome barriers in communication and provide equal educational opportunities.

Thus, the use of artificial intelligence in preschool and inclusive education opens up prospects for the formation of an accessible, effective and inclusive educational environment. Current solutions, conclusions and results, suggestions on the possibility of application and suggestions are indicated in the main part of the article.

Keywords: *children with special educational needs, artificial intelligence, methods, inclusion, social, cognitive activity.*

Жасанды интеллект- бұл ақылға ие компьютерлік бағдарламаларды жасаумен айналысатын компьютерлік технологиялар саласы. Ол қабілетті компьютерлік жүйелерді дамытуға, үйренуге және әдетте адам интеллектісін талап ететін шешімдер қабылдауға ұмтылады. Нейрондық желілер-қолданатын жасанды интеллект модельдері өңдеуге арналған адам миының нейрондық желісіне ұқсас құрылымда. Сондықтан жасанды интеллект ақпарат және шешім қабылдаумен айналысады. [1]

Соңғы жылдары жасанды интеллект пен нейрондық желілер біздің өміріміздің әртүрлі салаларындағы маңызды құрал болып табылады. Білім беру процессінде де жасанды интеллект өз орнын тапты. Жасанды интеллект пен нейрондық желілердің таралуы білім беруде жаңа мүмкіндіктер ашты, мысалы: процесті автоматтандыру, білім алушылардың жұмысын бағалау және талдау; әрбір білім алушыға арналған материалдар мен бағдарламаларды құру; балаларды оқыту және кеңес беру үшін көмекшілер мен тьюторларға көмекші құрал ретінде пайдалануға болады. Білім беруде жасанды интеллект пен нейрондық желілерді қолдану кері байланыс арқылы оқыту сапасын арттыруға ықпал етеді және әр баламен жеке дара жұмыс уақытын оңтайландырады, мұғалімдердің қателесу ықтималдығын азайтады.

Мүмкіндігі шекетеулі балалардың білім беру процесін ұйымдастыру туралы айтсақ, психологиялық-педагогикалық өздеріне тән ерекшеліктері болуы мүмкін. Мысалға мыналар: шаршаудың жоғарылауы, зейінді шоғырландыру қиындықтары, қозғыштықтың жоғарылауы, мазасыздық, агрессивтілік және көңіл-күйдің тез өзгеруі сияқты психологиялық ерекшеліктер. Мұндай балаларға тыныш орта, шыдамды және мейірімді көзқарас, сондай-ақ көкжиектің біртіндеп кеңеюі және әр түрлі заттар мен құбылыстармен танысу қажет.

Атап айтсақ мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылғы ҚР инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген, сонымен қатар Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020– 2025 жылдарға арналған мемлекеттік

бағдарламасында инклюзивті білім беру бағыты бойынша мынандай іс-шаралар көрсетілген: денсаулық сақтаудың және әлеуметтік қорғаудың ақпараттық жүйелері интеграцияланады. Бұл психологиялық-медициналық-педагогикалық консультацияларға (бұдан әрі–ПМПК) «медициналықтан» «педагогикалық» үлгіге көшуге мүмкіндік береді. [4]

Дамудың бұзылу сипаты мен дәрежесіне байланысты әртүрлі нозологиялары бар балалардың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері:

1.Есту қабілеті нашар балалар үшін төмен қозғалыс белсенділігі тән, ақпаратты баяу игеру, қарым-қатынас пен қоршаған ортадағы өзгерістерде қиындықтар болуы мүмкін.

2.Сөйлеу бұзылыстары бар балаларда қозғыштықтың жоғарылауы, моторлы қимыл- қозғалыстың баяулауы, эмоционалды тұрақсыздық, тітіркену жиі көрінеді.

3.Көру қабілеті бұзылған балаларда қол-көз координациясының даму деңгейі төмен, баяу қабылдауға ұшырауы мүмкін.[2]

Жоғарыда келтірілген сипаттамаларды ескере отырып, инклюзивті балаларға арналған білім беру процесін ұйымдастырудың тәсілдерін ыңғайлауға болады:

- тапсырмаларды орындауға қосымша уақыт;
- материалды көрсету тәсілдерін таңдау (түсті, кеңістіктік);
- материалдың біртіндеп және кезең-кезеңімен күрделенуі;
- үлкен тақырыпты зерттеу кезінде кішігірім тақырыптарды енгізу.

Мектепке дейінгі инклюзивті балалар қажеттіліктерін ескере отырып жасанды интеллектті білім беруде қолдану тәсілдері және жолдары.

1.Жасанды интеллект жұмысына негізделген оқыту бағдарламалары. Жеке тұлғаға бейімделетін,әр баланың қажеттіліктері ескерілетін интерактивті оқыту бағдарламалары. Мұндай бағдарламаны балабақшада күніне 15-20 минутқа қолдануға болады. Компьютер кабинетіндегі мультимедиялық үстелде немесе компьютерде әр баланың аты-жөні енгізу арқылы өзіне тиесілі тапсырма шығады. Бұл әр баланың өз қарқынымен оқуға мүмкіндік береді.

2.Автоматты көмек жүйелері. Жасанды интеллект көмегімен автоматты түрде баланың қажеттіліктеріне бейімделе алатын жүйелерді жасауға болады. Мысалы, сөйлеуді тану жүйесі сөйлеу бұзылыстары бар балаларға қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді, ым-ишара тілінен қарапайым тілге аудармашы, немесе суреттерді қою арқылы дыбыстау функциясы қосылады. Бұл есту қабілеті бұзылған балаларға көмегін тигізеді.

3. Жасанды интеллект негізіндегі әр түрлі ойындар мен қосымшалар. Әлеуметтік-эмоционалды бейімделуді жақсарту мен математикалық дағдыларды дамытуға арналған ойындарды жасанды интеллект арқылы жасау.

Инклюзиті білім беру процессінде компьютерлік технологияларды қолдану. Балалардың танымдық іс-әрекетінде "Алиса" шағын станциясын пайдалану. Бүгін "Алиса" дауыстық көмекшісімен біздің еліміздің әрбір тұрғыны тіпті жөргектен бастап барлығы таныс шығар. Өйткені, бұл Яндекс компаниясы жасаған жасанды интеллект өнімі туғаннан бастап нәресте нянясы, балалар әндерін орындаушы бола алады, ертегілерді баяндаушы, ананың кеңесшісі, онлайн- логопед және өзге де сұрақтарда кеңесші, көмекші бола алады. "Алиса" адамның сөйлеуін тани алады, диалогты қолдау, сұрақтарға жауап беру, қолданбалы тапсырмалардың кейбіреуін шешу, тіпті бұл көмекшінің нақыт дағдылары белгісіз.

Айта кету керек, "Алиса" ақылды динамигі болуы мүмкін. Ол әртүрлі нозологиялардағы балалармен жұмыста қолданылады. Мәселен, нашар көретін балаларға сабақта жайлы орта қамтамасыз етеді, Білім беру қызметіне белсенді қатысады, Балаға сөйлеу командаларын қолдануға мүмкіндік беретін интерфейс. [1]

Жасанды интеллектті шағын станция логопедиялық проблемалары бар балалар үшін таптырмас мотивация. Себебі шағын станция анық сөйлеуді талап етеді. Бала тілін түсінбесе, айтылған команданы орындай алмайды. Сондықтан балаға оны түсінетіндей етіп сөздерді дұрыс айту, сөйлемді дұрыс құрау сияқты түзету жұмысын орындау керек. Яғни, ол -сөйлеуді дамытудың жақсы мотиваторы. Сонымен қатар, арнайы сөйлеуді дамытуға арналған "сөйлеуге оңай" онлайн-тренажер бар, мұнда дыбыстарды жаттықтыру өте көңілді өтеді. [5]

Қозғалыс кезінде қиындықтарға туындайтын балаларға қажетті ақпаратты табуды айтарлықтай жеңілдетеді. Екінші жағынан моториканы дамыту жұмыстарын орындауға болады. "Графикалық диктант" ойынын Алисамен бірге ойнауға болады. Өтілген материалға қатысты диктант жазады. Мектепке дейінгі білім беруде сурет алынады. Мысалға «Геометриялық пішіндер» тақырыбын бекіту үшін Алиса атаған фигуралардың суретін салу керек. Ақылды құрылғы ақыл ойының ақауы бар балаларға есту, қабылдау реакцияларына тренажер бола алады.

"Алиса" виртуалды дауыстық көмекшісін қолдану білім беру қызметі барлық инклюзивті балалармен жұмыс жасауда ыңғайлы. жасанды қолданудың артықшылықтарын қарастырсақ:

- Өтүрлі гаджеттер балалардың шынайы қызығушылығын тудырады, сондықтан олар зерттелетін материалға оң мотивация, білім алушылардың қызығушылығы артады.

-сабақтарды өткізу кезінде пайдалану педагогке көмек көрсетуде мүмкіндік береді

- шағын станция педагогтың әдістемелік қоржынын толықтыруға мүмкіндік береді

-білім беру қызметінің жаңа қызықты формалары мен әдістері;

- "Алиса" балалардың іс-әрекеттері, оның ішінде ойын сәттері арқылы оқу материалын игерте алады.

-дауыстық көмекші жұмсақтық арқылы қолайлы, қызықты және достық сұхбаттасушының қарым-қатынасын жасауға мүмкіндік береді

- әр түрлі аудио сәттерді қолдану сабақты қызықты етеді

Білім беру қызметі үшін қажетті командаларды тікелей "Алисаға" беруге болады. Мысалы, сұрақ қойып, бірден жауап алу, немесе іске қосу арқылы белгілі бір дағды (мысалы, ұйымдастырылған іс- әрекеті барысында Алиса, "Тыныс алу минуты" дағдысын іске қосыңыз-, деп команда бере алу мүмкіндігі бар. Сабақтарды өткізу кезінде мұғалімге келесі дағдылар көмектесе алады: "жануарды тап"; "керемет жады"; "артығын тап"; "Зоология"; "Музыкалық үзіліс"; сияқты тағы да басқа функцияларды қолдана отырып режимдік сәттерді түрлендіруге болады.

Бейне-Viper.tech -пен жұмыс істейтін нейрондық желі. .[1]

Visper - визуалды дикторлармен бейнелер жасауға арналған платформа.Viper.tech Бағдарламасы. дамудың әртүрлі салаларындағы балаларға көмектесе алады

Viper.tech тірек-қимыл аппараты бұзылған балаларға арналған әртүрлі пәндер бойынша бейне оқулықтар жасау үшін қолдануға болады.

Ертегі, математикадағы сан, фигуралар танысу барысында инклюзивті балаларға бейнелер форматында материалдар ұсынылады. Ол бала үшін оқу материалын ыңғайлы қарқынмен және форматта зерттеуге мүмкіндік береді.

1. Аутизмі бар балаларға өзіне-өзі қызмет көрсету бойынша бейне нұсқауларды Viper Tech арқылы көрсетуге болады. Бейнелер осы әрекеттерді орындауды үйренуге, өз бетіңізше әрекет ету және өзің сенімді сезінуге көмектеседі.

2. Даун синдромы бар балаларға Viper.Tech сөйлеуді, математиканы және әлеуметтік дағдыларды дамыту бойынша бейне сабақтар құруға мүмкіндік береді. Бейнелер осы синдромы бар балаларға

дағдыларын жақсартуға, қоғамға бейімделуге және жеңілдетуге көмектеседі.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беруде жасанды интеллект пен нейрондық желілер баланың әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Дегенмен, жасанды интеллектті пайдаланар алдында балалардың пікірімен ата-аналардың келісіміне назар аударған жөн. Ұсынылған жасанды интеллект бағдарламалары мектепке дейінгі қоршаған ортамен таныстыруда қол жетімді.

Мектепке дейінгі инклюзивті және жалпы білім беруде оқытудың инновациялық әдістерін әзірлеуде, оқытудағы қиындықтарды анықтауға, берілетін материалды талдауда және тағы да басқа процесстерде көмек көрсете алады. Қорытындылай келе, жасанды интеллектті мектепке дейінгі инклюзивті білім беруде қолдану тәрбиеші үшін өте тиімді. Жасанды интеллектті инклюзивті білім беруде қолдану этникалық тегіне, діни сеніміне, экономикалық мәртебесіне және дамуындағы ерекшеліктеріне қарамастан, барлық балалардың білім алуына және әлеуметтік бейімделуіне жағдай жасау процессін айтарлықтай жеңілдетеді. [3]

Әдебиеттер

1. https://ресурс.дету/uploads/files/ОДО/МР_Искусственный%20интеллект.pdf
2. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Л.И. Акатов. – М.: ВЛАДОС, 2003. 73 бет, 207-209 бет.
3. Алехина С.В., Алексеева М.Н., Агафона Е.Л. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании // Психологическая наука и образование №1: Инклюзивный подход и сопровождение семьи в современном образовании. М., 2011. 27-30 бет
4. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
5. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования // Использование научно обоснованных стратегий обучения в инклюзивном образовательном пространстве. Главы из книги / Пер. Анисеев И.С., Борисова Н.В. М., 2009. 116-135 бет

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕ ОЙЫН ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Аубакирова Р.Ж., педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор,
Торайғыров университеті, Павлодар қаласы

Кошкимбаева Р.Х., педагогика ғылымдарының магистранты,
аға оқытушы, Әлкей Марғұлан атындағы университеті,
Павлодар қаласы

Аменова У.Ж., мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу педагогикасы
білім бағдарламасы бойынша I курс магистранты,
Әлкей Марғұлан атындағы университеті, Павлодар қаласы

Аңдатпа. Бұл мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытып тәрбиелеу процесінде ойын әдістерін қолдану жайлы жазылған. Мақаланың мақсаты – мектеп жасына дейінгі мекемедегі ерекше білім беруді қажет ететін балаларға білім беруде ойын әдістерін қолданудың тиімділігін көрсету. Мақалада инклюзивті білім беру мағынасы, анықтамалары, оның ерекшеліктері және білім беру процесіндегі маңыздылығы туралы айтылған. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен түзету-дамыту жұмысының негізгі бағыттары, ойын және оның маңызы мен пайдасы, ойын технологиясы және оларды қолданудың ерекшеліктері, балалардың ерекшеліктеріне байланысты ойындарды таңдау талаптары көрсетілген.

Түйін сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, инклюзия, инклюзивті білім беру, мектепке дейінгі жас, ойын.

Аннотация. В этой статье рассказывается об использовании игровых методов в процессе обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями. Цель статьи – показать эффективность использования игровых методов в воспитании детей с особыми образовательными потребностями в дошкольном учреждении. В статье рассказывается о значении, определениях инклюзивного образования, его особенностях и значении в образовательном процессе. Отражены основные направления коррекционно-развивающей работы с детьми с особыми образовательными потребностями, игра и ее значение и польза, технология игры и особенности их применения, требования к выбору игр в зависимости от особенностей детей.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, инклюзия, инклюзивное образование, дошкольный возраст, игра.

Abstract. This article describes the use of game methods in the process of teaching and raising children with special educational needs. The purpose of the article is to show the effectiveness of using game methods in the education of children in preschool. The article describes the meaning, definitions of inclusive education, its features and significance in the educational process. The main directions of correctional and developmental work with children with special educational needs are reflected, the game and its meaning and benefits, the technology of the game and the features of their application, the requirements for the choice of games depending on the characteristics of children.

Key words: children with special educational needs, inclusion, inclusive education, preschool age, game.

Инклюзия мүмкіндіктері шектеулі, физикалық дамуында қиындықтары бар немесе ерекше білім беруді қажет ететін балаларды, жасөспірімдерді қоғамның белсенді өміріне қосу процесі. Қазақстандық қоғамда баршаға қолжетімді кедергісіз білім беру идеяларының пайда болуы және олардың педагогикалық практикада қолданылуы білім беру жүйелерінің ішіндегі байланыстардың өзгеруіне әкеп соғады, нәтижесінде зерттеудің жаңа объектілік саласы туады [1, б. 5].

Инклюзивті білім беру – білім беру жүйесін дамытудың жаңа әлеуметтік құбылысы. Тар семантикалық мағынада инклюзивті білім беру – бұл әлеуметтік тәжірибені және қолданыстағы әлеуметтік қатынастар жүйесін дамыту үшін басқалармен бірге жалпы білім беру процесіне ерекше мүмкіндіктері бар адамды қосу [1, б. 5].

Кең мағынада инклюзивті білім француз тіліндегі терминнің *Inclusif* – қоса алғанда деген мағынасына сүйене отырып қарастырылады. Манчестер университетінің профессоры Питер Миттлердің анықтамасы бойынша "инклюзивті білім беру – бұл түпкі мақсатқа жетудің алғашқы қадамы – жынысына, жасына, этникалық тегіне, қабілетіне, даму бұзылыстарының болуына немесе болмауына қарамастан барлық балалар мен ересектерге қоғамға толық қатысуға және оған үлес қосуға мүмкіндік беретін қоғам құру" [1, б. 5].

Білім берудегі инклюзия мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру жолындағы кедергілерді азайтуға бағытталған. Инклюзивті білім беру – бұл білім берудегі кемсітушілікті еңсеру, тең емес бастапқы жағдайларға байланысты бірқатар әлеуметтік топтарды білім алу мүмкіндіктеріне қол жеткізу [1, б. 8].

Инклюзивті білім беру – бұл бірлескен білім беру және тәрбиелеу, оның ішінде бірлескен оқу сабақтарын, бос уақытты, мүмкіндігі шектеулі адамдар мен мұндай шектеулері жоқ адамдарға қосымша білім берудің әртүрлі түрлерін ұйымдастыру [1, б. 9].

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен түзету-дамыту жұмысының негізгі бағыттары:

- эмоционалды-жеке саланы дамыту және оның кемшіліктерін түзету;
- танымдық іс-әрекетті дамыту және жоғары психикалық функцияларды мақсатты қалыптастыру;
- іс-әрекет пен мінез-құлықты ерікті реттеуді қалыптастыру;
- әлеуметтік дағдылар мен әлеуметтенуді қалыптастыру;

- эмоционалды босатуды қамтамасыз ету.

Әсіресе, мектепке дейінгі жас – бұл жеке тұлғаның негізі қаланатын, ерік-жігер дамытын, әлеуметтік құзыреттілік қалыптасатын ерекше және шешуші кезең.

Тәрбиеші өз жұмысын балалардың танымдық мотивациясы жоғарылайтындай етіп, оқу іс-әрекеттерін жоспарлауды, бақылауды және бағалауды үйреніп, бала топта жұмыс істей алатындай, басқа балалармен диалог жүргізіп, өз пікірін қорғай алатындай етіп жүргізеді. Жұмыстың мазмұны ерекше білім беруді қажет ететін балалардың дамуындағы кемшіліктерді түзетуді қамтамасыз етуге, психо-физикалық даму ерекшеліктерін ескере отырып, жеке бағдарланған педагогикалық көмекті жүзеге асыруға бағытталуы керек. Оны іске асыру үшін ойын технологиялары мен әдістерін қолдана отырып білім берген жөн. Ал ойын түрінде оқыту қызықты, көңілді болуы керек.

"Ойын педагогикалық технологиялары" ұғымы әртүрлі педагогикалық ойындар түрінде педагогикалық процесті ұйымдастырудың әдістері мен олардың тобын қамтиды. Технологияның ерекшелігі – білім беру кеңістігіндегі өмірлік маңызды кәсіби қиындықтарды модельдеу және оларды шешудің жолдарын іздеу. Әр түрлі педагогикалық ойындар түрінде педагогикалық процесті ұйымдастырудың әдістерінен тұрады [2].

М.В. Кларин бойынша педагогикалық технология – бұл педагогикалық мақсаттарға жету үшін қолданылатын барлық жеке, аспаптық және әдістемелік құралдардың жүйелік жиынтығы және жұмыс істеу тәртібі.

"Ойын технологиясы" жоғарыда аталған критерийлерден басқа, балабақшадағы оқу процесінде ойын жағдайларын қолдануға психологиялық негізделген талаптарға жауап беруі керек, бұл балаға ойын жағдайындағы кейіпкердің рөлін қабылдауға мүмкіндік береді. Анықтама бойынша, ойын - бұл мінез-құлықты өзін-өзі басқару қалыптасатын және жетілдірілетін әлеуметтік тәжірибені қалпына келтіруге және игеруге бағытталған жағдайлар жағдайындағы қызмет түрі.

Ойын – бұл бала үшін рахат пен қуаныш қана емес, сонымен қатар ол жақында игерген дағдыларды нығайту. Ойындағы балалар өздерін тәуелсіз сезінеді, өз қалауы бойынша құрдастарымен сөйлеседі, білімдері мен дағдыларын жүзеге асырады және тереңдетеді. Ойын ойнау арқылы балалар қоршаған әлемді біледі, түстерді, форманы, материалдың қасиеттері мен кеңістігін зерттейді, өсімдіктермен, жануарлармен танысады, адами қатынастардың алуан түріне бейімделеді.

В.А. Сухомлинский бойынша, «ойынсыз ақыл-ойдың толық дамуы жоқ және мүмкін емес. Ойын – бұл үлкен жарық терезе, ол арқылы баланың рухани әлеміне идеялардың, қоршаған әлем ұғымдарының өміршең ағымы құйылады. Ойын – бұл қызығушылық пен қызығушылықтың жарқылын тудыратын үшқын» [2].

Ф. Фребельдің философиясы ойын заттардың қалай жұмыс істейтінін білудің биологиялық қажеттілігін қанағаттандыратынын атап көрсетеді [3, б. 6].

А. Байтұрсыновтың ойынша: "Бала ойынды жұмыстан ажырата алмайды. Ол үшін ойын да ойын және жұмыс та ойын, бала бәрін ойнау арқылы жасайды. Сондықтан балаға жақсы нәрселерді үйрету үшін оның табиғи қажеттіліктерін ескеру керек. Бала өзін үйретіп жатқандай сезінбеуі үшін ересектер оны әртүрлі ойын түрлеріне қалай тарту керектігін білуі керек, осылайша оны ойын арқылы үйретеді" [3, б. 13].

Осылайша, ойын технологиясы баланың дамуында маңызды рөл атқарады және барлық мектепке дейінгі білім берудің негізі болып табылады. Ойын – шығармашылықты, белсенділікті, тәуелсіздікті, өзін-өзі жүзеге асыруды, өзінің «менін» көрсету мақсатында баланы нақты немесе қиялдағы шындыққа батырудың ең еркін, табиғи түрі.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған ойын технологияларын қолдану ерекшеліктеріне назар аударайық:

1. Табиғи материалмен, креммен, құммен, талькпен, спорттық жабдықтармен ойындарда сенсорлық интеграцияны қолдану. Сенсорлық интеграция психофизикалық және эмоционалды-ерікті сфералар арасында байланыс орнатуға көмектеседі, эмоционалды сфераның тепе-теңдігін алуға көмектеседі.

2. Барлық мамандардың параллель жұмысы.

3. "Белсенді тыңдау" әдісін және "процессуалдық ойындар" технологиясын қолдану.

4. Қазіргі уақытта баланың эмоционалды жағдайын ескеру [2].

Түзету және дамыту ойындары мен жаттығулары интеллекттің алғышарттарын дамытуға бағытталған: визуалды-кеңістіктік қабылдау, есте сақтау, ойлау, зейін, өзін-өзі бақылау және қызметті реттеу дағдылары, сондай-ақ танымдық мотивтерді дамыту. Ойындар диагностика нәтижелерін, ақау құрылымын, жеке ерекшеліктерін ескере отырып, түзету міндеттеріне сәйкес материалдың біртіндеп күрделенуімен өзекті даму деңгейіне сәйкес таңдалады. Олардың спектрі кең және алуан түрлі. Сонымен қатар, ойын өткізер алдында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған ойындарды таңдау кезіндегі талаптарды анықтаған жөн, олар:

1. Ойынның баланың жасына немесе оның өзекті даму деңгейіне сәйкестігі;
2. Ақау құрылымын есепке алу;
3. Біртіндеп күрделене отырып, ойын материалын таңдау;
4. Ойын мазмұнының баланың білім жүйесімен байланысы;
5. Сабақтың түзету мақсатына сәйкестігі;
6. Қызмет түрлерін ауыстыру қағидатын есепке алу;
7. Жарқын, дауысты ойыншықтар мен жәрдемақыларды пайдалану;
8. Ойыншықтар мен қолданылатын құрал-жабдықтардың гигиеналық талаптарға сәйкестігі, қауіпсіздік [2].

Қорытындылай келе, ойын технологияларын қолдана отырып, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға білім беріп, тәрбиелеу өте тиімді әрі маңызды. Жоғарыда айтылған талаптар орындалған жағдайда балалар ойын барысында жаңа ақпараттарды меңгереді, белгілі бір дағдыларды қалыптастырады, көңіл көтереді және басқа адамдармен қарым-қатынасқа түсіп әлеуметтенуіне мүмкіндік береді.

Осылайша, тәрбиеші өз жұмысында түзету-дамыту жұмысының негізгі бағыттарын, ойын және оның маңызы мен пайдасын, ойын технологиясы және оларды қолданудың ерекшеліктерін ескере отырып, балалардың ерекшеліктеріне байланысты ойындарды таңдау талаптарын қолданып, балаларды шамадан тыс жүктемей, олармен ойнай отырып, ерекше білім беруді қажет ететін балаларға психологиялық қолдау көрсете алады.

Әдебиеттер

1. Лиходедова Л.Н., *Теория и практика инклюзивного образования: учебное пособие для группы специальностей «Образование»* / Л.Н. Лиходедова - Костанай: КГПИ, 2017. – 165 с.
2. <https://nsportal.ru/shkola/materialy-metodicheskikh-obedinenii/library/2020/12/05/igrovye-tehnologii-primenyaemye-v>
3. Жумабаева С.Г., Клышбаева С.А. *Теория и методика дошкольного образования: Руководство к действию: Метод. пособие/Под ред. Г.М. Кусаинова. – Алматы: Изд-во «Эверо», 2021. – 124 с.*

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ДАЯРЛЫҚ ТОП БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚИЯЛЫН ДАМУДА

*Ежсенхан Сәулетбек Айдарұлы магистрант, 7M01201 - Мектепке
дейінгі оқыту және тәрбиелеу, жетекшісі п.ғ.к.: А.Ж.Едигенова
«Семей қ. Шәкәрім ат.университеті» КеАҚ*

Аңдатпа. Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қиялын дамыту маңызды педагогикалық міндеттердің бірі болып табылады. Бұл процесс балалардың түрлі өнер түрлеріне, ойындарға, қиял әлеміне деген қызығушылығын арттыруға бағытталған. Шығармашылық қиялды дамыту арқылы баланың ой-өрісі кеңейіп, эмоционалдық және интеллектуалдық қабілеттері дамиды. Мектепке дейінгі ұйымдарда арнайы бағдарламалар мен ойын әдістері арқылы балалардың қиялы мен шығармашылық әлеуетін ашуға мүмкіндік беріледі. Бұл олардың өзін-өзі тану, өзіндік көзқарас қалыптастыру, әлеуметтік дағдыларын жетілдіруіне септігін тигізеді.

Түйін сөздер: Шығармашылық қиял, мектепке дейінгі балалар, дамытуды, ойын әдістері, өнер түрлері, педагогикалық міндет, ой-өріс, эмоционалдық қабілеттер, интеллектуалдық дамуы, өзін-өзі тану, әлеуметтік дағдылар.

Аннотация. Развитие творческой фантазии детей дошкольного возраста является одной из важных педагогических задач. Этот процесс направлен на повышение интереса детей к различным видам искусства, играм, миру фантазий. Через развитие творческой фантазии расширяется кругозор ребенка, развиваются его эмоциональные и интеллектуальные способности. В дошкольных организациях посредством специальных программ и методов игры можно раскрыть воображаемый и творческий потенциал детей. Это будет способствовать их самопознанию, формированию самосознания, совершенствованию социальных навыков.

Ключевые слова: Творческая фантазия, дети дошкольного возраста, развитие, методы игры, виды искусства, педагогическая задача, мышление, эмоциональные способности, интеллектуальное развитие, самопознание, социальные навыки.

Abstract. The development of creative imagination of preschool children is one of the important pedagogical tasks. This process is aimed at increasing the interest of children in various types of art, games, and the world of fantasy. Through the development of creative imagination, the child's horizons expand, his emotional and intellectual abilities develop. In preschool organizations, through special programs and methods of play, the imaginary and creative potential of children can be revealed. This will contribute to their self-knowledge, the formation of self-awareness, the improvement of social skills.

Keywords: Creative fantasy, preschool children, development, methods of play, types of art, pedagogical task, thinking, emotional abilities, intellectual development, self-knowledge, social skills.

Қазіргі қоғамда дәстүрден тыс ойлауға қабілетті, тез өзгеретін жағдайларда бағдарлай алатын, бар мәселелердің стандартты емес шешімдерін таба алатын, жаңа тәжірибеге ашық бірегей тұлғаны тәрбиелеу мәселесі жиі көтерілуде.

Мектепке дейінгі білім берудің басым міндеттердің бірі: әрбір баланың өзімен, басқа балалармен, ересектермен және әлеммен қарым-қатынас субъектісі ретінде қабілеттері мен шығармашылық әлеуетін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасау. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балалардың дамуы үшін өнімді іс-әрекетті дамыту арқылы балалардың қиялын, шығармашылық қабілетін дамытуға ықпал ететін білім берудің маңызы зор[1].

Өмірдің осы сезімталдық кезеңінің авторлардың (О.М.Дьяченко (2008), Н.А. Шинкарева (2015), А.А. Иванова (2015), О.О. Шелехова (2015), Т.О.Евсеева (2016), Т.В.Лазаренко (2016) жасаған көптеген заманауи зерттеулерімен расталады.

Дегенмен, үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қиялын дамыту мәселесі әдебиетте қосымша зерттеулер мен қамтуды талап етеді.

Бізді қызықтыратын мәселені ашу «қиял», «шығармашылық қиял», «шығармашылық қиялдың даму шарттары» ұғымдарын қарастыруды талап етеді. «Қиял» терминін психологиялық процесс ретінде кеңейте отырып, Р.С. Немов жеке тұлғаның мотивациясына, тілегі мен қажеттіліктеріне негізделген өз іс-әрекеті процесінде жаңа бейне, жағдай жасауға баса назар аударады [2]. Е.Г. Речицкая үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың қиялының ойлаумен тығыз байланысты екенін атап өтті, өйткені бұл жастағы психикалық процестер бейнеден ажырамайды [3]. Орыс психологтары (Л.С.Выготский, А.В.Запорожец, Д.Б.Эльконин, С.Л.Рубинштейн) өз зерттеулерінде қиял мен шығармашылықтың тығыз байланысын ашады. Авторлар балалардың қиялының шығармашылық әрекет процесінде қалыптасатынын атап көрсетеді. Біз өз зерттеулерімізде мынадай анықтамаға сүйенеміз: «Шығармашылық қиял – қазіргі кезде жоқ заттардың бейнесін өз бетінше жасауға немесе бұрыннан бар объектінің бастапқы модификациясын жаңғыртуға негізделген қиялдың түрі» [4] деп.

Шығармашылық қиял мәселесін Ресейдің жетекші ғалымдары зерттеген: А.Н. Леонтьев, Б.Г. Ананьев, А.Г. Асмолов – және шетелдік психологтар: Дж.Гильфорд, Э.Торранс, Э.Фром және т.б. Дж.Гильфорд шығармашылық қиялды интеллекттің жалпы схемасы шегінде орналасқан әртүрлі факторлар жүйесі деп түсінеді, шығармашылық қиялдың төрт негізгі факторын анықтайды: өзіндік ерекшелігін, мағыналық икемділік, бейнелі адаптивті икемділік, вариативтілік [5].

Шығармашылық қиялды дамыту мәселесін шешудегі біздің көзқарасымыз жоғары мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалдық-еріктік, танымдық және белсенділік сфераларының дамуымен тығыз байланысты өнімді әрекетті меңгеруіне негізделген.

Білім беру бағдарламаларын талдауда табиғи материалдармен жұмыс жасауда баланың шығармашылық қиялының көрінуіне ықпал ететін табиғатпен байланыстың қажеттілігі анық. Шығармашылық қиялды дамытудағы табиғи материалдың маңызын ашуға көмектеседі. Педагогтар балалардың қызығушылықтарына, хоббилеріне және қабілеттеріне сәйкес келетін мектеп жасына дейінгі балалардың жан-жақты дамуының ең жақсы құралы деп санайды; балалардың шығармашылық қабілетін дамыту мүмкіндігін, өзіндік ерекшелігімен ерекшеленетін жаңа бейнені жасау үшін әртүрлі табиғи материалдарды біріктіру қабілетін дамытудағы бірегейлікті атап көрсетеді. З.В. Лиштван балаларда қайталанбас бейнелерді жасау қабілетін кезең-кезеңімен дамыту керектігін атап көрсетеді:

- экскурсиялар, табиғатты бақылау, қоршаған табиғат әлемінің заттары мен құбылыстары туралы әңгімелесуді кезеңмен жүргізеді;

- балаларға табиғи материалдан жасалған қолөнер бұйымдарымен таныстыру жаттығуды негізгі кезеңінде қолданған қажет. Онда дизайнды талдау, бұйымның реттілігін, құрастыру техникасы мен әдістерін белгілеу, іс-әрекет барысын жоспарлау, қажетті материалдар мен құралдарды таңдау, ойын арқылы қиялын, шығармашылық қиялын ояту кіреді.

- мектеп жасына дейінгі балалар жаттығудың соңғы кезеңде ойлап тапқан бейнені өз бетінше жасайды [6].

Қосымша білім беру жүйесі ұйымдастырылған іс әрекет қызметтің әртүрлі нысандары арқылы жүзеге асырылады: бейнелеу өнері үйірмелері, көркемсурет студиялары, өнер орталықтары, мектепке дейінгі мекемелер жанындағы эксперименттік алаңдар, балалар шығармашылығы байқауларына, көрмелер мен фестивальдерге қатыстыру арқылы. Біз жұмыстың ең көп тараған түріне тоқталамыз: өзіндік ерекшеліктері бар үйірме сабақтары: біріншіден, бұл шығармашылық түрлендіру әрекеттеріне эстетикалық қажеттілігі бар балаларға арналған сабақтар, екіншіден, жұмысты ұйымдастырған кезде қызығушылықтары мен бейімділіктерді ескеруге болады [7].

Біздің зерттеу жұмысымыздың мақсатты мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалардың шығармашылық қиялын дамыту мәселесін зерттеуден, осы мәселенің шешімін табуға бағытталған белгілі бір педагогикалық шарттарды ескере отырып эксперименттік жұмыстарды жүргізуден, зерттеудің тиімділік дәрежесін анықтаудан тұрды.

Анықтау кезеңінде балалардың шығармашылық қиялының дамуының бастапқы деңгейі анықталды. Біз өз зерттеулерімізде зерттеушілер арасында кең тараған өзіндік әдістерге тоқталдық. Балалардағы шығармашылық қиялды дамытудың компоненттері мен көрсеткіштеріне сәйкес диагностикалық әдістер таңдалып анықталды.

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қиялын дамытудың құрамдас бөліктері мен көрсеткіштері.

Құрамдас бөліктер: Эмоциялық, когнитивті, белсенділік-түрлендіргіштері.

Көрсеткіштер: Эмоциялық - эстетикалық сипаттағы сыртқы объектілерге эмоционалды қатынас; - шығармашылық әрекет процесінде көрінетін сезімдер мен жағымды эмоциялар.

Когнитивті - ойлаудың өзіндік ерекшелігі (креативті ойлау).

Белсенділік-түрлендіргіш - суретті толықтыру және түрлендіру, қиялдау (қиял өнімділігі), - әртүрлі көркем бейнелерді жасай білу (ойлау икемділігі), - шындықты шығармашылықпен өңдеуге негізделген жаңа, өзіндік бейнелер жасау қабілеті (қиялдың түпнұсқалығы)

5-6 жастағы балаларда шығармашылық қиялдың көріну дәрежесі осы процестің дамуын ескере отырып анықталды:

- Жоғары деңгей – нәтижелі іс-әрекетке деген жағымды сезімдер мен эмоциялардың көрінуімен сипатталады; нәтижелі өнімді іс-әрекет саласында білімнің болуы және осы білімді толықтыруға ұмтылу; көркем бейнені елестетуде, жоспарды жүзеге асыру жолдарын табуда, ойлаудың өзіндік ерекшелігінің көрінісі, жасалған образдарды толықтыру және түрлендіру, шындықты шығармашылық өңдеу негізінде жаңа, өзіндік бейнелер жасау; өз қызметін жоспарлау және жоспарларды өз бетінше орындау қабілеті дамыған.

- Орташа деңгей – өнімді іс-әрекетке деген жағымды сезімдер мен эмоциялардың көрінуімен сипатталады; көркем-шығармашылық қызмет саласында белгілі бір білімнің болуы; көркем бейнені елестету, ересек адамның көмегімен жоспарды іске асыру жолдарын табу, шындықты өңдеу негізінде жасалған бейнелерді толықтыру; ересек адамның жетекшілігімен өз іс-әрекетін жоспарлау қабілетін қалыптастыру.

- Төмен деңгей – эстетикалық сипаттағы сыртқы объектілерге эмоционалды жауаптардың болмауымен, шығармашылық трансформациялық белсенділікке қажеттіліктің төмен деңгейімен сипатталады; көркем-шығармашылық қызмет саласында шектеулі білім қорының болуы; стереотиптік және стереотиптік ойлау; көркем образ жасауда қиялды көрсете алмау, жаңасын жасау және бұрыннан бар бейнелерді толықтыру; өз іс-әрекетін жоспарлау және өз жоспарларын өз бетінше жүзеге асыру қабілетсіздігі.

Эксперименттік жұмыстың бірінші кезеңінде мақсатты бақылаулар мен диагностикалық процедуралар барысында № 9 топ балаларында шығармашылық қиялдың даму деңгейінің келесі көрсеткіштері анықталды: 39% төмен (7 адам), орташа 61% (11 адам), жоғары деңгейі анықталмады. Ал № 14 топта шығармашылық қиялдың даму деңгейі анықталды: төмен 22% (4 адам), орташа 72% (13 адам), жоғары деңгей 6% (1 адам).

Алынған нәтижелерге байланысты № 9 топқа эксперименттік, № 14 топқа бақылау мәртебесі берілді. Келесі кезекте эксперименттік топтың балаларына «Жас сиқыршылар» қосымша білім беру бағдарламасы бойынша сабақтар өткізілді. Сабақ аптасына бір рет 25 минуттан кешкі уақытта белгілі бір педагогикалық шарттармен өткізілді.

Бірінші шарт – «Мектеп жасына дейінгі балалардың табиғи материалдармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдерін терең меңгеруін қамтамасыз ету». Мектеп жасына дейінгі даярлық топ балалардың табиғи материалдармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдерін оқып-үйрену және меңгеру мақсатында табиғатқа бақылаулар мен экскурсиялар жүргізіліп, табиғатта көргендері туралы әңгімелер жүргізілді. Табиғи материалдардан қолөнер мен ойыншықтар жасау және орындаушылық кезеңдерге негізделген. Алғашқы кезең – бала ойыншықты бағалайды, мақсатқа жету үшін қажетті шарттарды анықтайды, оны пайдалану тәртібін жоспарлайды, қажетті материал мен құралдарды таңдайды, мақсатқа қандай практикалық дағдылардың көмегімен қол жеткізілетінін шешеді. Орындау кезеңі – бала өз мінез-құлқын, өзіне берілген тапсырмаларды меңгеруге үйрене отырып, қолөнер жасай бастайды. Соңғы нәтиже тек дайын қолөнер ғана емес, сонымен қатар табиғи материалдармен жұмыс істеудің нақты практикалық дағдылары мен әдістерін қалыптастыру болып табылады.

Екінші шарт – «Заманауи инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану». Балалармен жұмыс жасауда қолданылатын технологиялар: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, проблемалық оқыту технологиясы, жобалық шығармашылық іс-әрекет, ойын арқылы оқыту технологиясы және тұлғаға бағытталған технологиялар болды. Проблемалық оқыту технологиясы белгілі бір проблеманы қоюға және оны балалардың өз бетінше шешу жолдарын табуға негізделген. Жобаның шығармашылық әрекеті барысында педагог тәрбиеші мен балалар бірлесіп жұмыс істеді, нәтижесінде табиғи материалдардан ерекше қолөнер жасалды. Әр сабақта дидактикалық ойындар мен жаттығуларды, ойын сипатындағы практикалық тапсырмаларды қолдану барысында ойын технологиясы қолданылды. Тұлғаға бағытталған технологиялар әр баланың қызығушылығын түсінуге

ықпал етті. Сабақ барысында балалар өз пікірлерін білдірді, өздерінің және басқа балалардың қолөнеріне баға берді, алған әсерлерімен бөлісті, ұжымдық іс-әрекетте келіссөздер жүргізу және бірлесіп әрекет ету дағдыларын игерді.

Үшінші шарт – «Мектеп жасына дейінгі даярлық топтағы балаларды оқыту тәжірибесінде шығармашылық тапсырмалар мен жаттығуларды әзірлеу және орындау». Шығармашылық тапсырмалар мен жаттығулар әр баланы босатып, оны шығармашылық процеске қосу үшін қолданылды. Олар балалар өз бетінше толықтыра алатын, өзгертетін, түрлендіре алатын, жаңа шешімдер таба алатын, бастамашыл, білім мен дағдыларды жаңа жағдайларда қолдана алатындай етіп салынған. Шығармашылық жаттығулар қолданылды мысалы, «Ауыстырушылар», «Ғажайып трансформациялар» және т.б. Алынған мәліметтер жүргізілген жұмыстың тиімділігін көрсетеді.

Қорытындылай келе. Зерттеу нәтижесінде мектеп жасына дейінгі 5-6 жас балалардың шығармашылық қиялын дамытуға бағытталған және мектепке дейінгі мекеменің тәрбие жүйесіне енгізілген педагогикалық жағдайлардың тиімділігі дәлелденді. Табиғи материалдармен жұмыс жасау барысында балалар өз ойын ашық айтуда құнды тәжірибе жинақтады, ынтымақтастықта тәжірибе жинақтады, өз ойын еркін тұжырымдайды, табиғи материалды қолданып, өз ойыны үшін қолөнер бұйымдары мен ойыншықтар жасайды. Балалардың шығармалары мазмұны жағынан ерекше және қызықты болды. Балалар табиғи материалдарды, жұмыс әдістерін, бөлшектерді қосу әдістерін мақсатты түрде және өз бетінше таңдай бастады. Сонымен қатар олардың ізденімпаздық, белсенділік, алған дағдылары мен еркін шығармашылық әрекеттерін таныта бастады.

Әдебиеттер

- 1.Питенко С.В., Пономарева А.А. Табиғи материалмен жұмыс процесіндегі жағдайы мектепке дейінгі балалардың шығармашылық қиялын дамыту // Ғылыми шолу. Педагогикалық ғылымдар. – 2021. – No 2. – Б.32-36
- 2.Мұхамбетова, Ш. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы: 2016. Білім.
- 3.Құрманалина, С. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту әдістемесі. Астана: 2015. Фолиант.
- 4.Абдиев, Т. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту. Алматы: 2017. Ғылым.
- 5.Әлімжанова, М. Баланың шығармашылық дамуы және оны ынталандыру жолдары. 2018. Алматы: Қазақ университеті.
- 6.Исаева, Р. Мектепке дейінгі жастағы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. 2020. Алматы: Мектеп.
- 7.Дүйсенбекова, Ж. Ойын арқылы шығармашылықты дамыту. 2014. Астана: Қазақ педагогикалық университеті.

ОЙЫН ӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫ ТҮЗЕТУ-ДАМУЫ ЖҰМЫСТАРЫ

Алимхан Қ.Ө., Баязитова К.Д.,

Педагогика жоғары мектебінің 3 курс студенттері

Ғылыми жетекші: Бердыбекова Ж.М., п.ғ.м., оқытушы

Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

Аңдатпа. Бұл мақалада психикалық дамуы тежелуі бар балалардың ойын әрекетіндегі ерекшеліктері сипатталады және психикалық дамуы тежелген балаларда түзетуші-дамытушы жұмыс бағыт мәселелері қарастырылады.

Түйінді сөздер: зейін, ойлау, қабылдау, ойын әрекеттері, психикалық дамуы тежелген балалар, түзету-дамыту, дидактикалық материал.

Аннотация. В данной статье описываются особенности игровой деятельности детей с задержкой психического развития и рассматриваются вопросы направления коррекционно-развивающей работы у детей с задержкой психического развития.

Ключевые слова: внимание, мышление, восприятие, игровая деятельность, дети с задержкой психического развития, коррекционно-развивающий, дидактический материал.

Abstract. This article describes the features of the play activity of children with mental retardation and examines the issues of the direction of correctional and developmental work in children with mental retardation.

Keywords: attention, thinking, perception, play activity, children with mental retardation, correctional and developmental, didactic material.

Ақыл – ойдың артта қалуы-бұл негізінен танымдық белсенділіктің тұрақты, қайтымсыз бұзылуы, сонымен қатар диффузиялық сипаттағы ми қыртысының органикалық зақымдалуына байланысты эмоционалды ерікті және мінез-құлық салалары.

Психикалық дамудың тежелуі (ПДТ) — психикалық бұзылыстың кең тараған формаларының бірі. Психикалық дамуы тежелген балалар – оқыту бағдарламасын меңгеруде қиындықтарға кездесетін үлгермеуші балалар. ПДТ балалардың ерекшелігі шаршағыштығымен, жұмысқа қабілетінің төмендігімен, қоршаған орта туралы түсініктерінің аздығымен және дамуындағы бұзылыстармен айқындалады. Олардың зейіндері тұрақсыз, тұтас қабылдау мүмкіндігі бұзылған, түсініктері фрагментарлық болып келеді. Бұл балалардың жеке психикалық және психомоторлық функциялары мен психикасы пісіп-жетілмеуімен сипатталады[1, б. 70].

ПДТ тұқым қуалаушылық, әлеуметтік-орта және психологиялық факторлардың әсерінен болады.

Шығу тегіне орай, психикалық даму тежелісінің төрт түрі белгілі:

- конституционалдық
- соматогенді,
- психогенді,
- церебральді-органикалық

Психикалық дамудың конституционалдық сипаты бойынша ПДТ баланың эмоционалдық-еріктік аймағы дене және психикалық дамудың ерте кезеңіне сай келеді. Мінез-кұлқында ойын мотивациясының басымдығы байқалады, тез шаршау анықталады. Мектепке дейінгі ұйымда білім алатын балалардың өзінде ойын әрекеті басым болады.

Соматогенді түрінің себептеріне әртүрлі соматикалық жетіспеушілік жатады, оның ішінде түрлі созылмалы аурулар (жүрек ақауы, туберкулез, астения т.б.) баланың психикалық дамуының тежелуіне әкеліп соғуы мүмкін. Психикалық дамудың соматогендік сипаты бойынша, бұл формада балалардың дене дамуының ғана жағдайын емес, психологиялық мәртебесін де тұрақты түрде төмендетуге себеп болатын астениялық жағдайлар анықталады.

Церебральды-органикалық типті психикалық дамудың тежелісі баланың эмоционалдық өрісі мен танымдық іс-әрекетінің бұзылысынан білінеді. Бұл бұзылыс тұрақты әрі айқын көрінеді. Психикалық даму тежелісінің осы түрі ең жиі байқалатын категория[1, б. 74].

ПДТ-нің ең көп таралған нысаны мыналардан тұрады: ойлау, есте сақтау, зейін, қабылдау, сөйлеу, эмоционалдық және еріктік тұлғалық даму барысында нормадан кешеуілдеп, баяулауы.

Осындай ерекшелігі бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеуде және психикалық процесстерін дамытуда ойын әрекеті маңызды рөл атқарады. Ойын баланы дамытып қана қоймай, сонымен қатар оларды қоршаған ортаға бейімдеудің таптырмас құралы.

Қазіргі әлеуметтанушылар, психологтар, тәрбиешілер мен мәдениеттанушылар ойын адамның өмір сүруінің объективті жағы және оның әлеуметтік өмірінің ажырамас тәсілдерінен тұрады деген пікірде.

Балалар ойынының ең терең дамып келе жатқан әлеуеті және оның жеке тұлғаның әлеуметтік бейімделуіндегі маңыздылығы Д.Б.Элькониннің тұжырымдарында көрінеді, ол ойынды «әлеуметтік қатынастардың арифметикасы» деп атады және оны «онтогенездің белгілі бір кезеңінде пайда болған іс-әрекет, психикалық функцияларды дамытудың жетекші формаларының бірі және баланың ересектер әлемін танудың тәсілдері ...» – деп тұжырымдады[2, б. 177].

Психикалық дамуы тежелген балаларда ойын әрекеті өте нашар көрінеді. Мұндай балалар ойнағысы келмейді немесе ересектерге

ұсынылған ойынды орналастыра алмайды. Заттармен манипуляциялық әрекеттер айқын көрінеді (қуыршақ төсекке қойылып, қайтадан көтеріледі), ал ойын жоспарын қолданбайды. Яғни, бала ересектердің не істейтінін қайталай отырып, механикалық әрекет етеді, бірақ ойынның сюжетін құрмайды.

Олардың жетекші қызметі – әлі де ойын болып қалады. Жүйелі түрде оқыту басталғанға дейін ПДТ балаларда ойын әрекетінің жоғарғы формасы – сюжеттік-рөлдік ойын қалыптаспаған, шын мәнінде баланы өз қызметінің жаңа түрін – оқу қызметін орындауға дайындайтын ойынның осы формасы, тіпті ойынды ересектер немесе дұрыс дамып келе жатқан құрдастары ұйымдастырған жағдайда да бұл балалар өзіне бөлінген рөлді орындай алмай, біреуінен екіншісіне ауысып, манипуляциялық әрекет жасайды[3, б.15].

Мұндай балаларда бейнелер – идеяларды қалыптастыруда, қиялдағы жағдайды жасауда қиындықтар бар. Білімді әдеттегі жағдайдан осындай жағдайларға көшіру процесі әлсіреді.

Ойын барысында ПДТ бар балалар ойыншықтармен үнсіз әрекет етеді, тек кейде жеке эмоционалды леп шығарады және кейбір ойыншықтар мен әрекеттердің аттарын білдіретін сөздерді айтады. Олардың әрекеттерінің ұзақтығы әдетте он бес минуттан аспайды. Өз бастамасы бойынша психикалық дамуы тежелген балалар құрдастарымен ойынға қосылмайды. Олардың кейбіреулері тақырыптық ойын әрекеттерін, сурет салуды, басқа балалардың дизайнерімен жұмыс істеуді бақылайды. Бұл мектеп жасына дейінгі балалардың ойынын барлық жағдайда ересек адам ұйымдастырады.

Тәрбиеші, психолог, логопед түзету-дамыту жұмыстарын 12 бағыт бойынша жүргізеді:

- Сенсорлы – перцептивті жағдай;
- Зейіні;
- Еске сақтауы;
- Ойлауы;
- Сөйлеу ерекшеліктері;
- Өзін-өзі бағалауы;
- Ерік-жігері;
- Психомоторлық жағдайы;
- Әлеуметтік –тұрмыстық жағдайы
- Оқу біліктілігі
- Еңбек біліктілігі
- Коммуникативтілігі

Тәрбиеші балалармен жұмыс жасауда кеңінен қолданылуы керек:

- әр түрлі дидактикалық ойындар (әсіресе сенсорлық қабілеттерді дамытуға арналған ойындар);

- психикалық процестерді (зейін, қабылдау, есте сақтау, ойлау), ұсақ және жалпы моториканы дамытуға арналған ойындар;

- сөйлеу тыныс алуын дамытуға (артикуляциялық) арналған ойындар;

- саусақпен ойындар өткізу (нейро-жаттығулар)[4, б.17].

Психикалық дамуы тежелген балаларды түзету-дамыту жұмысы барысында келесі ойындарды қолдануға болады:

1.Ойын атауы: «Күзгі жапырақтар»

Мақсаты: ерікті визуалды зейінді, есте сақтауды, талдауды дамыту.

Құрал-жабдық: күзгі жапырақ суреті, әртүрлі жапырақтары бар кесте.

Барысы: баланың алдына күзгі жапырақ бейнеленген карта қойылады. Баладан осы суретті мұқият қарап шығуды және оның қандай екенін есте сақтауды сұрайды. Тәрбиешімен бірге жапырақ контурының, сабақтың, тамырлардың санын талдайды. Әрі қарай, бұл карта бір жаққа қойылады және балаға 5 түрлі күзгі жапырақтар бейнеленген кесте ұсынылады, олардың арасында балаға есте сақтаудың дәл сол түрі бар. Бала осы күзгі жапырақты табуы керек.

2. Ойын атауы: «Не жоғалып кетті?»

Мақсаты: ерікті визуалды есте сақтауды дамыту.

Құрал-жабдық: терілген кенеп, жиһаз бейнеленген 5 сурет.

Барысы: жиһаз бөлшектері бейнеленген төрт сурет терілген кенепке бекітіледі. Балалар оларды қарастырады, атайды. Тәрбиеші суреттерді есте сақтауды сұрайды, содан кейін олардың біреуін алып тастайды, ал балаларға қандай сурет жоқ екенін еске түсіруді ұсынады[5, б.175].

3.Ойын атауы: «Сөйлемді аяқта»

Мақсаты:жолдастарымен өз көңіл-күйімен, сезімдерімен және тәжірибесімен бөлісу, басқаларға деген сенім сезімін дамыту, эмоционалды жағдайларға ойланып жауап беру қабілетін тәрбиелеу.

Барысы: Тәрбиеші балалармен өз ойларымен, сезімдерімен және тәжірибелерімен туыстарымен және достарымен бөлісудің қаншалықты маңызды екендігі туралы әңгімелеседі. Балалардан бұл не үшін қажет екенін сұрайды. Содан кейін «Сөйлемді аяқта» ойынын ойнауды ұсынады.

Мысалы: «мен балабақшада жақсы көремін...». Осылайша, топтағы барлық балалар кезек-кезек әр түрлі сөйлемдерді жалғастырады.

4. Нейро-жаттығу

Мақсаты: мидың табиғи механизмін жандандыру.

Барысы: Суретте көрсетілген қол қимылдарын дұрыс орындау.

Осы ойындарды ойната отырып, баланың зейіні тұрақталады, логикалық ойлауы дамиды, сөздік қоры көбейеді, есте сақтауы дамиды, көрнекіліктерді тұтастай қабылдай біледі.

Қорыта келгенде психикалық дамуы тежелген баланы дамыту барысында жұмыс нәтижелі болу үшін, әр баланың физиологиялық, психологиялық, жас ерекшеліктерін ескере отырып, жеке тұлғаны дамыту жұмыстарын дұрыс және тиімді ұйымдастыру болып табылады. Түзете-дамыту жұмыстарында төмендегі мәселелерге көңіл бөлген жөн: психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық және тұлғалық ерекшеліктері сауат ашуға, жазуға, математикаға, еңбекке үйрету, кезінде оқу мазмұнын басқаша іріктеуді қажет етеді.

Бірінші кезекте оқуға деген жағымды түрткі қалыптастырып, жақын эмоционалды көріністерді тудыратын, ой-өрісін кеңейтетін материал алынады. Дамуы баяу балалардың психологиялық ерекшеліктерін ескеру, оқу материалын жай бөліп қоймай, керісінше жалпы дамуға бағытталған жаңа бағдарлама (баланың қоршаған ортаға бейімделуі, мінез-құлық ерекшеліктері, өзін-өзі төмен бағалауы, қоршаған ортаға сенбеушілікпен қарауы, өз күшіне деген сенімсіздігі, белсенділігі төмен) құруды талап етеді.

Қазіргі кезде қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді. Жеке тұлғаның рухани өсуіне психологиялық-педагогикалық жағдай жасай отырып, өз ортасында және өзге ұжымда өзін еркін сезіне алуға тәрбиелеу, өзіне-өзі сенімді, жауапкершілік қасиетті сіңірген тұлға ретінде қалыптастыру.

Әдебиеттер

1. *Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі: оқу құралы* / М. Оспанбаева ; ҚР Білім және ғылым министрлігі, «Өрлеу біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамы. - Алматы : Қазақ университеті, 2019. - 232 б.

2. *Мектепке дейінгі педагогика: оқу-әдістемелік құрал* / Н.С Жумашиева. - Алматы : Отан, 2022. - 239 б.

3. *Кальнебаева Г. Психикалық дамуы тежелген балаларды ақыл-есі төмен балалардан ажырату* // Дефектология. – 2010. – №4. – 15 б.

4. *Кушербаев А. Психикалық дамуы тежелген балалармен жүргізілетін түзете дамыту жұмыстарының ерекшеліктері* // Дефектология. – 2011. – №3. – 17 б.

5. *Математикалық даму әдістемесі: Оқу құралы* / Н. И. Фрейлах. - 2-ші басылым., қосымша-М.: Форум: ИНФРА-М, 2017. – 240 б.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР – МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ

Темиртасова А.Т. Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар
педагогикалық университетінің студенті, Павлодар
Ғылыми жетекші: педагогика ғылымдарының магистрі, аға
оқытушы **Кошкимбаева Р.Х.**

Аннотация. Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балаларды инклюзивті білім беруде шығармашылық технологияны қолдану – олардың өзіндік қабілеттерін ашып, барлық балалардың шығармашылық дағдыларын мәселелері талданады. Мектепке дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын, зерттеу іс-әрекетін дамыту - баланың әлемге деген эстетикалық қатынасы мен ұлттық, классикалық және заманауи көркем құралдарының дамуымен қалыптасуы қарастырылады.

Түйін сөздер: шығармашылық, технология, инклюзия, ойын, жасанды интеллект, анимация, өнер, қабілет.

Аннотация. В данной статье анализируются проблемы использования творческих технологий в инклюзивном образовании дошкольников – раскрытие их собственных способностей и развитие творческих навыков у всех детей. Рассматривается развитие творческих навыков дошкольников, исследовательской деятельности-формирование у ребенка эстетического отношения к миру и развития национальных, классических и современных художественных средств.

Ключевые слова: творчество, технологии, инклюзия, игры, искусственный интеллект, анимация, искусство, способности.

Abstract. This article analyzes the problems of using creative technologies in inclusive education of preschoolers – the disclosure of their own abilities and the development of creative skills in all children. The article considers the development of creative skills of preschoolers, research activities -the formation of a child's aesthetic attitude to the world and the development of national, classical and modern artistic means.

Keywords: creativity, technology, inclusion, games, artificial intelligence, animation, art, abilities.

Шығармашылық технологиялар арқылы инклюзивті білім беру – қабілеттеріне, әлеуметтік, мәдени және физикалық деңгейіне қарамас тан барлық балалардың оқуға тең қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін инновациялық және шығармашылық әдістерді қолданатын тәсіл. Заманауи технологиялар мен шығармашылық тәжірибе әрбір бала өз әлеуетін ашып, табысты оқи алатын инклюзивті білім беру ортасын құруда маңызды рөл атқарады.

Бұл қалай жұмыс істеуі мүмкін:

1. Оқытуды жеңілдету үшін мультимедиялық технологияларды пайдалану

- Интерактивті қолданбалар мен бағдарламалар: Мысалы, білім беру ойындарын, интерактивті планшеттерді және қолданбаларды есту, көру немесе аутизм сияқты мүгедек балалар үшін оқыту тәжірибесін бейімдеу үшін пайдалануға болады. Бұл технологиялар балаларға ақпаратты әртүрлі жолдармен қабылдауға көмектесетін көрнекі, есту және тактильді ынталандыруды қамтамасыз ете алады.

- Анимациялар мен бейнелер: Оқыту мәнері әртүрлі (көрнекі, есту, кинестетикалық) студенттер үшін мультимедиялық мазмұны күрделі ұғымдарды қарапайым, қолжетімді тілде түсіндіру арқылы курс материалын тиімдірек түсінуге көмектеседі.

2. Жасанды интеллект пен адаптивті білім беру платформаларын пайдалану

- Бейімделетін оқыту: AI платформалары балардың үлгерімін талдап, олардың білім деңгейі мен жеке қажеттіліктеріне қарай материалдарды бейімдей алады. Бұл әр балаға өз қарқынымен білім алуға және жеке көмек алуға көмектеседі.

- Робототехника және виртуалды көмекшілер: Виртуалды көмекшілер мен роботтар қосымша нұсқаулар бере алады, тапсырмаларды орындауға көмектеседі немесе тіпті ерекше қажеттіліктері бар балаларға әлеуметтік дағдыларды үйретуге көмектеседі.

3. Өнер және дизайн арқылы шығармашылық тәсілдер

- Өнер және шығармашылық іс-әрекеттер: оқу процесіне көркемдік және шығармашылық тәжірибелерді қосу (сурет, музыка, театр, би) эмоционалдық интеллектінің дамуына ықпал етеді және оқушылардың өз ойлары мен сезімдерін жеткізуге мүмкіндік береді, бұл әсіресе балалар үшін маңызды.

- Жобалық жұмыс және дизайн: Жобалау және құру элементтерін қамтитын жобалық оқыту балаларға командада жұмыс істеуге, шығармашылыққа, шынайы өмірлік мәселелерді шешуге, ынтымақтастық пен сыни ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

4. Виртуалды шындық (VR) және толықтырылған шындық (AR)

- Виртуалды шындық: VR басқа елдерге саяхат, тарихи қайталанулар немесе тіпті күрделі ғылыми эксперименттер сияқты шынайы өмірде қиын немесе мүмкін емес болуы мүмкін иммерсивті оқу жағдайларын жасауға мүмкіндік береді.

- Толықтырылған шындық: AR виртуалды нысандарды нақты өмірлік ортаға біріктіру үшін, көрнекі көрсетілімдер арқылы оқу тәжірибесін жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін.

5. Онлайн оқытуға арналған инклюзивті және қолжетімді платформалар

- Қолжетімді онлайн курстар мен платформалар: қол жетімді интерфейстері мен қол жетімділік мүмкіндіктері бар веб-сайттар мен қолданбалар (мысалы, мәтінді үлкейту, бейне жазу, дауыстық пәрмендер және т.б.) мүмкіндігі шектеулі балаларға басқалармен бірдей білім алуға көмектеседі. Мұндай технологиялар білім беруді икемді және қолжетімді етеді.

6. Инклюзивті қауымдастықтар құру үшін әлеуметтік медиа мен цифрлық құралдарды пайдалану

- Әлеуметтік желілер мен форумдар: бұл балалар мен олардың ата-аналары тәжірибе алмасып, сұрақтар қойып, көмек алатын қолдау қауымдастығын құруда пайдалы болуы мүмкін.

- Сандық байланыс құралдары: Мысалы, бейнеконференциялар, чат бөлмелері, блогтар және форумдар білім мен ресурстарды бөлісу кеңістігін құра отырып, балалар, тәрбиешілер және ата-аналар арасындағы өзара әрекеттесуді жеңілдетеді.

7. Ойын технологиясы арқылы оқыту

- Ойынға айналдыру: Оқытуда ойынды пайдалану мотивацияны арттырып, өзара әрекеттесуді жақсартады және оқу процесін қызықты әрі қолжетімді етеді. Ойындарды балалардың әртүрлі деңгейлеріне бейімдеуге және жарыс, марапаттау және жетістік элементтері арқылы олардың қызығушылығын сақтауға болады.

Шығармашылық технологиялар арқылы инклюзивті білім берудің артықшылықтары:

- Оқытуды жекелеңдіру: Технология оқу материалдарын әр баланың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін бейімдеуге мүмкіндік береді.

- Оқытудағы кедергілерді азайту: Шығармашылық технологиялар физикалық, когнитивтік және әлеуметтік кедергілерді жеңуге көмектеседі.

- Өмірлік дағдыларды дамыту: Технология және шығармашылық арқылы оқыту сыни ойлауды, шығармашылық пен әлеуметтік жауапкершілікті дамытуға ықпал етеді.

- Қолжетімділік: қазіргі білім беру технологиялары әртүрлі физикалық және психикалық ауытқулары бар балаларға оқуды қолжетімді етеді.

Зерттеушілердің пікірі бойынша шығармашылық қызмет тәжірибесі

В.В.Давыдов, Л.В.Занков, В.В.Краевский, И.Я.Лернер, М.Н.Скаткин, Д.Б.Эльконин - тәуелсіз құрылымдық элементбілім мазмұны. Ол болжайды:

- бұрын үйренген әдістерді біріктіру;

- мәселеге тәуелсіз көзқарас, балама шешімдер;
- бұрын алған білімдерін жаңа жағдайға көшіру.

Мектепке дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын, зерттеу іс-әрекетін дамыту-баланың әлемге деген эстетикалық қатынасы мен ұлттық, классикалық және заманауи көркем құралдарының дамуымен бірге қалыптасуы қарастырылады. Балалар шығармашылығы мен әрекеттерін біріктіру арқылы балалардың көркемдік қабілеттерін қалыптастырады.

Мақсаты: балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, қиялдауын, қоршаған әлемді бейнелі қабылдауын қалыптастыру, өзінің түсініктерін, ойларын, сезімдерін көркем түрде жеткізе білуге үйрету болып табылады.

Міндеттері:

- 1.Балалардың өнер шығармаларын эмоционалды қабылдау қабілетін қалыптастыру;
- 2.Балалардың шығармашылық қабілеттерін, қоршаған ортаны эстетикалық тұрғыдан қабылдауын дамыту;
- 3.Қоршаған әлемді эмоционалды тану, өнер түрлері туралы түсінігін қалыптастыру;
- 4.Өзінің, құрдастарының жұмыс нәтижелерін бағалай білуге, жұмысты ұжыммен орындауға баулу;
- 5.Музыкаға, өнердің түрлеріне, өнер туындыларына ұқыптылықпен қарауға тәрбиелеу;
- 6.Балалардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ұлттық мәдениетке баулу арқылы патриотизмді тәрбиелеу үшін жағдай жасау;
- 7.Балалардың түрлі әрекеттерінде қауіпсіздікті сақтау.

«Шығармашылық қабілеттер» терминін түсінуге негізделген баланың бастапқы ойлауға деген ұмтылысын болжайды,қораптан тыс ойлау, іздеу және өз бетінше шешім қабылдау, көрсету танымдық қызығушылық, балаға белгісіз жаңа нәрселерді ашу, бізшығармашылықтың даму деңгейінің келесі критерийлері анықталды. Мектеп дейінгі ұйымда балалардың шығармашылық дағдыларын, зерттеу іс-әрекетін дамыту. Тәрбиеленушілердің шығармашылық дағдыларын, ғылыми-зерттеу іс әрекетін дамыту өнер туындыларын қабылдау мен түсіну дағдыларын қалыптастыру, қоршаған әлемді эмоционалды тану, өнер түрлері туралы түсінігін, тәрбиеленушілердің өзіндік шығармашылық іс-әрекеті үшін жағдай жасау бойынша міндеттерді қамтиды.

Мектеп жасына дейінгі балалардың қабілеттері:

1. Танымдық критерий, оның көмегімен білім ашылады, мектеп жасына дейінгі балаларда шығармашылық және танымдық туралы идеялары қабілеттері, шығармашылық тапсырмалардың мәнін түсіну.

2. Мотивациялық-қажеттілік критерийі – тілекті сипаттайды-балалардың өзін шығармашылық тұлға ретінде көрсету, қызығушылығын арттыру тапсырмаларының шығармашылық түрлері.

3. Белсенділік критерийі – өзіндік қабілеттерін ашады шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды орындау, шығармашылықты белсендіру балалардың қиялын, қораптан тыс ойлау процесін жүзеге асыру, бейнелі түрде жеткізу.

Қортындылай келе мектеп жасына дейінгі балаларға шығармашылық технологиялар арқылы инклюзивті білім беру жапсыру, мүсіндеу, сурет салу, музыка іс-әрекеттерінде жүзеге асырылады. Инклюзивті білім беру шығармашылық технология арқылы тиімді іске асады, өйткені:

1. Барлық балалардың әлеуетін ашуға мүмкіндік береді.
2. Бір-біріне деген құрмет пен түсіністікті қалыптастырады.
3. Ерекше қажеттіліктері бар балалардың қоғамға кірігуін жеңілдетеді.

4. Балалардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамытады.

Шығармашылық технология арқылы оқыту барысында тәрбиеші:

- Балалардың теңдігін сақтайды.
- Барлық баланың пікірін ескереді.
- Оларды ортақ мақсатқа жетуге ынталандырады.

Осылайша, мектеп жасына дейінгі балаларды инклюзивті білім беруде шығармашылық технологияны қолдану – олардың өзіндік қабілеттерін ашып, барлық балалардың шығармашылық дағдыларын, зерттеушілік қабілеттерін дамыту үшін шығармашылық қиялын, эмоционалды-сезімдік саласын, дүниетанымын, ойлауын, көркем-эстетикалық талғамды дамыту, тәрбиеленушілердің жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ұлттық мәдениетке баулу арқылы патриотизмді тәрбиелеу үшін жағдайлар жасалады.

Мектепке дейінгі балаларды өнер туындыларын қабылдау мен түсіну дағдыларын қалыптастыру, қоршаған әлемді эмоционалды тану, тәрбиеленушілердің өзіндік шығармашылық іс-әрекеті үшін жағдай жасауға; тәрбиеленушілерді, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оң әлеуметтендіру, оларды әлеуметтік-мәдени нормаларға, қоғам және мемлекет, отбасы дәстүрлеріне құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған.

Әдебиеттер

1. Креативные технологии инклюзивного образования: научнометодическое пособие / Н.Ш. Замалетдинова, И.Г. Морозова, Н.А. Паранина; Институт экономики, управления и права (г. Казань). – Казань : Изд-во «Познание» Института экономики, управления и права, 2014. – 100 с.
2. Теория и технологии инклюзивного образования А.С. Сунцова Ижевск, 2013
3. Ковалев Е.В., Староверова М.С. Образовательная интеграция (инклюзия) как закономерный этап развития системы образования // Инклюзивное образование. Выпуск 1. – М.: Центр «Школьная книга», 2010. – 272с.
4. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. 2022ж.
5. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі ұйымдары мен мектепалды сыныптарында 2023-2024 оқу жылында тәрбиелеу- білім беру процесін ұйымдастыру туралы әдістемелік нұсқау хат.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Dosmaganbetova A.K. Bachelor of Education, MSI "Secondary comprehensive school No. 2 of the city of Kosshy" education department of the city of Kosshy
Scientific supervisor, **Aubakirova Saule Dzhambulovna**, PhD, senior teacher

Abstract. Inclusive education in Kazakhstan has undergone significant changes in recent years, reflecting a growing recognition of the need to ensure equitable access to education for all learners, including those with special educational needs (SEN). This article explores the current landscape of inclusive education in Kazakhstan, its achievements, the challenges that persist, and potential strategies for future development.

Key words: Inclusive education, Kazakhstan, special educational needs (SEN), legislative framework, educational reform, accessibility, teacher training, societal attitudes, resource constraints, policy development, infrastructure development, community engagement, equity in education, sustainable development, educational modernization.

Аннотация. Инклюзивное образование в Казахстане претерпело значительные изменения за последние годы, что отражает растущее признание необходимости обеспечения равного доступа к образованию для всех учащихся, включая лиц с особыми образовательными потребностями (ООП). В этой статье рассматривается текущая ситуация в области инклюзивного образования в Казахстане, ее достижения, сохраняющиеся проблемы и потенциальные стратегии будущего развития.

Ключевые слова: инклюзивное образование, Казахстан, особые образовательные потребности (ООП), законодательная база, образовательная реформа, доступность, подготовка учителей, общественные установки, ограниченность ресурсов, разработка политики, развитие инфраструктуры, вовлечение сооб-

щества, равенство в образовании, устойчивое развитие, модернизация образования.

Аңдатпа. Қазақстандағы инклюзивті білім беру соңғы жылдары айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Бұл барлық оқушыларға, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ) бар тұлғаларға тең білім беру мүмкіндігін қамтамасыз ету қажеттілігінің артып келе жатқанын көрсетеді. Мақалада Қазақстандағы инклюзивті білім берудің қазіргі жағдайы, оның жетістіктері, сақталып отырған проблемалары және болашақ даму стратегиялары қарастырылады.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, Қазақстан, ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ), заңнамалық база, білім беру реформасы, қолжетімділік, мұғалімдерді арнайы даярлау, қоғамдық көзқарас, ресурстардың шектеулілігі, саясатты әзірлеу, инфрақұрылымды дамыту, қауымдастықты тарту, білімдегі теңдік, тұрақты даму, білім беруді модернизациялау.

Introduction

Inclusive education is based on the principle that every child, regardless of their abilities or challenges, has a right to participate in mainstream educational settings. This principle is especially crucial in Kazakhstan, where educational equity and accessibility have historically faced challenges due to economic, geographic, and cultural factors [1, p. 15].

Kazakhstan has made significant efforts to align its education system with global standards, introducing policies and programs aimed at fostering inclusion. These efforts not only reflect a commitment to human rights but also signal recognition of the broader societal benefits of inclusivity, such as reduced stigma, increased acceptance of diversity, and enhanced social cohesion. However, systemic challenges such as resource limitations, societal attitudes, and insufficient teacher training continue to hinder progress [3, p.67].

Legislative Framework and Policy Initiatives

The success of inclusive education largely depends on the legal and institutional frameworks that support it. Kazakhstan has established a robust legal foundation for inclusive education, encapsulated in key legislative documents:

1. The Law on Education (2007, amended in 2019): This law defines inclusive education as a fundamental right, ensuring access for all students, including those with special educational needs (SEN). It underscores the government's responsibility to create conditions that accommodate diverse learning requirements [2, p. 24].

Analysis: This law provides a framework but lacks detailed guidelines for implementation, leaving schools with varying capacities to interpret and apply inclusive practices.

2. The Law on the Rights of the Child (2002): It emphasizes the rights of every child to quality education, irrespective of their physical or intellectual abilities [4, p. 3].

Analysis: While comprehensive in its language, the practical enforcement of this law often encounters bureaucratic inefficiencies and societal resistance.

3. The Law on Social Protection of the Disabled (2005): It guarantees the rights of individuals with disabilities to access public services, including education [3, p. 45].

Analysis: Although this law addresses accessibility, its focus on infrastructure often overshadows the importance of pedagogical and social inclusivity.

These laws collectively aim to foster a supportive educational environment. However, the gap between legislative intent and practical implementation highlights the need for stronger monitoring and evaluation mechanisms.

Achievements in Inclusive Education

Despite the challenges, Kazakhstan has made noteworthy strides toward fostering inclusive education:

1. As of 2021, approximately 11% of preschool children with SEN were enrolled in specialized groups within regular kindergartens, while 13% attended specialized kindergartens. This increase demonstrates growing acceptance of inclusive practices in early childhood education [1, p. 19].

Analysis: Early childhood inclusivity is a promising trend, as it sets the foundation for long-term integration. However, disparities in access between urban and rural areas remain significant.

2. Numerous teacher-training programs have been introduced to equip educators with the skills needed to manage diverse classrooms. Professional development initiatives now include courses on inclusive pedagogy, differentiated instruction, and behavior management [3, p. 59].

Analysis: While these programs are commendable, their reach is limited. Many teachers in rural areas or smaller cities lack access to such training, creating uneven implementation of inclusive practices.

3. Physical accessibility in schools has improved with investments in ramps, elevators, and other facilities designed to accommodate students with physical disabilities [4, p. 7].

Analysis: While infrastructural improvements are essential, they do not address pedagogical or social barriers to inclusion, which require equal attention.

Challenges in Implementing Inclusive Education

While progress is evident, significant challenges remain:

1. Kazakhstan's educational institutions often struggle with inadequate funding, which limits access to specialized teaching materials, assistive technologies, and support staff [2, p. 34].

Analysis: Addressing resource constraints requires increased government funding, partnerships with non-governmental organizations, and strategic use of technology to enhance inclusivity.

2. The shortage of trained educators is a critical barrier to inclusive education. Many teachers express uncertainty about how to manage classrooms with diverse needs effectively [3, p. 67].

Analysis: Professional development must be scaled up and incentivized to encourage greater participation among educators.

3. Cultural perceptions of disability and SEN often reinforce exclusion, both in schools and in the broader community. Discriminatory attitudes and low awareness about inclusive education contribute to the marginalization of students with SEN [1, p. 21].

Analysis: Public awareness campaigns, coupled with community engagement initiatives, are necessary to shift societal attitudes toward greater acceptance.

Prospects for Development

Kazakhstan's journey toward inclusive education requires a multi-faceted approach:

1. Policy Refinement: Policies must be continuously reviewed to address implementation gaps. Aligning national strategies with global best practices will enhance effectiveness.

2. Expanded Teacher Training: Training programs must be scaled and decentralized to reach educators in rural and underserved areas. Practical, hands-on components should be emphasized.

3. Community Engagement: Public awareness campaigns should highlight the benefits of inclusive education, fostering a more supportive environment for all learners.

4. Improved Monitoring and Evaluation: Systematic assessment of inclusive education policies and practices will ensure accountability and identify areas for improvement.

5. Increased Investment: Sustainable funding is critical for addressing resource gaps and ensuring that schools are equipped to meet diverse learning needs.

Conclusion

Inclusive education is not merely an aspiration but a fundamental necessity for building an equitable society. Kazakhstan's progress in this area reflects its commitment to international standards and the inherent value of diversity in education. However, systemic barriers such as resource

limitations, inadequate teacher training, and societal attitudes must be addressed to realize the full potential of inclusive education.

By prioritizing inclusive education, Kazakhstan can pave the way for a future where all learners, regardless of their abilities, can thrive and contribute to the nation's development. This journey requires the collective efforts of policymakers, educators, parents, and the community. With sustained commitment, Kazakhstan can become a global leader in inclusive education, setting an example for other nations in the region and beyond.

References

1. UNICEF Kazakhstan. (2023). *Evidence on Inclusive Education in Kazakhstan based on a Formative and a Big Data Evaluation*. Retrieved from UNICEF.org.
2. Makoelle, T. M. (2018). *Inclusive Education in Kazakhstan: Achievements and Challenges*. *International Journal of Inclusive Education*.
3. Rollan, K. (2021). *Kazakhstan's Transition to Inclusion: The Journey So Far*. In T. M. Makoelle & M. Somerton (Eds.), *Inclusive Education in a Post-Soviet Context*. Springer.
4. Eurasian Research Institute. (n.d.). *Approaches to Inclusive Education in Kazakhstan*. Retrieved from Eurasian Research Institute.

ЕРЕКШЕ ҚАЗЖЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН МУЗЫКА САБАҒЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ПРИНЦИПТЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ

Сайран Декабрь, магистрант

Ғылыми жетекшісі: **Личман Елена Юрьевна**

Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қаласы

Аңдатпа. Бұл мақалада музыка сабағы аясында инклюзивті білім беру мәселелері қарастырылып, ерекше қажеттілігі бар балалармен сабақ өткізудің негізгі тұстары көрсетілген және инклюзивті білім беру жағдайында заманауи музыка мұғалімінің мәселелері қарастырылған.

Түйінді сөздер: инклюзия, инклюзивті білім беру, ерекше қажеттілігі бар және мүмкіндігі шектеулі балалар, музыка сабағы.

Аннотация. В данной статье рассмотрены вопросы инклюзивного образования в рамках урока музыки, показаны основные моменты проведения занятий с детьми с особыми потребностями и рассмотрены вопросы современного учителя музыки в условиях инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, дети с особыми потребностями и ограниченными возможностями, уроки музыки.

Abstract. In this article, the issues of inclusive education within the framework of a music lesson are considered, the main points of conducting classes with children with

special needs are outlined, and the problems of a modern music teacher in the context of inclusive education are considered.

Key words: *Inclusion, Inclusive education, children with special needs and disabilities, music lessons.*

Қазақстанда соңғы онжылдықта мүмкіндігі шектеулі және ерекше қажеттілігі бар балаларды әлеуметтендірудің тұрақты үрдісі байқалуда. Мемлекетіміз олардың қоғамға одан әрі бейімделуіне, шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруына және, мүмкін, болашақ мамандығының іргетасын қалауына ықпал ететін лайықты білім алауына аландайды.

«Инклюзия» термині ағылшын тілінен аударғанда «қосылу» дегенді білдіреді. Инклюзивті білім беру барлық оқушыларға (денсаулығы шектеулі адамдарды қоса алғанда) ұжымның өміріне балабақшада, мектепте, Балаларға қосымша білім беру мекемелерінде толық көлемде қатысуға мүмкіндік береді». [1, 12-19]

Инклюзивті білім беру мәселесі нормативтік құжаттама деңгейінде жеткілікті түрде әзірленген. Бірақ әдістеме мен технология тұрғысынан оның біраз олқылықтары бар. Техникалық құралдардың дамуының арқасында музыка адамның өмір бойы бірге жүретін ең кең таралған және қол жетімді өнер түрлерінің біріне айналды.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру траекториясы екі педагогикалық бағытты қамтиды – интеграция (жалпы білім беру процесіне қосу) және инклюзия (бейімделген бағдарламаларды құру).

Бірінші бағыт ең танымал және қолайлы, өйткені ол сапалы жаңа бейімделген бағдарламаларды құруды қажет етпейді. Бірақ мәселенің тағы бір жағы бар. Іс жүзінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жалпы білім беретін мектебінде оқумен бетпе-бет келген мұғалімдер пәндердің бір бөлігі оқытуда инклюзивті, жеке көзқарасты қажет ететінін түсінеді. Осылайша, инклюзивті білім беру қажеттілігі сөзсіз. Мүмкіндіктер де бар, ал тапсырма негізінен пән мұғалімінің мойнына түседі. Іс-әрекеттің дайын жоспары, «педагогикалық бағыт» деген жоқ және мүмкін емес, өйткені мүмкіндігі шектеулі әр баланың өзіндік, ерекше ерекшеліктері мен қажеттіліктері бар. Мұғалімдер көбінесе өз бастамалары бойынша туындаған қиындықтар мен қойылған білім беру міндеттерін шешу мақсатында зерттеу топтарына бірігеді, қосымша білім беру жүйесінде инклюзивті оқыту бойынша семинарларға, курстарға қатысады. Бірақ арнайы бағдарламаларды, ерекше баламен жұмыс істеудің күнтізбелік-тақырыптық және сабақ жоспарларын, әдістемелік құралдарды және т.б. құру ғылыми негіздемені (эксперименттік жұмыс), медицина қызметкерлерімен кеңесуді, психологтардың қолдауын және педагогикалық қызметтің

үлкен тәжірибесін қажет етеді. Сонымен қатар, отбасымен және тьютормен – осындай баламен бірге жүретін адаммен байланыс орнату қажет [2, 85-87].

Ерекше қажеттілігі бар балалармен жұмысты және арнайы жұмыс бағдарламасын сынауды бастамас бұрын музыка мұғалімі инклюзивті білім беру аясында білім беру процесін жүзеге асыратын мұғалімге қойылатын нормативтік талаптарды зердеуі қажет:

1. Нормативтік құқықтық базаны білу;
2. Дамуында ауықтық бар балалармен, әсіресе аутизм спектрі бұзылған балалармен жұмыс істейтін педагог-музыкант ретінде арнайы білімі бар:

- музыка қызметкерінің (музыка мұғалімінің) оқытылатын пән бейіні бойынша кемінде орта кәсіптік білім деңгейі болуы тиіс;

- белгіленген үлгідегі сертификатпен расталған арнайы педагогика немесе арнайы психология саласында кәсіптік қайта даярлауды немесе біліктілігін арттыруды міндетті түрде аяқтау.

3. Талапқа сай әрбір ерекше қажеттілігі бар оқушыға бейімделген білім беру бағдарламасын жасау.

Музыка мұғалімнің келесі қадамы мүмкіндігі шектеулі ерекшелігі бар балаларға жаңа көзқараспен қарау болып табылады, өйткені музыкант сыныптағы балалардың әртүрлігін, олардың ерекшеліктерін қызығушылықтарын ғана емес, сонымен қатар жаңа формалармен, әдістерді өзгерту қажеттілігін де ескеруі керек және сабақ барысындағы жұмыс технологияларын. Жасыратыны жоқ, музыка мұғалімі ең алдымен алған білімдерін өз бетінше жалпылап, жүйелі білуге негізделген ұстаз, хормейстер, музыкатанушы, орындаушы, зерттеуші. Бірақ инклюзивті сыныпта жұмыс істегенде бұл жеткіліксіз, өйткені музыка мұғалімінің қызметі баланы оның мүмкіндіктеріне сәкес жан-жақты дамуыға емес, сонымен қатар әлеуметтік ортаға сәйкес бейімделуге бағытталған [3, 45-49].

Музыка сабақтарында осындай балаларға арналған оқу процесін жүзеге асыру үшін оқытудың және жағдай жасаудың практикалық әдістерін қарастырамыз. Неліктен музыка сабағы? Бұл пән жан-жақты және барлық ғылымдардың бастауларын біріктіреді, өз сезімдері мен эмоцияларын, басқа адамдардың эмоцияларын түсінуге үйретеді, әр баланың ішкі әлеуетін ашады, сондықтан мүмкіндігі шектеулі балалар үшін музыканы есту, тыңдау және түсіну өте маңызды. Музыка қарым-қатынасты үйретеді, өйткені оқу жылдарында бала таңғажайып әлеммен және музыканың ерекше адамдарымен танысады. Музыка емдік әсерге ие және жеке тұлғаның мәніне әсер ете алады. Музыкалық терапия балаға өз сезімдерін ашуға және айналасындағылардан осы

сезімдерді білуге үйренуге мүмкіндік береді. Мүмкіндігі шектеулі балалардың психо-эмоционалды денсаулығы физикалық көрсеткіштермен байланысты болғандықтан, композицияларды тыңдау, сондай-ақ вокалды ән айту мұндай балалар үшін ем көзі болып табылады.

Бұл жұмыста біз музыка сабақтарында мүмкіндігі шектеулі және ерекше қажеттілігі бар балалармен арнайы бағдарламадан алынған кейбір практикалық әдістерін қарастырамыз. Қазіргі білім беру жыл сайын қол жетімді және жетілдірілетіні белгілі. Мүмкіндігі шектеулі және ерекше қажеттілігі бар балалар назардан тыс қалмайды. Мұндай балалар ерекше, олар көбінесе әлемге ашық, бәріне қабылдауға және сенуге дайын. Әрине, қазіргі мектептің және ең алдымен мұғалімнің міндеті мүмкіндігі шектеулі және ерекше қажеттілігі бар балалар үшін толыққанды оқу жағдайларын жасау. Мүмкіндігі шектеулі балалардың бірнеше тобы бар, олар: нашар көретін, соқыр, нашар еститін және саңырау, сондай-ақ тірек - қимыл жүйесі бұзылған, эмоционалды-ерік саласы бұзылған балалар, интеллект бұзылған, кешігуі және дамуының күрделі бұзылуы бар балалар. Бір немесе басқа топқа жататын әр баланың өзіндік білім беру қажеттіліктері бар және әр санат үшін білім беру ерекшелігі әр түрлі.

Сабақтарда көптеген нашар көретін балалар музыканы көре алмайды, оны түстер арқылы бояулармен сипаттай алмайды немесе елестеткен нәрсені бояй алмайды. Мұндай балалар үшін басқа, жаңа жұмыс әдістері қажет және осындай практикалық мысалдардың бірі матамен немесе әртүрлі бұйымдармен, басқада тактильді тақталар қолдануға болады. Балаға музыкалық шығарманы тыңдауға және оны жанасуға ең қолайлы матаны пайдаланып сипаттауға шақырылады. Мысалы, музыка сабақтарының бірінде Біз Нұрғиса Тлендиевтің «Аққу» күйін тыңдаймыз және балаға ұсынылған маталардан музыканы көбірек жеткізетін матаны таңдауды ұсынамыз. Қолдарымен тіндерге зерттеу жүргізгеннен кейін, бала сиса, атлас және жүннен атласты таңдайды. Енді осы мата туралы айтып, оны сипаттауымыз керек. Атлас жеткілікті жұмсақ, жағымды және нәзік, салқын, сондықтан Нұрғиса Тлендиевтің күйін сипаттағанда балғындықпен елестету өте оңай. Музыка мұндай балаларға дәм мен иістің көмегімен ұсынылады. Мысалы «Апельсин әні» тыңдартсақ бала апельсиннің иісін жұтып, мұғалімнен күннің апельсинге ұқсайтындығы туралы ақпарат алса, оның түсі мен формасы ұқсас болса, бала сезіне алады. Бала апельсиннің пішінін, оның иісі мен түсін егжей-тегжейлі зерттейді, содан кейін музыка қаншалықты жанды болады, қызғылт сары күн қаншалықты табиғи, жағымды болады. Егер бұл әдістер қайта қосылып, өз жұмысында үнемі қолданылса, онда эмоцияларды,

сезімдер мен күйлерді білдіру қиын болмайды, ал қарым-қатынас шекаралары бұрынғыдан да кең болады.

Көру қабілеті нашар балаларды тірек-қимыл аппараты бұзылған балалармен салыстырғанда олардың мүмкіндіктері әлдеқайда кең. Қозғалыс арқылы әлемді біле алмай, тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар өз қолдарымен материалдық әлем құра алады. Пластиннен немесе саздан мүсіндеу, содан кейін жасалған затты безендіру тиімді. Кіші топтар үшін саусақ бояуы бояулармен де, басқа қауіпті емес табиғи материалдармен де қолданылады [4,56-59].

Музыкалық-ырғақты қозғалыстар арқылы әуенді танумен тікелей немесе жанама байланысты тақырыптарды зерттеу кезінде мүмкіндігінше қолдарыңызбен би қимылдарын қайта жасау ұсынылады. Мысалы, дыбыстық шығарманың сипатын көрсетуге болады – вальстен шеруге дейін қылқаламмен, сондай-ақ саусақ қуыршақтарының көмегімен театрландыруды ұйымдастыра алуға болады. Егер сізге эмоционалды-ерікті саланың бұзылуы бар мүгедек балалармен жұмыс істеу қажет болса, денсаулықты сақтайтын оқу жағдайларын жасау үшін арнайы әдістерді қолдану қажет.

Эмоционалды-ерікті саласы бұзылған балаларға арналған музыканың емдік әсерін асыра бағалау мүмкін емес. Мұндай балалармен музыка тыңдау жалпы сыныппен жұмыс жасаудан өзгеше. Музыка әрқашан әдеттегіден тыныш естіледі, шығарманы және туындаған эмоцияларды талдау баяу жүзеге асырылады. Балаға эмоцияларын білдіру үшін уақыт пен көмек қажет. Ең тиімді әсер ету үшін табиғат дыбыстарының, аспаптық музыканың тіркесімі қолданылады. Табиғат дыбыстары баланы әлі де естілетін композицияға ашады, олар дайындық кезеңі болып табылады. Екіншісі - аспаптық музыка. Бұл емдік әсерге ие, бірақ нәтиже шықпас бұрын, баланың сезімдері мен ассоциацияларын мұқият талдау қажет. Музыка тыңдаумен бірге жүретін бірлестіктер бізге жұмысты сабаққа қажетті бағытқа бағыттауға көмектеседі. Тыңдаушыларға түстермен жұмыс істеуге және көңіл-күйін түрлі-түсті дақтармен бейнелеуге мүмкіндік бере аласыз. Композицияны тыңдау және баланың бастан кешкен сезімдерін талдау аяқталғаннан кейін, шиеленісті босаңсытатын және жеңілдететін табиғат музыкасына оралу керек, әсіресе егер алдыңғы композиция жағымсыз эмоцияларға әсер етсе. Негізгі мажорлық шығармалар оқушылардың жағымсыз, сезімін тудыруы сирек емес, ал меланхолиялық шығармалар, керісінше, баланың көңіл-күйін көтереді. Белгілі бір уақытта қажетті композицияны байқап, пайдалану маңызды [5,69-71].

Жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, мүмкіндігі шектеулі белгілі бір тобына сәйкес келетін арнайы бағдарлама

кажет, және білім беру мәселелерін шешуге шығармашылық көзқарас керек. Бақытты етуге деген ұмтылыспен – барлық балаларды оқытуға жағдай жасайтын білім берудің ең маңызды шарттарын ұйымдастыру керек.

Әдебиеттер

1. О правах ребенка в Республике Казахстан. Закон Республики Казахстан от 8 августа 2002 г. № 345.

2. Алёхина С.В. Инклюзивное образование: история и современность. / Педагогический университет «Первое сентября», 2013г

3. Всемирная программа действий в отношении инвалидов. Генеральная Ассамблея ООН. 3 декабря 1982 г.

4. Алёхина С.В, Фальковская Л.П. Педагог инклюзивной школы: новый тип профессионализма. / Педагогический университет «Первое сентября», 2014г

5. Методические рекомендации «Творческое развитие детей с особыми образовательными потребностями в условиях дополнительного образования». РУМЦДО МОН РК. Астана, 2018.

АТА-АНАЛАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ РӨЛІ: МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Байжунусова Г.К. педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Мухтарханова Д., Жекенова А., студент

Аңдатпа. Бұл мақалада мүмкіндігі шектеулі балалардың оқу процесіне ата-аналарды қосу мәселелері және инклюзивті білім беру үдерісіндегі ата-аналардың рөлі қарастырылады. Ата-аналар мен тәрбиешілерге балаларды оқу-тәрбие процесіне тиімді қосу бойынша ұсыныстар беріледі, дамуында ауытқуы бар балаға білім беру бағытын таңдау жағдайында ата-аналарға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қажеттілігі көрсетілген.

Түйінді сөздер: инклюзивті білім беру, ата-ана, қолдау, ынтымақтастық, білім беру процесі, әлеуметтену.

Аннотация. В этой статье рассматриваются проблемы включения родителей в процесс обучения детей с ограниченными возможностями здоровья и роль родителей в процессе инклюзивного образования. Даются рекомендации родителям и учителям по эффективному включению детей в образовательный процесс. Обозначается необходимость психолого-педагогической поддержки родителей в ситуации выбора образовательного маршрута для ребенка с нарушениями развития.

Ключевые слова: инклюзивное образование, родители, поддержка, сотрудничество, образовательный процесс, социализация.

Abstract This article examines the problems of parental inclusion in the process of teaching children with disabilities and the role of parents in the process of inclusive education. Recommendations are given to parents and teachers on the effective inclusion

of children in the educational process. The need for psychological and pedagogical support for parents in the situation of choosing an educational route for a child with disabilities is indicated.

Keywords: *inclusive education, parents, support, cooperation, educational process, socialization.*

Инклюзивті білім беру қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бөлігі болып табылады. Оның негізінде әрбір баланың білім алу құқығы мен мүмкіндігін қамтамасыз ету мақсаты жатыр. Бұл үдерісте ата-аналар мен мектепке дейінгі білім беру мекемелері арасындағы ынтымақтастық ерекше рөл атқарады. Ата-аналардың инклюзивті білім беру үдерісінің қатысушылары ретіндегі белсенділігі, олардың оның мәні мен мақсатын түсінуі – оқу-тәрбие процесі мен мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру үдерісінің тиімділігінің қажетті шарты. Дегенмен, қазіргі жағдай айтарлықтай өзгеруде. Көптеген ата-аналар балаларын үйге жақын орналасқан мекемелерге орналастыруға тырысады, осылайша балалары көп уақытын отбасымен бірге өткізеді. Бірақ, бала қай жерде - арнайы мекемеде немесе қарапайым мектепте оқыса да, ата-аналар біртұтас білім беру жүйесінің белсенді қатысушылары болуға ұмтылуы керек.

Қазақстандық ғалым-психологтар Ж.И. Намазбаева, Л.С. Пилипчук, С.Ж. Омирбекова, Л.О. Сарсенбаева, Т.М. Шалгимбаев, К.М. Арымбаева және шетелдік ғалымдар А. И. Захаров, А. Н. Демидова, О.Л. Зверева, Е. П. Арнаутова және басқаларының арнайы психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік зерттеулері отбасына мектепке дейінгі жастың барлық кезеңдерінде мамандар көмегінің қажеттігін дәлелдеді. Сонымен бірге баланың толыққанды дамуы үшін өзіндік ерекше қызметтерге ие мектепке дейінгі ұйым және отбасы бір-бірімен өзара тиімді ықпалдастықта болуы қажет. Бұл мәселенің өзектілігі – мектеп жасына дейінгі бала тұлғасын тәрбиелеу мәселелерінде ата-аналарды мектепке дейінгі ұйыммен белсенді ықпалдастыққа баулу. Осы мақалада келтірілген материалдар мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің қызметін жетілдірудің мүмкін бағыттарын анықтауға арналған. Ең алдымен, ата-аналардың педагогикалық мәдениетін арттыру және педагогтардың арнайы құзыреттерін дамыту бойынша кешенді жүйелі жұмысты ұйымдастыру қажет, бұл оларға өскелең ұрпақты толыққанды, табысты, үйлесімді тәрбиелеу мақсатында ата-аналар қауымдастығымен сындарлы ынтымақтастық қағидаттарын іс жүзінде табысты іске асыруға мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім беру – бұл балалардың жеке ерекшеліктерін ескеретін, олардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған процесс. Оның негізгі қағидаттары:

- Барлық балалардың тең құқықтығы.
- Баланың әлеуетін ашуға жағдай жасау.
- Оқыту мен тәрбиелеуде әртүрлілікті қолдау.
- Баланың жеке қажеттіліктерін ескеру[1; 34-36].

Балабақша мен отбасының бірлескен тәрбиелік қызметі білім беру мекемесіне қойылатын заманауи талаптарға жауап беретін мамандардың мақсатты, жүйелі жұмысымен құрылады: ғылыми негізділік, отбасы тәрбиесінің нәтижелеріне жауапкершілік пен қызығушылық, тәрбиенің мақсаттылығы мен жүйелі қалыптасуы. ата-аналардың педагогикалық мәдениеті.

Инклюзивті білім берудің табысты дамуы үшін оқу процесін ұйымдастыруға ата-аналар мен қоғам мүшелерін тарту қажет. Ол үшін келесі тармақтарды ескеру маңызды:

- мектепке дейінгі мекеме мен отбасының бірлескен қызметінде ата-аналардың рөлін күшейту бойынша іс-шараларды өткізу;
- ата-аналарды қоғамдастық мүшелерімен, мектепке дейінгі мекеме әкімшілігімен бірлесе отырып, мүмкіндігі шектеулі баламен өзара әрекеттесу дағдыларына үйрету, балалардың құқықтарын қорғау, олардың даралығын, баланың ерекшеліктері мен бірегейлігін құрметтеуге негізделген балаларды белсенді тәрбиелеуге ынталандыру;
- ата-аналарды педагогикалық сауаттылыққа, баланы тәрбиелеудегі әдептілікке, әдептілік пен сыйластыққа, балаға қатыгездікке жол бермеуге тәрбиелеу;
- тәрбие кезінде баланың сақталған әлеуетіне, жағымды қасиеттеріне, отбасы тәрбиесінің күшті жақтарына сүйену.

Балабақшада балалар тек білім алып қана қоймай, әлеуметтік тәжірибені меңгеріп, қоғам өміріне бейімделетінін ата-аналар білуі керек. Сондықтан, қосу кезеңінде ата-аналардың көмегі мен қатысуы балабақшаны дамыту жоспарының ажырамас бөлігі болып табылады. Ата-аналар комитеті мектепке дейінгі өзін-өзі басқарудың негізгі органы ретінде балалардың әлеуметтену процесінде маңызды рөл атқарады.

Балалардың табысты әлеуметтенуін жүзеге асыру үшін балабақшаның міндеттері:

- мүмкіндіктері мен әлеуеті әртүрлі деңгейдегі балалар үшін қауіпсіз, кедергісіз, біртұтас, психологиялық жайлы білім беру ортасын құру;

- мектепке дейінгі білім беру процесінде мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру және оқу үдерісінің тиімділігіне жүйелі мониторинг жүргізу;

- балабақша мамандарының консультативтік-диагностикалық, түзету-дамыту және әлеуметтік-еңбек қызметінің өзара әрекеттесуі арқылы инклюзивті білім беру процесіне мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық қолдауды енгізу;

- эмоционалдық бұзылулардың, балалар арасындағы жанжалды жағдайлардың, мүгедек балаларды бірлескен іс-әрекетке тарту арқылы қалыптасатын жағдайлардың алдын алу және жеңу бойынша шараларды жүзеге асыру;

- баланың жеке қызығушылығы негізінде және оң іс-әрекетке саналы қатынасы арқылы бірлескен іс-әрекетке және өзара әрекеттесуге мотивациясын күшейту;

- білім беру процесінің барлық қатысушылары мен қоғамдастық мүшелерінің инклюзивті білім беру және оның балалардың бірлескен оқуы үшін артықшылықтары туралы хабардарлығын арттыру бойынша іс-шараларды өткізу[2;112-115].

Мектепке дейінгі ұйым мен ата-аналар арасындағы ынтымақтастық формалары:

1. Ақпарат алмасу: жиналыстар, тренингтер, консультациялар ұйымдастыру;

2. Ортақ іс-шаралар: ата-аналар мен балалардың қатысуымен мерекелер мен ойындар өткізу;

3. Психологиялық қолдау: ата-аналарға арнайы әдістемелік көмек көрсету;

4. Даму жоспарлары: педагогтар мен ата-аналардың бірлесіп жұмыс істеуі[3; 76-78].

Ата-аналар инклюзивті баланың өміріне әр түрлі себептермен қатыспауы мүмкін, бұл олардың жеке тәжірибелерімен де, сыртқы жағдайларымен де байланысты. Төменде инклюзивті білім беру саласындағы зерттеушілер мен практиктер анықтаған негізгі себептер келтірілген:

1. Төмен хабардарлық; (Борисова О.в. "инклюзивті білім беру контекстіндегі отбасы мен мектептің өзара әрекеттесу мәселелері", 2015).

2. Білім беру жүйесіне деген сенімнің болмауы; (Н. Н. Малофеев "инклюзивті білім: саясаттан практикаға" 2011).

3. Эмоционалды күйіп қалу; (Горшкова мен И.В.Дубровинаның "ата-ананың күйіп қалуы: себептері мен күресу жолдары" 2018)

4. Ұят және әлеуметтік қысым; (Лопатина Е.В. "мектептің инклюзивті мәдениетін дамытудағы ата-аналардың рөлі" 2016)

5. Қолдаудың болмауы; (А.Г.Асмоловтың зерттеулері "тұлға психологиясы: Жалпы психологиялық талдау принциптері", 1990)

6. Қаржылық қиындықтар; (Н.Н.Малофеевтің "инклюзивті білім: саясаттан практикаға", 2011).

7. Басқа ата-аналармен қарым-қатынастың жағымсыз тәжірибесі. (Е.В. Лопатинаның "мектептің инклюзивті мәдениетін дамытудағы ата-аналардың рөлі", 2016).

Қорытындылай келе, мектептегі ата-аналар инклюзивті білім беруді және балалардың қоғамға әлеуметтенуін ілгерілету үшін пайдалануға болатын орасан зор әлеуетке ие. Осыған сәйкес мектептің отбасымен жұмысын ұйымдастырған кезде ата-аналарды балалармен қарым-қатынас жасауды үйрету және бірлескен іс-әрекеттерді ұйымдастыру арқылы оқу-тәрбие процесіне белсенді қатысушы ретінде тарту қажет; мүгедектік мәселесіне ата-аналардың көзқарасын өзгертуге көмектесу, ата-аналармен қарым-қатынастың оң әдістерімен қаруландыру; ата-аналардың педагогикалық және дефектологиялық білімдерін байыту арқылы олардың тәрбиелік құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ету; отбасылардың әлеуметтік кеңістігін кеңейту мақсатында ата-аналардың бір-бірімен қарым-қатынас жасауына жағдай жасау.

Әдебиеттер

1. UNESCO. *Inclusive education: global perspectives and best practices*.
2. Смирнова Е.О. *Дошкольное образование: современные подходы к инклюзии*. Москва, 2018.
3. Мешімбаева Г.Б. *Инклюзивті білім беру: теориясы мен тәжірибесі*. Алматы, 2019.
4. Малофеев Н.Н. *"Инклюзивное образование: от политики к практике"*. Москва, 2011.
5. Асмолов А.Г. *"Психология личности: Принципы общепсихологического анализа"*. Москва, 1990.
6. Борисова О.В. *"Проблемы взаимодействия семьи и школы в контексте инклюзивного образования"*.
7. Горшкова Т.И., Дубровина И.В. *"Родительское выгорание: причины и пути преодоления"* // Журнал психологии, 2018.
8. Лопатина Е.В. *"Роль родителей в развитии инклюзивной культуры школы"*. Инклюзивное образование, 2016.

«ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ РӨЛІ»

*Байжунусова Г.К. педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Ерболатқызы М., Манарбек Л., студент
Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақалада, ойын арқылы оқыту – балалардың білім алу процесін жеңіл әрі қызықты етіп ұйымдастыратын тиімді әдіс қарастырылады. Инклюзивті білім беру жүйесінде ойын арқылы оқыту ерекше рөл атқарады, себебі ол балалардың жекелеген қажеттіліктерін ескере отырып, ортаға бейімделуге және қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Түйін сөздер: Білім беру, инклюзия, ойын, педагог, инклюзивті білім беру, ойын түрлері, ойын арқылы оқыту.

Аннотация. В этой статье рассматривается игровое обучение-эффективный метод организации образовательного процесса детей простым и увлекательным способом. В системе инклюзивного образования особую роль играет игровое обучение, поскольку оно направлено на адаптацию к окружающей среде и развитие способностей детей с учетом их индивидуальных потребностей.

Ключевые слова: Образование, инклюзия, игра, педагог, инклюзивное образование, виды игр, обучение через игры.

Abstract. This article discusses game learning-an effective method of organizing the educational process of children in a simple and fun way. Play-based learning plays a special role in the inclusive education system, as it is aimed at adapting to the environment and developing children's abilities, taking into account their individual needs.

Keywords: Education, inclusion, game, teacher, inclusive education, types of games, learning through games.

Білім беру – бұл тұлғаның интеллектуалдық, рухани, әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін жүйелі процесс. Инклюзивті білім беру жүйесі балаларды жеке ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы білім беру үрдісіне енгізуге бағытталған. Бұл жүйенің негізгі мақсаты – әртүрлі қабілеттері бар балаларды бір ортада оқытып, олардың әлеуметтенуіне жағдай жасау. Осы мақсатты жүзеге асыруда ойын ерекше орын алады.

Ойын – мектепке дейінгі балалар үшін айналаны танып – білу тәсілі. Бала алғашқы айлардан бастап – ақ маңайындағылармен қарым – қатынас жасауға ұмтылады, қарым – қатынас жасаумен қоғамдық тәжірибені игерудің қуатты құралы – тілді бірте-бірте меңгереді [1, б. 90]. Инклюзивті білім беру аясында ойын балалардың тең дәрежеде білім алуына және бір-бірімен қарым-қатынас жасауына мүмкіндік

береді. Бұл мақалада ойын мен инклюзияның өзара байланысы, ойынның ерекшеліктері және оның балаларды ортақ оқыту үдерісіне тартудағы рөлі қарастырылады.

Инклюзивті білім беру – бұл тұрғылықты жері бойынша бір жалпы білім беру ұйымында барлық балаларды физикалық, психикалық, әлеуметтік-мәдени ерекшеліктеріне қарамастан оқыту мен тәрбиелеудің, олардың білім алу қажеттіліктері ескерілетін және әлеуметтендірудің біртұтас процесі [2 б., 12].

Инклюзивті білім берудің негізгі қағидалары мыналар:

1. Әр баланың білім алуына тең мүмкіндік беру.
2. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды қоғамға бейімдеу.
3. Балалардың өзара қарым-қатынас орнатуына жағдай жасау.
4. Баланың жеке ерекшеліктерін ескеру.

Инклюзивті ортада ойын барлық балаларды оқыту мен дамытуда тиімді құрал болып табылады, себебі ол балалардың жас ерекшеліктеріне бейімделіп, олардың оқуға деген қызығушылығын арттырады.

Ойын тәрбиелеу және дамыту құралы ретінде қолданылады, педагог ойынды басқара жүріп баланың жеке басының барлық жағына: санасына, сезіміне, ерік-жігеріне, мінез-құлқына ықпал жасайды, ойынды ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық және дене тәрбиесінің мақсаттары үшін пайдаланады. Ойын арқылы балалардың білімі мен ұғымы айқындалып, тереңдей түседі [3, б. 133].

Ойын – балалардың негізгі іс – әрекетінің бір түрі. Ойыннан бала өмірде көптеген мәліметтер алады, өзінің психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады, яғни ойын арқылы бала білім алады. Бала зейіні қажет ететін, әдейілеп ұйымдастырылған ойындар оның ақылын, дүниетанымын кеңейтеді, мінез – құлқын, ерік – жігерін қалыптастырады.

Мектепке дейінгі балалардың білуге деген ынтасы мен мүмкіндіктерін толық пайдалану, оларды оқу үрдісінде дамытып отыру және сабақ барысында алған білімдерін практикада қолдану дағдыларын қалыптастыру үшін ойын элементтерін пайдаланудың орны бөлек.

Тиімді қолданылған ойын элементтері педагог түсіндіріп отырған материалын балалардың зор ынтамен тыңдап, берік меңгеруіне көмектеседі. Қызықты ойын түрінен кейін олар тез серігіп, тапсырманы ықыластана әрі сапалы орындайтын болады.

Баланың психикалық даму үрдісінде ойын әрекетінің тағлымдық және тәрбиелік маңызы осы заманғы тәлім-тәрбие психологиясында өзекті мәселе болып саналады. Ойын әрекетінің бала психикасының дамуында шешуші қызмет атқаратындығы Ж.Аймауытов,

М.Жұмабаев, С.Торайғыров, Ш.Құдайбердиев, Т.Тәжібаев тағы басқа қоғам қайраткерлерінің бізге мұра болып қалған еңбектерінде айрықша орын алады. Т. Тәжібаев халық ағарту ісі мен оқу-тәрбие саласындағы зерттеулерінде баланың ойын әрекетін психологиялық тұрғыдан қарастырып, оның тәлім- тәрбиелік, білімдік маңызын халықтың тағылым беру өнерімен ұштастыра отырып зерттейді . Яғни, балалардың білуге деген ынтасы мектепке дейінгі кезеңнен бастап дағдыланғандықтан мүмкіндіктерді толық пайдалану балаларды үлкен жетістікке әкеледі. Мектепке дейінгі балалар көргендерін, айналасынан естігендерін ойын кезінде қолданатынын байқалады. Ойынның мотивациялық әлеуеті мүмкіндігі шектеулі балалардың білім беру бағдарламасын тиімдірек дамытуға бағыттауға болады [4, б. 10].

Ойынды кез келген бағдарламалық материалды меңгеру үшін пайдалануға болады және жеке топтық жұмыстарда жүргізіледі. Оның екі мақсаты болуы мүмкін: бірі – тәрбиелік, оны педагог көздейді, екіншісі – ойын, ол үшін бала әрекет етеді. Бұл мақсаттардың бірін-бірі толықтырып, бағдарламалық материалды игеруін қамтамасыз ету маңызды. Мүмкіндігі шектеулі баланың бағдарламалық материалды игеріп, ойын мақсатына жетуіне қамтамасыз етуге ұмтылу керек.

Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған ұйымдастырылған іс-әрекеттер қалыпты құрдастарымен салыстырғанда жарқын және эмоционалды түрде ұйымдастырылуы керек. Ойын тиісті дидактикалық материалмен (ойыншықтар, суреттер және т.б.) болуы керек. Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған ойындар мен ойыншықтарды таңдауға қойылатын негізгі талаптар: ақаудың құрылымын есепке алу; ойын мазмұны мен баланың білім жүйесі арасындағы байланыс; бірте-бірте күрделенетін ойын материалын таңдау; ойынның баланың жасына сәйкестігі; ойыншықтар мен көмекші құралдардың гигиеналық талаптарға, қауіпсіздік техникасына сәйкестігі; жарқын, дыбысты ойыншықтар мен көмекші құралдарды пайдалану; іс-әрекет түрлерін өзгерту принципін есепке алу (тыныш ойындар белсенді ойындармен кезектеседі) [5, б. 53].

Келесі ойын түрлерінде: заттармен (ойыншықтармен) ойындар; үстел ойындары; сөздік ойындары қолданылады.

Ойын баланың өзіндік тиімді және сенсорлық тәжірибесін ала отырып, белгілі бір жағдайда немесе белгілі бір заттармен өз бетінше әрекет ете алатындай жағдай туғызуы керек. Бұл ұя салатын қуыршақтармен, пирамидалармен, сақиналармен және т.б. Мысалы, пирамидаға сақиналарды тігу арқылы бала «тікелей» және «кері» әрекеттерді меңгереді. Түрлі пазл, мозаика, «Сиқырлы үй» типті көмекші құралдар, әртүрлі пішіндер мен заттарды тиісті тесіктерге немесе жақтауларға

салуға арналған ойықтары бар тақталар. Бұл ойындар баланың интеллектуалдық мүмкіндіктерінің шекарасын кеңейтіп, белгілі бір дағдылар мен қабілеттерді дамытады.

Басылған үстел ойындары – балаларды қоршаған әлеммен, жануарлар мен өсімдіктер әлемімен, жанды және жансыз құбылыстармен таныстыруға арналған қызықты іс-әрекет. Бұл бөліктен бүтінді оқшаулауға арналған ойындар («Суреттер-жартылар», басқатырғыштар және т.б.), логикалық ойлауды дамытуға арналған ойындар («Сол бірді тап», «Кімнің көлеңкесі?», «Артық затты тап», т.б.), жіктеу ойындары («Лото», «Түс» және т.б.) және шытырман оқиғалы ойындар. Осындай ойындардың арқасында мүмкіндігі шектеулі балалардың өздеріне қолжетімді практикалық және қарапайым есептерді шешу қабілеті қалыптасады.

Сөздік ойындар сөйлеуді, өз бетінше ойлауды дамытуға ықпал етеді. Олар ойыншылардың сөздері мен іс-әрекеттеріне негізделген, балалар әртүрлі психикалық мәселелерді өз бетінше шешеді: олар объектілерді сипаттайды, олардың сипаттамаларын анықтайды, оларды сипаттау арқылы болжайды, табиғат құбылыстарының ұқсастықтары мен айырмашылықтарын табады. Мұндай ойындардың мысалы: доп ойыны «Мен білемін...», «Жеуге жарамды және жеуге болмайды», «Нәзік доп»; «Кім артық», «Қос», «Суретті айт» т.б. [6, б. 141].

Ертегі элементтерін қосу ұйымдастырылған іс-әрекетті қызықты етеді, балалардың көңілді жұмыс, жақсы көңіл-күйін қалыптастырады, мүмкіндігі шектеулі оқушылардың оқу-тәрбие процесінің белсенді қатысушысы болуына әкеледі.

Есте сақтауға мнемотехника үлкен даму әлеуетіне ие, өйткені ол шынайы оқу әрекетін қамтамасыз етеді, сол арқылы психикалық дамуы тежелген балалардың табиғи есте сақтау қабілетіне жүктемені азайтады [7, б. 65-87].

Бөлшектерден бүтінге принципіне, табиғи және жасанды ассоциациялар әдісіне сүйене отырып, мнемотехника мидың табиғи есте сақтау механизмдерін пайдалануға мүмкіндік береді, ақпаратты есте сақтауды сақтай отырып, есте сақтау процесін толық басқаруға мүмкіндік береді, өйткені есте сақтаудың негізгі тірегі жасанды емес, есте қалған нәрсенің (жеке ақпарат бөліктері арасында, жаңа және белгілі материал арасында) орнатылған логикалық негізделген, мағыналы байланыстар болып табылады.

Инклюзивті білім беру жағдайында мүмкіндігі шектеулі балаларды дамыту ортасын құруда ойын технологияларын пайдалану мыналарды кешенді түрде қамтамасыз ететін оңтайлы құрал болып табылады:

- баланың жаңа даму жағдайына сәтті бейімделуі;
- балалардың өз іс-әрекеті мен мінез-құлқының субъектісі ретінде дамыту, оның тиімді әлеуметтенуі;
- оның моральдық, психикалық және физикалық денсаулығын сақтау және нығайту.

Сонымен, инклюзивті ортада мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудың белсенді әдісі ретінде ойынды оқу-тәрбие процесіне енгізу баланың барлық психикалық процестерін түзетудің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Ойын арқылы оқыту кезінде біз балаларға оқу материалын беру бізге қалай ыңғайлы екенін емес, балалардың оны қабылдауы ыңғайлы және табиғи екенін үйретеміз, мүмкіндігі шектеулі баланы және оның әртүрлі білім беру қажеттіліктерін орталыққа қоямыз.

Әдебиеттер

1. Иманбеков М.М., Абылайхан С.М. Мектепке дейінгі білім беру мен тәрбиедегі қазіргі педагогикалық технологиялар. Оқу құралы. – Алматы: 2018.
2. Жубакова С.С., Байменова Б.С. Инклюзивное образование. - Учебно-методическое пособие, 2018.
3. Коржова Г.М., Вишневская Т.А., Баймуратова А.Т., Завалишина
4. О.В. Организационно-методические основы педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в дошкольных организациях образования – 2020.
5. Касымканова, А. С. Новые форматы инклюзивного обучения информатике школьников с особыми образовательными потребностями: магистерская диссертация / А. С. Касымканова ; руководитель работы А. Ж. Асаинова. - Павлодар : ППУ, 2022.
6. Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі: оқу құралы / М.П. Оспанбаева. — Алматы: Қазақ университеті, 2019.
7. «Даму психологиясы»: Оқу құралы Л.Е.Урдабаева, А.Р.Рахматулина - Костанай: А.Байтұрсынов атындаты Костанай мемлекеттік университет, 2018.
8. Андреева И.В. Мнемотехника как педагогическая технология в валеологическом сопровождении учащихся начальной школы: Дисс. на соиск. учен. степ, к.п.н. - СПб., 2004.

ИНКЛЮЗИЯНЫ ЕНГІЗУ БАРЫСЫНДА КЕЗДЕСЕТІН НЕГІЗГІ ҚИЫНДЫҚТАР

Муратова Нұрай Серікқызы, Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту мамандығының 3 курс студенті, Павлодар
Жетекші: Педагогика ғылымдарының магистрі, оқытушы
Байжунусова Г.К

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беру не екені, инклюзивті білім беруді енгізудің негізгі қиындықтары мен сандық ақпараттар жазылған. Мақалада біз Қазақстанның инклюзивті білім берудегі тәжірибесімен стратегиялық бағыттарын білетін боламыз.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, балалар, педагог, мүмкіндігі шектеулі балалар, арнайы топтар, мектепке дейінгі ұйымдар.

Аннотация. В этой статье рассказывается, что такое инклюзивное образование, основные проблемы внедрения инклюзивного образования и количественная информация. В статье мы узнаем стратегические направления Казахстана с опытом в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети, педагог, дети с ограниченными возможностями, специальные группы, дошкольные организации.

Abstract This article describes what inclusive education is, the main problems of implementing inclusive education and quantitative information. In the article, we will learn the strategic directions of Kazakhstan with experience in inclusive education.

Keywords: inclusive education, children, teacher, children with disabilities, special groups, preschool organizations

Инклюзивті білім беру баршаның сапалы білімге қолжетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған білім беру жүйесін тарату процестерінің бірі болып табылады. Ол балалардың психикалық, дене, зияткерлік, мәдени-этникалық және басқа ерекшеліктеріне қарамастан сапалы білім беру ортасына білім алу қажеттіліктері бар балаларды қосуды, барлық кедергілерді жоюды және қоғамға бейімделуін көздейді. Инклюзивті білім алудың арқасында ерекше білім алуды қажет ететін балалардың дамуы мен әлеуметтік бейімделуі үшін тиісті психологиялық-педагогикалық жағдай жасалған жалпы білім беру ұйымдарында психикалық және дене бұзылыстары бар, дамуында артта қалушылығы бар балалар қалыпты дамыған құрдастарымен бірге табысты білім алуда. Инклюзивті білім беруді енгізу біздің елде қандай жағдайда екенін осы мақаладан білетін боламыз. Бұл мақалада инклюзивті білім беруді енгізудегі негізгі кедергілер қарастырылған.

Инклюзивті білім беру – біріктірілген білім беру жүйесі. Ағылшын тілінен аударғанда «inclusion» - «қосу» деген мағынаны береді. Кең мағынада инклюзивті білім беру – кедергілерді жоюға және оқыту

процесіне ерекше оқытуды қажет ететін барлық адамдарды қосу мен сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету мақсатында оларды әлеуметтік бейімдеуге бағытталған білім беру процесі[2]. Инклюзивті білім беру жағдайында педагогика мен психология, медицина ғылымдары мен физиология бойынша мәселелерде білікті, зерттеушілік ақыл-ойы мен дарыны бар, жоғары мәдениетті, кез келген пәнді шеберлікпен игере алған, әрине, балаларды бір-бірінен ойы, денсаулығы мен мінез-құлқына қарай айырмашылығы бар болғанына қарамастан, жақсы көретін педагог айтарлық өте жоғары бағаланады[5]. ҚР Білім және ғылым министрлігінің (ҚР БҒМ) 2020 жылдың қорытындысы бойынша, ҚР Білім беру жүйесінің жай-күйі мен дамуы туралы Ұлттық баяндамасының деректері бойынша (бұл мақаланы дайындау кезіндегі соңғы өзекті деректер), мектепке дейінгі ұйымдардың 7036 (66%) кедергісіз қолжетімділік, арнайы жабдықтар, кадрлар, ЕББҚ бар балаларды тәрбиелеу және оқыту үшін қажетті оқу-әдістемелік кешендер (ОӘК) құрды. Аталған ұлттық баяндамада жергілікті нормативтік балалары бар мектепке дейінгі ұйымдардағы топтарға баратын ЕББҚ бар балалар санының деректері ұсынылмаған, алайда арнайы мектепке дейінгі ұйымдарда және жалпы үлгідегі балабақшалардағы арнайы топтарда оқитын балалардың саны туралы ақпарат бар. ҚР БҒМ-нің 2020 жылғы деректері бойынша Қазақстанда 42 мектепке дейінгі ұйым жұмыс істейді, олар ЕББҚ бар 4229 балаға арналған, сондай-ақ ЕББҚ бар 8229 балаға баратын 217 мектепке дейінгі ұйымдарда 534 арнайы топқа барады [6]. Жоғары білім алуға мүгедектердің құқығын қамтамасыз ету бойынша ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 28 ақпандағы №26 қаулысына сәйкес жоғары оқу орнына қабылдау квотасы бекітілген. Жалпы ерекше білім алуды қажет ететін балалар кімдер екенін анықтап көрейік:

- Мүмкіндігі шектеулі балалар
- Мигранттардың, оралмандардың отбасыларынан шыққан балалар.
- қоғамда әлеуметтік бейімделуде қиындықтары бар балалар (жетім балалар, девиантты мінез-құлықты балалар, әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік-психологиялық мәртебесі төмен отбасынан шыққан балалар).

Инклюзивті білім беруді енгізудің негізгі қағидаттары:

- инклюзивті білім берудің жүйелілігі мен үздіксіздігі;
- ерекше оқытуды қажет ететін балаларды уақытылы (ерте жастан) анықтауды қамтамасыз ету және алдын алу, педагогикалық-түзету шараларын деркезінде қолдану;

- білім беру модельдерінің бейімділігі және әр оқушының ерекшеліктеріне, қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес оны жеке оқыту мен дамыту;

- білім беру ортасының ерекше оқытуды қажет ететін барлық тұлғалар және олардың ата-аналары үшін қолжетімділігі, ашықтығы;

- мүгедектік немесе басқа да даму ерекшеліктері «тасымалдаушы проблема» болып қарастырылмайтын адамның шектеулі мүмкіндіктеріне әлеуметтік ықпал;

Бірқатар елдерде енгізілген инклюзивті білім, ең алдымен Финляндияда келесідей қағидаттарға негізделеді: адам құндылығы оның қабілеттері мен жетістіктеріне байланысты емес, әр адам сезінуге және ойлауға қабілетті, әр адам қатынасуға және танымды болуға құқылы, барлық адамдар бір-біріне мұқтаж, нағыз білім шынайы өзара қатынас мәнмәтінінде іске асырылуы мүмкін, барлығы қолдау мен достыққа мұқтаж. Қазақстандық білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру біршама қиындықтарға ұшырайды.

Олар келесідегідей:

- білім берудің икемді, бейімделген оқу бағдарламалары әзірленбеген;

- жалпы білім беретін ұйымдарда инклюзивті білім беру үшін кадрлар мен оқу-әдістемелік база жеткіліксіз болуы;

- ерте кәсіптік бағдарлау, ерекше оқытуды қажет ететін балаларды кәсіпалды және кәсіби даярлау шарттары жеткіліксіз құрылған;

- балалардағы моральдық-психологиялық және әлеуметтік тұрғыда туындайтын проблемаларды жою бойынша алдын алу шаралары жеткіліксіз қолданылады;

- инклюзивті білім беруді ақпараттық-кеңес беру тұрғысында қолдау әлсіз ұйымдастырылған[4].

Инклюзивті білім беруді енгізудегі қиындықтың бірі ата-аналардың балаларының ерекше қабілеттері бар екенін мойындамауы. Бұл дегенміз балалардың ерекше қажеттіліктерін ескермей, ол туралы тәрбиешіге ескертпеуі. Яғни, тәрбиеші оны қалыпты бала деп ойлап инклюзивті білім берудің міндеттерін талап етпей, бір қалыпта оқытуы. Біздің Қазақстанда көптеген ата-аналар инклюзивті білімге оң көзқараспен қарамайды, білесіз бе? Себебі олар дені сау балалар мен мүмкіндігі шектеулі балаларды бірге оқыту қиынға соғады деп ойлайды. Сондықтан педагог мүмкіндігі шектеулі балаларға көбірек көңіл бөліп, ол балалардың топтан тыс қалады деген ойларынан бас тартуы керек екенін жеткізуі керек. Осы мәселе бойынша ата-аналар үшін түсіндіру жұмыстарын жүргізу өте қажет.

Инклюзивті білім беруді енгізу барысындағы үлкен мәселенің бірі арнайы мамандардың білім мен тәжірибесінің жеткілікті деңгейде болмауы. Осы бір мәселені шешу үшін С.И.Сабельникованың көзқарасын талдап көрейік. С.И.Сабельникованың ойынша арнайы маман дайындау үшін төмендегідей психологиялық-педагогикалық білімдер қажет:

- инклюзивті білім дегеніміз не, оның дәстүрлі білім формасынан айырмашылығы неде екендігін түсінуі;
- инклюзивті білім беру ортасында балалардың жас ерекшеліктері мен тұлғалық дамуы, психологиялық заңдылықтары туралы білуі;
- ауытқушылығы бар және қалыпты дамып келе жатқан балаларды бірлесіп оқыту үшін оқу үдерісін дидактикалық жобалау мен психологиялық тәсілдерін білуі;
- білім беру ортасының субъектілері (оқушылармен, ата-аналармен, мамандармен, басшылармен) арасындағы педагогикалық өзара байланыстың әртүрлі тәсілдерін жүзеге асыру қабілеті[3].

Қазақстан Республикасының қазіргі жағдайында инклюзивті білім беруді жүзеге асырудың стратегиялық бағыттары ретінде келесі міндеттер анықталған:

- мектепке дейінгі жастағы балалардың ерте диагностикасын және психологиялық-педагогикалық қолдау жүйесін дамыту;
- ерекше білім қажеттілігі бар тұлғалардың сапалы білім алуын қамтамасыз ету мақсатында оқытудың ғылыми-педагогикалық негізін, мамандар әлеуетін және материалдық-әдістемелік базаны жақсарту;
- инклюзивті білім берудің дамуын қамтамасыз ету үшін ғылыми-әдістемелік және іргелі зерттеулер жүргізу;
- инклюзивті білім беруге қолайлы жағдай тудыратын институционалдық ортаны жетілдіру;
- мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың кәсіби еңбек дайындығы және оңтайлы әлеуметтенулері үшін жағдайлар жасау.[1]

Қорыта айтқанда, Қазақстан әлі де инклюзивті білім беруге толық еңбеген. Бізде біршама мәселелер кездеседі, бірақ та сол мәселелермен күресу үшін стратегиялар дайындалып жатыр. Шетелдік тәжірибелерге сүйене отыра, Қазақстанда инклюзивті білім беруді дамытуға жағдай жасауға болады. Инклюзивті білім беру әр адамды түрлі жолдармен белсенді инклюзиялауды, дербестендірілген ықпалды және ерекше оқытуды қажет ететін тұлғаларға білім беру үрдісіндегі кедергілерді жою негізінде оқыту мен оқу ортасын жетілдіру арқылы тең мүмкіндіктер жасауды көздегендіктен, ерекше адамдар үшін өте қолайлы болып табылады. Инклюзивті тәжірибені жетілдіру нәтижесінде Қазақстан қоғамында жалпыадамзаттық құндылықтардың

салтанат құруы – болашақтан күтілетін кең ауқымды нәтиже. Жанашырлық, мейірім, ізгілік қасиеттерімен қатар, адамдардың бірін-бірі бағалауы, әр бір адамға деген құрмет және сыйластық, қоғамдық сана және рухани жаңғыру өзегі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі.- Оқу құралы, М.Оспанбаева., Алматы- 2019 ж.
2. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 26 б.
3. Р.Б. Каримова «Основные проблемы и задачи инклюзивного образования в РК» // Журнал «Открытая школа», 13-14 б.
4. Хабаршы ҚазҰПУ, «Арнайы педагогика» сериясы №3(50), Алматы. 2017, 101 б
5. Хабаршы ҚазҰПУ, «Арнайы педагогика» сериясы №2(41), 2015, 20 б.
6. Сайт Министерства просвещения Республики Казахстан. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан (по итогам 2020 года). [Электронный ресурс]. —Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/documents/details/277692?lang=ru>.

УДК 37.012

РОЛЬ СЮЖЕТНО-РОЛЕВОЙ ИГРЫ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ РЕБЕНКА ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Зингер К.А., магистрант

Сатынская А.К., к.п.н., ассоц. профессор,

**Павлодарский педагогический университет имени Ә. Марғұлан,
г.Павлодар, Қазақстан**

Аннотация. Данная статья посвящена исследованию роли сюжетно-ролевой игры в формировании коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста. В ходе теоретического исследования была проанализирована современная научная литература, посвящённая использованию сюжетно-ролевых игр в практике воспитания детей. Особое внимание уделено трудам современных исследователей, демонстрирующих значимость ролевых игр для развития речевых и социальных навыков у детей. В результате эмпирического исследования были отобраны методики, которые широко применяются для эффективного использования ролевых игр. Эти методики включают наблюдение за детьми, организацию игровой среды, вовлечение в ролевые игры, оценку ролевого взаимодействия и проведение рефлексии. Методики универсальны, могут применяться в любом порядке и легко адаптируются к конкретным условиям и особенностям детей. Для

достижения максимальной эффективности сюжетно-ролевой игры необходимо адаптировать методики под индивидуальные особенности и потребности каждой группы, что способствует развитию коммуникативных и когнитивных навыков у дошкольников.

Ключевые слова: сюжетно-ролевая игра, дошкольный возраст, коммуникативные навыки, ролевое взаимодействие, социальное развитие.

Аңдатпа. Бұл мақала мектеп жасына дейінгі балаларда қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырудағы рөлдік ойынның рөлін зерттеуге арналған. Теориялық зерттеу барысында балаларды тәрбиелеу тәжірибесінде рөлдік ойындарды қолдануға арналған заманауи ғылыми әдебиеттер талданды. Балалардың сөйлеу және әлеуметтік дағдыларын дамыту үшін рөлдік ойындардың маңыздылығын көрсететін заманауи зерттеушілердің еңбектеріне ерекше назар аударылады. Эмпирикалық зерттеу нәтижесінде рөлдік ойындарды тиімді пайдалану үшін кеңінен қолданылатын әдістер таңдалды. Бұл әдістерге балаларды бақылау, ойын ортасын ұйымдастыру, рөлдік ойындарға қатысу, рөлдік өзара әрекеттесуді бағалау және рефлексия жүргізу кіреді. Әдістер әмбебап, оларды кез-келген тәртіпте қолдануға болады және балалардың нақты жағдайлары мен ерекшеліктеріне оңай бейімделеді. Рөлдік ойынның максималды тиімділігіне қол жеткізу үшін әдістемелерді әр топтың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне бейімдеу қажет, бұл мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативті және танымдық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Түйінді сөздер: рөлдік ойын, мектепке дейінгі жас, қарым-қатынас дағдылары, рөлдік өзара әрекеттесу, әлеуметтік даму.

Abstract. This article is devoted to the study of the role of story-role play in the formation of communication skills in preschool children. In the course of the theoretical study, the modern scientific literature devoted to the use of story-role-playing games in the practice of parenting was analyzed. Special attention is paid to the works of modern researchers demonstrating the importance of role-playing games for the development of speech and social skills in children. As a result of empirical research, methods have been selected that are widely used for the effective use of role-playing games. These techniques include observing children, organizing a play environment, engaging in role-playing games, evaluating role-playing interaction, and conducting reflection. The techniques are universal, can be applied in any order and are easily adapted to the specific conditions and characteristics of children. To achieve maximum effectiveness of the role-playing game, it is necessary to adapt the techniques to the individual characteristics and needs of each group, which contributes to the development of communication and cognitive skills in preschoolers.

Keywords: story-role-playing game, preschool age, communication skills, role-playing interaction, social development.

Введение

В современных условиях развитие словарного запаса, звуковой культуры речи и грамматического строя рассматривается не как самоцель, а как средство для формирования у детей навыков общения. Коммуникативные умения становятся ключевым компонентом образовательной компетентности, необходимой для успешной социализации. Общение возможно только при условии сформированности соответст-

вующих навыков, включая стремление к взаимодействию, умение слушать, эмоционально сопереживать, разрешать конфликтные ситуации, а также знание норм и правил общения.

Согласно Приказу и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан, развитие коммуникативных навыков у детей осуществляется через игровые формы и организованную деятельность по развитию речи и художественной литературе с учётом индивидуальных особенностей. Таким образом, исследование актуально в свете необходимости разработки условий для целенаправленного развития социально-коммуникативных навыков у дошкольников, что является важнейшей задачей воспитательно-образовательного процесса. [1]

Вопросы формирования коммуникативных навыков активно изучались исследователями, среди которых М.И. Лисина, Л.Н. Галигузова, Е.О. Смирнова, Е. Кравцова и В. Маралова. [2,3] Общение и совместная деятельность играют важную роль в жизни дошкольника, способствуя его познанию мира, построению отношений с людьми и личностному развитию. Способность общаться положительно влияет не только на взаимодействие с окружающими, но и на самооценку ребенка, формируя адекватное восприятие себя и своих возможностей, уверенность и эмоциональный комфорт.

Л.С. Выготский в своей теории подчеркивал, что ролевые игры играют ключевую роль в развитии детей дошкольного возраста, поскольку они происходят в так называемой зоне ближайшего развития. Зона ближайшего развития — это концепция, которая описывает разрыв между тем, что ребенок может делать самостоятельно, и тем, что он способен выполнить с помощью взрослого или более опытного сверстника. [4]

Выготский отмечал, что в ролевой игре дошкольники часто выполняют действия, которые превосходят их текущие навыки и знания. В игре дети принимают на себя роли взрослых (например, врачей, учителей, родителей), имитируя поведение, речь и взаимодействие, которые они наблюдают в окружающем мире. Эти действия выходят за рамки их реальных возможностей, но благодаря игровому контексту они становятся достижимыми, поскольку игра предоставляет условия, где ребенок может действовать "как бы взрослее".

Через ролевую игру дети начинают осваивать более сложные формы поведения и взаимодействия, что способствует их социальному, когнитивному и речевому развитию. В игре они учатся следовать правилам, вести диалог, координировать свои действия с другими участниками игры, что развивает их коммуникативные и когнитивные навыки. Более того, сюжетно-ролевая игра требует от ребенка

планирования, абстрактного мышления и решения проблем — тех навыков, которые, согласно Выготскому, развиваются в зоне ближайшего развития. [5]

Резюмируя, Выготский считал, что сюжетно-ролевая игра является одной из самых важных форм деятельности в дошкольном возрасте, так как именно в ней ребенок действует в своей зоне ближайшего развития, осваивая новые навыки и знания, которые станут основой для дальнейшего роста и обучения. [4]

Сюжетно-ролевая игра состоит из нескольких ключевых компонентов: сюжет, который определяет основную тему игры; содержание – конкретные события и действия; игровая ситуация, в которой разворачивается взаимодействие; замысел, как первоначальная идея игры; роль и ролевое действие, которые выполняют участники; ролевое поведение и ролевое взаимодействие между детьми в рамках игры; а также правила, которые регулируют процесс игры. Эти компоненты помогают детям развивать коммуникативные и социальные навыки, моделируя реальные жизненные ситуации.

Таким образом, игра становится мощным двигателем для перехода детей на новый уровень развития. В ней дети не только воспроизводят то, что уже знают, но и учатся тому, что пока еще не полностью освоено. Это позволяет ребенку двигаться вперед в своем развитии, выходя за пределы текущих возможностей, расширяя и углубляя свои навыки через игру и взаимодействие с другими.

Цель исследования: изучить роль сюжетно-ролевой игры в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста и выявить основные трудности, возникающие при её организации в образовательном процессе.

Задачи исследования:

1. Провести теоретический анализ современной научно-методической литературы по вопросам использования сюжетно-ролевых игр в развитии коммуникативных навыков детей.

2. Изучить практический опыт организации сюжетно-ролевых игр в дошкольных учреждениях.

3. Оценить влияние сюжетно-ролевой игры на развитие речи, диалогового взаимодействия и социального поведения детей дошкольного возраста.

Объектом исследования является коммуникативная деятельность обучающихся дошкольного возраста.

Предмет исследования: процесс формирования коммуникативных навыков с помощью сюжетно-ролевых игр у обучающихся дошкольного возраста.

Методология и методы

Сюжетно-ролевая игра является важным средством развития коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста. В процессе такой игры дети учатся взаимодействовать с окружающими, примеряют на себя различные социальные роли, развивают речь и навыки общения. Это ключевой этап формирования личности ребенка, его способности к социальным контактам и саморазвитию.

В ходе работы применялись как теоретические, так и эмпирические методы исследования. Автором был проведен теоретический анализ научно-методической литературы, посвященной проблемам использования сюжетно-ролевой игры в образовательном процессе дошкольных учреждений; обобщен практический опыт воспитателей дошкольных учреждений позволило проанализировать, как сюжетно-ролевые игры используются на практике, какие методы и приемы применяются для стимуляции речевой активности и взаимодействия детей в игровой среде. В работе были учтены существующие программы развития детей в игровой форме и опыт их адаптации в разных педагогических коллективах.

Результаты исследования

Современные исследования подтверждают важность сюжетно-ролевой игры в развитии коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста. Согласно Андерсону, его работа опирается на тезис Выготского, утверждающий, что в ролевой игре дошкольники действуют в зоне ближайшего развития. Эмпирические исследования подтверждают, что язык является основным инструментом создания воображаемых ситуаций. С помощью явной метакоммуникации дети совместно строят сюжет, трансформируют смыслы и разграничивают вымысел и реальность. Метакоммуникация, таким образом, выступает как вербальная структура, определяющая смысл игры, что помогает детям преодолеть симпраксическое использование языка, характерное для младшего возраста. В его работе также отмечается, что с возрастом ролевые игры претерпевают изменения, которые можно отнести к общему процессу развития — переходу от интерпсихических процессов к интрапсихическим. Особый интерес вызывает вопрос, как именно дошкольники, находясь на начальной стадии формирования навыков сотрудничества, могут участвовать в зоне ближайшего развития посредством ролевых игр. [6]

Исследования Щербакова подчеркивают, что сюжетно-ролевая игра помогает детям освоить различные социальные роли и учит их взаимодействовать с другими детьми в условиях моделируемой реальной жизни. В этих исследованиях было выявлено, что игры, в

которых дети принимают на себя социальные роли (например, врач, продавец), способствуют развитию у них навыков социальной коммуникации и адаптации. Это особенно важно в условиях современного мира, где социальные взаимодействия становятся всё более разнообразными и требуют гибкости. [7]

Исследование Юдиной показывает, что сюжетно-ролевая игра является неотъемлемой частью развития детей дошкольного возраста, создавая пространство для их свободного самовыражения и социального взаимодействия. В условиях неопределённого будущего такие игры помогают детям лучше адаптироваться, поскольку они обучаются взаимодействию с миром через игровую деятельность. Особенно важно, что сюжетно-ролевая игра помогает не только в развитии речевых навыков, но и налаживает продуктивную коммуникацию между педагогами и родителями, что является важным аспектом в организации учебного процесса. Согласно выводам Юдиной, родители часто недооценивают значимость игры, и это создаёт противоречие между ожиданиями родителей и реальными потребностями детей. Автор подчёркивает, что налаживание диалога между родителями и педагогами может значительно повысить эффективность использования ролевых игр в детских садах. [8]

Исследование Джаянти также подтверждает важность ролевых игр в обучении детей, особенно при освоении второго языка. Ролевые игры помогают детям развивать коммуникативные навыки через взаимодействие с ровесниками в сценариях, имитирующих реальные жизненные ситуации. Это позволяет детям не только лучше усваивать язык, но и повышает их уверенность в собственных силах, улучшает навыки принятия решений и аналитическое мышление. Более того, ролевые игры помогают детям избежать механического запоминания фраз, превращая процесс изучения языка в активное и осмысленное действие, что значительно улучшает результаты обучения. [9]

Исследование Томпсона и Голдштейна (2022) направлено на изучение того, как сюжетно-ролевая игра способствует развитию сложных коммуникативных навыков у детей старшего дошкольного возраста. В ходе наблюдений было установлено, что по мере взросления детей их способность участвовать в социальном взаимодействии и метакоммуникации (осознании правил и значений игры) значительно возрастает. Эти выводы подчёркивают, что сюжетно-ролевая игра — это не просто развлечение, а важный инструмент для развития социальных и когнитивных навыков. Авторы также отмечают, что наибольший прогресс в развитии происходит у детей, активно участ-

вующих в совместных ролевых взаимодействиях, что подтверждает значение ролевых игр для успешной социализации [10]

Таким образом, результаты этих исследований подтверждают, что сюжетно-ролевая игра остаётся важным и эффективным средством для развития речевых, социальных и когнитивных навыков у детей дошкольного возраста. Эти игры помогают детям лучше адаптироваться к образовательной среде и социальной жизни, способствуют их личностному росту и социализации.

Результатом эмпирического исследования стало отбор и систематизация методик, которые обычно применяются многими исследователями для проведения сюжетно-ролевых игр в дошкольных учреждениях. Эти методики основываются на практических рекомендациях, проверенных на опыте, и включают мероприятия, направленные на развитие коммуникативных, социальных и когнитивных навыков у детей.

Таблица 1. Краткий план мероприятий для организации сюжетно-ролевой игры.

Мероприятие	Описание
Наблюдения	Воспитатель наблюдает за детьми, чтобы выявить их интересы и потребности для планирования игр.
Целевые прогулки	Организация прогулок, где дети наблюдают окружающий мир (например, транспорт, природа).
Экскурсии	Экскурсии в общественные места (больница, магазин) для обогащения опыта детей.
Беседы	Обсуждение увиденных или пережитых ситуаций для включения их в сюжет игр.
Чтение художественной литературы	Использование сказок и рассказов для вдохновения сюжетов ролевых игр.
Просмотр кино, видеофильмов	Показы фильмов и видео, которые могут стать основой для ролевой игры.
Занятия (особенно речевые)	Развитие речевых навыков для использования в игровой деятельности.
Рассмотрение иллюстраций	Изучение иллюстраций для визуализации игровых ситуаций.
Ознакомление с атрибутами,	Показ детям, как использовать различные предметы в качестве игровых атрибутов.

предметами-заменителями	
Организация игрового пространства	Создание среды с предметами и декорациями для погружения в сюжет игры.
Игры (конструктивные, дидактические, подвижные)	Игры для развития фантазии, моторики и логического мышления.
Изобразительная деятельность	Рисование и лепка для создания игровых атрибутов.
Игры-имитации	Игра в действия взрослых (например, врач, продавец).
Мнимые «телефонные разговоры»	Воображаемые разговоры для развития коммуникативных навыков.
Придумывание историй для планирования игры	Совместное создание с детьми сценариев для сюжетно-ролевых игр.
Домашние задания	Задания по наблюдению за домашними ситуациями (например, уборка) для последующего использования в игре.

Эта таблица демонстрирует ключевые методы и подходы к организации сюжетно-ролевой игры для развития коммуникативных и социальных навыков детей.

Эти методики можно считать универсальными и гибкими, что позволяет их использовать в различных образовательных и игровых контекстах. Они могут быть адаптированы под особенности каждой группы детей и не требуют строгого следования определённому порядку. Педагоги могут выбирать и комбинировать методики в зависимости от целей игры, возраста детей, их интересов и уровня развития.

Обсуждение

В ходе исследования роли сюжетно-ролевой игры в формировании коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста было определено что у детей могут возникнуть ряд трудностей, которые могут повлиять на эффективность процесса. Одной из ключевых проблем могут быть разнообразие индивидуальных особенностей детей: разные уровни развития речи, социального взаимодействия и эмоциональной зрелости, которые затруднят применение универсальных методик. Спонтанность сюжета, характерная для ролевой игры, также усложняет процесс, так как дети часто изменяют ход игры по своему желанию, что затрудняет структурирование и отслеживание прогресса. Важным фактором также является ограниченность времени,

отведённого на игровую деятельность в рамках образовательной программы, что не всегда позволяет детям полностью погружаться в ролевые ситуации. Кроме того, организация игрового пространства и обеспечение атрибутов часто бывают ограничены материальными ресурсами, что влияет на глубину погружения детей в игру. Вовлечение всех детей в игровой процесс оказывается вызовом, так как не все дети могут активно участвовать в коллективных играх, что требует дополнительных усилий со стороны воспитателей. Несмотря на эти трудности, сюжетно-ролевая игра доказала свою ценность как инструмент формирования коммуникативных и социальных навыков, однако для её максимальной эффективности требуется более гибкий и адаптивный подход к организации и поддержке игровой деятельности.

Заключение

В ходе данного исследования было рассмотрено, как сюжетно-ролевая игра способствует формированию коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста. Изучение теоретической базы и обобщение практического опыта показало, что сюжетно-ролевая игра выполняет важную образовательную и развивающую функцию в дошкольном воспитании.

Одним из ключевых моментов в развитии коммуникативных навыков через игру является её естественный, ненасильственный характер. В отличие от структурированных занятий, где цели и задачи строго определены педагогом, сюжетно-ролевая игра позволяет детям развивать речевые и социальные навыки через свободное, непринужденное взаимодействие со сверстниками. Это, в свою очередь, способствует лучшему освоению детьми новых слов, формулировке связных предложений, а также улучшению навыков диалогического общения.

Как показали исследования, участие в таких играх помогает детям учиться активно слушать, выражать свои мысли и сотрудничать с другими. Взаимодействуя с другими детьми в ролевых играх, дети сталкиваются с необходимостью договариваться, распределять роли и поддерживать последовательность действий, что положительно сказывается на их способности к кооперации и коллективной деятельности.

Одним из важных аспектов является использование косвенного руководства педагогом, что позволяет детям сохранять инициативу и проявлять самостоятельность в игре. Подготовка игрового пространства, предоставление разнообразных атрибутов и проведение вводных занятий (например, чтение литературы или проведение экскурсии) не только обогащают сюжет игры, но и помогают расширить кругозор детей, развивают их фантазию и познавательную активность.

Примечательно, что различные формы подготовки к игре, такие как чтение художественной литературы, беседы или просмотр видеofilmов, предоставляют детям материал для создания более глубоких и многогранных игровых ситуаций. Этот аспект особенно важен для расширения их кругозора и увеличения количества ролевых взаимодействий, что способствует общему коммуникативному и социальному развитию.

Таким образом, можно утверждать, что сюжетно-ролевая игра является эффективным инструментом для комплексного развития коммуникативных навыков у дошкольников. Это позволяет не только развивать их речевые способности, но и формировать основы социального взаимодействия, что в будущем будет способствовать успешной адаптации в коллективе и обществе.

Тем не менее, одним из возможных направлений дальнейших исследований является более детальное изучение роли специфических видов сюжетно-ролевых игр, а также влияние различных методик их проведения на развитие детей в разных возрастных группах.

Список использованной литературы

1. Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан «Типовые учебные программы дошкольного воспитания и обучения» от 14.09. 2016 № 14235 с изм. и допол. в ред. от <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014235>
2. Лисина М.И. Общение со взрослыми у детей первых семи лет жизни. // Психология развития. – СПб: Питер, 2001. – 512 с.
3. Ганиева, К. Л. Роль сюжетно-ролевой игры в формировании коммуникативных способностей ребенка дошкольного возраста / К. Л. Ганиева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2021. — № 50 (392). — С. 514-516. — URL: <https://moluch.ru/archive/392/86646/> (дата обращения: 11.09.2024).
4. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. // Психология развития. – СПб: Питер, 2001. – 512 с.
5. Кравцов Г.Г., Кравцова Е.Е. Пути разработки идей Л.С. Выготского о роли общения в психическом развитии ребенка. // Научное творчество Л.С. Выготского и современная психология: Тез. докл. Всесоюзн. конф. 23-25 июня 1981 г./НИИ ОПП АПН СССР – М.: Б. и., 1981. – 198 с.
6. Андресен Х. Ролевые игры и развитие речи в дошкольном возрасте. Культура и психология— 2005 — 11(4), 387-414. <https://doi.org/10.1177/1354067X05058577>
7. Щербакова К. Ролевые игры со строительным материалом как средство социализации детей младшего дошкольного возраста. Вестник Черкасского университета: Педагогические науки —2019— с.55 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2019-1-244-250>
8. Е. Юдина и др. Притворная игра как территория свободы. Национальный психологический журнал 2023. <https://doi.org/10.11621/npj.2022.0303>

9.Лукитанинг Нур Джаянти и др. Ролевые игры для развития у юных учащихся навыков разговорной речи по-английски. *Vivid: Журнал языка и литературы* 2022 <https://doi.org/10.25077/vj.11.2.127-131.2022>

10.Бриттани Н. Томпсон и др. Наблюдение за развитием притворной игры в дошкольном возрасте. *Журнал "Познание и развитие"*, 23 (2022): 482 - 502. <https://doi.org/10.1080/15248372.2022.2058508>.

РОЛЬ ТЬЮТОРОВ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Сеник М.К., студент 3 курса

Байжунусова Г.К., магистр педагогических наук

*Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар*

Аннотация. В статье рассматривается роль тьюторов в инклюзивном образовании, их влияние на успешную адаптацию и развитие детей с особыми образовательными потребностями. Обсуждаются положительные и отрицательные стороны работы тьюторов, их задачи в поддержке детей, педагогов и создании инклюзивной образовательной среды. Подчеркивается важность квалифицированной подготовки тьюторов, их знаний в области психологии, педагогики и инклюзивных методик. Акцентируется внимание на необходимости развития тьюторства в дошкольном образовании для обеспечения равных возможностей и успешной социализации детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: тьюторство, инклюзивное образование, поддержка детей, особые образовательные потребности, подготовка тьюторов, эмоциональная поддержка.

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім берудегі тьютордың рөлі, олардың ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың сәтті бейімделуі мен дамуына әсері қарастырылған. Тәрбиешілер жұмысының жағымды және жағымсыз жақтары, педагогтерді қолдау және инклюзивті білім беру ортасын құрудағы міндеттері талқыланады. Тьюторларды білікті дайындаудың, олардың психология, педагогика және инклюзивті әдістемелер саласындағы білімдерінің маңыздылығы атап өтілді. Ерекше қажеттіліктері бар балалардың тең мүмкіндіктерін және табысты әлеуметтенуін қамтамасыз ету үшін мектепке дейінгі білім беруде тьюторлық қызметті дамыту қажеттілігіне назар аударылады.

Негізгі сөздер: тьютор, инклюзивті білім беру, балаларды қолдау, ерекше білім беру қажеттіліктері, эмоциялық қолдау, тәрбиешілерді дайындау.

Abstract. The article examines the role of tutors in inclusive education, their impact on the successful adaptation and development of children with special educational needs. The positive and negative aspects of the work of tutors, their tasks in supporting children, teachers and creating an inclusive educational environment are discussed. The importance of qualified training of tutors, their knowledge in the field of psychology, pedagogy and inclusive methods is emphasized. Attention is focused on the need to

develop tutoring in preschool education to ensure equal opportunities and successful socialization of children with special needs.

Keywords: *tutoring, inclusive education, child support, special educational needs, preparation of tutors, emotional support.*

В последние годы наблюдается рост интереса к тьюторству, что делает тему этой статьи особенно актуальной. Инклюзивное образование становится важной составляющей образовательных систем по всему миру, включая Казахстан. В его основе лежит принцип равенства для всех детей, независимо от их физического или умственного состояния. Однако для того чтобы этот принцип действительно работал, необходимы квалифицированные специалисты, которые могли бы эффективно поддерживать детей с особыми образовательными потребностями. Одним из таких специалистов является тьютор — профессионал, который помогает детям с особыми нуждами адаптироваться и развиваться в инклюзивной среде. В этой статье мы рассмотрим значимость профессиональных тьюторов, плюсы и минусы, их роль в поддержке детей и педагогов, а также модели обучения и подготовки тьюторов.

Профессиональные тьюторы играют ключевую роль в успешной реализации инклюзивного образования. Основная задача тьютора — это психологическая и педагогическая поддержка детей, которые нуждаются в дополнительной помощи для адаптации к стандартным образовательным условиям. Это могут быть дети с особыми образовательными потребностями (ООП), дети с расстройством аутистического спектра (РАС), с синдромом дефицита внимания и гиперактивности (СДВГ), с нарушениями слуха или зрения, а также дети с задержкой психического развития. Можно выделить положительные стороны: Тьютор разрабатывает индивидуальные программы обучения для детей с особыми образовательными потребностями, что помогает им легче адаптироваться в коллективе и осваивать учебный материал. Он также помогает выявлять и своевременно корректировать нарушения в развитии ребенка, что особенно важно на стадии раннего детства. Тьютор способствует лучшей социальной адаптации детей, помогая им взаимодействовать с сверстниками и развивать социальные навыки. Он оказывает эмоциональную поддержку, помогая детям справляться с тревожностью и неуверенностью, а также преодолевать стрессовые ситуации. Тьютор поддерживает педагогов в адаптации учебного процесса под нужды конкретного ребенка, что создает комфортную образовательную среду для всех. Его присутствие способствует снижению социальной изоляции детей с особыми потребностями, создавая инклюзивную атмосферу в группе. Также есть и

отрицательные стороны: В дошкольных учреждениях часто наблюдается нехватка квалифицированных тьюторов, что ограничивает возможности полноценной работы с детьми, нуждающимися в поддержке. Их привлечение требует значительных финансовых затрат, что может быть проблемой для бюджетных учреждений с ограниченными ресурсами. Слишком активное индивидуальное внимание со стороны тьютора может привести к излишней изоляции ребенка от основной группы, что необходимо учитывать при организации работы. Для того чтобы тьюторы могли эффективно взаимодействовать с педагогами, воспитатели должны пройти дополнительное обучение, что не всегда происходит. Иногда возникают трудности с восприятием присутствия тьютора другими детьми и их родителями, что требует усилий по вовлечению всех участников образовательного процесса.

Без квалифицированной поддержки этих специалистов дети с особыми образовательными потребностями могут остаться изолированными, не получив необходимых знаний и социальных навыков. Роль тьютора в инклюзивной среде многогранна. Он не только помогает обучающемуся, но и активно взаимодействует с педагогами, создавая гармоничное образовательное пространство для всех участников. Основная роль тьютора – это индивидуальная поддержка ребенка в процессе обучения. Тьютор работает с обучающимся на уровне, соответствующем его индивидуальным особенностям, что позволяет улучшить восприятие учебного материала, развить когнитивные способности и повысить самооценку. Это может включать:

- Коррекцию учебного материала: разъяснение сложных заданий, помощь в понимании и усвоении нового материала, использование различных методов и подходов (визуальные средства, игры, технологии).
- Социальную адаптацию: поддержка в установлении контактов со сверстниками, помощь в освоении норм общения, что важно для социальной интеграции и преодоления изоляции.
- Эмоциональное сопровождение: поддержка эмоционального состояния ребенка, помощь в преодолении трудностей, связанных с тревогой, неуверенностью и стрессом.

Тьюторы также играют важную роль в поддержке педагогов. Педагог, который работает с инклюзивной средой, сталкивается с вызовами, связанными с разнообразием потребностей обучающихся.

Ключевым аспектом эффективной работы тьюторов в инклюзивном образовании является качественная подготовка и обучение. Модели обучения тьюторов могут варьироваться в зависимости от

образовательной системы, но существуют несколько общих принципов и подходов, которые должны быть включены в их подготовку.

Тьютор должен обладать широкими знаниями в различных областях, таких как:

- Психология и педагогика: знание особенностей развития детей с различными образовательными потребностями, методов коррекционной педагогики, психологии взаимодействия с детьми, а также особенностей работы с детьми с РАС, СДВГ, нарушениями слуха и зрения.
- Методы инклюзивного образования: знание методик, подходящих для работы в инклюзивной группе, включая использование технологий и адаптированных учебных материалов.
- Законодательство в сфере образования: знание правовых норм, регулирующих инклюзивное образование и права детей с особыми потребностями.

Тьюторы должны пройти практическую подготовку, которая включает:

- Стажировки в образовательных организациях: практическая работа с детьми с различными особыми образовательными потребностями, изучение специфики их обучения и адаптации.
- Работа с педагогами и психологами: взаимодействие с другими специалистами, создание комплексных планов работы для детей с особыми нуждами.
- Обучение методикам индивидуализированного подхода: обучение тому, как правильно адаптировать образовательный процесс, создавать индивидуальные образовательные маршруты для детей с особыми образовательными потребностями.

Поскольку сфера инклюзивного образования постоянно развивается, важно, чтобы тьюторы проходили курсы повышения квалификации. Это могут быть как специализированные курсы, так и участие в конференциях и семинарах по инклюзивному обучению.

Роль тьюторов в инклюзивном образовании становится всё более важной и востребованной, особенно в школьной системе, где они помогают детям с особыми образовательными потребностями адаптироваться и развиваться в условиях общего образовательного процесса. Однако, в дошкольном инклюзивном образовании тьюторство пока встречается редко. Это, в свою очередь, сдерживает полноценную интеграцию детей с различными потребностями на ранних этапах их обучения. Необходимость развития тьюторства в дошкольных организациях очевидна, поскольку именно в этот период закладываются основы социального, эмоционального и когнитивного развития.

Тьюторы могут стать незаменимыми помощниками для педагогов, обеспечивая индивидуальный подход и поддержку детям с особыми потребностями, создавая условия для их успешной социализации и полноценного участия в жизни коллектива. Призыв к развитию тьюторства в дошкольном инклюзивном образовании становится актуальной задачей для общества. Развитие системы тьюторства на уровне дошкольных организаций обеспечит детям с особыми потребностями необходимые условия для гармоничного и успешного старта в жизни, а также улучшит качество инклюзивного образования в целом.

Литература

- 1) Педагогика инклюзивного образования: учебник / Т.Г. Богданова, А.А. Гусейнова, Н.М. Назарова [и др.] ; под ред. Н.М. Назаровой. – М.: ИНФРА-М, 2018.- 335 с. – (Высшее образование: Бакалавриат). – www.doi.org/10.12737/20170.
- 2) Жубакова С.С., Байменова Б.С. Инклюзивное образование. - Учебно-методическое пособие. Алматы: CyberSmith, 2018.-100 с.
- 3) Инклюзивное образование: Учебное пособие. Шалабаева Л.И., Кулбаев А.Т., Умирбекова А.Н., Шакирова А.Д., - Алматы: Эверо, 2021.- 132 ст.
- 4) Тьюторство в открытом образовательном пространстве: «забота о себе» и построение индивидуальной образовательной программы. Материалы X Международной научно-практической конференции (XXII Всероссийской конференции) 31 октября-1 ноября 2017 г./ Научные редактор: М Ю Чередилина, технический редактор Н.В. Лебедева, корректор: Е. Фролова - М: «Буки-Веди» 2017-250 с.
- 5) Тьюторское сопровождение лиц с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования : учебное пособие / О. А. Подольская, И. В. Яковлева. - Москва, Берлин: Директ-Медиа, 2019.-78с.
- 6) Тьюторство в открытом образовательном пространстве и коучинг: взаиморесурсность двух профессий. Материалы VIII Международной научно-практической конференции им I научно- практической коучинговой конференции. 27-28 октября 2015 г. / Научный редактор М.Ю. Чередилина, отв. редактор Е. М. Соколова М.: «Буки-Веди», 2015.-344с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИНКЛЮЗИВНОМ ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Долобаева Ж.Е., студент 3 курса

Байжунусова Г.К., магистр педагогических наук

Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г. Павлодар

Аннотация. В статье рассматривается использование цифровых технологий в инклюзивном дошкольном образовании. Описаны преимущества таких технологий, включая индивидуализацию обучения, развитие сенсорных и когнитивных навыков, а также поддержку социализации детей с особыми образовательными потребностями (ООП). Приведены примеры эффективного использования устройств, таких как робот Паро, интерактивные панели и сенсорное оборудование. Подчеркивается значимость цифровых технологий для создания комфортной образовательной среды и успешной интеграции детей с ООП в коллектив. Рассматриваются возможности их применения в практической педагогике.

Ключевые слова: цифровые технологии, инклюзивное образование, дошкольное образование, робот Паро, дети с ООП.

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті мектепке дейінгі білім беруде цифрлық технологияларды қолдану мәселелері қарастырылған. Оқытуды даралау, сенсорлық және когнитивті дағдыларды дамыту, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтендіруге қолдау көрсету сияқты технологиялардың артықшылықтары сипатталған. Паро роботы, интерактивті панельдер және сенсорлық жабдық сияқты құрылғыларды тиімді пайдалану мысалдары келтірілген. Бiңғайлы бiлiм беру ортасын құру және ерекше қажеттiлiктерi бар балаларды ұжымға табысты бiрiктiру үшiн цифрлық технологиялардың маңыздылығы атап өтiлдi. Оларды практикалық педагогикада қолдану мүмкiндiктерi қарастырылады.

Түйінді сөздер: цифрлық технологиялар, инклюзивті білім беру, мектепке дейінгі білім беру, Робот Паро, ЕББҚ балалар

Abstract. The article discusses the use of digital technologies in inclusive preschool education. The benefits of such technologies are described, including individualization of learning, development of sensory and cognitive skills, and support for the socialization of children with special educational needs (SEN). Examples are given of the effective use of devices such as the Paro robot, interactive panels and sensory equipment. The importance of digital technologies for creating a comfortable educational environment and the successful integration of children with special needs into the team is emphasized. The possibilities of their application in practical pedagogy are considered.

Keywords: digital technologies, inclusive education, preschool education, robot Paro, children with SEP.

Современное дошкольное образование активно внедряет цифровые технологии, особенно в условиях инклюзивного обучения, где важно внести вклад в образование каждого ребенка. Технологические меры позволяют создать комфортную среду, создав условия для

развития и обучения детей с другими физическими, психоэмоциональными и когнитивными особенностями.

Ученые-педагоги и практики разных стран постоянно ищут пути повышения эффективности труда педагога (преподавателя). При традиционном обучении массовый характер обучения входит в противоречие с индивидуальным характером усвоения

Актуальность темы

В современном обществе создание условий для равного доступа к образованию является приоритетом государственной политики. Инклюзивное дошкольное образование направлено на поддержку детей с особыми образовательными потребностями (ООП) и их успешную социализацию. Использование цифровых технологий становится важным инструментом для реализации инклюзии, так как они позволяют адаптировать образовательный процесс с учетом индивидуальных потребностей ребенка, стимулировать его развитие и создавать комфортную обучающую среду.

Тем не менее, применение цифровых технологий в инклюзивных группах сталкивается с рядом ограничений: нехватка специализированных программ, технических ресурсов, а также риски, связанные с использованием гаджетов в раннем возрасте. Анализ возможностей и вызовов, а также формирование рекомендаций по эффективному внедрению технологий в образовательную практику делают данную тему значимой для педагогов, родителей и разработчиков образовательных продуктов.

Преимущества использования цифровых технологий

Цифровые технологии становятся важной частью образовательного процесса в детских садах. Они помогают педагогам разнообразить формы обучения, а детям – развиваться и осваивать новые навыки в увлекательной и доступной форме. Индивидуализация обучения через цифровые инструменты позволяет подстраивать задания под уровень развития каждого ребёнка. Программы и приложения адаптируются к скорости выполнения заданий и уровню подготовки. Дети с особыми образовательными потребностями получают возможность обучаться в комфортном для них темпе.

Повышаются мотивация и интерес к обучению через интерактивные игры: яркие визуальные элементы и анимация делают процесс обучения увлекательным. Дети учатся через игру, что соответствует их возрастным особенностям.

Развивается цифровая грамотность с раннего возраста, так как дети знакомятся с технологиями, учатся взаимодействовать с цифровы-

ми устройствами. Эти навыки пригодятся в школе и в жизни, где технологии занимают всё более значимую роль.

Также развиваются познавательные и творческие способности. Интерактивные приложения стимулируют развитие памяти, внимания, мышления и логики. А программы для рисования, музыкальные приложения и анимационные инструменты, в свою очередь, развивают творческий потенциал.

Цифровые технологии используются также для удобства педагогов. Технологии упрощают подготовку к занятиям: готовые планы, интерактивные презентации, обучающие видео. Появляется возможность автоматического мониторинга успеваемости и динамики развития детей.

Использование цифровых технологий в дошкольном образовании помогает сделать обучение более доступным, увлекательным и эффективным. При этом важно соблюдать баланс между традиционными методами и цифровыми инструментами, чтобы технологии становились помощниками, а не заменой живого общения и игры.

Примеры цифровых технологий в инклюзивном образовании

Японский робот Паро – это роботизированный тюлень, разработанный как терапевтическое устройство. Он используется для взаимодействия с детьми, пожилыми людьми и пациентами с различными физическими или эмоциональными потребностями. В контексте инклюзивного дошкольного образования Паро может стать ценным инструментом благодаря следующим возможностям:

1. Эмоциональная поддержка и терапия

Паро реагирует на прикосновения, поглаживания и голос, издаёт звуки и двигается, создавая ощущение живого существа. Это помогает детям с эмоциональными трудностями (например, тревожностью, РАС) успокоиться и чувствовать себя в безопасности.

Пример: ребёнок с трудностями в социализации может почувствовать меньше стресса, обнимая или глядя Паро.

2. Развитие сенсорных навыков

Мягкая текстура робота и его реакции стимулируют тактильные ощущения. Робот может использоваться для упражнений, направленных на развитие мелкой моторики.

Пример: ребёнок гладит робота и наблюдает за его движениями, что способствует улучшению сенсомоторной координации.

3. Социализация и коммуникация

Дети учатся взаимодействовать с Паро и обсуждают свои эмоции с воспитателем или сверстниками. Это полезно для развития навыков общения у детей с нарушениями речи или аутизмом.

Пример: дети по очереди взаимодействуют с роботом, делятся своими ощущениями, укрепляя навыки общения.

4. Снижение стресса и агрессии

Паро может успокаивать гиперактивных или агрессивных детей благодаря своей мягкости и интерактивным возможностям.

Пример: после стрессовой ситуации ребёнку предлагают погладить Паро, чтобы успокоиться и восстановить эмоциональный баланс.

5. Мотивация к обучению

Паро может использоваться как "помощник воспитателя", мотивируя детей выполнять задания. Например, детям предлагают показать Паро, как решать простые задачи, или рассказывать ему сказки.

Пример: ребёнок выполняет задание (например, считает до 10), чтобы "порадовать" Паро, который затем "благодарит" его движением или звуком.

6. Работа с детьми с особыми образовательными потребностями (ОВЗ)

Для детей с нарушениями моторики: взаимодействие с Паро стимулирует движения рук. Для детей с когнитивными нарушениями: упрощённая обратная связь робота помогает концентрироваться.

Пример: воспитатель проводит занятие, где дети обучают Паро "разговаривать", стимулируя развитие речи у ребёнка с задержкой речевого развития.

Робот Паро может стать важным инструментом в инклюзивном образовании, дополняя традиционные методы педагогической работы. Он помогает детям развивать навыки взаимодействия, эмоциональную устойчивость и когнитивные способности, создавая комфортную и безопасную образовательную среду.

Заключение

В свою очередь, цифровые технологии в инклюзивном дошкольном образовании расширяют возможности обучения, создавая равные условия для детей с разными потребностями. Цифровые инструменты делают обучение доступным для всех детей, независимо от их особенностей. Важно, чтобы педагоги и родители умели грамотно использовать эти технологии, создавая максимально комфортные условия для каждого ребёнка.

Литература

1. Педагогические технологии : учебник / Д.Г. Левитес. – М. : ИНФА-М, 2018. – 403 с. – (Высшее образование: Бакалавриат). – www.dx.doi.org/10.12737/19993.
2. Современные педагогические технологии: Учебник для вузов / Н.А. Завалко, С.Г. Сахариева. – Алматы: Эверо. 2015. – 304 стр.
3. Роль ИКТ в образовании дошкольников с особыми потребностями: статья / Н.Р. Аминева. 2021.
4. Применение цифровых технологий в контексте инклюзивного образования: статья / С.П. Сергеенко. 2021. <http://www.parorobots.com/> : интернет-ресурс.

ВАЖНОСТЬ РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В ДЕТСКОМ САДУ ДЛЯ ВСЕХ ДЕТЕЙ

Сарсенбаева Б.Г., кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор

Бекишева А.А., магистр педагогических наук

Темиржанова А.Ж., магистр педагогических наук

Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университет,
г.Павлодар

Аннотация. В статье рассматривается концепция инклюзии в образовании, которая предполагает равный доступ всех детей к качественному обучению независимо от их особенностей и возможностей. Раскрывается значение инклюзии в раннем возрасте для формирования толерантности, социальных навыков и гармоничного сосуществования в обществе. Обозначены основные аспекты инклюзии: принятие различий, адаптация образовательных программ, социальная интеграция, поддержка со стороны взрослых и целостный подход. Приведены примеры успешных практик инклюзивного образования в Казахстане и за рубежом. Также предложены рекомендации по дальнейшему развитию инклюзивной образовательной среды в Казахстане, включая разработку адаптированных программ, работу с родителями и создание консультативных центров.

Ключевые слова: инклюзия, равный доступ, адаптация программ, социальная интеграция, инклюзивное общество, педагогическая поддержка, дети с особыми потребностями.

Аңдатпа. Мақалада инклюзия тұжырымдамасы қарастырылады, ол барлық балаларға олардың ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне қарамастан сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз етуді көздейді. Инклюзияның ерте жастағы маңыздылығы толеранттылықты, әлеуметтік дағдыларды қалыптастыруға және қоғамда үйлесімді өмір сүруге ықпал ететіні көрсетілген. Инклюзияның негізгі аспектілері атап өтіледі: айырмашылықтарды қабылдау, білім беру бағдарламаларын бейімдеу, әлеуметтік интеграция, ересектердің қолдауы және тұтастық тәсілі. Қазақстан мен шетелдегі инклюзивті білім берудің сәтті

тәжірибелерінің мысалдары келтірілген. Сондай-ақ Қазақстанда инклюзивті білім беру ортасын одан әрі дамыту бойынша ұсыныстар берілген: бейімделген бағдарламаларды әзірлеу, ата-аналармен жұмыс істеу және консультациялық орталықтар құру.

Түйінді сөздер: Инклюзия, тең қолжетімділік, бағдарламаларды бейімдеу, әлеуметтік интеграция, инклюзивті қоғам, педагогикалық қолдау, ерекше қажеттіліктері бар балалар.

Abstract. The article examines the concept of inclusion in education, which aims to ensure equal access to quality education for all children, regardless of their individual characteristics and abilities. The importance of inclusion at an early age is highlighted as it fosters tolerance, social skills, and harmonious coexistence in society. The main aspects of inclusion are outlined: acceptance of differences, adaptation of educational programs, social integration, support from adults, and a holistic approach. Examples of successful practices in inclusive education in Kazakhstan and abroad are provided. Recommendations for further development of inclusive educational environments in Kazakhstan are also proposed, including the development of adapted programs, work with parents, and the establishment of consultation centers.

Keywords: Inclusion, equal access, program adaptation, social integration, inclusive society, pedagogical support, children with special needs.

Инклюзия – это подход в образовании, который предполагает, что все дети, независимо от их возможностей и особенностей, обучаются вместе в одном образовательном пространстве. Этот принцип основан на идее равенства и доступности, что позволяет каждому ребенку получать качественное образование, соответствующее его потребностям. В раннем возрасте инклюзия играет особую роль. Она способствует формированию толерантности и уважения к различиям среди детей, что закладывает основы для гармоничного сосуществования в будущем. Дети, взаимодействуя друг с другом, учатся развивать социальные навыки, такие как сотрудничество, эмпатия и коммуникация. Эти навыки важны не только для учебного процесса, но и для жизни в обществе в целом. Необходимо подчеркнуть, инклюзия улучшает качество образования для всех детей. Разнообразие в группах создает стимулы для более креативного подхода к обучению и позволяет каждому ребенку получать индивидуальную поддержку. Таким образом, инклюзия становится важным шагом к созданию справедливого и инклюзивного общества, где каждый имеет право на обучение и развитие.

Значительный вклад в область инклюзии и специального внесли известные ученые и специалисты образования, Л.С. Выготский — российский психолог, известный своей теорией социального конструктивизма и зоной ближайшего развития. Его идеи о социальном взаимодействии и значении окружающей среды для обучения легли в основу инклюзивного подхода, Мартин Д. Ковальски — исследователь,

занимающийся вопросами инклюзии в образовании, который разработал практические рекомендации по созданию инклюзивной образовательной среды, Эмилиан Л. Молина — исследователь в области инклюзии, акцентирующий внимание на важности вовлечения родителей и сообщества в инклюзивный процесс, Джеймс МакГи — эксперт по инклюзии, который работает над адаптацией образовательных программ для детей с особыми потребностями, Уэйн Ф. В. Лемке — исследователь, изучающий, как инклюзия влияет на развитие социальных навыков и взаимодействие между детьми, Теодор Л. Стейн — автор ряда работ по инклюзивному образованию, в которых рассматриваются стратегические подходы к поддержке детей с особыми образовательными потребностями [1].

В Казахстане также есть ряд ученых и специалистов, которые занимаются вопросами инклюзии в образовании. Вот некоторые из них: Н. И. Невзорова — доктор педагогических наук, исследователь, занимающийся инклюзией и адаптацией образовательных программ для детей с особыми потребностями. Она активно участвует в разработке методик инклюзивного обучения, Г. Ж. Бекбаева — кандидат педагогических наук, специалист по инклюзии, работающая над вопросами психолого-педагогической поддержки детей с ограниченными возможностями здоровья, А. Тулегенова — педагог и исследователь, которая изучает проблемы инклюзивного образования в Казахстане, разрабатывая рекомендации для педагогов и образовательных учреждений., М. Даниярова — специалист в области специальной педагогики, активно работающая над вопросами создания инклюзивной среды в образовательных учреждениях, К. Турсунова — педагог и исследователь, работающая над интеграцией детей с особыми потребностями в общий образовательный процесс [2]. Рассмотрим некоторые исследования, которые помогают развивать инклюзивное образование и способствуют пониманию важности равного доступа к обучению для всех детей. Работа Л. Выготского «Мышление и речь» — в ней обсуждаются идеи о значении социального взаимодействия для обучения и развития, что является основой инклюзивного подхода, Теодор Л. Стейн "Inclusive Education: A Global Perspective" — работа, в которой обсуждаются международные подходы и стратегии внедрения инклюзии, Г. Ж. Бекбаева — исследования по адаптации образовательных программ для детей с особыми потребностями в Казахстане, включая публикации о внедрении инклюзии в детские сады и школы, Н. И. Невзорова — работы, посвященные разработке методик инклюзивного обучения и психолого-педагогической поддержки, с акцентом на адаптацию образовательных процессов, М. Даниярова —

исследования по созданию инклюзивной среды, где рассматриваются проблемы и стратегии интеграции детей с особыми потребностями в общий образовательный процесс, К. Турсунова-публикации, направленные на изучение успешных практик инклюзивного образования и вовлечения родителей в образовательный процесс. Эти и другие ученые и специалисты вносят значительный вклад в развитие инклюзивного образования, предлагая новые подходы и методики для успешной интеграции всех детей в образовательное пространство, способствуют пониманию важности равного доступа к обучению для всех детей.

Общепризнано, инклюзия — это концепция, направленная на обеспечение равного доступа к образованию и социальной жизни для всех детей, независимо от их индивидуальных особенностей, способностей и потребностей. Этот подход основывается на идее, что каждый ребенок имеет право на полноценное участие в образовательном процессе и жизни общества. Инклюзия в образовании предполагает, что дети с особыми потребностями обучаются вместе с их сверстниками в обычных классах и группах. Это не просто интеграция, когда дети с ограниченными возможностями присутствуют в обычной образовательной среде; инклюзия предполагает активное участие всех детей в учебном процессе, где каждому предоставляется поддержка, необходимая для достижения успеха.

Основными аспектами инклюзий являются: принятие различий - где акцентируют внимание на разнообразии детей и считает его ценным ресурсом для обучения[3]. Дети учатся принимать и уважать различия между собой, что способствует формированию толерантного и дружелюбного общества; адаптация образовательных программ - инклюзивный подход требует изменения методов преподавания и содержания учебных программ. Воспитатели должны быть готовы адаптировать свои подходы в зависимости от потребностей каждого ребенка; социальная интеграция - предполагает создание условий, при которых дети могут взаимодействовать друг с другом, развивать навыки общения и сотрудничества. Это особенно важно для формирования межличностных отношений и развития социальных навыков; поддержка со стороны взрослых - включение детей с особыми потребностями требует профессиональной подготовки педагогов, а также вовлечения родителей и специалистов. Воспитатели играют ключевую роль в создании поддерживающей и безопасной образовательной среды; целостный подход - инклюзия рассматривается не только как метод обучения, но и как философия, охватывающая все аспекты жизни

общества. Это требует пересмотра общественных установок и создания инклюзивной культуры на всех уровнях[4].

Таким образом, инклюзия является важным аспектом современного образования, направленным на обеспечение равных возможностей для всех детей и формирование более справедливого и инклюзивного общества. Вместе с тем, инклюзия — это практика, направленная на создание доступной и поддерживающей среды для всех людей, независимо от их особенностей. Инклюзия способствует интеграции людей с различными навыками и перспективами, что обогащает общую культуру и способствует более креативному мышлению.

1. Улучшение социальных навыков: В инклюзивной среде люди учатся взаимодействовать с различными типами личностей, что развивает эмпатию, терпимость и коммуникационные навыки.

2. Повышение эффективности и производительности: Инклюзивные команды, как правило, более продуктивны, так как в них объединены различные точки зрения и подходы к решению задач.

3. Социальная справедливость: Инклюзия способствует равенству возможностей для всех, что помогает создать более справедливое общество.

4. Улучшение репутации организаций: Компании, придерживающиеся принципов инклюзии, часто воспринимаются более положительно и привлекают талантливых сотрудников.

5. Снижение уровня стресса и повышение удовлетворенности: Инклюзивные среды создают более комфортные условия для работы и общения, что может снизить уровень стресса и повысить общее удовлетворение от жизни.

6. Развитие инноваций: Разнообразие мнений и идей, возникающее в инклюзивной среде, может привести к более инновационным решениям и продуктам[5].

Эти преимущества делают инклюзию важным аспектом в образовании, на рабочем месте и в обществе в целом. Инклюзивное образование становится важной составляющей воспитания и обучения детей в разных странах мира, в том числе в детских садах. Успешные примеры таких практик можно встретить в различных регионах, где учитываются потребности всех детей, включая детей с особенностями развития. В детском саду «Балапан» г.Павлодар активно внедряют инклюзивное образование и предоставляют инклюзивные образовательные возможности для детей с различными нарушениями. Здесь работают специалисты, которые разрабатывают персонализированные образовательные программы для детей с нарушениями слуха, зрения и моторики. Важной частью работы является использование педагоги-

ческих технологий, которые помогают детям развивать свои сильные стороны и компенсировать слабые.

Инклюзивное образование в детских садах Казахстана активно развивается, и многие учреждения уже реализуют успешные практики. Применение подхода индивидуальных, использование адаптированных программ и педагогов позволяет детям с ограниченными возможностями здоровья обучаться в общей группе, что способствует их социализации.

Некоторые рекомендаций для реализации инклюзии в Казахстане:

- Создание инклюзивной среды в учреждениях.
- Разработка и внедрение адаптированных образовательных программ.
- Работа с родителями
- Для педагогической поддержки и родителей важно создать сеть консультативных центров, которые будут предоставлять профессиональные рекомендации и помощь в работе.

Литература

1. Л.С. Выготский.: Основы дефектологии. Москва. Лань. 2003
- 2 .А.М. Ерсарина. : Развитие инклюзивного образования в Республике Казахстан. «Открытая школа» 1 (112), январь 2012
3. Н.Ю.Гусева М. : Инклюзивное образование в России. Издательский центр «Школьная книга», 2010. — 272 с.. — М. : Издательство
4. М.Б. Турлубекова, Р. О. Бугубаева Инклюзивное образование в Казахстане: анализ процесса организации и возможности дальнейшего его развития.
5. Инклюзивное образование детей с ограниченными возможностями здоровья: дошкольная группа : учебник для среднего профессионального образования / Н. В. Микляева [и др.] ; под редакцией Н. В. Микляевой. — Москва : Издательство Юрайт, 2023. — 308 с.
6. Ж.Т Досжанова, А.А.Садыкова. Инклюзивное образование: Опыт и перспективы взаимодействия школы.Журнал: Научно-Практические исследования. №5-2(28)2020.с.96-99

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Серикова З.Н., Смыкова А.А. студенты Павлодарского педагогического университета имени Әлкей Марғұлан, Павлодар
Научный руководитель: магистр педагогических наук, старший преподаватель Кошкимбаева Р.Х.

Аннотация. В статье рассматривается международный опыт инклюзивного образования в дошкольных учреждениях на примере США, Великобритании, Швеции и Финляндии. Анализируются ключевые подходы, включая законодательные основы, методы работы с детьми с особыми образовательными потребностями и подготовку педагогов. Выделены основные проблемы: нехватка ресурсов, недостаточная квалификация специалистов и социальные барьеры. Рассматриваются возможности адаптации зарубежных практик в российских условиях с учетом национальных особенностей системы образования. Сделан вывод о важности комплексного подхода для успешного внедрения инклюзивного образования в России.

Ключевые слова: инклюзия, интеграция, технология, педагогика, методы, социальная, инклюзивная среда.

Аңдатпа. Бұл Мақалада АҚШ, Ұлыбритания, Швеция және Финляндия мысалында мектепке дейінгі мекемелердегі инклюзивті білім берудің халықаралық тәжірибесі қарастырылады. Заңнамалық негіздерді, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу әдістерін және педагогтарды даярлауды қоса алғанда, негізгі тәсілдер талданады. Негізгі проблемалар: ресурстардың жетіспеушілігі, мамандардың біліктілігінің жеткіліксіздігі және әлеуметтік кедергілер. Білім беру жүйесінің ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып, Ресей жағдайында шетелдік тәжірибелерді бейімдеу мүмкіндіктері қарастырылуда. Ресейде инклюзивті білім беруді сәтті енгізу үшін кешенді тәсілдің маңыздылығы туралы қорытынды жасалды.

Түйін сөздер: инклюзия, интеграция, технология, педагогикалық, тәсілдер, әлеуметтік, инклюзивті орта.

Abstract. The article examines the international experience of inclusive education in preschool institutions on the example of the USA, Great Britain, Sweden and Finland. Key approaches are analyzed, including legislative frameworks, methods of working with children with special educational needs and teacher training. The main problems are highlighted: lack of resources, insufficient qualifications of specialists and social barriers. The possibilities of adapting foreign practices in Russian conditions, taking into account the national characteristics of the education system, are considered. The conclusion is made about the importance of an integrated approach for the successful implementation of inclusive education in Russia.

Keywords: inclusion, integration, technology, pedagogical, methods, social, inclusive environment.

Инклюзивное образование в дошкольных учреждениях является важным шагом к созданию равных возможностей для всех детей,

независимо от их особенностей развития, здоровья или социального положения. Во многих странах мира внедрение инклюзивных практик на раннем этапе образования способствует лучшему развитию социальной адаптации детей с особыми потребностями. В этой статье будет представлен сравнительный анализ подходов к инклюзивному дошкольному образованию в различных странах, а также рассмотрены возможности адаптации зарубежного опыта в России. Инклюзивное образование в дошкольных учреждениях: концептуальные основы.

Инклюзия в образовании подразумевает интеграцию детей с особыми образовательными потребностями (ООП) в общий образовательный процесс. На уровне дошкольного образования инклюзия включает в себя создание условий для того, чтобы дети с различными особенностями могли участвовать в образовательных, развивающих и социальных мероприятиях наравне с другими детьми. Основными принципами инклюзии являются: равенство, доступность, уважение к разнообразию, а также сотрудничество и поддержка.

Сравнительный анализ международных практик

В США инклюзивное образование основывается на законодательных актах, таких как Закон о «Всех детях с особыми потребностями» (IDEA), который защищает права детей с инвалидностью на образование в общеобразовательных учреждениях. На уровне дошкольного образования активно используются индивидуализированные образовательные программы (IEP), которые разрабатываются для каждого ребенка с особыми потребностями. Также уделяется внимание обучению педагогов и созданию инклюзивной среды с использованием адаптированных материалов и технологий. Программа “Инклюжен” подразумевает собой принятие каждого ребенка с его особенностями, гибкость системы образования — дети-инвалиды могут обучаться вместе с обычными детьми, даже если у них присутствуют нарушения в развитии интеллектуальных способностей. Программа действует с 1973 года по настоящее время. Для каждого ученика разрабатывается индивидуальный план, при поддержке всех доступных ресурсов для его реализации. Основные критерии разработки ИП:

- Реалистичность
- Активность ученика
- Возможность оценки деятельности
- Уровень достижений

Благодаря такому плану ребенок с ограниченными способностями имеет возможность обучаться вместе с обычными детьми. Предусматривается 4 варианта обучения детей-инвалидов в

рамках систем общеобразовательной школы: Обучение в обычном классе наравне с обычными школьниками с получением помощи и поддержки от специалистов учебного заведения. Разделенное обучение: половина дня проходит в обычном классе, вторая половина дня проходит в специализированном классе для детей инвалидов. Обучение детей-инвалидов в специальном классе, с получением поддержки со стороны специалистов учебного заведения. Обучение по специальной реабилитационной программе с постоянной поддержкой группы специалистов и консультантов школы.

Таким образом программа “Инклюжен” позволяет интегрировать ребенка фактически с любой инвалидностью в общеобразовательную программу, позволив ему учиться в обычном классе наравне с обычными, здоровыми детьми.

Великобритания

В Великобритании система инклюзивного образования имеет давнюю традицию. Законодательство, в частности Закон о равенстве 2010 года, требует, чтобы дети с особыми образовательными потребностями имели доступ к образовательным услугам в обычных дошкольных учреждениях. В британской практике большое внимание уделяется ранней диагностике и обучению педагогов инклюзивным методикам. В дошкольных учреждениях активно используются мультидисциплинарные подходы, включающие работу педагогов, психологов, логопедов и других специалистов. Как в Великобритании подходят к определению детей с ООП; Определение особых образовательных потребностей – Special Educational Needs (SEN) – в Великобритании регулируется на законодательном уровне. Впервые этот термин был введен в 1996 году. Сейчас данный статус получают дети: с физическими нарушениями (это могут быть нарушения слуха, зрения, ограниченная подвижность, хронические заболевания); с трудностями в обучении, обусловленными самыми разнообразными причинами – например, гиперактивностью, дислексией, расстройствами аутистического спектра.

Статус SEN не обязательно связан с каким-либо диагнозом. Его могут получить дети, которые медленнее других овладевают речью, чтением и счетом. По статистике, в стране более 12% учеников с SEN, а это более миллиона человек. С 2014 года британские школьники с особыми потребностями в обучении могут заниматься по индивидуальным образовательным планам – Education, Health and Care Plan (ЕНС). Ими пользуется около 3,5% учеников.

Швеция

Швеция является одной из стран, где инклюзивное образование активно развивалось с 1980-х годов. В дошкольных учреждениях страны обеспечивается широкий доступ для детей с различными потребностями. Важным аспектом является наличие поддержки на всех уровнях – от администрации детских садов до семей. Педагоги получают специализированное образование по инклюзии, а для детей с особыми потребностями разрабатываются индивидуальные программы. В Швеции также применяется концепция «инклюзивных групп», в которых дети с и без инвалидности обучаются вместе, что способствует развитию социальной и культурной инклюзии слишком много детей. В шведские школы ходит около миллиона человек. Дети от 1 до 5 лет посещают что-то среднее между детским садом и подготовительным классом (Förskolan).

Это значит, что уделять внимание каждому и вовремя выявлять особые потребности сложнее. В шесть лет у ребенка появляется право на обучение в нулевом классе (Förskoleklass). За 525 учебных часов он знакомится с новым распорядком, оттачивает полученные до школы навыки и учится выстраивать отношения с ровесниками. Обычно нулевые классы размещают прямо в школьных зданиях (Grundskola). Поближе к первым, в которые ученики приходят через год. В одном из таких, в Стокгольме, работает Джулия Манкелиус.

Финляндия

Финляндия считается одной из ведущих стран по внедрению инклюзивного образования. В дошкольных учреждениях Финляндии инклюзия рассматривается как основа развития личности ребенка. Дети с особыми образовательными потребностями получают индивидуальную помощь в рамках общедоступных программ. Преподаватели проходят специализированную подготовку, включающую инклюзивные методы работы, а также активно взаимодействуют с семьями детей и другими специалистами. Особенностью финской модели является гибкость образовательных программ и высокое качество консультационной и диагностической поддержки. Министерство образования Финляндии проводит политику выравнивания системы образования. Это значит, что образование должно быть везде и для всех одинаковым как по доступности, так и по содержанию: равные возможности получения образования на любой ступени, независимо от того, где живет человек.

В Финляндии совершенно необязательно учиться именно в школе, обязательное образование может также быть получено дома. В северной части страны много семей, живущих далеко от школ, выбирают домашнее обучение. Также домашнее обучение могут

выбрать по идеологическим причинам. В таких случаях муниципалитет по месту жительства обязан контролировать обучение и развитие ребенка. Родитель или опекун должны гарантировать завершение обязательного.

В заключении международный опыт показывает, что инклюзивное образование в дошкольных учреждениях является важным и эффективным инструментом социальной интеграции детей с особыми образовательными потребностями. Несмотря на различные подходы в разных странах, существует множество схожих практик, которые могут быть полезными для России. Адаптация международных методик требует комплексного подхода, включающего подготовку кадров, создание инклюзивной среды и преодоление социальных барьеров. Внедрение успешных практик может значительно улучшить качество образования и жизни детей с особыми потребностями в России.

Литература

- 1.Қазақстан Республикасының “Білім туралы” заңы
2. “Білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы”
- 3.Баенская Е. Р. “Помощь в воспитании детей с особым эмоциональным развитием” (2007, с 112)
- 4.Бгажнокова И. М. “Общее и специальное образование: пути к взаимодействию и интеграции” (2006, с 30)
- 5.Мазурчук Н. И. и др. “Структура готовности педагогов к работе в условиях инклюзивного образования” (2019, с 94)

ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ҚОЛАЙЛЫ ИНКЛЮЗИВТІ ОРТА ҚҰРУ ЖОЛДАРЫ

Мухитова Д.К. Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің студенті, Павлодар

Ғылыми жетекші: педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы **Кошкимбаева Р.Х.**

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім берудің мәні, оның Қазақстандағы қазіргі жағдайы мен даму перспективалары қарастырылған. Сонымен қатар, ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау әдістері, технологиялық және педагогикалық құралдар, ата-аналар мен педагогтардың рөлі талданады. Инклюзивті білім берудің тиімділігіне әсерететін факторлар мен оның қоғам үшін маңыздылығы көрсетілген.

Түйін сөздер: инклюзия, интеграция, технология, педагогикалық, тәсілдер, әлеуметтік, инклюзивті орта.

Аннотация. В данной статье рассматривается сущность инклюзивного образования, его современное состояние и перспективы развития в Казахстане. Кроме того, анализируются методы поддержки детей с особыми потребностями, технологические и педагогические средства, роль родителей и педагогов. Показаны факторы, влияющие на эффективность инклюзивного образования и его значимость для общества.

Ключевые слова: инклюзия, интеграция, технологии, педагогика, подходы, социальная, инклюзивная среда.

Abstract. This article examines the essence of inclusive education, its current state and prospects for development in Kazakhstan. In addition, the methods of supporting children with special needs, technological and pedagogical tools, the role of parents and teachers are analyzed. The factors influencing the effectiveness of inclusive education and its importance for society are shown.

Keywords: inclusion, integration, technologies, pedagogy, approaches, social, inclusive environment.

Кіріспе

Қазіргі қоғамда инклюзивті білім беру жүйесі ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру процесіне қосу арқылы олардың әлеуметтік интеграциясына ықпал етеді. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті орта қалыптастыру – бұл қоғамның басты міндеттерінің бірі. Инклюзивтілік – бұл тең құқықтар мен мүмкіндіктерді қамтамасыз ету ғана емес, сонымен қатар, әрбір баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың әлеуетін ашуға мүмкіндік беру.

Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беру мәселесі мемлекет деңгейінде шешілуде. «Білім туралы» заңда инклюзивті білім беру құқықтық негізде бекітілген. Алайда, бұл бағыттағы жұмыстарды жетілдіру қажеттілігі әлі де бар. Мәселен, көптеген мектептер мен оқу орындарында арнайы инфрақұрылым мен жабдықтар жетіспейді, ал педагогтардың бұл саладағы дайындығы көбінесе жеткіліксіз.

Инклюзивті білім беру тек ерекше қажеттіліктері бар балаларға ғана емес, жалпы қоғамға да пайдалы. Бұл тәсіл қоғамның гуманистік құндылықтарын нығайтып, толеранттылық пен өзара түсіністікті арттырады.

Негізгі бөлім

1. Инклюзивті білім берудің маңызы мен принциптері

Инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алу құқығын қамтамасыз етіп қана қоймай, олардың әлеуметтенуіне ықпал етеді. Мұндай жүйе барлық балаларға тең мүмкіндік беру арқылы қоғамда әділеттілік пен әлеуметтік теңдікті нығайтады.

1.1. Инклюзивті білім берудің негізгі принциптері

1. Әлеуметтік теңдік

Инклюзивті білім беру барлық балалардың тең құқықтары бар екенін мойындайды. Бұл білім беру жүйесі ерекше қажеттіліктері бар балаларға жалпы сыныптастары сияқты білім алу мүмкіндігін береді.

2. Дербестікке қолдау көрсету

Әрбір баланың қабілеті мен мүмкіндігін ескере отырып, олардың өз бетінше білім алуына жағдай жасалады. Мұнда оқу бағдарламалары мен әдістер баланың жеке қажеттіліктеріне бейімделеді.

3. Қоғамдық интеграция

Ерекше қажеттіліктері бар балалардың жалпы білім беру ортасына қосылуы олардың құрдастарымен қарым-қатынас жасап, әлеуметтік дағдыларды меңгеруіне мүмкіндік береді.

1.2. Инклюзивті білім берудің артықшылықтары

- Балалар үшін: Ерекше қажеттіліктері бар балалар оқу процесінде өздерін тең сезінеді, бұл олардың психологиялық жағдайына және өзін-өзі бағалауына оң әсер етеді.

- Қоғам үшін: Инклюзивтілік толерантты қоғам қалыптастыруға ықпал етеді.

- Білім беру жүйесі үшін: Оқу бағдарламаларының икемділігі мен тиімділігі артады.

2. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау әдістері

2.1. Технологиялық құралдарды қолдану

Заманауи технологиялар ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін білім алуды жеңілдетеді. Оларға мыналар жатады:

- Сөйлеу синтезаторлары: Дыбыстық байланыс қабілетін жоғалтқан балаларға арналған.

- Интерактивті тақталар: Көрнекілік материалдарды түсіндіру және меңгерту үшін.

- Брайль қарпімен басылған кітаптар: Көру қабілеті бұзылған балалар үшін.

- Қосымша құрылғылар мен мобильді қосымшалар: Мысалы, тактильдік оқыту құралдары мен аудиоматериалдар.

2.2. Педагогикалық тәсілдер

Инклюзивті білім беру педагогикасы ерекше қажеттіліктері бар балаларды тиімді оқытуға бағытталған. Мұндай тәсілдерге мыналар жатады:

- Дифференциацияланған оқыту: Оқу жоспары әр баланың жеке қажеттілігіне сәйкес бейімделеді.

- Топтық жұмыс: Ерекше қажеттіліктері бар балаларды құрдастарымен бірлесіп жұмыс істеуге тарту.

- Мультимодальды оқыту: Аудио, визуалды және кинестетикалық әдістерді қолдану арқылы материалды түсіндіру.

2.3. Психологиялық қолдау

- Психологтардың қызметі: Балалардың жеке және әлеуметтік мәселелерін шешуге көмек көрсету.

- Құндылыққа бағытталған терапия: Баланың өзін қоғамның маңызды мүшесі ретінде сезінуіне ықпал ету.

2.4. Ата-аналардың рөлі

Инклюзивті білім беру процесінде ата-аналардың белсенді қатысуы маңызды. Олар баланың оқу процесіне қолдау көрсетіп, мұғалімдермен және мектеп әкімшілігімен тығыз байланыста болуы қажет.

3. Қазақстандағы инклюзивті білім берудің қазіргі жағдайы

3.1. Мемлекеттік қолдау

Қазақстанда инклюзивті білім беру «Білім туралы» заңмен және «2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламамен» бекітілген. Мемлекет ерекше қажеттіліктері бар балаларды білім беру процесіне тарту үшін инфрақұрылым мен ресурстарды дамытуда.

3.2. Қазіргі мәселелер

Инклюзивті білім беру саласында бірқатар проблемалар шешуді қажет етеді:

- Инфрақұрылымның жетіспеушілігі: Көптеген мектептер ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін бейімделмеген.

- Мамандар тапшылығы: Инклюзивті білім беру саласында тәжірибелі педагогтар мен психологтардың саны жеткіліксіз.

- Қоғамдық ақпараттанудың төмен деңгейі: Инклюзивтілік туралы ақпараттың жеткіліксіздігі стереотиптердің сақталуына әкеледі.

3.3. Мысалдар мен жетістіктер

- Алматы және Нұр-Сұлтан қалаларында арнайы инклюзивті мектептер ашылды.

- Білім беру мекемелерінде ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін арнайы кабинеттер мен жабдықтар енгізілуде.

4. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған қолайлы ортаны қалай құруға болады?

4.1. Инфрақұрылымды дамыту

- Мектептерде пандустар, тактильдік бағыттаушы жолдар, арнайы дәретханалар және лифттер орнату.

- Балалардың қажеттіліктеріне сай жабдықталған кабинеттерді көбейту.

4.2. Педагогикалық және психологиялық қолдауды күшейту

- Педагогтар мен психологтар үшін тұрақты біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру.

- Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арнайы әдістемелерді енгізу.

4.3. Қоғамдық көзқарасты өзгерту

- Қоғамда инклюзивтілік идеясын насихаттау.

- Ақпараттық науқандар арқылы стереотиптерді жою және инклюзивті білім берудің маңыздылығын түсіндіру.

4.4. Заңнамалық базаны жетілдіру

- Инклюзивті білім беруді дамытуды қолдайтын мемлекеттік бағдарламаларды нығайту.

- Білім беру мекемелеріне арнайы гранттар мен субсидиялар бөлу.

Қорытынды

Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған қолайлы инклюзивті орта құру – тек білім беру саласының ғана емес, бүкіл қоғамның басымдығы болуы тиіс. Инклюзивтілік балалардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, оларды толыққанды қоғам мүшесі ретінде қалыптастыруды мақсат етеді.

Инклюзивті білім беру жүйесінің табысты болуы үшін бірнеше маңызды шарттарды орындау қажет:

1. Инфрақұрылымды дамыту: Мектептер мен оқу орындарын физикалық тұрғыдан қолжетімді етіп бейімдеу. Бұл пандустар, арнайы құралдар, дыбыстық сигналдар, тактильдік бағыттаушы жолдар сияқты инфрақұрылым элементтерін енгізуді қамтиды.

2. Мамандарды даярлау: Инклюзивті ортада жұмыс істейтін педагогтар мен мамандар ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеудің заманауи әдістерін меңгеруі тиіс. Бұл үшін арнайы оқу курстары мен тренингтер ұйымдастыру қажет.

3. Қоғамдық түсінік қалыптастыру: Қоғам инклюзивті білім берудің маңыздылығын түсініп, ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдау арқылы олардың әлеуетін ашуға атсалысуы қажет. Бұл үшін ақпараттық науқандар өткізу және қоғамдық ұйымдармен жұмыс істеу маңызды.

4. Заңнаманы жетілдіру және мемлекеттік қолдау: Мемлекет тарапынан заңнамалық база күшейтіліп, инклюзивті білім беру саласына жеткілікті деңгейде қаржыландыру қамтамасыз етілуі керек.

5. Технологияларды енгізу: Инклюзивті білім беру процесінде инновациялық құралдарды пайдалану оқыту сапасын арттырып, балалардың оқу материалдарын меңгеруін жеңілдетеді.

Ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алу құқықтарын қорғау – қоғамның гуманистік және мәдени дамуының көрсеткіші. Инклюзивті орта құрудың нәтижесінде балалардың ғана емес, бүкіл қоғамның әлеуеті артады. Бұл процесс әрбір адамның құндылығын мойындау және барлық адамдардың теңдігін қамтамасыз ету арқылы гуманизмнің жаңа деңгейіне жетуге мүмкіндік береді.

Қазақстанда инклюзивті білім беру саласында маңызды қадамдар жасалғанымен, бұл бағыттағы жұмыстарды жалғастыру қажет. Ерекше қажеттіліктері бар балалардың оқыту және тәрбиелеу процесін жетілдіру – олардың қоғамға сәтті интеграциялануының кепілі. Бұл болашақ ұрпақтың саналы және толерантты болуына негіз қалайды.

Инклюзивтілік қоғамды біріктіреді, теңдік пен әділеттілікті қамтамасыз етеді. Сондықтан мемлекет, ата-аналар, педагогтар және бүкіл қоғам инклюзивті ортаны дамыту жолында бірлесе жұмыс жасауы тиіс. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған қолайлы орта – бұл тек олардың ғана емес, бүкіл қоғамның табысты болашағының негізі.

Әдебиеттер

- 1.Қазақстан Республикасының “Білім туралы” заңы
- 2.“Білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы”
3. *Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың жолдары (Алматы, 2019)*
- 4.МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА ИНКЛЮЗИВТІК БІЛІМ БЕРУ Әдістемелік ұсыным(Астана, 2014)
5. “Инклюзивті білім беру жағдайында ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оқыту”(15-бет)

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕЛЕРДЕ ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

*Абельдинова А.А., Амангелді А.Б. Әлкей Марғұлан атындағы
Павлодар педагогикалық университетінің студенттері, Павлодар
Ғылыми жетекшісі: педогогика ғылымдарының магистрі, аға
оқытушы Кошкимбаева Р.Х.*

Аңдатпа. Бұл мақалада мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасаудың әдістері мен ерекшеліктері қарастырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері (ЕБҚ) бар балаларды әлеуметтік, танымдық, және эмоционалдық қолдау, сондай-ақ олардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейту жолдары сипатталады. Қоғамның инклюзивті білім беруге көшудегі басымдықтары мен осы бағыттағы қиындықтары талқыланады.

Түйін сөздер: ерекше қажеттіліктері бар балалар, мектепке дейінгі мекеме, педагогикалық қолдау, инклюзивті білім беру, бейімделу, инклюзия.

Аннотация. В данной статье рассмотрены методы и особенности работы с детьми с особыми потребностями в дошкольных образовательных организациях. Описаны пути социальной, когнитивной и эмоциональной поддержки детей с особыми образовательными потребностями, а также расширения их образовательных возможностей. Обсуждаются приоритеты общества в переходе к инклюзивному образованию и трудности в этом направлении.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, дошкольное, педагогическое сопровождение, инклюзивное образование, адаптация, инклюзивность.

Annotation. In this article: the article discusses the methods and features of working with children with special needs in preschool educational institutions. Social, cognitive, and emotional support for children with special educational needs (sed) is described, as well as ways to expand their educational opportunities. The priorities of society in the transition to inclusive education and difficulties in this direction are discussed.

Keywords: children with special needs, preschool, pedagogical support, inclusive education, adaptation, inclusivity.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар – бұл дене, ақыл-ой, психологиялық немесе әлеуметтік дамуында белгілі бір ауытқулары бар балалар. Олар дәстүрлі білім беру жүйесінде қиындықтарға тап болуы мүмкін. Сондықтан мектепке дейінгі мекемелер ерекше балаларды қабылдап, оларға қажетті білім мен тәрбиені ұсыну үшін арнайы жағдай жасауы керек. Бұл тек білім беру мекемесінің емес, сонымен қатар қоғамның негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

ЕБҚ бар балалармен жұмыс істеудің негізгі бағыттары

1. Балаларды анықтау және диагностика жүргізу:

Ерекше қажеттіліктері бар балаларды ерте жастан анықтап, оларға арнайы педагогикалық және психологиялық қолдау көрсету өте

маңызды. Мұндай диагностика баланың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді.

2. Бейімделген білім беру бағдарламаларын әзірлеу:

Мектепке дейінгі мекемелерде ерекше балалар үшін арнайы немесе бейімделген оқу жоспарлары жасалуы тиіс. Бұл бағдарламалар олардың қажеттіліктеріне сәйкес болуы керек:

- Танымдық және әлеуметтік дағдыларды дамыту;
- Сенсорлық және моториканы жетілдіру;
- Коммуникациялық дағдыларды қалыптастыру.

3. Оқыту мен тәрбиелеу әдістері:

Ойын технологиялары: Ойындар арқылы балалардың психикалық және әлеуметтік дамуын қолдау.

Жеке және топтық жұмыс: Әр баланың мүмкіндіктеріне қарай жеке тәсіл қолдану.

Сенсорлық бөлмелер: Баланың психоэмоционалдық жағдайын реттеу үшін арнайы жабдықталған аймақтарды қолдану.

Сурет салу, музыка, театр терапиясы: Эмоциялық дамуды арттыратын шығармашылық әдістер.

4. Инклюзивті білім беру:

Инклюзивті білім беру арқылы ерекше қажеттіліктері бар балалар мен жалпы топтағы балалар бірге оқып, қарым-қатынас жасай алады. Бұл әлеуметтік бейімделуге және қоғамда теңдік қағидаларын дамытуға ықпал етеді.

Ерекше балалармен жұмыс істеудегі қиындықтар

1. Мамандардың тапшылығы:

Ерекше балалармен жұмыс істеу үшін арнайы дайындықтан өткен дефектолог, логопед, психолог мамандар жетіспеуі мүмкін.

2. Қоғамдық көзқарас:

Кейбір ата-аналар мен педагогтар инклюзивті білім беруге дайын болмауы мүмкін.

3. Материалдық-техникалық база:

Арнайы құрал-жабдықтар мен оқыту материалдарының жетіспеушілігі жұмыс сапасына кері әсер етеді.

4. Әдістемелік қолдаудың жеткіліксіздігі:

Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған қазақ тіліндегі заманауи әдістемелік құралдар мен бағдарламалардың саны аз.

Мектепке дейінгі мекемелердегі практикалық ұсыныстар

1. Педагогтарды даярлау:

Инклюзивті білім беру бойынша педагогтар мен мамандарды жүйелі түрде оқыту.

2. Ата-аналармен жұмыс:

Ата-аналарды ерекше қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеу және оқыту процесіне белсендірту.

3. Материалдық-техникалық жағдайларды жақсарту:

Мектепке дейінгі мекемелерді арнайы құралдармен, сенсорлық бөлмелермен, дамытушы ойыншықтармен қамтамасыз ету.

4. Әлеуметтік қолдау:

Ерекше қажеттіліктері бар балаларға және олардың отбасыларына психологиялық және әлеуметтік көмек көрсету.

Қазіргі қоғамның заманауи дамуы кезеңінде бір жағынан алып қарағанда кіріктіруге бағытталған (техникалық және технологиялық жүйелердің, ақпараттық-коммуникативтік құралдардың дамуы), екінші жағынан қарағанда адамзаттың дербестікке ұмтылып қоғамнан оқшаулана бастауы анық байқалатын, жалпы әлеуметтік өмірдің қарама-қайшылықтарға толы динамизмі нақты көрініс беріп отыр. Көптеген күнделікті мәселелер, нақты өмірдің тауқыметі, қоғамның өзгеру деңгейлерінің жылдам алмасуы адамдардан жоғары белсенділікпен қатар алға ұмтылуды, ізденімпаздықты және де үлкен жауапкершілікті талап етеді.

Сондықтан болар, заманауи әлеуметтік жағдай өмір мен тұрмыстың бітпейтін мәселелерін, әрбір жаңа буынның, әрбір жеке адамның алдында тұрған және жалпыадамзатта қалыптасқан мәдени-тұрмыстық түсініктер мен шешімдерге тәуелсіз түрде, жаңаша тұрғыда қайтадан ой елегінен өткізуді алдыңғы орындардың біріне шығарып отыр. Қазіргі қоғамда заманауи әлеуметтік-экономикалық ахуалда өсіп келе жатқан жас ұрпақтың нақты да сенімді әлеуметтік бағыттарды жоғалтып ала бастағаны байқалады. Әлеуметтендірудің қалыптасқан дәстүрлі формаларының қазіргі заманға лайықталмаған жарамсыздығы, олардың бір жолды таңдауын, яғни жастардың өз болашағы үшін өздерінің жауапкершілігі жоғары болуын талап етеді. Бұл жағдайда жастар мен жасөспірімдердің заманауи қоғамдық қатынастарға бейімделмегендігі мен дайын еместігі көптеген маңызды мәселелердің туындауына себеп болады. Бұл мәселелерге тән ортақ белгі бұл өскелең ұрпақты тәрбиелеу мен оқыту қазіргі заманның талаптары мен тілектері ескеріле отырып жүргізілуі керек.

Қазіргі күрделі әлеуметтік даму жағдайында, құндылықтар мен әлеуметтік нормалардың өзгере бастаған заманында, отбасында берілетін тәрбиенің ықпалы азайған заманда балаларды психологиялық-педагогикалық тұрғыда қолдаудың маңызы өсетіні белгілі. Педагог пен баланың қарым-қатынасындағы ұстанымдар мен парадигмалар да өзгереді: «оқушы мен оқытушы» орнына, «адам мен адам» парадигмасы қалыптаса бастайды. Балаларды психологиялық-

педагогикалық қолдау бұл - баламен кеңесе отырып оның жеке қызығушылықтарын анықтау, оның белгілі бір мақсаттарға деген ұмтылыстары мен мүмкіндіктеріне қолдау көрсету, оның адами қасиеттері мен құндылықтарын сақтай отырып дамуына, оқыту нәтижелеріне өз бетінше қол жеткізуіне, өзін-өзі тәрбиелеуіне, көпшілікпен араласуына, өмір сүру салтын қалыптастыруға кедергі келтіретін қиындықтарды жеңуіне көмектесу болып табылады.

Инклюзивті оқыту практикасында психологиялық-педагогикалық қолдау бұл әрбір баланың мүмкіндігі мен қажетіне қарай әлеуметтік- психологиялық және педагогикалық жағдай жасауға бағытталған мамандар тобының қызметтерін қамтиды.

Қазіргі күні инклюзивті білім беру жаһандық қоғамдық үрдіс болып отыр, ол барлық дамыған елдерде орын алып келеді. Инклюзивті білім беру көп қырлы үдеріс, ол білім беру жүйесіндегі барлық құрамдастардың қосылуын талап етеді. Өткізілген мониторингтік зерттеудің нәтижелері бойынша республика аймақтарында, жалпы, ерекше білімділік қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру үдерісіне қосуда оң динамика орын алып отырғаны туралы қорытынды жасауға болады. Инклюзивті білім берудің кеңінен етек жайып, дамуындағы бет бұрыстары инклюзивті білім беруді іске асырып отырған білім беру ұйымдары секілді үдеріс қатысушыларының синхрондық жұмысындағы және олардың қызметін аудан, қала, облыс деңгейінде үйлестірудегі қажеттіліктерді көрсетті.

Сонымен, Қазақстан бойынша инклюзивті білім берудің орын алып отырған үлгілеріне, сонымен қатар инклюзивті білім берудің ресурстық орталықтарындағы және эксперименттік алаңшалардағы қызметке жүргізілген талдау республикамыздағы инклюзивті білім берудің келешектегі дамуы үшін келесідей ережелерді анықтауға мүмкіндік берді:

Ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу – бұл тек білім беру саласындағы міндет ғана емес, сонымен қатар қоғамның әлеуметтік жауапкершілігі. Мектепке дейінгі мекемелер ерекше балаларға қажетті қолдау көрсету арқылы олардың толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына үлес қосады. Бұл бағыттағы жүйелі жұмыс қоғамда инклюзияны дамытудың маңызды шарттарының бірі болып табылады.

Әдебиеттер

- 1.Тұрғынбаева Ә.Ж. Мектепке дейінгі мекемелердегі педагогикалық технологиялар. 2015.
2. Қазақстан Республикасының “Білім туралы” Заңы. 2007.
3. Оспанова А.Б. Инклюзивті білім беру: теория және практика. 2019.
4. Әбенев Қ. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды әлеуметтік бейімдеу. 2023.

СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ ДЕТЕЙ С ОВЗ В ИНКЛЮЗИВНЫХ ГРУППАХ

Канатова Г.А. студент Павлодарского педагогического
университета имени Әлкей Марғұлан, Павлодар
Научный руководитель: магистр педагогических наук, старший
преподаватель **Кошкимбаева Р.Х.**

Аннотация. В данной статье мы разберем тему связанную с социальной адаптацией детей с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) в инклюзивных группах, которая является важной для развития современной образовательной системы.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, социальная адаптация, инклюзия, дети с ограниченными возможностями здоровья, инклюзивное обучение и образование.

Аңдатпа. Бұл мақалада біз қазіргі білім беру жүйесін дамыту үшін маңызды болып табылатын инклюзивті топтардағы мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік бейімделуіне қатысты мәселелер қарастырылған.

Түйін сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, әлеуметтік бейімделу, инклюзия, мүмкіндігі шектеулі балалар, инклюзивті оқыту және білім беру.

Abstract. In this article we will examine a topic related to the social adaptation of children with disabilities in inclusive groups, which is important for the development of the modern educational system.

Keywords: children with special educational needs, social adaptation, inclusion, children with disabilities, inclusive learning and education.

В мире растёт число детей с инвалидностью. Ещё быстрее растёт численность детей с ОВЗ — ограниченными возможностями здоровья. нарушения речи, слуха, зрения, функций опорно-двигательного аппарата, аутизм, выраженную недостаточность интеллекта, задержку психического развития относят к ОВЗ. Дети с ОВЗ не должны находиться в изоляции от общества. И они тоже как другие дети могут общаться со сверстниками, освоить нормы поведения, обучаться в садах и в школах, получать высшее образование. Поэтому государство вело целенаправленную работу по социальной адаптации ребенка. Для детей с ОВЗ появились новые возможности освоить нормы общества и жить как здоровые люди. Но они вынуждены приспособливаться к коллективу, обществу, которые часто бывают жестоки. Многие дети испытывают сложности с социализацией, получением образования. Они часто чувствуют себя одинокими, отчужденными. Поэтому родителям, воспитателям, педагогам важно помогать особенным ребятам адаптироваться в социуме. Педагогам

важно включать использование методов дифференцированного и индивидуального подхода.

Так как основная роль в социальной адаптации детей отведена педагогам детских дошкольных образовательных учреждений и школ. Чтобы дети быстрее влились в коллектив сверстников, освоили нормы и правила поведения в обществе, воспитатели и учителя должны поставить перед собой ряд целей и задач. Решать их нужно последовательно, вовлекая в процесс членов семьи. Приведем основные задачи.

Естественно-культурные: Учитель должен сформировать представления о строении организма человека. Создать условия для повышения уровня физической активности, наращивания силы, улучшения баланса, ловкости, координации движений. Обучить основам здорового образа жизни, например, это правильное питание, зарядка, контроль за здоровьем, соблюдение режима труда и отдыха.

Социально-культурные: Педагог должен сформировать благоприятные условия для умственного развития ребенка, его стремления к получению образования, расширению знаний. Важно задействовать технологии и программы для совершенствования речи, логики, внимания, памяти.

Морально-нравственные: Педагог должен заложить основы морально-нравственных качеств, воспитать уважение к другим людям, научить понимать, что такое добро и зло.

Социально-психологические: Учитель должен помочь ребенку влиться в коллектив с помощью разных способов: творчества, созидательной деятельности, игр. Важно улучшить самооценку, сформировать у ребенка позитивную Я-концепцию.

Успешность социализации ребенка с ОВЗ зависит от поддержки и воспитания не только со стороны педагогов, но и родителей. Члены семьи должны быть вовлечены в образовательный процесс. Задача педагогов — привлекать родителей «особенных» детей к школьным и внешкольным мероприятиям. Можно пригласить матерей и отцов на групповые занятия, в которых будет участвовать их ребенок.

Дело в том, что некоторые родители не замечают проблем в поведении своего ребенка или игнорируют их, не видят, как он общается с другими детьми. В условиях образовательного процесса все особенности будут на лицо. Важно начинать диалог с позитивной оценки ребенка, акцентировать внимание на его достижениях, успехах. Педагог должен советовать, давать рекомендации мягко, не настойчиво. Лучше отказаться от слов с негативным «окрасом»,

например, отклонения, патология, умственная отсталость. Важно внимательно слушать жалобы родителей, возражения, сомнения.

Цель совместной работы учителя и членов семьи — налаживание здоровых контактов, создание благоприятных условий для саморазвития ребенка и его успешной социализации. Кроме этого с такими детьми должны работать и специалисты. Например, психолог помогает избавиться от тревожности, страха в обществе, разрешает конфликтные ситуации со сверстниками и поможет найти общий язык с окружающими людьми. Если у ребенка проблемы с интеллектуальным развитием, на помощь придет дефектолог. Его задача будет заключаться в том, чтобы повысить познавательную активность, углубить познания об окружающем мире, помочь освоить учебную программу. Следующая не мало важная работа логопеда — скорректировать речь ребенка, научить правильно произносить слова, читать, писать. Образовательный процесс при инклюзивном подходе позволяет обучающимся приобрести необходимые компетенции согласно образовательным стандартам, но требует при этом специальной подготовки как будущих социальных педагогов, так и всех учителей и воспитателей, работающих с особыми детьми [Адольф, Шандыбо, 2013}.

Разрабатывая вариативные формы инклюзии и внедряя их в практику, необходимо решать следующие задачи:

- расширить охват нуждающихся детей необходимой им специальной педагогической помощью;
- обеспечить «особым» детям возможность интегрироваться в среду нормально развивающихся сверстников;
- обеспечить родителям возможность получать необходимую консультативную помощь;
- обеспечить педагогам, работающим с интегрированными детьми, постоянную и квалифицированную помощь и поддержку.

Формирование толерантности у детей

Толерантность — это готовность понимать, принимать и уважать других людей, несмотря на их различия. Формирование этого качества у детей начинается с раннего возраста. Инклюзивная среда способствует этому, так как: знакомит детей с различиями, развивая эмпатию и взаимопонимание, учит принимать особенности других людей, устраняет стереотипы и предвзятые суждения через совместное обучение и взаимодействие. Для формирования толерантности можно использовать: Обсуждение тем, связанных с ценностью каждого человека, Игры и активности, направленные на командное взаимодействие, Примеры из реальной жизни, литературы и медиа.

Особенности инклюзивной среды для воспитания толерантности Разнообразие и взаимопонимание: Инклюзивные классы объединяют детей с различными возможностями и способностями. Это помогает с раннего возраста учиться воспринимать и уважать различия. Общение и сотрудничество: Постоянное взаимодействие в процессе учебы и совместных мероприятий способствует пониманию и принятию друг друга. Роль педагога: Учитель выступает не только организатором учебного процесса, но и примером толерантного поведения, формируя у детей правильные установки.

Методы формирования толерантности

Педагогическое моделирование: Учитель демонстрирует в своем поведении уважительное отношение ко всем детям, показывая пример равного обращения. Совместные проекты и игры: Групповые задания и интерактивные игры способствуют сотрудничеству и взаимопониманию. Например, создание коллективных рисунков или постановка спектаклей, где участвуют все дети. Открытые обсуждения: Беседы на темы различий между людьми, важности уважения и принятия. Уроки доброты, где обсуждаются реальные примеры толерантного поведения. Использование художественной литературы: Чтение и обсуждение книг, затрагивающих темы дружбы, уважения, помощи и принятия. Примеры: сказки, рассказы о дружбе и преодолении трудностей. Создание инклюзивной культуры класса: Организация мероприятий, праздников и совместных занятий, где каждый ребенок чувствует себя важным и нужным. Поддержка идеи «Мы разные, но равные». Роль родителей в формировании толерантности играет важную роль. Проведение разговоров с детьми о важности уважения к окружающим. Участие в инклюзивных мероприятиях класса. Поддержка инициатив педагога и сотрудничество с образовательным учреждением. Положительные результаты формирования толерантности.

У детей без ОВЗ: Укрепляется эмпатия и уважение к различиям, снижается уровень стереотипов и предрассудков.

У детей с ОВЗ: Формируется уверенность в себе и своих возможностях, укрепляется чувство принадлежности к обществу. Для общества в целом: инклюзивное образование закладывает основы для более терпимого, открытого и справедливого общества.

Влияние инклюзии на развитие социальных навыков

Инклюзивное обучение способствует развитию социальных навыков у всех детей, включая. У детей с ОВЗ: Улучшаются коммуникативные навыки, растёт уверенность в себе, развивается способность решать проблемы в команде. У здоровых детей: Они

становятся более открытыми, терпимыми, ответственными. Инклюзивные группы создают атмосферу, где дети учатся: Слушать и учитывать мнение друг друга, работать в коллективе, решать конфликты мирным путём, социальные навыки, развиваемые через инклюзию, также умение общаться: дети учатся взаимодействовать с людьми с разными особенностями, что способствует развитию вербальной и невербальной коммуникации. Формируется способность выражать свои мысли и понимать других. Эмпатия и толерантность: общение с детьми с ОВЗ развивает у их сверстников чувство сострадания, уважения к различиям и принятие других точек зрения. У детей с ОВЗ укрепляется уверенность в себе и формируется понимание того, что они равноправные члены общества.

Работа в команде: инклюзия учит детей работать сообща, делиться обязанностями и поддерживать друг друга в учебной и внеучебной деятельности.

Конфликтное разрешение: Дети сталкиваются с различными ситуациями, где требуется находить компромиссы и решать разногласия мирным путем.

Самостоятельность и ответственность: Дети с ОВЗ учатся самостоятельно справляться с задачами, а их сверстники — помогать и поддерживать, принимая ответственность за общую работу.

Возможные трудности и пути их преодоления. Недостаток подготовки педагогов: Не все педагоги обладают достаточными знаниями и опытом для работы в инклюзивной среде. Решение: повышение квалификации учителей и внедрение специальных методов обучения.

Предвзятости и стереотипы: У некоторых детей или их родителей могут быть предвзятые мнения о детях с ОВЗ. Решение: просветительская работа среди родителей, детей и педагогов для формирования толерантности.

Социальная изоляция: Риск того, что дети с ОВЗ не смогут полноценно интегрироваться в коллектив. Решение: развитие индивидуального сопровождения для таких детей.

Литература

1. Развитие социально-устойчивой инновационной среды непрерывного педагогического образования: сб. матер. Межд науч.-практич. конф. Абакан: Изд-во Хакас. гос. ун-та им. Н.Ф. Катанова, 2013. с. 159-162.

2. Развитие социально-устойчивой инновационной среды непрерывного педагогического образования: сб. матер. Межд науч.-практич. конф. Абакан: Изд-во Хакас. гос. ун-та им. Н.Ф. Катанова, 2013. с. 159-162.

3. Загуменнов Ю.Л. Инклюзивное образование: создание равных возможностей для всех учащихся // Минская школа сегодня. 2008. № 6. с. 3-6.

4. *Инклюзивное образование: проблемы со-вершенствования образовательной политики и системы: матер. межд. конф. 19-20 июня 2008 г. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2008. 215 с.*

5. *Мусханова И.В., Яхьяева А.Х. О проблемах инклюзивного образования Велес. 2016. № 11-3 (41). с. 33-35.1*

« ИНКЛЮЗИВТІ ОРТАДА ЕРЕКШЕ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ »

Волкова Ж., Адамкулова М.

Ғылыми жетекші: Байжунусова Г. К.

*Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университет
Павлодар қ., Қазақстан*

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерің дамытуға кедергі болатын факторлар талданып, оларды жою жолдары қарастырылған. Бұл жұмыстың мақсаты инклюзивті білім беру жүйесінің тиімділігін бағалау, ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы кедергілер мен мүмкіндіктерді анықтау болып табылады

Түйін сөздер: Инклюзия, шығармашылық, балалар, ерекшелік, білім беру.

Аннотация. В данной статье анализируются факторы, препятствующие развитию творческих способностей детей с особыми потребностями в инклюзивной среде, и предлагаются пути их устранения. Цель данной работы – оценить эффективность системы инклюзивного образования, выявить препятствия и возможности в развитии творческих способностей детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: Инклюзия, творчество, дети, уникальность, образование.

Anstract. This article analyzes factors that hinder the development of creative abilities of children with special needs in an inclusive environment and suggests ways to eliminate them. The purpose of this work is to assess the effectiveness of the inclusive education system, to identify obstacles and opportunities in the development of the creative abilities of children with special needs.

Keywords: Inclusion, creativity, children, uniqueness, education.

Инклюзивті білім беру дегеніміз- ерекше қажеттіліктері бар балалардың жалпы білім беру мекемелерінде білім алуына мүмкіндік беретін жүйе. Бұл әдіс арнайы оқытуды қажет ететін балалар мен дені сау балалардың бір бір топта бірге оқып, тәрбиеленуін көздейді. Сондай-ақ, инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту - қазіргі білім берудегі ең

маңызды аспектілердің бірі болып табылады. Сол себептен біз бұл тақырыпты қарастыруды жөн көрдік.

Инклюзивті білім берудің өзектілігі қазіргі қоғамдағы болып жатқан әлеуметтік теңдік, инклюзивті және тұлғалық мәдениетің қалыптастыру қажеттілігімен тығыз байланысты. Инклюзивті білім беру жүйесі - бұл барлық балаларға, сондай-ақ ерекше қажеттіліктері бар балалардың тең дәрежеде білім алу мүмкіндігін ұсынатын жүйе. Мұндай ортада балалар бір-бірімен өзара қарым-қатынас жасап, бір-бірінен үйреніп шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады. Шығармашылық қабілеттер балаларға өзің-өзі бағалауды арттыруға, өз эмоцияларын білдіруге, әлеуметтік дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Бұл балалардың әлеуметтік және психологиялық бейімделуіне оң әсерін тигізеді, сонымен қатар, олардың өзіндік құндылықтарын арттырады. Инклюзивті білім алу арқылы балалар бір біріне деген түсіністігін арттырады, ынтымақтастық пен толеранттылықты нығайтады, бұл қоғамның әр түрлілігін қабылдауға септігін тигізеді.

Осылайша, инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – бұл қоғамдағы әрбір баланың әлеуетін ашу, олардың толыққанды өмір сүруіне мүмкіндік беру, сондай-ақ қоғамның әрбір мүшесінің құқықтарын қамтамасыз ету үшін маңызды ғылыми мәселе болып табылады.

Инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған инклюзивті білім беру жүйесі олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған жаңа мүмкіндіктерді ашады. Ерекше қажеттіліктері бар балаларды инклюзивті ортаға енгізу қоғамның қабылдауын және стереотиптерді жеңуді талап етеді. Көптеген адамдар ерекше қажеттіліктері бар балалардың қабілеттеріне күмәнмен қарайды, бұл олардың әлеуетін толық ашуына кедергі келтіреді. Сондықтан, инклюзивті білім беру жүйесі арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі әлеуметтік аспектілермен тығыз байланысты. Бұл мәселені зерттеу, ғылыми тұрғыдан қарастыру және практикалық шешімдер ұсыну - бүгінгі күннің басты міндеттерінің бірі.

Инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін бірнеше әдістер мен тәсілдер бар. Мысалы, жеке оқу жоспарларын құру, мультимедиялық құралдарды пайдалану, топтық жұмыстарды ұйымдастыру, шығармашылық шеберханалар өткізу, педагогтердің біліктілігін арттыру, ата-аналармен ынтымақтастық орнату, қолайлы орта құру,

және технологиялық инновацияларды қолдану. Бұл ұсыныстар балалардың шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған және олардың қоғамға интеграциялануына, өзін-өзі бағалау деңгейін арттыруға, өмір сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Практикалық маңызына келетін болсақ, инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту олардың қоғамға интеграциялануына, өзін-өзі бағалау деңгейін арттыруға және өмір сапасын жақсартуға көмектеседі. Мұндай балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту оларға өз әлеуетін толық ашуға және қоғамда белсенді өмір сүруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл мәселені шешу білім беру мекемелерінде инклюзивті әдістерді қолдануды жетілдіруге, педагогтар мен ата-аналар үшін арнайы бағдарламалар мен ресурстарды жасауға ықпал етеді.

Осылайша, инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту тек ғылыми зерттеулер үшін ғана емес, сонымен қатар қоғамның барлық мүшелерінің тең мүмкіндіктерге ие болуына бағытталған практикалық қадамдар үшін де маңызды болып табылады. Инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесінің теориялық және әдістемелік негіздерін анықтау үшін бірнеше маңызды аспектілерді қарастыру қажет.

Ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту: теориялық аспектілер

Теориялық тұрғыдан алғанда, ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту бірнеше маңызды аспектілерді қамтиды.

Біріншіден, шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеру қажет. Бұл балалардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік ерекшеліктерін түсіну, олардың қызығушылықтары мен қабілеттерін анықтауда маңызды. Осылайша, педагогтар мен ата-аналар баланың дамуына қажетті жағдайларды жасай алады.

Екіншіден, шығармашылық қабілеттерді дамыту үшін қолайлы орта құру қажет. Инклюзивті білім беру жүйесінде әрбір балаға тең мүмкіндік беру маңызды. Бұл жерде балабақша мен басқа да білім беру мекемелері ерекше рөл атқарады. Олар арнайы бағдарламалар мен әдістемелерді қолдана отырып, ерекше қажеттіліктері бар балаларға шығармашылық қабілеттерін дамытуға жағдай жасауы тиіс.

Үшіншіден, ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін инновациялық әдістер мен

технологияларды қолдану қажет. Қазіргі заманда ақпараттық технологиялар мен цифрлық құралдар балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға үлкен мүмкіндік береді.

Төртіншіден, ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ата-аналардың қолдауы мен ынтымақтастығы маңызды рөл атқарады. Ата-аналар баланың шығармашылық дамуына белсенді қатысып, оның жетістіктерін қолдап, ынталандыруы қажет.

Балабақшадағы тәжірибе: ерекше қажеттері бар балалардың шығармашылығын ынталандыру

Ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – бұл процестің ажырамас бөлігі, себебі шығармашылық тек қана өнер немесе музыка саласында ғана емес, сонымен қатар ойлау, проблемаларды шешу және өзін-өзі білдіру қабілеттерін дамытуға да ықпал етеді. Балабақшадағы инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылығын ынталандыру үшін бірнеше маңызды әдістер мен тәсілдер қолданылады.

Біріншіден, тәрбиешілер балалардың жеке қажеттіліктерін түсініп, олардың мүмкіндіктерін ескеруі қажет. Бұл үшін әр баланың қабілеттерін, қызығушылықтарын және даму деңгейін анықтайтын жеке жоспарлар құрылады.

Екіншіден, шығармашылық белсенділікті ынталандыру үшін балабақшада әртүрлі шығармашылық іс-шаралар ұйымдастырылады. Бұл іс-шаралар балалардың қиялын, елестету қабілетін және өзіндік көзқарасын дамытуға бағытталған. Мысалы, сурет салу, мүсіндеу, музыка тыңдау, театрландырылған қойылымдар мен ойындар балалардың шығармашылық қабілеттерін ашуға көмектеседі.

Үшіншіден, ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы топпен біріктіріп, бірлескен жобалар мен тапсырмалар орындау арқылы олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға болады. Бұл балалардың өз ойларын еркін білдіруіне және топтық жұмысқа қатысуына мүмкіндік береді.

Төртіншіден, тәрбиешілердің кәсіби біліктілігін арттыру маңызды. Олар инклюзивті білім беру әдістемелері мен технологияларын меңгеріп, ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруі қажет. Бұл балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады, себебі тәрбиешілер олардың мүмкіндіктерін толық ашуға көмектеседі.

Сонымен қатар, ата-аналардың да бұл процеске белсенді қатысуы маңызды. Ата-аналар балабақшадағы шығармашылық іс-шараларға

қатысып, өз балаларының жетістіктерін бақылап, қолдау көрсетуі қажет.

Қорытылай келе ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін инклюзивті ортада арнайы әдістемелер мен педагогикалық тәсілдер қолдану қажет. Педагогтар балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың шығармашылық әлеуетін ашуға бағытталған оқу жоспарларын әзірлеуі тиіс. Бұл ретте, топтық жұмыс, шығармашылық шеберханалар және мультимедиялық құралдарды пайдалану балалардың қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Сонымен қатар, тәрбиешілердің кәсіби дайындығы мен ата-аналардың қолдауы ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Педагогтар инклюзивті ортада жұмыс істеу үшін арнайы тренингтер мен курстардан өтуі тиіс, ал ата-аналар балаларын шығармашылық дамуға белсенді түрде қатыстыруы керек. Бұл екі тараптың ынтымақтастығы балалардың әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті ортада ерекше қажеттіліктері бар балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – бұл тек білім беру процесінің маңызды аспектісі ғана емес, сонымен қатар, қоғамның әртүрлілігін қабылдауға, толеранттылықты арттыруға және әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуге бағытталған маңызды қадам. Бұл бағытта жасалған әрбір әрекет, әрбір жаңа идея мен бастама, ерекше қажеттіліктері бар балалардың қоғамда өз орнын табуына және шығармашылық әлеуетін толық ашуына ықпал етеді. Инклюзивті білім беру – бұл тек білім беру мекемелерінің міндеті емес, бұл қоғамның әрбір мүшесінің жауапкершілігі.

Әдебиеттер

1. *Инклюзивное обучение (дидактический материал к лекционному курсу) РИПКСО. Кафедра коррекционной педагогики. Алматы, 2002. - 86стр.*
2. *Бахтиярова Г.Р., Абильдина С.К. «Инклюзивті білім беру негіздері» Ақтөбе 2020. 186 бет*
3. *Мектепке дейінгі ұйымда инклюзивтік білім беру: әдістемелік ұсыным, - Астана. 2014. – 25 бет.*
4. *Рахманова А.Р Инклюзивті білім беру негіздері (оқу әдістемелік кешені). - Қарағанды: КарМУ баспасы, 2012. -55бет*
5. *Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға жалпы білім беру мектебінде психологиялық- педагогикалық қолдау көрсету: әдістемелік нұсқаулық,- Алматы 2019. -92 бет*

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ЕРЕКШЕ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДАҒЫ СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ ӘСЕРІ

*Молдажанова А.Ж, Рахманғазы М.А Педагогика жоғары мектебінің
3 курс студенттері*

Ә.Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

Ғылыми жетекші: Абдырова Ардак Оразғалиевна

Аңдатпа. Мақалада ерекше балалар, инклюзивті білім беру, ерекше балалармен жұмыс жасау әдістері, ерекше балалармен жұмыс жасаудағы сенсорлық интеграция, балаларға сенсорлық интеграцияның әсері, сенсорлық дисфункция жайлы ақпарат берілген.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санының өсу тенденциясына байланысты сенсорлық интеграция жұмысында ауытқулары бар балаларды бейімдеу және сүйемелдеу сияқты мәселелердің өзектілігі артып келеді. Бұл мәселе қазір ғылыми қоғамдастықта жетекші орынға ие, өйткені қоғамда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды сүйемелдеу, дамыту, бейімдеу және әлеуметтендіру ерекшеліктері тақырыбында сұраныс артты.

Түйін сөздер: сенсорлық интеграция, сенсорлық интеграцияның дисфункциясы, сенсорлық интеграция әдістері, түзету жұмыстары, инклюзия, ерекше балалар.

Аннотация. В статье представлена информация о необычных детях, инклюзивном образовании, методах работы с особыми детьми, сенсорной интеграции в работе с особыми детьми, влиянии сенсорной интеграции на детей, сенсорной дисфункции.

В связи с тенденцией роста числа детей с особыми образовательными потребностями возрастает актуальность таких вопросов, как адаптация и сопровождение детей с отклонениями в работе сенсорной интеграции. Данный вопрос сейчас занимает ведущее место в научном сообществе, так как в обществе вырос спрос на тему особенностей сопровождения, развития, адаптации и социализации детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: сенсорная интеграция, дисфункция сенсорной интеграции, методы сенсорной интеграции, коррекционная работа, инклюзия, особые дети.

Abstract. The article provides information about unusual children, inclusive education, methods of working with special children, sensory integration in working with special children, the impact of sensory integration on children, sensory dysfunction.

Due to the growing trend in the number of children with special educational needs, the relevance of issues such as adaptation and support for children with sensory integration disabilities is increasing. This issue now occupies a leading place in the scientific community, as the demand for the topic of support, development, adaptation and socialization of children with special educational needs has increased in society.

Keywords: sensory integration dysfunction, sensory integration methods, correctional work, inclusive, special children.

Сенсорлық интеграция - бұл адам ағзасынан және қоршаған ортадан сезімдерді ұйымдастыратын және қоршаған ортада тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік беретін неврологиялық процесс.

Басқаша айтқанда, сыртқы түйсіктер арқылы (көру, есту, сипап сезу, иіс, дәм) және ішкі түйсіктер арқылы – қозғалыс сезімі (вестибулярлық жүйе), дененің кеңістіктегі қалпын сезіну арқылы қабылданады. Миға еніп, сол жерде өңделіп, бізге тақырып туралы көптеген ақпарат беріледі. Сенсорлық жүйелер неғұрлым дұрыс жұмыс істесе, ми соғұрлым көп ақпарат алып, дұрыс жауаптар береді. Қабылдаудың даму процесінде балада бірте-бірте көру, есту, тактильді-қозғалыс, тактильді бейнелер жинақталады[1, 256].

Осыған байланысты балалардың іс-әрекетін дамытудағы негізгі міндеттердің бірі – сенсорлық ынталандыру арқылы оқуға деген қызығушылықты арттыру.

Балалардың сенсорлық тәжірибесін эксперимент, ойындар, пәндік практикалық іс-әрекеттер арқылы байыту және балабақшамызда нақты дамытатын пәндік-кеңістіктік ортаны құру жұмысының әдістерін ұсынуға болады.

Мектеп жасына дейінгі балалардың жетекші іс-әрекеті ойын болып табылады, сондықтан біздің мамандар балалармен жұмыс істегенде мүмкіндігінше ойын әдістерін көп қолдануға тырысады. Сенсорлық құралдары бар ойындар баланың қызығушылығын оятуға, назарын аударуға, демалуға, тапсырманы барынша сәтті орындауды қамтамасыз етуге, психикалық және сөйлеу процестерін дамытуға көмектеседі[2,416].

Вестибуляциялық даму аркасында келесі дағдыларды қалыптастырады:

Көрнекі қабылдаудың жеткіліксіз дамуы кеңістіктік бағдардың қалыптасуының артта қалуына әкеледі.

Сенсорлық тәжірибені байыту бойынша жұмыс белгілі бір дамып келе жатқан субъектілік-кеңістіктік ортаны құрмайынша мүмкін емес. Біз өз тәжірибемізде балалардың тактильді сезімталдығын дамытуға қызмет ететін әртүрлі дидактикалық тренажерларды, ойындарды, көмекші құралдарды қолданамыз. Массаж шарларын қолдану жақсы әсер етеді. Әртүрлі пішіндегі, серпімділіктегі және беттік текстурадағы шарлар осы объектілерді өз бетінше өңдеу арқылы алуға болатын әртүрлі сезімдердің кең ауқымын қамтамасыз етеді. Массаж щеткалары, түкті қолғаптар, доңғалақ массажерлері, массаж роликтері қолды, аяқты және арқаны өздігінен массаждау және өзара массаж жасау үшін қолданылады. Мүмкіндігінше өз жұмысымызда табиғи

ортаның табиғи жағдайларын пайдаланамыз: ұсақ тастармен, ағаш жемістерімен (жүйрек, каштан, конус, тұқымдар) ойнау.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен түзету жұмыстарында сенсорлық материалды қолданудың бірқатар артықшылықтары бар екені анық, олар арқылы:

- педагогтің мектеп жасына дейінгі мүмкіндігі шектеулі балаларды қызықтыруға, сенімін жаулап алуға, тіпті қарапайымның өзі таң қалдыратын көзқарасты табуға мүмкіндігі бар;

- әртүрлі құралдар ерекше қажеттіліктері бар балалардың түйсіктерін, қабылдауын, көрнекі-моторлы үйлестіруін белсендіруге мүмкіндік береді;

- сенсорлық интеграция элементтерін қолданатын әрбір іс әрекет балалардың қызығушылықтарын тудырады, іс-әрекетке белсенділігі төмен балалар да қатысады[2,336].

Сенсорлық жабдықты қолдану әрбір баланың мүмкіндіктерін ашуға мүмкіндік береді және қайталама ақаулардың алдын алудың тиімді құралы болып табылады.

Мектепке дейінгі ұйымдарда ерекше балаларда сенсорлық дисфункцияны диагностикалау үшін У. Данн әдістемесі қолданылды.

Баланың күнделікті өмірдегі сенсорлық оқиғаларға жауаптарын 5-қадамды Likert шкаласы бойынша өлшеуге арналған ата-аналарға арналған стандартталған тест. Ол 3-10 жастағы балаларға арналған, оны толтыру 15 минутты алады, тест 38 ұпай/сұрақтан тұрады. Нәтижелер кестеге сәйкес келетін сандық өрнекке ие[3, 1056].

Қозғалыс сезіміне қатысты сұрақтардың мысалдары:

- Сізге қарау үшін бүкіл денені айналдырады.
- Қабырғаларды немесе қоршауларды ұстайды.
- Биіктіктен немесе құлаудан қорқады.
- Тәуекелді түрде қозғалады және жеке қауіпсіздікке қауіп төндіретін кез келген жерге көтеріледі.

Бағалау: ешқашан, сирек, кейде, жиі, әрқашан.

Жауаптарға сәйкес кестеге енгізетін ұпайлардың белгілі бір саны алынады. Нәтижелер бойынша біз баланың гипо және жоғары сезімталдығы қай жерде екенін анықтаймыз.

«Тепе-теңдік және қозғалыс» бөліміндегі сұрақтардың мысалдары:

- Бордюрлерде немесе тегіс емес беттерде жүру сияқты тепе-теңдікке байланысты әрекеттерден аулақ бола ма?
- Дене қалпын өзгерткен кезде орындықтан құлап кете ме?
- Құлаған кезде өзін ұстай алмайды ма?
- Басқалар оны әдетте сезінген кезде бас айналмайтын сияқты ма?

Бағалау: ешқашан, кейде, жиі, әрқашан.

Диагностика нәтижесі:

Тактильді дисфункция:

- өз әлеміне кетіп қалу, егер жанасу балаға жағымсыз болып көрінеді, бала қол тигізген жерді ысқылай бастайды;

- ауырсынуға шамадан тыс реакция, балалар кішкене сызаттарға байланысты трагедия жасайды немесе ауырсынуға өте әлсіз реакция, аутоагрессияның пайда болуы.

Вестибулярлық дисфункция балаларда:

- баяу және абайлап қозғалу, көбінесе жай отыру немесе керісінше, үнемі қозғалу қажеттілігін сезіну, тербелу, айналдыру қажеттілігі бар.

Проприоцептивті дисфункция:

- шамадан тыс жақындық-бала басқа адамдарға тым жақын тұрады, жеке дене кеңістігі ұғымын жақсы түсінбейді;

Иіс сезу дисфункциясы:

- олар иістерді сезбейді, тіпті күшті иісті байқамайды немесе керісінше жоғары сезімталдық пен иістерге күшті реакциялар.

Визуалды дисфункция:

- жарқын жарыққа немесе қараңғылыққа төзбеушілік;

- олар жарқын жарықтан тітіркенеді, визуалды ынталандыруға оңай алаңдайды, көзге тиюден аулақ болады, егер бөлмеде жарқын қабырғалар немесе тұсқағаздар болса, қозады;

- олар қозғалатын заттарды нашар бақылайды, ұқсас әріптерді шатастырады, суреттің жеке бөлшектеріне назар аударады, оны толығымен байқамай, тақтадан оқу немесе жазу кезінде жолды қадағалай алмайды.

Есту дисфункциясы

- шудың көлемі асыра айтылады, қоршаған дыбыстар бұрмаланған және шатастырылған деп қабылданады;

- бала белгілі бір дыбыстарды танымайды.

Дәмдік дисфункция

- дәм мен тағамның кейбір түрлері тым қарқынды және төзгісіз деп қабылданады.

«Даму қозғалысы» әдісі балалардағы тактильді және проприоцептивті ынталандыруды анықтауға және түзетуге бағытталған, сонымен бірге балалардағы эмоционалды, әлеуметтік және когнитивті салалардың дамуын ынталандырады, сонымен бірге тәжірибе алмасу арқылы басқалармен физикалық қабілеттер мен жағымды қатынастардың дамуына ықпал етеді, бұл басқа адамдармен өзара әрекеттесуді үйретеді.

Мультисенсорлық әдіс вестибулярлық аппарат, тактильді және проприоцептивті жүйелер сияқты бірнеше сенсорлық мүшелерді бірден ынталандыруға бағытталған. Бұл әдіс бойынша жаттығуларға қатысу балаға өз денесін білуге, моторикасын жақсартуға, оның күшін, жарамдылығын және осылайша моторикасын сезінуге мүмкіндік беруге бағытталған. Осының арқасында ол өзіне сене бастайды және қауіпсіздік сезімін алады. Қозғалыс жаттығулары кезінде бала өзі тұрған кеңістікті тани алады, ол оған қауіп төндіруді тоқтатады. Сондықтан бала өзін қауіпсіз сезінеді, белсенді болады, үлкен бастама көтереді, шығармашылық болуы мүмкін.

Жоғарыда айтылған, әдістерді жүргізгеннен кейін нәтижесін шығару үшін қайтадан диагностика жүргізілді.

Диагностика нәтижелерінде біз тактильді дисфункцияның, визуальды дисфункцияның азаюы байқалды, тіпті дәмдік дисфункцияның жоғалуы байқалды.

Қорытындылай келе, қазіргі заманғы білім беру педагогтарды балалардың жеке, жас, психологиялық, физиологиялық ерекшеліктерін міндетті есепке алуға, мүмкіндігі шектеулі балаларға кешенді көмек көрсету жүйесін және оларды оқыту мен тәрбиелеу үшін арнайы жағдайлар жасау қажеттілігіне бағыттайды деп айтқым келеді. Біздің ойымызша, сенсорлық интеграция технологиясын түзету әсерінің дәстүрлі әдістерімен бірге қолдану мүмкіндігі шектеулі балалардың жан-жақты және үйлесімді дамуына ықпал етеді, сонымен қатар мұғалімдердің шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Айрес Э.Джин «Бала және сенсорлық интеграция». Ред. «Теревинф» Мәскеу 2012 ж
2. Войлокова Е.Ф. «Ақыл-ойы бұзылған мектепке дейінгі балалардың сенсорлық тәрбиесі». Ред. «Каро» М., 2005 ж
3. Нуриева Л.Г. «Аутист балалардың сөйлеуін дамыту» Ред. «Теревинф» Мәскеу 2013 ж.

«ИНКЛЮЗИВТІ ТОПТАРДА ТОПТЫҚ ЖӘНЕ ЖЕКЕ ЖҰМЫС ФОРМАЛАРЫ»

*Рахметова Д., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, Павлодар*

Ғылыми жетекші: Байжунусова Г.К.

Аңдатпа. Қазіргі заманғы білім беру жүйесі инклюзия қағидаттарына негізделіп, әрбір баланың білім алу құқығын толық қамтамасыз етуге бағытталған. Инклюзивті білім беру ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру үрдісіне тарту арқылы олардың әлеуетін ашуды және қоғамға белсенді қатысуын қамтамасыз етуді мақсат етеді. Мұндай ортада білім беру тиімділігін арттыру үшін жұмыс формаларын дұрыс ұйымдастыру маңызды. Соның ішінде топтық және жеке жұмыс формалары оқыту процесінің маңызды бөлігі болып табылады.

Кілтті сөздер: Инклюзивті топ, жеке жұмыс, топтық жұмыс, қағидаттар, ерекшеліктер, әдістер.

Аннотация. Современная система образования основана на принципах инклюзии и направлена на полное обеспечение права каждого ребенка на образование. Инклюзивное образование направлено на раскрытие потенциала и обеспечение активного участия детей с особыми образовательными потребностями в обществе путем вовлечения их в общеобразовательный процесс. В такой среде для повышения эффективности образования важно правильно организовать формы работы. В том числе групповые и индивидуальные формы работы являются важной частью процесса обучения.

Ключевые слова: инклюзивная группа, индивидуальная работа, командная работа, принципы, особенности, методы.

Abstract. The modern education system is based on the principles of inclusion and is aimed at fully ensuring the right of every child to education. Inclusive education aims to unlock the potential of children with special educational needs and ensure their active participation in society by involving them in the general educational process. In such an environment, it is important to properly organize the forms of work to increase the effectiveness of Education. Including group and individual forms of work are an important part of the learning process.

Keywords: inclusive group, individual work, group work, principles, features, methods.

Инклюзия – біреуді немесе бір нәрсені әлеуметтік процеске қосу. «Кіру» сөзі латынның «Includo» сөзінен шыққан, «мен қосамын» дегенді білдіреді.

Көбінесе инклюзивтілік қоғам өміріне мүгедектерді қосуды қамтиды: физикалық даму ерекшеліктері, мүгедектік немесе психикалық ерекшеліктері бар адамдарды.

Инклюзивті білім беру – барлық балалардың, оның ішінде ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуына тең мүмкіндік беретін

педагогикалық және әлеуметтік үдеріс. Оның мақсаты – әр баланың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту әдістерін бейімдеу және білім беру процесіне барлық қатысушыларды біріктіру. Осы бағытта топтық және жеке жұмыс формалары маңызды рөл атқарады.

Топтық және жеке жұмыс формаларын дұрыс қолдану балалардың қабілеттерін ашуға, өзара түсіністік пен ынтымақтастықты дамытуға, және әр баланың толыққанды дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Бұл мақалада инклюзивті топтарда қолданылатын топтық және жеке жұмыс формаларының ерекшеліктері, олардың артықшылықтары мен кемшіліктері, сондай-ақ білім беру процесіндегі тиімділігі жан-жақты талданады.

Бұл жүйе балалардың әлеуметтік, эмоционалдық және танымдық дамуын қамтамасыз етумен қатар, олардың қоғамға сәтті интеграциялануына ықпал етеді. Мұндай ортада топтық және жеке жұмыс формаларының дұрыс ұйымдастырылуы оқыту процесінің тиімділігін арттырудың маңызды құралы болып табылады.

Инклюзивті білім беруді тиімді ұйымдастыруда заманауи педагогикалық әдістер мен технологияларды қолдану ерекше маңызды. Инклюзивті топтарда топтық және жеке жұмыс формаларын жетілдіру үшін қолдануға болатын жаңашыл тәсілдерді қарастырамын.

Топтық жұмыстың рөлі мен маңызы:

Топтық жұмыс – балалардың ұжымдасып, ортақ тапсырманы орындауға арналған әдісі. Бұл әдіс балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға, өзара қолдау көрсету қабілеттерін нығайтуға және ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеуге үйретеді. Инклюзивті топтарда бұл әдіс ерекше маңызды, өйткені ол барлық балаларды, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды, ұжымдық әрекетке тартуға ықпал етеді.

Топтық жұмыстың ерекшеліктері:

Топтық жұмыстың ерекшеліктеріне келетін болсақ, олар келесідей жіктеледі:

Біріншісі, тең мүмкіндік қағидаты. Яғни, топтық жұмыс барысында барлық балаларға тең мүмкіндік беріледі. Әрбір бала өзінің қабілеті мен мүмкіндігіне қарай үлес қосады. Бұл әдіс балалардың өздерін маңызды сезінуіне және топтың бір бөлігі ретінде қабылдануына көмектеседі. Келесі-ұжымдық жауапкершілік пен ынтымақтастық-осында тапсырманы орындау барысында балалар тек жеке жұмысына ғана емес, топтың ортақ нәтижесіне де жауапты болады. Бұл оларға өзара қолдау көрсету, тапсырмаларды бөлісу, және ортақ жетістікке жету дағдыларын қалыптастырады. Үшіншісі-эмпатия мен өзара түсіністік қалыптастыру: әртүрлі қабілеттері мен

қажеттіліктері бар балалардың бірлесіп жұмыс істеуі олардың бір-бірін түсінуіне, қолдауына және көмектесуіне ықпал етеді.

Топтық жұмысты ұйымдастыру әдістері:

Жұптық жұмыс - екі баладан құралған жұптар шағын тапсырмаларды бірге орындайды. Мысалы, сурет салу, мәтінді оқу, немесе тәжірибелік тапсырмаларды орындау; Шағын топтар-3-5 баладан құралған топтар ортақ тапсырманы орындау барысында бір-бірімен идеялар бөліседі және бірлескен шешімдер қабылдайды. Бұл әдіс пікірталас жүргізу дағдыларын дамытуға көмектеседі; Рөлдік ойындар-балалар белгілі бір рөлдерді ойнай отырып, жаңа дағдыларды үйренеді және қарым-қатынас жасаудың әртүрлі тәсілдерін меңгереді; "Дөңгелек үстел" әдісі-барлық балалар белгілі бір тақырып бойынша өз пікірлерін ортаға салады. Бұл әдіс әр баланың ойын еркін білдіруіне мүмкіндік береді; "Ақыл картасы" әдісі-балалар бір тақырып төңірегінде идеялар жинап, оларды талқылау арқылы шешім қабылдайды. Бұл әдіс балалардың логикалық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытады; Пікірталас-белгілі бір тақырып төңірегінде топтық талқылау ұйымдастырылады. Әр бала өз ойын жеткізіп, пікірін қорғайды; "Мозайка" әдісі-Әр бала тапсырманың белгілі бір бөлігін орындайды. Кейін топ мүшелері бірігіп, толық шешімді жасайды.

Топтық жұмыстың артықшылықтарына келсек-

Ең алдымен бұл-қарым-қатынас дағдыларын дамытуда балалар бір-бірімен еркін сөйлесіп, пікірлерін білдіруге үйренеді. Ал эмпатия мен түсіністік жағынан әртүрлі қабілеті бар балалар бір-біріне қолдау көрсетіп, өзара түсіністік орнатады. Шығармашылықты дамытуды айтатын болсақ, бірлескен тапсырмалар жаңа идеялар табуға және шығармашылық ойлауға ықпал етеді. Сонымен қатар, жауапкершілік сезімін арттыру барысында әр бала тапсырманы орындауға өз үлесін қосып, ұжымдық жауапкершілікті сезінеді, әрі балалардың әлеуметтік бейімделуіне ықпал етеді және де бірлескен әрекет арқылы танымдық дағдыларын дамытады.

Артықшылықтарымен қатар кемшіліктері де бар, олар: Ең алдымен, кейбір балалардың пассивті болуы көп кездесетін мәселемен қатар топтағы жеке қажеттіліктерді толық ескермей қалу қаупі де бар. Сонымен қатар, тапсырманы бөлісу барысында түсініспеушілік туындауы мүмкін, барлық балалардың бірдей қатысуын қамтамасыз ету тәрбиешіге қиынға әкеліп соғуы мүмкін және уақыттың көп жұмсалуды, әсіресе, үлкен топтарда, топ мүшелерінің арасында қақтығыстар туындауы мүмкін.

Инклюзивті топта топтық жұмыстың ерекшеліктері:

Біріншіден, теңдік пен құрмет: топ мүшелері бір-бірінің ерекшелік-терін сыйлап, әрқайсысының пікірін тыңдайды. Екіншіден, әртүрлілікті қабылдау: топ ішінде әртүрлі көзқарастар мен идеялар қабылданады және ынталандырылады. Үшіншіден, қолжетімділік: яғни барлық қатысушылар үшін физикалық, психологиялық немесе ақпараттық қолжетімділік қамтамасыз етіледі. Келесі бұл-топтық қолдау: команда мүшелері бір-біріне көмек көрсетеді, ерекше қажеттіліктері бар адамдарға арнайы қолдау беріледі.

Топтық жұмыс формаларының жаңа тәсілдері

1 "Коучингтік топтар" әдісі

Бұл әдіс бойынша әр топ ішінде коуч рөлін атқаратын бала тағайындалады. Ол топ мүшелеріне бағыт беріп, тапсырманы орындауда көмек көрсетеді. Мұндай тәсіл балалардың көшбасшылық және ұйымдастырушылық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

2. "Топтық зерттеу" әдісі.

Топ мүшелері белгілі бір тақырыпқа зерттеу жүргізіп, өз нәтижелерін ортақ презентация түрінде ұсынады. Бұл әдіс балалардың зерттеу және аналитикалық қабілеттерін дамытады.

3. "Стикермен жұмыс" әдісі

Әр топқа белгілі бір тапсырма беріледі, оны орындау үшін барлық қатысушылар өз идеяларын стикерлерге жазып, тақтаға немесе плакатқа орналастырады. Кейін бұл идеялар талқыланып, қорытынды шығарылады.

4. "Карусель" әдісі

Топ бірнеше шағын топқа бөлінеді. Әр топ өз станциясында тапсырманы орындайды, кейін станцияларын ауыстырып, басқа топтардың жұмыстарын толықтырады. Бұл әдіс әртүрлі идеяларды біріктіруге көмектеседі.

5. "Құндылықтар картасы" әдісі.

Топ мүшелері белгілі бір тақырып бойынша идеялар мен шешімдер жасап, оларды карта түрінде құрастырады. Әрбір идея белгілі бір құндылықпен байланыстырылып, балалардың әлемді тану қабілеттері дамиды.

Жеке жұмыс: әр баланың қажеттілігін ескеру

Жеке жұмыс инклюзивті білім беру жүйесінде ерекше орын алады. Бұл әдіс әрбір баланың жеке ерекшеліктері мен оқу қарқынын ескеруге мүмкіндік береді. Жеке жұмыс баланың өз әлеуетін ашуға, оның қабілеттерін дамытуға және өзін-өзі бағалауын арттыруға ықпал етеді. Жеке жұмыс – балалардың өз деңгейіне және қабілеттеріне сай тапсырмаларды дербес орындауына негізделген әдіс. Бұл әдіс

инклюзивті білім беру үдерісінде ерекше рөл атқарады, өйткені әр баланың оқу қарқыны мен мүмкіндіктерін ескереді. Жеке жұмыс әр баланың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеруге бағытталған. Бұл әдіс балалардың өз бетімен ойлау және дербес әрекет ету қабілеттерін дамытады.

Жеке жұмыстың мақсаты мен міндеттері келесідей жіктеледі:

- Әр баланың жеке әлеуетін ашу.
- Өздігінен шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру.
- Материалды меңгеру деңгейін тереңдету.
- Баланың оқу қарқынына бейімделу.

Жеке жұмыстың ерекшеліктері де аз емес,бұлар:

Дифференциация қағидаты-жеке жұмыс барысында әр балаға оның мүмкіндігі мен деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі. Бұл оқытудың нәтижелілігін арттырады;Тәуелсіздік пен өзін-өзі бақылау жеке тапсырмаларды орындау барысында балалар өз бетімен шешім қабылдауды, уақытты тиімді пайдалануды және өз жұмысын қадағалауды үйренеді;Оқу материалдарын меңгерудің тереңдігі: балалар өздеріне ыңғайлы қарқынмен жұмыс істей отырып, материалды терең түсінуге мүмкіндік алады; Жеке қажеттіліктерді ескеру-әр қатысушының физикалық, психологиялық және когнитивтік ерекшеліктеріне сәйкес тапсырмалар беріледі; Топтық жұмысқа дайындық- жеке жұмыс арқылы қатысушы топтық іс-әрекеттерге тиімді үлес қосуға дайындалады,Тапсырмалардың бейімделуі-жеке тапсырмалар қатысушының қабілеттеріне, оқу стиліне және даму деңгейіне бейімделеді; Кері байланыс-жұмыс нәтижелері талданып, жеке даму бағыты туралы ұсыныстар беріледі.

Жеке жұмыстың артықшылықтарына келетін болсақ:

Бұл- әр баланың қажеттілігін ескеру барысында тәрбиеші әр баланың ерекшелігіне қарай бейімделген оқыту әдісін қолданады. Және өзін-өзі дамыту,яғни балалар өз бетімен жұмыс істеп, өз әлеуетін толық іске асырады. Келесі ол-қарқынын бақылау,осында балалар өздеріне ыңғайлы қарқынмен жұмыс істейді, бұл материалды терең меңгеруге мүмкіндік береді. Мотивацияны арттыру- Жеке жетістіктерін көрген балалардың оқуға деген ынтасы артады.Сонымен қатар,материалды тереңірек меңгеруге жағдай жасайды, балалардың өзін-өзі бағалау және бақылау қабілеттерін дамытады,оқу процесінде дербестік пен жауапкершілікті арттырады,қатысушының жеке қабілеттері мен мықты жақтары ашылады,және әр адамның жеке қарқыны ескеріледі, бұл оның өзіне деген сенімін арттырады.

Кемшіліктерін айтып өтсем: Тәрбиеші үшін барлық балаларға жеке назар аудару қиын болуы мүмкін. Және кейбір балаларда өз бетімен жұмыс істеу дағдыларының болмауы жатады.

Инклюзивті ортада жеке жұмысты ұйымдастырудың әдістері:

- Дифференциацияланған тапсырмалар: Қатысушының мүмкіндіктеріне сай әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар ұсыну.

- Қолжетімді оқу материалдары: Әртүрлі әдістер мен құралдарды пайдалану (бейне, аудио, визуал материалдар).

- Бақылау және қолдау: Қатысушыға қажет болған жағдайда көмек көрсету, бірақ оның тәуелсіз әрекет етуін ынталандыру.

- Өзін-өзі бағалау: Қатысушыға өз жұмысының нәтижелерін талдап, жетістіктерін анықтауға мүмкіндік беру.

Қорытындылай келе инклюзивті топтарда топтық және жеке жұмыс ұйымдастыру – білім беру үдерісіндегі маңызды бағыттардың бірі. Мұндай тәсіл білім алушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, әрқайсысына тең мүмкіндік береді. Топтық жұмыс балалар арасында өзара әрекеттесу мәдениетін қалыптастырып, қарым-қатынас дағдыларын дамытса, жеке жұмыс әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеруге және өзіндік оқу траекториясын құруға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру ортасында табысты жұмыс жүргізу үшін педагогтың кәсіби біліктілігі, әдістемелік шеберлігі және әрбір балаға деген қолдауы маңызды рөл атқарады. Оқытудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін тиімді қолдану арқылы әрбір білім алушының әлеуетін ашуға жағдай жасалады. Осылайша, инклюзивті топта топтық және жеке жұмыс бірін-бірі толықтыра отырып, балалардың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Бұл тәсіл білім беру сапасын арттыруға, инклюзия принциптерін жүзеге асыруға және қоғамда тең құқықты орта қалыптастыруға бағытталған маңызды қадам болып табылады.

Әдебиеттер

1. Виготский, Л. С. (1986). "Психология развития".
- Ковалёва, Т. М. (2019). "Инклюзивное образование: теория и практика".
- Рубцов, В. В. (2016). "Социальная психология обучения: групповые формы работы".
- Жұмабаева, Ә. (2020). "Инклюзивті білім берудің негіздері".
- Оспанова, Г. С. (2018). "Топтық және жеке жұмыс арқылы білім алушылардың дағдыларын дамыту".

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУ МӘСЕЛЕСІ

Заурбекова А.М., аға оқытушы

Кішкене Ж.А., 2-курс студенті

Астана Халықаралық Университеті, Астана

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзивті білім беруге дайындығының қазіргі жағдайы, негізгі мәселелері және оларды шешу жолдары қарастырылады. Инклюзивті білім берудің негізгі маңыздылығы мен болашағы талқыланады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, мекеме, дайындық деңгейі, мәселелер, болашақ бағыттар.

Аннотация. В данной статье рассматривается современное состояние подготовки к инклюзивному образованию, основные проблемы и пути их решения. Обсуждаются основная важность и будущее инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, учреждение, уровень подготовки, проблемы, направления развития.

Abstract. This article examines the current state of preparation for inclusive education, the main problems and ways to solve them. The main importance and future of inclusive education are discussed.

Keywords: inclusive education, institution, level of preparation, problems, future directions.

Инклюзивті білім беру – балалардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік мүмкіндіктеріне қарамастан, бірдей білім алуын қамтамасыз ететін жүйе. Бұл білім беру моделі ерекше қажеттіліктері бар балаларды ортаға толыққанды қосу арқылы олардың даму мүмкіндіктерін арттыруды көздейді. Әсіресе, мектепке дейінгі білім беру кезеңінде инклюзивті білім беру жүйесін енгізу маңызды рөл атқарады, өйткені бұл кезең балалардың әлеуметтік, танымдық және тұлғалық дамуының негізін қалыптастырады [1].

Қазақстанда инклюзивті білім беру мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі болып табылады. Соңғы жылдары білім беру мекемелерінде осы жүйені енгізу бойынша көптеген қадамдар жасалды. Алайда, бұл бағытта бірқатар кедергілер сақталуда. Солардың ішінде материалдық-техникалық базаның жеткіліксіздігі, педагогикалық кадрлардың жеткіліксіз дайындығы және қоғамдағы түсініспеушіліктер басты мәселелер қатарында тұр.

Инклюзивті білім беруді дамытудың негізгі мақсаттары:

- Ерекше қажеттіліктері бар балалардың сапалы білім алу құқығын жүзеге асыру.
- Қоғамдағы теңдік және инклюзия принциптерін бекіту.

- Балалардың әлеуметтік бейімделуі мен тұлғалық дамуын қолдау.

Бұл мақалада инклюзивті білім беруге дайындығының қазіргі жағдайы, негізгі мәселелері мен оларды шешу жолдары қарастырылады [2].

Сонымен қатар, инклюзивті білім берудің мектепке дейінгі кезеңдегі маңыздылығы мен оның болашағы талқыланады.

1. Инклюзивті білім берудің мектепке дейінгі мекемелердегі маңыздылығы

Мектепке дейінгі кезең – балалардың тұлғалық қалыптасуындағы ең маңызды кезең. Бұл уақытта олар қоршаған ортаға бейімделуді, қарым-қатынас жасауды және алғашқы әлеуметтік дағдыларды меңгереді. Ерекше қажеттіліктері бар балаларға бұл кезең ерекше маңызға ие, өйткені олар осы уақытта әлеуметтік дағдыларды қалыптастырады.

Инклюзивті білім берудің артықшылықтары

1. Әлеуметтену және теңдік қағидаларының қалыптасуы:

- Ерекше қажеттіліктері бар балалар жалпы ортаға қосылып, өздерін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінеді.

- Басқа балаларда толеранттылық, түсіністік және өзара көмек дағдылары қалыптасады.

2. Баланың даму әлеуетін толық ашу:

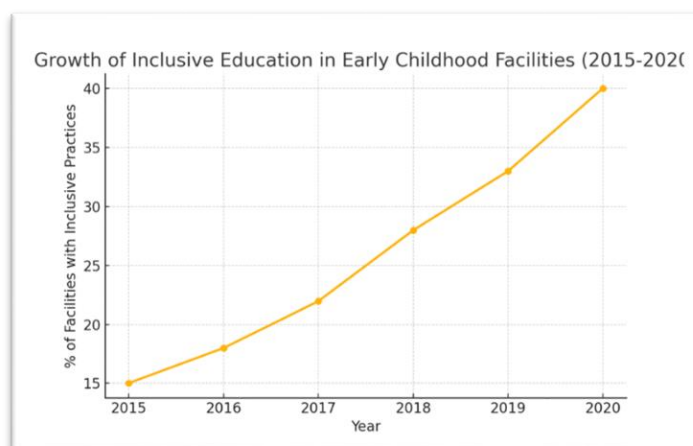
- Ерекше қажеттіліктері бар балалардың психологиялық, физикалық және когнитивті дамуын қолдау арқылы олардың әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндік жасалады.

- Индивидуалды оқыту әдістері арқылы баланың мықты жақтарын дамытуға назар аударылады.

3. Қоғамдық көзқарасты өзгерту:

- Инклюзивті білім беру ерекше балалардың мүмкіндіктерін қоғамға таныстырып, олардың құқығын қорғауға ықпал етеді.

- Балалар арасында ерте жастан тең құқықтық пен әділеттілік қағидалары нығаяды.



Инклюзивті білім беру мекемелерінің өсу қарқыны (2015-2020)

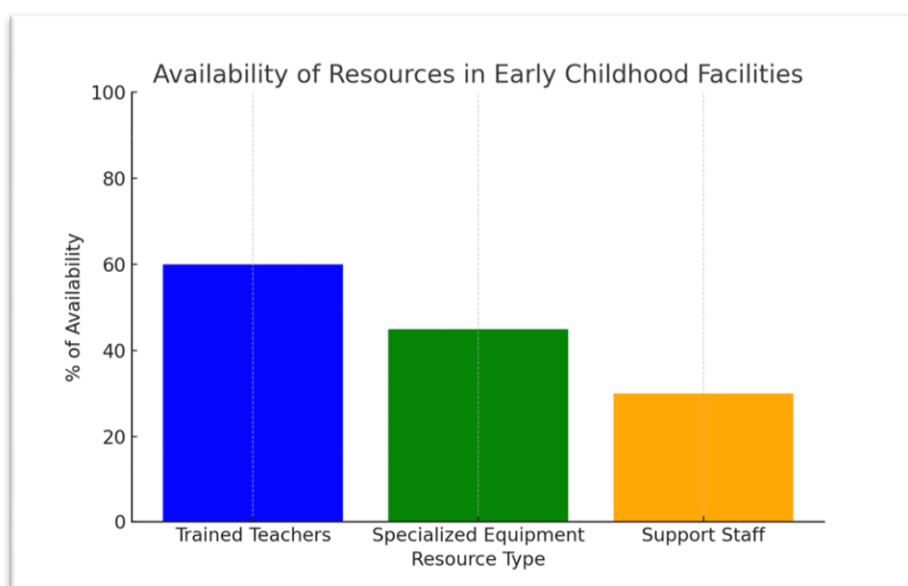
Қазіргі жағдайы

- Материалдық-техникалық база: Ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін арнайы жабдықтардың болмауы олардың оқу мүмкіндіктерін шектейді.

Мысалы, ойын алаңдарының бейімделмегені, арнайы логопедтік және психолог кабинеттерінің жетіспеушілігі – маңызды мәселелер қатарында.

- Педагогтардың кәсіби деңгейі: Қазіргі уақытта мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде педагогтардың инклюзивті білім беру бойынша арнайы дайындығы жеткіліксіз.

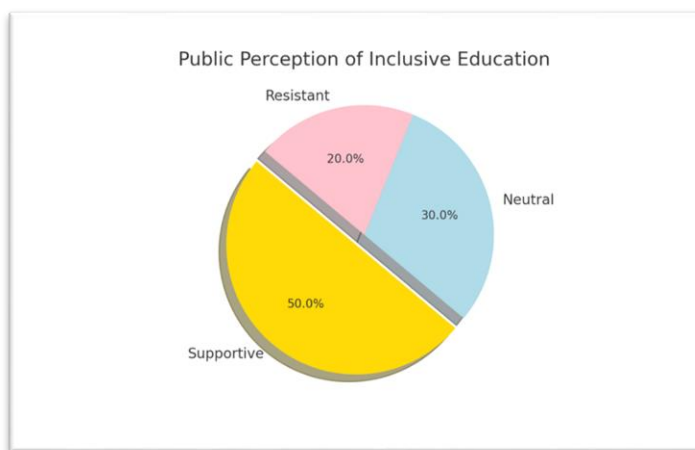
Бұл олардың ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуінде қиындықтар туғызады.



•Психологиялық дайындық: Педагогтар мен ата-аналардың бұл жүйеге деген көзқарастары әртүрлі. Қоғамда инклюзивті білім беру туралы түсінік әлі де қалыптасу үстінде [3].

Қоғамның инклюзивті білім беруге қатысты көзқарастары бойынша

Қоғамдық көзқарас – инклюзивті білім беруді енгізудегі негізгі факторлардың бірі. Сауалнамалар көрсеткендей, ата-аналардың



шамамен 50%-ы инклюзивті білім беруді қолдайды. Алайда, 20%-ы бұл идеяға күмәнмен қарайды немесе қарсы. Қалған 30%-ы бейтарап көзқараста болып, бұл мәселе бойынша жеткілікті ақпараттың болмауынан нақты пікір білдіре алмайды.

1. Жағымды көзқарастың ықпалы

Инклюзивті білім беруді қолдайтын ата-аналар ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы ортада тәрбиелеу арқылы олардың әлеуметтенуіне, қоғамның толерантты болуына жағдай жасайды. Олар бұл жүйені ерекше балалардың ғана емес, басқа балалардың да тұлғалық дамуына оң әсер етеді деп санайды. Мұндай қолдау мемлекетке және білім беру мекемелеріне бұл жүйені енгізуге ынталандыру береді.

2. Қарсылық білдірушілердің себептері

Кейбір ата-аналар инклюзивті білім беру жүйесі олардың балаларының білім сапасына теріс әсер етеді деп алаңдайды. Сондай-ақ, ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы ортаға енгізу басқа балалардың білім алуда артта қалуына алып келеді деген пікірлер кездеседі. Бұл көзқарастар инклюзивті білім берудің мәні мен маңыздылығы туралы ақпараттың жеткіліксіздігінен туындайды.

3. Бейтарап көзқарас

Көптеген адамдар бұл жүйе туралы жеткілікті ақпарат білмегендіктен, нақты пікір білдіре алмайды. Олар инклюзивті білім берудің нақты тәжірибесімен таныс емес және оның пайдасы мен қиындықтары туралы түсінікке ие емес.

Қоғамдық сананы өзгерту жолдары:

Ақпараттық-түсіндіру жұмыстары

- Инклюзивті білім берудің артықшылықтары мен маңыздылығын түсіндіру үшін қоғам арасында насихаттау қажет. Бұған ақпараттық брошюралар, әлеуметтік желідегі арнайы контенттер, қоғамдық пікір көшбасшыларының қолдауы көмектеседі.

- Позитивті тәжірибені тарату:

Ерекше қажеттіліктері бар балаларды ортақ ортада оқыту арқылы жеткен оң нәтижелерді көрсету, табысты мысалдарды насихаттау маңызды. Бұл ата-аналардың күмәнін азайтып, олардың қолдауын арттырады.

- Мектеп және ата-аналар арасындағы байланыс

Инклюзивті білім беру мекемелері мен ата-аналар арасында тұрақты байланыс орнату, тренингтер мен ашық есік күндерін ұйымдастыру арқылы түсініспеушіліктерді жоюға болады.

4. Шешу жолдары

Мектепке дейінгі мекемелердің инклюзивті білім беру дайындығын жақсарту үшін келесідей шаралар қажет:

1. Мемлекеттік қолдау: Қаржыландыруды арттырып, арнайы бағдарламаларды іске қосу.

2. Педагогикалық кадрларды даярлау: Инклюзивті білім беру бойынша арнайы курстар мен тренингтер өткізу.

3. Қоғамдық сана қалыптастыру: Ақпараттық науқандар арқылы инклюзивті білім берудің маңыздылығын түсіндіру [4].

Мектепке дейінгі мекемелерде инклюзивті білім беруді дамыту үшін кешенді шаралар қабылдау қажет. Мемлекеттік қолдау, педагогикалық кадрларды даярлау және қоғамдық сананы өзгерту арқылы инклюзивті білім беруді кеңейтуге болады.

Инклюзивті білім беру тек ерекше қажеттіліктері бар балаларға ғана емес, жалпы қоғамға да маңызды. Бұл – теңдікке негізделген болашақтың кепілі [5].

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015.

2. Тусупова А.Е. Инклюзивті білім беру жүйесіндегі мектепке дейінгі бейіндегі педагогтардың құзыреттілігі // Педагогика және психология. – 2023. – №1(54). – 121-126 б.

3. Мектепке дейінгі ұйымдарда инклюзивті білім беру // [eduindex.kz](https://eduindex.kz/methodical-articles/1070-mektepke-dejingi-jymdarda-inkluzivti-bilim-beru.html). – [Электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: <https://eduindex.kz/methodical-articles/1070-mektepke-dejingi-jymdarda-inkluzivti-bilim-beru.html>.

4. Инклюзивті білім берудің маңызы мен ерекшеліктері // edunews.kz. – [Электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі:

<https://edunews.kz/articles/2681-inklyuzivt-blm-berud-mayzy-men-erekshelkter.html>

5. Инклюзивті білім беру – білімдік жүйесін жаңартудың инновациялық бағыты // open-school.kz. – [Электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: <https://open-school.kz/articles/114.pdf>

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ САЛАСЫНДА КАДР ДАЙЫНДАУДЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЖАҒДАЙЫ

*Кошкимбаева Р.Х., магистр педагогических наук,
Байжунусова Г.К., магистр педагогических наук,
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан
г.Павлодар*

Аңдатпа. Бұл мақала білім берудегі инклюзивті үдерісті жүзеге асыру үшін педагогикалық кадрларды даярлау мәселелері қарастырылған. Жаппай мектепте ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге педагогтың психологиялық және кәсіби дайын еместігі мәселесі талқыланып, инклюзивті білім беруде бакалаврларды даярлаудағы кәсіптік-техникалық білім берудің жаңа бағытының мазмұны мен құрылымы баяндалған.

Түйін сөздер: Инклюзивті білім беру, педагогикалық кадрларды даярлау, педагогтардың біліктілігін арттыру, кәсіби даярлық, кәсіби стандарт, кәсіби құзыреттілік, ерекше білім беруді қажет ететін балалар, инклюзивті орта.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы подготовки педагогических кадров для реализации инклюзивного процесса в образовании. Обсуждается проблема психологической и профессиональной неготовности педагога к работе с детьми с особыми потребностями в массовой школе, а также описывается содержание и структура нового направления профессионально-технического образования в подготовке бакалавров в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, подготовка педагогических кадров, повышение квалификации педагога, профессиональный стандарт, направление подготовки, профессиональные компетенции, дети с ООП, инклюзивная среда.

Abstract. This article deals with the issues of training pedagogical personnel for the implementation of the inclusive process in education. The problem of psychological and professional unpreparedness of the teacher to work with children with special needs in the mass school is discussed, and the content and structure of the new direction of vocational and technical education in the preparation of bachelors in inclusive education is described.

Keywords: Inclusive education, training of pedagogical staff, teacher training, professional standard, direction of training, professional competences, children with SEN, inclusive environment.

ҚР білім беру жүйесін инклюзия процесін жүзеге асыруға дайындаудың бастапқы және маңызды кезеңі психологиялық өзгерістер кезеңі және оның мамандарының кәсіби құзыреттілік деңгейі болып табылады. Инклюзивті білім беруді дамытудың бастапқы кезеңінде ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істеуге барлық жаппай білім беру мамандарының кәсіби, психологиялық және әдістемелік дайындығы мәселесі туындап отырғандығы анықталды. Педагогтар қатысатын бірте-бірте кәсіби трансформация жаңа кәсіби дағдыларды игерумен, олардың құрдастарынан ерекшеленетін балаларға деген көзқарасының өзгеруімен байланысты. Кадрлардың кәсіби дайын еместігі бүгінгі күні білім берудегі инклюзивті дамытудың басты мәселесі болып табылады және табысты тәжірибені зерттеу мен таратуға бағытталған белгілі бір жүйені әзірлеуді талап етеді. Бұл мәселенің шешімі – «инклюзивті» білім берудің педагогикасы мен психологиясы саласында қажетті құзыреттіліктерге ие, барлығына қолжетімді білім беру, әртүрлі балалардың білім беру қажеттіліктері мен олардың жеке ерекшеліктеріне бағытталған жаңа педагогтерді дайындау [4].

Оқыту мен тәжірибе арасындағы байланысты нығайту жаңа педагогты дайындаудың негізгі векторы болып табылады. Инклюзивті білім беру тәжірибесін дамыту стратегиясы білім беру жүйесінің жобалық тәжірибесіне негізделген.

Қазіргі уақытта қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық, саяси, рухани-мәдени қайта құруларға байланысты отандық білім беру жүйесі елеулі өзгерістерге ұшырауда. Білім беру саласындағы мақсатты көрсеткіштерді білімге негізделген құзыреттілікке өзгертуге байланысты идея жүзеге асырылуда. Білім беру үдерісінің сапасын арттыруға көмектесетін білім беру технологияларын жаңарту қажеттілігі талқыланады. Балалардың денсаулығы мен әлеуметтік жағдайына қарамастан олардың дамуын қамтамасыз ететін білім беру қызметтерінің жүйесін құруға байланысты мәселелер ерекше маңызға ие. Ата-аналарға білім беру ұйымының түрін таңдау құқығын беретін балаларды оқытудың ұйымдастырушылық формаларын кеңейту мәселелері қарастырылады [2].

Ғалымдар (Е.А.Екжанова, Н.Н.Малофеев, О.Г.Приходько, Н.Д.Шматко және т.б.) атап өткендей, инклюзивті білім берудің отандық тәжірибесін дамытудың перспективалық бағыты ерекше қажеттіліктері бар және мүмкіндігі шектеулі балаларды ерте анықтау жүйесін ұйымдастыру болып табылады. Біздің ойымызша, психологиялық-педагогикалық түзетудің кешенді бағдарламаларын іске асыру (бала өмірінің алғашқы айларынан бастап) ерекше білім

беруді қажет ететін балаларды кейіннен инклюзивті оқытуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [5].

Отандық инклюзивті білім беру тәжірибесінде ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытуға ата-аналарды белсенді түрде қосу стратегиясы әзірленуде. Алайда шетелдік ғалымдарға қарағанда зерттеушілер (Е.В.Белоногова, Т.А. Силантьева, В.В. Ткачева, Е.В. Хорошева, П. Яковенко және т.б.) бұл стратегияларды жүзеге асырудың екі маңызды аспектісін атап көрсетеді:

- ерекше білім беруді қажет ететін бала тәрбиелеп отырған отбасына арнайы қолдау көрсетуді ұйымдастыру;

- дені сау балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналарда инклюзивті білім беру қажеттілігі туралы түсінік қалыптастыру және бар әлеуметтік кедергілерді жою.

Дүниежүзілік тәжірибе көрсеткендей, инклюзивті білім беруді ұйымдастыру кезінде педагог қызметіне қойылатын талаптар артып, олардың функционалдық міндеттері кеңейеді. Сонымен қатар, кәсіби маңызды және жеке сипаттамалардың өзгеруі байқалады. Жаңа жағдайда педагог жалпы білім беру стандарттарының, жалпы білім беру бағдарламаларының және дәстүрлі оқыту әдістерінің ерекшеліктерін білумен шектеле алмайды. Бар педагогикалық шеберлікке ғана сүйену жеткіліксіз екені анық. Инклюзивті тәжірибенің белсенді дамуы жаңа дидактикалық үлгілерді және педагогтарды кәсіби даярлауды басқаша ұйымдастыруды талап етеді.

Л.М. Митина және Л.М.Маркова оқыту процесінде педагогтың кәсіби құзыреттілігі құрылымында үш ішкі құрылым қалыптасуы керек деп санайды: белсенділік, коммуникативті және тұлғалық. Іс-әрекет педагогтерге педагогикалық білімдерді, педагогикалық іс-әрекеттерді жүзеге асырудың құралдары мен әдістерін меңгеруді қамтамасыз етеді. Коммуникативті ішкі құрылым педагогикалық қарым-қатынасты шығармашылықпен жүзеге асырудың қабілеттерін, дағдыларын және әдістерін дамытуды білдіреді: ақпараттық, әлеуметтік-перцептивті, өзін-өзі таныстыру, интерактивті, аффективті. Тұлға құрылымы педагогикалық такт, педагогикалық рефлексия, педагогикалық бағыттылық, педагогикалық ойлау және педагогикалық мақсат қоюды көрсетеді [4].

Жоғарыда айтылғандар А.Қ. Маркова және Л.М. Митин педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға, оның өзгермелі әлемге сәтті бейімделуіне ерекше мән береді, бұл оның әрі қарай өзін-өзі дамытуға ықпал етеді. Кәсіптік оқытудың мазмұны икемді, мобильді және заманауи шындыққа бағытталған болуы керек. Бұл ұстаным, біздің ойымызша, педагогтерді инклюзивті білім беру

жағдайында жұмыс істеуге дайындаудың ерекшеліктерін анықтау кезінде ескерілуі керек. Икемділік пен ұтқырлықтан айырылған бұл салаға дайындық тиімді бола алмайды, өйткені инклюзивті педагогикалық тәжірибенің мәні бұзылу сипатына, ерекше білім беру қажеттіліктеріне және тәжірибеге сәйкес өзінің кәсіби қызметін қайта құрылымдауды, үйлестіруді және жаңартуды талап етеді [6].

Инклюзия жағдайында білім беру ортасы оның түзетушілік және дамытушылық сипатын қамтамасыз ететін ерекше ерекшелікке ие болуы керек. Осыған сәйкес педагог ерекше қажеттіліктері бар балалардың да, жас нормасындағы балалардың да дамуына қолайлы жағдай жасай білуі керек. Сонымен қатар, күзiреттiлiкке негiзделген тәсiл шеңберiнде атап өтiлгендей, педагогтың кәсiби мiндеттерiн шешу дағдыларын қалыптастыру оның жеке кәсiби дамуын жобалау және жүзеге асырумен тығыз байланысты. Бұл ерекше қажеттіліктері бар тұлғаларға қатысты қоғамда ерекше мәдениетті қалыптастыруға бағытталған әлеуметтік-педагогикалық құбылыс ретіндегі инклюзивті білім берудің ерекшеліктеріне қайшы келмейді [3].

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, педагогтарды инклюзивті білім беруде жұмыс істеуге дайындауды олардың қалыпты және дамуында кемістігі бар балаларды бірлесіп оқытуды ұйымдастыруға байланысты кәсіби мәселелерді шешу қабілетін дамыту процесі ретінде қарастырамыз.

Мұндай оқытудың нәтижесі педагогтың дайындығы мен қабілетін қалыптастыру болып табылады:

- инклюзивті білім беру философиясын түсіну, инклюзивті білім беру ортасындағы ерекше білім беруді қажет ететін балалардың жас және тұлғалық дамуының психологиялық-педагогикалық заңдылықтары мен ерекшеліктерін білу және осы заңдылықтар мен ерекшеліктерді анықтай алу;

- инклюзивті білім беруді ұйымдастырудың оңтайлы жолдарын таңдай білу, сондай-ақ қалыпты және дамуында тежелуі бар балаларды бірлесіп оқыту үшін оқу-тәрбие процесін жобалау;

- ерекше білім беруді қажет ететін және жалпы инклюзивті білім беруді қажет ететін балаларға құндылық-бағдарланған қатынасқа бағытталған түзету-тәрбиелеу-тәрбие процесінің барлық субъектілері арасындағы педагогикалық өзара әрекеттестіктің әртүрлі әдістерін қолдану;

- инклюзивті білім беру ортасында түзету-дамыту ортасын құру және барлық балалардың дамуы үшін білім беру ұйымында бар ресурстарды пайдалану;

- қалыпты және дамуында тежелуі бар балаларды бірлесіп оқыту мәселелері бойынша кәсіби өзін-өзі тәрбиелеуді жүзеге асыру [1].

Педагогтерді инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындауда құндылық, мазмұндық және ұйымдастырушылық құрамдас бөліктерді қамтуы керек деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, педагогтерді модульдер бойынша инклюзивті тәжірибеге дайындау және сол арқылы бұл процестің даралануын және субъектіленуін қамтамасыз еткен жөн.

Жоғарыда келтірілген материалдарды жүйелей отырып, ғалымдардың ұтымды және өзіндік ой-пікірлерін ескере отырып, «педагогтарды инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге дайындау» деген жетекші тұжырымдаманы атап өтеміз. Оны гуманистік мақсаттарға қол жеткізуге және педагогикалық құндылықтарды қалыптастыруға бағытталған педагогтың кәсіби құзыреттілігін дамытудың мақсатты және шығармашылық процесі ретінде қарастыру керек, соның нәтижесінде педагогтердің инклюзивті білім беруде кәсіби міндеттерін шешуге қабілеттілігі қалыптасады.

Әдебиеттер

1.Абрамова, Н.А инклюзивті білім беруді қамтамасыз ету үшін педагогикалық кадрларды даярлау / Н.А. Абрамова // *Инклюзивті білім беру: әдістеме, тәжірибе, технология: халықаралық материалдар . ғылыми – практикалық conf . / Мәскеу . психол.- пед . университет; редактор : С.В. Алехина – Мәскеу, 2015. – Б.225-227.*

2.Алехина, С.В. Мұғалімдердің дайындығы білім берудегі инклюзивті процестің табыстылығының негізгі факторы ретінде / С.В. Алехина, М.Н. Алексеева, Е.Л. Агафонова // *Психология ғылымы және білім. – 2011. – No 1. – 83-92 Б*

3.Маркова, А.К. Мұғалім еңбегінің психологиясы: мұғалімдерге арналған кітап / А.К. Маркова. – Мәскеу: Білім, 1993. – 192 б.

4.Митина, Л.М. Мұғалімнің еңбек және кәсіби даму психологиясы: оқу құралы / Л.М. Митина. – Мәскеу: «Академия» баспа орталығы, 2004. – 320 б.

5.Малофеев, Н.Н. Өзгеретін әлемдегі арнайы білім. Еуропа: педагогикалық университеттерінің студенттеріне арналған оқулық. – Мәскеу: Білім, 2013. – 319 с

6.Жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқулық / Л.И. Аксенова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова [және т.б.]: ред. Н.М. Назарова. – Мәскеу: «Академия» баспа орталығы, 2015. – 400 б.

«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІН ШЕШУДІҢ ҚАЗІРГІ ЖОЛДАРЫ»

**Кисабаева Дария Асылбековна ,
Жақсылық Гүлназ Назымқызы.**

*Ғылыми жетекші: Доктор PhD Каримова Раушан Марденовна
Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық
университеті, педагогика жоғары мектебі*

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі білім беру мекемесінде инклюзивті білім беруді жобалауда болуы мүмкін мәселелер туралы айтылады және енгізу кезіндегі тәуекелдер, оларды шешудің ықтимал жолдары сипатталған.

Кілтті сөздер: инклюзивті білім беру, мүмкіндігі шектеулі денсаулық сақтау, мүгедектер, мектепке дейінгі тәрбие, мектепке дейінгі білім беру мекемесі.

Аннотация. В статье говорится о проблемах, которые могут являться риском при проектировании и реализации инклюзивного образования в дошкольных учреждениях, описаны возможные пути их решения.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, ограниченные особенности здоровья, ОВЗ, дошкольное образование, дошкольное образовательное учреждение.

Abstract. The article talks about problems that may be risks when designing and implementing inclusive education in a preschool educational institution, possible ways to solve them are described.

Keywords: Inclusive education, limited features health, disabilities, preschool education, preschool educational institute

Белгілі орыс педагогы және психологы Лев Семенович Выготский былай деп жазды: "Органикалық түрде басқарылатын оқыту жүйесін құру қажет, арнайы оқытуды қалыпты дамуы бар балаларды оқытумен байланыстырыңыз". Бірнеше жылдан кейін инклюзивті білім күшіне енді және оның мазмұны белгілі педагог айтқан жүйені көрсетеді.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, бүгінгі күні мектепке дейінгі білім беру ұйымында инклюзивті білім берудің сөзсіз өзектілігі туралы қорытынды жасауға болады. Алайда бірқатар проблемалар бар.

Инклюзия-бұл мектепке дейінгі білім берудің жаңалығы оның астында" жаңа " педагогика бар. Педагогикалық сүйемелдеу деп саналады мүмкіндігі шектеулі оқушылар-бұл тең құқықты қамтамасыз ететін іс-шаралар кешені мектепке дейінгі балалық шақ кезеңінде әр баланың толыққанды дамуы үшін мүмкіндіктер. Өйткені инклюзивті педагогикалық қызмет мыналармен жүзеге асырылады. Денсаулық сақтау сияқты инновациялық технологияларды қолдану,

элеуметтік ойын әдістері, проблемалық жағдайлар, акт, мнемотехника, пиктография және т. б. мұғалім бірқатар кәсіби құзыреттерге ие болуы керек, мектепке дейінгі білім беру ұйымы педагогының кәсіби стандартында жазылған. [1, с.254]

Барлық тәрбиешілер инновациялық жұмыс режиміне бейімделе алмайды. Бұл педагогика мен білім беру процесіне берік көзқарасы бар тағылымдамадан өткен мұғалімдерге өте қиын. Бұл мүмкіндігі шектеулі мектеп жасына дейінгі балаларға сапалы білім беру қызметін көрсетудегі проблема да, қауіп те.

Тағылымдамадан өтушілермен қатар жас педагогтар өздерінің кәсіби құзыреттілігінің жеткіліксіздігіне, инклюзивті білім беру жүйесін жеткіліксіз түсінуіне байланысты кадрлар санатын да қалыптастырады мектепке дейінгі білім беру мекемесінде сапалы инклюзивті білім беруді жүзеге асыру кезіндегі проблема. Жұмыс өтіліне қарамастан барлық кадрлардың кәсіби құзыреттілігінің төмен деңгейі мәселесі мүмкіндігі шектеулі баланың отбасын педагогикалық қолдауды жобалау және ұйымдастыру кезінде туындауы мүмкін.

Инклюзивті тәрбиені ерте жастан бастаған жөн, ол үшін балабақша тобында мүмкіндігі шектеулі баланың ыңғайлы болуы үшін қажетті орта құрылуы керек. Ол дамытушы және қол жетімді болуы керек. Инклюзивті мектепке дейінгі мекемеде барлық сабақтарды, ойын терапиясын, музыкалық терапияны және т.б. өткізу үшін жақсы заманауи жабдықтар болуы керек. Тәрбиешілер, психологтар, логопедтер, музыка жетекшілері Түзету педагогикасының әртүрлі салаларының әдістерін және денсаулық сақтау технологияларының элементтерін білуі керек, өйткені білім беру жүйесінде қандай реформалар болмасын, нәтижесінде олар белгілі бір орындаушы – мұғалімге жабылады. Бұл негізгі инновацияларды іс жүзінде жүзеге асырудың негізгі тұлғасы болып табылатын мұғалім.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде толыққанды білім беру ортасын құру үшін тәрбиешілердің, түзету педагогтарының, медициналық персоналдың және балабақша әкімшілігінің толыққанды, жан-жақты өзара іс-қимылы қажет. Білім беру, тәрбие және түзету-дамыту міндеттерін шешудегі педагогикалық әсер көбінесе түзету-дамыту қызметінің барлық бағыттарындағы мамандардың үйлесімді жұмысына байланысты. Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған инклюзивті топтарда мектепке дейінгі білім беру мекемесінің барлық қызметкерлерінің бірлескен қызметі олардың әрқайсысының ықпалын толықтыру және тереңдету негізінде құрылады. Бұл тәсілмен педагогика тұтастай өзгереді, ол ерекше балаларды қалыпты дамып келе жатқан балаларға білім, Дағдылар мен дағдыларды аударудың

қазірдің өзінде құрылған процесіне қосу керек деген мағынада ғана емес, сонымен қатар балалардың жеке айырмашылықтарын ескере отырып білім беру білім беру процесін ұйымдастырудың жаңа формалары мен тәсілдерін құруды талап етеді.[2, с.42-45]

Инклюзивті білім берудің кемшіліктері қоғамның мүмкіндігі шектеулі адамды қабылдауға психологиялық дайындығы, әлеуметтік қолдау жүйесінің жетілмегендігі және осындай адамдар мен мүгедектерді қамтамасыз ету болып табылады. Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істеу мәселесін шешудің қиындығы білім беру мекемелері мамандарының кәсіби қабілетсіздігімен, қоғамда қоғам өміріне тең қатысатын осындай балалардың мүмкіндіктерін жеткіліксіз түсінуімен күрделене түседі. Осыны негізге ала отырып, жалпы білім беру мекемелерінде инклюзивті оқытуды жүзеге асыратын педагогтердің және мүмкіндігі шектеулі балалары бар ата-аналардың Кәсіби құзыреттілік деңгейін арттыру үшін жағдай жасау және әзірлеу талап етіледі. [3,с.179]

Мектепке дейінгі білім беру орындарында инклюзивті білім берудің мәселелерін шешудің қазіргі жолдары бірнеше бағыт бойынша жүзеге асырылып келеді. Бұл бағыттардың негізгі мақсаты — барлық балаларға, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларға тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету және оларды қоғамға интеграциялау.

1.Мұғалімдердің біліктілігін арттыру

Инклюзивті білім беру жүйесінде педагогтар мен тәрбиешілердің кәсіби дайындығы маңызды рөл атқарады. Бұл үшін арнайы тренингтер мен курстар ұйымдастырылады. Мұғалімдер арнайы әдістемелер мен әдіс-тәсілдерді меңгеріп, әр түрлі категориядағы балалармен жұмыс істей алатындай жағдай жасалады.

2.Жеке даму жоспары

Әр баланың жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес жеке даму жоспары жасалады. Бұл жоспар баланың қабілеттеріне қарай бейімделген оқу бағдарламасын ұсынуға мүмкіндік береді. Осылайша, әр бала өз деңгейінде дамиды, әрі оларға қажетті қолдау көрсетіледі.

3.Арнайы әдіс-тәсілдер мен технологиялар

Инклюзивті білім беруде арнайы әдіс-тәсілдер мен техникалық құралдар да маңызды. Мысалы, дыбыссыз, көру қабілеті нашар балалар үшін арнайы материалдар мен бағдарламалар қолданылады. Сондай-ақ, арнайы бағдарламалар, мобильді қосымшалар мен мультимедиялық құралдар балалардың оқуына көмек көрсетеді.

4.Қоршаған ортаны бейімдеу

Мектепке дейінгі білім беру орындарында балаларға қолайлы ортаны жасау маңызды. Бұл физикалық кеңістіктің, құрал-

жабдықтардың, жиһаздардың, сондай-ақ балалардың қозғалыс ерекшеліктеріне сәйкес бейімделген болуын қамтиды.

5.Ата-аналармен жұмыс

Инклюзивті білім беру үдерісіне ата-аналарды тарту да маңызды. Олар баланың үйде дамуына қажетті жағдай жасауы керек. Сонымен қатар, ата-аналар педагогтармен бірлесе отырып, баланың жеке дамуын бақылап, қажетті түзетулер енгізіп отырады.

6.Әлеуметтік және психологиялық қолдау

Әлеуметтік және психологиялық қолдау көрсету жүйесін дамыту қажет. Балалардың психоэмоционалды жағдайы мен әлеуметтік бейімделуіне көмектесу үшін психолого-педагогикалық қызметтер, коррекциялық жұмыстар ұйымдастырылады.

7.Мемлекеттік қолдау және заңнамалық негіздер

Мемлекеттік деңгейде инклюзивті білім беруді дамытуға бағытталған заңнамалық шаралар қабылдануда. Қазақстанда, мысалы, «Инклюзивті білім беру» тұжырымдамасы мен бағдарламалары бойынша білім беру орындарында инклюзияны дамытуға бағытталған заңдар мен нормативтік актілер қабылданған. [4, с.168]

Қорытындылай келе, инклюзивті білім беру мәселелерін шешу көп қырлы жұмыс болып табылады және мұнда мемлекет, білім беру мекемелері, педагогтар мен ата-аналардың бірлескен іс-әрекеті қажет. Инклюзивті білім беру тек балалардың ғана емес, тұтас қоғамның дамуына үлес қосатын маңызды фактор болып табылады.

Әдебиеттер

1. Битов А.Л. Ерекше бала: зерттеу және көмек көрсету тәжірибесі; проблемалар интеграция және әлеуметтену. – М.: Правда, 2000. – 254-б.
2. Гулидов П.В. Инфрақұрылымды жаңғыртудың негізгі бағыттары мектепке дейінгі мекемелер // Мектепке дейінгі мекеме басшысының анықтамалығы. – 2012. – № 7. – 42–45 беттер.
3. Кротова Т.В. Мектепке дейінгі білім беру мекемесі педагогының тәрбиеленушілердің ата-аналарымен қарым-қатынас жасау саласындағы кәсіби құзыреттілігін дамыту: дис. ...мүмкіндік. пед. Ғылым. – М., 2005 – 179 б.
4. Құлжанова Н. Халқыма деп іс қылдым [Мәтін] : Педагог, журналист, әдебиетші Нәзипа Құлжанованың мұрасы / Құлжанова Н. - Алматы : Рауан, 1993. - 168 б.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В ДОУ

Альжанова А. Т.

КГКП «Ясли сад №4 г.Павлодар»

*Ғылыми жетекші: Доктор **PhD** Каримова Р. М.*

В настоящее время проблема воспитания и обучения детей с особыми образовательными потребностями в нашей стране встаёт весьма остро. С каждым годом на свет появляется всё больше детей с различными отклонениями в развитии, а это значит, что им необходимо дать качественное образование и воспитание, что бы они стали полноценными членами общества в будущем. Это необходимое условие создания действительно инклюзивного общества, где каждый сможет чувствовать причастность и востребованность своих действий. Дети с особыми образовательными потребностями – это дети, нуждающиеся в получении специальной психолого-педагогической помощи и организации особых условий при их воспитании и обучении. Ребенок с особыми образовательными потребностями (потребностями в образовании) - это вновь возникший, и еще не устоявшийся термин, который возникает во всех странах мира при переходе от унитарного к открытому гражданскому обществу, когда оно осознает необходимость отразить в языке свое меняющееся отношение к детям с нарушениями в развитии, новое понимание их прав. В настоящее время он вытесняет из широкого употребления термины “аномальный ребенок”, “ребенок с нарушениями в развитии”, “ребенок с отклонениями в развитии” и конкретизирующие их специальные термины как ярлыки, воспринимаемые как обозначение ненормальности человека. Границы между нормальным и особым ребенком призрачны, ведь без должного внимания ребенок с любыми способностями будет отставать в развитии. К тому же в особых условиях обучения нуждаются не только дети с психическими и физическими нарушениями, но и дети, попавшие под специфические социальные и культурные условия, например, ребенок, не знающий русского языка. Под особыми образова-тельными потребностями понимают потребности, возникшие в связи с нарушением психофизического развития и ограничением возможностей освоения образовательных (общеобразовательных) программ, формирования и развития навыков жизненной компетенции (социального адаптирования).

По классификации основным категориям детей с особыми образовательными потребностями относятся:

- Дети с нарушением речи (*алалия, дислалия, дисфония, заикание и т.д*);
- Дети с задержкой психического развития;
- Дети с нарушением зрения (*слепые, слабовидящие*);
- Дети с нарушением слуха (*глухие, слабослышащие, позднооглохшие*);
- Дети с нарушением опорно-двигательного аппарата (ДЦП);
- Дети с гиперактивностью и дефицитом внимания;
- Дети с эмоционально-волевыми нарушениями и детским аутизмом (неконтактные дети);
- Дети с синдромом Дауна и умственно отсталостью;

Основные проблемы, возникающие при воспитании детей с ООП в ДОУ.

1.Регламентированное нормативно-правовыми документами финансовое и юридическое обеспечение образовательного процесса;

2. Специально подготовленные для работы с «особыми» детьми педагоги и специалисты (логопеды, дефектологи, психологи). При этом равные возможности в получении медицинской, коррекционной и психологической поддержки в ОУ должны быть созданы для всех без исключения детей.

3. Материально-техническое оснащение для создания безбарьерной среды (пандусы, подъемники, специально оборудованные туалеты, кабинеты лечебной физкультуры, психомоторной коррекции, комнаты для логопедических и коррекционных занятий с дефектологами и психологами, медицинский кабинет, массажный кабинет, спортивный зал и пр.)

4. Адаптированные образовательные программы;

5. Составленные специалистами, педагогами и родителями индивидуальные планы занятий;

6. Психологическая и физическая безопасность окружающих (при работе с аутистами и детьми с девиантным и деликвидным поведением);

7. Необходимый раздаточный и дидактический материал для занятий с детьми каждой определенной категории (с нарушением зрения и слуха, ДЦП).

8.Психолого-педагогическое сопровождение специалистом (тьютором).

Программа индивидуального сопровождения ребенка, представляет собой комплекс мероприятий: коррекция познавательной сферы,

логопедическая коррекция коммуникативно-речевого развития ребенка, психологическое сопровождение, оздоровительная и лечебно-профилактическая коррекционная работа, коррекция физического развития, коррекционно - развивающая работа воспитателей, музыкально – коррекционная работа, коррекционно-развивающая деятельность родителей.

Сопровождение детей с ООП мы рассматриваем как крайне необходимый и обоснованный вид помощи ребенку, обеспечивающий его оптимальное развитие, раскрытие его личностного потенциала, профилактику дезадаптации.

В наше время пришло понимание того, что каждому ребенку необходимо создавать благоприятные условия развития, учитывающие его индивидуальные образовательные потребности и способности. Но главное, что должен знать и чувствовать ребенок, — то, что в огромном и не всегда дружелюбном мире есть маленький островок, где он всегда может почувствовать себя защищенным, любимым и желанным. Именно таким островком и должен стать для него детский сад. А стремление добиться чего-то в жизни появится только тогда, когда маленький человечек поверит, что способен изменить свое положение в обществе. Каждый ребенок обязательно станет взрослым. И от решений, принятых нами сегодня, будут зависеть его завтрашние победы и поражения. А мы воспитатели детских садов а также специалисты делаем все возможное для улучшения здоровья детей.

В зависимости от характера нарушения одни дефекты могут полностью преодолеваются в процессе развития, обучения и воспитания ребенка например, у детей третьей и шестой групп), другие лишь сглаживаться, а некоторые только компенсироваться. Сложность и характер нарушения нормального развития ребенка определяют особенности формирования у него необходимых знаний, умений и навыков, а также различные формы педагогической работы с ним. Один ребенок с отклонениями в развитии может овладеть лишь элементарными общеобразовательными знаниями (*читать по слогам и писать простыми предложениями*), другой — относительно не ограничен в своих возможностях (*например, ребенок с задержкой психического развития или слабослышащий*). Структура дефекта влияет и на практическую деятельность детей. Оценка определенных проявлений своеобразного нетипичного развития — необходимое основание для разработки системы специального обучения и воспитания с опорой на позитивные возможности детей. Источником приспособления детей с ограниченными возможностями к окружающей среде являются сохранные психофизические функции.

Функции нарушенного анализатора заменяются интенсивным использованием функционального потенциала сохранных систем. Таким образом, на развитие ребенка с ограниченными возможностями будут влиять четыре фактора.

Вид (*тип*) нарушения.

Степень и качество первичного дефекта. Вторичные отклонения в зависимости от степени нарушения могут быть — ярко выраженными, слабо выраженными и почти незаметными. Степень выраженности отклонения определяет своеобразие атипичного развития. Существует прямая зависимость количественного и качественного своеобразия вторичных нарушений развития нетипичного ребенка от степени и качества первичного дефекта.

Срок (*время*) возникновения первичного дефекта. Чем раньше имеет место патологическое воздействие и как следствие — повреждение речевых, сенсорных или ментальных систем, тем будут более выражены отклонения психофизического развития;

Условия окружающей социокультурной и психолого-педагогической среды. Успешность развития аномального ребенка во многом зависит от своевременной диагностики и раннего начала (*с первых месяцев жизни*) коррекционно-реабилитационной работы с ним.

3. Особенности обучения и воспитания детей с потребностями в РФ

«Невозможно – это лишь громкое слово, за которым прячутся маленькие люди, им проще жить в привычном мире, чем найти в себе силы его изменить. Невозможно – это не факт. Это только мнение. Невозможно – это не приговор. Это вызов. Невозможно – это шанс проверить себя. Невозможно – это не навсегда. Невозможное ВОЗМОЖНО.»

Марк Виктор Хансен

В настоящее время в системе образования России, как и других стран мира, ведущие позиции в обучении детей с проблемами в развитии занимает интеграция. В настоящее время мир внимательно относится к детям с ограниченными возможностями здоровья (*ОВЗ*) Человек с ОВЗ не обязан быть **«готовым»** для того, чтобы обучаться в детском саду или в школе, а большое внимание уделяется адаптации среды к его возможностям, развитию способностей, которые могут быть востребованы там, где он живёт, учится. Группа школьников с ОВЗ очень разнообразна и многочисленна. Самым главным направлением в работе с такими детьми является индивидуальный подход, с учетом специфики развития психики и здоровья каждого ребенка.

- Важно разработать психологические рекомендации для детей с задержкой психического развития. Воспитателю в работе с

детьми использовать методы сотрудничества и личностно-ориентированный подход, а также развивающие игры и задания.

- Учителю и воспитателю учитывать возрастные особенности детей помнить о зоне ближнего и ближайшего развития. На уроках и во внеурочной деятельности активно использовать методы и приемы по формированию универсальных учебных действий у воспитанников. Это регулятивные УУД к ним относятся умения — умение действовать по плану, преодоление импульсивности, произвольности, оценивать правильность выполненного действия и вносить коррективы в результат. Также немаловажную роль в развитии личности играют коммуникативные УУД к ним относятся умение устанавливать дружеские отношения со сверстниками.
- Учителю вести работу по развитию познавательных (*познавательные УУД* и творческих способностей у школьников, а также по формированию адекватной самооценки и учебной мотивации. Используя упражнения развивающего характера.
- Учителю и воспитателю осуществлять особое, индивидуальное оценивание ответов учащихся с ОВЗ: использование заданий, с которыми они справятся.

Воспитателю и учителю создавать благоприятный психологический микроклимат в классе. Ориентироваться на организацию успеха ребёнка в учебной деятельности, путем опоры на его положительные, сильные качества.

- Следует развивать по принципу от творчества к действию, а также в воспитательной работе давать поручения, задействовать в различных мероприятиях, например, инсценировках, танцах, художественном творчестве. Ребята должны быть вовлечены в исследовательские проекты, творческие занятия, спортивные мероприятия. В процессе такой работы дети учатся понимать смысл и прогнозировать последствия собственного эмоционального поведения. Они осознают значение эмоциональной атмосферы добра, радости, сотрудничества.

4. Проблемы детей с потребностями

«Основное правило – не дать сломить себя ни людям, ни обстоятельствам»

Мария Склодовская-Кюри

Будущее любой страны решается за школьной партой. Одной из главных проблем, возникших в нашем обществе на рубеже веков, является проблема нравственного и духовного выгорания подрастающего поколения. Все чаще мы сталкиваемся с фактами

подмены ценностей и понятий у молодежи. Замечательно, что главная цель образования в школе – добрая: развитие высоконравственной, гармоничной, физически развитой и духовно здоровой личности, способной к творчеству и самоопределению. Тема нравственного воспитания детей с ограниченными возможностями чрезвычайно актуальна. В условиях становления новой системы образования, ориентированной на вхождение в мировое образовательное пространство, идет активный процесс поиска моделей образования, которые позволят сохранить нравственные и культурно-исторические традиции отечественного образования и воспитания, сформированные как в дореволюционный, так и в советский, и современный периоды его развития. В сообщениях Президента Российской Федерации Д.А. Медведева обращается внимание на главенствующую роль воспитания: **«Воспитание – прежде всего!»**. Определение процесса воспитания очень многогранно, сам процесс очень сложен даже тогда, когда речь идет о здоровых детях. Разумеется, что он оказывается особенно сложным, когда воспитываются дети с отклонениями в развитии, а таких детей в нашей области более 10 тысяч. Все факторы, обуславливающие нравственное становление и развитие личности школьника, И.С. Марьенко разделяет на три группы: природные (*биологические*), социальные и педагогические. Во взаимодействии со средой и целенаправленными влияниями школьник социализируется, приобретает необходимый опыт нравственного поведения. На нравственное формирование личности оказывают воздействие многие социальные условия и биологические факторы, но решающую роль в этом процессе играют педагогические, как наиболее управляемые, направленные на выработку определенного рода отношений.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ

Демеубаева Б.М., тәрбиеші

«№1 Арнайы мектеп-интернат» КММ, Астана қаласы

Аңдатпа. Ғылыми мақалада автор инклюзивті білім берудегі ғылыми-педагогикалық қолдау түрлері мен оның мақсат-міндеттерін инклюзивті мектептер іс-тәжірибесі мен ғылыми зерттеулер негізінде жүйелеп көрсетеді.

Кілтті сөздер: инклюзив, мүмкіндігі шектеулі, ғылым-педагогикалық қолдау, тәжірибе алмасу, ынтымақтастық.

Инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат. Бұл кейінгі жылдары ерекше қолға алынып отыр. Бұл салада көптеген ғылыми зерттеулер де жазылуда. Солардың қатарында «Мұғалімдердің дайындығы білім берудегі инклюзивті үдерістің табыстылығының негізгі факторы ретінде»[1], «Интеграцияланған (инклюзивті) білім беру: генезис және енгізу мәселелері»[2], «Саламанка декларациясы және ерекше қажеттіліктері бар адамдарға білім беру жөніндегі іс-қимыл шеңбері»[3] тақырыбындағы зерттеулерді айтуға болады. Инклюзивті білім беруді ғылыми және педагогикалық қолдау – бұл жалпы білім беру ұйымдарында мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту үдерісін ұйымдастыруға және қолдауға бағытталған іс-шаралар кешені. Ғылыми-педагогикалық сүйемелдеудің негізгі мақсаттарын ғылыми зерттеулерге сүйене отырып тізбеледік. Олар:

- мүмкіндігі шектеулі балалардың сапалы білім алуына жағдай жасау;
- барлық балалар үшін білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету;
- сыныптастыры мен тәрбиешілері тарапынан мүмкіндігі шектеулі балаларға толерантты қарым-қатынасты қалыптастыру.

Мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасалғанда осы мақсаттардың басшылыққа алынғаны дұрыс. Осы мақсаттарды іске асыру жолында бірнеше міндеттерді орындау көзделеді. Инклюзивті білім беруге байланысты зерттеулерде ғылыми-педагогикалық сүйемелдеудің міндеттері ретінде бірнеше іс-шаралар айтылады. Олар:

- мүмкіндігі шектеулі балалардың даму ерекшеліктерін зерттеу;

- бейімделген білім беру бағдарламаларын әзірлеу және енгізу;
- түзету-дамыту жұмыстарын ұйымдастыру;
- психологиялық – балаларды және олардың ата-аналарын педагогикалық қолдау;
- мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс істейтін мұғалімдердің біліктілігін арттыру.

Ғылыми-педагогикалық сүйемелдеудің негізгі бағыттары:

Психологиялық-педагогикалық диагностика: мүмкіндігі шектеулі баланың даму деңгейін анықтау; оның мінез-құлқы мен қарым-қатынасының ерекшеліктерін анықтау; жалпы білім беретін мектепте оқуға дайындығын бағалау.

Жеке білім беру бағыттарын әзірлеу және жүзеге асыру: баланың ерекшеліктерін ескере отырып, оқу жоспарын құру; оның мүмкіндіктеріне сәйкес оқыту әдістері мен тәсілдерін таңдау; ата-аналармен және мамандармен өзара іс-қимылды ұйымдастыру.

Түзету-дамыту жұмысы: сөйлеуді, ойлауды, есте сақтауды, зейінді дамыту бойынша сабақтар өткізу; ұсақ моториканы дамыту, қозғалыстарды үйлестіру; өзіне-өзі қызмет көрсету, қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру.

Психологиялық қолдау: қабылдау және түсіну атмосферасын құру; өзіне деген сенімділікті, өзіне және басқаларға деген оң көзқарасты дамыту; өзін-өзі реттеу, релаксация дағдыларын үйрету.

Педагогикалық қолдау: мектеп өміріне бейімделуге көмек беру; сыныптастарымен және мұғалімдермен өзара әрекеттесуге үйрету және оқуға деген ынталарын дамыту.

Ата-аналармен өзара әрекеттесу: баланың даму ерекшеліктерімен танысу; тәрбиелеу және оқыту әдістеріне оқыту; қиындықтарды жеңуге қолдау көрсету.

Педагогтармен ынтымақтастық: тәжірибе және ақпарат алмасу; оқу тәрбие процесінде кездесетін қиындықтарды талқылау және оларды жеңу жолдары; бірлескен іс-шараларды әзірлеу.

Мониторинг және нәтижелерді бағалау: баланың даму динамикасын қадағалау; өткізілетін іс-шаралардың тиімділігін бағалау; жұмыс жоспарына түзетулер енгізу. Инклюзивті білім беруді ғылыми-педагогикалық қолдау жан-жақты көзқарасты және әртүрлі мамандардың: педагогтардың, психологтардың, дефектологтардың, логопедтердің, әлеуметтік педагогтардың және т.б. мамандардың өзара әрекеттесуін талап ететіні анық. Бұл өз кезегінде мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытуда жақсы нәтиже көрсетуге, оларды тұлғалық тұрғыдан дамытуға жағдай жасауға мүмкіндік береді. Осы шаралардың

үздіксіз және жүйелі түрде орындалуы мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік бейімделуіне және қоғамға енуіне ықпал етеді.

Мен бірнеше жыл осы Астана қаласындағы №1 арнайы мектеп-интернатында еңбек етіп келемін. Өзім қызмет ететін арнайы мектептің іс-тәжірибесі бойынша түйгеніміз бен жинаған тәжірибеміз жетерлік. Бірақ үнемі ізденіс, оқумен қатар тәжірибе алмасып отыру қажет. Сол мақсатта қаладағы осы бағыттағы мектептермен байланыс жасап отырамыз. «Ерекшемектептегі оқушылардың ұсақ моторикасын қол еңбегі арқылы дамыту» тақырыбында авторлық бағдарлама әзірлеп, бағдарлама бойынша бірнеше ашық сабақтар өткізілді. Әріптестердің қатысуымен өткізілген ашық сабақтардың жетістігі педагогикалық шеберлік тұрғысынан талданып отырады. Үздік өткізілген сабақтар интернет желісіне салынады. Өзара тәжірибе алмасуда әлеуметтік желілердің маңызын ерекше айтуға болады. Қазірдің өзінде инклюзивті білім беруде жұмыс істеп жатқан әріптестермен тәжірибе алмасу педагогтарға озық тәжірибелер мен жұмыс тәжірибелері туралы білуге көмектеседі. Кәсіби қоғамдастықтарға қатысудың да берері көп. Әдістемелік бірлестіктер немесе педагогикалық кеңестер сияқты кәсіби қауымдастықтарға қатысу мұғалімдерге тәжірибелі әріптестерінен қолдау мен кеңес алуға көмектеседі. Педагогтар соңғы зерттеулер мен әзірлемелерден хабардар болу үшін инклюзивті білім беруге арналған әдебиеттер мен интернет-ресурстарды өз бетінше зерттей алады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу тәрбиешілерге осындай балалардың қажеттіліктерін жақсырақ түсінуге және оқытудың тиімді әдістерін әзірлеуге көмектесетін құнды практикалық тәжірибе бере алады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу қиын және эмоционалды түрде ауыр болуы мүмкін. Психологиялық қолдау тәрбиешілерге қиындықтарды жеңуге және мотивацияны сақтауға көмектеседі. Инклюзивті білім беру – бұл ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды қоса алғанда, барлық балалардың білім алуына тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған тәсіл. Ол әрбір баланың өз қабілеттері мен мүмкіндіктеріне сәйкес сапалы білім алып, дамуына жағдай жасауды көздейді. Инклюзивті білім беруде мұғалімдер шешуші рөл атқарады, олар әртүрлі қажеттіліктері мен қабілеттері бар балалармен жұмыс істеуге дайын болуы керек. Ол үшін олар үнемі өз дағдыларын дамытып, жетілдіріп отыруы керек. Ол біліктілікті арттыру және кәсіптік қайта даярлау курстарынан өтуі тиіс. Педагогтар ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалармен жұмыс істеуге қажетті жаңа білім мен дағдыларды алу үшін үздіксіз білім беру немесе кәсіптік қайта даярлау курстарынан өте алады. Заманауи технологияларды пайдалану.

Интерактивті тақталар, планшеттер және мобильді қолданбалар сияқты заманауи технологияларды пайдалану әртүрлі қажеттіліктері бар балалар үшін оқуды қызықтырақ және қолжетімді ете алады. Педагогтар барлық балалардың дамуына ықпал ететін инклюзивті сынып ортасын құра алады. Бұл әртүрлі оқу материалдары мен әдістерін пайдалануды, сондай-ақ құрмет пен қабылдау атмосферасын құруды қамтуы мүмкін. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың ата-аналарымен бірлесіп жұмыс істеу тәрбиешілерге мұндай балалардың қажеттіліктерін жақсырақ түсінуге және тиімді оқыту стратегияларын әзірлеуге көмектесуі мүмкін. Инклюзивті білім беруге бағытталған жобалар мен зерттеулерге қатысу педагогтарға осы саланың дамуына үлес қосуға және жаңа білім мен дағдыларды алуға көмектесе алады. Инклюзивті білім беру – бұл үздіксіз дамуды және жетілдіруді талап ететін үздіксіз процесс екенін есте ұстаған жөн. Осы салада жұмыс істейтін педагогтар қиындықтарға дайын болуы керек, бірақ сонымен бірге олар ерекше қажеттіліктері бар балалардың дамуына және өз мақсаттарына жетуіне көмектесуден қанағат алады.

Әдебиеттер

- 1 Алехина С. В., Алексеева М. А., Агафонова Е. Л. Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании // Психологическая наука и образование. 2011. № 1. С. 83–92.
- 2 Назарова Н. М. Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения // Коррекционная педагогика. 2010. № 4. С. 10–20.
- 3 Саламанская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями // Официальные отчеты Генеральной конференции ЮНЕСКО. 1994. № 9. С. 5–9. Шеманов А. Ю. Инклюзия как феномен культуры // Психо

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И ПОДХОДЫ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

*Куанышева Жанаргуль Темиргалыевна, студент
Байжунусова Г. К., магистр педагогических наук,
Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан, г.
Павлодар*

Аннотация

Инклюзивное образование в дошкольных организациях обеспечивает равные возможности для всех детей, включая тех, кто имеет особые образовательные потребности. Оно способствует социальной интеграции, развитию толерантности и уважения к различиям. Важным аспектом является подготовка педагогов, использование современных технологий и создание доступной образовательной среды. Инклюзия помогает детям с особыми образовательными потребностями развиваться, формируя уверенность в себе, а также способствует более глубокому взаимодействию и сотрудничеству среди всех детей. Несмотря на вызовы, такие как нехватка ресурсов и подготовленных специалистов, инклюзивное образование играет ключевую роль в создании справедливого и толерантного общества.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, дошкольные организации, особые образовательные потребности, подготовка педагогов, современные технологии, доступная образовательная среда, сотрудничество среди детей.

Abstract

Inclusive education in preschool institutions provides equal opportunities for all children, including those with special educational needs. It fosters social integration, the development of tolerance, and respect for differences. An important aspect is teacher training, the use of modern technologies, and the creation of an accessible educational environment. Inclusion helps children with special educational needs develop, building their confidence, while also encouraging deeper interaction and cooperation among all children. Despite challenges such as the lack of resources and trained specialists, inclusive education plays a key role in creating a fair and tolerant society.

Keywords: attention, thinking, perception

Инклюзивті білім беру балабақшаларда барлық балаларға, оның ішінде ерекше білім қажеттілігі бар балаларға тең мүмкіндіктер береді. Бұл әлеуметтік интеграцияны, толеранттылық пен айырмашылықтарға құрметпен карауды дамытуға ықпал етеді. Маңызды аспектілердің бірі

– мұғалімдерді даярлау, заманауи технологияларды қолдану және қолжетімді білім беру ортасын құру. Инклюзия ерекше білім қажеттілігі бар балаларға дамуға көмектесіп, олардың сенімін арттырады, сондай-ақ барлық балалар арасында тереңірек өзара әрекеттесу мен ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді. Ресурстар мен дайындалған мамандардың жетіспеушілігі сияқты қиындықтарға қарамастан, инклюзивті білім беру әділетті және толерантты қоғам құруда маңызды рөл атқарады.

В последние десятилетия концепция инклюзивного образования приобретает все большую популярность и становится важной частью образовательных систем многих стран мира. Инклюзивное образование предполагает создание условий, при которых дети с особыми образовательными потребностями могут обучаться и развиваться наравне с другими детьми, вне зависимости от их физических, умственных или социальных особенностей.

Актуальность инклюзивного образования в детских дошкольных организациях сегодня трудно переоценить, так как оно не только способствует обеспечению равных прав для всех детей, но и играет ключевую роль в формировании толерантности, уважения и эмпатии среди подрастающего поколения. Важно, чтобы уже в раннем возрасте дети учились принимать и уважать различия, что станет основой для их полноценной интеграции в общество.

Цель данной статьи — рассмотреть основные принципы и подходы к инклюзивному образованию в дошкольных образовательных организациях, а также методы их реализации, направленные на обеспечение равных прав и возможностей для всех детей, включая тех, кто имеет особые образовательные потребности. В современном обществе внимание уделяется защите прав каждого человека, в том числе детей с ООП. Это важно, поскольку инклюзивное образование обеспечивает детям с ограниченными возможностями здоровье равные стартовые условия для развития и социализации. Включение детей с особыми образовательными потребностями в общую образовательную среду способствует их социальной интеграции. С раннего возраста дети учат друг друга быть терпимыми и уважительными, формируют навыки сотрудничества и взаимодействия в многообразном коллективе. Это способствует формированию у детей толерантности и готовности воспринимать разнообразие как норму. В условиях глобализации и увеличивающихся миграционных потоков необходимость социальной интеграции и межкультурного взаимодействия становится все более важной. Инклюзия является частью модернизации образовательной системы,

ориентированной на обеспечение доступности образования для всех категорий детей. Внедрение инклюзивного образования требует адаптации педагогических подходов, использования новых методов обучения, индивидуализации образовательного процесса, что позволяет улучшить качество образовательных услуг и ответить на запросы современного общества. С развитием инклюзивного образования возрастает потребность в подготовке педагогов, которые могут эффективно работать с детьми с особыми образовательными потребностями. Психологическая, педагогическая и медицинская подготовка воспитателей и педагогов в условиях инклюзии становится важной задачей, что также подчеркивает актуальность данной темы. Технологическое развитие и инновации в области педагогики открывают новые возможности для эффективной работы с детьми с особыми образовательными потребностями. Использование информационных технологий, адаптированных методов обучения и специализированных программ становятся важными инструментами реализации инклюзивного образования. В связи с этим тема внедрения современных методов и технологий инклюзии в образовательный процесс также является актуальной. Современное общество осознает, что каждый ребенок — это ценность и потенциал, который необходимо развивать. Инклюзивное образование отвечает запросам родителей, общества и государства на обеспечение справедливых возможностей для всех детей, включая тех, кто имеет различные особенности. Это также связано с растущей социальной ответственностью и необходимостью изменения общественного отношения к людям с ООП.

Принципы инклюзивного образования в дошкольных организациях образования

- Принцип равенства прав и возможностей

Этот принцип означает, что каждый ребенок, независимо от своих физических, интеллектуальных или социальных особенностей, имеет право на качественное образование. В рамках инклюзивного подхода все дети, включая детей с особыми образовательными потребностями, должны иметь равные возможности для обучения, развития и социальной интеграции.

- Принцип доступности

Инклюзивные образовательные организации должны обеспечивать наличие ресурсов, которые позволят детям с особыми потребностями участвовать в образовательном процессе наравне с другими детьми.

-Принцип уважения к индивидуальности

Принцип уважения к индивидуальности в образовательном процессе предполагает учет особенностей каждого ребенка и создание условий для его личностного роста и развития.

-Принцип участия и вовлеченности всех детей

В инклюзивном образовательном процессе дети с особыми образовательными потребностями должны активно участвовать в общих занятиях, играх и других образовательных активностях. Это способствует не только их личностному развитию, но и формированию у других детей толерантности и понимания к различиям.

-Адаптация образовательной среды

Для детей с ООП необходимо создание доступной и комфортной физической среды. Это включает в себя наличие специализированного оборудования (например, для детей с нарушениями слуха или зрения), удобную мебель, доступность туалетов и других инфраструктурных объектов.

- Использование современных технологий

Интерактивные обучающие программы, специальные приложения, адаптированные компьютеры и другие цифровые инструменты позволяют детям с особыми потребностями более эффективно взаимодействовать с учебным материалом.

- Совместные игры и проекты

Игры, коллективные проекты, командные задания способствуют развитию навыков общения и сотрудничества, а также помогают детям с особыми потребностями интегрироваться в группу. При этом другие дети учат детей с особыми потребностями социальным нормам, а последние обучаются новому, становясь частью коллектива.

- Сотрудничество с семьями

Родители должны быть вовлечены в образовательный процесс, а также информированы о подходах и методах, которые используются в рамках инклюзивного образования. Совместные мероприятия, родительские собрания и консультации с психологами и педагогами способствуют лучшему взаимопониманию между семьей и образовательными организациями, что помогает детям легче адаптироваться в инклюзивной среде.

- Вызовы инклюзивного образования

Недостаточная подготовленность педагогов и специалистов для работы в условиях инклюзии.

Необходимость значительных изменений в образовательной инфраструктуре.

Психологическая готовность родителей и детей к совместному обучению.

Дефицит ресурсов и специализированного оборудования.

- Подготовка педагогов и повышение квалификации

Для этого необходимы специальные курсы, тренинги и программы повышения квалификации, ориентированные на обучение методам инклюзивного обучения, знание особенностей развития детей с ООП и обучение стратегиям поддержки их интеграции в группу.

Также педагоги должны быть готовы к внедрению новых образовательных технологий и адаптированных учебных материалов, которые помогут каждому ребенку на его уровне усваивать материал.

- Работа специалистов в рамках инклюзии

Специалисты помогают не только диагностировать потребности детей, но и разрабатывать индивидуальные образовательные программы.

Инклюзивное образование в дошкольных организациях является неотъемлемой частью современного образовательного процесса, обеспечивая равенство прав и возможностей для всех детей, независимо от их физических, умственных или социальных особенностей. Принципы инклюзии, такие как равенство, доступность, уважение к индивидуальности, участие и вовлеченность всех детей, лежат в основе образовательного процесса и способствуют созданию благоприятной и поддерживающей среды для обучения и социализации.

Несмотря на очевидные преимущества, такие как развитие социальной ответственности и формирование гармоничного общества, инклюзивное образование сталкивается с рядом вызовов, среди которых недостаточная подготовленность педагогов, необходимость адаптации инфраструктуры и ресурсов, а также психологические барьеры у некоторых родителей и детей. Однако успешная реализация инклюзивного образования требует комплексного подхода, включающего постоянное профессиональное развитие педагогов, улучшение образовательной инфраструктуры, а также активное сотрудничество с семьями и специалистами.

В условиях глобализации и растущей социальной ответственности инклюзивное образование в дошкольных организациях не только способствует качественному обучению детей, но и играет важную роль в создании инклюзивного общества, в котором ценятся различия и обеспечиваются равные возможности для всех. Инклюзивное образование — это ключ к формированию толерантного и справедливого общества, где каждый ребенок,

независимо от особенностей, имеет право на полноценное развитие, образование и участие в жизни общества.

Список использованной литературы

- 1. Кузнецова, И. П.** (2018). *Психологические и педагогические основы инклюзивного образования в дошкольных учреждениях.* М.: Астрель.
- 2. Смирнова, Л. В.** (2020). *Организация инклюзивного образования в дошкольных учреждениях.* М.: Феникс.
- 3. Татарова, Н. Г.** (2020). *Методики инклюзивного образования для детей дошкольного возраста.* М.: Академический проект.
- 4. Петухова, Л. С.** (2019). *Методы инклюзивного обучения в детских садах: теоретические и практические аспекты.* Санкт-Петербург: Речь.
- 5. Петросян, Л. В.** (2017). *Современные методы и подходы инклюзивного образования в дошкольных учреждениях.* М.: Просвещение.
- 6. Ермакова, Е. В.** (2018). *Теория и практика инклюзивного образования: педагогические подходы и современные технологии.* М.: Юрайт.
- 7. Реутова, Н. А.** (2021). *Реализация инклюзивного образования в дошкольных образовательных учреждениях: опыт и перспективы.* М.: Просвещение.

**«ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІН ҚҰРУДЫҢ ҚАҒИДАТТАРЫ МЕН
ШАРТТАРЫ»**

III халықаралық ғылыми- практикалық конференция материалдарының жинағы

Сборник
материалов III международной научно-практической конференции
**«ПРИНЦИПЫ И УСЛОВИЯ ПОСТРОЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА»**

Подписано в печать 11.12.2024.
Формат 29,7 × 42½. Бумага офсетная.
Гарнитура Times New Roman.
Объем 39,7 усл. печ. л. Тираж 100 экз.
Заказ № 1520

Редакционно-издательский отдел
Павлодарского педагогического университета имени Әлкей Марғұлан
140002, г. Павлодар, ул. Олжабай батыр, 60